

int. testimonio. q. ad uer. lo fuerit indubitan. conuincat. Non tunc per
a lante. sapiente. mirabiliter. decetimus. in hanc. securo. laet. uaria. et. misere. ualle
B.S. Ingemann

Levnetsbog Tilbageblik

UDGIVET AF JENS KELD

7
CAL REKTELSE FORLAG

B.S. Ingemann

Levnetsbog I-II

og

Tilbageblik paa mit Liv
og min Forfatter-Periode
fra 1811 til 1837

Udgivet efter digterens manuskripter
af
Jens Keld

Det danske Sprog- og Litteraturselskab

C.A. Reitzel

København 1998

Tilsyn: Flemming Conrad og Marita Akhøj Nielsen.

Layout: Thora Fisker.

".. wir sollen die Eisenkraft des Nordens und die Lichtglut des Orients in mächtigen Strömen überall um uns her verbreiten .." Fr. Schlegel *Europa* I 1803.

B.S. Ingemann Levnetsbog I-II og Tilbageblik

Copyright © 1998 Det danske Sprog- og Litteraturselskab
Sats og tryk: P. J. Schmidt A/S, Vojens

ISBN 87-7876-076-3

Selskabets forord

Hermed fremlægges en samlet udgave af B.S. Ingemanns bevarede erindringskrivning. Hans første ganske korte udkast i den såkaldte *Expectationsbog* er fra 1829, mens hans første noget mere udarbejdede selvbiografi er skrevet i 1837. Denne såkaldte *Urlevnetsbog* lagde Ingemann foreløbig tilside for i stedet at udarbejde det manuskript, han siden kaldte *Tilbageblik paa mit Liv og min Forfatter-Periode* (1837). Manuskriptet er, efter de indledende afsnit om barndommen, langt mere en analyse af forfatterskabet indtil 1837. Endelig indeholder udgaven Ingemanns sidste hovedværk, den kun delvis udarbejdede *Levnetsbog* I-II, skrevet i Ingemanns sidste leveår 1860-62. Ingemanns *Levnetsbog* er genremæssigt et korrektiv til H.C. Andersens og Oehlenschlägers erindringskrivning, men først og fremmest kulminationen af Ingemanns bredspektrede forståelse af sig selv som digter og menneske.

Teksterne er trykt efter digterens manuskripter (Sorø Akademis bibliotek og Det kgl. Bibliotek) og forsynet med variantapparat og kommentar ved Jens Keld, som Selskabet takker for stort og uegenlyttigt arbejde.

Udgivelsen er muliggjort ved en trykbevilling fra Statens humanistiske Forskningsråd; DSL takker ligeledes varmt herfor.

København, den 20.10.1997

Det danske Sprog- og Litteraturselskab

Erik Petersen, *formand* Esben Albrechtsen Karsten Friis-Jensen

Ebba Hjorth Fl. Lundgreen-Nielsen Mette Winge /Iver Kjær

Indholdsfortegnelse

Indledning: B.S. Ingemann som erindringskriver	s.V – s.XXXIV.
B.S. Ingemann <i>Levnetsbog</i> I-II	s.1
B.S. Ingemann <i>Tilbageblik paa mit Liv og min Forfatter-Periode</i>	s.265
B.S. Ingemann <i>Erindringer fra min Barndom i Expectorationsbog</i>	s.329
B.S. Ingemann <i>Urlevnetsbog</i>	s.334
Nicoline Ingemann <i>Optegnelser</i>	s.351
Kommentar	s.355
Registre	s.461

B.S. Ingemann som erindringskriver.

I. Ingemanns arbejde med de personlige genrer (1804-1862).

Ingemann arbejdede hele sit liv, både før han debuterede som digter (1811) og sidenhen med optegnelser af selvbiografisk art, som alt efter hans alder udformedes på mange forskellige måder.

Han fortæller i sin sidste erindringsbog, *Levnetsbog*, udarbejdet i årene 1860-62, hvordan han allerede som yngling begyndte at holde et hemmeligt regnskab med sine forestillinger og tanker – i den såkaldte, nu tabte vestelommebog (1804), men han fortæller ikke, hvor længe han blev ved med at skrive i den; vi ved dog, at han endnu havde den på sig i 1807 ved Københavns bombardement (1). I lommebogen anførte han citater først og fremmest af Horats, mens der kun blev plads til to bibelcitater: optegnelserne udgør en lille moralfilosofisk lærebog, som meget præcist viser den kommende rationalist.

Ingemann lægger ikke skjul på, at han både i sin barndom og ungdom var utrolig opfarende, ja rethaverisk, når han mente, at hans ære var blevet beklippet. I sine erindringer skriver han, at han som ung digter ofte betroede sig til skrivepulten, når hans litterære produktion var blevet udsat for kritik. Disse udladelser kendes desværre ikke, thi når galden havde lagt sig, blev de som så mange andre manuskripter brugt til fidibus.

Hvor mange dagbøger Ingemann har arbejdet med i sine unge år, får stå hen; i hvert fald førte han dagbog på sin udenlandsrejse i 1818-19, men kun dagbogen fra ankomsten til Rom (december 1818) indtil afskeden med Italien er bevaret (2). Egentlige dagbøger fra en senere tid kendes ikke; derimod en såkaldt *Expectorationsbog*, i tre små hæfter, med optegnelser fra 1829-31 (3). Den har fungeret som en fortsættelse af vestelommebogen, ligesom den vel vidner om, hvad der tidligere kun kom i pulten, og endelig indeholder den forstadier til erindringerne. Det er næst dagbogen fra Italien Ingemanns mest intime optegnelseshæfte, som aldeles aldrig har været tiltænkt offentliggørelse: her kunne han skrive sine bekendelser og få luft for sin forfatterforurettelse. Især udgydelserne om hans kriti-

kere, Chr. Molbech og Peder Hjort, er ganske uhæmmede (4). Ikke desto mindre er der en klar linje fra disse helt private optegnelser til erindringskrivningen. Det gjaldt blot om at finde en form, som både kunne tåle offentliggørelse og sætte tingene på plads; og det har tydeligvis været et næsten uoverstigeligt problem for Ingemann.

Begyndende erindringskrivning (1837-1850).

De ganske få fragmentariske tilløb til erindringskrivning i *Expectationsbog* fra foråret 1829 (jf. s.329-333) blev snart efterfulgt af et langt større projekt, idet Ingemann i 1837 tog det første egentlige livtag med en sammenhængende fremstilling af, som han senere kaldte det, både det ydre og det indre liv – af såvel personen som forfatteren Ingemann.

På grund af Ingemanns meget forsigtige omgang med sit første større manuskript til sine erindringer kan man i dag næppe på en helt tilfredsstillende entydig måde fremstille genesis for hans første selvbiografi, som han senere på året gav titlen *Tilbageblik paa mit Liv og min Forfatter-Periode fra 1811 til 1837* (5).

I forsommeren 1837 besøgte den franske litterat Xavier Marmier Danmark; interesseret i tysk og nordisk litteratur og kultur berejste han Tyskland, Danmark og Sverige (6). Efter et kort ophold i København gjorde han flere rejser til den nærmeste provins – i maj 1837 således en lille tur til bl.a. Roskilde og Sorø, hvor han også besøgte Ingemann. Vi kender kun Marmiers romantiske oplevelse af den sjællandske natur; hverken i dagbøger, breve eller i sine trykte rejsebeskrivelser fortæller han detaljeret om sit besøg hos Ingemann. Marmier havde hurtigt lært sig dansk, mens Ingemann ikke talte fransk: kommunikationen har måske alligevel været vanskelig.

Ifølge Ingemann selv opfordrede Marmier ham til at meddele ham "saameget af mine Levnetsomstændigheder, som maatte være tilstrækkeligt til at give Videnskabsmanden en fuldstændig Oversigt af mit Forfatterliv og dets særegne Udvikling" (Sorø Akademis bibliotek, koncept 03.09.1837). I sin fortsættelse af koncepten oplyser Ingemann imidlertid om en ubehagelig vanskelighed, han oplevede, når han påbegyndte udarbejdelsen af sine erindringer: "hvergang jeg

har begyndt derpaa, har der sammendynget sig en saadan Masse af Livsbilleder og Erindringer i min Sjæl, at jeg ikke har indseet Muligheden i at bringe Eenhed og Sammenhæng i en saadan Mangfoldighed uden at skrive en heel Bog". Citatet er væsentligt, fordi Ingemann i virkeligheden aldrig helt løste dette problem. Brevcitaterne stammer fra Ingemanns koncept; hvad han skrev til Marmier, vides ikke. Først over en måned senere sendte han sit manuskript til H.C. Andersen, som havde gjort bekendtskab med Marmier i København:

"Hermed Manuscriptet til Marmier, som De har været saa god at ville besørge ham tilstillet. Dersom De har Lyst til at see hvorledes jeg selv betragter Udviklingen af mit Liv og min Poesie, saa har jeg Intet imod at De læser det; maaskee kunde De ogsaa hjelpe ham med at hitte Rede i mit Sprog og min Fremstillingsmaade, som De kjenner saa godt. Det er egentlig en tilkommende Fortale til en tilkommende Udgave af mine samtlige Skrifter; men inden den kommer for Lyset, vil jeg ikke gjerne have talt synderlig derom". (Collinske Brevsamling IX, KB, 07.10.1837).

Marmier brugte imidlertid hverken det tilsendte manuskript i sin litteraturhistorie (1839, 2. udvidede udg. 1849) eller i sine tidsskrifter (7).

Ganske kort tid senere henvendte teologen A.G. Rudelbach sig til Ingemann for at få materialer fra digteren selv til en artikel i Brockhaus' *Conversationsleksikon* (Sorø Akademis bibliotek 12.10.1837) (8). Han havde været på Oehlsenschlägers side i tylvtefejden i 1818, siden taget Grundtvigs parti i kirkekampen, efter 1829 opholdt han sig i Tyskland. Ingemann svarede meget beredvilligt på hans henvendelse:

"Da jeg i forrige Uge modtog Deres meget ærede Skrivelse med den venskabelige Anmodning om Meddelelser af en Udsigt over mit Levnet og mine Skrifter, traf det sig netop saa heldigt, at jeg nylig havde fuldendt medfølgende autobiographiske Udkast, som jeg altsaa kun behøvede at foranstalte en Afskrift af, for maaskee omstændeligere, end De behøvede, at kunne meddele Dem de fornødne Oplysninger" (NKS 3813, 4°, KB, 04.11.1837).

Rudelbach brugte afskriften til en artikel i *Blätter für literarische Unterhaltung* (07.-08.08.1838), hvor han ganske levende gav et godt

referat af Ingemanns tidligste erindringer samt redegjorde for digterens forskellige forfatterperioder, men aldeles uden at omtale Ingemanns kritik af sine æstetiske kritikere.

Ingemanns vanskeligheder med at skrive sine erindringer afspejles i de bevarede manuskripter til *Tilbageblik*. Hans oprindelige kladde (jf. s.XXVIIIff.) er siden forsynet med en række tillæg – ialt 18. Dertil kommer brudstykker af et manuskript, som især indeholder sociale og historiske oplysninger om Falster, men også afsnit om Ingemanns glæde ved dyr, afsnit om faderen samt andre ubearbejdede erindringer: et manuskript, som Ingemann senere tog frem, da han i 1860 påbegyndte udarbejdelsen af sin egentlige erindringsbog, *Levnetsbog*.

Af Ingemanns kladde til *Tilbageblik* fremgår det, at hans første udkast til Marmier oprindeligt begyndte: "Jeg er født 1789 paa Øen Falster, hvor min Fader var Præst; jeg frekventerede efter min Faders Død fra mit 11te til mit 17de Aar en lærd Skole i en lille Kjøbstad (*Slagelse*), blev Student ved Københavns Universitet 1806 og begyndte mit Forfatterliv i mit 22de Aar 1811" (Sorø Akademis bibliotek koncept 03.09.1837). Derpå fulgte teksten "Om den Bevægelighed i Phantasi og Følelse .." (jf. s.273). I kladden er derudover tilføjet tallene 1-18, hvor Ingemann har villet indføje sine tillæg – overvejende af litterær, historisk karakter. Det er da mest sandsynligt, at dette redigeringsarbejde er foretaget i september 1837, inden Ingemann afsendte manuskriptet til København: han havde tiden dertil, mens han kun brugte en uges tid på arbejdet med afskriften til Rudelbach (9). Manuskriptet til Marmier og afskriften til Rudelbach har da efter alt at dømme været identiske. De dele af manuskriptet, som omhandlede erindringsglimt af hans ydre barndomsliv på Falster, beholdt han imidlertid for sig selv: disse brudstykker af et manuskript er siden blevet kaldt *Urlevnetsbog* (jf. s.334-350) (10).

Ingemann lod skildringerne af barndomsmiljøet i *Urlevnetsbog* ligge urørt i mange år, men benyttede derimod de æstetiske og litteraturhistoriske optegnelser i *Tilbageblik*, da han gik i gang med at udarbejde sine forord til *Samlede Skrifter*, hvis første 30 bind udkom i årene 1843-45. De selvbiografiske oplysninger her er ganske underordnet Ingemanns hovedinteresse: at forsyne værkerne med

æstetiske karakteristikker og give dem en litteraturhistorisk placering; som det fremgår af min kommentar til *Tilbageblik* anvendte Ingemann i mange dele sit manuskript fra 1837.

Allerede i Ingemanns efterskrift til afsnittet om folkedansviserne *Om Folkeskikkene i Folkedands-Viser og Blandede Digte* (1842) arbejder han videre med de selvbiografiske optegnelser eller overvejelser; de viser Ingemanns tilbagevendende interesse for erindringskrivningen. I sin ganske omfattende omarbejdelse af rejsedigtene fra udenlandsrejsen i 1818-19 gik Ingemann derimod en anden vej, idet han tilførte sine ukommenterede digte i *Reiselyren I-II* (1820) en lang række personal- og kulturhistoriske anmærkninger; omarbejdelsen fra 1845 giver i virkeligheden Ingemanns rejsedigte en helt ny dimension på grundlag af de tilføjede selvbiografiske oplysninger. Man kan med rette spørge, hvad der er digtning og hvad der nu (i 1845) er historiske kendsgerninger.

Ingemanns måske lidt overraskende (og tilfældige) fremstød i 1837 over for to udenlandske kritikere med fremsendelsen af *Tilbageblik* gav ret beset kun et magert resultat, men ved forbindelsen med en dengang ganske ukendt ung mand, Fr. Barfod, der anbefalede sig ved Grundtvig, kom Ingemann atter til at beskæftige sig med sine erindringer. Fr. Barfod havde opsøgt Ingemann i Sorø i forbindelse med udgivelsen af sin *Poetisk Læsebog* (1835). I 1836 søgte han at vinde Ingemann for sit projekt om udgivelsen af et skandinavisk tidsskrift, *Brage og Idun*, (1839-42), ligesom han siden (30.10.1838) ønskede at få oplysninger om Ingemanns levned og produktion til en ny revideret udgave af læsebogen (1841) (11). Ingemann gav ham prompte nogle "autobiographiske Notitser": "et Udtog af et udførligere Udkast til en Selvbiographie, jeg efter Opfordring har meddeelt et Par fremmede Litteratorer [Marmier og Rudelbach]" (Sorø Akademis bibliotek 01.11.1838). Ifølge sagens natur følger disse notitser intet nyt til Ingemanns arbejde med selvbiografien, men meddelelsen til Barfod af disse optegnelser røber vel også Ingemanns bestandige optagethed af at få ændret på offentlighedens opfattelse af hans forfattervirksomhed (12).

I 1847 ville Barfod skrive en biografi om Ingemann, hvortil Ingemann gav flere interessante oplysninger: "Biographien hos *Er-*

slew kan godt lægges til Grund. Skulde jeg udfylde den selv, vilde jeg medtage Billedet af min Samtid i de forskjellige Udviklingsperioder, saaledes som det har afspeilet sig i mit Liv og – som Livsstrømmen med eller mod mig – indvirket paa mig; men dette vilde blive en heel Bog, som jeg maaskee dog skriver engang. Mit ydre Liv kan kun i en saadan Forbindelse med den Samtid, det har bevæget sig i, have Interesse for Andre. Mit indre Livs Historie har jeg for det meste betegnet i den subjective Deel af mine Skrifter, og det Væsentligste, jeg har at meddele om mine Skrifter og de Ideer, jeg har levet for, har jeg nu meddeelt i Fortalerne og Forerindringerne til de 30 udkomne Bind af mine samlede Skrifter" (Sorø Akademis bibliotek 04.02.1847). Ti år efter at Ingemann udformede *Tilbageblik* var hans plan for en stor sammenhængende selvbiografi stadig den samme: hans ydre liv skulle spejles i samtiden, mens hans indre liv var nedlagt i bøgerne, nu forsynet med hans egne kommentarer om værkernes idemæssige baggrund. *Tilbageblik* og fortalerne havde afsluttet arbejdet med en karakteristik af forfatterens indre liv, men hans ydre liv var endnu kun ganske sparsomt behandlet. Når man ser på resultatet af hans erindringsskrivning, fremgår det da også, at han blev sit forehavende tro, thi de skrevne kapitler i *Levnetsbog* spejler jo netop Ingemanns ydre liv i samtiden i de forskellige udviklingsperioder.

I brevet til Barfod tilstår Ingemann, at han "er skammelig uvidende i mine egne Familiesager", hvorfor han henviser Barfod til søsteren Franciska Spur og fætteren Lars Swane, som måske kan give ham oplysninger om den fædrene og mødrene slægt. Resten af brevet er gentagelser af, hvad han allerede havde skrevet i *Tilbageblik*, om de litterære forfølgelser igennem årene, om hans litterære fejde i 1831, etc., idet han afsluttende bemærkede: "Den Sygelighed man med Opkog af gamle Recensioner, idelig har villet bebrejde mig, gjælder kun – med nogen Sandhed et Par Aar af mit Ungdomsliv – da jeg skrev Procne – og virkelig laborerede af en bortgalloperende Svindsot. – Dog nu Nok om mig selv – og meget for Meget, hvis De ikke havde forlangt det" (l.c.). Her mangler Ingemann spejlingen i samtidshistorien, men indrømmer om end kun halvt en ungdommelig svaghed, han ikke gerne omtalte.

Ingemann havde i flere breve diskuteret erindrings- og historie-skrivning med sin svenske ven P.D.A. Atterbom. Allerede 08.10. 1850 udfoldede han i et brev til Atterbom det endelige grundlag for udarbejdelsen af sine erindringer: "Jeg tænker nu paa en Fremstilling af mine Levnets-Erindringer, der tillige skulde omfatte min Beskuelse af dette Arhundredes første Halvdeel, forsaavidt jeg har følt mig i Berøring med dets Begivenheder og aandelige Phænomener. Det bliver maaske et udførligt Arbeide og vil neppe komme for Lyset før efter min Bortgang fra denne Verden. Jeg vilde gjerne skrive det fra en Afdøds Standpunkt baade for Frihedens, Sandhedens og den Billigheds og Kjærligheds Skyld, som man bedst kan holde fast ved, naar man tænker sig ud over alle endelige og smaalige Forhold" (Ingemann og Atterbom, en brevveksling. Kbh. 1924, s.55) (13). Indholdets art er i overensstemmelse med tidligere, mens tekstens udformning samt publiceringsformen nu er fastlagt som bindende vilkår; det står vel derimod ikke helt klart, om Ingemann allerede her har valgt 3. personfortæller-formen, som ifølge fortalen til *Levnetsbog* var så afgørende for hans sidste arbejdsfase med erindringerne.

Erindringskrivningen udskydes (1850-1860).

Ingemann klagede over, at direktorembedet ved Sorø Akademi i årene 1842-49 var en tyngende arbejdsbyrde; netop i de år, hvor han var engageret i de sværeste forhandlinger om Akademiets fremtid, tog han atter fat på at skrive. Det blev til nye noveller og fortællinger i flere omgange, *Nye Eventyr og Fortællinger* (1847), *De fire Rubiner* (1849) og *Fire nye Fortællinger* (1850), men hvad der peger fremad mod erindringskrivningen er *Den stumme Frøken* (1850) og *Landsbybørnene* (1852), hvor Ingemann i den første fortælling har indlagt erindringer fra præstegården på Falster, mens han i den anden har anvendt meget erindringsstof fra både Slagelse-årene og tiden i København: bøgerne er set i erindringskrivningens bakspejl de første dokumentaristiske forsøg i genren (14).

Nye tider skulle imidlertid lægge beslag på Ingemanns arbejdskraft, hvor andre opgaver trængte sig på: salmebogsværket, som dog

var begyndt i 1825 med den kingosk anlagte *Højmesse-psalmer* (efter kirkeåret), fortsattes i *Roeskilde Convents Psalmebog* (1856). I direkte sammenhæng hermed må ses hans kæphest fra disse år: de religionsfilosofiske overvejelser om Mellemtilstanden, dvs. tiden fra den jordiske død til dommedag, hvor Ingemann gjorde sig til talsmand for en art purgatorium (at det er muligt for synderen også efter døden at gennemløbe en udvikling, så at sjælen modnes til den endelige frelse). I *Confirmationsgave* (1854) og siden i *Tankebreve fra en Afdød* (1855) har Ingemann udfoldet sin opfattelse, som kostede ham venskabet med Grundtvig. Især i udstregede passager i manuskriptet til *Levnetsbog* omtaler han denne kæphest, men derimod intetsteds Grundtvigs modvilje.

Efter fuldendelsen af *Tankebreve fra en Afdød*, hans næstsiddende hovedværk, havde Ingemann tydeligvis ikke travlt med nye projekter. Til sine korrespondenter skriver han om sine litterære planer, og som det fremgår af brev til Andersen nager erindringsskrivningen ham stadig:

"Af mit "Levnet" bliver jeg altid selv ked, hvergang jeg tager Udkastet dertil frem for at udføre det. At gjøre en Roman af det gaar jo ikke an, og den Interesse det Oplevede har for mig selv, kan dets Meddelelse ikke vente af mange Andre" (Collinske Brevsamling IX, KB, 24.06.1856).

Arbejdet med den fiktive genre i forskellige retninger har tydeligvis inspireret ham til at gå nye veje, men selvbiografiens fastlagte genremæssige krav har han dog ikke villet overskride, selv om han vel netop i *Landsbybørnene* havde indlagt endnu flere personlige erindringer end i de historiske romaner. Mest problematisk for arbejdet med erindringsskrivningen var det vel, at han ikke tiltroede den et større publikums interesse. Han skulle altså skrive for sin egen og sine venners skyld. I 1857 tog han udkastet frem på ny, men ventede på andre ideer (Collinske Brevsamling IX, KB, 29.09.1857). Endnu i sommeren 1860 var han optaget af korrekturlæsning af *Valdemar Seier* (7.udg.) eller de ikke nærmere definerede opera futura, som han havde nedfældet i sin lommebog (Collinske Brevsamling IX, KB, 16.06.1860).

I 1860 skrev Fr. Barfod en kortfattet biografi om Ingemann i

Illustreret Tidende (27.05.1860), hvortil han må have gjort studier i Sorø, da flere af de anekdoter, han bringer til torvs, enten er udførligere end beskrevet i *Tilbageblik* eller først blev nedskrevet af Ingemann i *Levnetsbog*, men brevstoffet afslører ingen detaljer. Ingemann takkede Barfod hjerteligt for artiklen: "De har været en af de Faa, der blandt mine skrivende og dømmende Læsere har ladet Kjærligheden føre Pennen og Hjertet fælde Dommen. Derved er De bleven Ordfører for hvad jeg, Gud skee Lov, har læst i mange venlige Blik og følt i mangent ærligt Haandtryk blandt danske Folk" (Sorø Akademis bibliotek 29.05.1860). I *Levnetsbog* gjorde Ingemann uden videre brug af artiklen i diverse noter.

Den del af Ingemanns samlede erindringsværk, det er vanskeligst at kortlægge, er selvfølgelig hans mundtlige bidrag til genren: der var en god fortæller i ham, og han nød at give en historie til bedste. Ligesom Barfod drog nytte heraf, har Galskjøt siden bragt nogle af disse historier på papiret, ligesom aviser har søgt at skriftfæstne dem, men de har vel for det meste levet deres eget liv i hans omgangskreds (15).

Erindringskrivningen tager form (oktober 1860 – februar 1862)

Ingemann begyndte ikke desto mindre udførelsen af sit udkast i oktober 1860. I breve til H.C. Andersen samt i Andersens dagbøger kan arbejdet følges i dets sidste etaper. I dagene 20.-22.11.1860 boede H.C. Andersen hos Ingemanns; han noterede i sin dagbog:

"Ingemann læste for mig iaften første Capitel og Halvdelen af det næste af sit Levnet, den nogle og 70 Aars gamle Mand læste om sin Barndom og om sin Moder, Taarer stod i hans Øine jeg blev bevæget derved, saae ham som Barn og dog som Olding, Stemmen saa klar. Gid han maa slutte den; først efter hans Død kommer den ud, først da, skal jeg høre den!" (H.C. Andersen *Dagbøger* IV 468 22.11.1860). I sit takkebrev skrev Andersen: "Tak for Meddelelsen af Deres Livs Historie! vær endelig ret flittig og giv os det hele Billede, læg det endeligt ikke hen, selv om nye Arbejder tage Deres Tid. Det greb mig meget at høre Dem selv læse Begyndelsen, det var mig, som jeg nok ogsaa udtalte, en egen veemodig Følelse at

høre til, thi, da Værket først udkommer efter Deres Død, betinger den jo denne om jeg skal faae det læst, eller ogsaa jeg faaer aldrig læst det, om jeg flyver Dem forud." (Collinske Brevsamling XVII, KB, 25.11.1860). Ingemanns svar belyser hans betænkeligheder ved værket, men er også lidt trøstens ord til Andersens bekymringer:

"Hvad min ofte begyndte men altid igjen henlagte Levnetsbog angaaer, saa agter jeg dog, om muligt, at skride fremad med den i den Form og Tone, som den nu atter er begyndt. Om den bliver et *opus posthumum* eller ei, vil dog ikke med Bestemthed kunne forudsiges. Kun med en Afdøds Klarhed og uhildede Overblik har jeg ønsket at kunne skrive den. Materialet er mig baade for rigt og i udvortes Retning for fattigt, til lettelig at frembyde tilbørlig Eenhed med tilstrækkelig Mangfoldighed ved dets Behandling. Vi vil nu see hvad jeg faaer ud deraf og hvorvidt det kan blive en Bog for Andre, end mig selv og fortrolige Venner" (Collinske Brevsamling IX, KB, 03.12.1860). Andersen var igen i december i Sorø, hvor Ingemann læste tredje kapitel for ham (H.C. Andersen *Dagbøger* IV 473 19. 12.1860). I det tilhørende takkebrev kommenterede Andersen oplæsningen: "Tak for Meddelelsen af hvad De har nedskrevet om Hjemmet og Bedstemoderen, det var saa levende givet, saa beskueligt at jeg synes at have besøgt Dem der i Deres Barndom" (Collinske Brevsamling XVII, KB, 24.12.1860).

H.C. Andersens dagbogsoptegnelser og brevvekslingen godtgør, at Ingemanns manuskript, som vi kender det i dag, i hvert fald for de første tre kapitlers vedkommende, er udarbejdet fortløbende kronologisk.

Ingemann var nu kommet i gang med arbejdet; hans bekymring gjaldt ikke længere formen (tredje personfortælleren), men materialets karakter: var hans erindringsstof fra barndommen end omfattende, var det måske i virkeligheden alt for ensidigt og privat til at kunne interessere et større publikum? Udgivelsestidspunktet nagede ham måske ikke så meget som Andersen. Andersens begejstring for dobbeltheden i Ingemanns fortællesituation er derimod et mere intrikat problem for den læser, der ønsker en historisk beskrivelse, mens H.C. Andersens klare opfattelse af dobbeltheden afslører Ingemanns halvt fiktive og halvt dokumenterende fortæller.

Brevvekslingen mellem Andersen og Ingemann i det sidste år, Ingemann arbejdede med *Levnetsbog*, kan ikke dokumentere Ingemanns videre arbejde på samme detaljerede måde, selv om de skrev ret flittigt til hinanden (16). Ingemann meddeler i sit første brev fra 1861:

"Med mine Optegnelser af Livserindringer gaaer det nu noget frem, og jeg tænker i Vinter at faae det første Afsnit færdigt – Minderne fra det forrige Aarhundrede – saa vil jeg see hvorvidt jeg kommer med de 61 Aar af dette Aarhundrede. I alt Fald har jeg en Afskrift af hvad jeg meddeelte *Marmier* om mit Forfatterliv til 1837. Men et livligt Billede af den hele Tid – saavidt og saaledes, som jeg har seet den, vilde jeg gjerne kunne efterlade gode Venner" (Collinske Brevsamling IX, KB, 10.02.1861). Halvanden måned senere skriver Ingemann til Andersen:

"Jeg har været flittigt med *Levnetsbogen* og er nu nærved at slutte det hele første Afsnit – og tage Afsked med Barndomslivet paa Falster og det 18de Aarhundrede. Det har været mig et underholdende Vinterarbejde" (Collinske Brevsamling IX, KB, 23.03.1861).

På udrejsen til Italien i april 1861 besøgte Andersen atter Ingemann i Sorø:

"Om Aftenen vilde Ingemann læse for mig af sit *Levnet*, men da Harder og Datter kom, blev der ikke noget af; jeg læste *Sneemanden*" (H.C. Andersen *Dagbøger* V 21 04.04.1861) (17). Selv om maleren Harder også var en af Ingemanns fortrolige venner, afstod Ingemann – til Andersens fortrydelse – fra oplæsningen.

Det er vel netop i sommeren 1861, at Ingemann er kommet til den vanskeligste hurdle i erindringsskriveriet. I juli skriver han til Andersen:

"I min *Levnetsbog* er jeg nu nærved min Studentertid og første Digterperiode. Til Vinter venter jeg at komme ind i den litteraturhistoriske Deel af disse Erindringer og Beskuelsen af de aandelige Bevægelser, jeg har kjendt og taget Deel i." (Collinske Brevsamling IX, KB, 03.07.1861).

Andersen kom hjem fra sin udenlandsrejse i august 1861. På vejen hjem til København besøgte han Ingemann:

"Ingemann læste om Eftermiddagen og om Aftenen af sit *Livs-*

historie, meget interessant hvad der meddeelt om Digteren Bredal der ogsaa, med Rosenkilde, gik i Slagelse Skole" (H.C. Andersen *Dagbøger* V 116 30.08.1861) (18). I København takkede Andersen "for det Meget og høist Interessante af Livs Erindringerne, De læste for mig" (Collinske Brevsamling XVII, KB, 05.09.1861). Af Andersens omtale fremgår det, at det har været anden dels 2. og 3. kapitel, Ingemann læste for ham. Ingemann var altså endnu ikke nået til sin konfirmation i 1804; men beskæftigelsen med Bredahl og Rosenkilde havde selvfølgelig ført hans tanker til litteraturhistorien og teatret. Ingemanns næstsidste brev til Andersen er først fra begyndelsen af december 1861:

"Jeg er i min Levnetsbog for Tiden standset midt i Latinskolen. Jeg trykker mig lidt ved paany at gjenneleve Forfatterlivets Kampe gennem de første 20 Aar, og der hører en egen Stemning til uden at plage sig selv eller Andre at rage op i hine Dages Kritik og Antikritik, Cotterier og Smaaligheder. Det gjælder at holde fast paa det vundne Udbytte og flyve med Lethed og Kjærlighed hen over de uddøde og glemte Hvepsereder. Dog den Stemning kommer altid lettere frem, jo mere man nærmer sig Overgangen fra denne Livets Ouverture til den store Udvikling af Livsthemaet i dets uendelige Rigdom og Frihed." (Collinske Brevsamling IX, KB, 06.12.1861). Ingemann havde indstillet sig på ikke at nå længere, han var optaget af langt vigtigere emner. Da Andersen kom til Sorø den 20.12.1861, læste Ingemann da også "to Digte for mig om det tilkommende Liv, det ene var en Drøm han virkelig havde havdt" (H.C.Andersen *Dagbøger* V 137 21.12.1861) (19). Selv om de var alene hele dagen, fik Andersen ikke noget læst op af *Levnetsbog*. Ingemann forberedte sig til livet efter døden; erindringsskrivning var nu ligegyldig. Ingemann skrev ganske vist videre på sine erindringer senere, men netop anden del af det 5. kapitel og det sidste kapitel bærer præg af stilstand: den unge mands livsfilosofi og næsten ukristelige konfirmation relaterer sig til den gamle Ingemanns forberedelse til evigheden – hvor forskellige de end var indholdsmæssigt. Havde Ingemann skrevet videre end netop til denne tid, skulle han have skrevet om, hvordan han kort efter tabte troen (20): det havde den gamle mand næppe kræfter til at fæstne til papiret, om end den unge Ingemann

atter snart kom tilbage til troen.

Det er dog kun i en ganske snæver betydning, man kan hævde, at erindringskriveren Ingemann ikke overvandt den unge rationalist fra vestelomme-tiden, thi det lykkedes Ingemann i årene 1860-62 at få beskrevet sit barndoms land (før puberteten) – ikke kun med historiske, sociologiske kommentarer, men først og fremmest ved en kombination af små erindringsglimt eller genoplevelse af erindringer, hvoraf meget synes at bygge på alle de tildels usammenhængende funker af levet liv, som kun findes hos gamle mennesker, overalt tilsat den gamle mands altoverskyggende særdeles medmenneskelige livsforståelse: at der trods syndernes mangfoldighed er frelse for alle. Hans erindringer forstået således blev virkelig til de bekendelser, han mente kun tilhørte Vorherre.

II. Fra *Expectationsbog* (1829) til *Tilbageblik* (1837)

Ingemann skrev sit første bevarede udkast til sine erindringer i 1829 (jf. s.VI). Det kan vel ikke undre, at de handler om faderen og moderen, tiden for hans fødsel er flot sat i scene med den franske revolution og dens betydning for præstegårdsmiljøet på Falster; afsluttende om barnets skyld eller forurettelse ved afstraffelse. Den sproglige udformning i denne tidlige version kommer ikke ordret igen, hverken i *Tilbageblik* eller i *Levnetsbog*, men indholdsmæssigt er der ikke så stor afstand mellem denne tidligste version og de senere. Holdningsmæssigt er det imidlertid en ganske anden Ingemann, fordi han i dette første udkast virkelig skriver uden tanke om en offentliggørelse. Hans bemærkninger om tidens børneopdragelse og barnets manglende rettigheder afslører hans trang til bekendelser, mens hans udfald mod Molbech og Hjort (i andre dele af *Expectationsbog*) tydeligt peger på hans vanskeligheder med at skrive sine erindringer, fordi de meget vel var alt for private til at kunne trykkes, enten mens han endnu levede eller posthumt.

Ingemann anførte som mønstre eller forbilleder Voss' beskrivelser i *Luise* og Jean Pauls selvbiografi, som netop udkom i disse år; men Ingemanns læsning af Jean Pauls erindringer synes ikke at have efterladt sig konkrete aftryk i hans erindringsbøger.

I 1837 skrev Ingemann sit udkast til sine erindringer i jeg-form – den såkaldte *Urlevnetsbog* (jf. s.334-350), hvoraf enkelte dele optoges i *Tilbageblik*, jf. kommentaren hertil. I forhold til 1829-optegnelserne er der tale om en markant udvidelse, idet han også har påbegyndt en socialhistorisk beskrivelse af forholdene på Falster i barndomstiden: den spredte, punktvis anvendelse af selvbiografiske træk i romanerne har tydeligvis givet Ingemann anledning til at udarbejde særlige kapitler om disse forhold. Disse dele af *Urlevnetsbog* er nogle af de mindst omarbejdede afsnit i den sidste version af erindringerne. Men det afgørende nye i 1837 sker, da Ingemann opgiver at skrive sine bredt anlagte erindringer og i stedet, ganske logisk i forhold til sit forfatterskab, koncentrerer sig om at levere en sammenhængende forklaring på sit forfatterskabs ejendommeligheder. Dette projekt ligger i klar forlængelse af hans litterære strid med Molbech, Hjort og Ørsted. *Tilbageblik* er et forsvarsværk og et forklarelsesskrift, ganske vist af sin forfatter tænkt som den sandfærdigste fremstilling af forholdene, men aldeles subjektiv og ligeså ensidig, som han angreb sine antagonist for at være.

Litteraturhistorisk velfunderet, men sandelig også personlig engageret i Baggese-Oehenschläger-fejden (1813-1820) lægger Ingemann ikke skjul på, at han sympatiserede med Baggese, selv om denne ikke var romantiker; Oehenschlägers digtning ville han lægge afstand til på alle måder og især nogle af Oehenschlägers forsvarere var ham vederstyggelige (Hjort og Hauch, men ikke Poul Møller) (21); derudover blev Ingemann angrebet af Heiberg i 1816, men forsvaret af Grundtvig. Hans digtning med dens klart supranaturalistiske træk markerede ham som en romantisk forfatter med helt særegne kvaliteter og en ganske speciel baggrund, der ikke var set før i Danmark, men ifølge Ingemann ikke værdsat tilstrækkeligt højt af den toneangivende kritik: Jens Møllers positive kritik rakte ikke. Nok havde Rahbek forkastet hans første skuespil, men han var dog senere meget positiv i sine tidsskrifter. I 1837 kunne Ingemann øjensynlig ikke bruge denne venlige kritik til et modangreb på Ørsted eller Molbech; i hvert fald omtales Rahbeks kritik overhovedet ikke i *Tilbageblik*. Grundtvig ligesom Sibbern fremholdes derimod som nogle af de få støtter, måske også fordi de begge spillede en vigtig

rolle i 1830'ernes kulturkamp. I de indflettede, bagudskuende, politiske afsnit i *Tilbageblik* afslører Ingemann sig imidlertid som politisk konservativ eller reaktionær.

Helt i overensstemmelse med sin egentlige tilbøjelighed valgte Ingemann ikke at publicere sit arbejde: Det nye var derimod, at han søgte at anvende det til en udenlandsk kampagne til fordel for sin person og sit forfatterskab.

Tilbageblik er et gennemarbejdet manuskript, hvor Ingemanns større ændringer alle befordrer en enklere forklaring af barndomstiden og dens trængsler. Hovedanliggendet er gennemgangen af forfatterskabet, hvor Ingemanns inddeling af forfatterskabet i tre faser må forekomme ganske hensigtsmæssig, i hvert fald er der klart nok en anden fase med overvejende dramatisk produktion og en tredje fase med romanskrivning. Den lyriske produktion har imidlertid mange forskellige former gennem hele forfatterskabet, således at den ikke manifesterer periodeinddelingen. Ingemanns vurdering af eget værd som digter var ganske veludviklet og parredes tilsyneladende med en ulyst til at ytre sig om sin arbejdsform og sit inspirationsgrundlag. Det kan derfor være vanskeligt at give en dokumenteret redegørelse for hans læsning, hans forståelse af samtidige konkurrenter eller hans udnyttelse og afhængighed af anden litteratur (22). Ingemanns opgave har været forsvaret og forklaringen: Stillet over for kritik fra empirikere, realister og naturalister har han med sin supranaturalistiske verdensopfattelse og den deraf afledte digtning følt sig i en vanskelig situation og som genstand for en urimelig behandling, men i sin konklusion hævder han, at kvalitetsstemplet for epokegørende litteratur er, at en sådan digtning møder modsigelse, og kun den store betydelige forfatter formår at se kritikken som en bekræftelse af sin nyskabende digtning og derved overleve som digter. Ingemanns holdning er krævende for forfatteren, men på den anden side havde han selv lagt krop til og trods alle piberier – overlevet.

III. *Levnetsbog* (1860-62)

Det kan undre mig, at ingen har peget på St.St. Blichers erindringer,

om ikke som et forbillede for Ingemann så dog som den nærmeste parallel; det er et påfaldende lighedspunkt, at begge forfatteres autobiografier – som de eneste i dansk litteratur – er affattet i 3. person (23). At Ingemann har læst Blichers erindringer (24) må anses for ganske sikkert, da Fr. Barfod aftrykte dem 1840 i sit tidskrift *Brage og Idun*, hvortil Ingemann også leverede såvel digte som prosaiske bidrag.

Udarbejdelsen af *Levnetsbog* (fra *Urlevnetsbog* til *Levnetsbog*)

De første fire kapitler i *Levnetsbog* omhandler familien; de er skrevet i 1860, og det er vel især i disse afsnit, at Ingemanns søstre, Francisca og Nicoline Ingemanns mundtlige og skriftlige informationer har været anvendt, ligesom Ingemann her støtter sig til Fr. Barfods artikel i *Illustreret Tidende* fra maj 1860. Det femte kapitel er ligeledes nyskrevne erindringer om præstegården, mens det sjette kapitel delvis bygger på afsnit fra *Urlevnetsbog*. Det syvende kapitel er primært bjørnetrækker-historien, som gerne kan være stukket ind, jf. variantapparat s. 55,34.

Urlevnetsbog (334-337,5) er også anvendt i *Levnetsbog* i kapitel 8 (57ff), men her på den enkle måde, at Ingemann bruger den gamle tekst uændret, men kommenterer den – ofte meget indgående – med overvejelser om sin barndoms religionsopfattelse sammenholdt med alderdommens; han fjerner sig imidlertid også fra erindringskrivningen i afsnittet om faderens opfattelse af overtroen, idet han som barn ikke har kunnet beherske de sammenhænge af bl.a. kirkehistorisk art, han nu beskriver. Efter inkorporeringen af *Urlevnetsbog* (334-337,5) med tilhørende kommentarer har Ingemann indarbejdet tillæggene 35 A B C (om bryggerspigens udfordring af det overnaturlige (63,3-64,9) og siden broderen Søren Ingemanns kamp med svoger Spurs spøgelse (64,10-66,21), hvorpå manuskriptet atter følger *Urlevnetsbog*.

Fortsættelsen i *Urlevnetsbog* (337,5-339) er anvendt som tillæg 25 A og B i kapitel 6 med et indskud ved afslutningen af ark 24. Kapitlets afslutning om månens tilbøjeligheder er hentet fra *Urlevnetsbog* (340,8-25).

Kapitel 7 – historien om bjørnetrækkeren – har kun et enkelt citat fra *Urlevnetsbog* (339,19-340,4). *Urlevnetsbogs* store afsnit om falstringernes skikke (341,1-347,13) har Ingemann fuldstændigt genanvendt i det 9. kapitel. Da han skrev kapitel 9 i sin *Levnetsbog*, redigerede han imidlertid folkeskikkene efter kalenderens gang, hvorfor afsnittene her har en anden rækkefølge. Efter omtalen af folkeskikkene, der knyttede sig til årets gang (70-82), anbragte Ingemann afsnit om barselgilder, konfirmation og bryllupper (82-85) samt almuens sprog, sange, sagn afsluttet med historien om bondekoniens syndsbevidsthed. Interessantest i dette afsnit er selvfølgelig Ingemanns erindringer fra barndommens land. Flere af skikkene blev i det 19. århundrede søgt indskrænket af pietistiske præster: de unge bønderfolk skulle ikke komme for tidligt sammen hverken under påskud af jul, fastelavn eller majfest. Ingemanns behandling heraf er både i 1837 og 1861 ganske ideel, idet han udelukkende tænker i nationale/folkelige baner. Dertil kommer den gamle mands religiøse kommentarer til skikkene, hvor han udfolder et religionshistorisk kendskab, således s.71 helligtrekongerlyset og riset, s.72 fastens bodstanke, s.74 påskeæggene og opstandelsen. Her har Ingemann tilsyneladende vurderet, at han var gået for vidt: den fremlæggelse af tanker om Mellemtilstanden, skikkene giver ham anledning til, har han valgt at slette – en af de største udstregninger i manuskriptet overhovedet.

Den følgende side i *Urlevnetsbog* (347,13-348,27) har Ingemann anvendt i første halvdel af 10. kapitel som eksempler på barnets møde med civilisationen på Falster: bondekomedien om den franske konges og dronnings henrettelse (91,11-24; *Urlevnetsbog* 347,13-17), middelstandens levevilkår i 1790'ernes Falster (93,25-94,17; *Urlevnetsbog* 347,18-348,12) og tidens verdsliggørelse (96,8-22; *Urlevnetsbog* 348,12-27). Imellem det andet og tredje stykke har Ingemann placeret tillæg 51 A og B, som vækker mindelser om hans litteraturhistoriske forelæsninger. Fra og med kapitel 10 i *Levnetsbog* fjerner Ingemann sig fra sin *Urlevnetsbog*, idet de mange præstehistorier, som fortælles i forbindelse med bispevisitatsen, ikke er drengens oplevelser som hidindtil, men den gamle Ingemanns eller søstrenes erindringer.

Kapitlerne 11-14 savner fuldstændigt forlæg i *Urlevnetsbog*: de bygger på hidtil uskrevne erindringer fra barndomslivet. Alene på grundlag af de ældste kapiteloverskrifter (anført i variantapparatet) kan det aflæses, hvorledes Ingemann udarbejdede disse kapitler langt mere detaljeret end han oprindeligt må have udtænkt dem. Han anvendte de sidste par sider af *Urlevnetsbog* (første gang anvendt i *Tilbageblik* (270,25-273,6)) i *Levnetsbog* i anden halvdel af både kapitel 15 og 17.

De få sætninger i *Urlevnetsbog*, som omhandler tiden i Slagelse indtil studentereksamenen 1806, blev anvendt i *Tilbageblik*, men omarbejdedes ganske i *Levnetsbog*.

Den helt afgørende forskel på *Urlevnetsbogs* og *Levnetsbogs* udformning er, at Ingemann i den sidste version har sat begivenhederne ind i en ramme, der giver afslutningen af barndomslivet på Falster en dyb, symbolsk betydning: Solformørkelsen varsler undergang, faderens død betyder barndomslandets undergang, almanakafbrændingen får karakter af et ubevidst opgør med tiden før romantikken/det 18. århundredes gamle verden, mens rejsen til Sjælland er hans møde med den ny verden/romantikken. Ingemann blev i sine unge digterdage bebrejdet sin allegoriske digtning uden nøgle, i sine erindringer anvendte han stadig dette princip.

Karakteristik af *Levnetsbog*.

Urlevnetsbogs formuleringer genanvendes ganske vist i *Levnetsbog* i de berettende dele, men der er tale om to selvstændige værker: *Urlevnetsbog* er hukommelse (den mere eller mindre nøgterne gengivelse af hvad man husker), mens *Levnetsbog* er erindring (en gengivelse af det man husker men med refleksion derover). Konklusionerne i *Levnetsbog* udtrykker både det religiøse og det historisk-samfundsmæssige aspekt, som vel smelter sammen i bogens klimaks omkring opgøret med hele det 18. århundredes tankegang: romantikeren Ingemanns klareste erindring er oplevelsen ved faderens begravelsesselskab og den påfølgende almanakafbrænding. Dødens alvor blev siden Ingemanns grundakkord. I ungdommen en ustandselig prøvelse ved de mange dødsfald, hans egne anlæg til tæring kombi-

neret med nervefeber: mirakuløst overvandt han som den eneste blandt sine nærmeste alle kriser og overlevede alle sine ældre brødre, samtidig med at han såmænd fik succes som forfatter. Hans uortodokse kristendomsopfattelse, formuleret klarest i *Tankebreve fra en Afdød*, vender han gang på gang tilbage til under arbejdet med *Levnetsbog* (i de udstregede steder) som sin alderdoms kæphest: den er hans livs erfaring.

Anden del af *Levnetsbog* har et helt andet stilleje – både den overstadige kådhed i skildringen af skolelivet og den omstændelige redegørelse for rationalisten Ingemann – men manuskriptet til hele *Levnetsbog* er uden tvivl udarbejdet fortløbende, omend med omskrivninger (renskrivninger). Ingemann har givetvis sat pennen til papiret i den rækkefølge, vi i dag kan læse i *Levnetsbogs* anden del, og at manuskriptet slutter, som det gør, viser også, at han døde fra sit arbejde. Han havde gjort sig tanker om dets udstrækning og hovedpunkter, men der mangler i virkeligheden meget bare for at nå til 1806, da han blev student. Om årene frem til 1811 kunne han vel have skrevet langt mere end om Slagelse-årene, men ikke engang i udkastets form har han nærmet sig denne i egentligste forstand ånds-dannende periode.

Det kan ikke udelukkes, at han nedsatte farten, fordi han efterhånden nærmede sig den periode i sit liv, hvor han i hvert fald med den gamle mands erfaring og tankesæt mødte en ung mands forestillinger, som han i hvert fald i religiøs henseende havde fjernet sig fra. Disse forestillinger og oplevelsesformer (1804-1807) var utilstigtet blevet elimineret ved Københavns bombardement (den 2. afbrænding i hans liv), men årene fra han blev student til hans første digtning ligger næsten helt hen i et mørke, som ikke kan oplyses, fordi kilderne hertil i dag er lukkede.

Levnetsbog samler romantikerens program i nogle få vigtige punkter: at digtningen er organisk forbundet med livsforståelsen, anet af barnet og først forstået af den voksne digter. Første del af *Levnetsbog* er således digterens bekendelser om hans dannelse som menneske og digter, det romantiske menneskes forståelse af sig selv og omverdenen. Selv om Ingemann afskyede Goethes kunstneriske livsopfattelse, benytter han i virkeligheden Goethes kompositions-

princip fra *Dichtung und Wahrheit* om end det livsfilosofiske resultat bliver et ganske andet.

Skønt Ingemann først har nået dette resultat i 1861, kan han meget vel have haft dette mål for øje i sine overvejelser og nedlagt disse tanker i sine forgæves forsøg på at skrive sine erindringer på et tidligere tidspunkt. Hans manglende respons på Andersens erindringer (25) kan meget vel skyldes hans tidlige forståelse af, hvad han ville bruge sin egen erindringskrivning til: en manifestation af den romantiske digters forudsætninger, betingelser og resultater.

Anden del, kan man hævde, er anlagt på samme måde som første del, idet de første kapitler skildrer drengen i Slagelse: hvorledes han dannes som yngling, mens de mange uskrevne kapitler selvfølgelig skulle have handlet om den kommende romantiske digter i studenterdagene. I *Tilbageblik* havde Ingemann allerede givet sin vurdering af digterens indsats i de første 25 år, ganske vist udført i en polemisk version, men det var den han havde behov for at skildre i 1837, fordi han følte sig trængt af kritikken. Fortsættelsen af erindringerne efter 1837 nedlagde Ingemann mere sporadisk og kortfattet i sine indledninger til de enkelte bind af *Samlede Skrifter*, i fortællingerne *Den stumme Frøken* og *Landsbybørnene* samt som overordnede kommentarer i sin filosofiske og religiøse digtning fra 1850'erne. Således forstået fik Ingemann – ganske vist med nogle huller – faktisk behandlet hele sit liv i en autobiografisk form.

IV. Modtagelse og efterliv.

Ingemann var ved sin 70-årsdag i maj 1859 blevet fejret som nationens store folkeskjald; danske kvinder havde overbragt ham et guldhorn – landets aviser havde bragt utallige hyldestigte. Da Ingemann døde i februar 1862 genlød pressen endnu engang med sørge- og mindekvad; Fr. Barfod optrådte med et mindeskrift, hvor ligtaler og sørgedigte blev optrykt (26).

J. Galskjøt udgav *Levnetsbog* i oktober 1862: bogen blev mødt med velvilje af Billes *Dagbladet* (27), hvor to kapitler om skoleforholdene i Slagelse blev aftrykt måske på grund af tidens store politiske interesse for skoleforhold. Anmeldelserne fylder imidlertid ikke

meget hverken i omfang eller indhold (28). Kun anmelderen i *Illustreret Tidende* mente, at Galskjøt burde have forkortet udgivelsen (29), mens flere anmeldere beklagede udgiverens kristelige formaninger i forordet. Anmelderen i *Berlingske Tidende* var den eneste, der leverede en reflekteret anmeldelse:

"[Man] feiler .. dog vist ikke ved at mene, at [Ingemann] .. har levet [sit liv] .. skjønnest, da han levede det anden Gang i Erindringen, og faaer man ved Gjennemlæsningen af hans Bog Indtrykket af, at hans Barndomsliv har været smukt og velsignet, saa tør man dog med Rette mene, at han først tilfulde har seet det i hele dets friske Naivitet og Ynde, da han som halvfjerdsindstyveaarig Olding dvælede ved det i Tankerne, for at nedskrive det. Han gennemlevede det da paany i Erindringen, han holdt fast ved Indtrykkene, de større som de mindre, men anstrengte ikke sin Hukommelse for at give os alle Data og enhver Tilfældighed. Saaledes bør et Levnetsløb fortælles, naar Læseren skal modtage det samme Indtryk, som den Fortællende har følt; han skal fortælle det, ikke ud af sin Hukommelse, men ud af sin Erindring. .. Med andre Ord: som Digter maa han være Autobiograph, og som Autobiograph maa han være Digter." (30).

I maj 1863 udgav Galskjøt *Tilbageblik* med en stor efterskrift, især om Ingemanns sidste år. Dagbladsanmelderne kunne endnu mindre forholde sig til denne udgivelse, vel først og fremmest fordi de syntes, at tiden var løbet fra dette værk, forfattet i 1837, med oplysninger om Ingemanns trængsler, som man i 1863 overhovedet ikke ville anerkende. Anmeldelsen i *Berlingske Tidende* gik da også kraftigt i rette med Ingemanns beklagelser og omtalte ganske afklaret Hjorts fortjenester, Molbechs dumheder og Ørstedes ubetydelighed som æstetisk smagsdommer.

Resten af anmeldelserne er ganske inferiøre, da de overhovedet ikke diskuterer værkernes eventuelle æstetiske værdi. Tidsskrifter dengang var få; ingen af dem, der eksisterede i 1862-63 bragte anmeldelser af Ingemanns erindringsbøger.

Ingemanns værker levede imidlertid ganske udmærket trods den ændrede virkelighed i Danmark efter krigen i 1864. Bevidstheds-historisk gjorde Ingemanns romaner og versfortællinger vejen rundt

om højskolerne, børnelæsningen og læsestoffet i Mellemskolen. Romanerne udkom i adskillige udgaver langt op i vort århundrede, mens kortere uddrag af *Levnetsbog* dels blev anvendt i adskillige læsebøger beregnet for folkeskolen, dels i Daneklærerforeningens forkortede udgave ved Axel Sørensen (1905, genoptrykt 1915). I 100-året for Ingemanns død udgav Hasselbalchs forlag en lille populariseret udgave af Anden del af *Levnetsbog* uden de lidt tyngende horatsiske citater, mens Gyldendal i 1968 genoptrykte Galskjøts version af hele *Levnetsbog*.

Aage Marcus bragte i sit udvalg af *Danske Levnedsbøger* de smukke kapitler om Fætteren fra København og Solformørkelsen (1955 og 1965, Gyldendals bibliotek). Men – og det er virkelig at beklage – alle udgivelser har bygget på Galskjøts gengivelse; manuskriptet har i alle årene ligget på Sorø Akademis bibliotek: først nu får læseverdenen en nøjagtig gengivelse af Ingemanns manuskript, 135 år efter at digteren slap pennen.

V. Redegørelse for udgivelsesprincipper.

Manuskripterne til *Tilbageblik* og *Levnetsbog* er de største bevarede manuskripter fra Ingemanns hånd. Udgavens vigtigste formål er at gengive begge manuskripter på en sådan måde, at læseren kan følge med i, hvorledes Ingemann arbejdede henholdsvis i 1837 og i de sidste leveår.

J. Galskjøt, fætter til Lucie Ingemann og litterær kurator for boet efter Ingemann, udgav Ingemanns to manuskripter *Levnetsbog* og *Tilbageblik* i forrige århundrede (hhv. 1862 og 1863) med en særlig interesse for at bibringe teksterne den samme retskrivning, nemlig den der var Galskjøts i begyndelsen af 1860'erne. I dag kan man med omtanke ikke vælge en sådan udgivelsesform: *Tilbageblik*-teksten er skrevet i 1837 og må følgelig bringes i overensstemmelse med den udformning, Ingemann dengang gav sit arbejde.

I 1860-62, da Ingemann udarbejdede *Levnetsbog*, havde han imidlertid i mange dele ændret sin retstavning så meget, at hans sprog her er blevet mere moderne i hvert fald ortografisk, mens hans syntaks er uændret konservativ.

Ingemanns manuskripter er ikke nemt læselige, og Galskjøt skal derfor ikke klandres for at have været en dårlig tekstlæser, men i detaljen har jeg fundet mange fejl eller undladelser i forhold til, hvad man kan kræve af en moderne udgave.

Hvad angår *Tilbageblik*-teksten valgte Galskjøt det forkerte tekstgrundlag, idet han foretrak en afskrift frem for Ingemanns original, som selvfølgelig burde have været lagt til grund for en udgivelse også i 1863.

Levnetsbog: Manuskriptbeskrivelse og tekstgrundlag:

Manuskriptet til *Levnetsbog* (1860-62) eksisterer kun i det ene eksemplar, der beror på Sorø Akademis bibliotek (nr. 187). Ingemann har tydeligvis omarbejdet dele heraf, men kun i ganske enkelte passager kan omskrivningsarbejdet følges. Som manuskriptet nu kendes, er der tale om hans endelige version, for så vidt han overhovedet bekymrede sig om at nå frem til en definitiv form.

Manuskriptet består af 158 små dobbeltark og 14 tilsvarende enkeltark samt 3 bilag (enten håndskrevne eller trykte, se nedenfor). – I Første del er arkene nummereret 1-107 med diverse, senere indføjede, tillæg og udgør 115 dobbeltark og 9 enkeltark, mens arkene i Anden del er nummereret 1-37, ligeledes med tillæg, og udgør 43 dobbeltark og 5 enkeltark. Dog er arkene 30 A, 32, 33, 34 samt [38] en anelse større, ikke helt hvide samt af ringere papirkvalitet. Formatet er 13,5 × 21 cm., og papirkvaliteten er mere luksuriøs end 1837-manuskripterne, som er ganske tarvelig. Arkene er nummereret af Ingemann, men som det fremgår af variantapparat og kommentar, har han flere steder foretaget en renskrift af større eller mindre omfang. Fra Ingemanns eget arbejde med teksten findes som nævnt tre bilag til manuskriptet: bilag 1): trykt udgave af Ingemanns vers til Lars Swane på 70 årsdagen (med en enkelt rettelser), bilag 2): Ingemanns manuskript til mindediget om Chr. Bredahl (med rettelser, som ikke kan ses, da Ingemann har klistret rettelser ovenpå de oprindelige vers), endelig bilag 3): et enkelt blad af en ikke ordret gengivet scene fra optagelsen i mesterlectien (anført i kommentaren til s. 263 l.23). Ingemann yndede at fortælle sine historier, jf. Gal-

skjøt *Tilbageblik* s. 99f., så denne version kan gerne være en sådan skriftfæstnet sag, ikke nødvendigvis et ældre nu forsvundet lag af *Levnetsbog*. Papirformat og -kvalitet er hverken identisk med *Tilbageblik*-manuskripterne eller *Levnetbogs* manuskript. Skriften er meget flygtig.

Tilbageblik: Manuskriptbeskrivelse:

Manuskriptet til *Tilbageblik* eksisterer i to versioner, som begge stammer fra 1837. Første version består af en kladde eller en første udarbejdelse (manuskript I), som er suppleret med en række tillæg (manuskript II). Den anden version (manuskript III) er en afskrift, hvori tillæggene er indarbejdet. Alle med betegnelsen Sorø Akademis bibliotek nr. 187.

Manuskript I.

Manuskriptet består af oprindeligt 12 dobbeltark, nummereret med tal. Papirets format er ca. 22 × 26 cm, kvaliteten er jævn. Der er indføjet et enkeltark, af Ingemann betegnet 2a, som er beskrevet på hele rectosiden, mens kun halvdelen af versosiden er benyttet. Selv om det er en kladde, er der ret beset ikke mange rettelser.

Manuskript II.

Manuskriptet består af 7 dobbeltark, betegnet af Ingemann med bogstaverne a b c d e f g. Papiret er af samme format som manuskript I. Ingemann har selv betegnet arkene som tillæg (1-18), nemlig til manuskript I, der tydeligvis er udgangspunktet for tillæggene. Af såvel papiret som blækket og skrifttrækkene fremgår det, at teksten er blevet til ganske kort efter manuskript I.

Ingemann har imidlertid kun indarbejdet tillæggene 1-17 i *Tilbageblik*, mens tillæg nr. 18 er blevet omarbejdet, da han besluttede sig for at afslutte sin erindringsskrivning i 1837.

Arkene b c indeholder tillæggene nr. 2-18, mens tillæg 1 på ark a samt tillæg 18 + arkene d e f g tilsammen udgør den oprindelige *Urlevnetsbog*.

Kladden til det omarbejdede tillæg 18 mangler: kun versionen fra

afskriften, manuskript III, kendes. Ingemann har ligeledes foretaget omarbejdelser i afsnittene "Naar en Landsbypræst .. de bedste i Landet" (s. 271) og "Udvandringen .. Livsperiode" (s. 271-272). Kladder hertil mangler, hvorfor manuskript III også her fungerer som tekstgrundlag.

Manuskript III.

Manuskriptet består af 17 dobbeltark samt 1 enkeltark; papirkvaliteten og formatet er som de foregående manuskripter. Heraf har Ingemann selv renskrevet de første 4 dobbeltark, hvorpå en afskriver har renskrevet de følgende 11 (arkene 5-15, hvoraf ark 15 er et halvark) uden ændringer fra Ingemanns side. Arkene 16-18 har Ingemann selv renskrevet med flere rettelser. De første 4 ark indeholder afsnittet (s. 267 l.1 – s. 279 l.14), mens den anonyme afskriver har afskrevet afsnittet "Min første meest lyriske Digterperiode .. allerlykkeligste" (s. 279 – s. 317). Ingemann har selv forestået afskrivningen af afslutningen: "At en saa fredelig Poesie .. rokkes" (s. 317 – s. 326). Det er dette manuskript, J. Galskjøt anvendte til den trykte udgave 1863. Lucie Ingemann har forsøgt sig som sprogrenser (mest fylder at ph erstattes af f samt udstregning af dobbelte vokaler), mens Galskjøt har tilføjet enkelte noter, som de nu kendes fra hans udgave. Hans tillem্পning af Ingemanns ortografi ses ikke markeret i manuskript, men må være indarbejdet i korrektoren.

Tekstgrundlag:

Som hovedtekst (tekst A) har jeg valgt manuskript I med det tilhørende manuskript II, fordi det er Ingemanns egenhændige tekst, der må tillægges større værdi end afskriften (manuskript III). Denne er benyttet i variantapparatet under signaturen B; som hovedtekst er B kun anvendt tre steder (s. 270 og s. 271), der alle er udtryk for Ingemanns egen omredigering af den oprindelige tekst, som det fremgår af ovenstående. Denne omarbejdelse må have fundet sted i efteråret 1837, inden Ingemann sendte manuskriptet til Marmier. Ved at gøre B til hovedtekst disse steder mener jeg bedst at kunne respektere Ingemanns ændrede opfattelse af erindringskrivningen.

Tillæg (*Expectorationsbog*, *Urlevnetsbog*, Nicoline Ingemanns optegnelser):

Manuskriptet til *Urlevnetsbog* (1837) eksisterer kun i den kladderagtige form det nu har, og beror som de øvrige manuskripter på Sorø Akademis bibliotek (nr. 187). Manuskriptet til Ingemanns *Expectorationsbog* (1829-31) findes på Det kgl. Bibliotek (NKS 3825 II, 4°). Nikoline Ingemanns udaterede optegnelser til B.S. Ingemann beror på Rigsarkivet (Erik Spurs privatarkiv).

Variantapparat:

Udgaven redegør for Ingemanns arbejde med manuskriptet, idet der anvendes få, men enkle anvisninger til læseren.

1. Hovedteksten gengiver Ingemanns resultat af anstrengelserne.
2. Variantapparatet oplyser om Ingemanns arbejde undervejs. Der er anvendt følgende sigler til oplysning herom:

< angiver hvad forfatteren har erstattet, tegnet er gentaget, hvis han har rettet flere gange: Ridderen < han; fornam vidste < vovede. Således står altid den ældste form til sidst.

\ angiver hvad forfatteren har slettet: Verdens \ skrøbelige Kar, hvor "skrøbelige Kar" er udstreget.

angiver hvad forfatteren i skrivende stund kun lige er begyndt på, men af en eller anden grund ikke har skrevet færdigt: Karakter # Charaktersk. Ingemann har villet skrive "Charakterskildring" men har i skrivende stund ændret det til "Karakter".

+ angiver hvad forfatteren har tilføjet enten over linjen eller i margen: + Nathue og

| angiver begyndelse og afslutning på et tillæg i *Tilbageblik* og *Urlevnetsbog*; i *Levnetsbog* anføres begyndelse af tillæg med

Ingemanns egen betegnelse [A,B,C], mens afslutning anføres med |.

Udgiverens tekstindgreb:

◀ betegner de rettelser udg. har foretaget: upaatvivlelig ◀ upaatvilelig

▼ betegner de tilføjelser udg. har foretaget: og ▼

[] anvendes i hovedteksten af *Levnetsbog* og *Tilbageblik* kun i forbindelse med arkenes nummerering, i *Urlevnetsbog* markerer [] også i hovedteksten bogstaver og enkelte ord, der mangler på grund af papirets smuldren, mens [] i variantapparatet anvendes til enkelte bemærkninger af udgiveren eller markerer bogstaver som Ingemann har glemt eller udeladt.

> der betegner Ingemanns tilføjelser: Dissonantser > Mislyd; dette tegn anvendes kun i *Tilbageblik* og *Urlevnetsbog* og kun i de tilfælde, hvor Ingemann selv har foretaget tilføjelser efter 1837.

() Når et ord optræder to eller flere gange i samme linje, sættes () i variantapparatet om det efterfølgende ord for at præcisere Ingemanns tekstændring.

→ anvendes i variantapparatet for at markere, at variantapparatet fortsætter på følgende side.

... betegner de bogstaver i Ingemanns rettelser, som det ikke har været muligt at tyde.

Noter til Indledning:

(1) *Levnetsbog* s.242.

(2) NKS 3825, II, 4°.

(3) NKS 3825, II, 4°.

(4) Kjeld Galster *Fra Ahasverus til Landsbybørnene*. Kbh. 1927, s.11-17.

(5) Galskjøt rettede titlen ".. Forfatter-Periode .." til ".. Forfattervirk-somhed ..".

(6) Poul Høybye *H.C. Andersens franske ven Xavier Marmier*. Kbh. 1950. Kirsten-Elizabeth Høgsbro *Fransk visit i dansk idyl*, in *Guldal-derens verden*, red. af Bente Scavenius. Kbh.1996, s.92-99.

(7) *Histoire de la littérature en Danemark et en Suede*. 1839. 2. udg. 1849. Omtalen af Ingemann blev med Høybyes ord sat op fra 2 linjer til 1 1/2 side. Tidsskrifterne er *Revue de Paris* og *Revue des deux Mondes*.

(8) Rudelbach søgte samtidig materiale fra Oehlenschläger. KB har ikke det pågældende oplag af konversationsleksikonnet.

(9) Ingemann anfører i svarbrevet (14.11.1837), at han fik Rudelbachs brev (dateret 12.10.1837) i forrige uge. Galster har ikke kendt dette brev; derfor opererer han med forskelle mellem versionen af teksten sendt til Marmier og den tekst, Ingemann sendte til Rudelbach (*Edda* 1921, jf. note 10).

(10) Kjeld Galster *Ingemanns Barndom i hans Digting*, in *Edda* 1921, s.161-202, spec. s.189.

(11) Brevene er trykt af Barfod i *Personalhistorisk Tidsskrift* 1889, s.225-240 med mange udeladelser. Her anført efter originalen, som beror på Sorø Akademis bibliotek.

Ingemann abonnerede faktisk på *Brage og Idun*, jf. hans brev til Barfod (01.11.1838). De biografiske noter i *Poetisk Læsebog* (1835) indskrænker sig for Ingemanns vedkommende til fødselsår og bopæl. I andenedgaven anfører Barfod i indholdsfortegnelse, at bogen skulle medtage biografiske anmærkninger s.797, men disse blev ikke trykt. Først i *Fortællinger af Fædrelandets Historie* (1853) gav Barfod Ingemann et særskilt afsnit (s.678-679). Ingemann takkede for bogen i brev af 09.08.1853, men kommenterede ikke afsnittet om sig selv.

(12) Ingemann beklagede sig i følgebrevet (01.11.1838) over en ganske ubetydelig kritik i Barfods tidsskrift *Nordisk Ugeskrift*, hvorfor Barfod siden måtte undskylde (12.02.1839). Hans ømfindtlighed også i disse år var særdeles udtalt.

(13) Til Andersen skrev Ingemann: "Jeg gjør nu maaskee en heel Bog af de Optegnelser, jeg troer De engang har seet, vedkommende mit Forfatterliv og min Samtid; men for at undgaae at sige hvad jeg maaskee i en anden Verden vilde fortryde – vil jeg tænke mig som Afdød og lade Bogen ligge i min Pult til jeg har sagt denne Verden Farvel" (Collinske Brevsamling IX, KB, 28.09.1850).

(14) Galster omtaler i *Fra Ahasverus til Landsbybørnene*. Kbh. 1927, s.207 Ingemanns optegnelser i en "Mærkeligheds-Bog" (1851) Af Præsten Holms efterladte Papirer, hvoraf det fremgår, at han har haft planer om at indlægge selvbiografiske elementer i en ikke udført roman eller fortælling.

(15) Galskjøt *Tilbageblik* 1863 s.99-100. Rønning *B.S.Ingemann. Liv og Digting* 1927 omtaler s.75. en anekdote om Ingemanns spot med Johs. åbenbaring sammen med Grüner, der hverken har belæg i *Levnetsbog* eller *Tilbageblik*. Ingemanns egne bidrag er anført i kommentaren (*Konstens Grændse* K til s.281 l.17, *Hyrden af Tolosa* K til s.302 l.9).

(16) Ingemann skrev ialt otte breve til H.C. Andersen i 1861, jf. *Indsigt* nr.3, s.47; kun i de tre omtaler han sit arbejde med erindringerne.

(17) J.G. Harder (1792-1873) var landskabsmaler og tegnelærer ved Akademiet. Datteren hed Marie H. (1843-1916).

(18) *Levnetsbog* s. 206-213 og s. 218-225.

(19) Digtene er *Reisedrømmen* og *Den hemmelighedsfulde Port*, begge digtet i september 1861 (S.S. 2. udg. 4.afd.bd.9. s. 207-208 og 212-213), jf. Galskjøts efterskrift til *Tilbageblik* 1863, s.116.

(20) Se digtet *Til min Ven P. Dons* (1813) trykt i *Julegave* (1816) s.43-46. Titlen ændret til *Vennemødet (Til min Ven P. Dons)* (1813), S.S. 2.udg. 4.afd.2.bd. s.131-133; Ingemann har også foretaget tekstrettelser.

(21) Hjorts angreb på Ingemann i *Athene*, Hauchs angreb på Ingemann i *Contrasterne* (1816), mens Poul Møller var Ingemanns ven, men ledende ordfører i tylvtestriden.

(22) Galster har forsøgt at påvise Ingemanns kilder, især hvad angår de historiske romaner (*Ingemanns historiske Romaner*. Kbh. 1922), hertil Marita Akhøj Nielsens kritik in *Danske Studier* 1988, s. 85-114.

(23) Johnny Kondrup: *Levned og tolkninger*. Odense 1982, s. 29.

(24) St.St. Blicher: *Samlede Skrifter*. Kbh. 1929 bd.25 s.83-137.

(25) Lucie Ingemanns læsning af Andersens erindringer (1847) referere-

de Ingemann i brev til Andersen (26.01.1847); hans egne kommentarer til *Mit Livs Eventyr* (1855) læses i brev til Andersen (22.07.1855) *Breve til H.C. Andersen*. Kbh. 1877 s. 308 og s. 337. Ingemanns reservede omtale af Andersens erindringsbøger må dække over et forbehold ved Andersens anvendelse af den selvbiografiske genre.

(26) Fr. Barfod: *Ingemanns Jordefærd*. Kbh. 1862.

(27) *Dagbladet* aftrykte i uddrag s.218-225 og s.257-259 (30.10.1862) samt også i uddrag s.211-213, s.215, s.260-261 (01.11.1862): altså lutter skolehistorier.

(28) *Levnetsbog* anmeldtes i *Dagbladet* (11.11.1862), *Berlingske Tidende* (12.11.1862), *Flyve-Posten* (14.11.1862) med et langt udtog af bispevisitationen og *Illustreret Tidende* (16.11.1862) og af Erik Bøgh i *Folkets Avis* nr.258 1862. *Tilbageblik* blev anmeldt i *Dagbladet* (08.05.1863), *Fædrelandet* (21.05.1863), *Berlingske Tidende* (02.06.1863), *Flyve-Posten* (06.06.1863), *Folkebladet* (20.07.1863).

(29) *Illustreret Tidende* 16.11.1862: "... Det tykke Octavbind .. indeholder Meget, som for Digterens Nærmeste kan være af særdeles Interesse, saavist som det altid har Interesse, at høre en saadan Mand vidtløftigen dvæle ved sin Barndoms Begivenheder. For den store Læsekreds egner den sig ikke rigtigt, og en sundt følende Kritik hos Udgiveveren vilde vel have holdt den indenfor de Grændser, hvor den havde været ikke blot berettiget, men interessant. (Reitzels Forlag)" (s.55).

(30) *Berlingske Tidende* 12.11.1862. Birket-Smith anfører P. Hansen som anmelder, hvilket næppe er rigtigt, da P. Hansen først fungerede som anmelder ved avisen fra 1866.

Jeg takker Kirsten Dreyer for adgang til hendes manuskript til brevvækslingen mellem H.C. Andersen og B.S. Ingemann.

[1 r°] *Bernhard Severin Ingemanns*

Levnetsbog

Første Deel

(1789-1800)

Barndomslivet i Præstegaarden

Ligger Fuglen i Ægget stum en Tid,
Den dog drømmer om Sang og Vinger.
Snevert er Ægget – men Verden vid,
Og med Sang sig Fuglen udsvinger.

Første Kapitel

(der tillige kan betragtes som Fortale)

Naar den Søfarende i Storm eller i diset Veir seiler ind mellem
de farlige Grunde i det ofte vildt oprørte Grønsund mellem Møen
5 og Falster, vender ofte Lodsens sin Kikkert mod et hvidt Punkt
paa den mindst flade og nordlige Deel af Falster. Det er *Tor-*
kildstrup Kirke. Ved sin Beliggenhed og usædvanlige Længde har
denne Landsbykirke faaet Betydning, som et veiledende Sømær-
ke. Den kaldes af Almuen i Spøg *Lange-Maren*. Formodentlig
10 har den været helliget Jomfru *Maria*, men har med hendes Dyr-
kelse tabt sin Middelalders-Glorie, som Himmeldronningens
Helligdom og Vartegn. Den staaer dog endnu med det ringe
Kokkepigenavn, men med sit Langskib og sit faste Taarn fra
Valdemarsdagene og peger velsignende ud over Land og Hav,
15 over Sandrev og farlige Grunde. Tæt ved denne Kirke ligger
Landsby-Præstegaarden, der var den idylliske Skueplads for det
Barndomsliv, her nærmest skal meddeles.

I det sidste Tiaar af det attende Aarhundrede opvoxede der i
Torkildstrup Præstegaard paa Falster en lille, spinkel [2 r°] hvid-
20 haaret Dreng med et livligt, som oftest muntert Ansigt, der før
han fik Smaakopper, skal have været kjønt rødmusset, men siden
aldrig fik nogen stærk Farve. En Phrenolog vilde have fundet
Drengens Pande heldigt bygget. Den rundede sig med en for-
holdsviis overveiende Høide og Brede. Forøvrigt vare Ansigts-
25 formerne ikke stærkt fremtrædende. Til de lyse Haar stode de
temmelig mørke Øine i noget skarp Modsætning. De kunde hver-
ken kaldes blaae eller brune, hverken graae eller grønne, men
havde det Farveskjær, den stille Skovsø frembyder, naar man

30 6 paa \ paa · 6 mindst flade < høieste · 7 Kirke \ han der opsøger · 9 + i Spøg ·
10 Dyrkelse < Tilbedelse · 12 endnu \ + med sit Langskib paa den lille Bakke
| < lige bemærket < paa samme Høide] · 13 + men med sit Langskib og sit
faste Taarn fra Valdemarsdagene · 13 og \ med · 13 sit faste Taarn < sin faste
Taarnmur · 15 over Sandrev og farlige Grunde < mod den rette Vei paa de vild-
35 somme Dybder · 20 Dreng < Dreng *) \ *) født d. 28de Mai 1789 · 22 Phrenolog
< Phrænolog

seer ned i dens beskyggede Dybder. At han saae langt med det venstre Øie og kort med det høire, opdagede han først selv i sin modne Alder; men dette var ikke at see paa Øinenes Blik: med begge Øine i Forening saae han klart og lige baade i lang og kort Afstand. Man har ofte paastaaet, at der var et stærkt Udtryk af lystigt Skjelmeri synligt i hans ene Øie (det fjerntskuende); i det andet har formodentlig det "Alvorsbillede" skjult sig, som Mesmerismen har troet at opdage i det mod Livets Dybder indadvendte Menneskeblik. Han havde tidlig den Vane at see Folk noget dybere ind i Øinene, end de just altid skjøttede om. Hvorvidt Dette var en Feil eller et Fortrin, bedømtes forskjelligt. Ligesom hans Underansigt i Forhold var noget mindre, end Overansigtet, saaledes havde han af Nakke heller ikke ret Meget. I denne Baghoved-Region har han undertiden i sin Prøvelsestid med Tvivl og Skjemt ledt om sit Selvtillids-Organ, naar han trængte til et Skjold under det Sammenstød med haarde Pander og stive Nakker, som i Trængselen ved Lykkens og Ærens jordiske Port er uundgaaeligt.

En Præst i *Stubbekjøbing*, *Clausen*, som ofte besøgte Præstefamilien i *Torkildstrup* og jævnlig spøgede med Drengen, havde engang, maaske kun for Spøg, forudsagt ham, at der "**enten** vilde blive en stor Mand **eller** en stor Gautyv af ham". Dertil havde vel Drengen selv ikke saaledes lagt Mærke, at det paa nogen Maade greb forstyrrende ind i hans sorgløse Barneliv eller vakte nogen alt for tidlig Selvbetragtning hos ham; men Spaadommen blev [3 r°] dog, ligesom et drømt og tvetydigt Orakelord, hængende i hans Erindring og dukkede siden, af og til op af Sjælens Dybder som en gaadefuld Sphinx. Om han skulde naae den første eller den anden af hine tvende Høider af modsat Ønskelighed -

6 + synligt · 7 formodentlig \ skjult sig · 7 "Alvorsbillede" < "Smertebillede" · 8 Livets \ Alvor og · 10 dybere \ og længere · 14 undertiden \ selv · 14 + i sin Prøvelsestid · 16 under < i · 28 naae < opnaae < blive · 28 den < det · 29 den anden < det andet · 29 Høider .. Ønskelighed < berømmelige eller uberømmelige Storheder < hinanden modsatte Storheds-Alternativer

eller begge tillige – eller ingen af Delene, det var et Spørgsmaal, hans hele Liv skulde besvare. Løsningen af Alverdens store Livsgaade, Tilværelsens Betydning, ikke blot for enkelt Menneske eller Folkefærd, men for **hele** Menneskeslægten med alle dens bortgangne og tilkommende Slægtled blev ham dog med Tiden i al spredt og ubevidst Higen den høieste Livsopgave; men jo mere han under Tidsstrømmens Bevægelser skulde blive sig den bevidst, jo mere maatte den sammenfalde med Spørgsmaalet om den evige Verdensplan selv, hvori alle Personligheders time-
 lige Livsspørgsmaal indesluttet med alle Muligheders Forhold til Virkeligheden. Den Vei, han var henviist til, gik ikke gennem den abstracte Speculations, men gennem Fantasiens og Følelsens Verden – og han blev Digter.

Efter en Forfatterperiode af 50 Aar, maa han nu (1861) vel snart ansee sin Virksomhed paa denne Planet for afsluttet. Hans hvide Barnehaar blev i hans Ungdom brunligt; hvad han i sit 72de Aar har af det tilbage er næsten blevet hvidt igjen. Han sidder nu i Løvfaldstiden i sin stille Havestue ved *Sorø Sø* og har atter fremtaget til mulig Udførelse det første Udkast til denne sin Levnetsbog. Det er et Foretagende, han ofte har tænkt og begyndt paa, men altid lagt tilside for andre og kjærere Arbejder. Det har syntes ham profant at gjøre den store verdslige Proteus, man kalder Publicum, til sin Skriftefader. At tiltroe sin egen Personlighed med et stille Privatlivs ydre Smaabegivenheder Inter-

I begge \ Dele · 2 Liv < hele Levnetsløb < Liv og Levnet · 3 + ikke blot for enkelt Menneske eller Folkefærd, men · 5 + med Tiden · 6 + al spredt og · 11 gik \ dog · 14 af \ henved · 14 + nu (1861) < (1860) · 18 Løvfaldstiden < (i October 1860) \ med en lille Kallot paa Issen · 18 + i sin stille Havestue ved *Sorø Sø* · 21 Arbejder. \ En fuldkommen Afsløring af sit indre Menneske har han nemlig med Føie i vor protestantiske Tids Aand henviist [< Det har desuden ofte forekommet ham misligt og uoverkommeligt. Medens nemlig saadanne uforbeholdne Livserindringer som man kunde kalde Bekjendelser, ligesom det uforbeholdne Skriftemaal, rigtigst ere henviiste] til Lønkamret i Sjælens Allerinderste og Aandens inderligste Rapport til sin Skaber · 22 syntes \ dette · 24 + ydre

- esse for hin store idelig omvexlende Personlighed med de talløse Hoveder og Hjerter, har ogsaa syntes ham en anmassende Indbildning. Hvad han efterhaanden og stykkeviis er bleven sig bevidst af Skaberens Idee med hans Tilværelse og al Tilværelse, er desuden meer og meer, ligesom det hele Jordliv, ble[4 r°]vet ham til en første Begyndelse af det Liv, der først gennem alle Tilværelsens Stadier skal udvikles i sin Helhed. Dog denne Begyndelses Betydning, som Helhedens Betingelse har været ham klar. Er endog hvert enkelt Menneskeliv paa Jorden ham kun det fuldstændige Livs mindste Brudstykke, og forholder dette sig til sit eget og til Alles Heelliv som Draaben til Floden og til Verdensoceanet, har han dog deri ofte seet en Lille-Verden, hvori Stor-Verden afspeiler sig – han har seet Solens Billede helt i Dugdraaben saavel som i Havet.
- Hvad han imidlertid af sit Ubevidste troer at have udsondret som sin bevidste Eiendom, Indholdet af hans indre og ydre Erfaringer, af hans Længsler og Anelser, af hans Tænkning og Følelse, af mangan lille og enkelt stor Begivenhed i hans Liv, af de Ideernes Fantasibilleder, der klarest ere fløine ham gennem Sjælen – det har han udentvivi allerede i de forskjelligste Former og Forklædninger, med større eller mindre Klarhed forelagt sig selv og sine Læsere til mulig Udtydning. Nu tilsidst at samle de adspredte Billedtræk af sit eget aandelige Væsen til et helt anskueligt Sjælebillede, der kunde glæde hans Venner og have

-
- 2 + har ogsaa · 2 ham \ ogsaa · 5 + desuden · 5 meer \ blevet ham til en første · 6 Begyndelse \ et næsten forsvindende Moment · 6 det Liv < hvad · 7 + skal udvikles · 7 Helhed \ skal udvikles og med alle Dagenes [< Dages] Ende opgaae i fuldstændig Beskuelse for det klarede Sjæleøie · 8 Helhedens < Fulddendelsens Forudsætning og · 8 + har været · 11 + til Floden og · 12 + ofte · 13 afspeiler < afspeilede · 15 Hvad < Dog · 15 + imidlertid · 16 Indholdet \ og Resultatet · 16 indre < hele indvortes · 16 ydre < udvortes · 16 Erfaringer < Erfaring · 18 mangan < enhver · 18 og enkelt < eller · 18 af \ alle · 19 + Ideernes · 19 + klarest · 20 har < vover · 20 udentvivi < desuden < dog · 20 forskjelligste < mangfoldige · 21 Klarhed \ at have

Betydning for hans Læsere, syntes ham kun muligt, naar han, som en Afdød, stod udenfor sit helt afsluttede Jordliv og kunde beskue det rent objectivt, som en Andens, uden alle subjective Selvkuffelser. Den Afsondringsskammel, han syntes bestandig
 5 at maatte savne ligeoverfor Livsbillederne i hans Fortidsspeil, har han endelig tilnærmelsesviis fundet i den simple Form, at sige **han** istedetfor **jeg** om sig selv. Derved har han som **Tilskuer** stillet sig ligeoverfor sig selv og sin Tidsalder, medens saavel hans egen som hans Samtids forskellige Skikkelser gaae ham
 10 forbi gjennem de forskellige Livsaldere. Kun saaledes synes han med Frihed og nogenlunde Upartiskhed, uden Skriftebarns-Forpligtelse ligeoverfor sit Publicum og uden forfængelig Anmasselse, at kunne objectivere sig for sig selv og forvandle den egoistiske Selvbeskuelse til en fri Charakter-Opfattelse, hvis Gjenstand
 15 han paa en Maade staaer udenfor, medens han i sin Alderdom dog igrunden maa være udover ethvert foregaaende [5 r°] Standpunkt i sit Liv.

Da nogle af hans meget kjære Venner udtrykkelig have ønsket at undgaae offentlig Omtale, har han udstrakt Opfyldelsen af et
 20 saadant, ogsaa hos Andre muligt, Ønske saa vidt som muligt, medens han dog har anseet sig berettiget til uforbeholdent at nævne og fremstille Personligheder, der med Føie kunne siges at tilhøre Offentligheden.

Han har altid bevaret en stor Kjærlighed til sin lille Fødeø **Falster**, uagtet det langt større og vistnok skjønnere Sjælland blev hans Ungdoms- og Alderdoms-Hjem. Ved Tilbageblikket paa sit Barndomsliv har han, som Olding, hilset sin Fødeø i følgende Stropher, der her kunne staae som Prolog til hans falsterske Barndoms-Idyl.

3 objectivt \ uden · 5 Fortidsspeil < Fortidsliv · 14 Charakter # Charaktersk · 19 undgaae \ personlig Udstilling ved · 19 Omtale \ selv hvor Fremstillingen · 21 medens han dog har < og kun · 22 der < til

Falster

Du var mig hele Verden,
Du lille grønne Ø
Imellem de dybe Sunde
5 Og brusende Østersø!
Med Pragt staaer op fra **Grønsund**
Din Sol hver Morgenstund;
Ved Kvæld den til sit gyldne Slot
Nedruller i **Guldborg-Sund.**

10 Den rige Rugmark bølger
Bag Veiens Pilehegn;
De susende Bøgeskove
Er Sommerens Seierstegn.
Hvor **Gjedser-Oddens** Sandrev
15 Blev raske Sømands Grav,
Hver Nat fra Oddens Varseltaarn
Udstraaler der Lys paa Hav.

Men bruser fjernt fra Lyset
Sundstrøm fra Østersø,
20 Der skinner en Landsbykirke
I Dæmringen over Ø;
For mig den Kirke peger
Paa Vei til himmelsk Kyst:
Der døbte mig min Faders Haand
25 Og signed mit Barnebryst.

Og nær ved Kirkens Ringmur,
Hvor Præstegaarden staaer,
Skjult Mindernes Alfer hviske
Hvad hemmeligt til mig naaer.
5 Hver Krog i hine Stuer,
Hver Gjest, som glad drog ind,
Hvert kjærligt Blik, der til mig fløi,
Jeg gjemmer i stille Sind.

En anden Slægt der bygger,
10 Og andre Sjæle boe,
Hvor nu jeg vil søge Sporet
Af hoppende Børnesko.
Før vort Aarhundreds Morgen
Med Storm og Lyn brød frem,
15 Jeg leged paa hin grønne Ø
I fredsælle Barnehjem.

Hvad Skjönt jeg saae i Legen
Fremglimter end med Lyst;
20 De Sjæle, jeg der har elsket,
Jeg hilser med kjærlig Røst;
Dig hilser jeg, min Vugge,
Med Hegn af Hav og Sund!
Imens min Sol mod gyldne Hav
25 Nedruller mod Aftenstund.

[6 r°] Andet Kapitel

(Fødselsconstellation. Forfædre og Forældre.)

Det var i den yndigste Foraarstid d. 28de Mai 1789, da hin lille
5 hvidhaarede Dreng var kommen til Verden i *Torkildstrup* Præste-
gaard. Solen var for syv Døgn siden indtraadt i Tvillingernes
lykkelige Tegn – eller – som man et Aartusind tidligere vilde have
sagt: *Odin* var Gjest i *Breidablik*, i den Gudebolig, vore Forfædre
tilegnede den milde drømmende *Balder* og hvor de færreste
10 Rædsler skulde være. At der heller intet Urent skulde taales var
ogsaa en smuk Forestilling om hint vidtblinkende *Breidablik*, hvis
Herlighed dog selv for Tidsguder maatte forsvinde, for at for-
vandles til en uforgængelig Herlighed. De, der fødes i Mai Maa-
ned, skulle, efter Folkesagnet, være blødhjertede og til Kjærlig-
hed tilbøielige Naturer. Hvorvidt Stjernernes Indflydelse hin 28^{de}
15 Mai her har gjort sig gjældende, vil maaske denne Levnetsbog
udvise, hvis den bliver fuldført. *I* kjender kun lidet til sine For-
fædre *). Han blev en lykkelig *Benjamin* i det patriarkalske Hus.

*) *Anmærkning under Texten.* Om Familien fortæller Frederik Barfod (i "Illu-
20 streret Tidende" 1860 1ste Bind N° 35) (det indstregede Sted optages) Udenfor
Havestuedøren i Stege Præstegaard laae der for nogle Aar siden, og ligger der
maaskee endnu, en omvendt Liigsteen, som i sin Tid havde dækket Støvet af
Søren Sørensen Ingemann, Borger og Kjøbmand i Stege. Kjøbmand I. var gift
med *Bodil Post* og et af deres Børn var *Søren Ingemann*, født i Stege 1735,
25 personel Capellan i Baarse og Bæltringe 1770, men fra 1774 til sin Dødsdag
Sognepræst for Torkildstrup og Lillebrænde Menigheder paa Falster samt i
Aarene 1782-97 tillige Provst i Falsters Nørreherred. Han var en høi og kraftig
Skikkelse, der som Theolog tilhørte den gamle, alvorlige, troende Retning, men
ellers var han venlig, glad og mild. Med sine to særdeles begavede (forts. 11 20)

3 + d. 28de Mai · 5 Døgn < Dage · 6 + eller – som man et Aartusind tidligere
vilde have sagt: *Odin* var Gjest i *Breidablik* · 9 skulde være < ere · 10 + vidt-
blinkende · 10 + hvis Herlighed dog selv for Tidsguder maatte forsvinde, for at
forvandles til en uforgængelig Herlighed · 13 Folkesagnet < Folketroen · 14 +
35 hin 28de Mai · 16 fuldført < affattet med Oprigtighed · 16 I < Han · 16 I
kjender kun lidet til sine Forfædre < Drengen var den yngste og sidste af otte
dalevende Søskende, og

Faderen havde allerede fyldt sit 54de Aar; Moderen var 16 Aar yngre. Om Farfaderen veed han kun hvad nedenfor er anført af Indskriften paa hans Gravsten. Om Bedstefaderen paa mødrene Side, der havde været Chinafarer, som Kapitain i det ostindiske Compagnies Tjeneste, var Præstegaarden rig paa synlige Erin-

5 Slægtens jævne Borgerlighed og ægte Danskhed synes uomtvistelig. Navnet Søren og *Sørensen* skal gaae længer tilbage, end man kan spore Binavnet paa fædrene Side. Svanenavnet hos Moderens Slægt maa være tilstrækkeligt til at give selv en beviislig Slægtning af den danske *John Bul* poetiske Vinger paa det arvede Bomærke. Forøvrigt trøster han sig med, at den oprindelig danske Hr. *Sørensen*, med al den prosaiske Jævnhed og philistrøse Seighed, man tillægger ham, upaatvivlelig maa kunne

10 afkaste baade Nathue og Slobrok og derunder fremvise sit uplettede Ridderskjold. Det hører nemlig til de lykkeligste Begivenheder i hin falsterske Landsbypræstesøns Liv, at han over ti Aar, før 1848 skulde paapege og bringe til klar Bevidsthed, hvad han

20 (forts. fra 10 29) og hæderlige Naboer, Præsterne *Blicher* i Gunslev (Grundtvigs Svigerfader) og *Glahn* i Riserup (Povl Egedes Svigersøn, og selv i flere Aar en dygtig Missionær i Grønland), stod han i et engt og inderligt Venskabsforhold, og den sidste gav ham i sin Kirkebog det Vidnesbyrd, at han var "en sand Nathanael". Menigmand havde samtidig den faste Overbeviisning, at han var Mand baade for at mane og vise igjen, og denne indgroede Folkemening er endnu ingenlunde uddød. 1776 havde han ægtet *Birgitte Swane*, en Datter af Skibscapitain *Lars Hansen S.* (Eier af Torkildstrup Kirke) og *Johanne Marie Harboe*. Med denne sin Hustru havde han ni Børn, fire Døttre og fem Sønner, af hvilke kun den ældste Datter døde som Barn, men de andre otte bleve Voxne. Af Sønnerne blev den ældste Præst, de tre næste Kjøbmænd, men kun den ældste Kjøbmand har efterladt sig Afkom. - Den yngste Søn var **Bernhard Severin Ingemann**.

25

30

2 hvad nedenfor .. hans Gravsten < at han havde været Kjøbmand i *Stege* · 2 nedenfor < ovenfor · 4 der < som · 4 Chinafarer, som < China-Kapitain · 35 7 + jævne · 7 synes < er · 9 hos < paa · 14 upaatvivlelig ◀ upaatvivlelig · 15 + Nathue og · 15 Slobrok \ og Nathue · 17 over ti Aar, før 1848 < først

og hans Samtid skulde faae de øiensynligste Beviser for, at Folkeandens sande heroiske Repræsentant var den stundom i Aarhundreder slumrende, men dog altid gjenopvækkelige og evig unge **Holger Danske** *).

- 5 Af sin Fader har I intet Portrait; men den høie, ranke Skikkelse staaer klart for ham, med den rolig milde Alvor i Aasyn og Adfærd, som baade kunde gaae over til let godmodig Spøg med ret hjertelig Latter og til streng Bestemthed i Udtryk og Miner, [7 r°] men, saavidt han mindes, til ingen Yderlighed af Lystighed eller lidenskabelig Heflighed. Enten man saae ham i Studerekamret i den lange grønne Slobrok og med den hvide Linnedhue, sammenbunden med et grønt Silkebaand – eller i hans daglige Husdragt, sædvanlig en Frakke af graat Klæde og med den tredobbelt bukledede Paryk (som man seer den paa den ni Aar yngre
- 15 Biskop *Balles* og andre Samtidiges Portraiter) – var den præstelige Værdighed umiskjendelig. I hans Præsteornat vakte den anselige Skikkelse og den stille, høitidelige Alvor i Aasyn og Adfærd tillidsfuld Ærbødighed. Forældrene vare ikke dengang endnu i Frihedens og Lighedens Fødselstid, blevne Kammerater
- 20 med deres Børn, men Kjærligheden led intet Afbræk derved. Det fortrolige **Du** kom vel ikke paa Børnenes Læber, men det fremmede **De** ikke heller, man hjalp sig uvilkaarlig med Gjentagelse af det kjære Fader- og Moder-Navn. *Bernhard* red ofte Ranke paa Faderens Knæ under spøgende, belærende Samtaler. I denne
- 25 Rytterstilling mindes han blandt Andet at have lært sit første

*) Første Udgave af *Ingemanns* Digt "Holger Danske" udkom 1837.

-
- 2 stundom # studom · 11 Linnedhue \ foroven · 13 + en Frakke · 18 Forældrene
 30 vare < Han var · 18 dengang endnu .. Fødselstid, blevne < som Fædrene i den næste Slægt bleve det, Ligemand og · 19 Kammerater < Kammerat · 20 deres < sine · 23 og Moder-Navn < og Moder \ + Det Samme var Tilfældet i Forholdet til Moderen · 23 *Bernhard* < Den yngste Søn · 24 under spøgende, belærende Samtaler < især i Tasmørket, naar Moder og Søstre sang ved Klaveret · 25 han < Drengen · 25 + blandt Andet

Latin med de Ord: "*Oculus* et Øie – *Thorax* en Trøie – Jeg kan see paa dit Øie, der er en Skjelm i din Trøie." Han trippede tidlig om med Faderen og Broder *Christian*, der var to Aar ældre, gennem Gaarden og "Baghaven" helt ud gennem Præstegaardsmarkerne til den lille "Præsteskov", som nu ikke meer er til, og standsede undertiden først ved Stengjærdet til den store *Gundsemagle* Skov, hvor en fremmed hemmelighedsfuld Verden syntes ham at skjule sig i Skovrigets grændseløse Dybder. Paa slige Vandringer havde han da tusinde ubegribelige Ting at spørge Faderen om og fik oplysende Svar paa Alt, hvad der ikke maatte henvises til han "blev ældre". Om sin egen Alder fik han først Bevidsthed, da han var fem Aar, ved Faderens Yttring om den store graae Hingst, som var af samme Alder. Her begynder saaledes først hans historiske Tid, medens de foregaaende fem Barneaar høre til hans mythiske Liv.

Moderens Billede staaer i en Ynde for Sønnen, som han for-gjæves vilde søge at beskrive. Han eier et afbleget Portrait af hende fra hendes Ungdom. Herpaa har hun store hvide Perler i det høit opstrøgne puddrede Haar; hun bærer en aaben blaa Silkekjole over en langlivet hvid Silke-Underkjortel, besat med hvide Atlaskes Baand foran. I det lille runde Ansigt kan han dog kun skimte ligesom en svag Skygge af de fint udviklede Træk og af den Kjærligheds-Ynde, hvormed hendes levende Billede har indpræget sig [8 r°] i hans Erindring. Som han først mindes hende var hendes smukke brune Haar befriet fra Pudderet. I hans Barndom syntes hun ham ung og jomfruelig skjøndt han var hendes 9de Barn. Fra hendes 38de til hendes 58de og sidste Aar paa Jorden har hendes Billede havt Tid til uudslettelig at afpræge sig i hans Sjæl. Hendes Ansigtsformer vare smaa og fine. Den

1 Latin \ under Spøgen · 2 din Trøie < dit Øie · 6 Stengjærdet < Gjærdet · 8 Skovrigets < dens · 9 + han · 11 fik # fk · 13 + store · 15 høre < hører · 15 + hans · 19 Silkekjole < Silketrøie · 20 en langlivet hvid Silke-Underkjortel, besat med hvide Atlaskes Baand foran < et langt, hvidt tværstribet Silke Livstykke · 22 + af (den) · 26 + skjøndt han var hendes 9de Barn

Skjønhed, hvormed hun især fortryllede sin yngste Søn, var Mildheden og Kjærligheden og den elskelige Sjæl i hvert Udtryk, som i hvert Ord fra hendes Læber. Hun saae Verden i Sollys eller i Maaneglands, aldrig i nogen Nat uden Stjerner. Hun hørte
 5 til de faa lykkelige Naturer, der bevare det usynlige Guldæble, Paradisenglen giver Barnet i Haand paa Vuggen. Sorgen havde hun dog kjendt i sin Ungdom. Der hang i Præstegaardens Have-
 stue et Billede af en ung smuk Mand, som hun viste sine Børn, og som de Alle holdt af. Det var hendes første Forlovede, som
 10 havde været Supercargo og var omkommen paa en Chinareise. Hun havde i sin Ungdom blæst Fløite. Den smukke Ibenholtsfløite med Sølvklapperne kom nu sjælden frem, men havde yndige Toner. Den gjemte maaske Ungdomsdrømmen, som den lykkelige Hustru og Moder i Landsbypræstegaarden dog aldrig
 15 kunde ønske at glemme.

Sønnen har heller ikke glemt sin allerførste Kjærlighed. I sit 70de Aar skrev han følgende Kjærlighedsdigt:

Ægteskabsløftet

Jeg var en femaars Pusling, en lille, spinkel Dreng;
 20 Min Stol var en Skammel, en Klædekurv min Seng.
 Jeg sprang som et Egern i Præstegaarden om,
 Og trilled jeg fra Bordet, paa Benene jeg kom.

Det Første, jeg mindes fra jeg i Kurven laae,
 Det var to brune Øine, som ind i mine saae;
 25 Det var saa hvid en Pande, det var saa fin en Kind
 Og derom brune Lokker, ret som et Silkespind.

5 det usynlige Guldæble < Guldæblet · 6 Barnet < dem · 6 Haand < Haanden ·
 6 Vuggen \ og deri seer baade Jord og Himmel afspeile sig i · 7 Præstegaardens
 30 < Præstegaarden · 7 + Havestue · 8 Børn \ det var · 10 Supercargo # Sp · 11 +
 smukke .. Sølvklapperne · 13 + som · 17 følgende \ lille · 20 Klædekurv # Dækk

De englemilde Toner med Kjærligheds Røst
Tidt klang mig ind i Sjælen; de kom fra **hendes** Bryst.
Den elskeligste Kvinde jeg loved min Tro;
Jeg mente det ærligt; hun klapped mig og loe.

- 5 Hun lærte mig mit **A**, og hun lærte mig **B**,
Hun lærte mig, at Alt, hvad Vorherre vil, kan skee;
Mit Ægteskabsløfte udloe hun dog iløn -
For hun var min Moder, og jeg var hendes Søn.
-

[9 r°] Tredie Kapitel

(Grundtonen i Præstegaardslivet. Vinterlivet. To mærkelige Personligheder)

5 En fredelig, kjærlig og i Hjertegrunden gudfrygtig, men tillige munter og livlig Tone var den herskende i Barndomshjemmet. Pietistisk Stilhed og Hængehoved-Væsen hørte ikke til Tidens Væsen. Udvortes Tegn paa stærke religiøse Bevægelser var der næsten intet Spor af her eller maaske nogensteds i Danmark. Paa Bordbønnen nær, som læstes høit af Børnene, fandt der ingen 10 fælleds Husandagt Sted. Af Moderen lærte Børnene i Stilhed deres Morgen- og Aftenbøn. Uagtet Husfaderens Tænkemaade tilhørte en ældre Tid, hvori det huslige og kirkelige Liv endnu smukt med Sandhed og Opbyggelse kunde sammensmelte, havde dog Aandsretningen fra Midten af det attende Aarhundrede her, 15 som næsten allevegne, draget en skarp Grændse mellem Kirken og det daglige Hjem. Psalmer og det bibelske Sprog hørtes næsten aldrig udenfor Kirken; men muntre Sange, Spøg, Dands og selskabelig Glæde gjænlød ofte fra Præstegaarden.

20 Deilige Somre med kjære Gjestebesøg fulgtes af hyggelige Vintre, hvis Stilhed afbrødes af Juleglæden i Hjemmet for Smaa som for Store og Juletids-Ballerne for den voxne Ungdom i Præstegaardene. Den første Sne hilsedes med Jubel af [10 r°] Drenge, som Forbud paa Snebolteleg, Slædefart og Løben paa Is.- Den blandede Lyd af Husfolkenes Træsko i Gaarden, af Hundenes Smaabjæffen, af Hestenes muntre Vrinsken, naar de redes til 25 Vands, af det talrige Fjærkræs Klukken, Skræppen og Sladdren, af Duernes Kurren paa Taget og af Pleilernes Taktslag paa Logulvet fremkaldte den særegne Stemning af Tryghed og Fred, som kun Landsbybørn kjende. Saasnart Kakkellovnen i den friske

4 gudfrygtig \ Tone · 5 Barndomshjemmet < 1's Barndomshjem · 6 Hængehoved-Væsen \ med alt · 6 + hørte ikke til Tidens Væsen · 7 Udvortes < Selv alle udvortes · 7 Tegn paa < Skin af · 8 + næsten · 11 + Morgen- og · 13 + smukt · 17 aldrig udenfor < udelukkende i · 19 + med kjære Gjestebesøg · 35 20 + for Smaa som for Store · 22 af \ af · 29 + i den friske Vintermorgen

Vintermorgen buldrede i Dagligstuen og Ruderne begyndte at optøes eller man havde aanded sig et lille Kighul gennem Isblomsterne til Daglyset og det vaagnede Liv i Gaarden, samledes Familien om den syngende Themaskine, og snart vare baade

5 Smaa og Store i Virksomhed, de Mindste mest med Leg og mere ude end inde. Til Faderens Studerekammer naaede ikke deres Støi; det laae afsides ovenfor "Storstuen". I Dagligstuen standse-

des Rokkehjulene af og til af den mindste og mest overgivne Dreng, men paa Kvisten holdt Huslæreren uforstyrret Skole med

10 de Ældste. Først ved det store Middagsbord saae man Husets feirede Enkedronning, den ærværdige, noget svagelige, men villiekræftige og alvorlige Mormoder, der havde sine Værelser paa den anden Side af "Storstuen" i en med Præstegaarden forbunden Tilbygning, der oprindelig var bestemt til Præsteenkesæ-

15 de. En vis Fornemhed var udbredt over Mormoderens hele Personlighed, som mere vakte Respect, end Fortrolighed. Naar hun traadte ind i den samlede Familierekreds – om Helligdagene med sit høje "Sæt" paa Hovedet – for ved Husfaderens Side at tage Plads ved Middagsbordet, blev der altid pludselig stille, om der ogsaa

20 et Øieblik forud havde været Væddeløb om det dækkede Bord af den overgivne Ungdom. Et strengt Blik af "Grand'mama" som hun altid kaldtes, eller et eneste misbilligende Ord forfeilede aldrig sin Virkning. Børnebørnene vare altid paafaldende artige i hendes Nærværelse. Forresten blandede hun sig ikke i Husets

25 Anliggender, men hævdede sin Overlegenhed, som Bedstemoder, med stille Værdighed. *Bernhards* to Aar ældre Broder, *Christian*, blev i Særdeleshed begunstiget af hende. Han var en smuk rød-kindet Dreng med mørke Haar og med et meget alvorligt, men

30 2 Kighul \ til Gaarden · 3 + til Daglyset og det vaagnede Liv i Gaarden · 9 + uforstyrret · 12 og \ strengt · 14 Præsteenkesæde \ hvor hun fornemmelig pleiedes af en Halvsøster, der var hele Husets Veninde og af alle kaldtes "Moster". · 27 blev \ + han · 27 i Særdeleshed < formelig · 27 begunstiget af < beskyttet af · 27 hende \ fordi han var opkaldt efter hendes Mand · 27 var \ + desuden · 28 +

35 men lettelig nedslaaet

lettelig nedslaaet Sind. Den lille hvidhaarede Broder, der tog sig
 Verden lettere, befandt sig dog langt friere i hendes Nærhed.
 Uagtet hun tidlig vakte et Slags Forestilling hos ham om en fyr-
 stelig Person, var Indtrykket deraf snarere opløftende end ned-
 trykkende, og han holdt virkelig af hende. Han erindrer hvorledes
 5 [11 r°] han engang med stor Glæde hilsede hende paa hendes
 Fødselsdag ved udenfra paa en Piges Arm at beskyde hendes
 Vinduesruder med en Pennebøsse, medens hun i sit største Væ-
 relse modtog hele den øvrige Families Lykønskninger. Denne
 10 huslige Festmorgen hos Bedstemoderen har han siden ofte fore-
 stillet sig som et lille vakkert Genrebilled.

"Grand'mama" elskede Pragt. – Hun besad nogen Formue og
 var Eierinde af *Torkildstrup* Kirke. – Hvad der i den landlige
 Præstegaard havde Udseende af Fornemhed eller Yppighed havde
 15 udentvivel sin Oprindelse fra hende. Hertil maatte henregnes –
 hvad der for Børnene var en stor Herlighed – en svær, gammel-
 dags, halvaaben Chaise og en endnu sværere Galla-Karet, som al-
 tid maatte trækkes af fire, og paa de slette Veie undertiden af sex
 Heste, hvortil da hørte baade Forrider og Ledepulker, rigtig-
 20 nok i deres Bondedrengedragt, medens kun Kudsken bar en sær-
 egen Hat og Kjortel, der kunde gjælde for et Slags Livre. I denne
 Gallakaret foretoges gjerne Besøgene til de nærmeste Herregaarde
 hvor den usædvanlige Pragt maaske skulde raade Bod paa Præste-
 familiens Borgerlighed i de adelige Huse. *Bernhard* erindrer
 25 hvorledes han engang ved en dristig List, maaske paa Grund af

2 lettere \ og tidlig havde Lykken med sig . 2 friere \ og mindre udsat for retten-
 de Vink og Formaninger . 2 Nærhed. \ end den udkaarede Yndling, der aldrig
 kunde være hende artig nok . 3 Uagtet hun tidlig < Hun . 3 vakte \ tidlig . 6 +
 30 med stor Glæde . 7 + en . 8 medens hun i sit største Værelse < med hendes
 Værelse til Forgrund og Mellemgrund, hvor hun . 8 + største . 9 hele # P .
 9 Lykønskninger \ maatte . 10 huslige \ Familiefest i Præstegaarden . 12 + Hun
 besad nogen Formue og var Eierinde af *Torkildstrup* Kirke . 13 Hvad < og
 hvad . 16 + svær \ allerede dengang . 19 rigtignok \ kun . 21 + Hat og .
 35 21 Kjortel < Dragt \ + og Hat . 23 den < denne

det pragtfulde Costume, hvori han fremtraadte, paa *Grand'mama's* Forbøn fik Plads i denne Høitidsvogn, der var rullet for Døren, for at føre hende og Forældrene til *Skjørringegaard*. Ved Indstigningen i Kareten stod nemlig Drengen pludselig og uventet
 5 som en Page ved Vogntrinnet i sin prægtige himmelblaae Silke-
 dragt, som uidentvivi i sin første Skikkelse havde hørt til *Grand'mama's* egen Høitidspynt. Den jævnlige Fornøielse for Drengene saavel af Chaisen som af Kareten bestod ellers i at gyngte i dem til Verdens Ende i Vognskuret eller sidde, som Prindser, i
 10 dem, naar de under et stort Smæld af Firhestepidsken kjørttes for Døren.

Grand'mama's Hædersplads i Familien var som oftest den svære høiryggede Lænestol, med udstoppede Kindklapper og Overtræk af grønt Klæde, som maatte rulles frem, og kunde
 15 slaas tilbage i hvilkenksomhelst Skraaning. Den var et Palladium i Præstegaarden og havde spillet en vigtig hemmelighedsfuld Rolle ved alle Børnenes Indtrædelse i Verden. I denne uforglemmelige Kæmpe-
 stol, bag hvis Ryg der kunde leges i Stilhed, sad Bedstemoderen ofte i det hyggelige Vintertusmørke, naar Kakkel-
 20 ovnsflammen skinnede langt ud paa Gulvet og Moderen eller den ældste Datter spillede udenad paa Klaveret: enten af *Pleiels* Sange f. E. *Claudius's* naive: "Jeg var i min Uskyldighed" eller de idylliske Sange af Høstgildet og Peders Bryllup, som baade Smaa og Store sang. Undertiden kom ogsaa det saakaldte Spinet ind fra
 25 Havestuen. Det greb ind i Strængene med Ravnefjær og frembragte et Slags Harpetoner. Enkelte Sonater kunde spilles herpaa, stundom ledsagede [12 r°] af Faderens Fiolin. En sjældn Gang -

2 Høitidsvogn < Gallavogn · 5 + som en Page · 9 + til Verdens Ende · 9 + som Prindser · 10 under et stort Smæld < kjørttes for Døren · 10 + kjørttes for Døren · 13 Lænestol \ over hvis [< betrukken med] · 13 + med udstoppede Kindklapper og Overtræk af · 14 som maatte rulles frem < var [< og] fastslaaet med Messingsøm · 14 og \ som · 16 + -fuld · 18 Kæmpe-
 30 stol · 19 Kakkelovnsflammen ◀ Kakkelovnsflammen · 20 + langt ud · 21 enten af *Pleiels* Sange f. E. *Claudius's* naive < nogle af *Pleiels* Sange · 22 Uskyldighed" \ af *Claudius*

hørtes til stor Fryd for *Bernhard* nogle af de rene bløde Fløite-toner, der udaandedes af Moderen med mild Ynde. Bedstemoderen var gjerne Tilhørerinde, naar Husfaderen i de lange Vinteraftener læste høit for Familien i "Himlen paa Jorden" eller i
 5 "Hallos lykkelige Aften". *Bernhard* holdt dog ikke synderlig deraf; han vilde langt heller høre Robinson forelæst af Huslæreren – dog helst med Udeladelse af de belærende Samtaler mellem Læreren og Børnene i *Campes* pædagogiske Behandling. – Ogsaa "*Gutmans* Reiser" hørte han ret gjerne men allerhelst
 10 Ammestue-Eventyrene om den dovne Dreng, som blev Konge, og Prindsessen med den lange Næse. Skildringen af Adams første Opvaagnen i Paradiset, og den store Virkning af al Verdens Deilighed paa det nyskabte, fuldvoxne Menneske har dog bevaret sig meget levende i hans Erindring fra en af hine alvorlige Bøger,
 15 som Faderen helst forelæste.

Grand'mama's Værelser havde for Drengen et eventyrligt Trylleri. Naar man kom indenfor det hemmelighedsfulde Dørtæppe og betraadte det spraglede Gulvtæppe, var man i China. Her sad Chinafarerens Enke omgivet af lutter chinesiske Borde, Va-
 20 ser, Skabe og Billeder. Deriblandt udmærkede sig en malet Gipsfigur i Legemsstørrelse, der rigtignok ligesom en Voxcabinets-skikkelse havde noget Ængstende ved sig ved den altfor store Lighed med Virkeligheden. Den var modelleret i China og forestillede hendes Søn, *Bernhards* Morbroder, som Supercargo i
 25 fuldstændig Galladrægt. Ansigtet var glat og fint, vistnok materielt ligt, men trods de livlige Farver dødt og uhyggeligt. Han bar

1 + hørtes . 1 *Bernhard* \ kunde der blande sig dermed < blandede sig . 5 + holdt dog ikke synderlig deraf; han . 5 ikke \ af . 6 vilde \ dog . 7 mellem < med . 12 den < det . 12 store # Ind . 13 Deilighed < Herlighed . 13 nyskabte < store . 14 + meget levende . 14 Erindring \ formodentlig . 14 + alvorlige . 19 Chinafarerens < Chinacaptainens . 19 + omgivet . 22 Ængstende < ængstende . 25 + Ansigtet var glat og fint, vistnok materielt ligt, men trods de livlige Farver dødt og uhyggeligt . 25 vistnok < og maaske . 26 Han bar Pidsk
 35 med < med

Pidsk med Haarpung og puddret friseret Haar, Chapeaubas under Armen, langskjødet, broderet Atlaskesvest, brun afrundet Kjole med store glimrende Knapper, fine Kniplinger i Kalvekrydset og for Hænderne – brune Knæbenklæder, hvide Silkestrømper og
 5 Sko med store Guldspænder. En vis Yppighed i Klædedragt synes at have været almindelig i den Tid i den velhavende Middelstand. Saavel Bedstefaderens som Bedstemoderens Portraiter malede paa Glas med chinesisisk Konst og stor Finhed i Udførelsen vidnede ogsaa om Pragt og Sirlighed i Klædedragten. Mange smukke
 10 emailerede Æsker og andre Smaating beundredes høilig af Børnene. Paa de blanke finerede Skabe manglede ikke heller chinesiske Nikkedukker. Selv udenfor Bedstemoderens Værelser var der Meget, som erindrede om China og om Bedstefaderens Søreiser. I Havestuen saae man en hel Samling af Søplanter, som han
 15 havde hjembragt, alle ophængte i Glas og Rammer. I Haven udsattes, saasnart Foraaret begyndte, store chinesiske Havestole af tykt Porcellain, [13 r°] der i Størrelsen og Formen lignede vore Fjerdingtønder. I smukt Sommerveir udstilledes der undertiden en høi Chineserinde i Legemsstørrelse, malet paa udskaaet
 20 Pap, til stor Glæde for Børnene, især naar hun i Frastand hilsendes fra Indkjørselen af Fremmede, der ihast ansaae Billedet for en levende stiv Dame i eventyrlig prindsesseagtig Dragt.

Alt hvad der saaledes udgik fra denne Bedstemoders Gjemmer, fra hendes Fortidsliv og minderige Bolig, virkede mere paa Fantasien, end paa Følelsen og fremkaldte Forestillingen om noget
 25 Fjernt, Fremmed og Besynderligt. Med sit blege, fine Ansigt og sin ofte stive Pynt syntes hendes Personlighed selv at tilhøre et Slags Feeverden. Besøgene hos *Grand'mama* vare sjældne og havde altid noget Høitideligt ved sig.

1 + puddret · 4 + brune · 4 + hvide · 5 vis < stor · 5 synes at have været < syntes · 11 + heller · 12 Selv < og selv · 14 man \ saaledes · 15 + alle ophængte · 17 + Størrelsen og · 22 Dragt \ Alt · 23 saaledes udgik < kom · 23 Bedstemoders < Bedstemoder · 23 + Gjemmer .. og minderige Bolig

En anden mærkelig Personlighed i Præstegaarden var *Grand'mama's* Halvsøster **Moster Marie**, hvis fantastiske Levnetsbegivenheder *Ingemann* har benyttet i Fortællingen af dette Navn *). Hun antog næsten en Tjenerindes Skikkelse i sit Forhold til den

5 ældre Halvsøster, som hun med stor Omhu pleiede og syslede om; men hun var hele Husets Veninde og gav sig meget af med Børnene, især de to yngste, som hun kaldte sine "Gutter". Den ældre havde vel ogsaa hos hende, ligesom hos *Grand'mama*, Fortrinnet; men *Bernhard*, som Mosters Gut N° 2, modtog dog

10 mangfoldige Beviser paa hendes Kjærlighed. Hun hed saavel i Huset, som tilsidst ogsaa blandt Fremmede alene "Moster". Saa-vel hendes noget pirrelige Væsen som det Tungsind, hun periodisk overvædedes af, men daglig med religiøs Magt søgte at bekæmpe, havde sin Grund i en uforglemmelig Hjertesorg, der med

15 en dyb Følelse og levende Fantasi ofte truede med at sprænge baade Hjerne og Hjerte. Hun havde været høist ulykkelig gift med en besynderlig uhyggelig Enkemand, der fornemmelig kun havde efterstræbt hendes Formue, medens han med sit indsmigrende Væsen saaledes havde skuffet og forblindet hende, at hun

20 ægtede ham mod Familiens Ønske, trods alle varslende Rygter om hans skumle Character og hans Forhold til den afdøde Kone. Bruden troede ved Bryllupsbordet at have seet den døde Kones blege Ansigt bag Ruden. Siden, da hun med Afsky havde seet Ægtemandens sande Skikkelse og opdaget sin egen forfærdelige

25 Hjerteskuffelse, var Dobbeltheden i dette Menneskes Væsen saaledes indtraadt i hendes Forestilling, at hun troede at see ham, som en pludselig kommende og forsvindende Skygge, hvor han

*) I's "Samlede Skrifter" 3de Afdelings 2de Bind eller "Samlede Eventyr og Fortællinger" 2de Bind, Side 54. Saa-vel begge Bedsteforældrene som Moderen og hendes Broder i deres Barndom fremtræde ogsaa i denne Fortælling.

6 + hun · 7 især \ af · 12 som < og hendes · 15 + at · 16 ulykkelig < ulykkeligt · 17 besynderlig uhyggelig Enkemand < Mand · 18 + han · 22 Bruden < 35 Hun · 23 bag < paa · 23 Ruden \ i · 27 Skygge < Skyg-

dog ikke virkelig var tilstede. Hun havde med Skræk og Gru maattet flygte fra ham [14 r°] og for sin hele Fremtid søge Tilflugt hos Familien.

Hun havde vist i sin Ungdom været meget smuk. Hendes vel-
 5 dannede Ansigt, med Romerindenæsen og de mørke glimrende
 Øine, var høist characteristisk, som en ildfuld Sydlænderindes.
 Hun havde dog selv skadet sit Udseende ved at bortsvie de stær-
 ke, sorte Øienbryn, som erindrede hende om et Ansigt, der havde
 været hende uhyggeligt (maaske den forladte Ægtemands.) De
 10 borttagne Øienbryn kom aldrig tilbage. Hendes aarlige mørke
 Tid, hvori hun troede sig forladt af Gud og ingen Trøst vilde
 modtage, kunde vedvare en hel Maaned. I den Tid forlod hun ik-
 ke Sengen. "Sturms Betragtninger" laae da vel som sædvanlig paa
 hendes Bord, men de og hendes daglige Bønner udrettede lige
 15 saalidt som de levende deeltagende Trøstere. En ringe Ting, f. E.
 en Dues Død, kunde give den første Anledning til denne Følelse
 af Gudforladthed. Men naar den var overvundet og hun atter følte
 sig i Forhold til sin Gud og Frelser, kunde hun være livlig i høi
 Grad og deeltage ivrig i al Husgjerning. Midt under en huslig
 20 Sysse kunde hun da ledsage sin Tale med heftige Armbevægelser
 uden at bemærke den travesterede Melpomenedolk i sin Haand.
 De to mindste Drenge modtog undertiden hypochondrisk liden-
 skabelige Irettesættelser af denne deres trofaste og kjærlige Ven-
 inde. "Der har aldrig været saa ugudelige Børn til i Verden!"
 25 kunde hun udbryde med heftig Smerte, naar hendes "Gutter"
 havde forseet sig imod hende ved en Overgivenhed eller ube-
 tænksom Spøg. De troede undertiden, det var bogstavelig sandt,
 og naar hun da saae deres Bedrøvelse, lod hun sig altid forsone og
 tog den strenge Dom tilbage. Moster var rank og mager. Hun

5 + Romerindenæsen og · 8 erindrede < havde erindret · 10 + aarlige · 10 mør-
 ke Tid < mørkeste Anfægtelsestid · 13 + da vel som sædvanlig · 14 men de og
 hendes daglige Bønner < med hendes daglige Bønner, men · 19 huslig <
 saadan · 21 den travesterede Melpomenedolk < Osten eller Smørrebrødkniven ·
 35 22 undertiden < ofte · 29 mager \ Den eneste legemlige Vederkvæ- (forts. 24 12)

var streng mod sig selv og skyede ingen Opoffrelser for Andre.
 Hun kunde vaage hele Nætter, naar hun havde lovet sin mindste
 Gut at vække ham tidlig. Det blev især Tilfældet senere i hans
 Skolegangstid. Hun kunde da undertiden i sin Iver og Omhu,
 5 naar hun havde blundet et Øieblik og Maanelyset skuffede hende,
 staae op af sin Seng for at vække Drengen inden han endnu var
 falden i Søvn. Hun blev ham et Slags Forbillede paa en tragisk
 Korsdragerinde der med knust Hjerter gaaer gjennem Hverdags-
 livet og sysler kjærlig med Smaating for Andre, medens den hele
 10 Verden for hende selv er en Ruin.

(forts. fra 23 35) gelse, hun satte Pris paa, var overordentlig stærk The [
 Congo-The], som hun paa en Maade var forfalden til og som derfor i Familien
 kaldtes "Mosters Lærke". . 23 29 + Hun var streng mod sig selv og skyede
 15 ingen Opoffrelser for Andre.
 2 + lovet . 7 Hun \ var og . 8 Korsdragerinde < kvindelig Skikkelse \ og han
 kan tænke hende som en *Elvire* [< tænkte ofte paa hende i sine Studenterdage
 naar han saae *Elvire* med Høihed og Kraft gaae over Scenen [< fremstillet] i
 "*Don Juan*". . 9 + kjærlig . 9 + for Andre

[15 r°] Fjerde Kapitel.

(Søskendelivet og dets Indflydelse. Hemmelig Romantik og Livs-
poesi – første Lærer.)

Mellem de mange Søskende i Præstegaarden var der et muntert
5 Liv. Den ældste Broder, *Søren Laurentius*, blev dog allerede
Student 1795, og *Bernhard* saae i sin Barndom som oftest kun op
til ham og ud til ham, som til den udfløine store Broderfugl i den
fremmede Verden. Til ham sendte Sexaarsdrengen sit første
10 virkelige Sammenskripts-Brev: "vil Du give mig et Stykke kjø-
benhavnsk Papir!" Modtagelsen af et helt Folioark "*Pro-Patria*"
i et colossalt Brev med stort Segl for og directe med Post fra
Hovedstaden synes at have udøvet en magisk Virkning paa
Landsby-Drengen. Han erindrer endnu efter 65 Aars Forløb sin
15 store Henrykkelse derover, enten det nu har været det Hemmelig-
hedsfulde ved hvad der kunde skrives paa det store hvide Blad,
der har henrevet ham i ubestemte Drømmerier – eller maaske
Udlæggelsen af Papirets Vandmærke "For Fædrelandet" har
overvældet ham med sin store Tanke – eller han har haft en
20 Anelse om den Vigtighed og Vægt netop det københavnske Papir
skulde faae i hans Liv og Levnet. Han følte sig allerede hædret
og opløftet ved Udskriften – maaske ved første Gang saaledes at
see sig betegnet som en Personlighed i Verden. Det indlagte
fortrolige og spøgende Svar fra Studenten har vist ogsaa bidraget
Sit til Trykkeriet, maaske ved at fremkalde en ubevidst Forestilling

6 + kun · 7 + til ham (som) · 7 + til · 7 udfløine < lærde · 7 + store · 7 Bro-
derfugl < Broder · 8 fremmede < fjerne · 8 Til \ skrev · 8 ham \ fløi · 8 sendte
< skrev · 8 Sexaarsdrengen < Sexaarsdrengens · 8 + sit · 8 første \ Brev i ·
9 virkelige < virkelig · 9 Sammenskripts-Brev < Sammenskrift \ med den
30 indstændige [*< uforglemmelige*] Bøn: · 9 give < sende < give · 10 "*Pro-*
Patria" < "*Pro-Patria*"-Papir · 11 colossalt < collossalt · 11 Segl < Selg ·
11 + for og directe · 11 Post < Posten · 11 + fra Hovedstaden · 13 + Landsby-
· 13 Han < han · 14 Henrykkelse < Fryd · 14 enten \ nu · 14 + nu · 17 + Pa-
pirets · 17 Vandmærke < Vandmærket · 20 + faae · 21 + maaske · 21 + saale-
35 des · 22 sig betegnet < sit fulde Navn saaledes uden paa et Brev · 22 en \
erkjendt · 23 Svar < Brev · 24 + maaske ·

om aandelig Forbindelse med langt fraværende Sjæle ved Skrift-
 tegnets magiske Kraft. Broder *Søren* var saavel legemlig som
 aandelig en fortrinlig begavet Natur. Han blev siden sin yngste
 5 Broders fortrolige og opmuntrende Ven. Han besad en aaben og
 bestandig dybere udviklet Sands for al høiere Digtning og Forsk-
 ning. Han paavirkedes endeel af Tidsaanden i sine første Studen-
 terdage og kom ofte sammen med Toneangiverne i et Slags jaco-
 binsk Klub *). Han gjenvandt dog snart Ligevægten i Tidens
 Svimmelhed. Der var en Storartethed i hans Tænkemaade og en
 10 Høihed i hans Livsanskuelse, som afspeilede sig i de store brune
 Øine med rolig Foragt for al Lavhed og Smaalighed. Han blev
 som theologisk *Candidat* Hovmester i en adelig Familie og be-
 vægede sig med Lethed og Selvstændighed i de Kredse hvor
 Fødselsaristokratiet allerede med Finhed skjulte sine Fordringer
 15 og syntes at indrømme Aandsaristokratiet en Plads ved sin Side.
 Han vidste at undgaae Clientens ydmygende Stilling. [16 r°]
 (: Han vilde saaledes heller ride bort fra Fester, hvor en Prinds
 eller Fyrste var Gjest, end indbydes med nedladende Gunst :).

20 *) Hos en vis Bogtrykker **Vinding** i *Kjøbenhavn*, hvor Bevægelsens stærke
 Aander gik ud og ind.

25 24 fremkalde \ en vis Selvfølelse eller [< tilligemed] · 25 24 + en ubevidst ·
 25 24 Forestilling < Forestillingen
 25 / om \ at staae i · / med \ den · / Sjæle < Person \ ved den Konst, han nu
 allerede selv havde udøvet og · 4 Ven \ under hans første lyriske og Begyndelsen
 af hans lyrisk-dramatiske Digterperiode [< Digtning]. Han besad selv Talent til
 Lyrik især i den lette wielandske Smag og udviklede · 4 + Han besad en aaben
 og · 5 bestandig \ til sin tidlige Død (1812) en dybere · 5 + dybere udviklet ·
 30 5 + og Forskning · 7 og \ han for · 7 ofte < undertiden · 7 jacobinsk # jat ·
 8 gjenvandt dog snart Ligevægten i Tidens Svimmelhed < forvandt vel aldrig
 ganske hint Indtryk, men · 11 Øine < Øines \ Ørneblik · 12 som theologisk
Candidat < siden · 13 og # H · 13 Selvstændighed \ og Frihed · 13 + de
 Kredse · 14 Finhed \ trak sig tilbage · 17 Han < og · 17 + saaledes · 17 ride
 35 bort fra < savnes ved · 17 + Prinds eller · 20 **Vinding** < *Winther* · 20 + i
Kjøbenhavn

Han virkede befriende og aandsudvidende paa sine Elever og modtog Kaldelsen ved Kirkepatronen til den Livsstilling, hvorved han tillige blev Familiens Sjælesørger, som en høiere Kaldelse fra den sande Kirke-Herre, som han havde hørt fornegtet af Tidens stærke Aander og selv engang været nær ved at tabe Troen paa. Han havde vist ikke forgjæves hørt det mægtige Ord af Faderen i *Torkildstrup* Præstegaard, som nærmest var rettet til ham, den unge hjemkomne Student, men som den yngste Broder ogsaa hørte og aldrig kunde glemme *).

Den næstældste af Brødrene, som bar Moderens Familienavn *Svane*, var med sin livlige mest udadvendte Retning Hovedmanden ved alle Forlystelser i Præstegaarden. Han blev dog "holdt til Bogen" og blev ogsaa ved den ældste Broders Veiledning Student, men fulgte siden sin Lyst og blev Handelsmand. Han var i *Bernhards* Øine det mest konstfærdige Menneske i Verden fordi han med megen Nemhed forstod at forfærdige mange Smaating, som fornøiede de Yngre. Hans godmodige, meget koparrede

*) Herom fortæller Fr. Barfod i det anførte N^o. af illustreret Tidende: En ung Student var kommen hjem fra Kjøbenhavn. B Han var nys (1795) bleven udmærket til anden Examen, og hvad mere var: de allernyeste Opdagelser paa Theologiens Omraade havde han baade i Hoved og Lomme, baade de wolfenbüttske Fragmenter, og hvad man ellers kaldte dem. I et Selskab hos en af Nabopræsterne godtgjorde altsaa Studenten med rask Veltalenhed, at Jesus Kristus var ganske vist en Viismand, en stor Lærer med sunde og rene Moralprinciper, men Guds eenbaarne Søn og selv Gud, nei -- Da reiste gamle Provst Inge-mann sig, og med en ganske eiendommelig Kraft og Alvor i Betoningen erklærede han: "Den, som fornægter Christi Guddom, fornægter Christendommen!" Hermed var Samtalen sluttet, men Bernhard havde overværet den, og Indtrykket af Faderens Ord blev aldrig udvisket eller svækket.

2 + ved [< af] Kirkepatronen · 2 den Livsstilling .. tillige blev < Landsbypræst og · 3 + som en høiere · 4 + Kirke- · 4 -Herre \ i Aandens og Sandhedens Rige, · 4 havde hørt < hørte · 5 tabe Troen paa < fornegte < tvivle paa · 7 var rettet < vare rettede · 7 + den .. Student · 11 udadvendte < praktiske · 13 Bogen" < Studering" · 14 fulgte .. Handelsmand < blev siden Kjøbmand · 15 Øine \ ved sin Nemhed · 19 Tidende: \ følgende:

Ansigt dukker ofte op med venlig Spøg og gjækkende Munterhed mellem Barndoms-Erindringerne fra Præstegaarden. Den praktiske udadventde Retning var ligeledes hos de andre to Brødre den mest fremtrædende. Af Broder [17 r°] *Hans*, som siden kom til Klæde-Handelen, skulde *Bernhard* lære Regnekonsten paa sædvanlig mekanisk Maade. Det herved snart forekommende: "det kan jeg ikke!" har vist faldet ham lettest, men det derpaa følgende: "saa laaner jeg 1, som er 10" o. s. v. formodentlig alt for svært. Stort videre kom han ikke dengang – og det blev til Spilopper. I Forholdet til den sagtmodige Broder *Christian* blev den yngre Legebroder snart den Overlegne; men han saae dog noget op til den Ældre, og engang at blive ni Aar, som denne Broder, da han selv kun var syv, forekom ham som en uhyre stor Lykke. Han erindrer tydeligt Stedet og Stillingen, da denne Forestilling om Fremtidslykke og en betydeligere Stilling i Verden kom til Udbrud.

Hos Søstrene blev, ved den Tids kvindelige Opdragelse, det Huslige først og fremmest udviklet. Dertil opfordrede ogsaa de meget yndede Strikke- og Spindeviser, saavel som Herrernes sædvanlige Spot over lærde Damer. Med Moderen til Huslærerinde, kunde Døttrene dog meget godt holde Skridt med Tiden, og ved Høiskolen paa Kvisten kunde de i enkelte Fag hospitere. – Et Slags indbyrdes Underviisning og Opdragelse fandt Sted af sig selv, og af hele Søskeneflokkens Kundskab Dyd og gode Sæder maatte der falde endel af til den Yngste. Hvad han deraf har be-

1 dukker < træder · 1 op med < med · 1 gjækkende Munterhed < Latter frem · 2 mellem \ hans < disse · 2 -Erindringerne < -Erindringer · 2 + fra Præstegaarden · 3 to \ + ældre · 4 Af Broder < ligesom · 5 + Klæde- · 6 sædvanlig mekanisk < den sædvanlige mekaniske · 6 snart < ofte · 7 lettest < let · 8 + o. s. v. · 9 + kom · 9 + dengang · 12 til den Ældre < til ham · 13 en uhyre stor Lykke < et betydeligt Fremskridt i Verden · 14 Stedet og Stillingen, da < det Alvor og den særegne Stilling den særegne Stilling hvorledes · 15 + om \ en saadan · 18 Huslige < Hellige · 21 Døttrene, ◀ Døtterne · 24 + hele · 25 endel < mest

holdt takker han fornemmelig de omhyggelige Søstre for. Med lidt meer Vand i Blodet og mindre Ild, Luft og Jord i Organismen kunde han af den ældste altid rolige Søster have lært besindig Jævnhed og Ligevægt i alle Livsforhold, naar han tilbørlig
 5 havde agtet paa de smaa Formaningstaler, hun gjerne holdt til ham, naar han skulde i Seng, men heller vilde alt Andet. – Med den trinde, livsfriske mellemste Søster, der lignede ham i Meget, lo og spøgede han helst. – For den yngste Søsters alvorlige Inderlighed og hastig udviklede, ret nordisk-jomfruelige Skjønhed
 10 manglede han ikke Øie, og hendes Kjærlighed glædede ham; men han forstod neppe hvad der skjulte sig i hendes mørkeblaae Øine og i det tidlig af Livets hemmelige Romantik bevægede Pighjerte.

Livspoesien, navnlig dens ubevidste Idyl var fornemmelig
 15 hjemme blandt Præstegaardens Ungdom, medens Bogpoesien først senere gjorde sig gjældende. Det var mest den Tids Lyrik, der greb med Liv og Sandhed ind i Stemningen. Efterhaanden sneg sig ogsaa enkelte Romaner ind blandt de unge Piger. Der oplevedes ogsaa smaa Romaner i Præstegaarden. En af disse endte aldeles tragisk. Den hørte dog til Bernhards mythiske Tid; han hørte kun Fortællingen derom; men den efterlod et stærkt Indtryk. Den smukke livlige Husjomfru, en Søster til den, han erindrer, var forlovet med den daværende Huslærer, der var en udmærket Musicus og besad [18 r°] flere Talenter. Han var tungsindig, heftig og tilbøielig til Skinsyge. Hun var neppe ganske fri for vel meget at ville behage ogsaa Andre, skjøndt i al Sømmelighed. Dette gav dog Anledning til lidenskabelige Oprin imellem dem og endelig til et Brud. Han søgte i sin Fortvivlelse Adspredelse udenfor Huset og bedøvende Trøstemidler. En Sommeraften
 25 som den unge Pige gaaer ene i Haven i urolige Tanker og maaske ikke uden Samvittighedsskrupler, hører hun sit Navn udraabe

3 + lært · 10 Øie \ men han forstod neppe hvad der skjulte sig · 22 erindrer < kjendte · 24 tungsindig < melancholsk · 26 + vel meget

med hendes ulykkelige Elskers Stemme i den lange dunkle Hesselallee, der begrændsede Haven. Der var intet Menneske at see – og hun sank afmægtig om. Han var virkelig fraværende; men om Morgenen bragtes Liget af den paa sin natlige Omtumlen for-
 5 ulykkede Elsker, som man havde draget op af en Brønd paa Marken.

Hesselalleen i Præstegaardshaven beholdt fra hin Dag en hemmelighedsfuld tragisk Luftning, som selv i de gladede Sommeraftener af og til kunde gribe de Lykkeligste. Her gik siden den
 10 næstældste Broder *Svane*, som Student, med sin første Elskede, og hans Ven, en ung, smuk og rigtbegavet Student fra en af Nabopræstegaardene, i sine første skønne Kjærlighedsdrømme ved den yngste Søsters Side. Her sværmede en hel Deel Medbeilere om Falsters yndigste Pige, en Præstedatter fra Omegnen,
 15 som *Bernhard* ogsaa i Stilhed beundrede i barnlig Hengivenhed og hvis Billede endnu staaer for ham som et af de ædleste og skønneste fra hans Barndom. De fleste af disse Hjertedrømme i Præstegaardens Hesselallee syntes dog omviftede af hin tragiske Luftning og skulde henveires som skønne Livsskuffelser. Eet
 20 Kjærlighedsforhold fra Præstegaardshaven blev dog lykkeligt. Den theologiske Student *Niels Christian Spur*, der fra 1795 var Huslærer i Præstegaarden, havde alt hemmelig her vundet den livsglade og trinde næstældste Søsters Hjerte. Han fremtraadte senere, som Candidat og Beiler, og hjemførte hende tilsidst – fra
 25 Moderens Enkebolig i Slagelse – som Brud, til sin Præstegaard i Jylland. Han var en velbegavet Mand med et klart Hoved og en retsindig Charakter. *Bernhard* skylder ham Tak, som sin dueligste Barndomslærer. Han glædede Drengen dengang ofte ved sit Fiolinspil og senere ved sin aabne Sands for hvad der meddeeltet
 30 ham fra den unge Digtters aandelige Sphære. [18 A r°] Den Fio-

5 draget op < opdraget · 12 Nabopræstegaardene # Naby · 22 + alt · 29 + hvad · 30 Sphære \ Han døde som Præst i *Hobro* og efterlod til sin Enke og to Børn og mange Venner et kjært og velsignet Minde

lin, med hvis livsglade Toner han saa ofte havde glædet sin mindste Lærling i Lærerens opvaagnende Kjærligheds Dage, fulgte den kjærlige Ægteemand og alvorlige Præst til hans 41de Aar og fornøiede mangengang den livlige Hustru og begge deres Børn.

5 Den var ogsaa paa en Maade bleven geistlig med sin Mester. Endnu paa sit Dødsleie 1817 angav han paa Fiolinen for Kirkesangeren og Chordrengene Lovsangstonen til den Jubelpsalme ved Reformationsværkets tredie Aarhundredsfest, som hans Lærling fra *Torkildstrup*-Dagene havde lagt paa Lærerens blegnede Læber.

10 Ungdomsfiolinen havde endnu Toner til Lovsangen, da Haanden bævede over dens Strænge og hans egen smukke Sangstemme var forstummet. Han døde som Sognepræst i *Hobro* og efterlod til Enken og de to Børn og til mange Venner et kjært og velsignet Minde.

[19 r°] Femte Kapitel

(Præstegaardshaven og dens Minder).

Den gamle Præstesøn fra *Torkildstrup* kan ikke løsrive sig fra hin, paa hemmelighedsfulde Kjærligheds-Romaner saa rige Præstegaardshave, uden at løbe den helt igjennem i Erindringen. –
5 Naar man traadte ud i den fra Havestuens Glasdøre, havde man ligefor sig to store Blomsterpartier, adskilte ved en bred Gang, og saae i nogen Frastand, foran et rundt Syrenlysthus, de chinesiske Porcellainkrukke-Stole og paa smukke Sommerdage hin høie
10 chinesiske Prindsesse, som undertiden hilsendes af ridende eller kjørende Gjester. Ved en saadan Hilsen, der rigtignok ikke gjaldt Pap-Prindsessen, men Øens levende Skjønheds-Prindsesse, der var i Besøg i Præstegaarden, var hendes mindste Beundrer, som sædvanlig i hendes Nærhed. Hilsenen blev besvaret med mild
15 Ynde, dog ikke uden Uro. Den kom fra en særdeles smuk ung Herre i glimrende Officeer-Uniform, idet han red gjennem det saakaldte "Fold", der ved et Stakit var adskilt fra Haven. Han tumlede sin Hest saa forvovent, at den steilede, og Ridderen blev siddende paa Stakitet, medens Hesten galopperede forud til Præstegaardsstalden. Dette i Smaadrengenes Øine pudserlige Uheld
20 ødelagde næsten et vigtigt Klædningsstykke, som ihast maatte udbedres paa Kvistkamret; men hverken den saaledes mislykkede Hilsen eller Drengelatteren derover var istand til at betage den ridderlige Beiler Modet. Siden fulgte *Bernhard* ham og hin stille
25 henrivende Skjønhed gjennem Haven ud paa Kirkegaarden, hvorfra Udsigten skulde betragtes; men denne Dag var der en ulykkelig Stjerne usynlig over den unge Krigers Hoved. I sin udelukkende Opmærksomhed for den Skjønne, som Drengen ubemærket beundrede, snublede den store Lykkelige over en Grav og faldt –
30 i en Stilling, der dog nok kun forekom hans lille hemmelige og aldeles ubevidste Medbeiler ganske morsom; men den Alvor og

7 en bred < den brede · 13 i Præstegaarden, var < hos Søstrene, saae · 13 som sædvanlig < der gjerne var · 14 Nærhed \ den helst · 17 var adskilt < adskiltes ·
35 18 sin Hest \ sin Hest · 18 Ridderen < han · 21 ødelagde, ◀ ødelagte

Omhu, hvormed det uskadelige Fald blev betragtet af de skønne, stille Øine, paafaldt Drengen. Han følte sig her aldeles tilovers og bortfjernede sig. Hvad han tænkte, veed han ikke; men Forestillingen om noget Skjønt, Ædelt og Hemmelighedsfuldt opfyldte ham. Maaske ogsaa det Varselfulde i Faldet over en Grav midt under de skønneste Livsforhaabninger dunkelt har foresvævet ham. Han gik stille tilbage til Haven, til det store Træ paa "Grønbakken", [20 r°] hvorved Smaadrene havde deres egen lille Børnehave. Herfra saae han tidt ud over den hele vide Verden og drømte om en vidunderlig Fremtid. Til denne saakaldte "Grønbakke" knytte sig Erindringer om Stemninger og drømte Begivenheder som endnu dunkelt har foresvævet ham, da han over tredive Aar senere beskrev Scenen mellem Drost *Peder Hessel* og Jomfru *Inge* i Flynderborg Slotshave *). Det er *Torkildstrup* Præstegaardshave og hin "Grønbakke" ved Barnehaven, han her mellem Billederne fra et fjernt Aarhundrede har havt for Øie.

Naar han nu i Erindringen gaaer denne Have igjennem, seer han hvert Træ, hvis Frugt engang har glædet ham, og hver Busk, han har leget Skjul under. Han kan paapege hvor Aspargesbedene stode, under hvis grønne Toppe han saae sig skjult af høie fine Vidundertræer i en fremmed fortryllet Verden. Han omsuses atter af hin romantiske Hesselallee, hvor han har kæmpet drabelige Ridderkampe med Sværd og Landser af Hesselkjeppe og tourneret med DHrr Riddere *Tønne Glahn*, *Laurits Foss* og *Hans Jacob Blicher*, hans tre jævnlige Gjester og gode Venner i det attende Aarhundrede, som han bestandig venlig har erindret. Et Træk i hans Barnecharakter, der syntes at bebude en tilkommende fin Diplomat, skal her ikke fordølges. For at skaane sin lille, spinkle Krop, som det ved disse Kampe ofte gik ud over, fik han det Forslag antaget, at man ikke skulde slaee paa Kroppene, men alene paa Kjeppene, og den, hvis Vaaben først blev ubrugbart, var den Overvundne. Ved denne Kampmethode kunde han, som den Mindste, undertiden, uden al Ulempe, blive Seierherre, ved saa-

*) i "Erik Menveds Barndom" 2^{den} Deel. Saml. Skr. 2^{den} Afdeling 6te Bd S. 61.

lidt som muligt at slide paa sine Vaaben, medens han lod de Andre i deres Heftighed og Overmagt slaae deres Kjepper istykker paa hans. Undertiden førtes Krigen dog i modern Charakter med Kanoner, det vil sige Stene, der kastedes eller fremrullede med stor Iver, og saa hjalp ingen Diplomatiik - saa gjaldt det med Lethed og Behændighed at redde sine Lemmer. Forunderligt nok, skete der aldrig nogen Ulykke ved disse Krige, hvori den lille stærke Artillerist *Tønne Glahn* især udmærkede sig. Hans kjække Brodersøn gav senere Batteriet **Glahn** et hæderligt Navn. Hvad der for hin Slægt var Leg, blev i den [21 r°] følgende til Alvor; men den livlige Munterhed i Striden var den samme.

Keglebanen ved Havestakitet erindrer *Bernhard* om en lille høimodig Handling, som han dog, desværre, blev sig altfor bevidst og hemmelig hovmodede sig over. Ved Broder *Christians* Uforsigtighed havde han faaet en stor Bule i Panden af Keglebodslet, men, for at skaane Broderen for Straf, sad han en hel Dag med den braadne Pande under "Mosters" Forklæde i stille Nydelse af sin Dyd, som hun sagtens har tilhvisket ham smigrende Lovtaler over. Den lille Dydshelt fremtraadte fra "Mosters" Forklædeskjul, som en meget ædel Dreng, med almindelig Anerkjendelse, og det havde han neppe videre godt af.

Ved Keglebanen lød der ofte Tummel og lystige Sange blandt de voxne unge Herrer, der kom i Besøg, dog mest naar der ingen Damer var at underholde i Havestuen eller den brede Gang. Smaadrene havde deres egne Tumblepladse. Haven var rig paa Skjulesteder og Smuthuller. I Frugttiden var den dem især en Edens Have. Den havde dog ogsaa sit forbudne Træ - og var Slangen ikke synlig tilstede saa kom den dog usynlig og selv engang - hvad der først senere kom til Erkjendelse - som Iesuit.

5 + saa (hjalp) · 8 + stærke · 8 sig \ li- som · 8 Hans < hans · 9 + gav · 9 senere \ gav · 11 den livlige < Livet og · 11 Munterhed < Munterheden · 14 Ved \ sin · 23 unge \ + mest · 23 + dog mest · 24 Havestuen eller den brede Gang < Hesselalleen eller i Havestuen · 25 Tumblepladse \ og · 28 den < han

Der stod et lavt Morelkirsebærtræ midt i et Jordbærbed. Moderens mindste Dreng havde Tilladelse til at plukke af Jordbærbedet, men Kirsebærrene, som vare modne paa samme Tid, maatte han ikke røre. En Gren med de friske røde Moreller hang saa lavt, at

5 Drengen kunde naae den. Fristelsen var ham for stærk. Han spiste baade Kirsebær og Jordbær. – Han løb dog strax ind og bekendte sin Synd. De forbudne Kirsebær havde været saa deilige og havde smagt ham saa rart forsikkrede han med saa skalkagtig en Mine, at Moderen maatte troe, det kun var Spøg. Hun

10 smilte og lod ham løbe. Drengen lod dermed den Sag være klarret; han havde befriet sig for sine smaa Samvittighedsnag ved Bekjendelsen. Et farligt Anlæg til *Jesuitisme* kunde her været at befrygte. En mere hæderlig Plet, end Jordbærbedet med det

15 forbudne Træ, kan han dog paapege i denne Have. Det var nær ved en af de uforglemmelige chinesiske Krukkestole at han her udøvede sin første, vistnok meget betingede Ridderbedrift til det smukke Kjøns Forsvar og Ære. Hans kjære trinde Søster var i hans Paasyn bleven fornærmet ved en vistnok ubetydelig Drengestreg af [22 r°] Broder *Hans*. *Bernhard* stod strax væbnet til

20 hendes Forsvar med en Sten i Haanden, som *David* mod *Goliath*, og slyngede den uden Betænkkelighed mod Fornærmerens Pande. Da han siden maatte straffes derfor, var Fortrydelsen dog blandet med en ubevidst Forestilling om den formeentlige Ret, som her i sin Blanding med Uret maatte fremkalde et Slags tragisk Lidelse

25 i det Smaa. Det var et Broderkjærlighedens Collisions-Tilfælde, som han ikke dengang kunde finde Rede i; men der var Noget deri, som gjorde ham interessant for sig selv.

Inden han forlader Præstegaardshaven med den romantiske

30 1 + lavt · 4 + friske · 4 Moreller # Bær · 5 Drengen < han · 5 var \ tentalisk, den blev · 5 + for · 8 + ham · 8 rart < fortræffeligt · 8 forsikkrede < fortalte · 9 + en · 9 maatte troe < troede · 9 + kun · 10 dermed < nu · 11 Samvittighedsnag < Samvittighedsskrupler · 15 + uforglemmelige · 15 + at · 15 + her · 16 + vistnok meget betingede · 17 + og Ære · 19 væbnet < rustet

Hesselallee og den drømmerige "Grønbakke", maa han standse ved en Brønd, der staaer afsides ved Døren til Bryggerset. Ved denne Brønd har han oplevet et lille Eventyr. Det var et overgivent Indfald af Bryggerspigen, hvis Overtalelser han ikke kunde

5 modstaae da hun med en stor Sæk i Haanden stod for ham, efterat have løftet ham op og ladet ham kige lidt ned i Brønden. Hun skildrede ham det mærkelige Eventyr, som kun **han**, men ikke hun kunde opleve, naar han krøb ind i Sækken og hun svingede ham ud over den dybe herlige Brønd. Selv uden at svæve over

10 den, kunde man see baade Sol, Maane og Stjerner dernede i et Speil, og dybt, dybt under det lille Tryllespeil boede Brøndkongen i sit prægtige Slot. Allerede at kige derned var deiligt, men at kunne svæve derover, om man ogsaa kun laae i en Sæk og Ingenting kunde see, maatte dog være fortryllende; men saa

15 maatte man være lille og en rask Dreng, som ikke skreg eller blev bange, fordi han svævede over Afgrunden. Hendes Ord husker han ikke, men hendes Veltalenhed maa have været stor; hun maa have forstaaet baade at sætte Drengens Fantasi og Nysgjerrighed i Spænding, medens hun maa have opflammet hans

20 Mod og pirret hans Forfængelighed til at vise hende, at han var en rask Dreng, der nok turde krybe i Sækken og lade sig svinge over Vidunderbrønden uden at være bange. Hvorledes det gik til eller ei, veed han ikke; men han krøb virkelig i Sækken og sprældede stærkt efter Luft, da han svævede over Brønden i den

25 lukkede Sæk, som den stærke Pige vistnok har havt Møie med ikke at give Slip paa under det farlige Experiment. Men for hende var det ogsaa et Slags Eventyr, som maatte gennemføres, og hvorved hun siden kunde prise sit Mod og sin Armstyrke i Borgestuen. Dette Brønd-Eventyr [23 r°] blev dog siden ikke

30 omtalt i Familien, formodentlig af gode Grunde. Drengen taug ogsaa stille dermed; men han glemte det aldrig. Han seer nu deri

et vistnok travesteret Forbillede paa hvad han senere skulde opleve paa en skjønnere Maade. Bryggerspigen skulde forvandle sig til Eventyrdigtningens Sandsigerinde, og hendes Sæk til det Luftskib, der frit og lysteligt svæver over Verdensdybet og Tankebilledernes hemmelighedsfulde Urdavæld.

Sjette Kapitel

(Forhold til Naturen. Charakterbetegnende Smaatræk)

I den mest storartede Natur gives der næsten Intet, som jo Barne-
øiet kan opdage selv paa den fladeste Slette-Ø i Østersøen. Med
5 den store Stjernehimels Verdensalt foroven har den lille grønne
Jord forneden fast allevegne den samme Herlighed, kun i mindre
eller større Maalestok. Fra Kløverengen og den bølgende Rug-
mark, hvori allerede et stille "Fredens Hav" *) afspeiler sig og
10 hvorfra Lærkerne svinge sig som dets flyvende og syngende Hav-
fruer, kunde den falsterske Landsbydreng see den høieste Bjerg-
natur under sin alvorlige nordiske Himmel. Det herlige Alpeland,
han siden skulde see nærved, fløi allerede med sine Snetoppe og
solbelyste Fjelde over hans Hoved i Luftbjerger-Verdenen med
15 dens rige drømmende Skyfantasi. Selv Rhinfaldet og Rhoneglet-
scheren kunde han forud skimte i de smaa Skovbække og i de
nydelige Krystalslotte af Spraais i Lergrofterne. Det store Syn af
Havet i dets Nærhed, saaledes, som det allerede kan modtages
ved Grønsund og Guldborgsund, blev ham vel kun enkelte Gange
20 tildeel i hans Barndom, da han sjældnen kom en Mil fra sin
Landsby, men desstørre og mægtigere blev Indtrykket.

Med Naturen levede han paa en meget fortrolig Fod. At man
havde mildere Vaardage og skønnere Sommerdage saavelsom
friskere Frostvintre i Danmark mod Slutningen af det forrige
Aarhundrede, end nogensinde senere, tør han vel ikke bestemt
25 paastaa; men Vaarluft, Sommerglæde og Vinterfriskhed har han
sjældnen siden indaandet med saa let og sorgløst et Bryst, førend

*) "Ungdomsdigte" 1ste Deel. Saml. Skr. IV Af. I B S: 38.

3 Barneøiet < Børneøiet · 4 opdage < forudsee · 4 + selv · 4 + fladeste \ og
30 mindste · 5 Stjernehimels Verdensalt < Stjernehimel · 6 + kun · 8 afspeiler
< afspeilede · 9 svinge < svang · 9 + dets · 11 Himmel \ i · 13 + over hans
Hoved · 14 dens < saa · 15 + forud · 16 Lergrofterne < Lergroften · 18 +
ham · 18 vel \ Drengen · 22 + saavelsom friskere Frostvintre · 23 + det · 24 +
bestemt · 25 Vaarluft \ og · 25 + og Vinterfriskhed · 26 sjældnen < aldrig

maaske med graanet Haar i det stille *Sorø*. Uden Pligtarbeide og Skoletvang tumlede han sig frit, som et Føl, i Have, Gaard og Mark mellem Husfolkene og de talrige Creature, som alle vare hans gode Venner og syntes at kjende [24 r°] de Navne, hvormed
 5 de tiltaltes. Ogsaa Fjærkræet, især Duerne, havde Personlighed for ham, og de talrige Spurve- og Svalerfamilier syntes ham altid de samme. Den reisende Stork, som hvert Foraar kom tilbage med sin Mage, nikkede til ham som en gammel Bekjendt og var ham længe den samme, som engang efter Barnetroen havde bragt
 10 ham til hans Moder.

"Stork, Stork, Langeben!

Hvor var du saa længe?

Saae du Kong Pharaos høie Sten?

Gik du paa Nilstrømmens Enge?"

15 sang det allerede dengang i ham, og naar siden andre Børn sang denne Vise eller om "Storken paa Bondens Tag", som bringer "den favre Tid, vi ventede saalænge", saa kom altid i hans Sind "hin faure Tid tilbage, som han elsked saa saare". Kun een Skabning var hans Fjende; det var Høgen, som forfulgte hans Duer,
 20 og naar han saa ham skudt og fastspigret paa Baggaardsporten med sit Røverhoved mod Møddingen, fandt han det i sin Orden. Med den kalkunske Hane og en arrig Gase laae han dog en Tidlang i Krig; men Kalkunhanens opblæste Storagtighed blev ham snart til Morskab, og over Gasen vandt han en glimrende Seir,
 25 ved en skjøn Dag at gribe ham om Halsen og trække ham til Fængslet i Tærskeloen, trods de stærke Slag paa den lille Arm af hans Vinger. Hvad Høgen var ham i hans Barndom blev Mennesker ham, først 1807 og 1848; thi 1801 saae han kun det Oploftende i et lille Folks kjække Selvforsvar. Barnekrigen med
 30 Kalkun-Sultanen og Gæssenes General kom han i sin Ungdom

5 Fjærkræet \ og . 15 + dengang . 16 + denne Vise eller . 16 Tag" \ og . 16 + som bringer . 17 + saa . 17 kom \ ogsaa . 17 + i hans Sind . 18 han \ ogsaa altid < allerede dengang . 29 Barnekrigen < Hans Barnekrig

ofte til at tænke paa i vore litteraire Smaafeider. Det er Forudafspeilingen af det hele følgende Liv i Barnelivets Fatamorgana-Leg, der giver næsten ethvert fastholdt Billede deri en blivende Betydning. Det hele Egetræ og igrunden en hel Egeskov er jo allerede tilstede i det mindste Agern, og man behøver kun et Slags aandeligt Forstørrelsesglas, for i en udført Barndomshistorie at læse et helt Levnetsløb. Dermed være disse og lignende Smaatræk i denne Barndomshistorie forsvarede, medens det jo ogsaa er uvist om ikke Forfatteren, inden han naaer til Virksomheds- og Alderdomslivet, kommer til at standse og henvise Læseren til hint aandelige Forstørrelsesglas.

Af Sommerfuglene og Bierne havde Drengen stor Glæde. Før end en Bi havde stukket ham, vilde han ikke tiltroe [25 r°] de flittige Blomsterelskere noget fjendtligt Sindelag. Han tog engang med fuldkommen Tillid en Bi ud af en Blomsterkalk og blev stukken. Med den smertelige Erfaring løb han til sin Moder og beklagede sig over sine smaa Venners Grumhed. Først da han siden blev bekendt med *Anacreon* og den græske Mythologies Billeder, opdagede han, at han saaledes selv paa en Maade havde oplevet et classisk Gude-Eventyr – eller rettere, parodieret den lille skalkagtige Afgud, hvis Magt over "Guder og Mennesker" han heller ikke skulde blive fri for.

Af alle Dyr var der maaske intet, han med større Beundring betragtede, end den lille Snegl, som Vorherre havde lært at bygge saa konstigt et Hus og som med hele sit Hus paa Ryggen kunde krybe op ad den steile Træstamme. "Det kan *Svane* dog ikke gjøre!" udbød han engang med Hensyn paa hin ellers saa konstfærdige Broders Uformuenhed, og gjorde de Ældre opmærksom paa den lille Tusindkonstner. Denne Barnebetragtning over Ga-

4 + allerede · 5 + man · 5 + kun · 5 + Slags aandeligt · 7 disse .. Smaatræk < den tilsyneladende Smaalighed undskyldt · 8 + forsvarede · 8 + jo ogsaa · 9 naaer < kommer · 9 Virksomheds- < Manddoms- · 10 + at standse og · 18 + *Anacreon* og · 19 + paa en Maade · 20 Gude-Eventyr \ og · 22 blive < være · 35 27 hin < den · 27 + ellers saa · 28 Broders Uformuenhed < Broder →

vernes Forskjellighed hos Store og Smaa fandt tidt en snurrig Anvendelse i Familiesproget, naar Nogen vilde gjøre sig til af sine Konster og Færdigheder; men hin Sneglekjærlighed gik vakkrest over til det følgende Aarhundredes Børn naar de sang:

5 "Nu titte til hinanden de favre Blomster smaa"
og de kom til Linien:

"Nu Sneglen med Hus paa Ryg vil vandre".

[25 A r°] Med al hans Beundring for Sneglene vare Fuglene dog hans kjæreste Venner, især Svalen, Lærken og den lystige
10 Stær. Det var en Tid hans høieste Ønske i Verden at faae en levende Fugl i sin Haand. Synet af den lette luftige Slægt, der med liflig Pippen og Kviddren eller jublende Sang svinger sig over vore Hoveder og tumler sig i den store blaa Hvælving, havde ham en saa vidunderlig Tiltrækningskraft, at han, næst den
15 Lykke selv at kunne flyve, intet Lykkeligere kunde tænke sig, end at kunne gribe et af hine flyvende Væsner og ligesom neddrage dets Glæde og Lyksalighed til sig. Ethvert Middel, der hertil anvistes ham, maatte forsøges. For Barnefantasiens ere alle Eventyr sande og alle Sandheder Eventyr. Det er igunden en
20 taabelig Forstand hos de Ældre, der gjør sig lystig over Børnenes Uforstand, naar de Smaa af Mangel paa Erfaring antage det Umulige for muligt i Tillid til de Ældres Forsikringer. Vilde den Voxne række Barnet en Sten og sige: kast den Sten i Vandet og du skal see, den dukker op til Foraaret som en deilig Blomst,
25 saa vilde Dette ikke være mere utroligt for Den, der ikke kjender Naturkræfterne, end Vidunderet, han saae med Blomsterfrøet, der lagdes i Jorden. Hvorledes Jægerens Fingertryk kan med Ild og Knald neddrage Fuglen fra dens høie Flugt er Barnet et Mirakel, som det seer og troer, og naar man forsikkrer et Barn, at et

40 29 over < af · 1 tidt < siden ofte · 3 hin < hans · 4 det følgende Aarhundredes Børn < Asylbørnene · 4 de \ siden · 6 + de · 9 + især Svalen, Lærken og den lystige Stær · 14 + saa · 14 vidunderlig \ magisk · 17 + Ethvert Middel, der hertil anvistes ham, maatte forsøges · 25 kjender < kjendte

Saltkorn paa Fuglens Hale vil ved et Trylleri gjøre den til hans levende Fange, er det ham et endnu fornøieligere Eventyr, som han har ligesaa god Grund til at troe. Det har i en ældre Alder altid forekommet *I* som en Uret mod de Smaa, naar han saae den

5 Tillid og Spænding, hvormed Børn saaledes hele Timer kunne liste sig efter Spurvene paa Gaden med Salt i de smaa Hænder. Saaledes har han selv engang ladet sig skuffe. – Han glemmer aldrig sin Henrykkelse, da en barmhjertig Pige engang bragte ham en levende Fugl. Han rystede af Begjerlighed, da han ud-

10 strakte Hænderne efter den; han skreg af Glæde, da han holdt Fuglen i sin Haand; han drømte om sin Lykke og hans første Tanke, naar han vaagnede om Morgen, var den lykkelige Vis-

15 hed: "jeg har min Fugl!" Det var en Lyksalighedsfølelse, som først siden i hans Ynglingsliv og hans Kjærlighedslykke blev overveiet; men han fandt dog aldrig noget Udtryk, som sandere og stærkere kunde betegne hans Glæde over Bevidstheden af hvad der var hans Livs høieste Lykke, end hint barnlige Udbrud: "jeg har min Fugl!"

[25 B r°] I hans Eventyrdigt "Guldæblet" har i hans Alderdom

20 (1856) hin tidlige Forestilling om **Fuglen** i en højere symbolsk Betydning foresvævet ham *). Fuglens Død er Barnets første Sorg. Det er engang blevet smukt opfattet af en Kunstner. Den Sorg skulde *Bernhard* dog kun opleve eengang. Han fandt en Morgen sin kjære stækkede Fange død i Syrenlysthuset. Siden

25 har Synet af en Fugl i Bur eller med stækkede Vinger eller noget-somhelst Dyr i Fangenskab været ham modbydeligt. Selv at vide

*) see Eventyrdigtet "Guldæblet" 6^c Sang og næsten alle de følgende.

30 4 altid forekommet *I* som en Uret mod de Smaa, naar han saae < næsten kunnet røre *I* vemodigt at see · 6 + i · 7 + engang · 8 Henrykkelse < Lyksalighed · 19 "Guldæblet" < "Guldæblet" *) · 20 + symbolsk · 23 *Bernhard* < han · 23 + Han fandt en Morgen .. i Syrenlysthuset · 23 Han < da han · 23 + fandt · 24 Morgen \ fandt · 24 + stækkede · 25 + Synet af · 25 + eller med stækkede

35 Vinger · 26 modbydeligt \ Jagten har han heller aldrig elsket

sig indelukket har altid været ham utaaleligt, og han har som oftest været tilbøielig til heller at sprænge en Dør, end vente paa en Smed til at aabne den. Friheden har han tidlig faaet kjær; men nogen overvættes Sagtmodighed kan han ingenlunde berømmes for i sin Barndom, og naar han i sin Ungdom fik Ord derfor, var det uforskyldt. Naar han i sine første tyve Skribent-Aar taug til ethver Angreb, kunde hans fortroligste Venner see ham inderlig oprørt som hans Sjæl var en Fugl, man vilde stække eller sætte i Bur og hans Pult kunde vidne om, at han hverken manglede Næb og Klør eller Sind til at bruge sine Vaaben; men naar han havde givet sig Luft for sig selv eller en god Ven, følte han sig paany, som Fuglen, der havde sprængt sit Bur, og kastede da som oftest enhver bitter Satire og Hjerteudgydelse i Kakkellovnen.

Hvorvel de milde og kjærlige Stemninger vare ham de kjæreste medens de i hans Barndom ogsaa fandt mest Næring i det stille kjærlige Præstegaardsliv, kunde han dog lettelig bruse op blandt Kammerater især mod den godmodige Broder *Christian*, naar modsat Lyst og Meningsforskjellighed kom til Udbrud. Her endte dog altid enhver Strid med kjærlig Forsoning. Men det skal ikke fordølgjes, at han i enhver Alder har haft en meget stærk Hukommelse for ethvert bittert ukjærligt og uretfærdigt Ord, der har saaret ham. Han har vel kunnet tilgive eller dog lade det være ugjengjældet, men naar det ikke er blevet fortrydt og tilbagekaldet, har det undertiden efterladt en Skygge af Braad i hans Sind, som selv det stærkeste Sollys af Kjærlighed og Glæde har havt Vanskelighed ved ganske at udslette.

1 + altid · 1 som oftest været tilbøielig < været tilbøielig · 3 + Friheden har han tidlig faaet kjær; men · 3 + han · 4 nogen < Nogen · 4 han \ + nemlig · 4 berømmes < roses · 6 i sine første < siden < i · 6 + Skribent- · 8 + som hans Sjæl var en Fugl, man vilde stække eller sætte i Bur · 9 + kunde · 10 Næb og Klør < Vaaben · 10 og < eller · 10 sine Vaaben < dem · 10 + naar · 11 + havde · 12 + paany, som · 13 + Satire og · 15 medens de < og · 15 + ogsaa · 18 modsat Lyst < Karakter- · 18 kom til Udbrud < fik Overhaand · 20 ikke fordølgjes < her bemærkes · 22 har vel kunnet < kunde vel ·

I den Tid, hvorom her tales, var Alt imidlertid Leg. Som han havde været Fuglefænger med Salt i Haand, var han Jæger og Fisker med uskadelige Vaaben. Den lidenskabelige Iver efter at bemægtige sig det Uvisse, som vel med en stor Del Raahed og Egoisme ligger til Grund for hvad den tydske Adel har kaldt "das edle *Waidwerk*", og den Lyst der har draget Englænderne til alle Søer med deres Medestange, synes at tilhøre Menneskeslægtens Dreng[25 C r°]alder. Den pirrende Spænding henriver og Rovbegjerligheden faaer Magten. Det falder sjælden den ivrige Jæger og Fisker ind at sætte sig i det ængstede Dyrs eller den sprællende Fisks Sted. Selv Digterne pleie at sværme for det "friske, raske" Jægerliv og det "milde idylliske" Fiskerliv, endogsaa hvor man sætter levende Orme paa Krogen. *Bernhard* vilde vel ogsaa en Tid gjerne følge lidt med naar Broder *Svane* greb sin Jagtbøsse, han stod ogsaa med stor Deltagelse ved Parken og saae Karuderne sprælde i Garnet, men det var aabenbart, at han hverken skulde skyde eller fiske sig frem i Verden til sin Glæde. Kun to Gange i sit Liv har han skudt efter noget Levende – den ene Gang var det dog egentlig noget Dødt. Det var i hans Studenterdage. Han skjød lige efter "Speilet" paa en flygtende Hare, og den forsvandt saa pludselig og sporløst, at han paastod at have skudt den ud af Universet. Han bombarderede en hel Formiddag en Heirerede i et høit Træ. Alle Redens Beboere fandtes rigtig nok skudte, men det var skeet Dagen forud paa en kongelig Jagt. Før end disse hans første og sidste Jægerbedrifter, havde han kun skudt til Skive paa en Ladedør. Skjøndt han saaledes kunde synes

43 23 er blevet < blev · 43 24 har det .. efterladt < efterlod det · 43 24 + af Braad · 43 26 + ganske · 2 havde været < var · 2 + med Salt i Haand · 2 Jæger \ Krigsmand · 3 Fisker \ ligesom · 3 + med uskadelige Vaaben · 5 + for · 6 den Lyst < hvad · 6 + har · 7 Menneskeslægtens < den menneskelige · 8 Rovbegjerligheden < Rovdyret i Mennesket · 12 endogsaa < selv · 14 + naar · 14 *Svane* \ naar han · 15 han < og · 15 + ogsaa · 17 sin \ Lykke + eller · 17 + Glæde · 18 den < det · 19 dog \ + paa · 19 + egentlig · 21 + pludselig og · 23 + rigtignok · 24 kongelig < stor · 24 Jagt \ i Skoven · 26 + han

oprindelig at høre til Fredsvennernes Samfund i Verden har dog Krigssangen slumret i hans Sjæl fra han var lille, og hans Blødhjertethed har ikke været udstrakt til Rovdyret hverken i Dyrenes eller Menneskenes Verden. Hint Ammestue-Eventyrets Tryllehorn, som kunde fremkalde en hel uovervindelig Krigshær, syntes det ham herligt at eie, saasnt han kunde læse et Kapitel i Danmarks Historie, og han syntes siden at høre dets Gjenklang i vore tapre Landsoldaters Sange. Den Kjøp, hvormed han slog Hovederne af Tidslerne og Bulmeurterne i Præstegaards-"Foldet" var maaske ogsaa Forgjænger til den "Rap-dig-Kjøp" i "**Landsbybørnene**" der dandser Kjepperyggedands i Konstnerhaanden med Nederdrægtighedens Repræsentanter. Fløitetonerne fra Moderens Læber i Præstegaarden har dog upaatvivlelig været nærmest beslægtede med den Natur, der levede i hans Indre og omkring ham i hans Barndom. De sammensmeltede siden med Tonerne i "Rainald Underbarnets" Skovhorn og paa hans gamle Dage med Fløitetonerne i "Landsbybørnene" og i "Guldæblet". Endnu var Livet kun Forspil til hvad det kunde blive, men dets Grund-Thema kan dog spores deri, forsaavidt det sluttede sig til Sollyset og Dagsiden i Naturen og Menneskelivet, medens Livets dybe alvorlige Natside endnu ikke [25 D r°] var oprunden for Barneøiet ved nogen Hjertesorg eller noget Blik paa Forkrænkelsen og den store hinsidige Verden. Det var ham som det Liv, han daglig levede, var ligesaa stadigt og uforgjængeligt som Sol og Maane syntes ham, der Dag og Nat gik op og ned i sam-

4 Verden \ I sin Barndom vilde [I] helst lege saavel med Dyr som med Mennesker · 4 + Ammestue- · 6 + saasnt han kunde læse et Kapitel i Danmarks Historie, og han syntes siden at høre dets Gjenklang i vore tapre Landsoldaters Sange · 7 + han · 9 + Præstegaards- · 10 + maaske ogsaa · 11 dandser < dandsede · 11 Kjepperyggedands ◀ Kjepperyggedands · 12 Repræsentanter ◀ Repræsentanter · 13 upaatvivlelig ◀ upaatvivlig · 16 Underbarnets" < Underbarns" · 17 + i ("Guldæblet") · 20 Livets < dets · 21 ikke \ med noget Blik paa Graven og udover den var oprundet · 22 ved < med · 22 eller \ + med · 23 Verden \ var

me Orden. At der i denne Orden dog kunde skee en lille Undtagelse, var han engang nær ved at antage for en Kjendsgjerning, medens han endnu var saa lille at han ligesaa godt kunde drage de store Himmellegerer som de store Mennesker ind i sine

5 Lege. At hans Kjærlighed til Maanen maatte være gjensidig, mente han med stor Glæde at have opdaget, da han havde bemærket, at naar han løb stærkt i Maaneskin, syntes den deilige Maane at løbe med ham. Herover kom han endogsaa i en heftig Tvist med Broder *Christian*, som paa hans Beretning om denne

10 vigtige Opdagelse paastod, at han nød samme udmærkede Gunst af Maanen. For at bevise Rigtigheden i de modsatte Paastande løb de begge en smuk Maaneskinsaften paa eengang gennem Præstegaards-Foldet, hver til sin Side. Skuffelsen gav dem naturligviis begge Ret; men den Ene vilde ikke troe den Anden

15 bedre, end sine egne Øine, og det kunde de dog begge begribe, at Maanen ikke paa samme Tid kunde løbe til to modsatte Sider for at føie dem. *Bernhard* maatte dengang, som ofte siden, nøies med Bevidstheden om sin Selverfarings Usvigelighed, uden at tænke paa den store Skuffelse, Livet har for os Alle og uden

20 filosofisk at kunne adskille subjectiv og objectiv Sandhed.

Naar den store stridende Menneskeslægt engang kommer til at see hvad den har stridt om paa dette sin Tilværelses Barnestade, vil den upaatvivlelig udlee sig selv – og forliges. |

Syvende Kapitel

(Den lille Rytter – Dyretvingeren og den blinde Mands Søn.)

Vilde man sammenligne Barnets Kjepheste med dem, Manden siden red, vilde man vist kunne træffe mærkelige Sammenlig-
5 ningspunkter. Her skal kun bemærkes, at den første kunstige Hest, den tilkommende Hippogrifytter blev begejstret over, var af rødt, stift og skinnende Pap. Han vilde strax, elleveld af Glæde, ride i Firspring ned paa den ad den steile Kvisttrappe, men glemte selv at lægge Ben til og styrtede hovedkuld ned, dog
10 uden synderlig Skade. Omtrent paa samme Maade gik det ham med alle de Kjepheste, han til forskjellig Tid med flygtig Lyst men uden rigtig at lægge Ben til, greb og kastede, navnlig enhver Konst eller Færdighed, han uden afgjort Talent og Flid vilde tilegne sig. Dertil hørte i hans Barndom Ride- og Dandsekonsten
15 og senere Fiolin- og Guitarspil samt Tungefærdighed i fremmede Sprog. Hans første levende Ridehest var et Lam, hvorved dog maa mærkes, at naar han red paa Lammet, kunde han naae Jorden med Fødderne og saaledes gjøre Dyret Byrden let. En Dag red han paa sin fromme Ganger ind i Dagligstuen, [26 r°] med
20 et Par store Sporer paa Hælene; men anrettede dog en forfærdelig Ødelæggelse ved at galoppere ind under Kaffebordet og forarsage et stort Jordskjælv mellem Kopperne. Paa sit første noget ideale Ridt skulde han saaledes ikke undgaae Sammenstød med den reale Verden.

25 Han købte siden i *Compagnie* med den tilkommende Handels-

3 Manden < han · 4 + red · 6 den tilkommende Hippogrifytter < han · 7 Han < han · 7 + strax · 8 + i Firspring · 8 + den steile · 8 Kvisttrappe < Kvisttrappen · 11 han til forskjellig Tid med flygtig Lyst men uden rigtig at lægge Ben
30 til, greb og kastede, navnlig enhver Konst eller Færdighed, han uden afgjort Talent og Flid .. fremmede Sprog < der regnes til den rigtig fine aandelige Verden, men som der sjælden er [< ikke var] Liv og Aand i · 13 + og Flid · 13 vilde \ tilegne sig tilegne sig · 16 Lam < Dæggelam · 18 Byrden < den halve Byrde · 22 Paa < Selv paa · 22 sit < sin · 22 noget ideale < tamme · 23 Ridt < Ganger · 23 + saaledes · 23 Sammenstød < Sammenstødet < Collision ·
35 24 Verden < Verdens \ skrøbelige Kar

mand, Broder *Christian*, for en samlet Formue af femten Mark, en virkelig Hest, som ofte slog dem af og væltede dem i Slæde. Den halve Besiddelse af denne levende Eiendom gav ham imidlertid en Forudfølelse af Formuens og Herrelivets Herlighed i de store Menneskers Verden. Hvad Drengene, først og helst tilegne sig af Historien er udentvivel Fader *Adams* Herredømme over Dyrene. Hvor milde Herskere de kunne være, saa kryde de sig dog ved at kunne befale, uden at de bemærke Selvparodien i de spæde Herre-Stemmer.

De mindste Enevoldsherrer i Præstegaarden der kunde sige det absolute Hyp! til deres Hest med Svøben i Haand eller tvinge Gaaseflokken med Smaasten til at svømme over Parken, kunde med al Kjærlighed til deres Undersaatter saavel i Parken som i Stalden dog med en vis Interesse betragte Valpladsen efter Tiendegæssenes Bartholomæus-Nat i Kjøkkenet og staae med spændt Opmærksomhed i Gaarden, naar Karlen slog en Tyr for Panden i Ladeporten. En for Smaadrengenes Humanitet maaske

1 en samlet < deres hele · 1 + af · 1 af \ (en Skat af < (15 β) · 1 + femten Mark · 1 Mark ◀ Mark) · 2 en virkelig Hest < et virkeligt levende [< prosaisk] Udgangssøg · 3 + Den halve · 3 Besiddelse < Besiddelsen · 3 levende Eiendom < Slave · 3 gav \ ham < dem · 3 + ham · 4 Herlighed i < Betydning \ i den virkelige solide Verden · 5 Hvad < og hvad \ + han vel som alle · 5 tilegne < tilegner · 6 Historien < Bibelhistorien · 6 er < var · 6 Dyrene \ Om vor mildeste [< næstsidste] Enevoldskonge blev der sagt og sjunget "Han gjorde ingen Kat Fortred!" + Men Spidsrodsstraffen kunde han dog see paa. Det kan neppe siges om nogen af · 7 + Hvor milde .. Herre-Stemmer · 9 + Herre- · 9 Herre-Stemmer \ Det gaar de unge "Russer" ikke bedre, naar de synges: "vi ere Herrer i Aandernes Rige", og Hanekyllingerne ere Ungdommens morsomme [< deres] Forbilleder · 10 De < de · 10 + i Præstegaarden · 10 kunde sige < har sagt · 10 + det absolute · 11 deres < en · 11 tvinge < lært \ en Hund til at række Poten ved at svække Overmagtens Lov igen [< knibe den i Ørene], men at det Slags Dyrplageri blev ham forhadet kan han udentvivel takke en Bjørnetrækker for · 12 + Gaaseflokken .. kunde med < kunde med · 13 al \ deres · 13 + saavel .. Stalden · 13 Parken som < Gadekjæret og · 14 + dog · 14 Valpladsen < Retterstedet < Valpladsen · 17 Smaadrengenes Humanitet < dem stor · 17 + maaske hellig

heldig Begivenhed indtraf, der skulde give dem en Forestilling om det vilde Dyr – ogsaa i Menneskenaturen. En Dag hørtes der Lyden af en Tromme og Sækkepibe i Gaarden. Søstrene løb til Vinduerne, Drengene og alle Tjenestefolkene ud i Gaarden, hvor en stor Bjørn dandsede for dem.

Paa dens Hoved sad en lille Abekat, der paa den pudseerligste Maade efterlignede deres fælleds Beherskers truende Adfærd og vilde Bøddelminer. Synet af det dandsende Uhyre var vel ganske fornøieligt, og Aben med den røde Trøie vakte almindelig Latter; men den raa Dyretvinger med sin laadne Hue over den korte Bøddelpande og med den tykke Knippel opløftet i Haanden, vakte uhyggelig Gru. Den kuede Bjørn saae uafladelig ind i sin Herres glubske Øine og brummede med dæmpet Forbittrelse under Dandsen, selv Abens Løier syntes blandede med Mistillid og lønligt Had til den mægtige Hersker. Hvad der tilsidst dog mere end alt Andet til[27 r°]drog sig *Bernhards* Opmærksomhed var Synet af en lille bleg og pjaltet Dreng, der afvexlende slog Trommen og blæste i Sækkepipen, medens han med et sky og smerteligt Blik gav Agt paa enhver Bevægelse og Mine af hans og Dyrenes strenge Herre. Med kummerlig Mine fortærede Drengen siden det Stykke Mad, der blev ham rakt; men der kom intet Ord over hans Læber. Bjørnetrækkeren forlod snart Præstegaarden med Drengen og sine Dyr; men nogle Maaneder derefter fortaltes der – formodentlig efter en udenlandsk Avisberetning – hvad der efterhaanden blev til en Novelle i Drengens Hoved. En omvankende Bjørnetrækker (der lod til at være den samme, man havde

3 Søstrene < Pigerne · 6 Paa dens Hoved sad < med · 6 Abekat \ paa Hovedet · 8 det < den · 10 + den (korte) · 11 + den · 12 ind i sin Herres < paa hans · 13 + glubske · 14 + Mistillid og · 17 en < den · 17 lille \ ynkelige · 17 bleg < ligblege og · 17 pjaltet < pjaltede · 17 + afvexlende · 18 Sækkepipen \ saa godt denne vanskelige Konst var ham mulig · 18 + medens han · 19 gav Agt paa < til ha[m] fulgte · 20 strenge < truende · 21 + siden · 23 Drengen < ham · 23 nogle Maaneder < ikke længe · 24 udenlandsk < engelsk < fremmed · 24 + hvad .. Hoved · 25 efterhaanden < siden · 25 En < at en · 25 + omvankende

seet i Præstegaarden) havde paa sine Reiser mødt en fattig blind Mand, der lededes af sin lille Søn. Fader og Søn kunde synge kjønt sammen. Den lille Dreng havde ogsaa lært sig til at blæse Sækkepibe og slaae paa Tromme for Børn. Dermed ernærede de sig og lede ingen Mangel. Drengen var først bleven bange for Bjørnen, men havde moret sig over en lille Abe, der sad paa dens Ryg. Bjørnetrækkeren havde talt mildt til Drengen og givet ham nogle Æbler. Til Tak derfor havde Drengen siden gjort Musik til Bjørnens Dands i Landsbyerne og de havde i nogen Tid fulgtes med hverandre paa deres Vandringer. Drengen var snart bleven Kammerat baade med Bjørnen og Aben; kun naar det store Dyr fik Mundkurven af og skulde have Æde, turde han ikke være tilstede. Han havde imidlertid faaet et lille Embede, som Dyrenes Oppasser og derved havde baade han og den blinde Fader faaet et bedre Udkomme. Han var snart bleven saa fortrolig med den tilsyneladende godmodige Bjørn, at han endogsaa turde sove med den i samme Aflukke, naar den var lænket og havde Mundkurven paa. Den blev holdt i streng Tugt af sin Herre, som selv tilforn havde sovet i dens Nærhed; men naar Drengen nu sov hos den var den dog roligere. Naar den ikke jævnlig fik raat Kjød var den vanskelig at holde Styr paa; men Kjød var det undertiden umuligt at skaffe tilveie og den maatte da sulte eller nøies med ringe Næring. I en saadan Fastetid for Bjørnen skulde de engang overnatte i et tomt Hyrdeskur paa aaben Mark, hvor der var Blod af et slaget Kreatur. Herover blev den hungrige Bjørn næsten utæmmelig og maatte tugtes voldsomt. Drengen blev sendt til

1 + i Præstegaarden) · 1 havde paa sine Reiser < paa sin øde Vei havde · 1 Reiser \ engang · 2 + lille · 2 Fader og Søn < De · 3 sammen \ og · 3 + ogsaa · 30 3 + at · 4 og < eller · 7 Drengen < ham · 8 Æbler < Skillinger · 8 + siden · 9 Dands \ De · 14 + faaet · 15 + snart · 17 den < ham (i) · 17 den < han (var) · 19 naar < i · 19 Drengen < Drengens · 19 nu sov hos < Nærhed var · 20 + var den dog · 21 vanskelig < vanskeligst · 21 Styr paa < i Ave: · 21 men Kjød var det < og det faldt · 21 umuligt < meget vanskeligt · 22 + da · 24 i 35 \ en · 24 + tomt · 24 + aaben · 24 Mark < Marken

Landsbyen, omtrent en halv Mil derfra, for at købe [28 r°] Fødemidler til Bjørnen, som han havde stor Medlidenhed med. Da han kom tilbage med sit ringe Udbytte, var det Nat. Bjørnen sov rolig i sin Lænke. Bjørnetrækkeren tilraabte Drengen barske

5 Skjeldsord og spurgte om han ikke havde mødt sin dumme Fader. "Den blinde Tosse" – føiede han til, – var løbet bort, mens han tugtede Bjørnen – og her var Andet at tage vare, end lede om Blinde. Drengen løb fortvivlet Marken rundt og ledte forgjæves om sin Fader til det blev Dag – og han traf Bjørnetrækkeren med

10 sine Dyr i Landsbyen. Heller ikke her havde Nogen seet den blinde Mand. I sin forfærdelige Sorg og Nød maatte Drengen nu gjøre Musik til Bjørnedansen. Under den tvungne Dands, som aldrig før var bleven drevet saa ivrigt af den mørke barske Dyretæmmer, led den plagede Bjørn af Anstrængelsen; den brummede

15 forbittret og fraadede med opspærret Gab. Mellem dens Tænder saae nu Drengen gennem den store riflede Mundkurv med unævnelig Rædsel en Menneskefinger. Det var Faderens Finger med Gigtringen af Tin eller Bly, som sad saa fast at den aldrig kunde afdrages. Han tabte Bevidstheden og fornam ikke hvad der skete

20 med ham før han kom til sig selv og den forfærdelige Bjørnetrækker stod alene for ham med sin Knippel i en dunkel Stald. Bjørnen brummede i hans Nærhed og Aben gjorde Løier ved at efterligne dens Smadsken, – naar den fodredes. Fra den Time var Drengen som forvandlet. Han taug med hvad han vidste og vove-

1 + omtrent < næsten · 1 købe \ beroligende · 3 + sit · 3 Udbytte \ sov · 3 + var det Nat · 4 + sov · 4 tilraabte Drengen < tiltalte ham · 4 barske Skjeldsord < barsk · 5 om # og · 5 + dumme · 6 Tosse" < dumme Tosse" < Mand" · 6 + føiede han til · 6 mens < da · 7 om ▼ · 12 den tvungne < det svære Dyrs · 15 Mellem < mellem · 16 + nu · 16 + gennem den store riflede Mundkurv · 16 + unævnelig · 17 Menneskefinger \ med en Klud om · 17 Faderens \ + daarlige · 17 med Gigtringen af Tin og Bly, som sad saa fast at den .. afdrages. Han < som Sønnen [< han] hver Dag pleiede at forbinde. \ Han · 18 Tin < Zink · 18 Bly < Jern · 19 fornam < vidste < vovede · 19 hvad .. før < at

35 mæle et Ord da · 21 + alene for ham · 21 + dunkel < + mørk · 21 Stald \ hvor

de næsten aldrig at mæle noget Ord. Han havde læst i Bjørnetrækkerens Øine, at Faderens Skjæbne var ham vis, naar noget Menneske fik Mistanke om hvad den ulykkelige Søn vidste. Han blev nu skarpt bevogtet og behandlet med skummel Haardhed.

5 Hver Nat blev han lukket inde til Dyrene, og om Dagen kom han aldrig sin strenge Herre af Syne. I sin dulgte Fortvivelse tabte han alt Mod til at tænke paa Flugt og Redning eller paa at aabenbare hvad han vidste for noget Menneske. Tilslidst var det blevet ham klart, at den Time var nær, da han ogsaa skulde blive til

10 Bjørneføde. Et uforsigtigt Ord var en Morgen undsluppet ham, under [29 r°] en haard Revselse, fordi han havde sovet for længe. "Faders Finger skal dog frelse mig!" havde han sagt og da han ikke vilde tilstaae hvad han dermed havde meent, blev han endnu haardere behandlet. De havde den Nat opholdt sig i en stor

15 Landsby og skulde samme Morgen, inden de forlode Byen, give en Forestilling paa Torvet. "Det Vrøvl skal vi tale om iaften" havde Bjørnetrækkeren brummet med et forfærdeligt Blik. Den Morgen fik hverken Bjørnen eller Drengen Føde. Dyret var hungrikt og forbitret, da det skulde dandse paa Torvet; først

20 efter flere haarde Knippelslag reiste Bjørnen sig paa Bagbenene og brummede. Først den hørte Sækkepiben eller Trommen var den nu ikke vant til at dandse; men dennegang udeblev Musiken. Drengen havde overladt Trommen til Abekatten og kastet Sækkepiben fra sig. Han havde faaet Øie paa en høi alvorlig Herre, der

I havde læst < læste · 2 Faderens < hans Faders · 2 naar \ + naar · 2 noget Menneske < Morderen < han · 4 skarpt < nøie · 6 Fortvivelse < Fortvivelse · 9 den .. blive < han ogsaa var bestemt · 10 Et < et · 10 var en Morgen < om Faderens Finger var · 11 Revselse \ var · 11 + fordi .. længe · 12 "Faders < "Min Faders · 12 + dog < + nok · 13 + han (dermed) · 14 stor < større · 15 + inden .. Byen · 16 "Det Vrøvl < "Den Sag · 16 tale < tales \ nærmere ved · 17 brummet \ og · 17 + med .. Blik · 17 Den < den · 18 + hverken · 18 + eller Drengen · 18 Drengen \ ingen ◀ inden · 18 Dyret < Den · 19 hungrikt < hungrig · 19 det < den · 19 Torvet \ og · 20 Bjørnen < den · 35 21 den < Bjørnen < den · 22 nu < dog · 24 + havde · 24 Herre < Mand

var standset udenfor Kredsen af de larmende Dreng og Almues-
 folk, for hvem dette Skuespil nærmest var bestemt. Drengen
 havde seet baade Harm og Medynk i den anselige Mands Miner
 og havde pludselig faaet Mod og Tillid til Menneskehjælp i sin
 5 store Nød og Angest. Med et Spring var han ude af Tilskuer-
 kredsen og stod lige for hin fremmede Herre. "Hjælp, frels mig
 i den forbarmende Guds Navn!" raabte Drengen – "Bjørnen har
 ædt min Fader og iaften skal den æde mig!" Manden, han havde
 henvendt sig til, var Egnens første Øvrigheds person. Paa hans
 10 Befaling, maatte Bjørnetrækkeren strax bringe sit vilde Dyr i
 sikker Forvaring, og derpaa træde ind til Forhør tilligemed Dreng-
 en i det nærmeste Hus. Med Frimodighed fortalte nu Drengen
 paa Dommerens Opfordring hele sit lille Levnetsløb, og hvor-
 ledes han og hans blinde Fader var kommen i Følge med Bjørne-
 15 trækkeren. Da han kom til Beretningen om hin Nat da han ledte
 om sin blinde Fader paa den øde Mark, kunde han neppe tale for
 Graad, og da han kom til Beskrivelsen af Bjørnedandsen i hin
 Landsby, hvorved han saae sin Faders Finger i Dyrets Gab, var
 han nær ved at synke til [30 r°] Jorden af den fornyede Gru og
 20 Rædsel; men han samlede alle sine Kræfter og standsede først
 med et dybt Suk, da han havde fortalt hvorledes han kom til sig
 selv i Stalden og atter saae sig i den forfærdelige Mands Vold,
 og hørte Aben efterligne den Smadsken, hvormed Bjørnen havde
 fortæret hans Fader. Under hele denne Beretning stod Bjørne-
 25 trækkeren trodsig med de knyttede Hænder i en Armknode over
 Brystet og stirrede paa Drengen med det Blik, hvormed han var
 vant til at kue Bjørnen, naar den var mest forbitret. Drengen
 havde dog fundet Kraft og Mod ved ufravendt at betragte Dom-
 merens rolige deeltagende Aasyn.

5 + han · 5 + Tilskuer · 6 -kredsen < den Kreds \ der omringede ham ·
 6 Herre < Mand · 7 Drengen < han · 10 + Bjørnetrækkeren · 10 strax # førs ·
 11 + derpaa · 13 og < og · 15 + han (ledte) · 16 + sin blinde · 18 Faders \
 daarlige · 20 + han · 21 han (havde) ▼

Nu opfordredes Bjørnetrækkeren til at yttre sig og han udrød i raae Skjældsord mod Drengen, som han kaldte en ondskabsfuld Zigeunerunge, som han havde taget sig af som en Fader men ofte maattet tugte for Løgn Dovenskab og Uforskommenhed. Han
 5 paastod Drengen havde opfundet den hele Historie for nu at hævne sig over en nødvendig Tugtelse denne Morgen paa fastende Hjerte. Alle Beviser manglede, og Dommeren saae tvivlraadig paa den trodsige Bjørnetrækker og med stor Medynk paa den ulykkelige Dreng. Efter flere Spørgsmaal til den Anklagede,
 10 som dog alle bleve besvarede til hans Fordeel og med al Sandsynlighed for, at Drengen havde løiet, syntes Dommeren et Øieblik uvis om hvad herved var at gjøre, men havde dog i alt Fald besluttet at fradømme Dyretæmmeren al Ret til længer at beholde den ulykkelige Dreng i sin Tjeneste. Men nu tog Drengen en lille
 15 Pakke frem, som han gjemte paa sit Bryst og rakte den til Dommeren. "Den fandt jeg Morgenen efter hin Nat i Bondens Stald" sagde han – "Den laae i Strøelsen, hvori Bjørnen havde sovet. Den maa være faldet ud gennem Mundkurven. Det er min stakels Faders Finger med Gigtringen; inden i Ringen staaer der
 20 ridset "**Hjælp Gud**" og Fader sagde saa vist, den skulde bringe Hjælp fra Vorherre. Fingeren er hel og frisk endnu; jeg har hver Nat indgnedet den med [31 r°] det Salt, jeg fik til Brødet." Medens Drengen fortalte dette, havde Dommeren alt undersøgt den lille Pakke og da han nu fremtog den døde Mands Finger og
 25 holdt den truende mod den mørke trodsige Forbryder, blev den kæmpestærke Dyretvinger pludselig dødbleg og styrtede med et Krampeslag til Gulvet. – Han havde tilstaaet Alt og var bleven

2 raae # s . 3 + han . 4 + Dovenskab . 4 Han paastod Drengen < og som
 30 havde opfundet hele denne . 13 + besluttet . 14 tog < greb . 19 Faders \ daarlige . 19 Gigtringen .. **Gud** < Kluden om jeg forrige Dag havde revet af min Skjortelinning . 19 Ringen \ veed jeg der . 19 + der . 20 + og Fader .. Vorherre < og jeg tænkte nok Vorherre vilde hjælpe - . 21 Fingeren < Den . 22 + det . 26 Dyretvinger < Mand . 27 havde < har < havde . 27 havde \ nu siden <
 35 nu . 27 tilstaaet < tilstod < tilstaaet . 27 var bleven < blev < er < var

dømt til Døden; men om Drengen vidste man ikke Mere. *Bernhard* kunde dog aldrig glemme hin lille blege tause Dreng der dog tilsidst havde faaet Munden op og vel ogsaa Kinderne røde. Han troede vist engang at maatte træffe ham i Verden. At han
 5 var bleven optaget som Pleiesøn i hin retfærdige Dommers Hus, var han ganske vis paa. Bjørnen var sagtens bleven skudt mente han fordi han havde ædt et heelt Menneske, paa den eneste Finger nær, der ikke smagte ham, og som baade Vorherre og den døde Mand havde Brug for; men den lille Abe, der saalænge
 10 havde døiet ondt med Drengen havde vist faaet Lov til at blive hos ham og gjøre Løier for ham, til Drengen blev stor – og uden al Tvivl et ganske udmærket Menneske.

Bjørnedandsen i Præstegaarden fik saaledes ved den dertil knyttede Beretning og ved Forestillingen om, hvorledes det maatte
 15 være gaaet til, en stedse voxende Interesse. Det Mulige blandede sig med det Virkelige og det syntes at skulle blive til en Fremtids-Roman, hvori hin lille Drengs tilkommende Liv og Levnet maatte blive Hovedindholdet. Nærværende Optegnelse kan allere-

20 / Døden \ hed det tilsidst · 2 tause < ulykkelige · 2 + der dog tilsidst havde faaet Munden op og vel ogsaa Kinderne røde · 4 Han < og han · 4 + troede · 4 vist \ han · 4 + at · 6 + mente han · 9 for \ + denne hele Finger havde dog ingen Anden hørt tale om · 11 + for ham · 11 Drengen < han \ til han · 12 Menneske \ Hvad der i denne lille [< hin < hele < denne hele] Historie synes Sandhed [< har været factisk] er Hovedbegivenheden; Motivering og de nærmere Omstændigheder [< indskrænker [< indskrænkede] sig vistnok til den opdagede og straffede Forbrydelse, medens alle Biomstændigheder, efterhaanden have føiet sig dertil i Forestillingen om hvorledes det sandsynlig [< upaatviv[le]lig] kunde [< maatte] være gaaet til. Det er saaledes blevet til første Kapitel af
 25 Romanen [< en mulig Roman]: "Bjørnetrækkeren" eller "den blinde Mands Søn" [< "den blinde Mands Søn", hvis mærkelige Liv og Levnet [< Hovedindhold] endnu venter paa sin Tilblivelse], som dog hidtil har ventet paa sit Hovedindhold [< sin Tilblivelse]; den befriede Drengs hele Levnet og Skjæbne, medens Bjørnedandsen i Præstegaarden **Ottende** [< **Syvende**] Kapitel.(Forhold til det Overnaturlige) · 14 Beretning \ om den opdagede Forbrydelse · 14 hvorledes det maatte være gaaet til < hvad der var blevet af hin lille Dreng · 17 hin < den

de betragtes som det første Kapitel af en saadan efterhaanden sig udviklende Roman.

[32 r°] Ottende Kapitel.

(Forhold til det Religiøse, Overnaturlige og Vidunderlige)

Dersom det kun er **sygelige** Børn, der kunne have religiøs Følelse, som en bekjendt Skribent et Sted har paastaet, saa faaer
5 *Torkildstrup*-Drengen finde sig i at henregnes til slige barnlige Hospitalslemmer, uagtet han var frisk og munter. Saa langt tilbage, han er sig bevidst, kan han nemlig ikke erindre noget Tidspunkt, hvori han ikke har følt og troet sig i ligesaa sikker Forbindelse med den usynlige Fader og Skaber, som med de synlige
10 Forældre, der paa Drengens tidligste Spørgsmaal om Jord og Himmel altid maatte komme til det sidste og eneste forklarende Svar, hvori **Vorherre** fremtræder. – I hvilken Skikkelse saa Forestillingen om den Almægtige har faaet Liv i Barnesindet, saa har den dog været uadskillelig fra den Tilværelse, han kjender og
15 den Verden, han med Bevidsthed har levet sig ind i. Udover den første Artikel i den Troesbekjendelse, hvortil han var døbt, kom han vistnok ikke i sin Barndom og neppe engang ved sin Confirmation; men det store Første – mener han – er ogsaa det store Sidste og deri ligger alt det Guddommelige skjult; hvad deraf skal
20 aabenbares, maa vente til sin Tids Fylde saavel i det enkelte Menneske, som i alle Slægters Liv, baade i denne og den hinsidige Tilværelse. Den religiøse Følelse hos Barnet var vistnok kun den adamitiske før Udjagelsen af Paradiset, eller dog førend den Udjagne har seet og fornummet de rette Forbandelsens Torne

3 kunne < kunne . 4 Skribent < Skribent *) *) *Dr. Peder Hjort* . 5 *Torkildstrup*-Drengen < *Bernhard I* < det Barn, hvis tidligste Erindringer her optegnes . 5 henregnes # at L . 6 han # v . 6 var \ legemlig . 8 i \ i . 9 + og Skaber . 10 Drengens < hans . 11 Himmel \ og Alt hvad derudi findes . 11 + forklarende . 12 hvori < paa Alting: . 12 + fremtræder . 12 saa \ denne . 13 Forestillingen < Forestilling . 13 + om den Almægtige . 14 har < var . 14 + dog været . 15 med Bevidsthed har levet sig ind i < veed at have seet . 17 + neppe < ei . 18 men \ i . 18 + mener han . 19 det Guddommelige skjult < Det Andet og Alt . 19 deraf < der . 20 + saavel i det enkelte .. Slægters Liv, baade i denne og den hinsidige Tilværelse . 20 i < for . 21 Liv \ her og hisset . 21 baade < saavel . 21 og < som . 22 hos Barnet < her kunde tales om →

og Tidsler udenfor det – men den usynlige Fader var allevegne vidste han og kunde Alt, hvad han vilde – og hvad Barnet bad ham om vilde han lade skee, naar det var godt. Dermed var Drengen færdig med sin hele Dogmatik. Hvad han hørte om *Jesus* var ham smukt og bevægende, men stod dog udenfor hans Forestilling om den store Vorherre, som raadede for Alting og som aldrig kunde døe. Videre kom han ikke i sin Christendom, som Barn. Den Frygt og Bæven kjendte han ikke, som kun Livserfaring og en stærk Syndsbevidsthed kan fremkalde. At det kunde være "forfærdeligt at falde i den levende Guds Haand" vilde have været ham en ugudelig Tanke, hvis han havde hørt det Ord udtalt.

Hans Tillid og Fortrolighed til den usynlige Fader var uformørket, som den var ubegrændset. Til ham betroede han sig hver Aften, naar han laae i sin Kurveseng og havde fortæret det Æble, han gjerne fik med til Erstatning for de Ældres Aftenunderholdning. Naar han lukkede [33 r°] sine Øine var han i den levende Guds Haand, derpaa tvivlede han ikke; naar han slog dem op, ligeledes, og naar den usynlige Haand kun vilde være med ham, havde han et Slags Forestilling om engang at kunne opleve eller foretage sig det Allervidunderligste. Eventyrverdenen havde tidlig aabnet sig for ham og sluttet sig til hvad man kunde kalde religiøst i hans Sind. Det Overnaturlige var ham kun en endnu herlig-

25 57 24 den Udjagne < man < han · 57 24 har < havde · 57 24 fornummet ◀ fornummet · 57 24 de rette Forbandelsens < de rette
 1 + men · 1 den < Den · 1 var \ + ham · 2 + vidste han · 2 + han (vilde) · 2 + og · 2 Barnet < man · 3 godt \ for os · 4 Drengen < + han · 5 smukt og bevægende < en deilig Historie · 6 + store · 7 døe \ om ogsaa Børnene i
 30 Præ[ste]gaarden og i hele Verden havde været uartige · 7 han \ vel · 7 + sin · 8 Barn \ men · 8 Frygt < Angest · 8 kun Livserfaring og en < ingen · 9 kan fremkalde < havde fremkaldt \ og endnu mindre · 9 + At · 11 + havde · 11 + Ord · 17 + han (lukkede) · 17 + Øine · 18 Haand \ og · 18 + derpaa tvivlede [\leq troede] han ikke · 18 ikke; ◀ ikke · 18 + op · 19 kun vilde være < var ·
 35 19 ham \ kunde han selv paa en Maade være almægtig · 20 + han · 21 + sig

ere Natur, end den, han daglig tumlede sig i, og han hørte Intet heller, end hvad der ret var vidunderligt. Selv de allerrædsomste Spøgelsehistorier hørte han begjerlig af Tjenestefolkene, skjøndt det rigtignok hørte til de forbudne Glæder. Det Uhyggelige havde med al sin Gru en pirrende Tillokkelse for ham. Spøgelsefrygt blev han heller ikke fri for; Dæmoner og Trolde havde han ingen Lyst til at møde og Gjengangere næsten endnu mindre, især naar det var mørkt og han var ene; men han havde tillige hørt, at naar man kun gik paa ærlige Veie og tænkte paa Vorherre, var der aldrig nogen Nød paafærde. Naar han om Aftenen med en Spøgelsehistorie i Hovedet skulde ligge ene i det mørke Sovekammer, lukte han ogsaa strax Øinene tæt til og tænkte paa sin usynlige Beskytter, for at faae Mod til at sove. Det fik han imidlertid ogsaa, og hans Tillid til den almægtige Hjælper var saa stærk, at han selv efter ringe Leilighed til Nød turde vove en Kamp med Dæmonerne fra Ammestuen. Han erindrer endnu, at han en Aften efter en lille Forskrækkelse fik Mod til med aabne Øine at gribe og fastholde et formentligt Spøgelse, som med svævende Fjed gled hen over hans Kurveseng. Han kunde ikke see dets Skikkel- se i det Mørke, der omgav ham, men dets Øine var som Ildsluer og da han i største Spænding greb det, fornam han, det var laadent. Det var en honnet Kat, som ikke rev ham uagtet han klemte det formentlige Uhyre fast af alle Kræfter og ikke slap det før der paa hans Anskrig kom Nogen ind med Lys og befriede ham fra sit fangne Spøgelse.

Det var Faderens Raad, aldrig at vige, men gaae lige paa, naar man troede at møde noget Ubegribeligt. Faderen bestred med sit Aarhundredes Iver for Oplysning dog kun al beviislig Overtro og hans Raad til Børnene var grundet paa Erfaring. Han havde selv

3 Tjenestefolkene \ skjøndt · 8 + han (havde) · 9 + kun · 9 og \ kun · 10 + med en Spøgelsehistorie i Hovedet · 16 Amme- < Borge- · 16 + en Aften · 18 Fjed < Fod · 26 paa \ og gribe fat · 27 Ubegribeligt < Overnaturligt · 27 Faderen < Han · 28 + dog kun · 28 beviislig < aabenbar < saakaldet · 28 + og hans Raad til Børnene var grundet paa Erfaring

engang i sin Ungdom med Kjækhed opdaget et Bedrageri, der var grundet paa lettroende Menneskers Spøgelsefrygt. Tilværelsen af en overnaturlig Verdensorden var [34 r°] Faderen imidlertid langt fra at benegte; forsaavidt den hellige Skrift og al aabenbaret Religion støtter sig dertil, var denne Overnatur ham uomstødelig Virkelighed og selv Bærer af den hele synlige Natur. Paa en Tid, da Mysteriet og hele Christendommens Mirakelgrund syntes at forsvinde saavel i Kirken som i Livet, stod han med de faa gammeltdags Præster, der holdt fast ved Bibelordet, temmelig afsondret blandt Samtidens materialistiske eller blot moraliserende Prædikanter; men desto større var hans Anseelse i Menigheden, og han gjaldt selv blandt Almuen for en saakaldet "klog Præst" (i magisk Betydning), der "forstod meer, end sit Fadervor". Man troede, han kunde bortmane onde Aander og "vise igjen" (: paavise bortstjaalne Sager). Han havde engang ganske ligegyldig sagt om en bortkommen og udentvivil stjaalen Smaating i Præstegaarden: "den kommer nok igjen"! Den fandtes ogsaa virkelig næste Dag paa et høist besynderligt Sted – og fra den Dag blev der aldrig Noget borte i Præstegaarden. Husmoderen kunde trygt lade sit Dækketøj ligge paa Blegdammen om Natten. En hel Manerhistorie, der tildeels er et gammelt opfrisket Sagn er endogsaa bleven fortalt om denne Præst i *Torkildstrup* og skal endnu have bevaret sig hos Almuen. Han staaer deri som en i den lyse Magie indviet Dæmonbetvinger, der dog tilsidst maa lade sit Liv i Vædekamp med en Dæmon, som han har bortmanet fra et

2 Tilværelsen < Muligheden · 3 en overnaturlig Verdensorden < alt Overnaturligt · 3 Faderen < han · 4 benegte \ og · 5 støtter < støttede · 5 Overnatur < Mulighed · 6 + og selv Bærer af den hele synlige Natur · 7 Mirakelgrund < Mirakellære · 8 stod < stode · 8 + han med · 8 + de · 9 + fast · 10 + materialistiske eller · 12 + saakaldet · 13 + (i magisk Betydning) · 16 bortkommen < bortkommet · 16 udentvivil < som man troede · 16 stjaalen < stjaalet · 21 er < var · 21 er endogsaa bleven < blev endogsaa · 22 denne Præst < Præsten · 23 + som · 25 Vædekamp < Vædekjørsel · 25 + Dæmon, som han har bortmanet

Sygeleie. Med al sin Guds frygt og Magt over de onde Aander kan han nemlig ikke frikjende sig, da Dæmonen forekaster ham et Brud paa Guds Lov i hans Ungdom. Han anklages af den kuede Sjælelfjende for engang som fattig Student at have bemægtiget sig et lille Brød, for at tilfredsstille sin Hunger. Kun et syndefrit Menneske hedder det kan uden Livsfare vove sig i Kamp med de onde Magter – dog hvis han kan naae sit Hjem førend Dæmonen, er han frelst. "Kjør til alt hvad du kan!" – raaber han til Kudsken, da han forlader Sygehuset. Det gaar fort i lynende Fart; men ved Ledestolpen til Præstegaards-Indkjørselen hilses han af Dæmonen, der sidder paa Stolpen i Ugleskikkelse med et spottende God Nat Hr. Provst og – bæres døende af Vognen *). Et virkeligt Sygebesøg paa Skjørringegaard hvorved en Ugle fløi ud af en Rude, har maaske givet Anledning til det gamle Sagns Fornylse og Sammenknytning med de formentlige overnaturlige Gaver der tillagdes *Bernhards* Fader. Sønnen erindrer ogsaa at have hørt Noget derom i sin Barndom, men kun som en løs Borgestuesnak, der blev udleet og hastig glemmt. Slutningen af Sagnet maa ogsaa senere være tilføiet, da Faderen længe overlevede hint Sygebesøg hvorved Uglen fløi ud af Ruden og den maaske tilfældig hastige Hjemkjørsel, der saaledes blev til et tabt

*) Dette Eventyr er med Antydning af Provstens Navn optegnet af *Svend Grundtvig* i hans Samling af gamle danske Minder.

/ Sygeleie \ bortmanet Dæmon fordi han . / Med < med . / + Guds frygt og .
 2 kan han nemlig < dog . 2 frikjende sig, da < kan negte et ham af . 2 fore-
 kaster < forekastet . 2 + ham et . 3 + Guds . 3 Lov < Loven . 3 anklages <
 siges \ nemlig . 3 + af den kuede Sjælelfjende for . 4 + som fattig Student . 4 at
 30 ◀ af . 5 Hunger \ og . 5 Kun < kun . 6 + hedder det . 6 kan < kunde . 7 Mag-
 ter \ + hedder det . 7 + dog hvis han kan .. bæres døende af Vognen . 7 hvis
 < Kan han . 7 + kan . 9 + da han forlader Sygehuset . 10 + Præstegaards-
 Indkjørselen . 10 + han . 11 + der sidder paa Stolpen i Ugleskikkelse . 13 +
 hvorved en Ugle fløi ud af en Rude . 15 de < hans . 16 + der tillagdes
 35 *Bernhards* Fader . 20 + hvorved Uglen fløi ud af Ruden . 21 + maaske
 tilfældig . 21 + saaledes . 21 + tabt . 22 Provstens < hans

Væddeløb paa Liv og Død med Djævelen. Uagtet at slig Overtro i Præstegaarden blev udleet og bestridt hvor den hørtes, maa dog Tilværelsen [35 r°] af en stor og mægtig Aande verden og selv Muligheden af dens Indgribelse i vor Sandseverden tidlig have rodfæstet sig i Præstegaards-Drengens Forestilling. Tanken om en saadan Mulighed har heller ikke senere forekommet ham fornuftstridig. Han har endogsaa været langt fra at ansee Overbeviisningen derom for nogen ængstende og besværlig Byrde. Han har tværtimod elsket en vis Tilmærmelse dertil uden uhyggelig Berørelse af dens helt afslørede Erfarings-Vished. Han vilde ansee det for et uhyre Tab og for Tilintetgjørelse af det uendelige Livs anskuelige Sammenhæng med Endeligheden, hvis Nogen Philosophie virkelig kunde omstyrte hin i en vis Dunkelhed tilbagetrædende Overbeviisning. Den ligger som Anelse skjult i ethvert Menneskebryst – mener han – og kan kun med Forfærdelse overraske, hvor Muligheden af det Overnaturliges Fremtrædelse i enhver Tid med overmodig Trods og formentlig Vished benægtes.

"Der er Meer til mellem Jord og Himmel, end vor Philosophie drømmer om!" Hint verdensberømte Ord blev ham siden et bestyrkende Orakeludsagn fra Digteraanden. Kunde det lykkes vor **Forstand** – paastaaer han – at bortforklare Virkeligheden af hin store Poesie, der lever i alle Nationers Almuesagn om synlige Vink fra Tilværelsens usynlige Egne, saa vilde dog bestandig en dybere **Fornuft** redde det Skjønne og Store deri ved Phantasieus skyldige Barnehaand. Selv naar den lunefulde Phantasus haand kun synes at lege med det Overnaturlige drager den ubemærket hin rige hemmelighedsfulde Verden tilbage i Hjertedybet, som et

1 paa .. Djævelen < hvorved Dæmonen kom først og bød den døende Præst [
 30 ham] Godaften ved Ledestolpen . 5 Tanken .. Mulighed < og denne Tanke .
 8 nogen < en . 9 en vis .. Erfarings-Vished < den . 13 + i en .. tilbagetræden-
 de . 16 Overnaturliges .. Tid < Overnaturlige . 17 enhver Tid < enhver Tid .
 17 + overmodig Trods og . 18 er < ligger . 18 Meer < meer . 18 + til .
 19 Hint < det . 19 + verdens- . 19 + siden . 24 Skjønne og Store < Store og
 35 Skjønne . 25 + -haand (Phantasus haand)

Pant fra den udødelige Sjæl paa dens evige Forbund med Aandelivet.

- [35 A r^o] Hvorledes Troen paa en usynlig Aandeverdens mulige Indgribelse i Virkeligheden dog hemmelig er tilstede selv hos Den, der med størst Sikkerhed forkaster den – og netop allerstærkest kan overvælde en saadan stærk Aand – skulde man engang see et Beviis paa i Præstegaarden. Fra Forstuen førte en mørk Trappe op til Kvistværelserne. Trappen var kun afskilt fra Loftsrummet ved et aabent Lægte-Tralværk, hvorigjennem en Arm kunde udstrækkes. Til at gaae op eller ned ad denne Trappe i Mørke havde ikke Mange af Tjenestefolkene Lyst. Man troede nemlig undertiden at have hørt noget Pusleri paa det store mørke Loftsrum, som man ikke vilde lade gjælde for Tyve eller Kjærestefolk eller Dands af Rotter, Mus og Katte; og at der undertiden kunde pustes et Lys ud paa Trappen og en kold Haand glide hen over Den, Lyset pustedes ud for, vilde man sikkert vide. Den dristige Bryggerspige som havde holdt *Bernhard* over Brønden havde dog engang villet vise Karlene, at de vare Krystere, og forpligtet sig til at gaae ene derop uden Lys midt om Natten og hente en Kasteskovl paa Loftet. Hun kom ganske stille tilbage med Skovlen, men noget bleg og alene klædt i sit Underskjørt. Hun var uden Frygt gaaet derop – forsikkrede hun og havde allerede med Skovlen i Haanden vendt sig om for at gaae tilbage, men saa havde Noget pludselig, ligesom slaaet hende med Lamhed og holdt hende tilbage ved Skjørtefligen. Til at vende sig om

-
- 1 Aandelivet \ Drenge's Barnespøgelse blev til en meget naturlig Kat . 3 Aande-
 verdens mulige < Aandeverden og . 4 + dog . 4 + selv . 7 Beviis < Exempel .
 9 Loftsrummet < Loftrummet . 9 + Lægte- . 9 hvorigjennem \ et Haand og .
 30 9 en \ hel . 10 kunde # kude . 10 + op eller ned . 11 Tjenestefolkene < Tjeste-
 folkene . 13 for Tyve eller Kjærestefolk eller Dands af < for . 14 og < eller .
 14 Katte; ◄ Katte . 14 + og at der undertiden kunde .. sikkert vide . 17 + som
 .. Brønden . 19 + uden Lys . 20 + paa Loftet . 20 ganske stille < ogsaa rolig .
 22 forsikkrede < fortalte . 23 Haanden < Haand . 24 + saa . 24 Noget <
 35 Nogen . 24 + pludselig .. med Lamhed og . 25 Skjørtefligen < Overskjørtet

og see hvad det var havde hun just ikke havt Lyst; det skulde heller aldrig være godt, naar der var Noget paafærde; men hun havde med en rask Beslutning løst Hægten af Skjørtet og ladet det falde – hvorpaa hun havde fortsat Tilbagegangen uden Skjørt, 5 men med Skovlen i sin Haand. Strax efter gik hun dog op med en Lygte paa Loftet, og hentede sit Skjørt. Om det var et Søm eller et Spøgelse, der havde grebet hende i Skjørtet var uvist; men Trappen med Loftgitteret vandt ikke i Hyggelighed ved dette Forsøg og i Mørke tilbød Ingen meer sig at gaee derop.

10 Over denne Historie fra Borgestuen havde man moret sig i Dagligstuen. Den ældste Broder, der var kommen hjem og havde disputeret med sin Fader og de gamle Præster mod Troen paa det Overnaturlige i Biblen, fandt naturligvis Spøgelsetroen i Borge- stuen uforenelig med Sands og Samling i noget tænkende Menne- 15 skes Hoved. En Løverdags Aften gik han efter en Samtale i Dag- ligstuen om denne Gjenstand noget silde til Ro og steg med en munter Nynnen op med sit Lys ad hin berygtede Trappe til sit Sovekammer paa Kvisten. Lyset viftede stærkt paa Trappen, men han holdt Haanden for det mod [35 B r°] Trækvinden. Han var 20 livlig og munter stemt og kom nynnende ind paa det forreste store Kvistværelse, som var indrømmet ham alene til Sovekam- mer. I et mindre Værelse ved Siden deraf havde Huslæreren sit Sovested. Han skulde prædike næste Dag og var gaaet tidlig til Ro. Alt var stille i Huset. Kun den muntre københavnske Student 25 tænkte endnu ikke paa Søvn og Hvile. Han havde sat Lyset paa Bordet og saae ofte gennem Vinduerne til Haven paa den store høitidelige Stjernehimmel. Den stemte ham alvorlig og han for- dybede sig en Stund i Tanken om det store, dog saa ubegribelige

30 *1 + just · 3 med .. løst < hastig taget · 3 + og ladet .. hun havde < og · 5 + dog · 6 + paa Loftet · 6 Skjørt \ men i Mørke vilde hun · 7 + hende · 7 i \ det · 7 + Skjørtet · 10 moret sig < leet · 11 Dagligstuen \ og · 12 + Troen paa · 21 store < og største · 21 Kvistværelse < Kvistkammer · 21 Sovekammer < Gjestekammer · 23 Sovested < Værelse · 28 + sig · 28 det < den*

Verdensalt. Endelig vilde han løsrive sig fra den Tankestrøm, der havde henrevet ham og gaae til Sengs. Han pudsede den lange Tane af sit Lys og nynnede atter noget af en munter Sang for at komme ud af det Ubegribeliges Tankevirvel. Han stod alt i

5 Begreb med at klæde sig af, da hørte han tydeligt Lyden af tre stærke Stød paa Døren som af en Fingerkno. "Kom ind!" – udbrød han forundret – men der kom Ingen. Han troede dog, at maatte have hørt fejl og vedblev uforstyrret at nynne, medens han løsnede Sløfen i sit Halstørklæde. Den samme Lyd lød nu anden

10 Gang, og han raabte lidt utaalmodig: "Kom ind! – hvad skal de Narrestreger til?" men da Døren ikke aabnedes og der blev ganske stille igjen, greb han Lyset og nærmede sig Døren for at aabne den og see hvem det var; men i samme Øieblik følte han sig greben af en dunkel uhyggelig Følelse; det var ham pludselig

15 som noget Ubegribeligt skulde møde ham – som han nu selv skulde aabne Døren til Aandeverdenen – og som al den Klarhed, han troede at besidde i Tingenes naturlige Verden nu vilde fordunkles af en taabelig Gru. Han stampede i Gulvet af Harme over sig selv – og det bankede tredie Gang paa Døren med den ubegribelige Nattegjests Fingerkno. Han foer nu heftig, med

20 Lyset i Haanden, hen mod Døren og rev den op – der var Ingen at see – men i samme Øieblik udpustedes Lyset, og han syntes at fornemme et hæsligt [35 C r°] Aandepust, der med Røgen af den slukte Lysetande aandede ham kvælende ned i Halsen fra en usynlig og ubegribelig Angriber. Han slyngede Lysestagen ud i

25 Trappegangen og styrtede med et voldsomt Brøl ud mod Trappen. Han foer ned ad den som en Rasende og vidste ikke af sig selv før han stod i Dagligstuen og man kom ind med Lys for at

30 4 Han < da hørte h · 8 + hørt · 9 Den < Denne · 11 Narrestreger ◀ Narresteger · 13 + han · 14 greben < grebet · 15 + som han nu selv skulde aabne Døren til Aandeverdenen · 17 troede < trode · 17 + nu · 17 vilde < skuld · 18 stampede < stamper · 19 + Gang · 21 + hen · 21 + der var Ingen at see – men · 24 kvælende ned i Halsen < dræbende imøde · 27 en < et · 27 Rasende

35 < rasende

see hvad der var paafærde. Bulderet paa Trappen og hans Raab havde man hørt. Bleg som en Dødning, stod Studenten der med Haanden knyttet mod sin brændende Pande – "Jeg er forrykt!" – raabte han – "jeg bliver aldrig Menneske meer!" Det varede dog
 5 ikke længe inden han kom til Besindelse og bekjendte med stor Ydmygelse, at han var bleven forfærdet for Ingenting og pludselig overvældet af Tanken om det Umulige. Det var ham som den hele store Verdens-Orden var styrtet sammen og der ingen Forstand meer var til i Verden.

10 Da det Dagen efter oplystes, at det var Huslæreren i Naboværelset, der de tre Gange havde banket paa Panelvæggen for at bede Studenten holde op at nynne – blev vel hele Historien til Løier; men Studenten maatte dog indrømme, at Forestillingen om den Mulighed, han saa haardnakket benegtede, dog hemmelig le-
 15 vede i hans Sjæl, og at kun den Sikkerhed, hvormed han havde forkastet den, var Skyld i den Voldsomhed, hvormed den pludselig havde faaet Magten og været nærved at sprænge den Hjerne, hvori den slumrede.

Den aandstærke Broders sindsforvirrede Tankeskabning blev
 20 saaledes til en tør naturlig Fingerkno, ligesom Drengens Barne-trold var bleven til en uskyldig Kat. |

Tusind ligesaa barnagtige Spøgelsehistorier har opløst sig i plat og prosaisk Intethed; men Uforklarligheden af et eneste Phæno-
 25 men i denne Sphære lader altid en Dør staae aaben for det Uegribeliges Mulighed. Den saakaldte naturlige Bortforklaring af Alt, hvad der tilhører en høiere Natur, hørte paa Grund af Ud-
 viklingens Bølgegang og Forstands-Overvægten i hin Tids Aand til Grundsætningerne i Opdragelses-Theorien. Den Overtro, Oplysningsmændene med saamegen Iver og Sandhedskjærlighed

3 knyttet mod < paa · 3 brændende < glødende · 8 Verdens-Orden < Stjerne-
 himmel · 8 sammen \ over hans Hoved · 9 Verden < Universet · 10 det < han
 (Dagen) · 11 + at · 15 + han · 19 aandstærke < lærde · 19 sindsforvirrede
 Tankeskabning < Spøgelse · 20 en tør naturlig < Hr Spurs · 21 + uskyldig ·
 35 22 har opløst < opløste · 24 + aaben · 27 og < i hin

5 bekæmpede, maatte dog selv i hin Forstandens Seierstid mangelgang være et velgjørende Surrogat for den bortjagede Tro. I materialistiske Tider er det som oftest kun den udlete, men uudslettelige Spøgelsetro, der holder Udødelighedstanken ilive [36 r°] og fører det verdslige Sind tilbage til en høiere hemmelighedsfuld Verden udenfor Endelighedens Skranker.

10 *Bernhards* Hang til det Vidunderlige synes ham medfødt, og han vilde i sin Ungdom ikke have ombyttet det med de Vises Sten. Derved fik Virkeligheden ham en høiere Glands og Betydning, medens Eventyrverdenen og den frieste Dignings Tryllerige ikke savnede sit Tilknytningpunkt med Idelivet og Sandhedens Verden. Dette Hang til det Vidunderlige, som i en vis Periode af hans Liv endog blev overveiende, kunde maaske dog være blevet ham farligt. Der kunde maaske blevet en sygelig
15 Aandeseer af ham, hvis han ikke i sin Ungdom, med den største Lyst til at aabne hin hemmelighedsfulde Dør, der forbinder Aandeverdenen med Sandseverdenen, dog altid med en vis Gru havde bævet tilbage derfor. Udviklingen af den dybt skjulte farlige Sands i vor Natur, som aabner hin hemmelighedsfulde Dør,
20 syntes ham ingen Umulighed, men han ansaae det med Rette for et formasteligt Indgreb i en høiere Tilværelses Hemmeligheder og en lovløs Forudgribelse af et Liv, der her kun skal anes, naar et Menneske egenmægtig vil borttrykke Grændseskjellet mellem denne og hin Verdens Phænomener. Han var engang i sine Studenterdage nærved at aflægge det gjensidige Løfte med en Ungdomsven, der døde tidlig, at Den af dem, der først døde, skulde
25 – om muligt – aabenbare sig for den Efterlevende; men de indsaae begge med en hemmelig Rædsel det Formastelige og Farlige i denne Overenskomst – og de aflagde ikke hint Løfte.

30 I sin Barndom var dog den muntre Dreng saa opfyldt af Forventningerne om den rige, skønne Verden, der her endnu laae som et stort hemmelighedsfuldt Tryllerige for ham, at ingen

nysgjerrig Higen efter det Hinsidige kunde bemægtige sig det livsfriske Barnesind. Han attraaede ingen anden Forbindelse med Aandevederen, end den, han med rolig Barneglæde følte, naar han i sin Aftenbøn betroede den store, usynlige Verdensfader ethvert af sine mindste Ønsker. Han erindrer saaledes en meget indtrængende Aftenbøn i Kurvesengen om godt Veir til en *Lol-*
 5 *lands*reise, som han var saa lykkelig at skulle deltage i med Forældrene og nogle af sine Søkende. Bønnen blev opfyldt; [37 r°] han foer i Solskin over Land og Sund til den lyksalige Ø, han
 10 saalænge havde seet ud imod fra "Grønbakken". Hvad han oplevede paa selve Øen var dog kun, at man kørte rask men lidet fornøieligt mellem Pilehække i en Støvsy og kom i Bælgmørke tilbage. Han havde været Gjest ved det lille Bord i en lollandsk Præstegaard formodentlig efter et Barnedaabsgilde og hørt megen
 15 Munterhed ved det store Bord – men hvad man glædede sig over forstod han ikke. [37 A r°] En pludselig Taushed var fulgt efter den stærke Lystighed, og Drengen maa uidentviwl have bemærket Rynker i sin Faders Pande og at Moderen slog Øinene ned, for han hørte siden stærkt misbilligende Yttringer om hin Lystighed.
 20 Selv havde han kun seet, at den overstadig muntre Vert havde holdt et Svøbelsebarn over den dampende Suppe-Terrin. Usandsynligt er det ikke, at en letsindig Hentydning til Daaben her havde fundet Sted og det kunde vel være i Tidens Aand om et Barn saaledes her i tankeløs Overgivenhed ligesom var blevet
 25 indviet til Livet i Kjødbolleverdenen. | Hvad han forresten havde seet af Jord og Himmel var som sagt – Støv og Mørke. Han hav-

6 Aftenbøn < Bøn · 7 + som · 7 deltage < deeltage · 9 han ◀ Han (foer) · 9 Sund < Hav · 10 imod < efter · 10 Hvad < men hvad · 10 oplevede < saae · 11 var dog kun, at < hvor < medens · 11 + men lidet fornøieligt · 12 og kom i Bælgmørke tilbage < svarede [\ + dog] kun lidet til den store spændte Forventning · 14 + formodentlig efter et Barnedaabsgilde · 14 efter < til · 16 forstod < vidste · 16 ikke \ og · 16 var fulgt < fulgte · 19 + stærkt · 19 hin < den · 22 at \ at · 22 Hentydning < Spøg \ her · 22 til < med · 22 + her · 35 24 + saaledes · 25 + forresten · 26 + som sagt · 26 + og Mørke

de imidlertid erfaret, at hans Lyksalighed i den ydre Verden ikke skulde bestaae i Opfyldelsen af hvad han selv allerivrigst kunde ønske. Han syntes saaledes – uden at tænke derpaa – tidlig henviist til en anden Lyksalighedsø, end den man beder om godt
5 Veir til i sin Barndom. Den lille Skuffelse var imidlertid snart glemt og hans Tillid til Virkeligheden af en skjøn vidunderlig Verden havde derved ikke lidt noget Nederlag.

Niende Kapitel

(Opfattelse af Folkelivet og Skikkene paa Landet)

Med Almuens Sæder og Skikke i Falsters Nørreherred, isærdeleshed i *Torkildstrup*-Eggen blev Præstesønnen tidlig bekjendt. Der blev skudt Nytaar ind af de unge Karle og spillet Nytaar ind af omvankende Landsbyspillemand, der gik fra By til By med deres Fioler i Rævebælghylstre paa Ryggen. Undertiden kom selv Stadsmusikanten fra Stubbekjøbing med sine konstrigere Musikanter og fornøiede Præstegaardsfolkene med sin Nytaarshilsen, hvortil alle Ben hoppede i Kjøkkenet, og den mindste Dreng hoppede med. Helligtrekongersdag feiredes ved Sang af forklædte Bønderdreng, som forestillede de tre Konger, af hvilke den sorte især gjorde stort Indtryk paa mindre Børn. Om Aftenen brændte der trearmede Lys med indstøbte Krudtkorn, hvis Sprutten især glædede Børnene og som de selv havde været med at støbe. I Præstegaarden var Krudtet – eller dog Livets Forskjønnelse derved – den konstfærdige Broder *Svanes* Opfindelse. Undertiden blev – ved samme fornøielige Foranstaltning – en kort Kridtpibe med et Lag Krudt under Tobaken afrøget i Borgestuen af en gjækket, godtroende Smøger. [38 r°] Den farlige Spøg løb altid af uden Skade. Den pludselige Forandring i Smøgerens oplyste Ansigt under Explosionen var derved Glandspunktet. Ved disse

7 Rævebælghylstre < Rævebælghylstere · 8 + sine · 8 Musikanter # Musik- ·
14 der < der · 15 Børnene \ og Borgestuefolkene · 15 de < Børnene · 15 + I
Præstegaarden var Krudtet – eller dog Livets Forskjønnelse derved – den
konstfærdige Broder *Svanes* Opfindelse · 18 samme fornøielige < den konst-
færdige Broder *Svanes* · 19 et \ + lille · 19 + under Tobaken · 20 godtroende
< godmodig · 20 Smøger \ Røgerens Ansigt under Explosionen var herved
30 Glandspunktet. Det løb altid af og den farlige Spøg gjorde Lykke < Naar Ilden
knaldede og sprang som det skete – uden Skade, var den farlige Spøg til megen
Latter. Fastelavnsmandag var den lystigste Dag i hele Aaret · 20 altid < altid ·
21 Skade \ og · 21 Den < den · 21 + oplyste · 22 + derved · 22 Glandspunktet
\ ved dette moderne Efterspil [< Tillæg < denne Borgestuefest] til Morskaben
35 [< den gamle Skik] med Helligtrekongersfest [< -lyset]. Drengen morede sig og
løe ved disse Lege, men blev gammel før han fandt Mening deri. \ gte i slige
Lege, end Lege selv · 22 + Ved disse smaa .. maaske tillades

smaa Erindringsglimt kan en Bemærkning maaske tillades. I det trearmede Helligtrekongerlys har den gamle Folkeskik en smuk symbolsk Hentydning til de tre vise Kongers Fakler, der i For-
 ening har oplyst det største Natmaleri, Verden har skuet; men
 5 Billedet er kun blevet tilbage i Børnelegen. Selv det Slags Kløgt, der opfandt Krudtet og som saa Mange siges at mangle kan kun bringe hine Visers Kongelys til at sprutte og udslukkes. Ligheden mellem Helligtrekongerlyset og det tregrenede Fastelavnsris er
 10 paafaldende. Helligtrekongerlyset i Barnehaanden synes saaledes ganske mærkeligt i vore Folkeskikke at forvandle sig til en tredobbelt blomstrende Aronskjep og følger endnu Børnene til de store Sovendes Leie i Fastelavnsmandags-Legen for at banke dem op paa Bodstidens Morgen. At Fastelavnsriset saaledes ogsaa kan faae en aandelig Betydning synes Beviis for at der næsten altid
 15 skjuler sig en højere Ide i slige barnlige Folkeskikke.

Derpaa tænkte dog Drengen ligesaa lidt, som de Voxne.

[38 A r°] Fastelavnsmandag blev man i Præstegaarden pidsket op med pyntede Fastelavnsris om Morgenen af dem, der vare tidligst paa Benene, og de, der ikke havde været aarvaagne, maatte

1 kan < har den Gamle nu · 1 I det trearmede Helligtrekongerlys har den gamle Folkeskik < Hvad der vist oprindelig har været [\ + været] en · 2 Folkeskik \ + med < + uden · 2 + en · 2 smuk \ alvorlig · 3 symbolsk < Symbolik \ + havt < med en · 4 har oplyst < oplyste · 4 skuet < seet · 4 men Billedet er kun blevet tilbage i < er med hele sin Erindringsfest blevet til en [\ + en tankeløs] · 5 Børnelegen < Børneleg · 5 + Selv · 5 det < den # O · 5 Slags < Tids · 6 + og som saa Mange siges at mangle · 6 kan kun bringe < har [\ + dog] kun bragt · 7 + Ligheden mellem Helligtrekongerlyset og det tregrenede Fastelavnsris er paafaldende · 9 synes saaledes < har dog · 10 + i vore Folkeskikke · 10 at forvandle < forvandlet · 10 + til · 11 følger endnu Børnene < fulgt Barnet · 11 følger \ saaledes · 11 endnu \ følger endnu · 12 + i Fastelavnsmandags-Legen · 13 + op · 13 + At · 13 saaledes ogsaa kan faae en aandelig Betydning synes Beviis for at der .. sig en højere Ide i slige barnlige < i Barnets Haand er saaledes det slukte Helligtrekongerlys, der som Aronsstav vil vække de Sovende
 35 synes ham smukt og sindrigt betegnet i hine · 15 slige < vore · 16 + Derpaa tænkte .. som de Voxne · 18 + med pyntede Fastelavnsris · 18 tidligst < først

bøde derfor med Fastelavnsboller. Den alvorlige Bodstanke er vist allevegne fjern, naar paa denne Morgen de Gamle endnu vækkes af de Unge og selv Forældre kunne vækkes af deres mindste Børn paa Barne-Pigernes Arme med de Uskyldiges
 5 Smaatjat paa Dynen. Men naar man tænker paa Legens Betydning blander der sig en vis lønlig Vemod i Spøgen. |

Vor danske Carnevalsfest eller Fastelavns-Legene har Præstegaardsdrenge med overgivet Glæde seet og taget Del i. Ved deløbene til Fods og til Hest blev undertiden fremskyndede ved
 10 Svøben. Opsankningen af Æg og Blindebukskampen med den gamle Madpote (Verdslighedens ægyptiske Gryde) fandt, ligesom endnu, Sted her paa Landet baade blandt Voxne og Børn. Hentydningerne til Bod og Afholdenhed i nogle af disse Lege syntes forglemte. Den barbariske Leg med at trække Halsen af en levende
 15 Gaas var vel afskaffet; men endnu slog man uden Barmhjertighed Katten af Tønden. Drengen tog i tankeløs Overgivenhed ogsaa Del i denne Leg. Han kom selv engang til at befrie en ulykkelig Kat fra sin Kval i Tønden ved et heldigt Slag, uden dog at tænke paa hvad det fortumlede Dyr maatte udstaae, inden det,
 20 under Latter og Glædeslarm sprang som rasende ud over hans Hoved fra de adsplittede Tøndestaver. Tønden hang ikke høiere mellem to Træer i Hesselalleen, end at Drengen ogsaa kunde naae den med sin Stav, naar han løb derunder.

Hvad den Fastetid skulde betyde, som begyndte saa lystig me-

2 + allevegne · 4 + Barne- · 6 + vis · 7 Fastelavns-Legene < Fast[el]avnsmands-
 dags-Løierne, \ som man endnu ikke dengang med [< af] utidig philistros Ivren
 mod Misbrug og Uorden havde berøvet Folket · 7 Præstegaardsdrenge < han
 < Præstegaardsdrenge < han \ i sin Barndom · 9 + blev undertiden .. ved
 30 Svøben · 10 med < mod · 10 + den gamle \ skaarede · 11 Madpote < Potten ·
 11 + (Verdslighedens .. Gryde) · 11 ligesom < altid < ofte · 12 + her · 12 +
 Hentydningerne .. forglemte · 13 Bod # Bog · 13 + i nogle af · 14 + en
 levende · 15 Gaas < Gaasen · 17 + engang · 22 Drengen < han · 22 + ogsaa ·
 23 løb \ forbi · 23 derunder \ + Dyrplageriet i begge disse grusomme Skikke har
 35 udentvivl oprindelig været [< havt < faaet] en vis [< nogen] Hentydning til den
 strenge [< papistiske] Spørgelse af Kjødet og Begierligheden i Fasten

dens man kappedes om at spise og gjøre Løier selv med det plagede Dyr, tænkte Drengen vistnok allermindst paa i sin Gyldenalder. Han skulde dog engang paa en Maade erindres om det Alvor, der saa ofte skjuler sig bag al den overdrevne Lystighed, og netop ved Modsætningen synes paa det Skarpeste at ville betegne sin Tilværelse.

[39 r°] Fastelavngildet endte altid i Præstegaarden med Dands hos Tjenestefolkene i Borgestuen. Det første Indtryk af en tragisk Stemning og den første Forestilling om en Sjælstilstand, hvori Glæden og Munterheden bliver til Kval, erindrer han fra et saadant Fastelavngilde. Der var en gammel Røgter i Præstegaarden, som i sin Ungdom havde været Rytter og som paastod, han havde været med i Syvaarskrigen og dræbt mange Mennesker. Hvorvidt dette altid var gaet til paa ærlig Soldatervis eller om der maaske havde blandet sig Rovlyst og Grusomhed i hans Krigerfærd, derom vidste man Intet. Hvad den gamle Jørgen Rytter grublede paa, betroede han aldrig til noget Menneske; men han var ofte mørk og tungsindig. Ved enhver larmende Glæde gik han bort og søgte Ensomhed. Saaledes traf Drengen ham en lystig Fastelavnsmandags-Aften i "Huggehuset", hvor han sad ene i Mørket med nedbøiet Hoved og Haanden paa det store Øxeskaft, medens Fiolen og den svære Dandse-Trampen hvinede og dundrede i Borgestuen. Drengen yttrede sin Glæde over Musikken og Lystigheden og spurgte hvorfor Jørgen Rytter ikke vilde gaae ind med i Borgestuen og fornøje sig; men Drengen blev besynderlig tilmode og fornam en underlig Gru, da den gamle Krigsmand med sin dybe Stemme sagde: "hu nei! – naar jeg hører Fiolen, er det mig som der spilles op til Helvede!" Det Dæmonisk-Mørke i den

30 / man \ baade . 1 + selv med det plagede Dyr . 2 Drengen < han . 2 aller-
 mindst < ligesaa lidt . 2 i sin Gyldenalders < som de fleste Voxne; \ men . 3 +
 Han . 3 + engang . 4 + saa ofte . 4 + sig . 4 al < den < hin . 4 + den .
 16 gamle \ mørke . 19 Fastelavnsmandags-Aften < Fastavnsa . 22 Fiolen < Fio-
 linen . 22 hvinede og dundrede i < klang fra . 25 fornøje sig < høre derpaa .
 35 28 Dæmonisk- < dæmoniske

gamle Rytters Fantasi jog Drengen bort fra ham og det skumle Huggehus; han var snart inde igjen i de lystige Menneskers Tummel; men Contrasten mellem en grublende Manddrabers Tanker og Dandsemusik havde han fornummet. En Dag blev hin gamle
 5 Røgter bragt halvdød hjem fra Marken, hvor han laae ilde tilredt af Tyrens Horn under et nedrevet Stengjærde. Han laae længe syg derefter men kom dog paa Benene igjen, og det var ligesom Mørket i Jørgen Rytters Sjæl for endel var udstrømmet med det mørke Blod, som han lod sidde paa Levningerne af sin gennemstangede Kofte.
 10

Den gamle Skik var ogsaa almindelig i Paasketiden at forære Børnene Æg, med livlige Farver paa den snehvide Skal, og smaa gyldne Paaskelam med Opstandelsens Seiersfane til Legetøi. Dersom Udsmykkelsen af Fuglelivets Grav i Ægget ligesom
 15 Paaskelammet med Seiersfanen – har Hentydning til Opstandelsen [40 r°] blev der her – som næsten allevegne – leget med en Tanke, der dengang endnu var saare langt fra Drengens Forestilling. Han havde endnu ikke seet Dødens alvorlige Aasyn ved noget Menneskes sidste Leie; den blomstersmykkede Gravs dybe Hemmelighed havde han endnu ikke stirret paa. Han trillede lystig
 20 med sine Paaskeæg til de brast og lod Paaskelammet staae paa Hylden, men holdt mere af den guldgule Paaskelillie, som han selv naar Paasken kom tidligst gjerne ledte efter i Haven; men den lod som oftest naar Vaaren var kold vente paa sig. Natur-

2 + igjen · 4 hin < den · 5 bragt # bl · 5 + han · 6 under < ved · 6 + nedrevet · 8 + Jørgen Rytters · 9 gennemstangede < sønderrevne · 11 + var .. Paasketiden · 12 Børnene \ lette udpustede # 1 · 12 + den snehvide · 12 Skal < Skallen \ i Paasketiden, fandt ogsaa Sted paa Falster · 12 + og .. Legetøi · 13 + gyldne · 14 Dersom \ denne · 14 Udsmykkelsen < Udsmykkelse < 14 Fuglelivets < Fuglens < den henpustede < forsvundne Livsspires < det vordende Fuglelivs tomme · 14 + i Ægget · 16 + blev .. allevegne · 16 leget med en < laae denne < har · 17 + der · 17 + var · 17 langt # f · 18 + ikke · 19 sidste Leie < Bortgang \ og · 21 sine < de lette · 21 + og .. Hylden · 23 selv .. tidligst < 35 da · 24 + den lod · 24 naar Vaaren var kold < lod den →

livets Opstandelse med den deilige Sommertid kom dog først med den lyse liflige Pintselilie. Opfattelsen af Opstandelsens store Idee syntes ligeledes at ville lade vente paa sig til en ret lys, sommer-
 varm Pintsefest i Aandens Verden engang var oprundet.

- 5 Bøndernes "Sommeribylfest", som man dengang endnu ikke ved noget filistrøst Forbud havde forstyrret, har han seet med stor Glæde. Dagen før Festen samledes Landsbypigerne og udsmykkede en Standart med Krands, flagrende Silketørklæder og Baand af alle Farver. De plantede den paa en grøn Høi og ind-
 10 viede den med en Ringdands under Sang med livlig Glæde. Med dette Vaarbanner aabnedes Festen næste Dag og med den i Spidsen "red" de unge Karle "Sommer i By". Standarten bares af den lystigste Rytter i pudseerlig Forklædning; efter ham drog en lang Skare af unge Bønderkarle, alle tilhest, under Klarinetmusik, med

-
- 74 24 sig \ til den indhentes af . 74 24 + Naturlivets Opstandelse .. først med 2 Pintselilie \ Saaledes gik det ham ogsaa siden med [< i] . 3 syntes < synes < som . 3 syntes \ + ham . 3 ligeledes \ + i Tidens Kulde syntes < synes . 3 en ret lys < den lysere . 3 + sommervarm . 4 engang var oprundet < oprandt < oprinder . 4 oprundet \ Han skulde blive gammel før han fandt den aandelige Paaskelillie udsprungen, som han havde ledt [< ledte] efter største Delen af sit Liv, men dette Fund skulde da ogsaa blive ham vigtigere, end al den Lyksalighed, et langt [< helt] og rigt [\ kan yde] Digterliv havde ydet [< kan yde] ham i denne Verden. Naar den Gamle nu taler herom, er han paa sin Alderdoms-
 20 Kjøphest midt i Mellemtilstanden – som hans kjæreste Læserinde bemærker. Denne Kjøphest paastaer han dog er lyslevende og igrunden den gamle trebenede haltende Helhest, der har faaet Ungdom og Vinger i sin Alderdom. Før [< og før] han gaar videre i sine Barndoms-Erindringer er han inde i Læren om "Nedfarten" i Betragtninger over [< peger han paa Skriftstedet om] Røverens Bøn paa Korset og Frelserens Svar derpaa og i Stedet hos Paulus om de to Slags Legemer.
 30 Han [< og] vil da heller tale om det nærmest Hinsidige – den store Udviklingstid fra ethvert Menneskes Dødsdag til alle Dages Ende – end om Alt hvad der paa Jorden af alle bortfarende Slægter kan opleves. Først naar han mærker, at man kjender hans "Tankebreve fra en Afdød" og ikke har fundet hans Eventyrdigt
 35 "Guldæblet" dunkelt, griber han Traaden fat igjen og gjenkalder sig gjerne hvad han har seet af Livet paa sin lille Fødeø i sin Barndom . 9 + en . 10 med livlig Glæde < og Latter . 12 de unge Karle < man . 12 den lystigste < en lystig . 13 + drog

friske Mailøvgrene fra Gaard til Gaard i Byen og gennem alle de nærmeste Landsbyer, for at indbyde Pigerne til Aftendansen. Deres Kurve fyldtes allevegne med Æg til Gildet under lystig Spøg og et kort Svingom paa Gaardspladsen, [41 r°] medens
 5 Smaa og Store sang "Sommeribyvisen", der vistnok begynder med en Deel naiv Blanding af Barnagtighed og Fromhed, som med et Kattespring mellem Jord og Himmel:

"Hønen gi'er os Æg paa Fad!
 - Hør det, som vi bede! -
 10 Pandekage og Æggemad!
 Vær os Alle naadig, Gud! med Glæde!"

Spøg og Alvor er blandet i Sangen, som i den hele Fest, der oprindeligt har været forbundet med en religiøs Idee. Tilforn drog man ogsaa rundt om Kirken og sang den folkelige Festsang, der
 15 oprindeligt er en landleg Hymne til Glædens og Foraarets Gud med Bøn og Tak for alle Foraarets Velsignelser. Saasnart Bøgeskoven var udsprungen feiredes Festen. Tilforn var det altid *St. Valdborgs Dag*): d. 1ste Mai. Vaaren med den grønne Maigren synes dengang at være kommen tidligere. At Helgeninden nævnes
 20 i Folkevisen, som Foraarets Beskytterinde, viser, at denne smukke Folkeskik er gaaet over til os fra vor romantiske Tid. Det hedder i Sommeribyvisen:

"Vor Skov og Mark sig fryder smukt!
 - Hør det, som vi bede! -
 25 **Valdborg** bær Løv og Græs med Frugt!
 - Vær os Alle naadig, Gud, med Glæde!"

1 + i Byen · 1 + alle · 2 for at indbyde < og indbød · 5 Smaa og Store < Alle · 5 der vistnok begynder \ uden noget høit Opsving, naar det hedder < Den gamle Folkesang begynder saaledes · 6 en Deel < vel < den · 6 naiv < naive · 6 + som med .. Himmel · 7 et # K · 13 Tilforn < Undertiden

Hvo, der i sin Barndom har seet denne Fest og hørt denne Folkesang, glemmer vist aldrig den ægte folkelige Simpelhed og den fromme barnlige Foraarsglæde deri, f.E. naar det fremdeles hedder:

5 "Den lille Lærkes liflig Klang -
 - Hør det, som vi bede! -
 Dig lover med Maimaaneds-Sang!
 - Vær os Alle naadig, Gud, med Glæde!

10 Thi bære vi dig Mai i By -
 - Hør det, som vi bede! -
 Og love dig med Psalmer nye!
 - Vær os Alle naadig, Gud, med Glæde!"

At den vistnok oprindelig ældgamle Sommeribywise ofte har modtaget improviserede Tillæg af Almuen med særligt Hensyn til
 15 Tid og Omstændigheder, synes klart. Man har Afskrifter af den, hvori der bedes for bestemte Personer af det oldenborgske Kongehus. Om den ulykkelige Dronning *Mathilde* klang Sangen smukt og rørende i hendes Trængselsdage:

20 "For vor Dronning vi bede ret -
 - Hør det, som vi bede! -
 Gud gjøre hendes Hjerte let!
 - Vær os Alle naadig, Gud, med Glæde!"

Om Kongesønnen, der ved den svage Enevoldskonges Side stod i Spidsen for Folkefrihedens virksomste Venner, kunde kun
 25 oprigtig Kjærlighed lægge Bondesønnen det almindelige Ønske i Munden i Borgestue-Digtingens tarvelige Rhythmer:

[42 r°] "Vor Kronprinds velsign og saa -
 - Hør det, som vi bede! -
 Han Faders Throne besidde maa!
 - Vær os Alle naadig, Gud, med Glæde!"

- 5 Udvælgelsen af en Maigreve og en Maigrevinde, som Festens Konge og Dronning, hørte med til Legen. Med disse Værdigheder hædredes gjerne den raskeste Bondekarl og den kjønneste Pige i Sognet.

Denne nu næsten forsvundne Folkefest, som man maa ønske
 10 gjenoplivet og beskyttet, har fra Barndomslivet i Præstegaarden efterladt en levende Erindring, og Billeder deraf vil man finde saavel i det bornholmske Eventyr "de Underjordiske", som i den historiske Roman "Prinds *Otto* af Danmark og hans Samtid" *).

Saa vel Høhøsten som Kornhøsten var en glædelig Tid. At
 15 kjøre hjem fra Marken paa Toppen af et Hølæs eller glide ned fra Stakken og begraves i Kløverdynger var en kostelig Leg, naar Marken var befolket af de muntre Høstkarle og Pigerne under deres hvide Sol-Lin loe skjelmsk ved Karlens Skjemt, medens
 20 Høet var paa Stænget og Kornet i Laden, naar de høie "Hæse" stode som gyldne Taarne i Baggaarden, saa kom det lystige Høstgilde og satte Krandsen paa Sommer-Værket. Saa blev Loen til en grøn Dandsesal og der var Billeder at see af Folkelivet, som det først faldt en langt sildigere Tids Konstsands ind at opfatte
 25 med Liv og Sandhed i Genre-Maleriet. Kun i nogle Smaastykker af Juul gjenkjendte Præstegaardsdrengen siden som Student,

*) Om Folkeskikken og de forskjellige Afskrifter af Folkevisen see fremdeles *Thieles danske Folkesagn Iste Samling*, S. 145-158.

30 4 Glæde \ Denne . 6 Med < med < og til . 7 hædredes < udvalgte . 7 raskeste < smukkeste . 9 Folkefest < Folkeskik . 17 under < med . 18 Sol-Lin < Solklæder . 18 + skjelmsk . 18 ved Karlens Skjemt < og skjemtede . 21 i Baggaarden < ved Præstegaarden . 21 lystige < livlige . 22 + Sommer- . 24 + det

nogle Træk af de Landlivs-Billeder, han havde glædet sig ved i sin Barndom. Han maatte selv have gennemfaret Idealismens og Romantikens fjerne Trylleland, før han fik det indre Øie heelt op for hvad det ydre dog alt havde frydet sig ved; men da kunde han selv i længst henfarne Aarhundreder see Billeder af Folkelivet fra hans Barndom afspeile sig i en ideel Virkelighed.

Som det gik ham med Folkelivet, gik det ham med det kirkelige Liv i hans Barndom: han saae og fornåm Mere af dets ydre Skikkelse end af dets indre Væsen; men Billederne deraf slumrede i hans Sjæl til de engang med Liv kunde opvaagne.

Den høitidelige Juleglæde i Kirken var han Vidne til, naar Menigheden sang Julepsalmen: "et lidet Barn saa lysteligt", [43 r°] og hans ærværdige Fader, som Store og Smaa kun kaldte "vor Fa'er" med Inderlighed og dyb Bevægelse udlagde Evangeliet paa Prædikestolen. Drengen lyttede med Opmærksomhed til Alt; han kunde ogsaa nok forestille sig hvor deiligt Englene havde sjunget for Hyrderne paa Marken – han kunde følge efter dem og kige ind i Herbergstalden, som den store Stjerne lyste over – han kunde see det himmelske Barn i det fattige Kludesvøb og høre det glade Budskab om ham med stor Glæde; men hvad det dog igrunden vilde sige med hele Verdens Frelse fra en Nød, som Barnet ikke havde fornummet – alt det Vidunderlige og Gaadefulde deri svømmede for ham i et Taagehav, der dog var gennemstraalet af et Lys, han ikke kjendte. Naar han saae alle Bønderne i deres Høitidsdragt gaae op til Altret for at ofre – en

I nogle \ af . 2 Barndom \ men . 2 Han < han . 3 + heelt . 4 ved \ og . 4 men \ + først . 6 ideel \ Opfattelses . 9 Skikkelse < Side . 10 Liv \ og Aand . 11 Kirken < Menigheden . 11 + var han Vidne til . 12 Menigheden < de i Kirken . 12 + Julepsalmen . 13 + ærværdige . 13 Store og Smaa < de Alle . 13 kun < kaldte endnu her . 14 Fa'er" < Fader" . 14 udlagde Evangeliet < talte derom . 14 Evangeliet ◀ Evangeleit . 15 Drengen lyttede < Han hørte efter . 15 + til Alt . 16 han < og . 16 nok forestille sig hvor < høre hvor . 17 havde sjunget < sang . 21 hele Verdens < den . 22 som \ ikke . 22 Barnet < han . 22 alt det Vidunderlige og Gaadefulde deri < det →

Skik, som dengang var opbyggelig for Alle – naar han hørte Faderen messe for Alteret og saae ham staae der i sin høie Skikkelse med det store Guldkors i rødt Fløiel over den hvide Messesærk – og hele Menigheden bøiede deres Hoveder og modtog

5 Velsignelsen – saa modtog den lille døbte Dreng vel ogsaa sin Deel deraf. Solen var ligefuldt paa Himlen uagtet den ikke saaes. Det Guddommelige skaber ikke sig selv ved at aabenbares og bliver ikke først til ved at troes; men begge Dele ere vistnok Betingelser for hvad der ogsaa paa Jorden skal kunne kaldes

10 Salighed i Juleglæden. Hvad der uden for Kirken saaes deraf syntes næsten helt og udelukkende at indskrænke sig til den dagligdags Opfattelse af Opfordringen: "i denne glade Juletid man skal sig ret **fornøie**." Til dette Slags Juleglæde hørte fornemmelig Julekagen, Kleinerne, Pebernødderne og Æblerne paa Julebordet,

15 Legen med Nødder i Haand og Blindebuds-Tumlen mellem de Smaa – ligesom Dandsen og Pantelegene blandt den voxne Ungdom. Den smukke Skik med Juletræet kjendtes neppe dengang endnu nogensteds i Danmark; man nøiedes med Julebordet, og de nævnte Forlystelser i den fine Verden, ligesom med "Julestuens"

20 Løier, og "Julebukken" i Bønderhusene. Naar der dandsedes og legedes i Storstuen, spillede der i Borgestuen Trekort og Polskpas om Æbleskiver under Latter, og Sange, der hørte til den Tids tarvelige Borgestuepoesie. Hvad Børnene hørte og forstod deraf

25 79 24 han \ siden (saae) . 79 25 for at < og . 79 25 + en Skik, som dengang var opbyggelig for Alle . 1 naar han < og . 2 Alteret \ i Høitidsornaten . 4 modtog < modtog . 5 modtog # d . 5 den lille døbte Dreng [< Deist] < Drengen . 7 ved at < naar det . 9 hvad der < det Slags Lyksalighed, som . 9 kaldes \ Salighed . 10 i \ den . 10 Juleglæden < Juleglæde . 11 syntes < var . 11 + helt og . 11 at indskrænke sig til den dagligdags Opfattelse af Opfordringen < – som vel oftest endnu er Tilfældet – hvad der vist kun omfattede [< er] Begyndelsen af den *Brorsonske* Psalme . 14 Kleinerne \ og . 14 + og . 15 og < . 16 + lige . 18 nogensteds < nogetsteds . 18 og < og . 19 ligesom < og . 22 + under Latter . 22 og \ de . 22 der \ da hørtes, om "Malkepiger med Sporer paa"

35 og Sligt, der . 24 tarvelige < erotiske . 24 Borgestuepoesie \ var vel med den ofte smagløse og noget drøie Spas >

var vel langt fra at røbe nogen høitidelig Stemning, men det gav dem ingen Forargelse; Munterhed var det kun og Forlystelse efter Tidens Udvikling Leilighed og Smag.

- [44 r°] Præstens Børn kom vel ikke i Bøndernes "Julestuer";
 5 men hvad man hørte derom havde ingen Lighed med *Holbergs* Julestue-Billede af Kjøbstads-Sæderne. Landsbyens Julebuk var en lystig ung Karl, der i pudseerlig Djævelforklædning med et Par Oxehorn i Panden løb fra Gaard til Gaard og gjorde Løier. [44 A r°] Han var kun en godmodig Gjøglermaske for de Smaa,
 10 men ingen bukkefodet Satyr for de Voxne. Raaheden speilede sig ikke med Velbehag i sit Vrængbillede, og det onde Princip tænkte man hverken for Spøg eller for Alvor paa. Ligesom *Asaloke* er den lystige Person i de gamle Nordboeres Valhal, og Djævelen selv indtræder i Englenes Samfund i Skriftens Himmel; saaledes
 15 har Mephistopheles gaet gennem Middelalderens Festlege som en lystig Maske og vrænget af det Hellige gennem alle Tidens Folkefester uden at kunne bortskræmme Glæden i Barnesindet. "Julebukken" har vistnok gaet gennem vor Almues Julelege

-
- 20 80 24 + Hvad Børnene hørte og forstod deraf var vel < ligesaa . 80 24 hørte \ deraf
 / fra \ nogen Erindring . / at røbe nogen høitidelig Stemning, men det gav dem ingen Forargelse < om Julen som fra nogen frivol og forargelig Stemning .
 3 Udvikling \ og . 6 Julestue-Billede < Fremstilling \ + af . 6 af \ det paa .
 25 6 Kjøbstads-Sæderne < Kjøbstadslivet \ overførte Julestue-Billede . 8 og ◀ og og . 8 Løier \ Han var kun en godmodig Gjøglermaske [< et gjøgglende Skræmsel] for de Smaa [< Børnene], men han bortskræmmede ikke [< der hverken forstyrrede] med sin godmodige Spøg Juleglæden hos de Smaa men ingen [< han var ei heller nogen] bukkefodet Satyr for de Voxne [< eller hjalp til at afsløre
 30 den smudsige Raahed]. Raaheden speilede sig ikke med Velbehag i sit Vrængbillede og Djævelen tænkte man hverken for Spøg eller for Alvor paa [< til Latter for de voxne Menneskers Kaadhed]. Hvad man . 10 men \ heller . 11 ikke \ her . 12 er < var . 13 + gamle . 13 og < saaledes indtræder . 13 Djævelen \ + selv . 14 selv indtræder < ogsaa . 14 Skriftens Himmel < Skriften .
 35 14 Himmel \ og han gaer som Mephistopheskles . 15 + gaet . 15 + som en lystig Maske . 17 + kunne . 17 Glæden \ og Kjærligheden . 17 Barnesindet \ og vistnok som . 18 "Julebukken" < "Julebuk" . 18 + har vistnok gaet

uden Bevidsthed om den Verdens-Ironie, den repræsenterer. Først da den raee platte Julebuksmaske forsvandt, har den finere usynlige Mephistopheles med Bevidsthed indtrængt sig i den dannede Verdens Festlege. | Hvad man har kaldt "Julespøg" blandt den dannede Ungdom i en sildigere Tid laae dengang endnu fjernt fra Folkets Forestilling. De temmelig uskyldige men vistnok flaeue og lidet sømmelige Pantelege i Selskabslivet maatte gaee over til anstændige Forstandsøvelser og satiriske Vittighedsforsøg paa Godmodighedens Bekostning, førend man legede Jul med at gjennempidske hele Aarets formentlige Daarskaber.

Den smukke Skik ved "Barselgilder" paa Landet, at Gudmoderen dandser med Barnet paa Armen, erindrer Præstegaardsdrengen ikke at have seet paa Falster; han saae det siden i Sjælland og forsøgte at oplive Skikken og dens Betydning ved en Sang i folkelig Tone *). [44 B r°] Fiolen og Dandsen savnedes dog ingenlunde ved Bøndernes Barselgilder paa Falster. Derved gik det muntert og rigeligt til. En vis Velhavenhed syntes dengang almindelig paa den lille frugtbare Ø, hvor Hvedemarkerne vare hyppige og Rugen gjorde Bygget Pladsen stridig. Selv Mo-

2 da den raee platte < den < da · 2 Julebuksmaske < Julebukken · 2 + finere · 4 + Hvad man · 4 "Julespøg" \ og Nytaarsløier" saavel i Literaturen, som · 5 + blandt · 5 + en · 5 Tid < Tids Juleglæde · 6 endnu < ligesaa · 6 Folkets < de Dannedes som fra Almuens · 6 Forestilling \ om det Slags Spøg og Løier, hvormed man godmodig kunde forlyste sig i den glade Juletid. Den Følelse syntes endnu at slumre, som først med en gjenfødt Romantik maatte have udsunget sig fra Stutteri-Anskuelsen [< Erotiken] i den *Holbergske* Periodes Erotik, før den i sin Culmination kunde fremkalde sin Modsætning i Blaserthedens og den forstandskolde Vittigheds Vrængbilleder · 6 + men vistnok flaeue og lidet sømmelige · 7 maatte gaee < maatte med Bevidsthed [< Bevidsth] om Lefleriets tabte Naivitet [\ være] i den dannede Verdens Julelege være gaaet · 8 + anstændige < + fine · 9 Godmodighedens \ og Kjærlighedens · 10 Daarskaber < Skandaler · 12 Armen \ og saaledes ligesom fører det ind i Verden til rigtig Liv og Glæde som et lille gjenfødt Menneske i "Christentøiet" · 12 Præstegaardsdrengen < 35 Præstegaardssønnen · 13 + at · 15 B < A · 16 Falster \ og · 17 + og rigeligt · 19 Bygget < Byggen · 19 Pladsen < Rangen

serne frembragte et Slags vildtvoxende Sæd, som man satte megen Pris paa og høstede, uden at afmeie den, med et Sold. Det var de saakaldte Mannagryn, som ogsaa undertiden opbevaredes til slige Gilder. Bønderkonerne medbragte selv al den Overflødig-

5 hed, der kunde ønskes paa de mindre Formuendes Gildeborde – og til Nødlidende saae man næsten Intet i Landsbyerne. De halvvoxne Dreng og Piger, som "gik til Præsten" og forberedtes til Confirmation, vare altid net og varmt klædte og havde gjerne Lommerne fyldte med søde og "mjøske" (): syrlige) Æbler til

10 Præstens Smaadrenge. |

Confirmations-Høitideligheden i Landsbykirken havde altid med al dens Simpelhed en hjertegribende Virkning paa Menigheden. Det var langt fra Tidens Retning at finde nogen Betænkelighed deri for de Umyndige, som med deres lille Catechismus i

15 Lommen og Børnelærdommen i Sindet nu skulde ud i Verden med hele den aandelige Skat, der kunde gives dem. Den moralske Virkning paa Barnesindet var upaatvivlelig; men for de Allerede maae vistnok et halvt eller helt Menneskelivs Erfaring være kommet til, før de bevidst har kunnet tilegne sig hvad Kirken

20 allerede havde givet dem i Svøbet og – [45 r°] hvad den evige Kjærlighed har givet hver Sjæl, der kan og vil modtage det, før Kirken og nogen Menneskesjæl i Verden var til. Den anden og rette frie Confirmationdag maa dog altid forventes.

25 3 opbevaredes ◀ opbevarede · 3 opbevaredes < opbevarededes · 5 der \ og · 7 Præsten" \ som det hed · 9 + (): syrlige) · 10 Smaadrenge \ De maa vist nu næsten allesammen være paa den anden Side af denne Tilværelsens Forskole; men fra deres Børn og Børnebørn har Præstens mindste Dreng paa sine gamle Dage modtaget kjærlige Hilsener med Vidnesbyrd om fælleds Glæde baade over det

30 jordiske og himmelske Fædreland og med Tegn paa en overleveret [< bevaret] Erindring om [< Ihukommelse af] hin gamle faderlige Præst [< Præsts Navn] - "en Ihukommelse", som "er til Velsignelse" · 12 Menigheden \ og · 13 Det < det · 14 + deri · 14 deres # Cat · 15 skulde \ skulde · 16 kunde \ + nu · 18 maae < maatte · 18 + være · 19 bevidst har kunnet < kunde · 20 og - \ tilføier nok den Gamle · 22 Menneskesjæl ◀ Mennesksjæl · 22 + og rette frie · 23 + maa dog altid forventes ▶

Præstesønnen var adskillige Gange i sin Barndom Gjest ved Bønderbryllupper i *Torkildstrup* Sogn. Den Skik at enhver Bryllupsgjest modtoges ved Indkjørselen til Brudehuset med glædelige Trompetstød, har altid syntes ham saa gjestmild, smuk og festlig, at han ligesom har savnet hin Velkomsthilsen hvergang han siden kom til Bryllup. Til og fra Kirken kørte man i Gallop med Brudeparret og i Spidsen for den lange Række Vogne savnedes ikke en Vogn med Spillemand, der fremskyndede Toget med deres lystige Musik. Den gamle Bondedragt, som efterhaanden meer og meer fortrænges af uheldig Kjøbstadsmode, var dengang endnu almindelig. Ved høitidelige Leiligheder, enten det var til Sorg eller Glæde, ombyttede Mændene de hvide eller røde daglige Kofter med de blaa. Vægtige Sølvknapper vare ikke sjældne Tegn paa Bøndernes Velstand. Det lange glat nedkæmte Haar og den bredskyggede Hat med den lave runde Pul hørte til den ældre Mands anstændige Udseende. Kvindernes Dragt var ofte meget vakker, især hos de unge Piger, som – med deres korte strikkede Ærmer af hørødt Uldgarn, med de saakaldte Buller af Gyldenstykke eller Brokade og med glat opstrøgne Haar under det glimrende "Lokketøi", – fulgte den endnu prægtigere smykkede Brud, som Brudepiger. I Brudehuset var der Gjestebud og Dands flere Dage og Nætter. En Skik, som aldrig forglemtes, var at Brud og Brudgom dandsedes ud af Pige- og Ungkarle-Lauget af de Ugifte og ind i Kone- og Ægtemands-Lauget af de Gifte, og da fandt somoftest ogsaa den Skik Sted, at Brud og Brudgom bleve skjulte af de Ugifte, der ligesom vilde beholde dem i deres Laug; de

83 23 forventes \ – mener [< vedbliver] han og gjør Mine til at bestige sin Alderdoms-Kjæphest – den maa dog med Guds Hjælp [< vist sik[ker] < altid] komme engang om ikke før saa paa den anden Side af denne Begyndelse, naar den fornødne Tids Fylde for hver enkelt Slægt og Menne[ske]sjæl er kommen . / Præstesønnen < Han < Han . 2 Bønderbryllupper ◀ Bønderbyllupper . 9 Den < De . 9 Bondedragt < Nationaldragter . 10 uheldig < Civil[is]ation og . 10 var < vare . 11 almindelig < almindelige . 11 Sorg # G . 12 + Mændene . 35 15 lave < lille . 16 Kvindernes # Fruentim-

kunde først dandses ind i de Giftes Laug, naar de efter megen Søgen gjensidig havde ledet hinanden op. Naar Gjesterne forlode Brudehuset, blev hver især medgivet et saakaldt "Pas", som bestod i et meget stort Udsnit af en Hvedekage og en halv Faaremælkssost. Det Fornøieligste for den lille Bryllupsgjæst var dog at have været med at dandse en Brudgom ud af Ungkarlelauget *). [46 r°] Han saae nok, Brudgommen var gladest af dem Alle. Selv skulde han have den Glæde, i et nyt Aarhundredes toogtyvende Aar paa samme Maade at dandses ud af Ungkarlelauget i en Landsby-Præstegaard.

Confirmandernes Æbledreng maatte dog see hvor de søde og de "mjøske" Æbler kom fra, som de altid havde til ham i deres Lommer. Han besøgte da ogsaa Bønderne undertiden saavel i deres Stuer som i deres Frugthaver og havde Leilighed til at bemærke mange eiendommelige Træk af deres Liv og Tænkemaade, som siden uvilkaarlig tilbød sig ved Opfattelsen af Characterbilleder og Skildringer af det danske Folkeliv. Gamle Ordsprog og Talemaader elskede man meget. Almuesange hørte han ogsaa endel af; men det var rigtignok for det meste maadelige Borgestueviser fra det 17de og 18de Aarhundrede. De gamle poetiske Middelalderssange lærte han først langt senere at kjende af Bøgerne; kun enkelte af dem har han hørt blandt Landalmuen i Sjælland. Af de Almue-Sange, han hørte i sin Barndom var der kun et Par lidet sømmelige, men betegnende for Tidsalderen – om "Hov-

*) Bryllupskikkene og deres Betydning er der gjort et Forsøg paa at oplive i Erindringen og muligen at tilbagekalde i Folkelivet ved den lille Sangkreds "Folkedandsviser" som udkom første Gang med *I.s* blandede Digte 1842.

30 4 Faaremælkssost < Faaremæksost *) · 8 et nyt < det 22de Aar af · 8 nyt # y · 8 Arhundredes toogtyvende Aar < Aarhundrede · 12 + de ("mjøske") · 12 kom fra < voxede · 15 + Træk · 16 som \ han · 16 siden # har be- \ næsten · 20 + og 18de · 20 Aarhundrede < Aarhundreder · 21 Bøgerne \ og · 22 hørt \ + paa Folkemaaden · 22 blandt < bevarede af · 23 Almue-Sange ◀ Almue Sange · 35 23 + Almue · 23 hørte \ blandt · 23 + i .. Barndom · 23 + kun < + endog ▶

mand i Præstens Gaard" og om "Malkepiger med Sporer paa",
 (: forkældte Ryttere). De havde et plat og smudsig Indhold, som
 han først senere fik Begreb om men de forekom ham kun kjedeli-
 ge. Den ene var forresten grundet paa Folkets retmæssige Foragt
 5 for en forargelig Misbrug af Godseiernes Kaldsrettighed, hvorpaa
 dog intet Exempel kjendtes paa Falster. En samvittighedsløs
 Præst er kommen til Embedet ved at ægte Herremandens Frille.
 Fortsættelsen af det forargelige Forhold i en saadan Mands Præ-
 stegaard skildres. Herremanden (Hovmand) sættes til Høibords
 10 som Gjest, medens Præsten henvises af sin Hustru til Svinestien,
 etc. Folkesatirikeren bliver dog her som i de fleste slige Spotviser
 selv hængende ved Smudset, og Borgestuesangerens Publicum
 kommer heller ikke udover det. Den anden Folkesang hørte til
 det Slags raae Soldatervisere, som fremkomme i fredelige Tider
 15 under det ørkesløse Garnisonsliv. Mangel paa ethvert beaandende
 Opsving, medens Kamp og Død for Fædrelandet er langt fra
 Krigsmandens Sind og Tanke, giver kun Overmodet og Kaad-
 heden Raaderum. Ærens Mark bliver i slige Tidens Soldater-
 viser kun Smaagaderne i Garnisonsbyerne og Malkepigernes
 20 Kamre paa Landet. En Soldateruniform var dog i hin Tid et
 næsten ubekjendt Særsyn paa Falster. Hvad den hjemkomne
 Landsoldat sang i Borgestuen var kun Efterklang fra Exercertiden

85 24 men betegnende for Tidsalderen < men som han ingen Morskab fandt i.
 25 \ En handlede . 85 24 om \ en Hr . 85 24 "Hovmand \ () : Hofmand)
 / + i Præstens Gaard" . / og < en anden . 2 smudsigt < slet . 4 ene \ sigtede .
 4 forresten \ vistnok . 5 en forargelig < den forargelige . 5 en forargelig
 Misbrug af Godseiernes Kaldsrettighed < den skammelige Uskik, at . 6 Falster
 \ at . 6 En < en . 6 samvittighedsløs < skamløs . 7 er < kunde \ være .
 30 7 kommen < komme . 7 til < i . 7 Embedet < Embede . 7 Frille \ og senere
 modtage ham som Gjest . 8 Forhold \ i en saadan Præstegaard, hvorved da . 8 +
 i en saadan Mands Præstegaard skildres . 9 + (Hovmand) . 10 + som Gjest \
 og . 10 henvises < henvistes . 10 + af sin Hustru . 11 etc < blev det med Føie
 Spotvisens Opgave . 13 Folkesang < Vise . 15 Garnisonsliv \ hvori . 15 beaan-
 35 dende < begeistrende . 18 Raaderum \ og . 18 + Tidens . 19 + kun . 19 Garni-
 sonsbyerne < Hovedstaden . 22 Efterklang < Efterklang . 22 fra < af

og Garnisonslivet, som ingen Gjenklang fandt i de virksomme Øboeres Landliv.

[47 r°] Af Folkesagn i denne Egn af Falster (Nørreherred) erindrer Præstesønnen adskillige, som man dog næsten hører allevegne i Danmark fra den Tid, da Bøndernes Agre laae adspredte mellem hverandre og kun adskiltes ved opreiste Stene, der lettelig ved uredelige Hænder kunde flyttes. Der fortaltes om fredløse Gjengangere, som om Natten med uhyre Møie, dog uden at kunne rokke en Sten, stræbe at tilbageflytte de Markeskjel, de i levende Live uredelig have flyttet. Ligeledes havde man Sagn om bestukne Landmaalere, som efter deres Død med fredløs Stræben og frugtesløs Kval bestandig maae eftermaale de falskelige afmaalte Jorder med gloende Jernlænker i deres Benradhænder. Det poetisk Rædselfulde i disse Sagn maa have grebet og rystet Drengen. Med Hensyn paa Folkecharacteren synes den faste Tro paa slige Sagn og deres Udbredthed i alle Provindser et ikke umærkeligt Vidnesbyrd saavel om Folkets poetiske Sands, som om dets alvorlig dybe Retfærdighedsfølelse. [47 A r°] Der tilføies gjerne ved slige Sagn: "saaledes skal de gaae til Dommelig"; Folketroen er streng og næsten grusom i sine Domme, som i Fortællernes Forestilling blive til Gudsdomme. Den Brøde, der ikke i denne Verden er angret, bekjendt og bødet for, skal udsones af Forbryderen selv; men hvor der ingen anden Forsoner tænkes paa, bliver, mærkeligt nok, ogsaa den Dødes Fredløshed og frugtesløse Selvforsoning udstrakt til alle Dages Ende. Om der saa kan haabes Naade eller kun evig Fordømmelse og Pine kan forventes tales der vel ikke om; men man har ingen stor Medlidenhed med de ulykkelige Gjengangere; man tænker ikke paa, at

30 4 Præstesønnen < *Torkildstrup*-Drengen · 4 som < af \ dem · 4 + dog næsten · 4 hører \ næsten · 6 opreiste < store · 7 der \ + dog · 10 uredelig ◀ urelig · 10 Ligeledes havde man Sagn < og · 10 havde < har · 11 Død \ ligeledes · 14 + og rystet · 15 Drengen < Drengens Fantasi · 17 saavel < om · 20 grusom < Grusom · 20 som \ den · 22 udsones < afsones · 23 Forbryderen # d · 26 + kun · 28 + de

den dømmende og straffende Magt, som berøver dem Fred efter Døden dog falder sammen med Retfærdighedsfølelsen i deres eget Sind og at der ogsaa maa være en Frelser til for de Døde. Mange Betragtninger herover ligger dog udenfor Sagnfortællernes sædvanlige Tankekreds. Saaledes er det nu engang hedder det og Retten maa have sin Gænge. |

Jævn Tilfredshed med Tingene i Verden og en vis sorgløs Munterhed karakteriserede ellers i det Hele det danske Folkeliv i hin Periode. Nogen stærk udviklet Syndsbevidsthed mærkedes der sjældn den noget Spor til. Der kunde endogsaa findes Exempel paa en saadan Ro og Tilfredshed med Livet at selv Begrebet om Samvittighedsuro var forsvundet. Der kom saaledes en Dag en gammel skikkelig Bondekone til Præsten og vilde tale med ham i Enrum. Deres Samtale var Ingen Vidne til. Hun havde altid tilforn været glad og tilfreds; hun havde ogsaa jævnlig besøgt Kirken og paa hendes Levnet var der Intet at udsætte. Ingen havde før seet hende bedrøvet, men nu saae hun meget ynkelig ud. Hun havde formodentlig hørt en Bodsprædiken og havde faaet Skrupler over den Samvittighedssøvn, Præsten ikke undlod ved given Leilighed at røre strengt ved. Nu syntes hun mod al Sædvane at føle sig sønderknust af en hidtil ukjendt Byrde. Hun forlod dog Præstens Lønkammer med et mildt og roligt Ansigt men hun gik til sit Dødsleie. Han besøgte hende flere Gange og hun skal have forladt Verden ligesaa glad og rolig som hun havde levet, med from Hengivenhed i Guds Villie. Først længe efter fik man at vide hvad Præsten ikke behøvede at dølge, da det ingen Hemmelighed indeholdt. Hun havde betroet ham, at hendes Samvittighed nu endelig var vaagnet, men hun havde aldrig troet, den kunde være saa forfærdelig. Paa hans deeltagende Spørgsmaal om

2 falder sammen < er · 2 Retfærdighedsfølelsen < Retfærdighedsfølelse · 4 + dog · 5 + engang .. det · 7 Tingene i Verden < det Bestaaende · 10 endogsaa < endsaa · 18 + hørt · 20 + hun · 22 + dog · 23 + men hun .. Dødsleie · 23 flere Gange < ogsaa siden · 24 skal have forladt < forlod · 25 levet \ og

hendes Sjælstilstand, havde [48 r°] hun betroet ham, at hun siden sidste store Bededag ret var blevet et elendigt Menneske. Samvittigheden pinte hende nu Dag og Nat – den lod hende aldrig Ro. Snart plagede den hende i Armen og snart i Benene – saa fløi den
 5 om i Ryggen og saa var den igjen i den ene Skulder. Præsten havde nu opdaget, at det var "tør Værk" eller Gigt, den gode Kone holdt for Samvittigheden. Han havde naturligviis i dette Tilfælde henviist hende til Lægen, medens han dog tillige havde fremkaldt hos hende al den aandelige Styrke hun kunde finde i sit
 10 eget Sind og i sin Tillid til Vorherre. Dermed havde hun ogsaa strax fundet Trøst; han har neppe heller fundet det fornødent at formørke hendes sidste Dage for gennem Angest og Bæven at føre hende til Fred og Hvile i den levende Guds Haand, som hun aldrig syntes i sit Liv at have gruet for. Hun var en Modsætning
 15 til Jørgen Rytter i Huggehuset. Hun var en af hin Tids stille enfoldige Sjæle over hvis Livsstrøm der kunde gaae saa mild en Luftning, at det Grums der vel sagtens har skjult sig i den rolige Sandbund aldrig i denne Verden skulde komme dem med nogen stor Forfærdelse for Øie.

I hun siden .. ret var blevet < hendes Samvittighed endelig var vaagnet, men hun var bleven · 2 Menneske \ derved · 3 Dag # ba · 6 havde nu opdaget < opdagede nu · 7 Han havde < og henviste hende · 8 + henviist hende · 8 dog tillige havde fremkaldt hos < fremkaldte < bibragte · 11 Trøst \ og · 14 + have ·
 25 15 hin Tids < de · 16 + enfoldige · 16 kunde gaae < gaaer < lufter · 17 det \ skjulte · 18 skulde < skulde · 18 dem med nogen stor Forfærdelse < hende · 19 Øie \ At bryde Staven over saadanne Mennesker [< dem], som selvretfærdige og nødvendig i al Evighed fortabte, var en Haardhed som den Tids strengeste Retroenhed [< Retroenhed] maatte gyse tilbage for.

Tiende Kapitel

(Spør af politisk Liv. Den gamle og nye Tid. Den dannede Mid-
delstand. Bispnen i Præstegaarden.)

Uagtet den yngste Præstesøn i *Torkildstrup* fødtes med den første
5 franske *Revolution* og opvoxede midt under hin Verdensstorm,
henrandt hans Barndom dog i den største Ro, og ligesom udenfor
den bevægede Tids store Strømninger. Hvad han af dens Uro
fornam gennem Bevægelserne i de ældre Menneskers Sind, var
10 kun at ligne [49 r°] med en fjern Brusen fra et ubekjendt Hav-
dyb. Den Efterklang af det store Verdensliv, som kunde naae til
hans afsides Fødeø, sammensmeltede, uden skjærende Mislyd,
med Fuglesangen over Præstegaardsmarken og Klangen af Bør-
nenes Rørfløiter ved Landsby-Gadekjæret. Han erindrer vel at
15 hvergang "Postmanden" kom med Aviserne, bleve de grebne
med stor Deltagelse, men i hans fjerde Aar var allerede hine Tidens
største Spænding ved Postnyhederne forbi med den store Om-
væltnings sidste blodige Rædsels-Optrin. Nu rullede Dækket op
for Napoleonstidens store Verdensskuespil. Danmark laae som et
20 lille lykkeligt Fredens Land fjernt fra de Rædsler, man havde
hørt Tidender om. Det Skrækkeligste, man her havde oplevet
siden vor egen Hoftragedie med *Struense* var et Par ulykkelige

2 Den < Det (gamle) · 3 Bispnen < Literatur og Poesie · 4 den yngste Præstesøn
< Præ- stesønnen · 4 + første · 5 under hin Verdensstorm < i dens gennem
25 hele Europa gjærende og stormende Omvæltningstid · 8 fornam \ var kun at ligne
med · 8 gennem \ de · 8 Bevægelserne < Bevægelser · 13 erindrer vel at
hvergang "Postmanden" kom med < saae nok, naar · 14 "Postmanden" <
Postdrengen · 14 Aviserne \ kom, at de · 14 bleve \ grebne med større Iver og ·
14 + de · 14 grebne < læste · 15 stor < større · 15 Deltagelse \ end tilforn,
30 eftersom deres Indhold · 15 men i hans fjerde Aar var allerede hine Tidens største
< men den · 16 Spænding \ var < hvormed man havde fulgt Beretningerne om
[< de var læste < læstes] i hans fjerde Aar under hin [< den store < den]
franske · 16 + ved Postnyhederne · 16 + forbi med \ hin · 16 store \ franske <
uhyre < + Verdens- · 17 + sidste blodige · 17 + Nu rullede Dækket op .. store
35 Verdensskuespil · 18 Napoleons- < Napoleos- · 19 fjernt < fra · 20 Tidender
< Tale · 20 om < fra < om · 21 vor egen Hoftragedie < Hoftragedien · 21 +
et Par ulykkelige Hændelser -

Hændelser – *Christiansborgs* Brand og Københavns store Ildbrand; men selv disse Begivenheder laae samtidig med *Robespierres* Fald paa Grændsen af Drengens mythiske Sagntid; hvad han tidligst har opfattet som Gjenklang af den offentlige Stemning
 5 var Glæden over den bevarede Fred herhjemme og over de milde Bevægelser og Foranstaltninger i Menneskekjærlighedens og en nøisom Friheds Aand. Marseillanerhymnen, der med de stolte vilde Frihedstoner gjenembrusede hele Europa, gjenklang vel ogsaa i hans Landsby, men kun som en livlig Selskabssang fra
 10 Hovedstaden.

En Dag saae han en Marionet-Farce, der blev spillet af nogle omreisende Gjøglerere i en Bondegaard. Der blev snakket en hel Del med grove og pibende Stemmer, som han ikke forstod – der var megen Tummel og Skrigen. Endelig blev der opreist et Stillads med en lille Træmaskine paa Bræderne, og under Larm af Trommer Piber og Skrig blev der hugget Hovedet af to kronede Trædukker. Det var Tidsalderens største Tragødie der her var bleven til en Leg for Børn og Almuesfolk, som loe og morede sig derover ret lystigt. At det dog har gjort et andet Indtryk paa den
 15 lille forbausede Tilskuer fra Præstegaarden, og at han forud maatte have opfattet nogle Forestillinger om de Rædselsbilleder, man her legede med, synes klart, medens han endnu over 60 Aar derefter ikke har forglemt den uhyggelige Klang af hine kronede Trædukkehoveders Rullen paa Fjællebodbræderne.

*1 Christiansborgs < Christianborg Slots . 1 Brand \ paa samme Tid . 2 + samtidig med Robespierres Fald . 4 Stemning \ i Landsbypræstegaarden . 7 Marseillanerhymnen < Marseillanerhymnens . 8 + vilde . 8 Frihedstoner < Frihedsideer . 9 + i . 11 En Dag saae \ [Drengen < han] i en Bondegaard en politisk
 30 < Det første og eneste Skuespil han saae var en . 11 + han en . 11 Marionet-# Mao . 11 + der blev spillet . 12 Gjøglerere \ hos en . 12 Bondegaard \ hvori der med . 12 + Der blev snakket en hel Del med grove og pibende Stemmer, – .. et Stillads med . 15 + paa Bræderne, og under Larm .. Skrig . 15 + Larm . 16 + der . 16 to < nogle . 17 + der . 19 lystigt < lystige . 19 andet < stærkere .
 35 20 + forbausede . 20 han \ dog . 20 + forud . 22 over # 6 . 23 uhyggelige Klang < Klang . 24 Trædukkehoveders Rullen < Trædukkehoveder*

Forresten syntes det mere at være Gjenklangen af den store aandelige Omvæltning i hin Tid, der af og til greb ind i det stille Landsbyliv. Naar den nye Oplysnings unge Forfegtere kom hjem fra Hovedstaden, som halve eller hele "Fritænkere", var det ikke blot om den borgerlige Frihed og Lighed, de livlige Samtaler [50 r°] dreiede sig, men meget meer den nye Naturreligion og den gamle Aabenbaringstro, hvorved Modsætningen mellem det unge og gamle Danmark ofte heftigt og høirøstet kom tilorde. Enkelte stærke Ord fra denne Brydning mellem Tidsaanderne ere – som før bemærket – blevne i den lyttende Drengs Erindring med Faderens alvorlige Røst og have vist ikke været uden Virkning paa hans aandelige Retning siden.

De satiriske Flyveblade og de ofte vittige Spotviser – mod Adel og Geistlighed mod Kongemagt og Kirke, der i hin Tid fløi Landet rundt især fra *Malthe Conrad Bruns* og *Peter Andreas Heibergs* Penne, har neppe fundet Indgang i Præstegaarden, i alt Fald kunde de hverken her eller nogensteds i Danmark overdøve de idylliske Toner i *Thomas Thaarups* fredelige Sange. Disse oprindelige Festsange fra Kronprinds *Frederiks* Bryllupstid trængte vel ikke dybere ned i Folket, end til den dannede Middelstand; men de udtalte med Sandhed og Inderlighed, skjøndt uden høi poetisk Flugt, de ligesaa humane og fredelige, som loyale Frihedsideer, der under *Christian* den Syvendes Regjering og hans ædle Søns Bestræbelser fandt ligesaa megen Gjenklang ved Danmarks Throne som blandt Folket og dets aandrigste Ordførere. Deltagelsen for Bondefriheden og Negerhandelens Afskaffelse fandt i disse Viser et vist poetisk Udtryk. Stemningen var hygge-

1 + det . 3 Landsby- < Præstegaards- . 3 Naar < naar . 4 Hovedstaden \ og . 6 meer \ om . 6 + den nye . 6 + den gamle . 7 Aabenbaringstro < Aabenbaring . 7 unge < nye . 9 denne \ aandelige . 11 Røst < Stemme . 13 + ofte . 13 + mod Adel og .. og Kirke . 17 + kunde de . 17 eller < som . 17 Danmark \ ganske . 18 Disse < De . 18 + oprindelige .. Bryllupstid . 25 Folket < Folkets . 25 + og dets . 26 + Deltagelsen for . 27 i .. Viser < heri fornemmelig . 35 27 Udtryk < for [< af] den folkelige [< folkelig] Deltagelse →

lig og Børnene kunde saa godt følge med naar man sang ved Klaveret:

"Jeg fremmed her til Stedet kom"

eller: "I Dalens Skjød en Hytte laae"

- 5 eller: "Hvad har stakkels Neger gjort,
At den hvide Mand ham hader?
Er han ond for han er sort?
Er Gud ikke **Alles Fader**?"

- De thaarupske Hymner fandt ogsaa Gjenklang i Familielivet.
- 10 I deres gammeltestamentlige Opløftelse ved Forestillingen om den almægtige Skaber og Herre, der af Christendommen kun havde modtaget Faderligheds-Præget, samstemmede disse Hymner mærkeligt med Tidsalderens Hang til meer og meer at sammentrænge hele Christendommen i den første Troesartikel, uden ved nogen
- 15 Forestilling om mulig Klarhed i Trefoldigheds-Ideen, dermed at kunne forene den hele christelige Aabenbaringstro. Paa dette Standpunkt stod upaatvivlelig største Delen af den Tids yngre Præster, der ikke saaledes havde ladet sig bortskræmme fra det syttende Aarhundredes Dogmatisme, at de vare komne ind paa
- 20 Pantheismens eller Atheismens hule Grund.

Hvorvel Drengen herom ingen Forestilling kunde gjøre sig, var han dog selv en lille Deist og saasart han kunde forstaae de *Thaarupske Hymner*, fandt han deri megen Opløftelse og tilstrækkeligt Udtryk for den Gudfaderstro, han levede i.

- 25 Til Livet og Sæderne i den dannede Middelstand i det sidste Femaar af forrige Aarhundrede var han [51 r°] mangengang et mere opmærksomt Vidne, end man troede. Naar han havde tumlet sig træt blandt Kammeraterne, saae og hørte han tidt med

-
- 30 92 27 + Stemningen var hyggelig · 4 eller: ◀ eller · 101 < og samstemmede med · 10 gammeltestamentlige ◀ gammeltestamentlige · 15 + mulig · 17 stod < stode · 17 upaatvivlelig ◀ upaatvivlelig · 19 + ind paa · 21 gjøre sig < have · 23 tilstrækkeligt < tilstrækkelig · 25 Middelstand \ var · 25 det < de · 26 Femaar < fem Aar af · 26 mangengang < ofte

nysgjerrig Deltagelse paa hvad der udgjorde de voxne Menneskers Glæder og Sysler i det daglige og selskabelige Liv. En vis Lethed og Livlighed har man udentvivel med Føie anført som characteristisk ved det attende Aarhundredes Mennesker. Selv
 5 aldrende Mænd, der havde modtaget deres væsentligste Udvikling i hin Tid saae man siden, som Oldinger, med en sjælden Ungdommelighed bevæge sig blandt det nye Aarhundredes unge Mænd, til hvis romantiske Aand og alvorligere religiøse Retning de uden Ufordragelighed følte sig i Modsætning. Den Forstandens prosaiske Overvægt, der characteriserer hin Tids saakaldte
 10 "Oplysningsmænd", gav med en vis jævn Munterhed Livet i de dannede Stænder sin Grundfarve. Med Sminken, Hykleriet og Overtroen, med Pietismen og den ydmyge Respect for tom Fornemhed, med alt det Vrængbilledvæsen, Nationen havde lært at udlee med *Holberg*, hvis Peder Paars var de Dannedes Bibel, havde man for en stor Del ogsaa bortkastet den ældre Tids Dybde og Poesie. [51 A r°] Medens Huspostillen og "Taarepersen" vare forsvundne af Husene og Lhombrebordene vare blevne almindelige i Præstegaardene, var ogsaa Kingo forstummet i Kirkerne, og
 20 efterat man havde rystet sine Lunger sunde med *Holberg*, var man kommen saaledes i Gang med at lee, at det blev svært for nogen dybere Poesie at trænge igjennem.

[51 B r°] Den Tid var endnu ikke oprundet, da den dybe alvorlige Grundtone i den ældste nordiske Poesie skulde gjenstrænge Aarhundreders Glemselsnat og gennem de Lærdes Studerekamre finde Gjenklang i Konstpoesien. Af Folkebevidstheden var hele hin gamle Verden udfaldet og *Evalds* Forsøg paa at kalde den tilbage med den døde Baldur var forgjeves. Han var selv kun trængt frem til den mythisk-historiske Forgaard, men

1 + paa · 5 deres # de- · 6 saae man < stode · 8 alvorligere < alvorlige · 9 + uden Ufordragelighed · 11 Munterhed \ og Lattermildhed · 13 tom Fornemhed < Aristocratiet · 14 Vrængbilledvæsen < Carricaturvæsen · 20 var \ det · 21 + man kommen saaledes i Gang med at lee, at det blev · 22 nogen dybere < den
 35 Evaldske · 23 B < A · 25 og \ fra · 28 Baldur # Bl · 29 -historiske ◀ -historisk

havde ikke faaet Syn paa Tempelruinens begravne Skatte. Hvad
 de andre Digtere saae i denne Retning var kun Vrangsiden af
 Mythebillederne, der kun kunde tjene til Spøg og Satire. Vor
 lifflige Middelalderspoesie, der dog endnu havde sin skjulte Rod
 5 i Folkesindet og paany maatte kunne faae Liv i Folkebevidst-
 heden, var vel af *Vedel* og *Syv* fremdraget med ædle Kvinders
 Visebøger fra forbigangne Aarhundreder men stod nu kun i
 Fængsel paa de støvede Boghylder. Det var forgjæves, at en
 enkelt varm poetisk Lærd, som *Sandvig* atter havde fremdraget
 10 kostelige Perler baade fra *Edda*-Minderne og de sidste Oldemød-
 res Haandskrifter. *Vedels* og *Peder Syvs* Kæmpevisebøger stode
 vel ogsaa hist og her med *Peder Lolles* Ordsprog og *Rimkrøniken*
 paa en enkelt gammel Bondemands Hylde ved Siden af hans
 Spændebibel og *Kingos* Psalmebog, *Vedels Saxo* og *Hvitfeldts*
 15 *Krønike* kunde ogsaa endnu findes blandt en gammel Bondes
 Efterladenskaber tilligemed de ringeagtete Almuekrøniker om
Holger Danske og *Carolus Magnus*; men hvad den dannede
 Verden skulde bryde sig om maatte aldrig være nedsjunket paa
 Bondehylden og ikke gjort latterligt i *Peder Paars*. *Evalds* Skrift-
 20 er savnedes vel sjælden i nogen dannet Mands Bogsamling, men
 de læstes kun lidet. Derimod kunde man ofte *Wessels* "Kjærlig-
 hed uden Strømper" udenad og havde megen Modtagelighed for
 Vittigheden i hans og *Baggesens* komiske Fortællinger. Det var
 forresten *Selskabssangenes* Tid. Ved ethvert festligt Bord skulde
 25 der synges; men denne Selskabeligheds-Lyrik var som oftest tør
 moraliserende, hvorimod den paa samme Tid blomstrende Drik-
 kevis-Poesie ikke manglede Lune og Vid, medens den under-

2 + i denne Retning . 4 lifflige < glemte < hele . 5 maatte kunne < kunde .
 30 6 var < vare . 6 var vel af *Vedel* og *Syv* fremdraget < laae i vore . 6 + med .
 7 Visebøger \ fra < paa . 7 + fra forbigangne Aarhundreder . 7 + men stod nu
 kun i Fængsel paa . 7 stod < stode . 7 i Fængsel paa < paa . 8 Boghylder \ og .
 8 Det < det . 8 at < naar . 9 + atter . 10 *Edda*-Minderne < Oldtidsgravene .
 10 sidste Oldemødres < gamle . 12 + ogsaa . 16 ringeagtete < gamle . 17 +
 35 og . 18 maatte \ være udleet af *Holberg* . 23 Fortællinger < Rim- . 25 + denne

tiden hos den overgivne Ungdom kunde streife over paa Frivolitetens og det kaade Fritænkeris Enemærker. Heraf blev det *Rahbe*kske Lune dog ikke smittet og hans Drikkeviser har baaret hin Tidsalders Munterhed og livlige Spøg gennem de følgende Slægtled. *Rahbech* sluttede sig forresten til *Thaarup* og alle Medarbejderne i den saakaldte evangeliske Psalmebog, der treffende repræsenterede Tidsalderens almindelige religiøse Retning. |

Det er noksom bekjendt hvorledes Prædikener om Landøconomie og Industri ofte med liden Salvelse havde fortrængt de lange og ivrige Bodsprædikener, især hvor man saae et Titushoved paa Prædikestolen. Det var som Orthodoxien var bortkastet med Parykken.

Dette var vel ingenlunde Tilfældet i *Torkildstrup*, hvor Provsten hørte til den gamle Skole, som *Balle* med hæderlig Iver stod i Spidsen for. Han aflagde vel ligesaalidt for at holde Skridt med Tiden hvad der væsentligt hørte til hans Natur, som han afkastede den Hovedbedækning, han havde baaret fra Mesterlectien i Vordingborg Latin-Skole; men Tidsalderens nye Skikkelse baade i Dragter, Sæder og Meninger, trængte sig dog frem allevegne. Forskjellen var kun saa meget mere kjendelig og afstikkende, hvor dog saa Meget af det Gamle endnu var bevaret. Dette kunde selv ikke undgaae Drengens Opmærksomhed.

Bispevisitatsen var endnu i Slutningen af Aarhundredet den største Begivenhed i en Præstegaard. Den store Fest, hvorved alle Herredets Præster skulde samles og Stiftets Biskop var Festens Konge, blev altid længe iforveien forberedet. Mange Dage forud blev der i Præstegaarden skuret og oppudset allevegne; der blev

I paa < i . 4 Spøg \ med den fjerne politiske [# polisk] Verdens Uro . 5 *Thaarup* < den thaarupske *Deisme* og *Pram* . 6 treffende repræsenterede < ganske svarede til . 14 + som *Balle* med hæderlig Iver stod i Spidsen for . 14 med # st . 15 Han aflagde vel ligesaalidt < Han aflagde den vel heller ikke < og heller ikke aflagde den . 15 + for at holde .. han afkastede den . 16 hans \ hans . 17 fra \ sin . 18 Latin-Skole < latinske Skole . 19 + sig . 20 var \ var . 23 Aarhundredet < Aarhundred . 27 + i Præstegaarden . 27 + allevegne; der blev

5 bagt Makroner i Kjøkkenet til sær Fornøjelse for Smaadrene,
 der da vel undertiden kunde faae en [52 r°] Karklud om Halsen
 istedetfor en Makron i Munden, naar den muntre buttede Søster
 var Bagerske. Hele Huset var i Bevægelse, medens Faderen
 10 beredte sig stille paa sine Taler i Studerekamret. "Moster" lod
 "Sturms Betragtninger" ligge, for at ordne Alting pynteligt til
 Bispen i Gjesteværelserne. Moderen havde Tilsyn med Alt - og
 "Grand'mama" eftersaae selv sin Festdragt og det imponerende
 "Hoved-Sæt". Husjomfruen holdt Pigerne i Arbeide, Døtrene
 15 hjalp til, og Huslæreren maatte forklare Drengene paa Kvisten
 hvad en Biskop havde at betyde for Stat og Kirke og Skoledren-
 ge. De Tider vare vel forbi, da Præstekonerne ydmygelig kyssede
 Bispen paa Haanden; men han var dog altid en høist hædret
 Gjest, som der maatte tages mere Hensyn til, end nogen Anden.
 20 Man loe rigtignok nu af den gode gammeldags Præst, der havde
 glemt sit Latin og blev sat i saa stor Forlegenhed med hvorledes
 hans lærde Bisp og Gjest ret efter Ønske skulde bevertes. Det var
 en Anecdote, som ogsaa Børnene i *Torkildstrup* kjendte. Paa Præ-
 stens Undskyldninger for Husets ringe Leilighed, havde Bispen
 svaret: "ingen Omstændigheder, Hr Broder!, milde Ansigter og -
 modicum bonum (hvorved han forstod en tarvelig Bevertning) det
 er det Eneste, jeg ønsker." For nu at kunne underrette sin Kone
 om hvad det var, Bispen saa udelukkende næst hendes milde An-
 sigt havde ønsket, maatte Præsten henvende sig til sin Degn, som

1 bagt \ Kager og Makroner · 1 + Makroner i Kjøkkenet · 1 til \ Drengenes <
 Børnens < hvert Barn < Børnens · 1 + sær · 1 + for Smaadrene · 2 +
 der da vel · 2 kunde \ de vel · 5 + stille · 5 sine Taler < sin Tale · 5 lod \ lod ·
 7 Bispen < Bispens · 8 + selv · 9 + "Hoved- · 10 + paa Kvisten · 11 +
 30 betyde · 11 Stat og Kirke < Kirken · 11 Skoledrenge < Drengene < Skolen ·
 13 Haanden # Stif · 13 han < det · 13 + høist hædret · 15 loe \ vel · 15 +
 rigtignok · 15 nu \ + dog · 16 + saa · 16 med hvorledes hans < da hans ·
 17 Bisp \ paa · 17 + Det var en Anecdote, som ogsaa Børnene i *Torkildstrup*
 kjendte · 19 Undskyldninger for < indirecte Spørgsmaal om hvad der kunde være
 35 Hans Høiærværdighed behageligst at nyde efter · 19 + ringe · 21 Bevertning #
 Bevar · 21 + det · 23 + næst hendes milde Ansigt

var noget stærkere i Latinen. Degnen, som aldrig var raadvild, vilde ikke mangle Svar paa dette Tillidsspørgsmaal af hans Præst, der dog kun yttrede sin Uvidenhed, som en øiebliklig Forglemmelse af det jo noksom bekjendte classiske Ords Betydning.

5 Maaske vilde Degnen ved denne Leilighed spille sin Sogneherre et lille Puds. "Det er besynderligt!" – svarede han – "har Bispen virkelig forlangt en *Modicum bonum*. Det er jo noksom bekjendt, at det paa godt Latin betyder – en Føllehale." "Herregud!" udbrød Præsten – "er det den høiærværdige Mands Ønske? – jeg syntes nok, det var saadant Noget, men Ordet forekommer dog sjældent hos Classikerne. Nu ja Enhver har sin Smag i Verden og der er Intet, jeg jo gjerne vil gjøre for den brave Mand. Vi har kun et eneste Føl, men for Bispen skal Intet være for godt i mit Hus, og Føllet kan jo ogsaa nok blive Hest [53 r°] endda." Han

15 takkede sin Degn for denne Hjælp paa hans Hukommelse og betroede strax sin Kone hvad det var for en mærkelig Ret, som var det Eneste, Bispen ønskede. Hun deelte hans Forundring over den lærde Mands besynderlige Livret, men var ogsaa strax enig med sin Ægtefælle i, at Intet ved denne Leilighed burde spares.

20 Den stegte Føllehale stod næste Dag i en særskilt Anretning for Bispen og da han spurgte hvad det var, man saaledes udelukkende bevertede ham med, svarede Præsten fornøiet: "*modicum bonum*, Deres Høiærværdighed! *modicum bonum*! Vi havde rigtignok kun det eneste Føl, men for vor kjære høiærværdige Gjest er Intet os for sjældent eller rart. Føllet kan jo ogsaa nok blive god Hest endda og nu er det jo endogsaa Brug hos Engelsmændene med Rideheste uden *modicum bonum*." Hermed var Sagen

30 I Latinen \ men dog heller ikke vidste Besked med nogen Ret, der hed *modicum bonum*. 1 raadvild \ og ikke . 2 + ikke . 2 + af hans Præst . 3 + sin Uvidenhed . 5 Degnen < han ogsaa . 5 sin \ velærværdige . 6 + han . . 7 + virkelig . 7 en < det . 7 *Modicum* < *modicum* . 11 sin < sine . 13 + skal . 14 + nok . 16 betroede # na . 21 + han . 22 fornøiet < kun . 23 + *modicum bonum*! . 24 + kjære . 24 Gjest < Biskop . 25 rart < kostbart . 27 + med Rideheste uden

35 *modicum bonum*"

opklaret og Begivenheden gik siden fra Mund til Mund som et Exempel paa en ældre Tids Eenfold og Godmodighed. Bispem var for-
 5 dum en reisende Gud i Præstegaardene og der fandtes endnu dengang mangan *Philemon* og *Baucis*, som gjerne bragte ham ethvert Offer.

En lignende Historie fra hin ældre Tid betegner i ligesaa høi Grad den Kjærlighed og Ærbødighed, hvormed Bispem i Aar-
 hundredets Begyndelse hyldedes af de jævne simple Præstefolk. Et Par gamle trohjertige Ægtefæller i en Præstegaard vare lige-
 10 ledes af den listige Degn bragt til at troe, at deres Bisp havde en underlig Særhed, som kom af hans Lærdom og glade Stemning, naar han sad ene om Natten blandt Bøgerne, med sine Lys paa Bordet i Studerekamret. Hvergang han pudsede sine Lys, blev han sig sin Lykke bevidst. Hans største Glæde i Verden var
 15 derfor bleven "at pudse Lys". Man fandt en saadan Særhed ikke saa urimelig, naar man satte sig ind i de natlige Studeringers hyggelige Tilløkkelser og i en saadan lærd Mands Stemning derved. Dette kunde have fremkaldt en kjær Vane, der var gaet over med ham i Selskabslivet. Den første Aften Bispem sad ved
 20 Bordet hos de gamle Præstefolk saae han sig noget forundret omgivet af en stor Mængde Lys, der stode nærmest ved ham og oplyste ham i et Slags Glorie. Til sin større Forundring bemærkede han, at det desuagtet blev stedse dunklere omkring ham. Tællelysene stode nemlig alle med lange Taner og Ingen gjorde Mine til at pudse dem. Under Samtalen med [54 r°] de trohjertige Gamle glemte Bispem snart denne tilsyneladende Mangel paa Opmærksomhed og pudsede selv et Par af de Lys, der stod ham

1 + siden . 3 + for dum . 4 dengang mangan < et Slags . 7 Aarhundredets
 30 Aarhundredets . 10 + deres . 10 Bisp < Bispens . 10 havde \ en underlig < største Glæde i Verden var ved . 11 underlig \ lærd . 11 Stemning < Steming . 12 + blandt Bøgerne . 13 + Hvergang .. bevidst . 15 + derfor bleven . 16 + sig ind . 17 + i . 18 Dette < som . 18 have fremkaldt < være blevet til . 18 + en kjær . 18 Vane \ og . 18 + der var < + være . 19 ham \ selv . 21 stor
 35 Mængde < hel Del . 23 det # I . 24 + nemlig \ + efterhaanden < + snart →

- nærmest. "See! nu begynder han!" – hviskede Præsten og stødte sin Kone glad paa Albuen. Bispen fortsatte uforstyrret Samtalen og pudsede uvilkaarlig det ene Lys efter det andet til stor Glæde for de gamle Præstefolk. Saaledes gik det hele Aftenen og da
- 5 Bispen endelig reiste sig for at begive sig til sit Sovekammer, hvor der allerede brændte Lys med lange Taner, fulgte begge de Gamle ham til Gjestekammerdøren hver med to langtanede Lys i Hænderne, hvorpaa de hjertelig ønskede ham god rolig Nat, medens de holdt alle fire Lys hen for ham. De vilde endelig
- 10 paanøde ham Lysesaxen og bad begge: "aa jo! aa! endnu engang, Deres Høiærværdighed!" Herved kom det formodentlig til en Forklaring. Historien er fortalt som virkelig. Den betegner upaa-tvivlelig en langt ældre Tids Trohjertighed, Naivetet og simple Sæder end Halvfemsindstyvernes.
- 15 Stiftets Biskop i Slutningen af Aarhundredet var ikke meget afholdt. Han gjaldt for myndig og overmodig. Man paastod, at han saae dybt ned paa de ringere Stænder og især foragtede de stakkels Skolelærere, som skjævede og bævede, naar deres Dygtighed skulde prøves af den strenge Bisp paa Visitatserne.
- 20 Han vilde aldrig sidde til Bords med nogen Degn, og det var ham, en yngre Præst i Falsters Nørreherred i den Anledning skulde have drillet ret føleligt. Det var en Præst ved Navn *Hum-le*, denne almindelig bekjendte Historie fortaltes om. Han var selv en Særling, der levede som en uomgængelig *Diogenes* i sin
- 25 Præstegaard. Hans Stol var en tom Smørfjerding – sagde man og hans Skriverbord en omvendt Tønde. Han modsatte sig enhver

99 24 med \ + meget 5 + til . 5 Sovekammer < Gjestekammer . 6 begge # d .
 7 Gjestekammerdøren \ med . 9 De vilde endelig paanøde < rakte . 10 paanøde \
 30 ham . 10 + "aa jo! . 10 aa! < aah! . 12 er fortalt < fortaltes . 12 Den betegner ..
 en langt ældre < og [< men] de Fleste opfattede mere dens komiske Side, end
 lagde Mærke til det Smukke i en saadan . 13 Trohjertighed \ og . 13 + og simple
 Sæder end Halvfemsindstyvernes . 16 myndig \ + herskesyg . 16 Man paastod
 < Det var bekjendt . 17 + dybt . 19 den strenge Bisp < ham . 20 aldrig <
 35 ikke . 20 var < var . 23 + om . 23 + var . 24 Særling \ og lærd

Overordnet og hans fredelige Provst havde idelige Bryderier med ham. Da Hr *Humle* skulde være Vert for sin myndige Bisp, der ikke vilde spise med Degne, havde han til Festmaaltidet i sin Præstegaard indbudet alle de Degne, han kunde skrabe sammen.

5 Bispens studsede da han blev indført i dette Bordselskab, men Hr *Humle* smilede sarkastisk, idet han forestillede for Bispens disse den "værdige Lærestands vigtigste Grundpiller". "Jeg veed vel", tilføiede han – "at Deres Høiær[55 r°]værdighed ikke ynder vor urolige Tids frække Meninger om Frihed, Lighed og Broderskab

10 – og at selv vor store Dydslærers Exempel ved at sidde til Bords med Toldere og Syndere ikke kan formaae vor høie Overhyrde til at spise med Degne. See! derfor er her ogsaa dækket et lille aparte Bord for D. H. ganske alene." Hvorledes Bispens optog denne Spydighed, melder Historien Intet om. Den samme Biskop

15 var det, der engang ventedes i *Torkildstrup* Præstegaard, og til hvis sømmelige Modtagelse der forberedtes et stort Middagsselskab for Omegnens Honoratiores navnlig alle Herredets Præster, af hvilke dog den uomgængelige Hr *Humle* ikke indfandt sig. Her var de fleste Personligheder samlede, som meer eller mindre

20 blandt hin Tids Middelstand har tildraget sig den torkildstrupske Præstesøns Opmærksomhed og hvis Eiendommeligheder undertiden kunde være Gjenstand for de Ældres Bemærkninger. Her var en Blanding af Titushoveder og Parykker tilstede, som betegnede Overgangen fra den gamle til den nye Tid. De verdslige

25 Herrer med eller uden Paryk, saavel unge som gamle, bare dog alle den endnu ikke aflagte Pidsk i Nakken. Under livlige Samta-

2 Hr *Humle* < han · 3 Festmaaltidet ◀ Festmaalidet · 6 + for · 8 Høiærværdighed < Høiærærværdighed · 9 frække < ugudelige · 10 Exempel ved < Nedladenhed i · 11 vor høie Overhyrde < Dem · 13 + aparte · 14 Spydighed < *Sarcasme* · 15 + det · 15 + engang · 17 navnlig < og · 19 de fleste .. samlede < Meget at see og høre · 19 meer eller mindre blandt hin Tids Middelstand < ogsaa · 20 har tildraget < maatte tildrage · 20 den ◀ den den · 20 torkildstrupske [< mindste] Præstesøns < mindste Drengs · 21 hvis Eiendommeligheder .. være < lang Tid efter bleve · 26 Nakken \ som · 26 Under < under

ler og Bevægelser med Hovedet fløi den lille Pidsk dem frem og tilbage mellem Ørene som en Lammehale til Fornøielse for de smaa Iagttagere. Den civile Herredragt var for ældre Mænd den høikravede Spids-Kjole med store blanke Knapper, lang Vest, samt Knæbenklæder og høiskaftede Støvler med snehvide Linninger ved Knæet. Næst Tidens politiske Nyheder dreiede Talen sig saavidt den kunde opfattes fornemmelig om Agerbrug og Industri og kun hist og her blandt de ældre Præster om theologiske eller kirkelige Gjenstande. Blandt disse ældre Præster var det især de to nærmeste Naboer og Venner af Huset, *Glahn* og *Blicher*, som Drengen lagde Mærke til. Hos dem begge, ligesom hos Faderen, var Præsten altid kjendelig, enten de havde Præstekjolen paa eller ikke og uden at Præsteligheden betegnedes ved noget Slags from Salvelse i Selskabslivet. De saae altid mildt til Drengen og havde gjerne et Par muntre og kjærlige Ord tilovers til ham. Bispens kunde han vel ikke komme nær; han var altid omringet af de fornemste Gjester; men Drengen gik spændt paa en lille Forestilling for ham efter Bordet, hvortil den ældste Broder Studenten, der just var hjemme, havde forberedet ham. Bispens Nærværelse syntes, uagtet den frie og muntre Underholdning, dog at udøve et Slags trykkende Herredømme over Stemningen. Den tykke godmodige Forvalter med det store ildrøde Ansigt, de høie speilblanke Støvler og de store Sidelommer paa Kjolen, glemte dennegang at spøge med Drengen. *Bernhard*

1 Hovedet \ ofte · *1* + den lille Pidsk · *2* mellem < ved deres < over · *3* + var for ældre Mænd \ endnu · *3* den høikravede Spids-Kjole < var den afrundede [*<* afrundet] Kjole · *4* Vest \ med Skjøder · *5* Knæbenklæder \ Silkestrømper og Sko, eller · *5* + og · *6* + ved Knæet · *6* politiske Nyheder < Politik · *6* dreiede < dreide · *7* + saavidt .. opfattes · *10* de # t · *13* + og uden .. Selskabslivet · *18* + for ham · *19* + Studenten · *20* Underholdning < Stemning · *22* + store · *23* Ansigt \ og · *23* + høie speil · *24* at spøge med < sit sædvanlige Spørgsmaal til · *24* Drengen \ om han maatte putte ham i Lommen. [56 r°] Han hørte til Familien paa et adeligt Herresæde [*<* en Herregaard < Skjørringegaard] og repræsenterede for sit Vedkommende i sin underordnede Stilling hvad der kjendtes af Adelskab paa Øen dog med jævn borgerlig Fordrings- (forts. 103 20)

vilde ogsaa heller "vendes Mølle" med af den lille muntre Præst fra Stubbekjøbing, som engang havde spaaet ham en mærkelig Fremtid, om endogsaa med et noget orakelagtigt Enten-Eller. Men denne gode Ven var heller ikke tilgængelig. Han var selv

5 aabenbart i en mislig Stilling. Han var falden i Hænderne paa den største Taler i Landet idetmindste den høieste og den, der talte mest. Det var en meget jævn skikkelig Landsby-Præst af den ældre Skole, men som altid vendte Timeglasset to Gange paa Prædikestolen og ikke kom til Amen før det sidste Sandskorn

10 anden Gang var udrundet. I Selskaber var han ligesaa vidtløftig og umulig at slippe fra, medens han for ikke at blive forladt af sin Tilhører altid strax borede sin lange Pegefinger ind i et Knap-hul paa hans Kjole og aldrig slap ham før Taleren ved et eller andet Tilfælde blev standset i sin eneste verdslige men uendelige

15 Tale om det Ypperste af alle jordiske Ting, nemlig om Lange-land, "det *Canaans Land*," hvor han tidligere havde været Præst. Det var en sædvanlig Spøg i Selskaber at bringe heftige og utaalmodige yngre Mænd, der ikke kjendte den Gamles Veltalenhed

20 (forts. fra 102 36) løshed. Hans fastslaaede Indfald med at putte smaa Børn i Lommen anvendte han ogsaa mindre heldigt til de nu større Dreng og udsatte sig derved for Smaadrengenes Kritik [*< deres umodne Kritik < en vistnok ubeføiet DrengKritik*] over hans Skjønsomhed og Forraad af gode Indfald.

Naboherremanden, der bestandig [*< endnu kun*] kaldtes Secretairen [*< "Secretairen"*] havde heller ikke ved det store Bispegilde Leilighed til at give sig af med den mindste Dreng [*< Drengen*] eller som sædvanlig at række to krummede Fingre frem mod Midten af hans Ansigt og spørge: "vil du miste din Næse min Dreng!" Drengen var voxet fra hin Spøg [*< Denne ligeledes staaende Spøg og eneste Spøg af "Secretairen" var Drengen ogsaa ked af*]. Han syntes allerede

30 ubevidst berørt af den Tidsaand, der tidlig har lært de Smaa, at de ikke skal [*< ligesaalidt*] lade sig knibe i Næsen, som puttes i Lommen af de Store. · 102 24 *Bernhard* < og han

1 + ogsaa · 7 + jævn · 7 skikkelig < brav · 7 + Landsby- · 8 + men · 9 Sandskorn \ i det · 11 blive \ afbrudt eller · 12 + strax · 13 Taleren .. blev standset i < han var færdig med · 14 + verdslige · 14 uendelige < timelange · 15 det Ypperste af alle < de · 16 tidligere < tilforn · 17 en < et · 17 Spøg < Gækkeri

til at indlade sig med ham og faae Talen bragt i Gang om Lange-
land. Den saaledes gjækkede Tilhører maatte snoe sig som han
vilde og afbryde Talen med alle mulige Indrømmelser han slap
ikke fra at høre om det *Canaans Land*, før man skulde tilbords
5 eller tilvogns eller – hvad dog sjældnen var Tilfældet – Taleren selv
var bleven træt; thi den virkelige Ende paa Talen om Langeland
havde Ingen endnu hørt. I denne store Talers Vold befandt sig
den lille Præst fra Stubbekjøbing, og Drengen, som ikke før
vidste Besked med en saadan Stilling i Livet kunde paa ingen
10 Maade begribe [57 r°] hvorfor hans gode Ven vred sig saa ynke-
lig og gjorde saa mange underlige Miner under Samtalen med
den gamle store Mand. Havde Drengen allerede dengang opdaget
hvad han senere maa have lagt Mærke til, havde han blot behøvet
at kalde "Doctoren" til Hjælp for at frelse sin spaadomskyndige
15 Legekammerat. *Torkildstrup*-Familiens Huslæge, som ogsaa var
fra Stubbekjøbing, var en svær og stærk Mand; han havde som
de fleste dygtige Læger en stærkt udpræget Charakter og en
Bestemthed i Ord og Miner, som ingen Modsigelse taalte. Naar
han blev ivrig og hævede sin kraftige Stemme overdøvede han
20 desuden enhver Anden og beherskede Samtalen med samme
Magtfuldkommenhed, som sine Patienter. Hans Nærværelse
havde altid noget Beroligende, selv hvor han havde erklæret al
menneskelig Hjælp for ophørt. Al den Trøst og Beroligelse, han
ved sørgelige Leiligheder selv havde Tillid til, bar han næsten
25 altid i sin Lomme. Det var en lille Pakke med "Staalspulvere"
(): kjølende Pulver) som han, med hjertelig Bevægelse, tvang
hele den sørgende Familie til at tage ind. Han var en Typus for
hin Tidsalders Læger, som man dog af og til endnu har seet
enkelte overblevne Skikkelser af blandt deres finere og mere

4 fra < for · 7 store Talers Vold < Nød · 9 + en saadan · 10 Ven \ den lille
muntre Præst · 11 under \ hans · 11 Samtalen < Samtale · 12 den < hans < sin
< den · 12 store < livlige · 12 Mand < Collega · 13 hvad # de · 14 spaadoms-
kyndige < præstelige < store · 15 *Torkildstrup*- < Præste- · 16 var < havde ·
35 24 ved \ slige · 24 + sørgelige · 27 + den sørgende · 27 Familie < Familien

alsidig udviklede Efterfølgere. Han kunde vel med sin Samtid glæde sig over Bastilliens Fald og ivre stærkt mod Aristokratiet og de privilegerede Stænder, men han havde i sin Ungdom staaet i et smukt venskabeligt Forhold til en høit anseet adelig Familie i Rudkiøbing-Egnen og naar Noget erindrede ham derom tog han 5 saa høirøstet Ordet til denne Families Berømmelse, at enhver anden Tale i hans Nærhed maatte forstumme. Havde den stærke Doctor blot hørt Langeland nævne, var han upaatvivlelig strax kommen ind paa sin Yndlingsmaterie og havde med Fornøielse 10 afløst sin lille plagede Sjælesørger, medens Langelands-Taleren var kommen tilkort med sit svagere Mæle, især hvis han og Doctoren havde faaet Fingre i hinandens Knaphuller. Et af de lykkeligste Ansigter, man her har kunnet see og formodentlig i den feirede Biskops Nærhed, var en vakker Repræsentant for hin 15 sorgløse Tids classisk dannede Lærde, der i egentligst Forstand i sit patriarkalske Hus lod Fiolen sørge, medens han glædede sig ved at efterligne *Horats* og *Virgil* i sit Studerekammer og opbygge sin Menighed med en Levnetsviisdom der i Forening med god christelig Moral kunde sprede en mild og rolig Glands over 20 Livet. Det var en lille letbevægelig Præst fra Falsters Sønderherred som var temmelig bekjendt for sine gode latinske Vers og var et Mønster for milde og sagtmødige Husfædre. At leve overensstemmende med Naturen (*convenienter naturæ*) [58 r°] var hans Princip, og tidlige Ægteskaber ansaae han for det virksomste 25 Middel til at bevare Sædernes Renhed og Sindets Friskhed i Familielivet. Musikens forædlende Virkning paa Ungdommens Sæder kjendte han fra sine græske Klassikere og det naturligste Udtryk af sand og uskyldig Livsglæde saae han i den lette uforberedte Dands. I Overensstemmelse med denne sin Livsbetragning

7 Havde < Han 7 den stærke Doctor < han · 8 upaatvivlelig < upaatvivlig · 8 + strax · 9 + havde · 10 + plagede · 11 svagere < svage · 11 + især · 13 man # m · 13 har kunnet see < vil kunne have seet · 25 til < for · 25 Sindets # en · 27 det < han

lod han sine voxne Sønner gifte sig jo før jo heller og beholdt dem alle med deres stedse voxende Familier i sit Hus, til der efterhaanden kunde aabne sig nogen selvstændig Levevei for dem. Hans Præstegaard var saaledes næsten før han mærkede det
 5 bleven et Hjem som Patriarkernes, og der kom aarlig flere og flere Vugger, som selv gjorde Dandsepladsen i Storstuen noget indskrænket. Hvor der var Hjerterum var der dog altid Rum og for fremmede Gjester fandtes der altid endnu Plads. Man kunde aldrig komme i noget gladere Hus. Naar den lille lærde Bedstefader om Aftenen forlod sine Klassikere og Studerekamret, medbragte han gjerne selv Fiolinen og havde sin Glæde af at være
 10 Spillemand, mens Børn og Børnebørn dandsede omkring ham med Husets kjærkomne Gjester. *Bernhard* havde selv engang været med paa et Besøg hos denne altid milde og veltilfredse
 15 Mand og kunde nu maaske have hørt ham fremsige et latinsk Hædersvers for Bispen, hvis ikke *Grand'mama* var traadt ind i sin Høitidsdragt for at føres til Bordet i Storstuen af Bispen medens "Secretairen" Egnens høieste Rangsperson tilbød Husmoderen sin Arm og alle de mindre Børn maatte op paa den store
 20 Kviststue, hvor den ældste Søster som Husmoder holdt paa Orden og Bordskik. Ved denne Leilighed var det udentvivil at en lille Præstekjole fandtes henlagt paa Kvistværelset, hvor flere af Præsterne havde omskiftet deres Dragt efter Kirkehøitideligheden. I denne Præstekjole fordristede den yngste Dreng i Præstegaarden
 25 sig til at optræde for sine ældre Søkende efter sluttet Maaltid og opfordre dem til at høre hvorledes han engang vilde tale fra en

2 + i . 3 + kunde aabne . 3 nogen \ anden . 4 var < blev < var . 4 næsten før .. bleven < en hel Colonie \ en efterhaanden . 5 Patriarkernes < Fader *Abrahams'* < for ligesaa mange . 5 og der .. indskrænket < unge Familier som der var voxne Sønner . 7 + dog . 9 lærde < muntre . 9 Bedstefader < Husfader . 11 + gjerne . 12 mens < naar . 13 + kjærkomne . 14 med paa < i . 15 + fremsige . 18 + Egnens .. Rangsperson . 19 + paa . 20 Kviststue # Kviststen . 20 Søster \ holdt B . 21 Bordskik \ medens de to andre gik Husjomfruen tilhaande
 35 i Kjøkkenet. . 24 fordristede .. Dreng < holdt den yngste Præste- . 26 + til

- virkelig Prækestol i en Kirke. Præstekjolen slæbte vel et helt
 5 Quarter efter ham paa Gulvet og Pibekraven sad noget skjævt,
 men det var Drengens ramme Alvor. Han havde om Formiddag-
 gen været i Kirke blandt de mange Præster og var meer end
 10 sædvanlig bleven grebet af hvad [59 r°] han havde hørt. Han
 syntes at have gjort den Opdagelse i sin egen Sjæl, at han ogsaa
 engang skulde være Præst som hans Fader og staae paa en virke-
 lig Prædikestol i en stor Kirke og tale mægtige Ord, som Vorher-
 10 re selv havde sagt, eller lagt ham i Munden saa baade Bønder og
 Præster og selv Bispen skulde høre derpaa med stille Alvor og
 bøje deres Hoveder hvergang han bøiede sit og synge saa smukt
 i Kirken, naar han havde sagt Amen. At noget Lignende har
 foresvævet ham synes han kun dunkelt at erindre – selv om det
 15 var ved dette Besøg af fremmede Præster tør han ikke paastaae
 bestemt, men at han i saadan en Stemning har staaet i en frem-
 med Præsts Ornat paa Kvistsalen og holdt en lille Prædiken med
 ramme Alvor for nogle af sine Søkende har han en tydelig Erin-
 dring om. At Ingen søgte at hindre ham deri veed han ogsaa;
 20 men af Barneprædikenen selv erindrer han intet Ord, og ligesaa
 lidt hvad Virkning den har gjort paa hans Søkende. Kun saa
 meget er vist, at det er gaaet af uden al Forargelse og at han intet
 høiere Ønske har havt i sin Barndom, end engang at blive Præst,
 som hans Fader. Det Ønske skulde vel aldrig opfyldes, men han
 opgav det ikke i mangfoldige Aar.
- 25 Fra hint Bispevisitats-Selskab i Præstegaarden er der endnu
 den for Drengen vigtigste Begivenhed at berette – hans Frem-

-
- 2 Quarter < Kvarter · 6 sin < sit · 9 + eller .. Munden · 12 + han · 13 erindre
 \ – og hvad han har sagt · 15 + at · 15 han \ saaledes og · 15 + en · 19 Barne-
 30 prædikenen ◀ Barneprædikenen · 21 + at (han) · 23 aldrig ◀ aldrig · 23 aldrig \
 egentlig i den Betydning og paa den Maade, han tænkte det · 23 men han ..
 mangfoldige Aar < men i en anden Betydning og paa en ganske anden Maade
 skulde dog ogsaa [< dog heller ikke] denne Børnedrøm [< dette Børnønske]
 blive til Virkelighed [< blive opfyldt] i hans Liv · 25 Bispevisitats- ◀ Bispevitats-
 35 25 der \ dog · 26 vigtigste < vigtigste · 26 Fremstilling < Forestilling

stilling for Bispen og den lille Prøve i boglig Konst han derved var beredt paa at aflægge. Han traadte ganske frimodig ind til Bispen i hans Værelse og spurgte om det maatte tillades ham at fremsige nogle Vers. Det blev ham strax tilstaaet med et gunstigt
 5 Nik, og Drengen fremsagde ganske tydeligt en bekjendt Fabel af *Gellert* i den danske Oversættelse. Bispen syntes at studse og betragte Drengen med et skarpt Blik, men da han havde seet lidt paa hans Ansigt, klappede han ham paa Kinden og lod ham gaae med et Par Ord om at det var flinkt. Først mange Aar derefter
 10 faldt det ham ind, at hans Broder Studenten [60 r°] udentvivel havde havt en Skjelm bag Øret ved Valget af den fremsagte Fabel. Bispens frastødende Væsen havde han mærket. Moster var ogsaa bleven saa stødt, at hun ikke under hele Festen lod sig see. Strax efter Bispens Ankomst med Famulus og Tjener havde hun
 15 endnu engang aabnet Døren til hans Værelser for at see om Alt var i fuldkommen Orden. Hun havde været meget net klædt, som en hæderlig Jomfru eller Enke, men havde nok glemt at aflægge det hvide huslige Forklæde; Bispen var allerede i det forreste Værelse. Han havde tilraabt hende et barsk og uhøfligt "Hvad vil
 20 I?" hvorved hun strax havde tillukket Døren og med stor Indignation skyndt sig bort. Den Fabel Studenten havde lært Drengen

I Prøve < Forestilling . *I* i boglig Konst < paa < af . *I* han \ + selv . *2* aflægge < give . *5* en < den . *5* bekjendt ◀ bekjendte . *8* ham \ mildt . *10* ham < ham . *11* Valget .. Fabel < at foranstalte og forberede denne lille Forestilling . *12* han mærket < man ogsaa mærket i Præstegaarden . *13* + ogsaa . *13* stødt < fornærmet . *13* see \ Hun havde med største Omhu havt Tilsyn med at Alt var indrettet for ham paa det Bekvemmeste i hans Gjesteværelser og selv for hans Famulus og Tjener i hans Nærhed . *14* Bispens < hans . *14* + med Famulus og
 30 Tjener . *15* hans < disse . *17* Enke \ i den dannede Middelstand . *19* Værelse \ han har formodentlig antaget hende for et Tyende . *20* + strax . *21* bort \ Dette kunde hun aldrig glemme. Om hun strax har beklaget sig over den "Tort" hos den ældste Broder vidste man ikke; men . *21* Den < den . *21* Studenten < han . *21* Drengen \ skulde udentvivel i ethvert Tilfælde med den tilføjede Moral være
 35 ham en lille Paamindelse [\ fra] til den myndige Bisp om Ydmyghed og beskeden Vurdering af sin egen Vægt og Betydning. Saaledes kunde han kun (forts. 109 17)

var om Græshoppen, der sad paa det store Hølæs, som Hestene ikke kunde trække. Da Læsset ingen Vei kan komme og Kjøresvenden, der staaer ved Siden af Hestene ikke kan tvinge dem til at rokke det, springer Græshoppen med stolt og vigtig Adfærd ned af Læsset og siger: "kjør nu!" Saaledes skulde Mosters mindste Gut fremtræde som hendes Ridder og uden at drømme derom formane den myndige Bisp til ikke at overvurdere sin Vægt og Betydning i Verden.

Erindringen om denne Fabels Anvendelse og Billedet af denne stormægtige Prælat, som forresten skal have været en lærd og dygtig Mand, har udentvivel lang Tid efter om end ubevidst blandet sig med den historisk-poetiske Forestilling om den myndige Domprovst *Grand*, der engang mente at kunne bringe det største Læs i Danmark til at standse eller bevæges efter sin Personligheds Vægt og Betydning.

(forts. fra 108 36) uden Anstød formanet af [$<$ fra] den mindste Dreng i Præstegaarden. Det \cdot 1 var \ Fabelen \cdot 1 Græshoppen # Frø \cdot 4 + med stolt og vigtig Adfærd \cdot 4 og \ med \cdot 4 Adfærd $<$ Mine \cdot 5 Mosters $<$ den \cdot 9 + Erindringen om .. Anvendelse og \cdot 10 Prælat $<$ Præladt \ har udentvivel, om end uvil-
 20 11 udentvivel \ om end ubevidst blandet \cdot 11 lang \blacktriangleleft langt \cdot 11 + om end ubevidst \cdot 12 den historisk-poetiske $<$ hans \cdot 12 historisk $<$ historiske \cdot 13 Domprovst $<$ Erkebisp

[61 r°] Ellevte Kapitel

(Tidligste Bekjendtskab med dansk Sprog Historie og Poesie.
Første Forsøg i Digtning. Indtrykket af den første Roman.)

- 5 Inden Landsbydrengen var kommen saavidt, at han kunde bringe den stormægtige Bisp hin Barneformaning ved Fabelen om Græshoppen paa Hølæsset, havde han havt flere Lærerinder og Lærere og var bleven saa stærk i sit Modersmaal, at han kunde tale og skrive det paa to Maader, baade som menneskeligt Dansk og som Pludderdansk eller det blandt Drengene velbekjendte P-Maal. At
- 10 kjende Bogstaver havde han lært som Leg. Alt hvad der i Barndommen med det rigtige Modersmaal kommer fra og gaaer til Hjertet lærte han med Lethed og Glæde af sin Moder, hvad der kostede nogen Anstrengelse lærte han snart ved Hjælp af Rosiner og Mandler af den milde hjælpsomme Husjomfru. Heraf kom det
- 15 maaske, at Kjærligheds-Magten eller – om man vil – Rosin-Methoden ved al Belæring blev ham den eneste virksomme. Naturlo-

-
- 2 Tidligste ◀ Tidligst · 2 Tidligste Bekjendtskab med dansk Sprog .. Indtrykket af < Boglig Lærdom og Konst. Børnebøger. Den første Roman · 2 dansk ◀
- 20 Dansk · 3 den ◀ Den · 5 hin Barneformaning < til at studse · 5 Græshoppen # F · 7 + bleven · 7 han < baade · 8 menneskeligt < uforvansket < sædvanligt · 9 + Pludderdansk .. velbekjendte · 9 Pludder- < Narre · 9 + At kjende Bogstaver havde han lært som Leg · 10 + Barndommen med [< i] · 11 rigtige \ uforvanskede · 12 der \ siden faldt lidt sværere og · 13 nogen Anstrengelse <
- 25 noget Hovedbrud · 13 + snart · 14 Husjomfru \ + (Pludderdansen lærte han kun af Drengene) · 15 at \ han gennem sit hele Liv ingen anden Belæring [< ret Lærdom] har villet modtage end den, der blev ham bibragt ved [< uden ved] · 15 Kjærligheds-Magten \ + i ham selv og Andre · 15 + – om .. vil – \ ved · 16 ved .. virksomme < i aandelig Forstand. Mod enhver gnaven og ukjærlig
- 30 bidsk eller overmodig Hovmesteradfærd [< -methode] – det være sig i Skolen i Livet eller i Literaturen – har han altid i sit inderste Sind som en født Republikaner i Aandens Fristat, gjort Oprør. Han troer bestemt at kunne paastaae at han aldrig var kommen fra A til Ø i Alphabetet og aldrig havde lært at læse eller skrive Sammenskrift ved noget andet Middel end hin milde kvindelige og op-
- 35 muntrende Veiledning og at han aldeles Intet har lært i Verden ved nogen beføiet eller ubeføiet Belæring [< lavere eller højere Underviisning] af kaldede eller ukaldede Hovmestre [< Mænd], der ikke igrunden har fulgt samme virksomme og mægtige Princip

ven om Varmens udvidende og Kuldens indsnærende Virkning har han for sit Vedkommende overført paa den aandelige Udvikling.

5 Hvad hint Pludderdansk angaaer, som han af andre Dreng
 havde lært saa kan hele dets System – som de smaa Sproggrand-
 skere veed – indbefattes i den eneste Regel, at indskyde et P
 imellem hver Stavelse med Gjentagelse af den foregaaende Vocal.
 Denne ildelydende Sprogleg forudsætter imidlertid, at en Dreng
 kan stave rigtigt. Dette Sprog brugtes til aldeles betydningsløse
 10 Løier mellem Drengene og til at sende Depecher i fra Gaarden
 til Skolestuen ved en dertil afrettet Hundepost. En Dag blev en
 saadan hemmelig Depeche om en eller anden Leg opsnappet af
 den alvorlige Fader, som med Forskrækkelse troede i det ham
 ubekjendte Sprog at have opdaget nogle uhøviske halv fordreiede
 15 Ord. Et strengt Forhør maatte følge herpaa men fuldkommen
 Frikjendelse fandt Sted ved Meddelelse af Nøglen til det hemme-
 lige Sprog. Den usædvanlige Alvor, hvormed denne Spøg blev
 undersøgt, forundrede Smaadrengen, der fra den Tid af fik en
 latinsk Donat og Veiledning til anden Uddannelse af sit mulige
 20 Sprogtalent.

Dansk Historie læste han med størst Fornøielse. Engang blev
 dog denne Fornøielse forstyrret ved et Uheld der ikke var uden
 Indflydelse paa hans let bevægelige Barnesind *).

*) Dette Minde fra hans Barndom fortæller *Fred. Barfod* livligt (forts. 112 15)

4 han \ baade kunde · 5 lært \ at tale og skrive med Færdighed · 5 saa kan hele
 dets System – som de smaa Sproggrandskere veed – indbefattes i den eneste Regel
 < og hvis hele Konst bestaaer i · 8 Denne ildelydende Sprogleg < saa
 forudsætter denne Drengleg · 8 forudsætter imidlertid < idetmindste · 8 en
 30 Dreng < Drengen · 9 + Sprog · 10 Drengene < Smaadrengene · 10 Depecher
 < Depescher · 12 Depeche < Depesche · 13 alvorlige # d · 14 uhøviske halv
 fordreiede Ord < usømmelige Hentydninger · 15 men < og · 15 fuldkommen
 < Fuldkommen · 16 Frikjendelse < frikjendelse · 16 fandt \ vel · 17 Alvor \ og
 Streghed · 17 Spøg < Sag · 18 fik \ Anvisning til · 19 + mulige

- [62 r°] Hvad han kjendte til Poesie indskrænkede sig for største Delen til hvad der kunde findes i de Sange, han hørte. Som ganske lille maatte han nøies med Rimene i sin *Abc*, som kun fik noget Liv ved de tilføjede Billeder. Siden opsnappede han de
- 5 Smuler der faldt fra de Ældres Bekjendtskab med lette comiske Rimerier og Knyttelvers, som han dog ingen Smag fandt i. At kunne gjøre Vers eller rime var en temmelig almindelig Færdighed baade hos ældre og yngre Mænd. Lidt Lune hørte der til saavel i de saakaldte "Leverrim", som undertiden i muntre Selskaber skulde improviseres af Den, der ved Bordet fik noget af
- 10 en Lever paa sin Tallerken – som i Stambogversene naar Nogen reiste bort og de jævnligt forekommende Fødselsdagsvers. Det Sidste fandt ofte Sted i Præstegaarden. Den yngste Dreng maatte dog ogsaa forsøge sig i denne Konst. Det blev hans første og
- 15 (forts. fra III 24) i ovennævnte Nr. af illustreret Tidende saaledes: (det indstregede Sted C) Engang, som han sad og læste i Suhms lille Danmarkshistorie, væltede han hele Blækkuset over den. Hans Beslutning var strax fattet: han vilde vise sin Fader, hvad han havde gjort. Men paa Veien til Studerekammeret maler hans Indbildningskraft ham et livligt Billede af den Ros, han vil høste hos Faderen for sin ualmindelige Aabenhed og Ærlighed; Bedrøvelsen over hans Uforsigtighed
- 20 forvandles til straalende Glæde over den Pris, der venter ham, og med den gladeste Mine af Verden viser han Faderen Bogen og siger nok saa kjækt: "See, hvad jeg har gjort, Fader!" "Saa skal Du da ogsaa ha', Knægt!" udbryder Faderen, der ikke havde seet Bedrøvelsen, og hvem derfor Jubelen kom lidt vel tidlig;
- 25 og Sønnen fik en Lussing, den eneste legemlige Revselse, han nogensinde mindes at have modtaget. Men han tænkte da ogsaa som saa: skal Din Aabenhjertighed lønnes med Lussinger, saa gjemmer Du den en anden Gang; og da han kort efter kastede en Høne gennem Vinduet, og der blev optaget Forhor, var han ganske vist Vidne til de anstillede Undersøgelser, men undlod klogelig at fortælle, at det
- 30 var ham, der var Synderen.

-
- 5 Bekjendtskab \ mest · 6 + dog · 9 saavel < baade · 9 + som undertiden ..
 Tallerken · 9 + undertiden .. Selskaber · 11 Tallerken – ◀ Tallerken · 11 som <
 og · 11 + naar .. bort · 12 og \ i · 12 Fødselsdagsvers \ dog · 12 + Det Sidste
 35 .. Præstegaarden · 14 + dog · 15 ovennævnte ◀ ovennævne · 15 illustreret ◀
 illustret · 15 indstregede ◀ indstrede

eneste poetiske Forsøg i det 18de Aarhundrede. [62 A r^o] Det skulde dog ikke være Spøg; det var heller ikke ved en Fødselsdag; det skulde være et værdigt Mindedigt over Mosters afdøde Skjødehund *Azur*. Den unge Poet tog sin Tilflugt til den Bog, han kjendte bedst sin *Abc*-Bog for at finde et Rim paa "**dyrebar**". Han stødte strax paa Ordet **Admiral** og fandt det meget godt. Det havde en slaaende Klang for ham. Havde *Azur* kun været et Menneske var han vist bleven noget Stort; han havde svømmet over Parken i Baggaarden midt imellem de fjendtlige Ænder med en Pind i Munden, ligesom *Tordenskjold* engang havde svømmet fra Fjenden med Kaarden i sin Mund; han havde jaget hele Gaaseflokken gennem Parken som *Niels Jul* forfulgte de fjendtlige

1 I eneste < sidste · 1 Aarhundrede \ Det skulde dog ikke være Spøg. Han maa have været temmelig lille, siden *Abc*-Bogen blev [< var] hans eneste Tilflugt. I den søgte og fandt han ogsaa strax hvad det skulde være [< hvad han nødvendig behøvede] til et værdigt Mindedigt over Mosters [< Moderens] afdøde Skjødehund *Azur*. Den Afdøde [< han] havde været Møster **dyrebar**, det maatte allerførst og nødvendigt siges; men at faae et Rim paa **dyrebar** var vanskeligt. *Abc*-Bogen tilbød ham Ordet **Admiral**. Han fandt det [< Hertil fandt han dog **Admiral**] meget passende, og gav strax *Azur* denne Titel i Betragtning af at Hunden [< han] meget godt kunde svømme [< kunde svømme]. Meer erindres ikke af dette hans første Mindedigts [< Poems] Begyndelse; men derved var det første Skridt gjort paa [*fortsættelsen er klippet væk, men tilsidst på arket læses*]:

25 hundredet var ... At der i Admiralspøgen med den døde Hund har blandet sig en alvorlig levende Tanke om Dannebroge og "de Danskes · 2 + det var .. en Fødselsdag · 4 *Azur* \ Den Afdøde havde været Møster **dyrebar** [< **dyrebar**], det maatte nødvendig siges; men at faae et Rim paa **dyrebar** var vanskeligt: det savnede Ord skulde nemlig tillige passe paa *Azur* og strax i første Linie betegne ham som Helten i Digtet og noget Betydende · 4 Den unge Poet < Han · 5 *Abc*-Bog \ og · 5 + for at .. paa "**dyrebar**" · 6 + og fandt .. godt · 7 ham \ det [< og] maa have vakt hans slumrende Begeistring og givet ham Ideen til hele Digtet. Til Rim paa **dyrebar** var det ham godt nok; der var jo *a* i sidste Stavelse. At [< og at] gjøre *Azur* til Admiral efter Døden var noget dristigt, men det var en Hæder, den Afdøde [< han] vel havde fortjent [< fortjente]. Han havde været [< var] en rask lille Hund · 7 *Azur* < han · 8 + han (vist) · 8 noget Stort < Søhelt · 9 + midt imellem .. Ænder · 11 + fra Fjenden · 11 Kaarden < sin Kaarde \ og · 11 + i sin Mund · 11 Gaaseflokken \ som · 12 + forfulgte

Skibe i Østersøen. – *Azur* var Drengens Helt, *Azur* blev Admiral og ikke allene Moster dyrebar, men en stor og berømmelig Helt efter Døden. Admiraldigtet er tabt; men det er ikke usandsynligt, at Helte fra *Suhms* lille Danmarkshistorie kunne være sprungne
 5 ud for ham af Bogen og have taget Commandoen fra *Azur* Admiral. Drengen havde hørt "Kong *Christian* stod ved høien Mast" blandt de ellers matte Selskabssange, og dens mægtige Toner havde faaet Liv paany midt i hin fredelige Tid ved *Steen Billes* Seier over den tripolitanske Flaade. Har Drengen været
 10 otte Aar gammel maa han den Gang have kunnet fornemme Opsvinget i Ungdommens Sind ved hin Begivenhed (1797) og hørt – om end ikke forstaaet – *Malte Bruns* begejstrede Høisang over Slaget ved *Tripolis*.

Hvad der dengang kan have rørt sig i Barnesindet er uvist.
 15 Admiraldigtet var maaske kun et ganske sædvanligt og ubetydeligt Forsøg paa at give Forestillingerne et Slags Billedform, derved var dog det første Skridt gjort paa den endnu skjulte hemmelighedsfulde Vei, paa hvis sidste Station, han endnu seer *Abc*-Bogen oplagen og *Azur* Admiral svømme over Præstegaardsparken, som en Skygge. |
 20

Hvad der af Bogpoesie kjendtes i Præstegaarden har vel ikke

1 Drengens < hans . . 2 dyrebar < dyrerebar . 3 Døden \ Kun de to første Linier af Digtet, som betegne [< betegner] dets formodede Indhold, ere blevne
 25 tilbage i Erindringen. At [< og at] det maa være [< have] modtaget i Familien, som Tegn paa et Slags Lune hos Drengen er rimeligt, men det har neppe fremkaldt nogen [< han er sig en vis] høitidelig og patriotisk Stemning [< derved selv bevidst]. Han kan forresten gjerne selv have [< have] forglemt [< maa rent have glemt] den døde Hund over Admirealen. Parken kan let blive [< maa være blevet] ham til det store Hav – og Ænder og Gæs til svømmende og
 30 flyvende Krigsskibe; at hans [< og] . 3 + Admiraldigtet .. usandsynligt at . 4 kunne < kunde let < maa . 4 sprungne < løbne . 5 af < fra . 5 + have . 6 Drengen < Han . 7 mægtige \ mægtige . 9 Drengen < han . 10 + maa . 10 have kunnet < kunnet . 14 + dengang . 14 kan have < her har . 14 er uvist.
 35 Admiraldigtet var maaske .. et Slags Billedform < ved denne tilsyneladende Drengeparodi paa en Heltesang, saa var . 15 ganske # ga . 17 + var

efterladt noget stærkt og blivende Indtryk hos Drengen, men [63
 r°] Livs poesien synes ham nu at have tittet frem til ham gennem
 de mindste Smaating, han kan erindre fra hin Barndomstid. Der
 er en Fantasirigdom i den tilslørede Mulighedsverden, som Bar-
 nesindet er saa modtageligt for og som giver en rigelig Erstatning
 5 for den Konstpoesie, der først gennem Begrebet og Livserfarin-
 gen kan blive anskuelig. Paa Børneskrifter var hin Tid fattig. De
 saakaldte "Børnevenner" vare som oftest tørre, kedelige Morali-
 seringer og Fortællinger om artige og uartige Børn, som intet
 10 livligt Barn kunde finde Smag i. *Robinson* var næsten den eneste
 morsomme Børnebog. Engang fik *Bernhard* til Nytaarsgave en
 Bog, der formodentlig var oversat af Tydsk, og hvori der endog
 var dramatisk Poesie for Børn. Et Slags Tragødie troer han der-
 fra dunkelt at erindre, hvori baade Stedets Tidens og Handlingens
 15 Enhed var bevaret og hvori den tragiske Brøde fremtraadte ledsaget
 af den store knusende Nødvendighedens *Nemesis* paa en for-
 færdelig Maade. – I de fire første Acter spise Børnene for Meget;
 i femte Act faae de ondt i Maven og maae tage "Kinderpulver".

Den første Roman, han blev bekjendt med, har med al sin
 20 Tørhed gjort et betydeligt Indtryk paa ham. Det var "*Carl von
 Carlsberg* eller den menneskelige Elendighed," saavidt erindres
 i dansk Oversættelse. Den blev læst høit blandt Søstrene i Haven.
 Det var nogle smukke Sommerdage – og hvad der var Hovedsagen
 – Skjønheidsprindsessen, som han i Stilhed sværmede for, var
 25 tilstede. Der gaaer en Kjærlighedshistorie gennem Romanens

I og < eller · 1 + men · 1 [63 r°] \ men · 3 mindste # D · 4 er \ et Billedsprog
 i enhver Naturlyd og · 4 den < det · 6 Konstpoesie \ han · 9 + intet · 10 *Ro-*
 30 *binson* \ *Kruse* · 11 Nytaarsgave \ en · 11 + en Bog, der < en Børnebog · 12 +
 var oversat · 12 Tydsk \ oversat Børnebog · 12 + og · 13 Et < Af et · 13 +
 troer han derfra dunkelt at · 14 erindre < erindrer \ han deraf · 14 hvori \ +
 vist · 14 baade # st · 15 var < vist har været · 15 den tragiske Brøde < Brø-
 den · 15 ledsaget af den store knusende < med · 18 + de · 21 erindres \ af *Cra-*
mer · 22 Haven \ i · 23 + Det var nogle · 23 Hovedsagen < væsentligst ·
 35 25 gaaer < var

Elendigheder. Kun de Elskendes Skjæbne brød han sig om. Den ædle *Carl* og den skønne endnu ædlere *Henriette* vare Hovedpersonerne. Han drømte sig naturligviis ind i alle den ædle *Carls* Situationer og hans eget stille Skjønheds-Ideal blev *Henriette*.
 5 Han sad i taus Henrykkelse og hørte efter, hvergang nogen af de Elskende omtaltes og fandt sig taalmodig i alle de menneskelige Elendigheder, der maatte gennemgaaes, fra *Utøi* i Hovedet til Kagstrygning. Det var lykkelige Sommerdage.

To Ideer begyndte at røre sig i hans Indre: Kjærlighed og
 10 Venskab, begge som halvslumrende Naturaander, der neppe selv vare sig deres Tilværelse bevidst, og som syntes at svømme i et Hav af Roser og Lilier uden Begjering og anden *Villie* end at vugges og bæres i Bølgestrømmen af noget usigelig skjønt og herligt. [64 r°] Det var den lykkeligste Kjærlighed af Verden,
 15 den kjendte hverken Suk eller Smerte og behøvede ingen anden Næring end et venligt Blik og Smil af den Skønne. Han kunde endogsaa gjerne lukke Øinene til for det virkelige tilstedeværende Ideal eller selv forlade det og som *Carl von Carlsberg* ride paa Eventyr efter dets *Henrietteskikkelse* paa sin Femtenmarkshest.
 20 Hvorfra Forestillingen var kommen om det Slags Venskab, han drømte om, er maaske vanskeligt at efterspore. *David* og *Jonathan* kjendte han dog. I de Selskabsviser, han hørte, pristest ofte "en trofast Ven", som et af Livets høieste Goder. Maaske han deraf havde uddannet det Ideal af en Kammerat, som ikke blot
 25 gjorde Løier og var Legebroder, men hvem han kunde betroe sin Henrykkelse over den lykkelig fundne *Henriette*. Dertil duede hverken Broder *Christian* eller de lystige Legekammerater, der

1 Kun de Elskendes Skjæbne < som han alene · 1 + han · 2 den skønne < deilige · 4 + eget · 4 blev < var · 5 sad < sad i · 5 taus < stille · 9 røre < udfolde · 18 Ideal < Idel · 18 + det · 18 + som *Carl von Carlsberg* · 19 dets < det \ i · 19 *Henrietteskikkelse* < *Henrietteskikkelsen*, \ som *Carl von Carlsberg*, · 20 + var kommen · 21 er < var < + var · 21 + *David* og *Jonathan* kjendte han dog · 25 Legebroder < Legekammerat · 25 men \ som · 35 25 + hvem

af og til kom i Besøg. Det maatte være en ganske mageløs
 Dreng, der var taus og tro som Guld og ikke grinte naar man
 talte alvorligt om at forsvare en deilig Jomfru mod onde Herr
 eller mod grusomme Røvere. En saadan mageløs Ven havde han
 5 endnu ikke fundet; men han skulde og maatte findes.

Under Indtrykket af den første Roman var der kommet et nyt
 Livselement ind i Præstegaarden. En Dandsemester var kommen
 fra Kjøbenhavn. Han reiste omkring i hele Egnen og satte Ung-
 dommens Ben i Bevægelse. Nu skulde der ogsaa sættes Skik paa
 10 Smaadrengeenes keitede Naturdands. Begyndelsen var temmelig
 besværlig. Man maatte staae halve Timer og bøie Knæ ved et
 Bord, man maatte dreie Fødderne i femte Position lige mod Øst
 og Vest, naar man selv vendte Næsen mod Nord; men det maatte
 udholdes for at komme til at dandse rigtigt med de store Jomfruer
 15 – og tænk hvilken Lyksalighed, naar man saa engang kunde dand-
 se som en rigtig Herre med – *Henriette*. Saaledes hed Prindsessen
 dog kun, naar han drømte. Hendes virkelige Navn havde han
 engang med hemmelig Bæven vovet at udsige under den Sel-
 skabssang, hvorved de unge Herrer opfordrede hverandre til at
 20 nævne det Navn, de havde kjærest, hvorpaa det gjentoges i San-
 gen med Jubel og Glassenes Samklang. Ved en saadan Leilighed
 havde han følt en umaadelig Lyst til [65 r°] ogsaa at være med
 og faae sin Prindsesses Skaal udbragt med Jubel. Det var lykkes-
 des til Morskab for de Voxne, der saae Drengen blive rød op
 25 over Ørene, medens han neppe hørlig udstammede det Navn, der
 klang saa lifligt i hans eventyrlige Drømme. Det var dog ikke
Henriette men det ene af det virkelige Ideals Fornavne, som han
 dog haabede at faae udjuble af Alle, uden at Nogen bestemt
 kunde vide det var hende. Nu engang at kunne drive det saavidt

3 + alvorligt om · 3 mod onde Herr eller < eller Prindsesse · 4 + grusomme ·
 8 Han reiste omkring < han · 8 + og · 9 Nu < og nu · 11 Man < naar man ·
 11 + maatte · 11 halve Timer < en halv Time · 12 man maatte < eller · 16 +
 en · 19 opfordrede < opfordrer · 19 + hverandre · 24 op over Ørene < i sine
 35 Kinder · 25 + han

i Verden, at han kunde træde frem med et ordentligt Buk for sin Dame og udsige den Trylleformular, som de store Dandsere kaldte at *engagere* og som strax nødte enhver Dame til at tage dem om Skuldrene og dandse med dem – det vilde være en Lyksalighed, som det nok var værd at forvrilde sine Fødder for at opnaae. Han lærte ogsaa baade at bukke og at dandse. Det gik saa raskt, at Avlskarlen, som havde seet det udenfor gjennem Ruden, sammenlignede Drengens Ben med et Par Trommestikker. Men Eet havde man ikke lært ham – Trylleformelen, der skulde siges, naar man manede eller stevnede en Dame til Dands – og naar han tænkte paa dette Vovestykke med Prindsessen, foer Blodet ham til de fregnede Kinder og han troede aldrig at faae Mod dertil. Han dandsede med de smaa Piger, som der ingen Trylleformel behøvedes til at faae fat paa; men han tænkte kun paa den Eneste af de Store og faldt ofte i Tanker midt i en Engelskdands: "Fald af og vals med *Cæcilie!*" lød det saa næsten altid med et Skub fra en fuldvoxen Dreng og *Cæcilie*, som var en vakker voxen Pige men dog ikke var Idealet, dreiede ham lystig om som en Top til han kom til Besindelse. I hin Dandse-Sommer gik det ellers fornøieligt til; Ungdommen kjørte paa lange Høstvogne i talrigt Selskab under Spøg og Latter fra Præstegaard til Præstegaard. Allevegne blev der dandset; men *Bernhard* kom aldrig videre med de store Damer, end til at falde af og valse med *Cæcilie*. I den nærmeste Præstegaard var der allerstørst Rift om Prindsessen; hun var altid *engageret*, hed det – og hvor Trylleformelen var udsagt tidligere af en Anden var dens Kraft allere-

3 + strax · 7 + seet · 7 + udenfor · 8 sammenlignede < forsikkrede, at · 8 med < gik som · 12 troede < trode · 13 Piger \ men brød sig · 14 Trylleformel ◀
 30 Trylleform · 14 til # f · 14 kun < hun · 15 + en · 16 lød < hed · 17 + var en vakker voxen Pige men · 18 + lystig · 19 I # U · 19 hin < denne · 20 fornøieligt < lysteligt · 20 Ungdommen < man · 21 under Spøg og Latter fra Præstegaard til < til alle de nærmeste · 22 Præstegaard < Præstegaarde · 23 videre \ end · 23 valse # dan · 24 den nærmeste < hendes Faders < *Gunslev* ·
 35 25 Trylleformelen ◀ Trylleformen · 26 tidligere \ end · 26 + allerede

de tabt for alle Andre. Det vidste han. I Riserup Præstegaard gik det ligeledes, og Stuen blev ham for varm. Der var en deilig lille Lund ved Haven. Drengen forlod Dandsesalen og løb derud. Gjøggen kikkede saa friskt i den grønne Lund – han havde ogsaa seet

5 en let jomfruelig [66 r°] Skikkelse ile derud for at kjøle sig og lytte til Fuglesangen. Det var ikke hende, han vilde mane til Dands – det saae han nok; men hun var ung og smuk, hun syntes, ligesom han selv, at have noget Hemmelighedsfuldt for; det var ligesom hun havde noget at tale om med Fuglene i Lunden.

10 Drengen blev nysgjerrig og skjulte sig bag en Busk; medens Gjøgen netop taug, som nylig havde kukket. Nu hørte han tydelig den unge smukke Pige med usikker og dæmpet Stemme sige: "Kukuk! hvorlænge skal jeg gaae?" og idetsamme kikkede Gjøgen. For hver Gang der kukkedes efter dette Spørgsmaal

15 skulde der ventes et Aar paa Bryllupsdagen; det var en bekjendt Spøg og somme Steder endnu Tro blandt Pigerne paa Landet. Den ubarmhertige Gjøg blev ved at kukke vist over de tredive Gange og den unge Pige løb med begge Hænder for Ørene tilbage til Dandsen. Da Drengen ogsaa kom tilbage syntes han hun

20 havde røde Øine, som om hun havde grædt. Det havde hun ogsaa. Jomfruen og Gjøgen blev længe derefter til en Romance, som R. Bay satte en vakker naiv Musik til. Den lille Elsker havde ikke spurgt Gjøgen om nogen Bryllupsdag; derpaa havde han dog endnu ikke tænkt; men den Time saae han imøde som

25 den lykkeligste, naar han kunde faae Mod og Held til før nogen Anden at udsige Trylleordet hvorved man kunde fange den deiligste Jomfru, som i Eventyret om Ridderen og den forvandlede Fugl.

Det var blevet Vinter og Sommerdandsene vare for længesiden

I tabt < forbi · 2 + og Stuen .. for varm · 7 Dands < [at] danse med sig · 7 var \ + ogsaa · 7 hun < og · 7 syntes \ at · 9 + om · 10 Busk # so · 14 + efter .. Spørgsmaal · 15 Bryllupsdagen # Bryllup · 15 + det · 17 + de · 18 + løb .. for Ørene · 20 + om · 22 satte, ◀ satten · 22 + naiv · 24 + dog · 25 + kunde faae · 25 Mod \ til at · 25 + og Held .. Anden at · 26 hvorved \ hvormed

35

glemte, da *Bernhard* første Gang fik Lov til at komme med paa
 et stort Juletidbal i *Taaderup* Præstegaard. Hin lille fixe Idee
 havde endnu ikke forladt ham. Han blev puttet ind mellem Sø-
 5 strene i den store Karet. Man skulde over et dybt og farligt Vand
 men havde stor Besvær med at komme frem og var hvert Øieblik
 nærved at vælte. Søstrene skreg og loe vexelvis Drengen sad
 stille og tænkte paa al den menneskelige Elendighed, som *Carl*
von Karlsberg havde gaaet igjennem inden han fik sagt *Henriette*
 10 hvad der laae ham paa Hjertet. Søstrene ventede at see deres
 Veninde paa Ballet. Drengen sad rolig imellem dem og tog en
 fast Beslutning. Nu skulde og maatte det skee. Det mægtige Ord
 maatte udtales; men Manerordet det fremmede Ord, som han
 troede nødvendig maatte siges, [67 r°] var forsvundet, og han
 vilde ikke spørge Søstrene derom. Det var en Hemmelighed,
 15 Ingen maatte vide uden den eneste trofaste Ven, som han ikke
 endnu havde fundet i Verden. Endelig naaede man den fremmede
 Præstegaard og snart var Dandsen i fuld Gang. Den beundrede
 Skjønne var der; men hun fløi ikke hen i de Dandsendes Rækker;
 hun sad stille og noget bleg med et usigelig deiligt Udtryk af
 20 Vemod og saae paa de Dandsende. Hun befandt sig ikke ret vel
 hed det, men var kun af Føielighed mod de Andre fulgt med.
 Hvad der bevægede sig i hendes Sind havde Drengen ingen Fore-
 stilling om; men han havde aldrig fundet hende saa deilig. Det
 var som han i hendes stille drømmende Blik maatte kunne læse
 25 en Roman, der var tusind Gange smukkere end alle *Carl von*
Carlsberger. Nogen Sorg maatte der være deri, det var aaben-
 bart; men det maatte være af et ganske andet Slags, end de "men-
 neskelige Elendigheder" – det maatte være en himmelsk Elendig-

30 I komme < kommed . I + med . 5 men < det gav og . 5 stor < stort . 7 +
 som . 10 rolig < stille . 10 + dem . 12 + Manerordet . 12 Ord \ var . 12 +
 som han troede .. siges . 13 maatte # b . 13 siges \ var . 13 var ▼ . 15 Ingen <
 ingen . 16 + den fremmede . 17 Præstegaard < Præstegaarden . 17 Den \ stille .
 18 de < De . 19 usigelig < usigeligt . 20 + de . 21 + men var .. med . 24
 35 han \ skulde læse en heel Roman . 25 + alle

hed hvori der dog skjulte sig noget Guddommeligt, det maatte
 være en Sorg, som dog nok paa en Maade var sendt fra Vorher-
 re, og den kunde maaske nok forvindes, naar hun nu kunde
 manes eller nødes til at dandse. Han maa nu pludselig have følt
 5 sig kaldet til at befrie sit Ideal fra den "himmelske Elendighed",
 medens han selv derved kom til at opleve hvad han nylig havde
 hørt synges hjemme af en københavnsk Student (*Thorkild Ba-*
den). Med Ryggen mod Chatollet i Dagligstuen og Øinene op-
 løftede mod Loftet havde denne Fremmede med en hidtil uhørt
 10 Pathos sunget Romancen af *Baggesens Erik Eiegod*:

"Midnattens Maane gik Skyen forbi
 De Stjerner saa sittrende blinkte,
 Natlige Smaalyn paa vildsomme Sti
 Alf til sin Elskede vinkte -
 15 Men Lyna svæver i Himlen!"

Denne Sang havde **hun** maaske ogsaa hørt; paa den tænkte hun
 maaske ogsaa. Drengen blev nu atter opfyldt af hint smukke
 Billede – Henriette var nu blevet ham til Lyna hun syntes ham
 virkelig med sit skønne vemodige Smil at svæve i Himlen. Hun
 20 havde maaske alt forudseet, at hendes første hemmelige Kjærlig-
 hedsdrøm skulde henveires som et Eventyr, der aldrig kunde
 blive til Virkelighed. Men hun syntes at have vendt sit Blik mod
 en højere Verden, hvori al menneskelig Smerte forklares.

25 3 naar \ hun · 3 + nu · 5 + sit Ideal · 6 opleve < opleves · 7 + hørt · 7 +
 hjemme · 8 Med < der med · 9 + denne Fremmede · 10 sunget \ *Baggesens* ·
 10 Romancen < Romance · 15 Himlen!" \ + Undertiden hed ogsaa Omkvædet:
 "Men Lyna dandser i Himlen"! · 16 + maaske · 17 maaske < vist · 17 + ogsaa ·
 17 blev nu atter < var ganske · 17 hint < det · 19 Himlen \ og det gjorde hun
 30 ogsaa · 20 maaske alt forudseet, at hendes < hvad først senere erfarede – med
 stille Afsigelse af al jordisk Lykke begravet sin · 21 skulde henveires som et
 Eventyr, der aldrig kunde blive til Virkelighed < af Pligtfølelse mod sin jor-
 diske Faders strenge Bud · 21 henveires \ og paa · 22 + have

"Men Lyna svæver i Himlen!"

klang det i Drengens Inderste; han maatte nu svæve med hende i Himlen, det koste hvad det vilde; han skjød Hjertet op i sit Bryst og fremtraadte for den stille drømmende Jomfru med en
 5 bestemt al[68 r°]vorlig Holdning, som en Magier, der var vis paa Virkningen af det Trylleord, han havde paa sin Læbe. Drengen maatte af de større Dandsendes Yttringer atter have opsnappet den sædvanlige Talemaade om at *engagere*. Han stillede sig ligeoverfor de Øine, hvori han havde læst den allerdeiligste Ro-
 10 man, og vilde nu endelig udsige det længe paatænkte bindende og forpligtende Ord; men han havde aldrig før udtalt det; Undseelsen var atter nær ved at overvælde ham; med nedslagne Øine og blussende Kinder fremsagde han som en prosaisk Stevning: "her-ved angraserer jeg Dem!" Den Skjønne saae forundret paa Dren-
 15 gen. Havde hun havt nogen Anelse om hvad han nu over et halvt Aar havde higet efter som sin høieste Lykke, saa havde hun vist forlænge siden forekommet hans brændende Ønske. Nu kom det hende vistnok mindst beleiligt. Dog hun kunde ikke modstaae det vistnok mislykkede Stevningsords Magt paa den forlegne Drengs
 20 bævende Læber. Hun reiste sig med et yndigt Smil og rakte ham Haanden. Kort efter bevægede hun sig let hen med ham over Gulvet – en eneste Gang men det var skeet – Drengens høieste Ønske var opfyldt – han havde svævet med Lyna i Himlen. Paa Hjemveien sad han stille i Karetten og mærkede hverken til Overfarten over Vandet eller de mange Huller paa Veien, der satte Søstrene i Angest for at vælte. Det var lys Dag inden man naaede *Torkildstrup* Præstegaard. Den første oplevede og ligesom sluttede Roman havde saaledes med en hel gennemvaaget Nat sat alle hans Livsaander i Virksomhed, at han bortsov et helt Døgn af sit

3 vilde \ og · 3 op < x en · 9 + han · 11 + aldrig · 15 Havde < Han · 16 + saa · 16 + vist · 18 det # f · 20 rakte < rak · 21 bevægede < dandsede < svævede · 21 + sig let · 24 Hjemveien < Hjemvien · 27 + første

Liv og først 24 Timer derefter sprang ud af sin Kurveseng, for atter frisk og freidig at tumle sig i Virkeligheden.

Tolvte Kapitel

(Fætteren fra Kjøbenhavn.)

I den samme Nabopræstegaard, hvor den meget unge Elsker ved hint magiske Ord var kommen til at dandse i Himlen med sin
5 Kjærligheds tidligste Forbillede, havde han et Par Maaneder før sin Fødsel paa en ganske naturlig Maade dandset usynlig paa Jorden. Det havde været paa den Dag, da hans endnu ikke fundne Vens Forældre holdt Bryllup. Han havde lønlig været tilstede med sin Moder, og Brudgommen, som var hendes Broder, havde
10 i sin Glæde ført dem begge gennem de Dandsendes Rækker. Det var vel en meget kort og [69 r°] adstadig Dands, men den lille Drømmer havde virkelig været med. Har han drømt om noget Glædeligt, saa har det vist været om hans tilkommende gode Ven Fætteren fra Kjøbenhavn, der først saae denne Verdens Daglys
15 efterat den usynlige Dandser ved hans Forældres Bryllup – allerede havde tilbagelagt fem Sjettedele af en Reise omkring Solen og over 40 Gange svunget sig rundt med den hele Jord i Mælkeveiens Stjernehav. Med sine ti Maaneders Forspring i Verdenserfaring har *Bernhard* i sin mythiske Tid engang været samlet
20 med denne Fætter. Om hint Møde fortæller Sagnet, at den lille Kjøbenhavner syntes at have villet hævde sin Forret som Hovedstadsbarn, og den adlede Borgers Søn fra Intelligentens Sæde ved at knubse Landsbydrengen og da han mødte Modstand, meget

25 3 Elsker havde opnaaet [# indle] den høieste Kjærlighedslykke han dengang endnu drømte om og . 4 hint .. Ord < et Slags udøvet Trolddom . 4 var kommen < ko[m] . 4 sin første virkelige . 5 + tidligste . 5 + han . 6 + paa .. Maade . 6 + usynlig . 7 endnu ikke fundne < første trofaste . 8 + lønlig været tilstede \ med . 9 Moder \ været været ufødt [< lønlig] tilstede og . 9 + og . 10 dem
30 begge < hende . 12 virkelig \ skjøndt usynlig . 12 med og . 12 Har < har . 12 drømt som han troer . 12 + om . 13 Glædeligt < glædeligt . 13 + hans .. Ven . 13 gode Ven < Ven . 14 saae denne < kom til . 14 Verdens < Verden . 14 Daglys efterat .. - allerede < et Par Maaneder da *Bernhard* allerede med Jorden . 16 + og over .. Stjernehav . 17 med .. Jord < i U[n]iverset[s] Me . 17 i
35 < blandt . 19 har *Bernhard* < havde han . 19 + engang . 20 denne Fætter < Fætteren . 20 hint < dette . 20 Møde < møde . 20 fortæller < fortalte . 21 syntes at have < havde . 23 da han mødte < ved at møde

forundret havde udraabt: "slaaer du igjen *Bæhad!*" [69 A r°] Saaledes begyndte her et virkeligt Venskab, som skulde slaae Rod og voxte i over 70 Aar uden at forstyrres af en eneste senere Tvist. De To havde allerede afgjort Alt, hvad der kunde være dem imellem, inden de endnu kunde tale rent. Deres Veie skulde gaae i tilsyneladende modsatte Retninger, gennem Virkelighedens og Fantasiens Verdner, men de skulde dog altid mødes i den Region, hvori Virkelighed og Drøm forenes i Liv og Sandhed. | Fættrenes andet Møde i Præstegaarden hører til begges historiske Tid og erindres endnu som en Begivenhed i Landsbydrengens Barndomsliv. Da han saae den kjøbenhavnske Fætter maa det strax være gaaet op for ham, at nu var han kommen, den trofaste Ven, som alle Selskabssangene forud havde lovprist, og han tog ikke feil. Fætteren var en mageløs Dreng, som man ikke blot kunde lege med og som snurrede Toppen mesterligt, men som tillige besad en Dannelse og en Frihed i at bevæge sig baade blandt Store og Smaa, som maatte forbause. Han gik klædt som en lille Prinds i Sammenligning med sin landlege Fætter. Han havde læst meget Meer, og forstod baade Tegning, Skjønkrift og Noget af de Sprog, som taltes i fremmede Lande. Han vidste Besked baade med Skuespil og Alt hvad Hovedstaden har forud for en Landsby. Med alle disse Fortrin var han fordringsløs og ligefrem. Den hjerteligste Godmodighed skinnede ham ud af de kloge trofaste Øine. Han tog med Livlighed Del i alle de landlege Forlystelser, men med et Slags rolig Holdning og uden at ville

1 *Bæhad!*" < *Bæhardt!*" \ - Dette Sagn havde bevaret sig i Familien . 2 + virkeligt . 3 i over ◀ over i . 3 en eneste < nogen . 5 Veie \ gennem Verden . 6 gennem Virkelighedens og Fantasiens Verdner < den kjøbenhavnske Fætters udad over Hav og Land i driftig praktisk Virksomhed, Landsbyfættrens mest indad [< indad] gennem Fantasiens luftige Verdner . 7 Fantasiens < Drømmenes . 7 altid < ofte . 7 den < en . 10 en Begivenhed < en af de vigtigste Begivenheder . 12 nu < her . 12 + kommen . 13 + forud . 17 klædt # g . 20 de \ fremmede . 21 Alt < alt . 22 Fortrin < Fordrin . 22 fordringsløs ◀ fordringsløs . 23 ligefrem < beskeden . 25 Slags < slags

berøres altfor landligt af noget Smuds. Han havde allerede en stærk udviklet Sands for det Skjønne, og sluttede sig med en vis ridderlig Opmærksomhed altid til de smukkeste unge Damer. Han kjendte vel ikke *Carl von Carlsberg* eller den menneskelige Elendighed og sværmede ikke for den ædle *Henriette*, men han kunde fortælle om *Florians* smukke *Stella* og mange andre yndige Skikkelser blandt det Slags Mennesker, der kaldtes Damer eller Jomfruer eller i Bøger Prindsesser og Hyrdinder. Fættrene blev snart enige om at man aldrig kunde være lykkeligere, end naar man kunde faae [70 r°] Lov til at løbe Ærender for Nogen af de mest Udmærkede eller paa nogen Maade være dem til Behag. Falsters anden Skjønheidsprindsesse, en livlig ung Pige med mørke Haar og spillende sorte Øine, kom ogsaa dengang i Præstegaarden og opholdt sig der undertiden i flere Dage. Hun var en Modsætning til hin stille drømmende Blondine; hun syntes at repræsentere Sydens ildfulde Tryllerinder og den Deilighed, der forud drog Longobarder Gother og Normanner til Romantikens og Provensalernes Fee-Lande. Hun beundredes høilig af begge Fættrene, og de kappedes om at være i hendes Nærhed og udspæide Alt, hvad der kunde være hende til Fornøielse. Hun tegnede vakkert med Tusch og heri fandt strax den kjøbenhavnske Fætter den gunstigste Leilighed til at syle om hende og tilberede Alt hvad hun behøvede til en Konst, han ogsaa havde noget Kjendskab til. Her var han ganske den Overlegne, og Landsbydrengen stod noget fattig og saae til, uden at kunne gjøre nogen Tjeneste, som Haandlanger. Han kom dog snart i Virksomhed.

1 berøres < berøreres · 1 + altfor landligt · 1 Smuds < Søleri · 2 med # f · 2 en vis ridderlig < et vist ridderligt · 4 kjendte vel < havde vel · 4 ikke læst · 4 + eller den menneskelige Elendighed · 4 Elendighed ◀ Eendighed · 5 + den ædle · 6 + smukke · 6 andre < virkelige · 8 + i Bøger Prindsesser og · 9 at \ der hos dette særegne Slags Mennesker i Verden maatte være [< var] n[o]get Ubegribeligt, Ædelt, Udsigeligt, Smukt og Ophøiet, som man ikke noksom kunde beundre og · 10 + man · 10 + Lov til · 15 Modsætning # m · 17 + Gother · 18 Fee-Lande < fjerne Lande · 19 hendes \ i · 22 tilberede \ Pensler og

Der var Mangel paa gode Pensler; dertil behøvedes fine Katte-
 haar og Landsbydrengen blev af sin Fætter opfordret til at gaae
 paa Kattejagt, for at skaffe de fornødne Penselhaar tilveie, me-
 dens han selv var ivrig sysselsat hos den Skjønne som hendes
 5 uundværlige og altid underholdende Haandlanger. Naar Katte-
 jægeren endelig kom tilbage med nogle afklippede Haar af en
 Kat, vare Tegneøvelserne gjerne forbi for den Gang og han stod
 noget tilovers med sit Jagtbytte medens Fætteren sjæleglad læste
 eller spillede Fjærbold med Brunetten. Saaledes gik det som
 10 oftest. Fætteren vidste altid Et eller Andet, deres Dame kunde
 ønske, men som maatte opsøges langt borte, og medens den
 landlige Fætter sprang efter det, sad Kjøbenhavneren, som eneste
 Hanekylling i Kurven hos den Skjønne. Det var dog langt fra at
 dette fremkaldte noget Misforhold mellem de unge Venner; der
 15 var heller ikke nogen bevidst Underfundighed eller List deri fra
 Fætterens Side. Han var aaben og ligefrem i sin Glæde og be-
 nyttede sin Overlegenhed [71 r°] uden mindste Overmod. Hun
 var meget taknemlig mod den hjælpsomme Ven. Den Skjønne
 syntes lige venlig mod dem begge, og om Misundelse eller Skin-
 20 syge kunde der ingen Tanke være imellem dem. De samstem-
 mede ganske i Hengivelse og Beundring for den glimrende Skjøn-
 hed, medens Enhver af dem dog havde sin egen Forestilling om

I Mangel < Magel · *I* dertil behøvedes < der maatte · *I* Kattehaar \ dertil · 2 +
 25 at · 3 + at · 3 + tilveie · 3 medens < me- · 4 + selv · 4 ivrig sysselsat <
 uundværlig · 4 som < og den br · 5 Haandlanger \ Under Kattejagten paa Loftet,
 i Stalden, i Haven og allevegne hvor de forfulgte Dyr med de bløde Haar sprang
 om, priste Landsbydrengen sin Vens Lykke og tænkte paa Forskjellen mellem de
 to Skjønheder, der nu næsten i lige høi Grad opfyldte hans Sind. Deres Skikkelser
 30 [*<* og saaledes] sammensmeltede saaledes i hans Forestilling om det Allerdeilig-
 ste der var til i Verden, at han ikke kunde begribe hvorledes de kunde være
 adskilte · 5 Kattejægeren < han · 6 endelig \ efter en halv Dags Jagt · 8 noget
 \ fattig og · 8 læste \ i Bog · 9 + eller spillede Fjærbold · 10 deres Dame <
 Jomfruen [*<* at hun < han] maatte · 11 ønske < ønskes · 11 borte \ og med
 35 megen Besvær · 13 + -kylling · 17 Overmod # Ovr · 18 mod < naar · 18 +
 Den Skjønne .. dem begge · 21 og ◀ og og · 21 den .. Skjønhed < Brunetten

hvad der maatte være allerdeiligst i Verden. Naar de siden ud-
 vexlede deres Tanker i venlige Hjerteudgydelser, var der ingen
 Splid i deres Sind. Begge Prindsesser vare overmaade deilige –
 Fætteren havde ogsaa seet og beundret den stille drømmende
 5 Blondine. Naar engang Fættrene blev store og kunde reise Ver-
 den rundt og komme til Vestindien eller China vilde de maaske
 neppe finde Mage til Deilighed; det maatte dog være et velsignet
 Land, vort eget Danmark, hvor der selv paa en af de mindre Øer
 kunde findes to saadanne *Stellaer* eller *Henrietter* eller *Lynaer*,
 10 som man kunde ønske at dandse milevidt med baade paa Jorden
 og i Himlen. Herom vare Fættrene aldeles enige.

Kjøbenhavnernes Fortrin i Urbanitet og net Adfærd var aaben-
 bar og fandt almindelig Anerkjendelse. Især var Forskjellen i
 deres Klædedragt paafaldende. Den himmelblaa Silkedragt af
 15 Bedstemoderens Kjole var Landsbydrengen voxet fra. En høirød
 Trøie formodentlig af Morbroderens aflagte Gallakjole havde han
 en tidlang stadset med, men den fandt han ikke Smag i siden han
 havde seet Abekatten med den røde Trøie paa Bjørnen. Nu gik
 han gjerne i hjemmegjort Tøi af sribet Hvergarn, og hans Stad-
 setrøie bar Præget af en Landsbyskrædders tarvelige Konst uden
 20

I Verden \ Naar [< Medens] Kjøbenhavneren tegnede Bjerge og læste Florian
paa Fransk [< fransk] med sin Stella [< sit nærværende Ideal] eller satte Spinet-
ket istand til hende med Kalkunfjær [< Kragefjær] af Mangel paa Ravnefjær
 25 *kunde Torkildstrupperen næsten ligesaa lykkelig tage hendes Billede med sig paa*
Katte-Jagten efter Penselhaar eller Søgen efter Ravnefjær [< Kalkun- < Ravne-]
til Spinettet og paa samme Tid drage paa Eventyr efter den tabte Henriette og
dandse med Lyna i Himlen . 2 ingen \ Tvist eller . 3 deilige \ og . 4 + stille
drømmende . 5 Blondine < Blonde . 5 Blondine \ i den ene kunde [< syntes]
 30 *man tænke sig en Forening af begge, vilde der vist ikke mellem Jord og Himmel*
kunne findes nogen Skikkelse, der fuldkomnere kunde svare til Forestillingen om
Engle . 5 + engang . 6 China \ eller til Rom og Jerusalem . 6 vilde \ neppe .
6 vilde de .. til Deilighed < var det maaske dog muligt, at de kunde opdage
saadant et Vidunder; men . 8 + Land . 10 + milevidt . 12 Urbanitet \ var . 14
 35 *paafaldende \ Tidligere havde . 14 af < fra . 15 Kjole < Brudekjole # Un .*
16 + aflagte . 17 + en . 18 med < i . 19 Stadsetrøie \ var uden Skjøder og i

Tanke om det fiffige Snit, der klædte Fætteren saa udmærket. Paa Besøg i Omegnen syntes dog begge Drengene lige nettede og stadselige. Københavneren laante sin landlige Ven hele sin næstbedste Klædning, og det gik ypperligt. [71 A r°] Ingen af dem kunde dog maale sig i Pragt og Anstand med Gipsdukken i *Grand'mamas* chinesiske Kabinet, der forestillede hendes Søn, Sextenaars Supercargoen i sin Galladrægt. Her stod Fætteren ligeover for sin Fader med Forundring og vilde ikke kjendes ved ham. Saaledes havde han kun seet gammeldags Mennesker paa Komædien. Naar Bedstemoderen her modtog Drengene og mynstrede deres Drægt og Manerer, nikkede hun vel mildt til dem begge og fandt dem ret tækkelige, men pegede paa Gipsdukken som et Mynster for dem begge og fandt Pudderfrisuren med Pidsk og Haarpung langt klædeligere end deres kort afklippede Haar. Den opvoxende Slægt fandt hun noget tilbage i Anstand og solid Tænkemaade mod den Ungdom, hun havde kjendt i Verdens bedre Dage, hvorom hun talte med Erfaringens Magt og Værdighed. Uden just at dele Bedstemoderens forældede Smag eller den landlige Fætters Beundring over alle de chinesiske Snurrepiberier, har Fætteren fra København her dog vist modtaget et Indtryk af

2 Paa \ et < nogle · 3 stadselige \ Den · 3 laante < havde laant · 4 og det < Det · 4 ypperligt \ Det var netop [< nogle Gange men] ved et Besøg, hvor det mest gjaldt om at tage sig godt ud for de skønneste Øine, men midt i sin Fornemmelse af at tage sig godt ud, faldt [< stod] den pyntede Landsbydreng i Tanker med en heldende Chokoladepib i Haanden, og Fætteren udbrød uvilkaarlig: "spild ikke paa min Trøie!" Den heraf fremkaldte Latter har uden tvivl været en [< havt en ligesaa] [72 r°] virksom Advarsel mod oftere at prale med laante Fjædre selv om de tilhørte den allerbedste Ven. · 6 Kabinet < Værelse · 6 hendes Søn < den københavnske Fætters Fader, som · 7 Sextenaars Supercargoen < Femtenaars Dreng · 7 Her stod .. Komædien < Her saae man dog store Forskjel[le] mellem den nye og ældre Tid · 10 Bedstemoderen # G · 10 Drengene < sin Sønesøn og sin Dattersøn · 11 Manerer < Anstand, \ naar de skulde tage sig bedst ud · 12 ret < meget · 14 + og · 15 Den \ og den · 15 + fandt hun · 15 noget < fattig og alt for simpel · 15 + tilbage .. Tænkemaade · 17 + hvorom .. Værdighed · 17 talte < tale · 19 + alle · 20 Fætteren fra København < han

Ærbødighed og Kjærlighed for de gamle Bedsteforældre. De
 Minder, her fandtes om den gamle Chinafarers Reiser, har maa-
 ske ogsaa indvirket paa hans Fantasi og paa Retningen i den
 Livsvirksomhed, han syntes kaldet til. Han vilde virkelig opleve
 5 og have fat paa, hvad Fætteren i Præstegaarden kun fandt Mor-
 skab i at udmale sig som luftige Eventyr. | [72 r°] Fætterbesøget
 i Præstegaarden var et Glandspunkt i hin Udviklingstid, hvori det
 maa være gaaet rigeligt til med Tankevexlingen. Til dette Besøg
 knytte sig dunkle Forestillinger om Konst og Cultur Handel og
 10 Skibsfart om det store Virksomhedsliv i den ydre Verden – om
 Reiser til fjerne Lande, hvorfra alle Herligheder hentes – og
 hermed forbandt sig et Slags Bevidsthed om at det Allerskjønne-
 ste og det ubegribeligste af Alt hvad der kunde sees og beundres
 i den store vide Verden allerede havde afspeilet sig for dem
 15 begge under de mest forskellige Skikkelser i de to smukkeste
 unge Damer paa Falster. Den kjøbenhavnske Fætter blev selv til
 Idealet af en trofast Ven og senere i den landlige Fætters Skole-
 gang Gjenstanden for smaa Forsøg i Lyriken, som i Eensomhed
 blev sjunget paa bekjendte Sangmelodier. Københavneren gjen-
 20 nemgik paa den Tid en Handelsskole, hvori almindelig Dannelse
 gik ved Siden af særligt Hensyn til practisk Virksomhed i større
 stil. Siden foer han til Vestindien under Haabets Flag, medens
 hans drømmende Ven drog til Indieland med Parizade og Ganger-
 griffen. Hvergang de siden saaes, stadfæstedes det gjensidige

I Ærbødighed # ær · I De < og de · 5 fat \ fat · 6 [72 r°] \ Forresten var · 7
 + i Præstegaarden var · 7 et Lyspunkt i hin Barndomssommer et · 8 rigeligt til
 < langt heldigere · 8 Tankevexlingen \ end med Trøien < Trøielaaet < Trøie-
 vexlingen · 9 knytte < knytter · 9 + dunkle · 9 + Konst og · 10 + Skibsfart
 30 om · 10 om Reiser < Seilads · 11 fjerne < andre · 13 + Alt · 14 sig for dem
 begge under < sig i · 18 for \ hans · 18 som + han · 19 blev sjunget < sang ·
 19 + Københavneren .. Gangergriffen · 19 Københavneren < Fætteren · 20 +
 paa den Tid · 20 almindelig < den almindelige · 21 i < medens · 22 + under
 Haabets Flag · 23 drømmende < studerende · 24 stadfæstedes ◀ stadfæstededes ·
 35 24 det < den

hjertelige Forhold uagtet de fantastiske Forestillinger maatte vige for Livets Sandhed. De skulde dog begge i den skjønneste Virkelighed see hvad der forbilledlig havde foresvævet dem som det Herligste i Verden. De har gjensidig glædet sig ved hinandens
 5 Lykke. Hvad der i hine Barndomsdage har glimtet for dem som det Bedste og Skjønneste, er blevet til sand Livspoesie for dem, medens deres Haar ere blevne graae. Da den københavnske Fætter 1860 fyldte sit 70de Aar, sad han glad ved Siden af sin virkelige *Stella* der nu hed *Julie*, medens Børn og Børnebørn
 10 sang hvad den gamle Onkel fra *Sorø* havde lagt dem paa Tungen:

[Bilag 72 A] Om *Svaner* har Sagnet saa liflig en Klang:
 De ældes med Fryd og bortflyve med Sang!
 Her sidder nu en *Svane* - han blev med Glæde graa -
 Til Svanesang gid han dog gode Stunder faae!

15 Han mindes sin Ungdom, som Liv fra ifjor;
 Til fremmede Verdensdeel freidig han foer;
 Mod Øst fløi Fa'er og Farfader - han fløi ud mod Vest -
 Er Alting forsøgt, er dog Hjemmet allerbedst!

20 Han mindes sit Hjemliv - og glad seer han ud
 Han seer paa sin Ungdoms velsignede Brud.
 Han havde seet i Verden saamangen deilig Mø,
 Men ingen som hende paa hele Verdens Ø.

Han mindes sin Idræt - og glad seer han ud:
 Han færdedes trofast - og med ham var Gud.
 25 Han tænker paa de Glæder, som syntes Sorger først;
 Den Dag, han blev Brudgom, blev Glæden allerstørst.

1 + uagtet .. Sandhed · 2 + dog · 3 hvad der .. det Herligste < deres tidligste Forestilling stadfæstet om den herligste [< skjønneste] \ af alle Herligheder [< kvindelige Skikkelser] · 4 Herligste < herligste · 4 + De har .. graae · 4 har gjensidig glædet sig < glædede sig gjensidig · 5 + i · 5 har < havde · 6 Skjønneste \ i Verden · 6 er blevet < blev · 6 + sand · 7 medens < da · 7 ere blevne < bleve · 9 + der nu hed *Julie* · 10 Onkel < Fætter · 10 Tungen: [*udeladt af udgiveren*] Om *Svaner* har Sagnet saa liflig en Klang (Bilag 72 A)

Han tænker paa Lykken, som kommer fra Gud:
Fra Reden fløi fire smaa Svanebørn ud;
De voxed og de tumled i Verden freidig om,
Og alle tilbage med Sjæleskatte kom.

- 5 I Vrmlen af Smaasvaner takker han Gud
Og favner sin Ungdoms velsignede Brud.
Nu skinner Aftenstjernen, saa liflig og saa klar -
- Vorherre velsigne det gamle Svanepar! |
-

Trettende Kapitel

(Streifskygger. – En mørk Jul)

Hidtil havde Landsbydrengen kun seet Lyssiden af Menneskelivet i den hyggelige Præstegaard. De smaa Gjenvordigheder i Barn-

5 domslivet vare lette forbifarende Skygger over den solbeskinnede Foraarsmark. Selv under lutter smilende og lystige Fantasier havde han gennemgaaet den alvorlige SmaakoppeIndpodning, medens Broder *Christian* laae ligeoverfor ham og fantaserede om lutter Ulykker om Gjengangere og onde Aander. Forestillingen

10 om Sorg og Savn, Synd, Død og Forgængelighed var ikke fremtraadt med nogen indgribende Virkning i den yngste Drengs Sind. At der var Noget til i Verden, som hed Sorg, havde han dog [73 r°] forlængesiden med en vis hemmelighedsfuld Forudfølelse bemærket. Det tragiske Sagn om hin ulykkelige Elskers Dødsvar-

15 sel i Hesselalleen hviskede lønligt til ham i Aftenskumringen. Den kjære Mosters blege Kinder og urolige Blik hvergang hendes mørke Tid kom og hun indesluttede sig i sit tilhyllede Værelse uden at ville see Børnene, havde ogsaa fremkaldt Anelsen om noget uhyre Mørkt og Smerteligt. Hendes Suk over at være for-

20 ladt af sin Gud indtil hun efter en svær aandelig Kamp gjenfandt ham, maa ogsaa være trængt dybere ind til Drengens Øre – og at dette maatte være den allerstørste Sorg og Ulykke i Verden maa han have haft en dunkel Forestilling om; men deri blandede sig et Slags nysgjerrig Gru og en hemmelig Lyst til selv at erfare

25 hvorledes en saadan Tilstand maatte være. Der var et mørkt Hul under Kvist-Trappen i Forstuen; det blev brugt til at opbevare Strandsand i og kaldtes Sandhullet. I denne skumle Afkrog kunde

I Trettende Kapitel < Trettende Kapitel · 6 Foraarsmark < Sommer · 6 +

30 *Selv under lutter smilende og lystige Fantasier havde han gennemgaaet den alvorlige SmaakoppeIndpodning, medens Broder Christian laae ligeoverfor ham og fantaserede om lutter Ulykker om Gjengangere og onde Aander · 7 SmaakoppeIndpodning < Smaakoppesygdom · 10 + Synd · 11 den yngste Drengs < hans · 12 Noget < noget · 15 + i (Aftenskumringen) · 20 + sin · 21 Drengens*

35 *< hans · 23 han \ vist ubevi[d]st · 23 + dunkel · 25 Der < Det · 26 + Kvist- · 27 + i*

han undertiden lægge sig hen paa Sanddyngen og ligesom indby-
 de Sorgen og Tungsindigheden til et Besøg. Det var kun naar en
 bedrøvet Stemning virkelig var tilstede, som han dog fandt en vis
 Tilfredsstillelse i at fastholde. [73 A r°] Naar han efter en tilgivet
 5 Forseelse dog ikke havde seet Moderens Ansigt saa mildt, som
 han ønskede, kunde han saaledes gaae bort og forsvinde. Ingen
 vidste hvor han var; men han laae i Sandhullet og vilde ligesom
 mane den største Sorg til sig. Han fandt et Slags Behag i sin
 stedse, stigende bedrøvede Stemning til den var nærved at over-
 10 vælde ham. | Han kunde snart fornemme sig udelukket fra Lyset
 og Livet og Glæden og ligesom forladt af alle Mennesker i denne
 Grav; han kunde faae stor Medlidenhed med sig selv og synes,
 det var dog tungt, at han saaledes skulde ligge ene og forglemt
 af hele Verden i Sand og Mørke. Han kunde fælde oprigtige
 15 Taarer over sin Udyd og over sin uhyre Forladthed, men – at
 Vorherre nu ogsaa skulde have forladt ham, kunde han dog umu-
 ligt troe. Den usynlige Fader var jo allevegne – ogsaa i denne
 Grav – og kunde føre ham i Moderens Arme i det Øieblik han
 kun selv vilde være god. Saasnart han kom saavidt i sin Grublen
 20 paa den største Sorg i Verden, var Alt, hvad han havde troet at
 fornemme deraf ogsaa forvundet, og han sprang glad og trøstig

*I lægge < sætte · I hen < ind · 2 kun < dog < gjerne · 2 naar \ Moderen
 havde været utilfreds med ham eller vred paa ham – som det hed, [*< en Smaating*
 25 *var gaaet ham imod*] · 3 + bedrøvet · 3 + dog · 4 at \ nære og · 7 men #
 mn · 7 laae < sad · 7 vilde ligesom mane < manede · 8 den største Sorg <
 Sorgen · 8 sig \ ved · 8 i \ at nære · 9 + stedse, stigende · 9 var nærved at over-
 vælde < overvældede · 10 kunde \ da · 10 snart \ + i det mørke Sandhul ·
 10 Lyset < Lys · 11 Livet < Liv · 11 Glæden < Glæde · 11 denne Grav <
 30 dette Sandhul · 12 stor < et Slags · 13 + dog · 13 ligge < sidde · 14 hele
 Verden < alle Mennesker · 14 Mørke \ + ligesom i en Grav · 14 fælde oprigtige
 < være nærved at faae · 15 + over sin Udyd < i Øinene · 15 sin \ Uagtsomhed
 og · 15 + uhyre · 16 nu < dog · 16 umuligt # u · 17 jo \ + barmhjertig og var ·
 17 ogsaa i denne Grav < ogsaa i Sandhullet · 18 + og kunde føre ham i
 35 Moderens Arme i det Øieblik .. være god · 18 i Moderens Arme < ud deraf ·
 19 Saasnart < saasnart · 20 største < store · 20 + Alt · 21 deraf < af den*

ud af Sandhullet, for at styrte sig i Armene paa den længe forud
 forsonede Moder. Engang havde kun en meget lille Gjenvordig-
 hed baade sat ham og Broder *Christian* i fortrædeligt Lune. De
 vare blevne enige om at sætte sig ind i Sovekamret og slaae Rul-
 5 legardinerne ned for Daglyset. Her vilde de nu sidde og være
 tungsindige, saa at Alle skulde faae Medlidenhed med dem og see
 hvorledes de led Uret i Verden og ikke meer kunde see Dagens
 Lys med Lyst og Glæde. Men da de havde siddet saaledes nogen
 Tid og seet sørgmodigt paa hinanden i Halvmørket, uden at
 10 Nogen lagde Mærke dertil eller beklagede deres store Ulykke,
 syntes det dog *Bernhard* at det var overmaade kedeligt at være
 melancholsk. Han rul[74 r°]lede Gardinet op for Daglyset og
 foreslog Broderen for en Forandrings Skyld at være lykkelig. –
 Ulykken var jo heller ikke saa forskrækkelig om man ikke kom
 15 ud at kjøre den Dag – eller hvad det nu var. Det har udentvivel
 været Mosters ulykkelige Tungsind, der forlede de Drengene til
 slige Grillen. De parodierede saaledes ubevidst det egensindige
 Selvplageri og det hemmelige Velbehag ved at kjæle for en Sorg,
 til den voxer Grillefænger over Hovedet og bliver til en Sinds-
 20 sygdom.

Her befriede dog strax den friske Natur sig ved en sund Lat-
 ter. I Sandhullet havde der været Alvor og virkelig Bedrøvelse i
 Sorglegen, her var det kun ondt Lune og egensindig Lyst til at
 gjøre Opsigt. Uagtet denne Legen med Livets Alvor kunde der

1 + for at .. Moder · 1 + længe forud · 2 havde kun < var ved · 2 + meget ·
 3 Lune \ + De vare fornærmede og syntes, de havde lidt Uret · 4 slaae <
 trække · 7 + see · 9 + i Halvmørket · 12 melancholsk < melacholsk · 14 om
 < kunde · 14 ikke \ + kunde · 14 kom < komme · 15 + ud · 15 at < og ·
 30 15 den Dag < idag · 15 var \ – saa kunde man jo o.s.v. o.s.v. · 16 ulykkelige
 < alvorlige · 17 De < og de · 17 parodierede < parodierte · 17 + saaledes ·
 17 ubevidst < uden at vide det · 17 det < de · 17 det \ voxne Menneskers ·
 18 Selvplageri < Selvplagerier · 18 + det · 18 at \ nære og · 18 en \ + lille ·
 19 voxer < voxede · 19 Grillefænger < dem · 19 bliver < blev · 21 befriede
 35 dog strax < hjælp · 21 sig \ + dog strax · 21 ved en sund Latter < selv ·
 22 været \ et Slags · 22 + og virkelig Bedrøvelse · 23 egensindig < egendig

dog gaae Skyer hen over Præstegaardslivet, som selv maatte kaste Streifskygger af det Forførdelige ind i Barnesindet.

Bjørnetrækkerhistorien var forglemt, som noget Fjernt og Forbifaret; men en Forbrydelse havde fundet Sted i Sognet selv, som udbredte Rædsel over hele Landsbyen. Allevegne taltes der om *Rasmus Hugge*. Det var en Husmand fra en By i Nærheden, som havde villet skille sig af med sin halv sindssvage Kone, for at ægte en anden. Samme Dag han gik til Alters havde han givet den ulykkelige Kone et Stykke Mad af et meget tillokkende Udseende, med mild Opfordring til at spise det selv, men paa ingen Maade give deres lille Barn Noget deraf. Da Manden kom fra Kirke fandt han Barnet dødt og Moderen liggende paa Kjøkken-gulvet med en Mælkekrukke for Munden. Hun havde, som hun altid pleiede, først givet Barnet "Tyggemad" af hvad hun spiste. Hun havde med Forførdelse seet Barnet pludselig døe i Krampe og havde selv følt sig dødssyg, men var nogenlunde kommen til Besindelse igjen ved at krybe ud i Kjøkkenet og drikke Mælk. Manden var selv kommen til Præsten for at anmelde Barnets Død og bestille dets Jordefærd. Saavel hans Adfærd, som hvad der vidstes om hans huslige Forhold og de særlige Omstændigheder ved Barnets Død vakte Mistanke. Præsten havde strax anmeldt Sagen for Øvrigheden og forlangt Barnets Lig undersøgt. Forgiftelsen var snart blevet opdaget og Morderen sat i Fængsel.

Under denne Sags Behandling for Domstolene var der en uhyggelig Stemning udbredt i den ellers saa lykkelige Præstegaard. Hvergang Faderen kom hjem fra sine Præstebesøg hos den forstokkede Forbryder, saae Børnene den dybe Sjælesorg i hans Aasyn. [75 r°] En Dag kom han hjem fra et Besøg i Fængslet med et Udtryk af formildende Vemod i det alvorlige Ansigt.

1 Skyer < Streifskygger · 2 Streifskygger \ ind i Barnesindet · 2 + ind .. Barnesindet · 5 udbredte \ + Gru og · 6 Nærheden < Sognet · 9 et \ forgiftet (Stykke) · 10 spise < nyde · 12 Kjøkkengulvet < Gulvet · 14 + af .. spiste · 15 havde \ seet · 16 kommen < kommet · 17 at .. Kjøkkenet og < at · 22 undersøgt
35 \ af Lægen · 23 snart < strax · 24 for \ Retten og · 26 Hvergang ◀ Hergang

Endelig var den forhærdede Forbryder bragt til Bekjendelse. Hans ulykkelige Kones Død og Præstens Skildring af hendes Lidelser og af det forsonlige Sind, hvormed hun havde forladt Verden, medens hun kun længtes efter at komme til Vorherre og sit lille Barn, maatte have smeltet Forbryderens Stenhjerte. Præsten havde forladt ham med Haab om, at der nu vilde være Frelse for hans Sjæl. Dødsdom maatte nødvendig paafølge; dog her var det ikke den legemlige Død, men en Sjæls evige Død, han havde været mest bekymret for. Indtil Dødsdommen faldt og lige til den bestemte Henrettelsesdag fortsatte nu den nidkjære Sjælesørger med stedse lysere Aasyn sine Præstebesøg i Fængslet, og den uhyggelige Stemning i Præstegaarden syntes mest at have bevaret sig i Borgestuen, hvor Forbittrelsen mod den dødsdømte Forbryder var saa stor, at man ikke kunde faae ham straffet haardt nok. Pigerne klippede endogsaa Menneskeskikkelser ud i Papir, som de kaldte Rasmus Hugge og morede sig med at klippe Hovedet af. Heri kunde ogsaa Præstens mindste Søn finde sin Retfærdighedsfølelse tilfredsstillet. Men da Henrettelsesdagen kom og han stod med Pigerne paa "Grønbakken" og saae Forbryderen kjøres der forbi til Retterstedet – gjøs det dog i ham, som i dem Alle, og det var ham forfærdeligt at tænke paa, at der virkelig skulde hugges Hovedet af et levende Menneske.

Faderen var bleven saa angreben ved de sidste Besøg hos den Dødsdømte, at en Nabopræst og god Ven overtog hans Pligt at følge Forbryderen til Retterstedet. Broder *Svane* var af Nysgjerrighed redet derhen, men kom halv syg tilbage. Han var besvimet ved det gruelige Syn og kunde i lang Tid derefter ikke udstaae at see Blod eller raat Kjød. Et næsten endnu grueligere Efterspil havde man seet efter Henrettelsen. En halvvoxen Dreng løb fra

3 + af . 4 medens # + mede < og kun . 6 nu < endnu . 7 maatte \ nu . 8 den legemlige < Legemets . 9 bekymret # k . 9 faldt < kom . 12 mest < kun . 23 var bleven < havde været . 23 angreben < angrebet . 25 var < havde . 27 + det . 29 havde < saae . 29 seet < nogle Timer

Retterstedet mellem to Karle tilhest, som droge ham saa hastig derfra, som han kunde løbe. Det ansaaes for et sikkert Middel mod Slagtilfælde, at drikke et Bæger varmt Blod af en henrettet Forbryder og derpaa at løbe en Mils Vei uden Ophør. Hvad der herved var allerforfærdeligst, Drengen, der løb mellem Rytterne, efter at have nedsvælget den cannibalske Drik – var en Søn af den henrettede Morder. [76 r°] Kun et saadant Uhyre kunde have saadan en Søn; var en almindelig Bemærkning; men det Haab, Faderen havde yttret om den angrende Forbryders Sjælefrelse maatte med den hele Begivenhed selv hos den mindste Søn i Præstegaarden fremkalde Alvorstanken om en Synd der kunde dræbe Sjælen, om Død og Dom og især om et Menneskes første Tilstand efter Døden. Det uhyre Spring til den yderste Dag, naar Sol og Maane og alle Stjerner gik op i Luer var ham alt for umaaleligt.

Al den Oplysning han herom har kunnet modtage af de Ældre, har neppe været ham tilstrækkelig; og han har maattet slaae sig til Ro med den taagede Forestilling om Døden og den nærmeste Tilstand derefter som fra Lærebog og Catechismus kan bringes over i Barnebevidstheden. Det friske, freidige Liv i Præstegaarden antog imidlertid snart sin sædvanlige rolige Charakter og det kunde ikke falde Drengen ind at gruble længe paa Dødens og Opstandelsens Hemmelighed. Han kunde ofte være Vidne til Begravelser og lytte til Faderens trøstefulde Taler ved Gravene, uden at lade Tanken følge længer med end til den Fred og Hvile for de Gudfrygtige, som Alle syntes saa godt at trøste sig ved. Hvorledes de Døde strax skulde være hos Vorherre, og dog paa

2 Det ansaaes < Der var all . 3 + varmt . 5 + mellem Rytterne . 6 + at have nedsvælget . 7 et saadant Uhyre < en saadan Fader . 10 maatte < havde . 11 + en . 11 + der kunde dræbe Sjælen . 12 om < og (Død) . 12 + især . 13 + Det uhyre .. umaaleligt . 17 + han . 18 den nærmeste Tilstand derefter < og Dømmen; om Opstandelsen og det evige Liv, . 19 fra < uden noget klart Ord derom i < uden for < der fra . 19 Catechismus < Catechismus . 24 + lytte til . 35 26 + for de Gudfrygtige, som . 27 strax < paa samme Tid . 27 og < som de

en Maade skulde for en stor Del ligge under Jorden paa Kirke-
 gaarden og vente paa en salig Opstandelse – hvorledes de strax
 skulde dømmes og dog vente paa Dommen til den yderste Dag –
 hvorledes de saa først skulde blive rigtige Mennesker igjen og
 5 faae deres Legemer op af Gravene – og saa blive evig salige eller
 evig usalige efter den Tro, hvori de for Aartusinder siden vare
 døde – Alt det kunde han ingen Klarhed faae i, og han lod det
 staae hen, som Noget, Ingen skulde rigtig forstaae, men som
 Vorherre nok vilde føie paa det Bedste. Tanken om at sove under
 10 Jorden til Dommedag som saamange Talemaader syntes at pege
 paa – og som selv i Selskabsviserne hyppig omtaltes kunde han
 dog allermindst forlige sig med og han lyttede gjerne til naar den
 Tids yngre Theologer talte om at flyve fra Stjerne til Stjerne efter
 15 Døden eller at leve et Sjæleliv, som rene Aander, uden nogensin-
 de at behøve noget Legeme – og at "Støvet" som det hed i
 Psalmebogen kun var en Hytte, der faldt sammen eller en Larve,
 man fløi ud af som Sommerfuglen for at tumle sig i evig Vaar-
 luft. Heri fandt han stor Trøst og Glæde. Siden kunde han endog
 ligegyldig springe om mellem Gravene og selv more sig over i
 20 Frastand at see paa en Begravelse især i Blæstveir, naar Degnens
 Substitut blev ved at synge paa een Tone [77r°] medens han ivrig
 gjennembladrede hele Psalmebogen for at gjenfinde den Psalme,
 der var blæst fra ham. At Psalmesangen ikke gjorde noget dybere
 Indtryk paa Drengen, undtagen naar den ved enkelte Leiligheder
 25 blev udført af Fremmede, var dog ikke uforklarligt. Substituten

1 + for en stor Del · 1 Jorden \ + og sove · 5 Gravene ◀ Gravne · 6 + for
 Aartusinder siden · 8 rigtig forstaae < bryde sig om · 9 + nok · 10 + som
 saamange .. omtaltes · 12 allermindst < aldrig · 13 + talte om · 14 leve \ et ·
 30 14 Sjæleliv < Indadsliv · 15 "Støvet" < Legemet · 15 + som det ..
 Psalmebogen · 18 + Trøst og · 18 Glæde < Fornøielse \ og naar han tænkte ·
 18 Siden < derpaa · 18 + endog · 19 ligegyldig springe om < selv lystig
 springe om · 19 Gravene ◀ Graven · 19 + selv · 19 + i Frastand · 20 + især ·
 24 Drengen < ham · 24 + den · 25 uforklarligt < alene · 25 Substituten sang
 35 kun maadeligt og < Substitutens Skyld, som

sang kun maadeligt og satte sin Ære i at holde længe paa en eneste Tone især i *Amen*. Han syntes at have sat sig den Degn til Forbilledet, om hvem der fortaltes, at han havde vundet et Væddemaal med en anden meget berømt Degn i den Konst at holde
 5 længst paa *Amen*, eller som det kaldtes, "at tage Troen fra" en Anden. Han fik nemlig Krampe i Munden under den lange Udholden af A'et. Munden gik af Led og blev staaende aaben. Han kunde kun holde paa A'et medens han blev kjørt til Doctoren. Her fik han sin Mund sat i Led ved et Ørefigen; men saa havde
 10 han sjunget Slutningen paa sit lange Amen i et langt udholdende **men** og vundet sit Væddemaal.

Denne Historie, som var Drengen bekjendt, faldt ham nu gjerne ind, naar Substituten holdt paa Psalmetonen medens han bladrede efter den bortblæste Psalme ved en aaben Grav. Deg-
 15 nen, som ikke havde Tone i Livet, vilde undertiden synge med, og saa var det rent forfærdeligt. Engang gik det Drengen med denne Sang som *Peder Paars* med Tyrebrølet: han havde drømt at høre Degnens gruelige Kirkesang – men det var en Hund, der havde faaet Hvalpe i hans Sovekammer, det var Hundens og
 20 Hvalpenes forenede Musik, der havde blandet sig med Drømmen om Degnesangen.

Det Letsind, der saaledes kunde blande sig selv med Lig-

I satte \ + især · 2 *Amen* \ hvori han mente at kunne "tage Troen fra" enhver [#
 25 De] virkelig Degn · 4 + anden · 5 længst < længe · 5 en Anden < hinanden · 7 A'et \ hvorved · 7 + gik af Led og · 7 aaben \ paa ham medens · 7 Han < han · 8 kunde kun .. kjørt til < med Jamren kun kunde gjentage samme A-Lyd [
 < Lyd] · 8 holde < fastholde · 9 Her fik han sin < blev hentet og satte strax hans · 9 + sat · 9 saa havde han sjunget \ et glædeligt "**men**" < saa sang Degnen
 30 "**men**" · 10 + Slutningen paa sit \ Amen · 10 + lange Amen .. udholdende **men** · 11 vundet < vandt · 12 bekjendt < + vel # no · 12 ham # de · 12 nu gjerne < undertiden altid < altid · 13 holdt < sang · 13 paa < længe paa en · 13 Psalmetonen < Psalmetone · 14 + ved en aaben Grav · 15 undertiden < dog · 15 med \ i Kirken · 16 + rent · 17 Sang < Degne-Sang · 17 Tyrebrølet
 35 < Tyren · 18 + det var · 18 + der · 19 Sovekammer \ og det var · 20 Musik # Skr

psalmens Alvor og den uhyggelige Gru ved den aabne Grav, skulde dog snart vige for det første Syn af Dødens strenge Aasyn i hans Nærhed.

Den gamle Bedstemoder havde længe skrantet og i mange Aar
 5 havt Hoste. Man havde vænnet sig dertil, og selv Lyden af
 "Grand'mama's" Hoste syntes, ligesom Duernes Kurren, at høre
 med til det hyggelige Hjemliv. Man saae hende dog daglig og
 med sin tiltagende Magerhed og Bleghed bevarede hun den Vær-
 10 dighed og Ro, hvormed hun indtog sin vante Hædersplads i Fa-
 milien. Nu var hun bleven sengeliggende, hendes Plads stod ledig
 ved Bordet, man saae Bekymring i Forældrenes Aasyn og Fa-
 deren havde en Dag været inde hos hende i sin Præstekjole.
 Lægens Besøg havde ogsaa været hyppige og endelig vaagnede
 15 Børnene en Julemorgen i et Sørgehus. Sorgen var vel stille og
 mild; den kjære Bedstemoder var gaaet til Vorherre. [78 r°] Hun
 var gaaet from og rolig bort; hun havde velsignet baade For-
 ældrene, Moster og alle Børnebørnene ogsaa dem, der sov og
 ikke tænkte paa den alvorlige Julegjest, der dennegang var kom-
 20 men til Præstegaarden. De maatte dog alle see *Grand'mama's*
 Ansigt endnu engang. Det var det første Lig, *Bernhard* havde
 seet. Synet af det fine, blege stærkt gennemfurede Ansigt med
 de lukkede Øine og indfaldne Kinder var gribende men paa en
 Maade smukt. Som hun Julemorgen laae der i sin hvide Ligdragt
 med de magre foldede Hænder over Brystet, uden Sæt paa Hoved-

2 strenge < alvorlige · 8 Værdighed < Mildhed · 11 Forældrenes < Moderens
 16 hun < og · 16 + baade · 16 Forældrene \ og · 17 alle Børnebørnene < dem
 Alle < Børnene < de andre Børn \ og hun havde heller ikke forglemte de mindste
 30 Børnebørn som · 17 + ogsaa dem, der · 17 og ikke < da hun sidste Gang +
 kjærlig · 18 den alvorlige Julegjest, der dennegang var kommet til Præstegaarden
 < dem i denne Verden · 18 dennegang ◀ denegang · 19 + alle · 19 *Grand'-*
mama's < hendes · 20 engang \ og det blev dem heller ikke negtet · 20 + Det
 var det første Lig, *Bernhard* havde seet · 21 + stærkt gennemfurede · 22 Kinder
 \ i Ligdragten · 22 var \ + var · 22 gribende men < ingenlunde · 23 +
 35 Julemorgen · 23 + hvide

et eller Noget af al den Pynt, der havde givet hende Enkedronningens Værdighed i Præstegaarden, syntes hun nu forvandlet til et Marmorbillede af en velbekjendt, men dog besynderlig fremmed og overlegen Personlighed. Hun havde aldrig talt Meget eller leget med Børnene, men hvad hun havde sagt dem havde altid været dem vigtigt at huske paa. Ethvert mildt og bifaldende Ord af hende havde fremkaldt en vis stolt Glæde hos den Mindste. Han kunde aldrig glemme at hun engang med et Slags Tillid og Fortrolighed havde spurgt ham om hendes Yndlings, Broder Christians Fremgang under den fælleds Lærer. Aldersfortrinnet holdt hun strengt paa og dette Tillidsspørgsmaal havde været ham noget Overordentligt. Den Ældres Forret var imidlertid betyngtet med Forpligtelsen til at være den fornuftigere, den mest ædelmodige og opofrende, Den, der ved enhver Tvist burde give efter, Den, der ved ethvert Valg mellem Gaver kunde vælge først, men altid burde vælge det ringeste. Derved befandt den Yngste sig ypperligt, og han var uidentviveligt af hendes Børnebørn, der holdt allermost af hende. Der laae i hendes blege alvorlige Ansigt en rig Levnetshistorie for ham, som han vel aldrig fik at vide, men som i hans Forestilling blandede sig med de besynderlige Omgivelser fra en fremmed Verdensdel og Minderne om Bedstefaderens Reiser. Hun syntes at have oplevet saa Meget baade Glædeligt og Sørgeligt. Hvert Bord og hver Stol i hendes Stue alle de Sjældenheder, der saaes, vidnede om glædelige Tider, naar Bedstefaderen kom hjem med al Verdens Herligheder og hun efter megen Uro og Længsel kom ham imøde. Som man fortalte – havde hun især havt sin Glæde af at overtræffe ham med

1 Pynt < Pragt · 1 havde givet < gav · 2 + hun · 4 Hun < som · 6 paa \ og rette dem efter · 7 en vis < et Slags · 8 Han < og han · 9 Yndlings \ den ældre · 9 Broder < Broders · 10 + Christians · 11 hun \ ellers · 11 havde været < var · 13 med \ med · 13 fornuftigere # fornø · 14 Den < den · 20 de < det · 20 besynderlige < besynderligere < fremmede chinesiske · 21 + fra en fremmed Verdensdel · 21 om < og · 23 Hvert < -ethvert · 25 Verdens # Vede · 26 Som < og - som · 27 + hun især havt

Overraskelser. Saaledes [79 r°] skulde hun engang paa sin noget
 storartede Maade have overrasket ham ved at føre ham ud til et
 nyt prægtigt Lyststed, hun i hans Fraværelse havde ladet opføre
 i *Ordrup*. Herved havde hun imidlertid bragt Husets Finantsvæ-
 5 sen i nogen Uorden, og siden havde hun haft megen Sorg deraf,
 da det smukke Lyststed maatte sælges. Lykkens Omvexlinger
 syntes hun paa flere Maader at have kjendt men en fast og kraftig
 Villie havde hun bevaret. Der lod til at være Noget i hendes
 10 Karakter, som under andre Omstændigheder vilde have sat
 hende istand til at spille en mægtig Selvherskerindes Rolle i
 Verden. I den stille Præstegaard havde hun nu i mange Aar havt
 Ro og Leilighed til at give sin kraftige Villie en dybere og mere
 indadvendt Retning. Som Bedstemoderens Ansigt nu viste sig for
 hendes mindste Barnebarn var Levnetshistorien deri fromt og
 15 smukt afsluttet. Han har ikke bevaret Indtrykket af nogen stærk
 overvældende Smerte fra hin stille mørke Juletid, men han havde
 første Gang fornummet den store alvorsfulde Forandring i et
 Hus, naar Døden er traadt over dets Tærskel og ligesom har
 opslaaet sin Bolig blandt de Levende. De frosne Ruder vare nu
 20 tilhyllede af lange hvide Lagen. Ingen taledede høit eller spøgede
 som sædvanlig; man bevægede sig med sagtere Skridt – og
 skjøndt Alt forresten havde sin sædvanlige Orden og Skik var der
 dog skeet en Forvandling, som hver Time paa Dagen forkyndte,

25 *1* Overraskelser # *Og* · *1* skulde # *Sk* · *1* paa < ved · *1* + sin noget · *2* Maade
 < *Pragtlyst* · *2* at føre ham ud til < *Opførelsen* af · *2* ud < ind · *2* til < i ·
3 *Lyststed* \ i *Ordrup* < *Urterup* · *3* + hun i hans *Fraværelse* havde ladet opføre
 i *Ordrup* · *4* + hun · *5* nogen < betydelig · *5* + havde hun · *5* + megen · *6* +
 da · *6* *Omvexlinger* < *Afvexlinger* · *7* flere < mangfoldige · *7* + men en fast
 30 og kraftig *Villie* havde hun bevaret · *8* Der < og der · *9* som \ ville have · *11* +
 nu · *14* *Levnetshistorien* < den *Levnetshistorie* · *14* deri < han havde læst [
 læste] deri · *15* afsluttet \ med *Velsignelse* over det *Hus* og det *Hjem*, hvori hun
 havde fundet *Fred* og *Kjærlighed* paa de gamle *Dage* og med *kjære Minder* om
 et mangfoldig bevæget *Liv* var gaaet ind til · *16* *Smerte* < *Sorg* · *17* +
 35 *alvorsfulde* · *18* over < indenfor · *18* *Tærskel* < *Vægge* · *21* + som sædvanlig;

hvad det hele Jordliv, trods alt sit Liv og al sin Glæde, peger hen paa – Den store dunkle Gjest var kommen.

-
- 5 2 + dunkle · 2 kommen \ **Fjortende Kapitel**
 (Tilblivelsens Tanke. Solformørkelsen. Fyrværkeriet. Den anden mørke Jul) sidste Dag 1799 [< med Syttenaarhundredes-Navnet.]
 Paa hin mørke Jul fulgte der lyse [< baade] Paaske- og Pintse-Dage [< -Lys] i Præstegaarden. Indtrykket [< og] af den alvorsfulde Dødstanke, der selv havde
 10 blandet sig med den af Degn og Substitut ødelagte Englesang [< Festsangen] om Verdensfrelserens Fødsel, maatte vel snart ligesom bortskylles [< overstrømmes] af Livskilden [< Livsglæden] i det lette friske Barnesind. Ingen dybtgaaende Eftertanke [< Betragtning] kunde her endnu fastholde [< fremdrage] den store Forkrænkelighedens og Livsomskeftelsens Gaade [< Tilværelsens og Tilkommelsens Gaade], hvis Forklaring [< hvis beroligende Opløsning og] i Aandens Lys er [< kan være] hele Jordlivets [< det første Livs < Christendommens < vor < Tænknings] staaende [< herlige < højeste] Opgave.

[80 r°] Fjortende Kapitel

(Tilkommelsens og Tilblivelsens Tanke. Fyrværkeriet.)

Indtrykket af den alvorlige Dødstanke og den deraf følgende Forestilling om det tilkommende Liv har med Erindringen om Stilheden i Præstegaarden i hine mørke Juledage været uudsletteligt, uagtet det temmelig snart syntes bortskyllet af Livskilden i det lette friske Barnesind. Ingen dybtgaaende Eftertanke kunde her endnu fastholde den store Forkrænkelighedens og Livsomskiftelsens Gaade, hvis Forklaring i Aandens Lys er hele Jordlivets staaende Opgave.

At *Grand'mama* nu havde det godt og var hos Vorherre, var Alt, hvad Moderen og Moster og Søstrene kunde sige ham. At alle Guds Børn skulde være med *Jesus* i Paradiset samme Dag de døde og til allersidst, naar hele Verden forgik, hos Gud i det evige Himmerige – havde Faderen lært ham; men hvor det Paradis var, som man strax kom til, kunde Ingen sige ham. I Asien, hvor Adam og Eva havde været, var det jo ikke – var det som Broder *Søren* mente i Stjernerne eller som *Svane* nok mente i de flyvende Skyer eller som *Christian* var bange for, under Jorden paa Kirkegaarden i de mørke fæle Grave? – for det Himmerige, man skulde staae op til i den klare blaae Himmel eller til Stjernerne, det skulde man jo vente paa til Dommedag. Herom kunde han aldrig faae rigtig Besked. – Kun at Bedstemoder nu ikke laae og sov i den aabne Begravelse under Kirkegulvet, hvor hendes Ligkiste var sat ned, troede han paa Moderens Ord. Forresten henvistes han til sit Fadervor og hvad man havde lært ham om at være from og god og glad og saa overlade Alting til Vorherre. Men kom han ikke videre med de sidste Tings Hemmelighed, saa var der en anden stor Hemmelighed, der næsten laae ham lige saameget paa Hjertet, og som han ved en særegen Leilighed især plagede Faderen med at give ham Oplysning om. Det var de

2 Tilblivelsens \ første · 2 Fyrværkeriet \ Solformørkelsen. Den sidste Dag 1799.) · 6 af \ af · 16 + som · 18 i ◀ i i · 18 + nok · 19 *Christian* < *Christian* · 22 man jo \ man jo · 23 + nu · 25 sat \ ned · 26 + han

første Tings Forunderlighed i denne Verden – hvorledes man blev til og hvor de smaa Børn kom fra. Historien med Brønden eller med Storcken var han forlængesiden kommen ud over og nu vilde han ikke nøies med slige Fabler. Der var indtruffet en Begivenhed i Hjemmet af den Natur, som ikke den strengeste Hustugt
 5 altid kan forebygge og som [81 r°] ingen "klog Præst" med Sikkerhed kan bortmane fra sin Præstegaard. En Tjenestepige havde maattet forlade sin Tjeneste i Utide paa Grund af, at hun en smuk Morgen, til Alles Forbauselse, havde bragt et lille Barn
 10 til Verden. Hun blev baade dadlet og beklaget fordi hun ikke var rigtig gift; men den største Dadel ramte dog en Person, som for flere Maaneder siden havde forladt Øen. *Sidse* Kokkepiges Forviisning gik ogsaa den yngste Præstesøn til Hjerter; men hvad man kaldte Pigens Skam og Ulykke gav ham Meget at tænke paa. Ellers
 15 hed det jo altid en Guds Gave og Velsignelse, naar et lille Barn kom til Verden. At Vorherre altid forud maatte være med og velsigne Forældrene i Kirken, kunde han nok forstaae; men Gud havde dog ogsaa været med da dette lille Barn blev til. Faderens undvigende Svar paa hans mange Spørgsmaal om denne
 20 Sag havde ikke tilfredsstillet ham. Efter megen Grunden paa denne Begivenhed og paa Tilblivelsens Hemmelighed i det Hele, kom Drengen endelig til den selvstændige Mening, hvortil en ofte hørt Talemaade havde været hans Veileder, at her maatte de forskellige Slags Menneskers rette Kirkegang og tillige deres
 25 **Søvn** paa en Maade være de væsentlige Aarsager. Kun forundrede han sig over, at ikke hans egen Søvn i Moderens Arme da han var ganske lille, havde havt nogen saadan ulykkelig Begivenhed i Præstegaarden til Følge. Barnagtigheden i denne Forestilling synes at maatte henføre Erindringen derom [81 A r°] til en
 30 meget tidlig Periode i Barndomslivet, medens dog den bevidste

28 Barnagtigheden # syn · 29 derom \ [81 A°] Pigens Skam og hendes Ulykke gav ham Meget at tænke paa. Ellers hed det jo altid [$<$ men hvad man ellers i Familierne kaldte] en Guds Gave og Velsignelse, naar et lille (forts. 147 16)

Barne-Speculation saavel paa Tilblivelsens som paa Tilkommelsens store Gaader, falder sammen med denne Begivenhed og med det alvorlige Indtryk af Bedstemoderens Død, da Drengen var syv Aar gammel. I den Alder maatte Tilværelsens Friskhed og Øieblikslivet snart hævde sin naturlige Overmagt. Tre fornøielige Sommere og to glædelige Julehøitider har han fremdeles oplevet i det falsterske Barndomshjem inden han atter skulde see Julelyset fordunklet af Dødens mørke alvorlige Aasyn, og derved føres over i et helt nyt Afsnit af sit Liv. Det Glædeligste, han fra hin Tid erindrer, var en Familiefest i Hjemmet paa Faderens Fødselsdag i April Maaned. Broder *Svane* var som Student kommen hjem og som en ganske anden betydende Personlighed, end da han blot var Tusindkonstneren og den lystige Broder i Hjemmet. I det samme godmodige koparrede Ansigt med den noget store

(forts. fra 146 34) Barn kom til Verden. At Vorherre altid forud maatte være med og velsigne Forældrene i Kirken [$<$ ved Ægteskabet] kunde han dog nok forstaae; men Gud [$<$ han] havde [$<$ maatte jo] dog [\setminus altid] ogsaa været [$<$ være] med da [$<$ naar] dette [$<$ det] lille Barn blev til [$<$ blev skabt $<$ kom til]. Faderens Svar paa hans mange Spørgsmaal havde ikke tilfredsstillet ham. Efter megen Grunden paa [$<$ over] denne Begivenhed og paa Tilblivelsens Hemmelighed i det Hele, kom Drengen [$<$ han] endelig til den selvstændige Mening [$<$ kom han endelig til den Mening], at her maatte de forskellige Slags Menneskers [$<$ Forældrenes] rette Kirkegang og tillige deres *Søvn* [$<$ Søvn] paa en Maade være en væsentlig [$<$ den væsentlige] Grund. Til denne Mening havde en [$<$ hvortil en] ofte hørt Talemaade været hans Veileder. Kun forundrede han sig [\setminus kun] over, at ikke hans egen Søvn i Moderens Arme da han var ganske lille og endnu ikke havde været i Kirke, havde havt nogen saadan ulykkelig Begivenhed i Præstegaarden til Følge. – Barnagtigheden i denne Forestilling synes at maatte henføre Erindringen derom . 146 29 til # God . 146 30 + meget . 146 30 tidlig $<$ tidligere

1 + Barne- . 1 Tilkommelsens $<$ Tilværelsens . 2 + store . 2 Gaader \ forudsætter en Alder, der omtrent maa . 2 falder $<$ falde . 2 sammen \ med . 2 + med denne Begivenhed og med . 2 Begivenhed \ kort efter . 3 Død \ (Aar 1796.) . 3 Drengen $<$ han . 4 + Tilværelsens Friskhed og Øieblikslivet snart hævde sin naturlige Overmagt . 8 + og derved føres over i et helt nyt Afsnit af sit Liv . 11 som # Stu $<$ bleven . 11 Student \ anden Gang $<$ og var \rightarrow

yppige Mund og kløftede Hage var der nu kommet et Udtryk af Hovedstadslivets Lethed, Finhed og høiere aandelige Udvikling, som uvilkaarlig hævede ham i den yngste Broders Øine, uden dog at bortskræmme den gamle Fortrolighed. I hans muntre,

5 noget skjelmiske Øine var der ogsaa et lille Udtryk af Følsomhed og romantisk Drømmeri, som klædte ham godt og især syntes at behage de unge voxne Piger, der besøgte Søstrene i Præstegaarden. Han var ikke længer blot Spilopmageren, der med Viskeklædet om Ørene maatte jages fra Kjøkken og Spiskammer af den

10 muntre buttede Søster – hvad der selv engang var skeet ham med en uhyre Klump Faaremælksskind mellem Tænderne, hvori han tillige havde røvet en lille druknet Mus. – Han syntes nu langt meer at sværme for unge Damer, end for Æbleskiver og Faaremælk. Han var paa sin Maade bleven alvorlig forelsket i Falsters

15 tredie Skjønhed, en meget elskværdig ung Pige, men som dog ingenlunde kunde maale sig med den kjøbenhavnske Fætters *Stella* eller med den stille Blondine, som den yngste Broder [82 r°] endnu af og til dansede med i Drømme. Denne Falsters

20 tredie Skjønhed havde dog ogsaa for Drengen noget meget Tiltrækkende. Han havde været en vistnok mindre beleilig Ledsager, da Broder *Svane* forrige Høst rystede Pærer ned til hende fra det store Pund-Pæretræ i Humlehaven og samlede Forgjetmigeier til hende i Enghaven. Ved Ledsagelsen i Humlehaven havde ogsaa

25 *147 12 + og · 147 14 + med den noget store yppige Mund og kløftede Hage · 1 + af · 2 Finhed < Frihed · 3 uvilkaarlig < betydelig · 9 + om Ørene · 10 hvad der selv < og · 10 + var skeet ham · 11 Klump < Mundfuld · 11 Faaremælksskind ◀ Foremælksskind · 11 han tillige havde røvet < der befandt sig · 12 + lille · 13 at ◀ af · 13 Faaremælk < Foremælk · 15 + men · 15 dog*

30 < vel · 17 Blondine, som den yngste Broder [82 r°] endnu af og til dansede med i Drømme < blonde Prindsesse, der havde været *Carl von Carlsbergs* Henriette [82 r°] og svævet som Lyna i Himlen med hans yngste Broder · 17 den < hans (yngste) · 18 Denne Falsters tredie Skjønhed < Hun · 20 Han < og han · 20 havde været < var undertiden · 20 + vistnok · 21 da < naar · 21 + forrige Høst · 22 + Pund- · 22 og < eller · 22 til < med · 23 Ledsagelsen <

35 en saadan Ledsagelse · 23 + i Humlehaven

Drengen bragt hende en lille Urtekost af Forglemmigeier, hvis smukke Kjærmindenavn, dengang endnu ikke var opfundet. Til Tak derfor havde hun hjertelig taget Drengen om det hvide Hoved og kysset ham. Det Kys gjaldt maaskee dog mere den store Broder i Pæretæet, men det havde en besynderlig løndomsfuld Virkning paa Drengen, og han har siden deri fundet den første Anelse om hvad de voxne Mennesker sværmede for saavel i *Lafontaines* Romaner, som i Virkeligheden naar de plukkede Glemmigeier eller spadserede i Maaneskin eller betragtede hinanden med spillende Øine i en Dands *).

Nogle af *Lafontaines* Romaner, hvori Romantiken med en meget ærbar Mine dog fornemmelig berører de ydre Kjærligheds-Forhold, havde i det sidste Par Aar indsneget sig i Præstegaarden. I dem fandt alle unge Mennesker stort Behag og de vare unegtelig langt mere underholdende, end hvad man hidtil havde kjendt af Menneskeskildringer i *Richardsons* lange moralske Romaner eller i *Campes* og *Cramers* oversatte Morskabsbøger eller i *Todes*, *Suhms* *Prams* og *Rahbecks* noget magre Fortællinger. For Børn syntes de lafontainiske Romanhelte og Elskerinder aldeles uskadelige, men de fremkaldte og nærrede hos den voxne Ungdom det Slags Følsomhed, som man siden kaldte "Sentimentalitet" et Udtryk, som Blasertheden dog senere blev

*) Herom vidner en Sonnet "Lærerinden" i *Ingemanns* Ungdomsdigte (Saml. Skr. IV. 1 S: 150.)

1 Drengen \ engang · 1 lille < stor · 1 af \ Engblommer og · 5 løndomsfuld < hidtil ukjendt · 8 + i Virkeligheden · 11 Nogle < Paa den Tid var nogle · 12 ærbar \ og dydig · 12 fornemmelig < fornemlig · 12 de < det · 13 havde i det .. Aar < var paa den Tid ogsaa · 14 stort Behag < stor Smag · 14 de \ syntes aldeles uskadelige, medens de · 15 + vare · 15 unegtelig \ vare · 16 + i *Richardsons* lange moralske Romaner · 17 og < eller · 17 + oversatte · 17 Morskabsbøger \ eller < *Todes* · 18 + i *Todes*, *Suhms* · 18 + noget magre · 19 lafontainiske .. Elskerinder < med mange ædle Personer, der skildredes, · 20 + hos den voxne Ungdom · 22 + et Udtryk, som Blasertheden dog senere · 22 blev < og var · 23 Sonnet < Romance

tilbøielig til at overføre paa al Følelse og alle Romaner. "Den
 Særsindede" og "Familien von Halden" havde dog ingen Skade
 gjort i Præstegaarden, tværtimod syntes nogle af disse siden saa
 ubetinget forkastede Romaner at have vakt en smuk Følelse i
 5 mange unge Hjerter, som uden at bemærke den skjulte Yppighed
 i mangel Skildring, selv besad den Sindets høiere Romantik, der
 ikke fandtes i Bøgerne. Dette var maaskee mindre Tilfældet med
 Elskeren i Pæretræet end med den yngste Søster, som paa samme
 10 Tid var Gjenstand for den udmærket smukke, velbegavede, men
 noget letsindige Students Hyldest, der nu ofte som Broder *Svanes*
 fortroligste Ven besøgte Præstegaarden. De hemmelige Kjærlig-
 hedsromaner mellem disse to Par [83 r°] syntes nu saaledes at
 have udviklet sig, at der til Forsikringen om en rig og skøn
 Fremtid for dem alle, kun behøvedes de gjensidige Forældres
 15 Bifald og Velsignelse. Det nye smukke Foraar havde nu atter
 samlet de lykkelige Elskende og Faderens Fødselsdagsfest var
 uidentivl udseet til Aabenbarelsen af den dobbelte Hemmelighed
 og til den forhaabede Velsignelse af Forældrene som Høidepunkt-
 et i den glade, festlige Stemning. Alt syntes forud beredt paa at
 20 forhøje denne mærkelige Dags Glæde. Der skulde maaske endog-
 saa være Bal i Præstegaarden hvis der kom Mange af Egnens
 Ungdom. Den konstfærdige Elsker havde med stor Iver i al
 Hemmelighed selv forfærdiget et stort Fyrværkeri-Apparat, som
 skulde afbrændes i Præstegaardshaven under Aftensmaaltidet,
 25 naar forhaabentlig Alt var gaaet lykkeligt og den dobbelte For-
 lovelse under Glassenes Samklang skulde feires af hele Selskabet.
 At noget Saadant var i Gjære havde selv den mindste Dreng et

2 dog < vist · 4 smuk \ og dyb · 6 høiere < hemmelige · 7 maaskee \ dog +
 30 med · 7 mindre \ + Alvor · 7 Tilfældet \ + hin Høst · 8 + den · 9 +
 velbegavede, men noget letsindige · 18 den < den · 18 forhaabede \ +
 faderlige · 18 + af Forældrene · 19 syntes < var · 19 forud < for længe ·
 19 beredt < forberedt · 20 + maaske endogsaa · 21 være \ et stort · 21 Bal \ for
 Ungdommen · 21 hvis der kom Mange af < for hele · 22 Den < og den ·
 35 22 Elsker < Broder *Svane* · 23 forfærdiget \ alle

Slags Anelse om, uagtet han ikke havde været indviet i de hemmelige Raad mellem de ældre Søskende, som havde Dagens Festlighed til Gjenstand. Om Moderen havde nogen Kundskab derom er tvivlsomt; hun var mild og rolig som sædvanlig og syntes kun at glæde sig over Dagens virkelige og for dem alle vigtige Hovedbetydning.

Det var altid Skik ved de mange Fødselsdagsfester i Præstegaarden, at Dagens Helt eller Heltinde, stor eller lille, skulde sidde paa to Hynder. Derfor sørgede altid de mindste Børn og deri fandt de Gamle sig gjerne om det ogsaa var dem til lidt Besvær. Saavel denne, som alle de andre Skikke, der hørte til Husets stille Glæder, bleve ogsaa dennegang med sædvanlig Fornøielse iagttagne; hvad den yngste Dreng mest glædede sig til var dog det aldrig tilforn sete Fyrværkeri.

Om Eftermiddagen samledes efterhaanden de mange af Faderen uventede Gjester. Den ene Vogn efter den anden kjørte for Døren og snart stod han omringet af alle sine Venner fra Omegnen og de mange glade unge Mennesker, der bragte ham deres Lykønskninger. Han var mild og glad, men syntes noget overrasket ved det stedse voxende Selskab, som dog forlod ham og de Ældre ved Lhombrebordene, saasnart Fiolen klang i Storstuen og kaldte dem til Dandsen. Aftenen og en Del af Natten gik glædelig hen. Begge de forelskede unge Par saaes ofte paa Gulvet i de saakaldte Kontradandse, hvori de bevægede sig [84 r°] let og yndigt under de konstige Armslyngninger, som hørte til disse nye Dandse, men som Smaadrene ikke kunde komme tilrette med. Drengenes Spænding og Forventning havde kun Fyrværkeriet til Gjenstand, og de kigede ofte ud til den nu stedse mørkere Del af Haven ligeud for Havestuens Glasdøre, hvorfra det vidunderlige

4 rolig # rok · 7 + de mange · 7 Fødselsdagsfester ◀ Fødseldagsfester · 7-fester < -festerne · 10 sig \ altid · 10 + gjerne · 14 + dog · 15 + efterhaanden · 19 syntes \ dog · 20 dog \ snart · 21 saasnart < medens · 23 hen \ og · 23 + paa · 27 Drengenes < Deres · 29 Havestuens < Havestuevinvinderne

Syn skulde vise sig. Fra Haven selv og hvad der forberedtes vare de denne Aften udelukkede. Endelig nærmede sig det store forventede Øieblik. Det lange Spisebord stod dækket i Havestuen. Den sidste Dands før Bordet var begyndt. De Gamle havde forladt deres L'hombrebord og vare komne i alvorlige Samtaler. De unge Fordandsere havde af og til ladet sig see i Faderens Nærhed. Begge de unge Piger, hvis hele Fremtids-Lyksalighed denne Aften syntes at svæve med dem under Contradandsens Armslyngninger havde ogsaa Arm i Arm nærmet sig til Faderen – han havde nikket kjærligt til de Unge – uden at afbryde sin Samtale med de gamle Venner. Dandsen i Storstuen var ophørt og man skulde tilbords. Nu hørtes der et Par Knald fra Haven man løb til Vinduerne og saae et Par Rakter stige op over den mørke Hesselallee. Et Transparent med Faderens bekrandsede Navn var kommet tilsyne og Alle glædede sig over det smukke Syn. Faderen saae det med Fornøielse, men maa formodentlig have yttret nogen Uro over Rakterne, som lettelig kunde blive farlige for Præstegaardens Straatag. Da senere under almindelig Jubel hans Skaal blev udbragt, knaldede det atter lystigt fra Haven; man saae nu mange Rakter opstige; prægtige Sværmere og Ildhjul, som sprudende Sole, dreiede sig i den mørke Have, hvor Transparentet med Faderens Navn var blevet til lutter lysende Stjerner. Det ene Knald hørtes efter det andet; Ildkuglerne sprang i Luften og nedsendte de deiligste Lys med mangfoldig afvexlende Farver. Alle beundrede det smukke Luftskuespil; men Faderens Aasyn var uroligt og han forlod selv hastig Spisesalen for at forsikre sig om at der ingen Fare var paa Færde. Alt var imidlertid gaaet lykkeligt af og Dandsen fortsattes nu i Storstuen nogle Timer endnu. Stemningen syntes fortræffelig blandt alle de unge Mennesker. Saavel Broder *Svane* som hans Ven, Studenten fra Nabopræste[85 r°]gaarden, dandsede lyksalige med deres

13 Vinduerne < Vinduet . 16 + med . 17 nogen < sin . 19 udbragt # knl . 20 opstige \ blandt < og . 23 andet \ og . 27 at # f (forsikre) . 27 paa # v . *

hemmelige Elskerinder den sidste Dands. De havde maaske heller ikke opgivet Haabet om endnu til Festens Slutning at sætte Kro-
nen paa deres Lyksalighed under den tilstundende Afsked med
Faderen, som gik mildt bevæget med Moderen i den mindre op-
5 lyste Dagligstue og glædede sig over de mange smukke Kjærlig-
hedsbeviser, han den Dag havde modtaget. At Fyrværkeriet var
gaaet saa lykkeligt af syntes dog især at have glædet ham. De
sidste Fiolintoner forstummede nu i Storstuen. Man hørte Vogne-
ne køre frem i Gaarden og de fremmede Damer begyndte at ind-
10 svøbe sig i deres Schavler og Kaaber for at tage Afsked. De
Uindviede i Husets hemmelige Romantik lod man til at ville først
have bortfjernet, den ene Vogn rullede bort efter den anden og
tilsidst var der kun to Vogne tilbage som skulde bortføre den
fremmede Student med hans Forældre og Falsters tredie Skjønhed
15 med hendes nærmeste Frænder. Stemningen hos dem Alle maa
have været blød og inderlig. Noget lykkeligere Øieblik til Aaben-
barelsen af hvad der laae de unge Mennesker paa Hjertet kunde
maaske neppe nogensinde indtræffe. Selv den muntre buttede
Søster syntes usædvanlig bevæget; hun havde ogsaa en Hemme-
20 lighed paa Hjertet, som hun gjerne vilde have røbet i en lykkelig
Stund; men det maatte opsættes til Den, hun tænkte paa og som
nu var i *Kjøbenhavn* for at tage Embedsexamen, enten kom tilbage
som Beiler eller formelig skrev derom til Forældrene. Af hvad
der foregik eller muligt kunde foregaae i Dagligstuen i dette
25 Øieblik havde den yngste Dreng vel ikke den Aften nogen tydelig
Forestilling, men han havde uvilkaarlig følt sig berørt af en vis
besynderlig hemmelighedsfuld Stemning, som saavel Forberedel-
serne til denne Fest, som nu Musiken, Dandsen og fornemmelig
det vidunderlige Luftsuespil havde forhøiet til et Slags anelses-
30 fuldt Drømmeri. Han havde listet sig ud i Haven for at see hvor-
ledes der nu saae ud hvor de prægtige Sole og Stjerner havde

152 31 + fra · 1 De < og · 1 heller < endnu · 13 kun < de · 14 Falsters <
den · 16 Noget < og noget · 19 usædvanlig ◀ usædlig

dreiet sig og hvor hele Luften havde været forvandlet til et Ildhav
 – der var mørkt og skummelt og han havde følt sig uhyggeligt til-
 mode ved at see de afbrændte Levninger af hele [86 r°] den saa
 pludselig forsvundne Herlighed. Men han havde gjort et mærke-
 ligt Fund. En stor uafbrændt Raket-Kardus havde han opdaget
 5 mellem Ruinerne af de udslukte Sole. Han havde med stor Glæde
 og Spænding grebet den og løb med sin fundne Skat ind i Daglig-
 stuen, for nu dog ogsaa at kunne bidrage Sit til at give Festen en
 glimrende Slutning. Naar han holdt den mod et brændende Lys,
 10 vilde det upaatvivleligt give et prægtigt Knald og maaske vilde
 der da vise sig en ny straalende Sol eller Stjernekrands lige for
 Forældrenes og de forbausede Fremmedes Øine. Med denne Plan
 i Hovedet og med den lange Raketcardus i Haanden traadte han
 rask ind i Dagligstuen netop i det Øieblik, da Faderen stod om-
 15 ringet af de reiseklædte unge Mennesker, og hans næstældste Søn
 med Søstrenes smukke Veninde ved Haanden syntes at ville holde
 en hjertegribende Tale til Faderen. Drengen nærmede sig nu
 Lyset med sin Raket, og hans Haand bævede af Forventning over
 det prægtige Skuespil, han nu vilde give dem Alle. Han stod
 20 uden at vide det med en Helvedmaskine i Haanden, og der be-
 høvedes kun et Øieblik til at forvandle Festnattens Glæde til
 Rædsel og Ulykke. Men da hørte han et Skrig, medens en kraftig
 Haand rev ham Raketten bort fra Lyset og gav ham et føleligt
 Puf. Skriget var paa eengang udstødt af flere forfærdede Stem-
 25 mer. Ulykken havde været saa nær som muligt, men var heldig
 forebygget. Drengen saae sig forundret om og kunde ikke begribe
 hvad der var at forfærdes over. Der var jo Ingenting skeet. Der
 skete heller Ingenting af Betydenhed meer i denne festlige Nat,
 men den udentvivel forhaabede Velsignelse var udeblevet. De
 30 Fremmede skyndte sig at tage Afsked. Vognene rullede bort.

5 + -Kardus · 5 havde han opdaget < var faldet i Øinene · 8 til \ Festens ·
 12 denne \ dristige · 15 hans < sin · 15 Søn \ der · 16 Søstrenes smukke Ven-
 inde < den smukke · 21 Festnattens # Festd · 29 + men den .. var udeblevet

Drengen havde maaske med sin uafbrændte Helvedmaskine forhindret en smuk romantisk Scene, som aldrig siden i Faderens Live skulde komme til Udførelse; men som dog neppe vilde have bragt nogen sand og virkelig Velsignelse. Begge hine unge forelskede Par skulde vel den første Sommer efter Faderens Død blive aaben[87 r°]bart forlovede, men i det tredie Foraar derefter see hin Aftens Kjærlighedsdrømme forsvinde som Raketlysene over hin mørke romantiske Hesselallee. Ingen udvortes Hindring havde adskilt dem. I de unge Pigers trofaste Sind var der heller ingen Forandring indtraadt; men i Hovedstadslivets Tummel havde de unge Studenter ikke fastholdt de Livets og den høiere Kjærligheds Guldæbler, de letsindig havde leget med i deres første romantiske Paradisdrømme. De glødende Kjærlighedsbreve vare efterhaanden blevne kjøligere – og der kom smertelige Dage for dem alle, især for de unge elskværdige Piger i hvis dybere Sind der behøvedes flere Tiaar til at læge Saarene af en misforstaaet Følelses Hjertesorg.

Nogle og tredsindstve Aar ere henrullede siden hin Festaftens Fyrværkeri, men det glimter endnu for de gamle Øine, der saae det med Barnets Blik. Forgængelighedens uhyggelige Tanke træder atter frem med de svedne Blomster og de sorte Solruiner i den halvdunkle Præstegaardshave. Den truende Helvedmaskine i Barnehaanden og dens ligesom varslende Indgriben i den festlige Aftens hemmelighedsfulde romantiske Stemning staaer ham

2 Scene \ men · 2 + i Faderens Live · 3 dog neppe < heller ikke · 5 vel den første .. tredie Foraar < flere Aar · 6 men i det < med i den · 9 I < i · 10 men \ men · 11 + Livets og .. Kjærligheds · 15 + elskværdige · 16 læge # ud · 16 Saarene < de Saar · 16 af en misforstaaet Følelses Hjertesorg < en misledet Følelse havde fremkaldt af · 16 Hjertesorg \ Begge Forlovelser bleve hævede [
 30 Den ene af dem hævede selv Forlovelsen; den anden modtog et Brev fra den senere dog aldrig glemte Elsker, hvori han selv anklagede sig som uværdig til den Lykke, han engang kunde sat sit Liv paa at vinde.] · 18 Nogle < Over · 18 tredsindstve ◀ tredsintye · 19 de < den · 20 Blik \ og · 22 den ◀ den den ·
 35 22 Præstegaardshave < Præstehave · 24 hemmelighedsfulde ◀ hemmelighedsfuld

endnu tydelig for Øie, medens han seer hen over et Tidsrum, der forlængst har ladet sin store rolige Stjernehimme lyse ned over hine fire unge Menneskers Grave.

Femtende Kapitel

(Solformørkelsen. Den sidste Dag)

Uagtet de Tegn paa Tingenes Omskiftelighed i Verden, som den muntre legende Dreng allerede havde seet og paa sin Viis tænkt
5 over; havde den trygge Følelse af Livets rolige og lidet forandrede Gang i Præstegaarden saaledes rodfæstet sig i hans Sind, at han sjælden bragtes ud af denne glade hyggelige Stemning. [88 r°] Naar han om Søndagen med sine Søskende fulgte Moderen og
10 Moster i Kirke, kunde vel undertiden hans Blik med nogen Betænkelighed dvæle ved den store Trælem i Kirkegangen, hvorunder nu Bedstemoderens gule Ligkiste stod ved Siden af den aldrig sete Søsters lille Kiste; men saasnart han kom ud igjen paa Kirkegaarden og hørte Lærkerne synge over de solbeskinnede og blomstersmykkede Grave, kunde han atter let og glad springe hen
15 over dem, som om Død og Forgængelighed slet ikke vedkom ham. At ogsaa Fader eller Moder kunde døe og deres Skikkelser forsvinde i hin skumle Kirkekjælder faldt det ham ikke ind at gruble over. Endnu mindre lod han sig forstyrre i sin trygge Forestilling om det Bestaaendes Varighed, naar Broder *Christian*
20 undertiden, som den vordende Handelsmand, med lidt philistrøs Betænkelighed talte om at Faderen var i Gjæld, og engang maa-ke kunde blive nødt til at lade Alting sælge og at der saa vilde blive stor Nød og Fattigdom i Huset. Det havde dog vist ingen Fare, mente den Yngste, og deri havde han tildels Ret. Faderen

3 Uagtet de < De < Uagtet . 3 Tingenes Omskiftelighed < Omskifteligheden . 3 + som . 4 allerede havde seet og < havde han < allerede havde seet og . 4 paa sin Viis < vel ogsaa < paa . 4 tænkt < grundet < havde anstillet Betragtninger over . 5 over \ + desuagtet . 5 havde \ dog . 6 sig i hans Sind < hans Forestilling om det Bestaaendes Bestandighed . 7 + glade . 8 han \ fulgte . 8 + om Søndagen . 8 med \ Moderen og den øvrige Familie i K . 8 Moderen < Moder . 10 Kirkegangen \ der skjulte Familiebegravelsen . 11 + -under . 11 gule Ligkiste < Kiste . 13 de \ de . 13 + solbeskinnede og . 14 kunde < var . 15 om Død og Forgængelighed < de . 18 gruble over < tænke paa . 20 Handelsmand \ talte . 20 + lidt philistrøs . 21 + talte . 21 + engang . 22 blive < være . 22 + der saa . 23 dog vist < nok . 24 + tildels

havde vel næsten hele sit Liv, som de fleste Landsbypræster, endel Gjæld at afbetale; men det skete nøiagtigt og der mærkedes aldrig nogen Mangel i Huset. Der kom jævnlige Fremmede, og især i Bedstemoderens Tid var det gaaet rundeligt og næsten rigeligt til. Nu kunde der vel undertiden høres et Ord om de store Regninger fra Kjøbenhavn, hvor der var to Sønner ved Universitetet. Men Alting gik dog som sædvanligt i Huset. Hvert Efteraar kom endnu den store "Provision". Saaledes kaldtes Vognlæsset med de mange Pakker og en stor Fustage, der indeholdt en Levering af Specerier og Colonialvarer for hele Aaret. Den Dag, "Provisionen" kom, var altid en Festdag for de mindste Børn. Saa blev det store Kryderiskab af chinesiske Træ med sine dybe mangfoldige Skuffer fyldt med Sukker og Svedsker med Figener, Rosiner og Mandler og Alt hvad Børn synes godt om. Saa blev der ikke sparet paa Rosinerne. Til mindre Fornøielse for Drengene savnedes der heller aldrig en lille Kasse med væmmeligt Digestivpulver, som for det meste dog for hele Aaret holdt Sundheden vedlige i Præstegaarden og ved beredvillig Meddelelse i den hele Landsby. For den mindste Dreng var næsten hver Dag, der op- randt, lys og smilende, og det faldt ham sjældent ind at sætte sig ind i "Sandhullet" og tænke paa Muligheden af "den største Sorg i Verden" eller paa Død og Forgængelighed. Tanken om den skumle Grav, om hvis "Fred og Hvile", man saa ofte baade talte og sang, havde imidlertid skjult sig i hans Inderste og behøvede kun en Anledning [89 r°] til at fremkaldes med den uklare Fore-

2 endel < nogen · 5 rigeligt < storartet · 11 + altid · 12 + det · 13 med ◀ med med (Sukker) · 13 Svedsker < Kaneel · 14 Saa < og saa · 15 Til mindre Fornøielse for Drengene < og til Modgift mod det alt for Søde · 16 + heller < 30 + dog · 16 + væmmeligt · 17 + for det meste · 17 + dog < + ogsaa · 18 + og ved beredvillig Meddelelse i den hele Landsby · 18 ved beredvillig Meddelelse < tildels · 18 Meddelelse ◀ Meddelse · 19 den mindste Dreng < Drengen · 22 om den skumle Grav < derom · 23 + om hvis "Fred og Hvile", man saa ofte baade talte og sang · 25 fremkaldes \ Dette skulde blive Tilfældet engang i en 35 større Forestilling, end han hidtil med nogen Klarhed havde været sig bevidst ·

stilling om at staae op eller krybe ud deraf paa den store Dommedag, naar den hele Verden var forgaaet. Han havde mangfoldige Gange seet Solen gaae ned og glædet sig over det prægtige Syn, uden at det var faldet ham ind, at den dog engang vilde gaae ned for sidste Gang og ikke næste Dag igjen lade sig see. At den nogensinde kunde ældes eller tabe sin Glands og tilsidst endogsaa døe paa en Maade og tabe sin Skikkelse i en uhyre Lig-Kjælder – ligesom udenfor Verden omtrent som Bedstemoderen under Gulvet i den lille Landsbykirke – derpaa havde han ikke rigtig tænkt, førend der engang var Tale om en stor Solformørkelse, som paa en bestemt Dag skulde indtræffe. Folkerne i Borgestuen betragtede det som et sikkert Tegn paa Verdens Undergang, hvis det Jer-tegn virkelig blev at see. Faderen havde søgt at forklare dem Alle hvad en Solformørkelse var og hvorledes Jordens Skygge efter de Lærdes Beregninger den forudbestemte Dag vilde komme til at dække Solskiven for os nogle Minuter. Dette var vel meget underholdende for Drengen, men han forstod det dog ikke og han var ikke tilbøielig til at gaae ind paa Borgestue-Anskuelsen om Forbuddet paa den yderste Dag. At der virkelig skulde skee Tegn i Sol og Maane inden Verden forgik, stod der jo ogsaa i Bibelen, det havde Faderen selv sagt, og det maatte Ingen tvivle paa. Endelig kom hin mærkelige Dag. Alle Børnene havde faaet sværtede Glasstumper i Hænderne og

25 158 25 + med den uklare Forestilling om at staae op eller krybe ud deraf paa den store Dommedag, naar den hele Verden var forgaaet · 158 25 + den 1 + eller krybe ud · 4 dog engang vilde < muligt kunde · 5 sidste Gang < bestandig · 6 eller < og · 7 + endogsaa · 8 Lig-Kjælder < Kirkekjælder · 8 + ligesom udenfor Verden omtrent · 8 som < ligesom · 9 under < i · 10 + rigtig · 11 + skulde · 11 indtræffe \ og som af · 12 betragtede < betragtedes · 12 + det · 13 + Jer-tegn · 13 Faderen < Faderens · 13 havde søgt at forklare dem Alle hvad < Forklaring af hvad · 14 dem Alle < ham · 14 hvorledes < om · 15 Skygge \ som · 17 Minuter < Minutter · 17 + Dette · 17 var \ ham · 17 underholdende for Drengen < fornøieligt · 20 + virkelig · 21 Bibelen \ og · 21 havde < maatte · 21 sagt < indrømme · 22 og det maatte < - var et tilforladeligt Guds Ord, som · 22 Ingen \ maatte →

gik længe forud og kigede paa Solen; men den syntes ligesaa straalende som altid. Baade i Gaarden i Dagligstuen og i Haven havde man sat Spande, Mælkebøtter og Kar fyldte med Vand, for i Vandspeilet at betragte det vidunderlige Syn, som man ellers kunde blive blind af at stirre efter. Det havde været deilig
 5 klart og stille Veir; ingen Sky havde fordunklet den smukke Himmel; men henad Middag begyndte der at gaae en urolig Luftning henover de høie Træer i Haven og de flade Skystriber opløftede sig i tættere Masser; flygtende Skygger fore hen over Marken. Den samme Uro syntes at udbrede sig baade blandt Mennesker og
 10 Dyr. Det blev pludselig dunklere. Formørkelsen var begyndt og tiltog bestandig. En sort Halvkugleplet var kommen tilsyne, som trængte længer og længer ind i den mattere straalende Solskive. Kreaturerne brølede i Stalden. [90 r°] Kalkunerne dukkede med
 15 Hovedet og søgte Ly. Lænkehundene krøb ind i deres Huse. Hanerne galede dæmpet og Hønsene tyede til deres Pinde i Hønsehuset som det var Aften. Alle Husets Folk stode tause og stirrede op mod Himlen gjennem deres sværtede Glas eller ned i de udstillede Vandkar. Et enkelt dæmpet Udbrud af Forundring
 20 afbrød kun den almindelige Taushed. Den mindste Dreng stod med stor Spænding i stigende Forbauselse og stirrede ned i en fyldt Vandspand, først havde han kun seet sit eget blege Ansigt og da han fik Øie paa den næsten helt formørkede Sol, tabte han sit sværtede Glas i Spanden. I det bevægede Vand maa han have
 25 seet den næsten til den yderste Rand formørkede Sol skjælve – thi det var ham et Øieblik, som om Himlen nu vilde falde ned over hans Hoved. I den halv bevidste Forestilling om Verdens mulige

159 23 i Hænderne og < i . 2 i Dagligstuen og i Haven < og i Stuerne . 3 + sat . 4 + ellers . 5 at ▼ . 5 efter \ med blotte Øine . 6 + og stille . 6 Veir \ og . 7 henad Middag < nu . 8 + og de flade Skystriber opløftede sig .. fore hen over Marken . 10 baade # bl . 12 Halvkugleplet < Halvkuglerand . 15 + Lænkehundene .. Huse . 18 + op mod Himlen . 18 gjennem deres < i deres . 18 + ned . 21 i < og (stigen- de) . 21 en \ stor . 22 + han kun . 24 + Vand . 35 27 hans # H . 27 + I den halv .. og Uro . 27 + halv bevidste

Undergang var det dog ikke Rædsel og Gru der havde Overvægt-
 en; der var en anden Tanke, som han kjendte og som upaatvivle-
 lig forbandt sig dermed; den hjalp ham ud over Ødelæggelsens
 Vederstyggelighed og alt det Forfærdelige – naar Himlen brast og
 5 Sol og Maane og alle Stjerner faldt ned og hele Jorden kom i
 Brand – saa skulde der jo skabes en ny Himmel og Jord og saa
 skulde han selv og alle Mennesker i Verden som troede paa Vor-
 herre, pludselig forvandles og flyve levende op til ham i den nye
 deilige Himmel. Herpaa maa Drengen udentvivel ogsaa have
 10 tænkt; thi der var en forunderlig løndomsfuld Glæde blandet i
 hans Spænding og Uro. Men snart afbrødes nu Stilheden omkring
 ham med livlig Tale om hvad Enhver havde seet og endnu frem-
 deles saae. Formørkelsen var alt i Aftagende; det bængstende
 Tusmørke forsvandt og den deilige Sol gik atter straalende frem
 15 med sin Seier over Jordskyggen.

Indtrykket af dette Syn havde været stort og gribende. Det
 blev uudsletteligt; han erindrer ikke Dagen og Aaret, men det
 maa have været et af hine Aar nærved 1799, da denne Solformør-
 kelse indtraf.

20 Den sidste Dag 1799 blev en af de mærkeligste i hans Liv. Det
 havde været en mørk og sørgelig Juul. Ruderne vare frosne,
 ligesom den Jul, da *Grand'mama* laae Lig i Storstuen; der mang-

160 27 Forestilling < Forestillingen · 160 27 + mulige
 25 2 + som han kjendte og · 2 upaatvivlelig < altid · 3 den < og · 6 skabes <
 komme · 7 troede < trode · 8 pludselig < pludselv · 9 + deilige · 9 Drengen
 < han · 10 + løndomsfuld · 14 deilige < straalende · 14 straalende <
 seirende · 15 sin Seier < Seiren · 17 uudsletteligt \ men · 17 erindrer ikke Dagen
 og Aaret, men det maa have været et < har forgjæves søgt efter en Almanak fra
 30 et · 18 nærved 1799 < mellem 95 og 99 · 18 1799 < 99 · 18 da < maa <
 hvori · 19 indtraf < maa være optegnet. En saadan Almanak har han selv engang
 haft i sin Haand men ladet den opgaae i Luer med alle lignende Minder fra det
 Aarhundrede, hvis sidste Dage i Præstegaarden nu fremtræde for ham med deres
 alvorlige [< alvorligste] og for ham mærkeligste Erindring [< Erindringer]. Det
 35 var den sidste Dag i Aaret 1799. · 20 blev en af de mærkeligste i hans Liv < var
 oprunden · 21 Ruderne < Vinduerne · 22 ligesom # ligg · 22 + i Storstuen

lede kun de lange hvide Lagen for Vinduerne til at forvandle [91
 r°] den lyse Barne-Dandsesal, der havde Udsigt baade til Gaard
 og Have, til en Ligstue og hele det hyggelige Hus til et Sørgehus.
 Den samme Stilhed, som i hine Juledage var indtraadt. Faderen
 5 laae farligt syg. En fremmed Præst havde været der og prædiket
 begge Juledagene. Moder og Moster gik til og fra den Syge med
 stille Smerte i de alvorlige Ansigter. Søstrene gik om med for-
 grædte Øine i de daglige Sysler. De tre ældste Brødre havde ikke
 været hjemme i Julen. De vare alle tre i Kjøbenhavn, hvor den
 10 Tredie var kommen i Handelslære. Der var skrevet til dem; men
 kun den Næstældste ventedes efter Nytaar. Der havde været
 enkelte Besøg af Faderens gamle Venner; men de havde været
 stille og ordknappe. De havde kun havt korte Samtaler med deres
 syge Ven; naar de kom ud fra hans Sovekammer, havde de talt
 15 med hviskende Stemmer til Moderen og med Taarer i Øinene,
 medens hun bøiede sit Hoved og græd. En af disse gamle Venner
 havde sidste Gang været der i Præstekjole og formodentlig med-
 deelt Husfaderen og alle de Ældre i Familien Sacramentet. Lægen
 fra Stubbekjøbing havde næsten hver Dag været i Præstegaarden
 20 og hans bestemte kraftige Ansigt var hver Dag blevet betænelig-
 ere. Han havde i de sidste Dage rystet paa Hovedet og skrevet
 mange Recepter. Der lugtede af Moskus og andre stærke Me-
 dicamenter i alle Stuer. Børnene havde kun af og til maattet kige
 ind i Sygestuen og vare ofte mindede om at være stille og ikke
 25 forstyrre Faders Søvn. Endelig var den Dag kommen, da man

2 + Barne- . 5 syg \ og . 5 En < en . 6 Juledagene < Juledage . 8 Sysler \ og
 de ældre Brødre vare betænelige og tause . 8 tre < to . 8 Brødre ▼ . 9 + De
 30 vare alle tre i Kjøbenhavn, hvor den Tredie var kommen i Handelslære . 10 Der
 < men der < Men . 10 men kun den Næstældste < og de . 11 efter Nytaar <
 nu hver Dag . 13 deres < den . 14 Ven < Fader . 14 Ven \ og . 16 + En af
 disse gamle Venner havde sidste Gang været der i Præstekjole og formodentlig
 meddeelt Husfaderen og alle de Ældre i Familien Sacramentet . 20 betæneligere
 # betæneligh . 24 mindede < mindede . 25 den \ sidste . 25 kommen < kom-
 35 met

sidste Gang skulde betegne det attende Aarhundredes Dage med Syttenaarhundredets Tal. Om det nye Aarhundrede, der med Attenhundredes-Aarstallet dog var det nittende skulde begynde næste Dag eller først om et Aar naar de atten hundrede Aar efter *Christi* Fødsel helt vare udrundne, havde der været Spørgsmaal; men det var dog for Alle som et nyt stort Vendepunkt i Tiden nu var kommet for hele Verden. I Præstegaarden var denne Dag betegnet som den sidste i Husfaderens jordiske Liv. Han var opgivet af Lægen, og man ventede hans Bortgang inden Midnat.

Det var saaledes vist: den store mørke Gjest – som *Bernhard* havde hørt en gammel Kone sige – var atter kommen og havde opslaaet sin Bolig i Præstegaarden. Stilheden i Huset var saa stor, at den eneste Lyd, den mindste Dreng erindrer, var Dørenes Knirken, og den Lyd har han aldrig siden kunnet [92 r°] høre, uden at mindes hin stille Nytaarsaften og drages ind i dens Stemning. Af Fremmede havde han den Dag kun seet to, hvis deelta-gende Aasyn og Miner, han endnu mindes. Den ene var en ung Student, en af de ældre Brødres Venner, dog ikke ham, der altid saae saa kjærligt til den yngste Søster. Denne havde ogsaa et meget smukt Udseende, og der laae en større Alvor og Inderlighed deri end han havde bemærket hos Søsterens hemmelige Elsker. Han var en Dattersøn af den berømte *Poul Egede* og en Søn af den gamle elskværdige Præst i *Riserup (Glahn)*. Den unge Mand havde Meget i sit Ansigt, der erindrede om de berømte *Egeders* Portraiter i Faderens Bøger om Grønland. Denne Dag

1 + sidste Gang · 2 Om < om · 2 det < et · 2 nye < nyt · 2 + der · 3 + dog var det nittende · 5 Spørgsmaal \ og Tvist om · 7 var < vare (denne) · 10 + – som *Bernhard* .. Kone sige – · 10 *Bernhard* < han · 11 + havde (hørt) · 12 Præstegaarden \ Brødrene fra Kjøbenhavn vare ogsaa komne; de vare bedrøvede og tause · 12 + saa · 15 uden < unden · 16 + han · 18 + altid · 20 og < men (der) · 20 + større · 21 end han havde bemærket hos < som · 22 Elsker \ ikke besad · 22 berømte \ Hr · 23 (*Glahn*) \ som havde været Missionair i Grønland og Professor i det grønlandske Sprog, hvorfor han næsten altid kun kaldtes Professoren. Hans Søn · 23 Den < denne · 24 Mand \ der →

saae Drengen ofte paa hans Øine, og vilde i deres milde deelta-
 gende, men dog vemodige Blik saa gjerne læse noget Trøsteligt.
 Han tænkte dengang ikke paa at denne unge Mand delte hans
 Beundring for hin stille drømmende Blondine og engang skulde
 5 blive den Lykkelige, der skulde bringe Fred, Lykke og Velsignelse
 ind i hendes af en tidlig Hjertesorg fordunklede Ungdomsliv. -
 Det andet fremmede, men roligt deeltagende Ansigt, Drengen
 mindes fra hin stille Dag, var Lægens. Han havde været længe
 hos den Syge og da han om Aftenen traadte ud af Sygestuen og
 10 med dæmpet Stemme tillod Børnene En ad Gangen at gaae ind til
 deres Fader, havde han fremtaget af sin Lomme den lille Pakke
 med Staalspulver (eller kjøelende Pulver) som altid var det sikke
 Tegn paa at det sidste Haab var opgivet. Medens de ældre Sø-
 skende vare inde hos Faderen og efterhaanden kom bevægede
 15 tilbage - maa Doctoren have klappet den mindste Dreng paa
 Kinden og maaske sagt ham nogle trøstende Ord; thi Drengen har
 medbragt en taknemlig Erindring om den gamle sære Doctor fra
 hin Aften. Endelig stod Drengen ved sin Faders Dødsleie. Den
 Gamle slumrede, men vaagnede op i en Febervildelse. Han maa
 20 have troet sig paa et slingrende Skib og seet sin yngste Søn i Fare
 ved dets Ræling; han greb Sønnen kraftig i Armen med det Ud-
 raab: "Afveien fra Rælingen, Dreng!" Et Øieblik derefter vendte
 Be[93 r°]vidstheden tilbage. Hans Aasyn var lyst, som han havde
 seet et stort og herligt Syn. "Herre! nu lade du din Tjener fare i
 25 Fred!" vare de sidste Ord, som kom over hans Læber. Det syn-

163 24 Meget < meget · 163 25 Grønland \ Han bar efter den Tids Skik en lille
 Pidsk i Nakken og naar han havde bevæget Hovedet livligt, havde den mindste
 Dreng ofte tilforn lagt Mærke til Pidsken[s] muntre Hoppen om hans Hals.

30 1 ofte < næsten alene < dog mest · 1 deres < det · 5 blive < være · 5 der \
 som hendes Ægtemand · 5 + bringe · 5 Lykke og < og · 7 deeltagende ◀
 deetagende · 9 da \ traadte · 10 tillod < opfordrede · 10 Børnene \ til ·
 13 Søskende ◀ Søstende · 14 efterhaanden \ som de · 15 Doctoren < han ·
 16 Drengen < han · 17 om den gamle sære Doctor < om ham · 20 slingrende
 35 < slig · 23 tilbage \ "Herre! nu lade du din Tjener

tes, som han blundede; men han aandede ikke meer. Der blev holdt et Speil for hans Mund, men det toges blankt og ubedugget tilbage. Hans Aand var med hine *Simeons* Ord henfaret. – Den lille Dreng stod og græd stille ved Foden af den døde Faders

5 Seng, til man drog ham derfra. Han maatte, som alle de Andre modtage den gamle Doctors sidste Trøst i Sørgehuset og med sit Staalspulver paa Tungen gaae ud til Folkene i Borgestuen. Moder skulde have Ro – sagde Doctoren – Moster havde faaet Krampe og skulde i Seng. Enhver skulde have sit Staalspulver og saa gaae

10 stille bort græde sig ud i Eenrum og holde sig til Vorherre. Den Ene maatte ikke hænge over den Anden eller ved lydelig Graad og Hulken forstørre Ulykken og jage Freden og Gudsfrygten fra Sørgehuset. Det var den brave Doctors Befaling og Alle adlød. Hos Folkene i Borgestuen var der ogsaa Sorg over Husfaderens

15 Død og hans Berømmelse lød rigelig fra deres Læber. Da de saae den mindste grædende Dreng iblandt dem, fik de Medlidenhed med ham. De vilde Alle trøste ham, hver paa sin Viis. Han hørte ikke hvad de sagde, men deres Deeltagelse gjorde ham godt. Det havde et Øieblik svimlet for hans Øine, som den Dag da han

20 havde stirret ned i Vandspanden og seet den formørkede Sol true med at falde ned og den hele Verden styrte sammen over hans Hoved. Han kunde nu ikke strax som de Andre gaae hen i Eenrum og græde sig ud og tænke paa Vorherre; han trængte til menneskelig Trøst og levende Røster og det fandt han i Borgestu-

25 en. Hvad der blev sagt klang ham ikke som Ord men som en velgjørende Naturlyd, som Biernes Surren som Duernes Kurren eller som Trærnes Susen i *Gundsemagle* Skov, naar han der gik

2 + det . 2 ubedugget < ubeaandet . 3 + Ord . 4 + stille . 4 den døde Faders
 30 < hans . 6 og \ m gik grædende . 7 + gaae . 7 Borgestuen \ Her kunde han
 først . 8 havde < har . 10 bort \ og . 10 + i Eenrum . 11 Anden \ og .
 15 rigelig < lydelig . 15 deres < Tyendets < deres . 17 + De . 19 den < hin .
 19 + da . 20 stirret < seet . 20 + seet . 22 + nu . 22 + strax . 23 + sig .
 23 + og tænke paa Vorherre . 23 Vorherre \ Han kunde heller ikke nøies med
 35 Staalspulveret . 26 Surren \ og . 27 *Gundsemagle* < *Gundslevmagle*

stille ved Faderens Haand om Foraaret. Hvad han tænkte paa var mest Faderens sidste Ord til ham, da han havde grebet ham i Armen og hvad han vel dermed havde ment. Det var ham dunkelt og gaadefuldt, men det skulde siden blive ham klart. Han skulde

 5 mangan [94 r°] Gang i sit mere indre end ydre bevægede Liv gjensee den døende Faders Aasyn og ligesom høre hans advarende Røst: "Afveien fra Rælingen, Dreng!" – Nu græd han sig ret hjertelig ud blandt de deltagende Husfolk og da en Pige endelig fik bragt ham i Seng, græd han vel endnu, men han kunde læse

 10 sin Aftenbøn og sov tilsidst ind med sit Fadervor paa Læben. Da han vaagnede næste Morgen var det ikke blot som hin Morgen, da Bedstemoderen var død; det var ikke blot de frosne Ruder med de lange Sørgegardiner og den høitidelige Alvor i alle Ansigter, som sagde ham, at den store mørke Gjest var kommen.

 15 Det var ikke blot et enkelt kjært Billede hin mørke Gjest havde borttaget af Barnehjemmet, det hele Hus havde han som en Samson rystet med dets Grundpille. Fader død! det var Ordet, Drengen læste i alle Ansigter – det var Meningen af hvert Suk, han hørte omkring sig – det Ord læste han i Søstrenes forgrædte Øine

 20 og det følte han i fuldeste Maal Vægten af, da Moderen tog ham i Favn og hendes Taarer blandede sig – med hans egne paa hans Kinder.

Hvad der dog især maatte give den store Familiesorg i Præstegaarden en mild og sjælsopløftende Charakter var Faderens

 25 næsten forklarede Aasyn i hans sidste Øieblik og de Ord hvormed han havde forladt denne Verden. De vidnede om at hans Sjæl idet den udfoldede sine skjulte Vinger havde som *Simeon* skuet den Guddomsherlighed, i hvis Aabenbarelse paa Jorden den evige

30 1 + om Foraaret · 2 ham \ og (da) · 2 + havde · 3 + vel · 5 + Gang · 8 en Pige < de · 9 + han (kunde) · 10 sov tilsidst < sove · 11 ikke blot som < som · 13 med de < og · 13 Sørgegardiner # Sørgeg · 15 hin < den · 17 Drengen < han · 19 + Ord · 19 læste < saae · 23 + dog · 24 en < et · 24 mild ◀ mildt · 26 havde forladt < forlod · 26 De < der · 26 + at · 27 + skjulte · 27 havde \ skuet · 27 skuet \ sin

 35

Faders Kjærlighed og alle Guds Børns Salighed i hans Rige ved *Jesus Christus* er bebudet for alle Sjæle.

[95 r°] Sextende Kapitel (Jordefærdsdagen. Almanakkerne.)

Faderens Jordefærdsdag var kommen. Broder *Svane* havde allerede i nogle Dage været Moderen og Søstrene til Hjælp og Trøst. Begge de yngste Sønner skulde gaa nærmest ved Ligbaaren. Man havde leiet sorte Sørgekapper til dem i Kjøbstaden. Dermed skjultes ogsaa enkelte Mangler i deres Sørgedragt. Kappen var meget for lang og slæbte efter den Mindste, den maatte opfæstes. Med de lange sorte Flor om deres Hatte gik Drengene stille Haand i Haand efter Baaren. Hvad der foregik i deres bedrøvede Hjerter skulde de nu tie med og saavidt muligt rette sig efter de voxne Menneskers Adfærd. Næsten alle Herredets Præster og alle Venner fra Omegnen havde den Dag samlet sig i Præstegaarden og ledsagede nu med de tre tilstedeværende Sønner i Spidsen Ligbaaren i en lang Række op til Kirken, hvor den store Trælem i Gulvet stod aaben til Familiegravstedet. Der havde først været sjunget Psalmer og holdt flere Taler i Sørgehuset ved Faderens Kiste. Det var en kold Januardag. De to mindste Drenge rystede af Kulde i deres sorte Kapper og stirrede grædende ned i den aabne Kirkekjælder. Denne Gravhule skulde nu skjule Faderens Skikkelse for dem til alle Dages Ende til hans salige Opstandelse paa Dommedag. Saaledes løde Ordene saavel i Ligtalerne som i Psalmerne og ved den tredie Skuffe Sand, der af Præsten blev ka-

25 *1* Sextende < *Sextente* · 2 Almanakkerne \ Sidste Sommer paa Falster. Afsked og Flytning.) Ved · 3 Jordefærdsdag < Jordefærd · 3 var kommen < skulde · 3 + Broder *Svane* .. Hjælp og Trøst · 5 Begge < begge · 5 Sønner \ + efter den fremdeles bevarede Skik · 5 + skulde · 6 dem \ og alle Brødrene · 6 Kjøbstaden \ ligesom [*< saavelsom*] til de ældre Brødre · 6 Dermed < og dermed · 7 + ogsaa enkelte · 7 Mangler < Manglerne · 7 deres < Drengenes < deres · 30 7 Kappen var < Kapperne vare · 8 + meget · 8 lang < lange · 8 slæbte \ næsten · 8 den Mindste < dem · 8 den < de · 9 Med < og med · 9 + lange · 9 Drengene < de · 11 skulde < talte · 11 nu tie .. Adfærd < ikke om · 11 rette sig efter < være < iagttage · 12 Næsten alle < Alle · 13 Dag \ budne og ubudne · 14 tre tilstedeværende < fem · 14 tilstedeværende ◀ tilsteværende · 16 + først · 17 Psalmer < en Psalme · 17 Sørgehuset < Storstuen · 18 + en · 35 19 + den · 20 Denne Gravhule < der nu · 20 + nu · 21 Ende \ eller

5 stet paa Kistelaaget. Stort Meer havde den yngste Søn ikke op-
 fattet af hvad der var foregaaet og det var ham forfærdeligt. Han
 havde nu for over syv Maaneder siden fyldt sit tiende Livsaar;
 men han var spinkel og lille af Væxt, de hvide Haar vare blevne
 10 noget dunklere og som han den Dag havde seet sig selv i Speilet,
 da han havde faaet den lange Sørgeskæppe paa, saa han ret ynke-
 lig ud, men tillige saa besynderlig, at han til enhver anden Tid
 vilde have udleet sig selv. Han havde faaet Medlidenskab med sig
 selv, medens han tilforn dog mest havde tænkt paa Faderen, hvis
 15 sammenfaldne Ansigt han Dagen forud sidste Gang havde seet i
 Ligkisten. Nogle deeltagende Ord af Faderens gamle Venner
 havde ogsaa bidraget til at blande Forestillingen om hans egen
 faderløse Tilstand med hans Sorg og Gru over Faderens tilsynela-
 dende Forvandling. Under Kirkehøitideligheden og medens Ki[96
 20 r°]sten bares ned til *Grand'mama's* og den lille Søsters Kister i
 Gravhølvvingen, havde Forestillingen faaet Overvægt om den
 lange lange Tid det kunde være inden Faderen skulde komme op
 igjen fra denne Gravkjælder, som et helt og virkeligt Menneske.
 Hin opløftende Tanke om Sjælenes Liv paa Dødens Dag hos
 25 *Jesus* i Paradiset syntes at være bortdunstet. Alt hvad han havde
 hørt og seet havde nu kun efterladt den forfærdelige Opløsnings-
 tanke med Ligdunsten og den mugne Gravløft. En Sjæl uden
 Ansigt og Arme og Ben kunde han nu ikke faa nogen levende
 Forestilling om men den Hvile og Fred i Graven eller endog

2 + og det var ham forfærdeligt · 3 + nu · 3 for over ◀ over for · 5 + seet ·
 5 Speilet \ + da · 6 + han (havde) · 7 + men tillige .. sig selv · 7 besynderlig
 \ + som en lille gammel Degn · 8 havde \ + nu · 9 + tilforn · 11 Nogle < De ·
 11 + af · 11 Venner \ den Dag havde sagt til Drengen [< ham] · 13 hans Sorg
 30 og Gru < Sorgen · 13 Faderens < Faderen · 13 + tilsyneladende [< den]
 Forvandling \ til et Lig · 16 + faaet Overvægt · 17 Faderen skulde .. virkeligt
 Menneske < Faderens udvortes Skikkelse atter skulde komme tilsyne · 19 Hin
 < at enhver · 19 + paa Dødens Dag · 20 være bortdunstet < bortdunste · 20 Alt
 hvad .. kun efterladt < og kunde efterlade · 21 + Opløsningstanke med · 22 Lig-
 35 dunsten < Ligdunst · 22 + den · 23 Ansigt og Arme og Ben < legemlig Skik-
 kelse · 23 + nu · 24 men < og · 24 + i Graven

Søvn indtil Dommens og Opstandelsens Dag, der havde været talt om, var ham allerforfærdeligst. Uden at det klart kunde være ham bevidst hvad der i saa høi Grad nedtrykte ham under den hele Jordefærdshøitidelighed tumlede han tilbage til Præstegaarden med den store Sørgekare og syntes først at have samlet sine Tanker, da han sad ved Siden af sin gode Ven Præsten fra Stubbekjøbing ved det store Gjæstebord, der var dækket til hele Sørgfølget i Storstuen. Salen var godt udluftet og nogenlunde opvarmet, men han rystede af Kulde og havde bestandig en gruelig Fornemmelse af Gravidunsten. Den lille ellers altid saa muntre og livlige Præst ved hans Side var denne Dag ogsaa stille og sagt-mælet; men havde Medlidenhed med Drengen og søgte at faae Liv i ham ved at tale venligt til ham og skjenke Vin i det Glas, der heller ikke manglede ved Drengens Couvert. Spise kunde han ikke, men han greb Glasset og drak det ud med Begjerlighed, skjøndt det smagte ham som Blæk. Derved opvarmedes imidlertid hans forfrosne Lemmer. En dæmpet Surren af de mange Menneskestemmer omkring ham fremkaldte dog en Fornemmelse af at han selv igjen var blandt de Levende. Den omhyggelige Præst ved hans Side søgte at bortlede hans Tanker fra Gravhulen og den Døde til det nye Liv, der nu til Efteraaret skulde begynde for Drengen, naar hans Moder reiste med ham til en Kjøbstad, hvor der var en Latinskole. Saa skulde han først lære noget Rigtigt og med Tiden blive til en flink Student, og saa kunde han maaske ogsaa engang blive Præst, som hans Fader havde været og med "Forsynets" Hjælp blive til Trøst for sin Moder og til Velsig-nelse for mange Mennesker. Under saadanne Yttringer havde [97

1 + indtil .. Dag . 1 Dommens og < han . 2 + aller- . 5 den < det . 8 godt < vel . 9 + en gruelig .. af . 13 tale \ mildt og . 13 det # h . 14 Drengens < hans . 14 han < Drengen . 15 med \ et Slags . 17 Lemmer \ og han kunde mærke en oplivende Varme i sine Kinder . 17 En \ ret . 17 dæmpet \ men temmelig almindelig . 18 en \ hyggelig . 18 Fornemmelse .. Levende < livligere [
nogenlunde] Stemning . 18 af \ Liv . 18 at ▼ . 21 Døde < døde Fader . 24 + han . 26 "Forsynets" < Guds . 26 Trøst < Glæde . 27 saadanne \ og lignende

1°] Præsten faaet Drengen noget oplivet. Den venlige Mand
 havde lidt uforsigtigt, eller maaske uden selv at mærke det atter
 fyldt Drengens Glas et Par Gange, og det var hastig blevet tomt
 ligesom første Gang. Drengens Kinder brændte. Det var ham
 5 ligesom Bordet med de mange mumlende Gjester bevægede sig;
 en besynderlig Livslyst blandede sig med hans sørgmodige Tan-
 ker. Det var ham som Ligkisterne under Kirkegulvet vare
 sprængte og Faderen nu allerede var opstaaet og sad tilbords med
 ham tillige med *Grand'mama* og den lille Søster, han aldrig før
 10 havde seet. Det var kun et Øiebliks Drøm, men den var ledsaget
 af andre ligesaa glædelige Forestillinger; han var bleven Student
 og skulde hjem og havde selv lavet et Fyrværkeri – det var Fa-
 ders Fødselsdag – Han var der allerede – Rakterne knaldede og
 Solhjulene dreiede sig om Faderens Navn i Haven – det var dog
 15 ikke Præstegaardshaven – det var en tusind Gange deiligere Have;
 – han sad ved et stort Bord, som han ikke kunde øine Enden paa –
 det var bedækket med Blomster og grønne Buxbom der blev til
 Skove – Det var ikke Vinter – det var den herligste Sommernat.
 Rakterne og Solhjulene blev til virkelige Sole og Stjerner. Ved
 20 Blomster-Bordet saae han nu ikke blot Faderen og *Grand'mama*
 og den lille nye Søster men Moderen og Moster og alle sine
 Søskende og alle de Mennesker han havde seet og holdt af, baade
 Blondinen og Fætteren og hans *Stella* og den tredie Skjønhed, der
 havde kysset ham i Humlehaven. Det nye Aarhundrede, som Man
 25 sagde skulde begynde imorgen, var allerede udløbet – men der

1 Den venlige Mand < Han < og . 2 + selv . 2 det \ selv . 3 + et Par Gange .
 4 brændte < blussede . 4 + ham . 5 bevægede sig < løb rundt for ham .
 7 under < i . 8 + allerede . 11 Forestillinger \ om hvorledes . 11 Forestillinger;
 30 ◀ Forestillinger . 12 hjem < paa Bal . 12 havde selv lavet et < see . 12 det var
 < paa . 13 + der . 14 Faderens < hans . 14 Haven - \ men . 14 + dog .
 15 ikke \ + dog # Ga . 15 det var < men . 15 + Have . 16 + et . 17 + det var
 .. til Skove . 17 + Buxbom der blev til . 18 Det < og - det . 18 Sommernat. ◀
 Sommernat . 20 + Blomster- . 23 Fætteren < Fætterens . 23 + og hans . 25 +
 35 men der var endnu mange mange tusind Aar til Dommedag

var endnu mange mange tusind Aar til Dommedag. Paa det store
 Blomster-Bord var der kun deilige Æbler – det var Æbler fra
 Livets Træ – han var i Paradiset. Ved hans Side sad den lille
 Præst ikke længer og talte om Forsynet men der sad en Skikkel-
 5 se, som han baade havde seet og ikke seet – men som var herlig-
 ere end Nogen, han kunde tænke sig – "Hvordan har du det, min
 Dreng! Vinen er dog aldrig løbet dig i dit Kyllingehoved?" –
 hviskede nu den lille Præsts Stemme i hans Øre – "du falder jo
 rent i Staver – nu staae vi fra Bordet!" – Lyden af de mange
 10 tilbagerykkede Stole bragte Drengen nu først til Besindelse, han
 reiste sig, men mærkede forskrækket, at han ravede – Præsten
 tog ham hastig ved Haanden og fik ham [98 r°] ud af Spisesalen,
 hvor de mange sorte Gjester nu hilsede stille paa hverandre og
 snart beredte sig til at forlade Sørgehuset. Drengen havde været
 15 temmelig beruset men det varede ikke mange Minutter før han
 gik sikkert igjen paa sine Fødder. I sin Forskrækkelse over sin
 fortumlede Tilstand, som han aldrig før havde kjendt, men som
 han nok begreb maatte være den gruelige Ting, man kaldte Druk-
 kenskab, havde han med voldsom Anstrengelse samlet al den
 20 Kraft han eiede i Tanke og Sind og fast besluttet at han ikke vilde
 være svimmel og at intet Menneske skulde mærke hvorledes han
 havde det. Det lykkedes ham virkelig; Ingen havde bemærket
 hans Tilstand, selv hans gode Ven Præsten saae nu hans Rolighed
 og faste Gang og mente, han dog maatte have taget fejl. "Nu ja,
 25 du feiler jo Ingenting – det kunde jeg nok vide" sagde han – "du
 er jo ingen tankeløs eller hjerteløs Spilopmager, der kan drik-

1 + mange . 1 Paa < paa . 2 + Blomster- . 4 + og talte om Forsynet . 4 en \
 kvindelig . 5 som \ baade (var) . 5 herligere < deiligere . 6 kunde tænke sig <
 30 havde [# h] talt med . 7 aldrig < aldrig . 7 dit Kyllingehoved?" < Hovedet . 9 +
 rent . 10 tilbagerykkede < tilbgherykkede . 10 Drengen < ham . 10 først <
 fuldkommen . 11 men < med . 12 98 # 8 x . 13 + nu . 13 hilsede \ + nu .
 14 havde \ virkelig . 15 temmelig < noget . 15 men < og . 16 + gik . 18 +
 han . 19 + han . 19 med \ næsten . 24 fejl < Feil . 26 eller < og . 26 Spilop-
 35 mager < Spillopmager

ke dig en Perial, naar du har fulgt din Fader til Graven. Men du drak dog formeget; tag dig iagt derfor i Fremtiden – vær en flink Dreng og forlad dig saa kun paa Forsynet!" Med denne Formaning lod han Drengen gaae hvorhen han vilde og gik tilbage til Selskabet for at tage Afsked. Snart rullede nu alle Vognene frem og den talrige Sørgekare forlod Præstegaarden.

Hele den øvrige Dag gik den endnu dog noget fortumlede Dreng om i den forunderligste Stemning. Han befandt sig fuldkommen frisk, endogsaa med en Fornemmelse af en forhøiet Livskraft og med et sprudlende Overmaal af Mod og Lyst til at leve og gjøre sin Moder glad og blive til Noget i Verden og saa engang at komme bort langt bort fra alle Gravhuler ud i den store vide Verden – og saa tilsidst komme til det forunderlige Land, hvor Fader nu var og hvor Moder og alle de kjære Mennesker skulde hen, som han havde seet og endnu vilde faae at see i Verden. At han nu kunde være saa let i Sindet paa sin Faders Begravelsesdag var ham selv ubegribeligt og han syntes næsten det var ugudeligt. Derover kunde han igjen komme til at græde og saaledes gik det ham den hele besynderlige [99 r°] Eftermiddag, hvori han fordetmeste var overladt til sig selv og streifede om i Gaard og Have uden at mærke til den strenge Vinterkulde. Da han den Aften sagde Godnat til sin Moder og sine Søkende, syntes han den mindst bevægede af dem Alle; men han var træt af Dagens Overanspændelse. Da han kom i Seng fik han neppe læst sin Aftenbøn til Ende før han faldt i saa fast og dyb en Søvn at han ikke mærkede sin Tilværelse *). Næste Morgen og flere

*) Noget af Stemningen fra hin Dag har afspeilet sig i Skildringen af *Carl af Rises* Stemning ved *Saxos* Begravelse i "Valdemar Seier".

30 3 Forsynet!" < Vorherre!" · 5 alle < den hele · 6 Præstegaarden < Sørgehuset · 8 om \ i den stille Præstegaard · 12 ud i den store vide Verden – og saa .. komme til det forunderlige < – til et stort og herligt · 14 hvor \ baade (Fader) · 14 + nu var og hvor · 15 skulde hen < var · 16 + nu · 16 let i Sindet < glad · 23 var \ søvrig og · 26 + han · 26 og flere Dage derefter var det (forts. 174 24)

Dage derefter var det ham vel som hele Verden var taaget men han syntes dog ikke saa nedtrykt som de Andre af den Sorg, der med blytunge Vinger svævede over Præstegaarden. Der blev nogen Tid efter en Dag røddet op i Faderens Studerekammer og hans efterladte Papirer. For at adspredde og maaske fornøie den mindste Dreng havde man overladt en stor Bunke gamle Almanakker til hans Raadighed. Han gik bort med denne Arv fra Fortiden og betragtede med en besynderlig Deltagelse de store røde Bogstaver, hvormed en lang Række af det Aarhundredes Dage var betegnet, som nu jo paa en Maade vare udslettede af Verden. Det forekom ham som han i de sidste Nætter havde bortsovet et stort Tidsrum, og som Faderens Dødsdag nu laae langt tilbage i et forbigangent Aarhundrede. Hvad var nu en saadan Bunke gamle Aar mod alle de utallige Aartusinder, der skulde oprinde for os, selv efter at mange saadanne Bunker Aar var lagt paa Hylden, og man var i det deilige Paradis. Under saadanne Tanker synes ham det var og tillige med en Erindring om det Fyrværkeri, han allerede havde seet og det tusinde Gange større med virkelige Stjerner og Sole han havde drømt om – at et stort Fyrværkeri med hele det gamle Aarhundrede paa en Maade har kunnet forekomme ham mulig. Med en rask Beslutning samlede han den store adspredte Bunke af de smaa lette Aarbøger i

(forts. fra 173 34) ham vel som hele Verden var taaget men han syntes dog ikke saa < sprang han frisk og freidig ud af sin Kurveseng og gav nøie Agt paa Alt, hvad der skete i Huset uden at synes

1 var \ mørk og (taaget) · 2 som < af · 2 + de Andre af · 3 Vinger \ endnu · 4 nogen Tid efter en Dag < blandt Andet · 5 Papirer \ og Bøger · 6 Bunke \ med · 8 besynderlig < vis · 11 Verden \ om der ogsaa endnu var et Aarstid tilbage af det gamle Aarhundrede · 11 de < den · 11 Nætter < Nat · 12 Dødsdag < Begravelsesdag · 13 forbigangent ◀ forebigangent · 13 en saadan Bunke gamle < et [$<$ en] eneste lille · 15 mange saadanne Bunker Aar < hele dette Liv paa Jorden · 16 lagt paa Hylden < forbi · 16 + man · 17 synes ham det var < maa det have været · 20 stort < rask < storartet · 21 har kunnet forekomme < synes < syntes · 21 mulig \ + om han end ikke har været sig den Tanke ret bevidst · 22 smaa # d

sin Favn og bar dem ud i Kjøkkenet. Der brændte en stærk Ild paa Skorstenen og med en vis storartet Følelse som det siden er forekommet ham ligesom af Herskab over [100 r°] de flygtende Tider – kastede han hele den store Almanakbunke paa Skorstens-
 5 baalet. Det var den Dag meget koldt og næsten stormende Veir. Vinden tudede i Skorstenen; de tyndbladede Smaabøger hvirvlede som smaa Ildfugle op fra Baalet og stak Ild i Skorstenen. Den stod helt i Flamme inden Pigerne kom til og gjorde Anskrig. Drengen stod mere forbauset end forskrækket over det store
 10 Fyrværkeri, han havde frembragt; men mærkede dog nok det var galt og istemte Brandraabet. Der blev stor Angest og Larm i Præstegaarden. Luen steg allerede op over Skorstenspipen; de brændende Papirsfugle fløi ud i Luften og truede med at antænde Straataget. Man kastede mange Spande Vand ind paa Skorstenen
 15 og slukkede Baalet; men Ilden havde fuldt op af Næring i Skorstensfoden og opflammedes af den hvirvlende Blæst. Der var Skrig og Forvirring, til det endelig lykkedes Avlskarlen at komme op paa Taget ved den lange Tækkestige og tilstoppe Skorstenspipen med en Sengedyne. Derved kvaltes Flammen og Præstegaarden var reddet. Drengen havde staaet som forstenet under
 20 alt dette og seet paa Flammerne som vare blevne ham til Ødelæggelsens hvislende Ilddrager; han var bleven dødbleg, sagde man siden; man lod ham slippe med Skrækken og en alvorlig Formaning. Det var anden Gang han havde været nær ved at sætte
 25 Ild paa *Torkildstrup* Præstegaard. Hans første Bedrift i denne Retning hørte næsten til hans mythiske Tid, men han erindrer dog tydelig hvorledes han en Gang, som en ganske lille Dreng havde brændt sig paa en Blaartot han havde stukket ind i Kakkelovnen og draget ud igjen for at see Børnene gaee af Skole; men han

2 + som det siden er forekommet ham · 2 det < han · 6 tudede < tude · 14 + mange · 14 Vand < med · 17 Avlskarlen < Gaardskarlen · 18 Tækkestige < Brandstige · 18 Skorstenspipen < Skorstenspip · 19 + en · 20 havde staaet som forstenet < stod forfærdet · 20 havde \ nu · 21 seet < saae · 22 + bleven ·
 35 23 siden \ og · 23 Formaning \ over sin Ubesindighed · 28 stukket ◀ stuk-

havde kastet den brændende Tot i en stor Bunke Blaar der var opstabet i Dagligstuen for at uddeles til Spindekoner. Flammen var næsten naaet til det temmelig lave Loft og kun ved Faderens Aandsnærværelse var dengang Præstegaarden bleven reddet; han
 5 havde nedtrampet Blaarbaalet og sluttet Flammen. Siden den sidste Leg med Ildæmonen blev Drengens Forsigtighed med Ild og Lys saa stor, at den undertiden næsten grændsede til Overdrivelse. Men hvad der den sidste Gang halv ubevidst foresvævede ham [101 r°] forekommer ham nu paa hans gamle Dage som
 10 en vild fantastisk Afskedsleg med det attende Aarhundrede og med hele det gamle idylliske Barndomsliv i Præstegaarden.

Det er imidlertid sandsynligt, at der i hele denne Alderdoms-Opfattelse af hint Barndomsliv har blandet sig Ideer og Forestillinger, som vel kunne have slumret i Barnesindet, men som
 15 dog først efterhaanden have udviklet sig til Anskuelse og Klarhed. I mangel tilsyneladende ubetydelig Begivenhed eller hvad man kalder Tilfældighed, har Levnetsbeskriveren troet at opdage Forbilleder paa det Fremtids-Liv, der her endnu laae skjult i Blomsterknoppen. Saaledes har han maaskee ogsaa i Erindringen
 20 om sin Stemning paa Faderens Jordefærdsdag forudgrebet Anelsen om hvad der først er blevet ham klart i hans Alderdom *).

*) see hans Tankebreve fra en Afdød

2 Flammen # D · 5 Flammen < Ilden · 5 den sidste .. Ildæmonen < den Tid ·
 7 + undertiden · 7 Overdrivelse < det Yderlige · 8 den sidste Gang < denne-
 gang · 9 nu paa .. Dage < endnu bestandig · 10 en vild fantastisk Afskedsleg <
 et Slags storartet Afsked · 10 attende # g · 11 Præstegaarden \ **Syttende Kapitel**
 (Den sidste Sommer paa Falster. Afsked og Bortreise) · 12 er \ dog [< dog imid-
 lertid] · 12 denne < hans · 13 Barndomsliv \ meer eller mindre bevidst · 14 vel
 30 kunne < muligt kan · 14 have < har · 15 + dog · 15 have < har · 16 Begivenhed < Smaabegivenhed · 17 man \ **Syttende Kapitel** (Den sidste Sommer paa Falster. Afsked og Bortreise) · 17 Levnetsbeskriveren < han senere · 18 Forbilleder < en skjult Symbolik · 18 + Fremtids- · 18 + skjult · 19 + maaskee ogsaa · 19 + Erindringen om · 19 Erindringen < Erindring om · 20 paa
 35 < ved · 20 Jordefærdsdag < Jordefærd < Død og Begravelsesdag maaskee ·

Han havde i det første Tiaar af det nittende Aarhundrede nærmest en Tid at gjenemgaae, hvori den barnlige Gudfader-Tro, han havde medbragt fra det attende Aarhundredes Christendom, efterhaanden stivnede i en vis stoisk Foragt for Tid, Død og For-gængelighed, medens han kun fastklyngede sig til den store ab-
 5 stracte Evigheds-Tanke. Dette Standpunkt i hans religiøse Liv hvis Grundstemning han troer at have forudført i Almanaklegen staaer i et af hans Ungdomsdigte stærkt betegnet ved en "Ode til Tiden" *), hvori den stolte opløftende Evighedstanke med Be-
 10 vidstheden om Aandens og Kjærlighedens Uforgængelighed trodser Tid og Forkrænkelighed. Dette Digt kan bedst forklare hvad her menes.

Foster af den gamle Evighed!
 Underfulde, frygtelige Kæmpe!
 15 Tid! styrk kun din Skjald i Dybet ned!
 Stemmen i hans Bryst du kan ei dæmpe.

Træd paa Kloder! hæv din Kæmpearms!
 Lad dit Svælg sig over Jorden lukke!
 Ei du knuser Verden i min Barm,
 20 Flammen i min Sjæl skal du ei slukke.

*) Samlede Skrifter 4de Afdeling 1ste Bind Side 151.

176 21 er blevet < blev · 176 21 Alderdom \ og da fremtraadte i hans "Tanke-
 breve fra en Afdød"

25 / havde \ + dengang ved · / + i det første Tiaar .. Aarhundrede · 2 + barnlige · 4 efterhaanden stivnede i < med · 5 medens han kun < skulde · 5 fastklyngede ◀ fastklynge · 5 + til · 5 + store · 6 Liv \ + afspeiler sig for-billedlig i [
 < svarer symbolsk til] hin dristige Barneleg med ligesom at lade det afsluttede Aarhundredes Dage opgaae i Luer med de rødbogstavede Almanakker ·
 30 7 + hvis Grundstemning han troer at have forudført < + Den tilsvarende Stemning der har sit Forbillede · 8 + stærkt · 9 hvori < men \ hvori selv hin levende [
 < barnlige] Gudfadertro næsten synes bortdunstet i · 9 + opløftende · 9 Evig-hedstanke \ der · 11 + Dette Digt .. hvad her menes

Staa kun for mig frygtelig og stor!
 Straf med evig Lamhed denne Tunge!
 Mens du graver mig en Grav paa Jord,
 Vil jeg dig et Varselkvæde sjunge.

5 Lad din Ormeyngel lumskelig
 Paa det Store, Herlige kun gnave!
 Og staa selv paa faldne Slægters Lig,
 Kold og stolt, som Marmoret paa Grave!

Avl kun Helte! opslug dem igjen!
 10 Guder skab! og nedriv deres Himmel!
 Udaand Liv! og lad det fare hen!
 Mæt din Hunger med din Børnevrimmel!

[102 r°] Lee hver Time, saa det Himlen naaer,
 Med din Klokkeklang, din Malmerstemme!
 15 Og hvergang din Puls i Rummet slaer,
 Tusind Liv Dødsqualerne fornemme!

Eengang, Stolte! har du vel udleet -
 Hører du hvad Skjæbnens Barde synger?
 Har du ei hin sølvgraae Slange seet,
 20 Som trindt Universet vidt sig slynger?

I sin egen Hale bider den -
 Det er **Evighed**, din gamle Fader:
 Han dig avled - dræber dig igjen;
 Kun i **dig** han egen Afkom hader.

25 Timerne, Secunderne blev talt -
 Vældig Slangen Universet knuger,

Til det styrter, det uhyre – Alt,
Indtil Evigheden Rummet sluger.

Da skal ogsaa du, o Tid! forgaae
Med hver Træl, som til dit Muld sig klæber,
5 Men hver Aand, hver Kjærlighed bestaae,
Som henover dig bevinget stræber

Der behøvedes – som bemærket – et Tiaars Livserfaring inden det stærke Indtryk af Død og Forkrænkelighed med Forestillingen om al Timeligheds nødvendige Omskiftelse og Undergang saaledes
10 kunde faae Overmagt i Sind og Stemning. Den barnlige Følelse af Tryghed og Fred i Gud og Guds Verden maatte først forvandle sig til den klassiske Oldtids Evighedstanke, der som en kold og stolt Æther-Slange knuger og omslynger Universet til det brister og gjenfødes som Aande verden. Det nye Aarhundredes Jernhaand
15 maatte først mægtig have grebet ind i hans Tilværelse og forvandet den rolige næsten søvndyssende Fredsidyl i Danmark til et Ragnarok-Mørke, hvoraf dog en ny Gimletid i christelig Betydning skulde opdukke.

20 7 + Der behøvedes – som bemærket – et Tiaars Livserfaring .. i christelig Betydning skulde opdukke . 7 + – som bemærket - . 7 inden < Inden . 7 det \ første . 8 af \ Forestillingen om . 8 + Forestillingen om . 9 og \ tilsyneladende . 10 Den < og den . 10 Følelse af Tryghed og Fred i Gud og Guds Verden maatte først < Gudfadertro . 13 Æther-Slange < Verdensslange . 13 Universet \ maatte . 13 + til det brister og gjenfødes som Aande verden . 15 + maatte først . 17 dog \ først . 18 opdukke \ **Syttende Kapitel** (Den sidste Sommer paa Falster. Afsked og Bortreise).

Syttende Kapitel

(Den sidste Sommer paa Falster. Afsked og Bortreise.)

5 Danmarks fredelige Tid var forbi. Allerede i Sommeren 1800 var der løsnat Signalskud til Forbud paa hvad det nye Aarhundrede
bar i sit Skjold. En dansk Fregat var efter en tapper Modstand
bleven overvældet og opbragt af en engelsk Escadre og blev først
efter mange Vanskeligheder sidst i August Maaned tilbagegivet.
Den store Fredsvogter *Bernsdorff* var allerede for tre Aar siden
tabt. En uhyggelig Anelse om hvad der skulde komme blandede
10 sig dette Aar med Sommerglæden.

Ogsaa i den stille fredelige Præstegaard forberedtes Overgangen til Opløsning af hele det gamle hyggelige Familieliv.

Naar en Landsbypræst i Danmark dør, medfører Husfaderens
Bortgang, som bekjendt, den betydeligste Forandring i hans
15 Efterladtes ydre Stilling. Hvor [103 r°] der før – især i de større
Præstegaarde – holdtes et stort Hus med mange Tjenestefolk, med
Marker og Haver, med Heste og Vogne, med Liv og Virksomhed, som paa en lille Herregaard, der sidder nu Enken med sine
Faderløse undertiden et helt Aar (det saakaldte Naadens Aar) med
20 Halvdelen af de forrige Indtægter, som en halv Fremmed i sit
Hjem og som Vertinde for Eftermanden, medens alle Sporene af
det forrige Liv efterhaanden forsvinde. Alt hvad hun eier i Gaarden og dens Besætning maa hun sælge eller bortflytte, og hun
maa da gjerne selv inden Aarets Udgang drage ind i et lille,
25 snevert Enkesæde, som oftest i Nærheden af den udrømmede
Præstegaard. Men vil hun ikke hele sit øvrige Liv have det
forvandlede og af Andre besatte Hjem med sin tabte Lykke for Øie,

2 Bortreise.) \ Sommeren 1800 bragte allerede Forbud paa [$<$ var den sidste ret
30 fredel], at Danmarks fredelige Tid med det forsvindende Aarhundrede skulde
ophøre, og en nye Tidsalder oprinde, der skulde begynde med Krigsbulder og
Brag og opfyldte Folket med Spænding og Uro for inden halvandet Tiaar [$<$ for
det lille hidtil fredede Ø-Rige] . 6 Escadre $<$ Eskadre . 8 Fredsvogter $<$ Freds-
mægler . 8 Aar $<$ Aars . 10 sig \ + i . 10 + dette Aar . 12 til \ Opbrud og $<$
35 en ny . 14 hans Efterladtes $<$ hele Familiens . 15 + - især i .. Præstegaarde - -
23 hun \ selv (maa) . 24 + da gjerne selv . 24 Udgang \ enten . 26 det $<$ den

maa hun med sine Børn udvandre, som oftest til en lille Kjøb-
stad, hvor hun i sine smaaligt indskrænkede Kaar, med en lille
Pension, under en bestandig Kamp med Næringssorger, maa
sørge for Børnenes Fremtid. *Bernhards* Moder valgte af Kjærlig-
5 hedsfuld Opholdet i den lille sjællandske Kjøbstad *Slagelse*,
hvis lærde Skole gjaldt for en af de bedste i Landet. Fra den
Skole var Biskop *Balle* og *Jens Baggesen* udgaaet – den maatte
nødvendig være fortræffelig.

Alt hvad Drengen hidtil ved Privat-Underviisning havde lært,
10 var ikke meget Meer, end der behøvedes til at komme indenfor
Døren i en saadan lærd Skole; men naar han var flink, kunde han
blive Student derfra om en sex til syv Aar og saa tillige vente
gode Stipendier. Det sidste Hensyn var i Moderens Stilling ikke
uvæsentligt.

15 [103 A r^o] En Søndag 1800 kort før Paasken da Eftermanden
(en Broder til *N. F. S. Grundtvig*) blev indsat i Embedet, var der
en mærkelig Blanding af Vemod og et lysnende Fremtidshaab i
den nu snart bortvandrende Præstefamilies Stemning. Samme Dag
gav Moderen sit Samtykke og Velsignelse til Forlovelsen mellem
20 sin næstældste Datter og den sidste Huslærer i Præstegaarden den
theologiske Candidat *N. C. Spur*. Den Hjertepagt, der hin Dag
sluttedes og blev kundgjort, blev ogsaa i Virkeligheden til Vel-
signelse.

Den sidste Sommer i Præstegaarden syntes ogsaa paa en smuk
25 og glædelig Maade at ville slutte de tvende andre Kjærligheds-
romaner, som over et helt Aar havde udviklet sig i hemmelig-
hedsfuld Stilhed i Broder *Svanes* Forhold til Falsters tredie Skjøn-
hed og den yngste Søsters lidenskabelig gjengjeldte Kjærlighed til
denne Broders smukke rigtbegavede Ven. Begge de hemmelige
30 Forlovelser bleve med Moderens maaske dog noget betænkelige

2 + smaaligt · 7 den < det · 10 meget < met · 11 + lærd · 20 sin < den ·
20 Datter < Søster · 20 Præstegaarden \ *Candi* · 21 + *N.C.* · 24 + paa en ..
Maade · 26 + helt · 27 *Svanes* \ og den yngste Søsters Hjerter

Minde stadfæstede og kundgjorte. Den gaadefulde Hesselallee omsusede de tilsyneladende saa lykkelige Elskende, men der lød et hemmeligt Suk i den Luftning, som omhvirvlede dem. Kun tvende Sommere skulde hin Lyksalighed vedvare. I Foraaret 1803
 5 var det, at hine Dages Romantik skulde med Smerte opløse sig som Livsskuffelser og bortflagede Ungdomsdrømme.

I denne sidste Sommer paa Falster var det ogsaa, at Øens skjønneste Prydelse, hin stille Blondine i Nabopræstegaarden i nogle faa Dage skulde see det hemmelige Hjerterbaand knyttet og
 10 opløst, som hun havde seet flagre mellem Skyer og Stjerner, men som ikke var fastknyttet deroppe. Det var et *Fata-Morgana*-Syn paa hendes romantiske Ungdomshimmel. Hvad der opløste det skjønnede Syn, var hverken Letsind eller Brøde, men en Villiemagt, der for den fromme Datters Hjerter var Naturlov. Hvad
 15 Tiaarsdrenge i *Torkildstrup* kun ufuldstændigt kunde bemærke af alle disse Hjerterbegivenheder i hans Nærhed, er først efterhaanden ved den lykkeligste og endnu (1861) levende Søsters Beretninger blevet ham klart.

Det var som hin sidste Sommer paa den tilkommende Roman-
 20 tikers Føde vilde medgive ham uforglemmelige Minder saavel om Skjønheden som om Forgængeligheden i Romantikens ydre omskiftelige Verden, medens den skjulte *Genius* deri dog altid henpeger paa det Uforgængelige. |

Udvandringen fra Barndomshjemmet og den kjære Føde var
 25 en ny vigtig Begivenhed i Drengens Liv. Afskeden med alle de kjære Steder, Gjenstande og Legekammerater faldt ham dog ikke nær saa tung, som man skulde troe. Forestillingen om det nye

2 + om- · 2 + der · 3 omhvirvlede < omsusede · 4 hin < den · 4 vedvare <
 30 bestaae · 9 + faa · 11 deroppe < i Himlen · 12 + Hvad der opløste det skjønnede
 Syn, var hverken Letsind eller Brøde, men en Villiemagt, der for den fromme
 Datters Hjerter var Naturlov · 12 der \ fremledte og · 14 Hjerter ◀ Herte · 14 +
 Hvad Tiaarsdrenge i *Torkildstrup* kun ufuldstændigt kunde bemærke af alle disse
 .. ham klart · 16 + alle · 17 og \ den · 17 endnu (1861) levende < længst-
 35 levende · 19 Det < Den · 23 Uforgængelige < Uforgængelige · 27 + nær

Liv, der ventede ham, spændte hans nysgjerrige Forventning, og han begyndte nu først for Alvor at tænke paa hvorledes han skulde bære sig ad med at blive til Noget i Verden og "gjøre sin Moder Glæde". Dette Sidste laae ham isærdeleshed paa Hjerte og blev saa indtrængende sagt ham ved Afskeden af Faderens gamle ærværdige Ven Professor *Glahn* i Riserup at han aldrig glemte det. *Riserup* Præstegaard var den sidste af de tre Nabopræstegaarde, hvori han med sin Moder og hele Familien tog Afsked. Den gamle fortræffelige Præsts ærlige trofaste Ansigt, med det herlige Udtryk af Kjærlighed og Kraft blev staaende for hans indre Øie, som et af de betydeligste, han havde seet i sin Barn- dom. Den Vægt, den Gamle havde lagt i de [104 r°] faa simple Ord: "lad mig see du gjør din Moder Glæde, min Dreng!" medens han lagde sin Haand velsignende paa Drengens Hoved og ligesom saae ham helt ind i Sjælen – gav dem næsten ligesaa stor Betydning som hine Faderens sidste Ord til ham paa Døds sengen.

Inden han modtog hin sidste Velsignelse fra den gamle Christendoms tro bevarede Aand paa hans Fødeø, havde han for sidste Gang kjørt i den gammeldags Chaise, der nu med Gallakareten var bleven solgt paa Auctionen. Han havde sagt Farvel til de to andre velbekjendte Præstegaarde i *Gundslev* og *Taaderup*, hvor han havde leget i Haverne og dandset i Storstuen og endelig manet sit Ideal til at svæve med ham i Himlen. Han havde for sidste Gang gjennemløbet alle Stuerne i det gamle Hjem. Han havde seet paa den øde Plads, hvor Chatollet med den store Opsats havde staaet i Dagligstuen og især savnet det gammeldags Stueuhr med Metalskiven og de romerske Tal i Krogen

2 at \ at . 5 Faderens < den . 6 + i Riserup . 8 han \ med sin M tog Afsked . 11 + de . 12 Den < og den . 12 den Gamle < han . 14 paa \ paa . 17 hin < denne . 21 + andre . 21 + i *Gundslev* og *Taaderup* . 22 Storstuen \ hvor som det hed fald [< havde faldt] af og vals [< valsede] med *Cæcilie*, naar [< medens] han tænkte paa den skønne drømmende Blondine, og hvor han . 22 + og . 23 endelig \ havde . 23 sit .. svæve < hende til hin Svæven . 25 Han havde < og . 25 + den (store) . 26 det \ det . 27 Stueuhr < Uhr . 27 + med .. Tal

ved Chatollet, hvor Faderens lange Kridtpiber og Blytobaksdaase havde staaet paa den lille Hylde. Kanapeen og det af Kul fra Themaskinen historisk mærkede Bord, som han engang nær havde væltet paa sit Lam, var ogsaa forsvundet. De kjæreste
 5 Billeder i Havestuen og i *Grand'mama's* forladte Værelser vare indpakkede til at medtages; men den store chinesiske Prindsesse var solgt og Morbroderens Gipsstatue med Gallakjole og al den Herlighed var ubarmhjertig slaaet i Stykker og begravet da den dog ikke var værd at flytte. Den var uimodsigelig blevet til Støv,
 10 som aldrig meer skulde blive til Morbroder. Han havde for sidste Gang gjennemløbet Haven. Han havde sagt Farvel til den romantiske Hesselallee med alle dens Minder, til den drømmerige "Grønbakke" til den lille Barnehave, og til den mærkelige Brønd ved Bryggersdøren, over hvis hemmelighedsfulde Dyb han havde svævet i Sækken. Han havde taget Afsked med "Foldet" og Humlehaven, hvor den smukke Jomfru havde kysset ham. Han havde sidste Gang seet Enghaven med de to Parker, hvori hans Flaader af Papir og Gaasedun havde svømmet. Han havde endnu engang været i den lille Præsteskov og kiget ind i Dybderne af Gundsemagle store Skov. Han var endelig standset paa Kirkegaarden og havde skottet hen til det lille Gitter, hvorigjennem han endnu engang kunde have seet Faderens, *Grand'mama's* og den lille Søsters Ligkister. Men det vilde han ikke. Hin Gravhule under Kirkegulvet var ham uhyggelig. Tanken [105 r°] om Lig og deres

1 ved \ dets · 1 + lange · 2 Kanapeen < Kanpeen · 3 som < hvorunder · 3 + engang nær \ havde · 4 væltet < redet · 6 + store · 7 + med Gallakjole og al den Herlighed · 8 + ubarmhjertig · 9 + Den var uimodsigelig blevet til Støv, som aldrig meer skulde blive til Morbroder · 9 uimodsigelig < virkelig · 11 Han havde < og · 12 + med alle dens Minder · 13 til den lille < ved Siden af Smaadrengeenes · 18 + havde (endnu) · 19 været i den lille < fra den tynde · 19 + og · 20 + store · 21 + hen · 21 hvorigjennem < hvorfra · 21 han \ kunde · 22 seet < skimtet · 23 Hin \ aabne · 23 + under Kirkegulvet · 24 uhyggelig \ saavelson · 24 Lig og deres Udgang af Grave < at hvad den skjulte
 35 maaske dog paa en Maade skulde føre til Dommedag og saa først krybe frem igjen til virkeligt Liv og Glæde – det

Udgang af Grave havde ikke været ham til at udholde – han havde skyndt sig bort fra Kirkegaarden til den øde Præstegaard. Han havde endnu engang kiget ind i "Sandhullet", hvor han tilforn havde kastet alle sine smaa Sorger ind – han havde sidste Gang

5 besteg den dunkle Kvisttrappe med Lægtegitteret til Loftet, hvorigjennem Spøgelserne havde grebet efter Bryggerspigen og selv pustet Lyset ud for Broder Søren; men han havde Faderens Ord paa at alt sligt var Overtro. Det Samme maatte vel gjælde om alt hvad der var grueligt – han havde frisk Mod igjen – Vor-

10 herre var dog allevegne. Endelig var Reisedagen kommen. Tre Vogne med hele Familien og deres Flyttegoods rullede ud af Præstegaarden og de gamle fortrolige Lænkehunde tilbøjffede dem deres Farvel. Drengen følte sig først lettere om Hjertet, da han ikke meer kunde see Røgen fra Præstegaardens Skorsten; men

15 endnu kun øinede den lange Kirke, der nu med sit hvide firkantede Taarn var bleven Faderens Gravmæle. Han havde læst den Indskrift, Broder Søren havde sat paa Ligkistepladen: "Fly hver Nidding, fly langt fra disse Fjælle, som gjemme **Støvet**" o.s.v. – det var kun **Støvet**, der var begravet – den virkelige Fader var

20 der ikke – han var hos Vorherre – det vidste han jo og dermed maatte han slaae sig til Ro. – Nu skulde han selv jo ud i den vide store Verden og saa blive til Noget og "gjøre Moderen Glæde". Det forekom ham endnu dog ikke som en Bortreise for bestandig – han havde endnu den hele velbekjendte Egn for Øie, og Præste-

1 Grave \ + Den saa ofte gjentagne Tanke · 1 + havde ikke · 1 været < var · 1 ham \ ikke · 1 havde skyndt < skyndte · 2 bort # fr · 2 til < og · 2 Han havde < og · 3 han tilforn .. Sorger ind < hans mørke Tanker af og til havde dvælet [
 30 < havt] · 6 Spøgelserne < Spøgelsehænder · 7 pustet Lyset ud for < forskrækket · 7 pustet < slukket · 7 Søren; ◀ Søren · 7 + men han .. dog allevegne · 7 havde < havde trøstet sig med · 8 + paa · 9 alt hvad der var grueligt < alle Gjengangere og levende Lig · 12 + fortrolige · 12 tilbøjffede < tilgjæede · 14 Røgen fra Præstegaardens Skorsten < Præstegaardstaget · 16 + Han havde læst den Indskrift, Broder Søren .. Moderen Glæde" · 18 gjemme < skjule · 35 20 der < det · 21 skulde < skal · 21 + selv · 22 saa \ først at · 23 + dog

gaarden var jo dog bleven staaende fast saavel som Kirketaarnet. Den hele Landsby og alle de venlige Mennesker, der havde nikket til ham og dem Alle ved Bortreisen var jo endnu til i Verden; Alt gik jo endnu til der som sædvanligt. Solen skinnede klart og
 5 det var et mildt og skjønt Efteraarsveir. "Deilig er Jorden, prægtig er Guds Himmel!" – sang det allerede dengang i hans Inderste, men den evige Grund dertil var ham endnu skjult. Først da han stod paa Seilbaaden og saae den stedse dybere Kløft, der aabnede sig mellem ham og hans Barndomsø, havde han en klar
 10 og dyb Fornemmelse af Skilsmissen fra en hel Livsperiode og af den nomadisk patriarkalske Familie-Udvandring, han tog Del i. Paa en Kuffert ved Mosters Side sad Moderen med det fine blege Ansigt og det mildt vemodige Blik. For hende bortrullede nu med Bølgeskummet 24 Aars Glæder og Sorger med hele det stille
 15 fredelige Landsbyliv. Hun havde i Foraaret fyldt sit 49de Livsjaar [106 r°] og havde nu tre Døttre og to Sønner for sine Øine, der alle klyngede sig til hende, som de store og smaa Svaneunger der svømmede hende forbi med deres Moder paa Havdybet. De tre ældste Sønner vilde nu sørge for sig selv i Hovedstaden. Men
 20 hvem der meer end nogen af Børnene trængte til Hjælp og kjærlig Omhue var Husets trofaste Veninde, den ofte saa tungsindige Korsdragerinde, som de alle kaldte Moster, og som nu taus og tankefuld fulgte den udvandrende Familie til det lille Kjøbstads-hjem. Paa den ældste besindige Søster var der ingen Forandring
 25 at mærke. Hun gik rolig og sagtfærdig om mellem Pakker, og Kister paa Skibet ligesom i sine daglige Sysler og saae efter om

2 Landsby < By · 3 Verden; ◀ Verden · 4 Alt < og · 4 gik \ om · 4 Solen #
 Fa · 5 + "Deilig er · 5 Jorden \ var deilig og · 6 er < var · 6 + allerede dengang · 7 + den · 8 Seilbaaden \ der førte hele Udvandrer-Familien fra Øen Falster · 12 Paa en Kuffert ved < Ved · 12 sad \ den den · 13 Blik \ paa en Kuffert · 16 to < tre · 16 der < som · 17 Svaneunger < Unger til den nu enlige Due · 18 tre < to · 20 meer end nogen af Børnene trængte < mest og maaske længst · 22 Korsdragerinde \ ved · 22 nu \ fulgte · 23 Kjøbstadshjem \ Af Søstre-
 35 ne var den mellemste · 24 besindige < forstandige

man havde faaet Alting med. Den lille buttede Søster havde sat sig paa en Rulle Toug og saae freidig ud over Havet. Der spillede et frisk Haab i hendes brune Øine, som om hvert Fartøi, hun saae i Frastand, kunde have den trofaste Ven og sikkert forventende Brudgom ombord. I den yngste Søsters smukke Ansigt var der vel ogsaa Haab og Fremtidsglæde, men det havde mere Udseende af Drøm end af virkelig Livsglæde og hendes mørkeblaae Øine fyldtes ofte med Taarer, medens hun med sin høie ranke Skikkelse holdt sig opreist ved Mastetræet, men stirrede med et ubestemt Drømmeblik hen over Bølgerne.

Broder *Christian* stod venlig ved hendes Side og talte om at hvis de skulde kuldseile og drukne, vilde han binde sin Haand fast til hendes og drukne med hende. Hun skulde derfor kun ikke være bange. Det var hun heller ikke, og der var ingen Grund til Frygt. Ved en anden Skibsfart, hvor der virkelig var Livsfare bandt de to Søkende sig sammen for ikke at adskilles i den vist forventede Død. Skibet gled rask frem med en frisk heldig Brise. Den yngste Dreng vilde helst staae hos Matrosen, der holdt paa Roret og see tilbage paa det meer og meer forsvindende Falsterland. Matrosen skulde fortælle ham hvad enhver Kirke hed, han endnu kunde øine – og den, han sidst hørte Navnet paa var – *Torkildstrup* eller "Lange-Maren" som Sømanden allerbedst kjendte. Drengen vendte sig bort fra Styrmanden og saae hen over Skibet. Han saae Moderen holde Møster i Haanden – han saae Søstrene og Broderen mellem det gamle velbekjendte Boskab mellem Kufferter, Bylter og Sengklæder; han saae endnu engang tilbage mod den Kyst, de forlode. Der kom Taarer i hans Øine. En dyb [107 r°] Vemod bemægtigede sig ham, dog blandet med tusinde smilende og gjøglende Billeder om den nye herlige Frem-

2 Havet. ◀ Havet; · 3 brune < graabrune · 5 Brudgom < Beiler · 5 + smukke · 6 + vel · 7 hendes \ smukke · 13 fast < og · 13 + kun · 15 + Ved en anden Skibsfart .. forventede Død · 17 Brise \ Broder *Hans* fik sig et Blund mellem sine egne Kasser paa Dækket · 18 + Dreng · 21 Navnet paa < nævnet · 25 Søstrene < Søstrenes · 25 Broderen < Brødrenes Grupper [< Grubber]

tid, han vuggedes imøde. Det var en forunderlig, nydelsesrig Smerte. Havstrømmen, som han nedstirrede i, fik med sin Størhed og hemmelighedsfulde Dybde en dobbelt Betydning for ham, idet nu de brusende Bølger ligesom grebe ind i hans Liv og førte ham til en ny Verden og en ny Livsperiode. Det Barndomsliv, der nu var afsluttet, var ligesom gennemglimt af en skjult Poesie, der behøvede et Par Menneskealdere til at udvikle sig.

Ligger Fuglen i Ægget stum en Tid,
Den dog drømmer om Sang og Vinger.
10 Snevert er Ægget – men Verden vid,
Og med Sang sig Fuglen udsvinger.

(Ende paa første Afsnit af Levnetsbogen)

[II,1 r°] *Bernhard Severin Ingemanns*

Levnetsbog

Anden Deel

(1800-1811)

(Skoleliv i den lille Kjøbstad. Studenterliv i Hovedstaden.)

4 1811 < 1806 · 5 Skoleliv .. Hovedstaden < Skolelivet i den lille Kjøbstad ·
5 Skoleliv \ og · 5 Kjøbstad \ og

Første Kapitel.

(Indtog i *Slagelse*. Første Dag i Skolen)

Det var en halvdunkel Octoberaften 1800, da den udvandrede Præste-Familie fra *Torkildstrup* kjørte forbi Antvorskov Slot, for at overnatte første Gang i det nye Hjem. Det store smukke Slot stod dengang endnu med Mindet om sin Klostertid, som en Prydelse for Egnen, temmelig nær ved Skoven omringet af Haver og Lunde. Det tilhørte den rige Bestyrer for den vestindiske Handel *Constantin Brun*, Digterinden *Frederike Bruns* Mand, som foretog Meget til Slottets og Egnens Forskjønnelse. Nu er der ikke Sten paa Sten af det gamle Kloster og Slot tilbage.

Ved Synet af den mægtige Bygning, som i Halvmørket opløftede sine høie Gavle og Taarne over den lange hvide Ringmur, glemte den udvandrede Landsbydreng det noget forstemmende Indtryk af Kjøbstadslivet, saaledes som han forrige Aften havde tænkt sig det i *Vordingborg*. Der havde han en hel Time staaet alvorlig ved Vinduet i en snever Gade og kun seet Regnen skylle hen over Brostenene, medens taagede Fremtidsbilleder svømmede ham forbi. I *Nestved* havde de Reisende holdt Middag paa Apotheket, som tillige var Gjestgiversted. Verten havde med vigtig Mine dog meget forekommende fremstillet sig som [II,2 r°]

2 Indtog i *Slagelse*. Første Dag i Skolen < *Slagelse* By og Latinskole · 3 Octoberaften < Efteraarsaften · 4 + Præste- · 4 forbi \ de store Ringmure om · 4 for \ første Gang · 5 + første Gang · 5 Slot \ med sine Taarne og høie Mure · 6 + med Mindet om sin Klostertid · 7 Skoven < den store Skov · 8 + Det tilhørte den rige Bestyrer for den vestindiske .. til Slottets og Egnens Forskjønnelse · 8 den # E (rige) · 8 + Bestyrer af den vestindiske Handel < + Handelsbestyrer *Constantin* < Etatsraad (siden Geheimeraad) · 10 Meget < meget · 11 + Kloster og · 11 Slot \ og Kloster · 12 den mægtige Bygning < det store Slot · 13 høie \ + takkede · 13 + hvide · 15 Kjøbstadslivet < det snevre Kjøbstadsliv < Smaakjøbstadslivet · 15 + saaledes · 15 han \ + allerede · 16 tænkt sig det < modtaget · 17 + alvorlig · 18 + medens taagede Fremtidsbilleder svømmede ham forbi · 18 svømmede < svævede · 19 de Reisende < den reisende Familie · 20 med vigtig Mine .. sig som < modtaget dem [< de Reisende < dem] med det Svar paa Moderens Spørgsmaal om han ikke var Verten: "Jo, jeg [II,2 r°] er · 21 sig \ meget artig

"Apothekeren – til Tjeneste!" Det var kun den værdigere Titel, der skulde bringes i Erindring. Drengen havde uvilkaarlig tænkt paa Pulver til Middag. Saa galt var det dog ikke med Livet i Sjællands Kjøbstæder. De bleve ham siden til dyrebare Rubiner i Danmarks skønneste Bøgekrands *). Endelig nærmede den lange "Udenlandsreise" sig sin Ende; man kjørte gennem den brede Slotsallee ind ad "Slottensport" i *Slagelse* og steg af i Bredgaden hos en Enkefrue, hvis halve Husleilighed nu blev Familiens nye Hjem. Alt var her vel smaat og indskrænket i Sammenligning med Præstegaarden men der var dog een stor Stue og flere ret nette Smaa-Værelser. Drengene skulde have deres Kammer i en Sidebygning. Istedetfor Gulv var der Kampestens-Brolægning som i en Stald. Dog derom bekymrede de sig ikke. Det Første, Landsbydrengene om Morgenen skulde undersøge var Gaardsplads og Have; men i Gaarden var der ingen Færdsel med Heste og Vogne, Arbeidsfolk og Kreaturer; der trippede kun nogle stækkede Høns. Naar man steeg op ad en

*) see Sangkredsen "Sjællands Kjøbstæder", deriblandt *Vordingborg* og *Nestved*. Saml. Skr. IV. 8. Side 187 og 160.

I var \ her · 2 Drengen < Drengene · 2 Drengen .. paa < Det sunde Reiseselskab fik dog hverken Piller eller · 3 paa \ + Digistiv · 3 Middag \ som Drengene allerede syntes at grue [< havde gruet < været bange] for · 4 Sjællands < de smaa · 4 Kjøbstæder < Kjøbstæderne *) · 4 + De .. Bøgekrands · 4 De < som · 5 Bøgekrands < Bøgegekrands · 7 Slotsallee < Slotsalee · 7 "Slottensport" # Slotspo · 7 steg < stege \ velbeholdne · 7 af \ ved en Gaard < i det nye Hjem · 9 Familiens < deres · 9 smaat < snevert · 10 dog een < en temmelig · 11 Stue < Sal · 11 + Smaa · 11 Drengene < Smaadrengene · 11 skulde \ + rigtignok · 12 Kammer < Sovekammer · 12 Sidebygning < Staldbygning < Sidebygning \ i den lille Gaard < Gaarden · 12 + Istedetfor · 12 Gulv < Gulvet · 12 der Kampestens-Brolægning .. Stald < ligesom Gaarden brolagt med smaa Rullesten · 14 Landsbydrengene < de · 15 var \ Udsigten fra Vinduerne, den lille (Gaardsplads) · 15 og \ den · 15 + men i Gaarden .. Høns < de havde Lov til at stige [< gaa] op i og see [< gaa] dem om · 15 der \ hverken Heste eller Hunde · 17 Naar man steeg op < Man skulde stige [< steg] nemlig op til Haven [< den] · 18 see < 45 Aar derefter udkom [< udgav han]

Trappe kunde man kige ind i en lille Have med mange Aurikler paa Foden af Kirkegaardsbakken, men der var Laas for Havedøren. Fra Dagligstue-Vinduerne havde man Udsigt til den [II,2 A r°] bredeste og fornemste Gade. Udenfor en Gaard med store Ruder stod et rødt Skilderhus. En Rytter med dragen Sabel gik altid frem og tilbage paa Fortouget. Der boede "Ritmesteren", hed det. Byen havde en Esquadron Ryttere i Garnison. En tyk Vagtmester med en meget rød Næse gik ofte med stiv Holdning forbi. Her var megen Færdsel med Postvogne fra Korsøer. Her kunde man see hvor "Conferentsraaden" (*Esaias Fleischer*) og "Kammerherren" (*Bjerregaard*) og "Confessionariusen" (*Chr. Bastholm*) boede. "Geheimeraaden" (*Brandt*) (Broder til den med *Struense* henrettede) boede paa lille Antvorskov. Det var som Byen bestod af lutter Rangspersoner, men kun een af hvert Slags. | Nogle Skoledisciple gik forbi med deres Bøger. Saaledes skulde nu ogsaa snart Landsbydrengen gaae til Skolen. [II,2 B r°] Han havde dog een Bekjendt i den fremmede By; det var den da fuldvoxne Dandsekammerat *Peder B.*, den skønne Blondines Broder, der altid havde sagt: "fald af og vals med *Cæcilie*". Han var Mesterlectianer i Skolen og tog sig strax ærlig af sin lille

I kunde .. Aurikler < da den laae høiere end Huset · 2 men der < Der · 2 var \ dog · 2 Havedøren \ og der skulde særskilt Tilladelse til hvert Besøg i den lille vakre Blomsterhave · 3 den \ bredeste [< brede] og fornemste Gade. Udenfor [< I < og overfor] et Hus med store Ruder stod [< udenfor hvilket der stod] et rødt Skilderhus [\ + udenfor paa Fortouget, hvor]. En [< og en] Rytter med dragen Sabel gik altid [\ gik] frem og tilbage paa Fortouget [\ paa Fortouget]. Der boede "Ritmesteren" [< en Ritmester] hed det; som hans Naboer nævnedes "Conferentsraaden" (*Fleicher*) "Kammerherren" samt [< og] "Confessionariusen" (*Bastholm*) men "Geheimeraaden" (*Brandt*) boede paa lille Antvorskov. Det var som Byen bestod af lutter [< De vare Byens første] Rangspersoner men havde kun een af hvert Slags · 4 en Gaard < et Hus · 10 + (*Esaias Fleischer*) \ (*Fleischer*) · 11 + (*Bjerregaard*) · 12 + (Broder .. henrettede) · 15 forbi \ i nete Trøier, og · 15 Bøger \ sammenspændte i en Rem under Armen · 17 Han < *Bernhard* · 17 da < nu · 18 + *Peder B.* · 19 Broder \ *Peder* · 19 + altid .. *Cæcilie* · 19 Han < her · 20 og \ strax < bestandig · 20 + strax

uerfarne Landsmand. Med ham skulde nu allerførst Byen besees. *St. Peders* lille Kirke maatte strax beundres. Den kneisede dengang smukt med sit ranke Spir, som siden blev nedrevet og ombyttet med et Tegltag, der lignede en rød Møllerhue. I den Kirke

5 skulde Latinskolens Drengene synge hver Søndag. Man betragtede "Hospitalet" (): den rige Stiftelse for Fattige) med dets lille Kapel, hvor den Lystigste af alle Disciplene (*Rosenkilde*) var Cantor og holdt Aftenbøn for Lemmerne. Apotheket med den store Sten-

10 trappe og de høje Træer paa Fortouget var i Landsbydrenge Øine et Palads. Et Par Huse derfra stod en gammel Jomfru i Vinduet med en Støvekost. "Hatten af, Dreng!" – sagde *Peder* – "der boer **Manden**, det vil sige Professoren eller Skolens Rector. Han kan baade *Homer* og *Virgil* udenad. See! der løber "Slottens-

15 gade" ned, som du kom fra – og her seer du Torvet. Til Høire har du Postgaarden – det vil sige det største Gjestgiversted – og der seer du Raadstuen. Det er Taarnet af *St. Michael's* eller den store Kirke der rager op over Husene. Derinde paa Kirkegaarden ligger Skolen. Du skal fire Gange hver Dag gennem hint lille Stræde. See til du ikke falder gennem Risten ved Kirkegaards-

20 Laagen. Gennem den løber Regnstrømmene fra Kirkegaarden ned i den Grube, du skal over!" *St. Michael's* Kirke havde dengang ogsaa et ganske smukt Taarn, der nu er forvandlet til et Teglskur. Naar man fra Torvet var gaaet gennem den lange smalle "Smedegade", havde man seet Byens tre Hovedgader og

25 stod ved Portbommen til Kjøbenhavnsveien. Det store nye Torv var dengang ikke til. Hvad der mest fornøiede Landsbydrenge var de saakaldte Karnapper, der endnu hist og her saaes i den

2 strax < allerførst · 3 + smukt · 3 sit \ høje · 3 som < der · 4 + med · 4 et
 30 \ et spidst · 5 Latinskolens Drengene < Skoledrengene · 6 + (): den rige Stiftelse
 for Fattige) · 7 + Lystigste af alle · 7 af ◀ af af · 7 + (*Rosenkilde*) · 10 Palads
 < Pallads · 13 See! der < "Der · 18 Du < Vi < Du · 18 fire < Fire · 18 +
 fire Gange hver Dag · 18 hint < dette · 19 Kirkegaards- < Kirkelaag · 20 Regn-
 strømmene < Vandet · 21 du < vi · 21 havde < var · 22 ogsaa < ligeledes <
 35 nok værd · 22 nu \ ogsaa · 23 fra Torvet < derpaa · 23 var # h · 25 + nye >

gamle By. De forekom ham som smaa nydelige Taarne; i dem maatte man kunne staae som Lyset i en Lygte og see til tre Sider paa eengang. Inden de sidste Blade faldt af Skoven, skulde han nu ogsaa derud og see "Sommerdalen" med de mange Lysthuse og "Studentersøen", hvori man kunde roe om paa en Baad, og som en Student engang var druknet i. – (Nu kan neppe nogen Mus drukne i hvad der af hin Sø er tilbage.) Fra Bakken ovenfor "Sommerdalen" kunde man see store [II, 2 C r^o] Bælt blinke i Sollyset og øine Sprogø og de fynske Kyststriber langt borte. Men hvor der var allerherligst at staae var paa "Ætterbjerg", den høieste Bakke i hele Egnen, hvorfra man seer mangfoldige Kirker og har Skoven dybt under sig. Paa den Høi var det nok at Dronning *Margrethe* havde ladet Kong *Olaf* hylde. Til denne Udflugt maatte den første Søndag Eftermiddag benyttes. Saa skulde man ogsaa ret besee det store Antvorskov Slot, og Kapellet, hvor *Hans Tausen* den store danske Reformator, allerførst havde prædiket "vor rigtige Christendom." *Peder* vidste god Besked om alle Egnens og Byens Oldtids-Mærkeligheder. Han loe vel af *Hellig Anders* Mirakler, men *Bernhard* lyttede med stor Begjerlighed til Sagnet om hin hellige Præst, som kunde hænge sine Handsker paa Solens Straaler, og som havde omredet og derved for Borgerne erhvervet alle Byens store Marker paa et nattegammelt Føl, medens Kong *Valdemar* Seier var i Badet. Den store Sten hvorpaa Vidunderføllet havde standset efter den Anstrengelse var endnu at see med Føllets indtrykte Spor tæt ved Antvorskov. Naar man blot gik en halv Mils Vei udenfor Bredgadens Port,

194 27de \ gammeldags < mange · 194 27 + hist og her · 194 27 saaes < fandtes

30 / Taarne; < Taarne og · 2 + Lyset · 2 en \ stor · 7 hin < den · 10 "Ætterbjerg" < "Ætherbjerg" · 11 seer < saa · 12 har < havde · 12 + Paa den Høi var det nok at .. ladet Kong *Olaf* hylde · 12 + nok · 15 Antvorskov ◀ Antvorskov · 16 *Tausen* \ havde prædiket · 17 + "vor rigtige Christendom" · 21 omredet < indredet · 21 + og derved for Borgerne erhvervet · 22 Marker < Jorder · 23 + store · 24 standset < hvilet · 24 den Anstrengelse < det Ridt · 26 man < han

vilde man ogsaa faae den berømte "Hvilehøi" at see, hvor Hellig
Anders var vaagnet Morgenen efterat han var draget fra *Joppe*
 paa den asiatiske Kyst. Her vedligeholdtes altid et stort Trækors
 med *Jesu* Billede paa, som bragte Velsignelse over Egnen og hele
 5 Landet og som aldrig maatte borttages eller forfalde.

Hvad *Bernhard* saaledes strax hørte tale om og siden i sex Aar
 havde Leilighed til at faae en levende Forestilling om, traadte
 siden frem i *Valdemar* Seier og i Kjøbstadssangen over *Slagel-*
se *). |

10 Faa Dage efter Ankomsten modtog Moderen et Besøg af Tre-
 dielectie-Hørerer, en lille livlig ung Mand, med røde Kinder
 store rullende lyseblaae Øine og en tyk Knortestok i Haanden.
 Paa Stokken kastede den alt indmeldte Skolediscipel et meget
 betænkeligt Blik; men Lærerens muntre Ansigt beroligede ham
 15 strax og han modtog med god Tillid den opmuntrende Forsikk-
 ring: "Vi skal nok komme tilrette, uden den, lille Ven!" Deri
 holdt den lille Hører ogsaa Ord. Han slog aldrig med Stok men
 kun med et stort Ris. Der regne[II,3 r°]de vel daglig Prygl ned
 ved de dovne Drenges Overhøring, men den Regn kunde og
 20 maatte undgaaes.

) Samlede Skrifter IV Afdeling 8 Bind Side 156-158.

1 man < han · 2 Morgenen < samme Morgen · 2 *Joppe* paa .. Kyst < *Jerusa-*
lem, og hvor · 3 Her vedligeholdtes altid < der altid vedligeholdtes · 7 traadte
 25 siden frem i *Valdemar* Seier < har han sammendraget i sin · 8 + og i · 8 Kjøb-
 stadssangen < Kjøbstadssang · 11 + røde Kinder · 12 + lyseblaae · 12 tyk <
 stor · 13 alt < snart · 15 + strax · 15 + han · 16 + nok · 17 Ord \ uagtet ·
 17 Han < han · 17 slog aldrig med Stok men kun < altid underviste · 18 Ris \
 paa Bordet eller i Haanden, og · 18 Der < der \ vel altid · 18 + vel daglig ·
 30 18 ned \ + i alle tre Klasser · 19 Overhøring \ og under de idelige "Spectakler" -
 slap den lykkelige *Bernhard* dog gjennem hele denne Skole [< Skolen] uden at
 have modtaget et eneste [< noget] Slag af nogen Lærer. Des flere Knubs vankede
 der dog mellem de vilde Kammerater, med hvem Slagsmaal baade for Spøg og
 for Alvor hørte til det daglige Liv · 19 + men [\ man] den Regn kunde og
 35 maatte undgaaes · 20 maatte undgaaes < vilde Drengen undgaae →

[II,3 A r°] Skolen havde kun tre Klasser eller "Lectier". Den tredie var den laveste. Den indbefattede de dengang forsvundne to nederste Klasser og gjorde tillige som oftest Fyldest for den fjerde, som havde en stærkt udhævet Carricatur til Lærer, og som derfor kun besøgte af enkelte Disciple, som havde Lyst til et Par Aar at more sig selv og Andre med "Spectakler". For Øieblikket havde fjerde Klasse kun to Disciple. Man kunde forblive i tredie Klasse til man var moden til øverste Klasse, der kaldtes "Mesterlectien". Saavidt strakte sig den lille Tredielectie-hørers Duelighed. Lærerne i begge de nederste Klasser kaldtes med Føie "Hørere". Deres Underviisning bestod fornemmelig i at høre om de daglig foresatte Lectier nøiagtig vare lærte. Læreren i Mesterlectie var Conrector; den daværende var i sit Ydre en temmelig pudseerlig Pedant og kaldtes udelukkende "**Magisteren**". Skolens Rector *Vøldike* var bekjendt for sin Lærdom og Strengthed. Han var svagelig og kom aldrig ud af sin Stue; men han deeltog med Magisteren i Underviisningen for Mesterlectiens øverste Disciple. For ham havde de Alle stor Respect, og han kaldtes aldrig andet end *Manden*.|

20 *Bernhard* kan aldrig glemme Indtrykket af sin første Indtrædelse i denne Skole. Den gamle Skolebygning staaer endnu fast og grundmuret med to Alen tykke Mure paa *St. Michaels* Kirkegaard, og bruges nu til Tøihus for Dragonerne. Udenfor den

25 196 21 158 \ Skjalm Hvides Slægt kom Dansken stolt ihu; / Men Slægtens Stammefaders Navn bortklinger. / Den gamle *Slav* kun her har Navn endnu, / Og hvor *Slaglille* Kirkeklokke ringer. |

2 de < den · 2 dengang < da < nu · 3 to nederste Klasser < første og anden Klasse · 4 Carricatur \ + (Hr. *Høfding*) · 5 + besøgte · 12 Lectier \ der mest bestod af udenadlærte Ting · 12 lærte \ efter Bogen, om man kunde oversætte, som det forlangtes, som oftest efter en trykt Oversættelse, og skrive de foresatte Stile saaledes, som de fandtes rigtig skrevne eller rettede i en gammel Stilebog. · 15 + *Vøldike* · 17 + han · 20 sin < det · 20 første \ Syn, han saae ved · 20 Indtrædelse < Indtrædelsen · 21 + gamle Skolebygning · 22 + to · 22 Alen tykke < alentykke · 23 + til · 23 Dragonerne < Rytterne

staae endnu de to store Linde, hvis Kroner overskyggede dens Tag. Indgangen var en lille rund muret Dør, hvor der altid en hel Time før Skoletiden begyndte, stod en Dreng med opspilede Øine og stirrede hen mod Laagen til Kirkestrædet, for at gjøre Anskrig, naar en Lærer traadte ind ad Laagen. Det var Skolens *Notarius* et Embede, som de nederste Disciple i Skolen skiftevis beklædte. Denne *Notarius* blev ofte plaget og knubset paa sin Vagt af de større Kammerater under Paaskud af at han ikke passede rigtig paa. Forbi denne *Notarius*-Vagt kom den lille spinkle Landsbydreng første Gang ind i Skolen paa en Regndag, som forhindrede den forlængesiden samlede Ungdom i at tumle sig paa Kirkegaarden. Den første store Skolestue, han gjennem den lille Forstue, indpuffedes i under stor Larm og Skrig af de fremmede Kammerater, var ved en bred Flisegang paa Mursten-
 15 Gulvet afdeelt i to Klasser; tredie Lectie (den laveste i Skolen) havde man paa høire Haand og fjerde Lectie (den mellemste Klasse) paa venstre Haand. Ved Enden af hver Klasse stod en uformelig stor høirygget Træ-Stol, som kaldtes Catheter; langs med Væggen strakte sig hule fastspigrede Bænke uden Ryg, som
 20 Bøndernes saakaldte Gaasebænke, og foran Bænkene stode lange smalle Borde af tykke Egeplanker paa Pæle, der vare nedgravede i Stengulvet. En stor dobbelt Dør eller ret[II,4 r°]tere Port, med

1 I overskyggede < overskygger · 2 + muret · 2 en # før S (hel) · 3 begyndte ◀
 25 begyndte · 3 en Dreng < tre Dreng · 4 gjøre < give · 5 Skolens *Notarius* < de tre Lectiers () : Klassers) Fuxe · 6 *Notarius* < *Notarius*
 6 et Embede, som de < det vil sige · 6 Disciple i Skolen skiftevis beklædte < nederst siddende Disciple i tredie [
 < hver] Klasse skiftevis til at beklæde [
 < beklædte] \ og de kaldtes "*Notarier*". De to ældre fra de øverste
 30 Klasser havde det ret taaleligt paa denne Vagt men · 7 Denne < den · 7 *Notarius* < mindste · 8 Kammerater \ som ofte · 8 han < de · 9 paa \ misbrugte deres Myndighed og Overlegenhed med utaaleligt Overmod og Despotie. · 9 Forbi < Gjennem · 11 den \ allerede · 11 at \ lege og · 15 Klasser # Lo · 15 laveste ◀
 læste · 16 + man · 17 en uformelig stor høirygget < et stort Catheter < en stor
 35 Catheter-Stol · 18 + Træ · 18 + som kaldtes Catheter · 19 hule fastspigrede Bænke < en hul fastspigret Bænk · 19 + uden Ryg

et Tralværk ligesom smaa Ruder uden Glas, adskilte den store Stue med de to lavere Klasser fra "Mesterlectien" eller øverste Klasse. Denne noget kortere Stue, der dog ligesom den første indtog hele Husets Brede og havde Vinduer til begge Sider, var en Helligdom, som Ingen af de ringere Klassers Disciple turde betræde, ialtfald kun med særlig Tilladelse og uden Hat, medens alle Drengene tumlede sig med Hatten paa i den første Stue, indtil en Lærer var kommen. Ligeoverfor Gitterporten til Mesterlectien, adskiltes ved en lignende Port et Rum, der forud havde været Bibliothek, men nu brugtes til Oplag af Favnebrænde, som der blev kløvet af Ringer-Lisbeth eller "Kjærlingen". Til den uhyre Kakkelovn, der stod mellem Mesterlectien og fjerde Lectie og opvarmede hele Skolen, brugtes kun kløvede eller hele Favnestykker. Ringer-Lisbeth var en karlemæssig Kvinde, der tillige var Ringerske ved Kirken og Custos i Skolen. Hun bandt nemlig de store tre Fingre tykke Ris, som daglig brugtes og næsten ugentlig bleve opslidte, ved fælleds Brug af Lærere og Drengene. Denne mærkelige Personlighed med sin bredskyggede Mandshat og med Karletrøien over Skjørterne saae Drengen nu dog kun flygtig. Han stod som forstenet over det mageløse Tyrannie, han troede at være Vidne til. En Samling af henved 40 Drengene, hvoriblandt nogle vare ganske smaa og nogle saa store som gamle Karle, løb, skreg og boxedes blandt hverandre med en bedøvende Larm; Alle de Største havde Tampe eller store Ris i Hænderne; de Større væltede de Mindre om paa Stengulvet eller paa Plankebordene eller paa de hule Bænke og gjennemprygled dem under Latter og Skraal baade fra Pryglernes og de Prygledes Struber. Det var altsammen dog kun Spøg og hvis Nogen af de Smaa

30 3 kortere < mindre · 4 begge < Begge · 5 Disciple # Discp · 11 kløvet < savet
 \ og hugget · 11 "Kjærlingen" \ som hun almindelig kaldtes og som · 11 + Til
 .. Favnestykker · 14 + Ringer-Lisbeth < + Hun · 18 bredskyggede < vide ·
 19 + med · 19 Karletrøien < Karletrøie · 21 henved 40 < omtrent 50 · 24 +
 eller .. Ris · 24 Hænderne \ og Legen bestod i at · 25 væltede ◀ væltetede · 25
 35 + om · 26 gjennemprygled < gjennemprygled · 27 + de · 28 + af de Smaa

ømmede sig eller græd, blev han udskjeldet og fik Hug for Al-
 vor. Prygleriet standsede dog et Øieblik ved den nye forbløffede
 Drengs Indstyrtning med et Rygpuf over Tærskelen og man
 flokkedes om ham som Bræmserne om et fremmed Insect, der
 5 [II,5 r°] kastes ind i deres Rede. Under Huien og Skrigen, Latter
 og Spot over den lille "Jomfrudreng", som han strax kaldtes, og
 over hans Landsbydragt, blev han paa engang overvældet med
 tusinde Spørgsmaal om Navn og Alder om Familie og hele For-
 tid, og ethvert Svar, han gav, blev fordreiet og gjort latterligt;
 10 selv hans Navn blev strax forvansket paa en væmmelig Maade,
 der blev gjentaget med almindelig Latter. Drengen stod som han
 var nedfalden i en Røverhule eller i en Forsamling af smaa og
 store Rasphusfanger. For Raaheden og Vildheden rundt om syn-
 tes der ikke at være Grændse; men nu befriedes han pludselig
 15 ved den lille *Notarius*, der fra Døren udskreg Navnet paa Tredie-
 lectiehørerens. Enhver Dreng løb strax til sin Klasse. Døren til
 Mesterlectien blev lukket; "Kjærlingen" med Mandstrøien der
 syntes et Slags respecteret Kammerat med dem Alle, forlod sit
 Brændeskur. I Mesterlectien hørtes kun en noget dæmpet Støi. I
 20 begge de lavere Klasser sad hver Dreng paa sin Plads. Døren
 aabnedes med Buk af den lille *Notarius*. Den rødmussede Hører
 med de store rullende Øine og Knortestokken trippede ind. Alle
 Drengene i hans Klasse reiste sig og bukkede, hist og her med
 dæmpet Fnisen og med en unødvendig Larm af deres Hæle mod
 25 de hule Bænke. Men et alvorligt: "stille, Dreng!" og Riset i

3 Tærskelen \ og · 5 Under < Med · 5 Skrigen \ med · 10 + strax · 10 for-
 vansket < forvandsket · 10 en < saa · 10 væmmelig \ en · 11 der \ skulde være
 vittig og · 11 blev \ + saaledes · 13 For < Paa · 15 den lille < fra en af de
 30 smaa · 15 *Notarius* \ *Notarier* · 16 løb \ nu · 16 + strax · 16 Klasse \ og sin
 Bænk · 17 + der syntes .. dem Alle · 19 Brændeskur < Huggehus · 19 +
 noget · 19 dæmpet \ Snakken · 19 + Støi \ og · 20 de < den · 20 Klasser <
 Klassen · 20 Dreng \ stille · 21 lille < mindste < lille · 21 *Notarius* < *Notarie* ·
 21 *Notarius* \ + der holdt Døren aaben · 21 Den \ lille · 21 Hører < Lærer ·
 35 23 + i hans Klasse · 23 hans < tredie · 23 bukkede \ med · 25 hule # H

Lærerens Haand bragte snart tredie Lectie i Orden. Overhøringen begyndte og Prygleregningen fulgte snart efter. I denne Klasse var Discipel-Antallet det største. Den nye Dreng, som forud havde været prøvet af Læreren sad blandt de Smaa paa nederste Part og stirrede med stor Spænding og Uro paa hvad der foregik.

Ligeoverfor ham sad der kun to temmelig store Drengene paa Skolebænken i "Fjerde Lectie". Deres Lærer, Hørerens Hr *Høfding* var ikke kommen endnu, og de morede sig med at friste hele "Tredie Lectie" til at lee ved ganske uimodstaalige Løier. Af disse to Drengene var den største og den allerfortræffeligste Spø-
 10 [II,6 r°]gefugl den siden saa berømte komiske Skuespiller *Christen Nyman Rosenkilde*, som ogsaa var Cantor i Hospitalet. Han havde dengang først fyldt sit 14de Aar; men i hans runde livlige Ansigt fremskinnede der allerede en udtømmelig Fylde af Skjel-
 15 meri og Lune, der syntes overveiende i enhver af hans Miner og Bevægelser, medens der dog skjulte sig en Alvor i hans Inderste og en lidenskabelig Heftighed, som siden kun ved enkelte Leiligheder kom til Udbrud. Synet af dette Ansigt og den næsten uafbrudte Munterhed, *Rosenkildes* Miner og Adfærd den hele For-
 20 middag fremkaldte blandt Smaadrengene ligeoverfor, maatte strax kunne have bebudet den lille nysankomne Discipel, at han her snarere havde faaet Plads i et Komodiehus, end i en Skole. Alt hvad der saaes og hørtes paa den anden Side af Flisegangen var Løier. Denne saakaldte fjerde Lectie var Skuepladsen for en
 25 daglig Komodie, der spillede med idelig improviseret Afvexling af tre Personer; *Rosenkilde*, hans eneste Klassekammerat *Mathis H* og Læreren. Kort efter at Overhøringen med tilhørende Prygl paa de Dovne var begyndt i den nederste Klasse, aabnedes Døren for Hr *Høfding*, og Komodien i fjerde Klasse begyndte. Hvad der

4 sad \ omtrent midt · 7 + Hr · 7 *Høfding* ◀ *Høvding* · 8 friste < bringe · 12 *Nyman* < *Nymand* · 12 + som ogsaa .. Cantor i Hospitalet · 12 Han < Havde · 13 + havde · 16 + dog · 17 + siden · 18 næsten # d · 19 *Rosenkildes* < hans · 20 ligeoverfor \ ham · 25 Komodie \ mellem · 26 Klassekammerat # Ka →

denne Formiddag saaes og hørtes var kun et lille Forspil til den daglige, stedse underholdende Forestilling, *Bernhard* det første Par Aar var Tilskuer ved. Da Skolens Forstuedør tredie Gang aabnedes, reiste begge de lavere Klassers Dreng sig og bukkede dybt, dog med overflødig Larm. Det var "Magisteren" der nu indtraadte. Han var en aldrende Mand i stiv gammeldags Dragt med Paryk og afrundet Kjole, med to dinglende Uhrkjæder langt ned over Knæbenklæderne; han satte begge Fødder stærkt udad og bevægede begge de fladt udstrakte Hænder med hvide Allunshandsker sirligt, medens han med Værdighed hilsende til begge Sider. Fløidørene til Mesterlectien fløi op for ham, og man hørte den stærke Skraben ved Mesterlectianernes Hilsen for Magisteren.

Nu indtraadte der nogle Minutters Rolighed i alle tre Klasser. Men den afbrødes dog snart ved hørøstet Skjænden af Lærerne, ofte frembrydende Latter og derpaa følgende Dask af "Haandtagere" eller de saakaldte "Nævlinger", som af vedkommende Lærer uddeelttes med den tykke Ende af Skolerisene i Syn[II,7 r°]dernes udstrakte Hænder. Formiddags-Underviisningen vedvarede saaledes med de samme Lærere i tre Timer. Nogle Disciple i hver Klasse fik skiftevis Lov til at gaae ud ved at reise sig og modtage det indrømmende Nik. De Permitterede kunde da tumle sig henved et Qvarteer paa Kirkegaarden. Dem, der blev for længe ude, blev der sendt Bud efter ved Andre, som ogsaa udebleve, og saa

201 27 Læreren \ der var en stærkt udpræget Carricatur . 201 28 Klasse < Kasse . 201 29 Høvding < Høvding . 201 29 fjerde < fjerde
 1 + den . 2 det første Par < over et helt . 5 + dog . 5 med overflødig Larm < under dæmpet Fnisen . 8 + stærkt . 10 Sider \ og begge . 17 "Nævlinger" #
 30 "Nævling . 19 Hænder \ Under hele . 19 Formiddags-Underviisningen \ der . 19 + ved . 19 saaledes < tre Timer og . 20 med < under . 20 de < den . 20 Lærere < Lærer . 20 Timer \ fik . 20 Nogle < nogle . 21 + fik < kunde . 21 til at < til at . 21 ved at < naar de \ bad derom ved at . 21 reise < reiste . 21 modtage < modtog . 22 De \ saaledes . 22 Permitterede < permitterede .
 35 22 tumle sig < tage . 23 Dem < Den . 23 ude < borte . 24 + blev der sendt Bud efter ved Andre, som ogsaa udebleve, og saa fremdeles

fremdeles. De modtog gjerne et Par "Nævlinger" naar de kom tilbage og tilbragte den øvrige Tid meget fornøieligt under den Blanding af Løier og tilsyneladende Optugtelse, der ogsaa var Løier og hvori hele dette Skoleliv syntes at bestaae. *Bernhard*

5 forlod Skolen den Dag, ganske forstumlet af Forbauselse over hvad han havde hørt og seet og med den Erindring af de nye Kammerater at han altid havde at møde paa Skolen omtrent en Time før Lærerne kom, for at lege Tampeleg eller brydes – eller gumbes eller ride Træhesten – eller løbe Ærender for de Store og

10 være *Notarius*, naar Touren kom til ham. Noget af det Første, han maatte lære, var at slaaes med saa mange, han kunde faae Bugt med, og snoe sig mellem de Andre paa alle mulige Maader. At holde sig tilbage eller lade sig forknytte gik paa ingen Maade an, man maatte synge med de Fugle, man var iblandt. Det be-

15 hovede han ikke mange Dages Erfaring for at lære. – At han ligesom var kylet ind blandt en Flok vilde Fugle, var aabenbart. Han var nær ved at troe, det var Ulve. At man ogsaa skulde tude med dem, syntes ham dog meget tvivlsomt. Han skjød sig imidlertid Hjertet saa godt op i Livet, som han kunde og mødte hver

20 Dag betimelig paa Drengfristats-Pladsen og til Skolekomedien. Han skulde dog snart see flere og flere Lyssider ved dette næsten tøileløse Skoleliv.

1 + De · 1 modtog < modtog · 1 + gjerne · 1 + naar de kom tilbage · 1 de

25 < han · 2 tilbragte < fortsatte · 2 + meget [< ret] fornøieligt under · 3 Løier < Spøg · 3 + der ogsaa var Løier og · 4 syntes at bestaae < bestod · 6 de \ store · 7 + altid · 8 Tampeleg [# fa] < Bold med dem paa Kirkegaarden · 8 + eller brydes – eller gumbes eller ride Træhesten · 9 eller < og (løbe) · 9 + for · 11 + faae · 12 Bugt < Magt · 13 paa ingen Maade < kun ikke · 15 han \ var (ligesom) · 16 + var · 16 + ind · 16 aabenbart \ De Fleste skreg fælt og · 30 17 Han < han · 17 var \ tidt (nær) · 17 det \ snarere · 17 Ulve \ end Fugle · 17 man \ i slikt Tilfælde da · 18 med \ de Ulve, man var iblandt · 18 dem < de · 18 + dog · 20 + betimelig · 20 Drengfristats-Pladsen < Kamppladsen · 20 + og til Skolekomedien · 20 Skolekomedien \ hvor · 21 Han < han · 21 + skulde · 35 21 snart see < skulde see < hver Dag faae · 21 ved dette < trods det < i dette · 22 tøileløse < lovløse · 22 Skoleliv < Frihedsliv her < Skoleliv

Andet Kapitel

(Træk af Skolelivet. *Christian Bredahl* og flere Meddisciple)

En saadan Drengfristat med despotiske Elementer, som *Slagelse*
Skole dengang endnu i nogle Aar var, syntes en sand Naturskole
5 for Livet og den allerønskeligste for tilkommende Digtere. Mel-
lem Kammeraterne gjaldt her kun den Stærkeres Ret og alle
naturlige Fortrin; man lærte her maaske bedre, end nogensteds at
kjende Menneskenaturen baade fra dens gode og slette Sider.
Blandt Naturrets-Despoterne i Mesterlectien fandtes der dog
10 enkelte, som satte en Ære og Stolthed i at beskytte de Smaa, naar
de trængte til en Haandsrækning. Ømskindethed taaltes [II,8 r°]
kun ikke, og Sladdren eller Klage til Forældre eller Lærere var
en uhørt Skjændsel. De voldsomste Himmelspræt-Lege med de
Smaa maatte tages for gode Varer eller undgaaes ved List. Mel-
15 lem de Jævnvoxne blev Brydningerne for Spøg hyppigt til Alvor.
Saa raabtes der gjerne: "Spændsmaal!" Der sloges Kreds om de
Kæmpende; det skulde gaae ærligt til – med ligelig omskiftede
"Undertag" og "Overtag" men forresten gjaldt alle Kneb – ethvert
"Spændsmaal" endtes gjerne med blodige Næser. Saasnart *Bern-*
20 *hard* om Morgenens havde lagt sine Bøger fra sig, maatte han
saaledes vist over et heelt Aar daglig slaaes baade for Spøg og
Alvor med en lidt større, meget øvet Kammerat *Frederik G****
indtil han lærte alle hans Kneb og kunde holde ham og nogle af
de Værste fra Livet. Ved Tampelegene tog man Papkaart under
25 Trøien og lod det skralde paa Rygstykkerne. Fra den farlige
"Gumbeleg", hvorved to Smaa svingedes baglænds mod hinanden

2 Træk af Skolelivet < De første tre Aar i Skolen. · 2 *Christian Bredahl* og flere
Meddisciple < Nogle af de første Bekjendtskaber · 3 + med despotiske Elemen-
30 ter · 4 sand < saadan · 5 for \ en (tilkommende) · 5 Digtere < Digter · 7 man
< og man · 8 Sider < Side · 9 + Naturrets- · 10 + satte · 12 + kun · 13 +
Himmelspræt- · 15 + for Spøg · 15 hyppigt < gjerne · 16 + gjerne · 17 omskif-
tede < fordelte · 18 + men forresten gjaldt alle Kneb · 18 ethvert "Spændsmaal"
< det · 20 + om Morgenens · 20 sig \ paa sin Plads · 21 + vist over · 22 +
35 meget øvet · 22 *G**** < *Gier* · 24 Papkaart < Papkort # Papkaad · 25 den far-
lige "Gumbeleg" < "Gumbelegen" · 26 hinanden < hverandre

af otte Store, der holdt dem ved Hænder og Fødder, vidste den lille Falstring altid at undløbe; og fra Træhesten (en skarp Skraabjælke under Loftet) var han engang saa heldig at befrie sig ved et Kattespring og et Par hastig, anbragte Næsestyvere til de store Plagere. Efter et saadant Selvforsvar maatte der søges Forbund med et Par høimodige Stormagter. Et Slags Diplomatiik lærte man snart i denne Skole. Til de høimodige Stormagter hørte foruden den ældre Falstring *Peder B**** især nogle stærke og temmelig gamle Mesterlectianere, som den lille Falstring strax en af de første Dage havde vundet stor Gunst hos ved sin Troskyldighed og Villighed til at røgte deres Ærender. Han blev sendt af to af dem til et Par Andre i deres Hjem og skulde opsørge dem under Navnene "Kudsken" og "Pilen". Det var deres Øgenavne, og havde Hensyn til deres særlige Adfærd og Skikkelse. Med nogen Studsen over de besynderlige Navne havde Drengen dog punktlig udført sit Ærende. Ved hans Spørgsmaal om det ikke var dem, der hed "Kudsken" og "Pilen" gjorde de store Øine. "Hvad Satan Dreng! er du gal og bandsat! vover din Hvalp! at tage de dumme Skjældsord i din Gautyve-Flab!" havde den, der hed Kudsken raabt med Forbauselse og allerede opløftet den mægtige Haand til en følelig Tugtelse; men Drengens Tillid og trohjertige Mine

1 otte < fire · 1 + der holdt dem ved Hænder og Fødder · 2 og < men · 2 + skarp · 3 + engang · 4 + Kattespring og [< efter] et · 4 Næsestyvere \ og derpaa følgende · 4 + til de store Plagere · 5 + Efter et saadant Selvforsvar maatte der søges · 6 + høimodige · 6 Et Slags < En vis · 7 + foruden den ældre Falstring *Peder B**** · 8 nogle \ store · 9 den lille Falstring < Falstringen < Drengen · 9 + strax · 9 en af < i de · 9 de ▼ · 10 Troskyldighed og < troskyldige · 11 til < i · 11 af < til (to) · 12 til et Par Andre < af et Par Andre · 12 Hjem \ i Byen · 13 Navnene < Navne · 13 Det < som · 14 + særlige · 15 Drengen < han · 16 Ærende \ til dem · 16 Ved < Paa · 16 hans < med det · 17 + gjorde de store Øine · 18 + Dreng! · 18 og bandsat! < Dreng! · 18 din < du · 18 + Hvalp! · 18 de dumme Skjældsord < vore Spot-Navne < de Navne · 19 Skjældsord ◀ Skjædsord · 19 din \ + lille · 19 Gautyve-Flab < Mund?" · 19 havde \ de · 19 + den \ af Kæmperne · 19 + der hed Kudsken · 20 den < de · 20 Haand < Hænder

havde strax formildet dem begge, og de bleve siden hans Beskyttere. En af de Største lyste endogsaa en Dag Fred over hans Hoved, paa Grund af at han jo havde en kjøn Søster. Til de høimodige Stormagter hørte en stærk bredskuldret Mesterlectianer
 5 der næste Aar skulde være Student. Han var "stiv baade i Latin og Græsk", hed det, og havde en høi Stjerne hos "*Manden*". Det var den tilkommende "kylamske Keiser-Skjald", den mærkelige Forfatter til "dramatiske Scener" *Christian Hvid Bredahl*. Han var dengang sexten Aar gammel; i hans mørkeblaae Øine laae der
 10 en besynderlig Alvor og Kraft; hans ikke høie, men brede stærke Pande var omsnoet af brune tætkrøllede Lokker. Han gik gjerne taus og indesluttet op og ned mellem de to store Linde udenfor Skolen, med en [II,9 r°] Bog i den ene Haand og om Morgenen med sin tarvelige Frokost i den anden. Han tog ingen Del i den
 15 vilde Tummel paa Kirkegaarden. Kun naar det gjaldt om at naae Kirkefløiet med en Sten, hvorved undertiden en Kirkerude gik i Løbet, kunde han faae Lyst til at kyle en temmelig tung Sten høit op over Taget – og naar en Bold faldt ham i Haanden, blev den gjerne usynlig ved hans Kast. For hans tunge Haand havde selv
 20 de største Kammerater Respect. Forstyrrede Nogen ham i hans Tanker eller løb ham uforsigtig paa Ærmet, greb han kun Synderen ved Armen, vred den lidt om, saa han maatte dreie Ryggen til, og lod sine Knoer falde med et Par smaa Hammerslag paa hans Skulder. Saae han noget paafaldende Tyranni udøves af de
 25 Store mod de Smaa i sin Nærhed, knyttede han gjerne sin Haand

1 + begge · 1 bleve < vare · 1 siden \ blevne · 2 + En .. Søster · 2 af < af ·
 2 Største < Store · 2 + end- · 4 hørte \ ogsaa · 5 Han < og · 5 "stiv .. i < en
 stærk · 5 Latin < Latiner · 6 + og Græsk" · 6 Det < Den · 7 + Keiser- · 11
 30 Lokker < Haar · 13 om Morgenen < undertiden · 14 + sin tarvelige · 14 ingen
 < sjælden · 15 Tummel < Leg · 17 kyle < stritte < kyle · 17 + høit op · 18
 Taget < Spiret · 18 og < eller at · 19 + selv · 20 de < den · 20 Kammerater
 < Kammerat · 21 Synderen < den Mindre · 22 + lidt < strax · 22 Ryggen til
 < sig · 23 + med · 23 smaa Hammerslag < Gange · 24 noget < nogen · 24 +
 35 udøves < udøvet · 25 knyttede < behøvede han kun at knytte · 25 + han gjerne

eller udsendte et truende Ord med et af sine Lynblik mod Tyrannen, og den plagede Dreng var befriet. Fløi der en Høg eller Glente over Kirkegaarden, kunde *Christian Bredahl* længe stirre efter den med et sigtende Jæger-Blik og syntes kun at mangle en

5 Bøsse for at naae den mellem Skyerne. En Morgen gik han, som sædvanlig, frem og tilbage under de store Linde og syntes at have glemt sin Frokost for dybsindige Tanker; men ligesom han vil sætte det fremtagne Smørrebrød til Munden, falder der noget Urent ned derpaa fra en Svale, der flyver hen over hans Hoved.

10 Han brummer Noget mellem Tænderne, der klinger som en Ed, tager en Sten op og sender den med et kraftigt Kast og sikkert Blik efter den flyvende Forbryder. Svalen falder død ned for hans Fod; men uden at undre sig derover eller give Agt paa de andre Drenges Forbauselse, fortsætter han rolig sin Gang mellem Lindene. I *Bernhards* Øine var *Bredahl* fra det Øieblik et Slags Troldmand. [II,9 A r°] Naar de andre Dreng løb fra Skolen (thi Skoledrenge løbe næsten altid fra Skolen) gik *Bredahl* ofte op i Klokketaarnet og trak Klokkestrængen for Ringerkonen. Under-

15 tiden kunde man see ham hjælpe "Kjærlingen" med Graverarbejdet. Han stod da gjerne nede i Graven og kastede den løsgravede Jord op med en Skuffe. Et Par Dødningeben eller en Pandeskal kunde af og til følge med, og det gav da gjerne Anledning til underlige humoristiske Samtaler om Død og Forkrænkelse mellem ham og "Kjærlingen". Naar *Bernhard* senere læste Graver-scenen i Hamlet, kom han ofte uvilkaarlig til at tænke paa *Christian Bredahl* og den mærkværdige Ringerlisbeth med Mandshatten over det røde koparrede Ansigt og Karletrøien over

20

25

1 udsendte < udsende . 1 Lynblik \ for at og . 2 plagede Dreng < den Lille . 3 + *Christian* . 3 + længe . 4 + Jæger . . 6 Linde \ med sit . 6 + have . 7 dybsindige < andre . 9 Urent < Urenligt . 10 Noget < noget . 10 + mellem Tænderne . 12 den flyvende Forbryder < Svalen . 12 Svalen < Den . 13 men < og . 13 sig ◀ sig sig . 21 Et # Un . 21 + Par . 23 + om Død og Forkrænkelse . 24 "Kjærlingen" \ om Død og Forkrænkelse . 25 + han . 26 mærkværdige \ som oftest lystige . 27 Mandshatten \ og . 27 + røde

30

35

Bondekvindedragten. Der var et Slags Lystighed i den Livs- og Døds-Foragt, hvormed de begge betragtede disse Rester af bekendte eller ubekendte Mennesker, som altid fremkaldte en besynderlig tragisk Stemning *). |

- 5 I Skolen fandt der intet nøiere Kammeratskab Sted imellem de to tilkommende Digtere. De lærte først rigtig at kjende hinanden, da de mange Aar senere havde læst hverandres første Digte. I en Række af Aar saaes de i deres ældre Dage jævnlig i Sorø og paa *Bredahls* halve Bondegaard *Damsgaard* paa den anden Side af
- 10 Sorø Sø. Et trofast Venskab knyttedes da imellem dem, uagtet al Forskjel i deres Livsanskuelse og poetiske Retning. *Bredahl* var og blev en streng og temmelig mørk Deist. Med det attende Aarhundredes Forsyns- og Udødeligheds-Tro og med dyb Agtelse for den christelige Sædelære lod han al anden Dogmatik staae hen
- 15 med et mørkt Blik til Præsterne. Middelalderen og hele dens Aandsretning var ham forhad, og Romantiker blev han heller ikke. Han læste vel med stor Deeltagelse historiske Romaner; men hans egen Poesie blev en høist mærkelig Ruin af et ufuldført Kæmpeværk med shakspearske Søiler og evaldske Former, med
- 20 tæthamrede Prydelser af Tankemalm og Forstandsfantasi. Der var Noget af en *Michael Angelo* i ham. Han kunde i sin Poesie som

*) Ringer-Lisbeth var maaske Forbilledet paa hans "gamle *Gumba*", den hexeagtige Sandsigerinde, der blev hans Musa og som hvis "*Famulus*" han lod sig inspirere til sine Fremstillinger af Keiserdømmet "*Kylam*" i Maanen. |

-
- 1 Bondekvindedragten < Bondekvindedragten *) · 1 den < deres · 1 + og Døds- · 2 -Foragt < -foragt \ og Ligeegyldighed · 2 + begge · 3 Mennesker < Døde · 3 altid fremkaldte < satte ham i · 4 + tragisk · 5 de < disse · 5 de to tilkommende Digtere < dem · 7 + første · 8 i deres ældre Dage < tilsidst · 9 + *Damsgaard* · 9 + Side · 10 Et < og et · 10 + da · 10 al < den store · 11 Forskjel \ + baade · 11 Livsanskuelse og < religiøse og · 11 Retning < Retninger · 12 + en · 12 Med < med · 13 + og Udødeligheds- · 13 og med < dog < og < Med # mn · 14 + lod han al anden .. var ham forhad · 16 og < men · 16 blev < var · 16 + heller · 17 Han < Hans · 17 + læste vel med .. hans egen · 19 Former < Kapitæler · 22 Ringer-Lisbeth < Hun · 24 *Kylam* ◀ *Kalam*

paa sin Brakmark vælte store Kampestenene fra sin Ager og sætte sig paa dem med et harmfuldt Blik paa al Slethed og Uretfærdig-
 [II,10 r°]hed, paa al Løgn og Hykleri, paa al sminket Herlighed og tom Storhed i Verden. [II,10 A r^o] Han kunde gaae paa En-
 5 gen med sine Træske og flytte Kvæg, medens hans Tanker sammenhamrede Replikker til at lægges i Munden paa en Keiser i Maanen. Med sin fremherskende Forstandsretning kunde han dog være fantastisk. Han kunde troe at have seet en virkelig Hex, hvor en gammel Kone var krøbet op fra en Grøft og pludselig
 10 forsvundet bag et Gjerde. Han kunde fortælle et ufeilbarligt Varsel han havde havt, da hans Broder var død, medens en usynlig Haand havde rystet hans Seng og et stegt Æble var fundet fladtrykt under Sengen, stridende mod alle bekjendte Naturlove. Paa en Aandeverdens Indgriben i dette Liv var han saa vis, som
 15 paa Sjælens Udødelighed; paa den Almægtiges Kjærlighed og Viisdom ligeledes; men al menneskelig Lærdom derom var ham tvivlsom. Det mulig Aabenbarede troede han som oftest misforstaaet og forvansket. Den evige Sandhed mente han maatte dog være den samme, hvorledes den saa blev opfattet, og hvad man
 20 ikke nu kunde see fik man vel at see naar det var betimeligt.

Den Nat han troede at have Varslet om sin Broders Død, var han nylig kommen hjem fra Kjøbenhavn, hvor han ikke havde givet sig Tid til at besøge den syge Broder. En hemmelig Skrupel herover har maaske fremkaldt eller forenet sig med hint
 25 formentlige Varsel. Han havde havt en ulykkelig Kjærlighed i sin Ungdom. Han ægtede senere Broderens Enke. Hans eneste høit elskede Søn faldt ved Idsted. | Mægtige Skikkelser kunde svæve

1 / Brakmark < Bondemark · 1 Kampestenene < Stene · 2 + et · 3 paa al < for
 30 (Løgn) · 4 Engen < Marken · 7 + Med .. fantastisk · 8 at have < han havde ·
 8 + virkelig · 9 hvor < naar · 9 + op · 9 + pludselig · 10 et < en (ufeilbar-
 ligt) · 10 ufeilbarligt < ufeilbarlig · 11 + havde · 12 + stegt · 13 + stridende
 mod .. Naturlove · 13 + bekjendte · 14 Aandeverdens < Aandeverden · 14 Ind-
 35 griben i .. Liv < som paa · 14 + var han .. paa · 15 Udødelighed \ var han vis ·
 17 + som oftest · 18 + mente han · 22 + hjem · 22 havde ◀ have →

ham forbi og han kunde sammentrænge hvad han saae og hørte med forbausende Kraft i storartede Brudstykker; men Masserne faldt fra hinanden; han manglede den lette Haand, der skulde forene dem til ordnet og harmonisk Helhed. Hans Liv var tildels
 5 en fortsat Kamp mod Nødtørft og ydre Trang; han blev beundret af Enkelte, kun kjendt og forstaaet af Faa. Hans "dramatiske Scener" staae som et af de mest storartede, men mindst bemærkede Mindesmærker i vor Literatur. Hans halvfemte Aar yngre Skolekammerat har ved hans Død i Vinteren 1860 søgt at fast-
 10 holde hans kraftige Billede i nedenstaaende Mindedigt *).

[II, 10 B r°] *) *Christian Hvid Bredahl.*

født d. 30te October 1784, død d. 16de Jan 1860.

I Bondegaarden med den sprukne Væg,
 Hvor Bogen stod til Skjerm mod Rudens Ridse,
 15 Drog strenge Vintre over Skjaldens Isse,
 Mens dybt mod Brystet sank hans hvide Skæg.

Han syntes til en Sangens Drot udkaaret.
 Djærv greb han efter Kæmpens Strængeleg,
 Hvis Tonestrøm til Verdens Høider steg,
 20 Af Havets Dronning over Jorden baaret.

Med Jæggerriflen spændt i stærke Haand,
 Han fordem trodsed Vinternatten gjerne,
 Naar Tankestrømmen brused i hans Hjerne,
 Ved Vingeslag af Kæmpeskjaldens Aand.

I Skovens Dybder stod han tidt ved Søen
 Og stirred gennem Taagesløret frem
 Mod Stjernehavets Dyb og Sandheds Hjem
 I Lysglimt fra Udødelighedsøen.

30 209 24 hint < hans · 6 Enkelte \ men · 7 + mindst · 8 halvfemte .. yngre < gamle · 10 + kraftige · 10 nedenstaaende < følgende · 11 B < A · 19 til Verdens Høider < til Aandens Høisal < med mægtigst Brusen < høit over Bjerge 23 brused < sused < brused · 24 Ved < Som · 27 Sandheds < Aanders

Men Dødelighedslandets gyldne Ørk
 Han saae i Tungsinde Speil med Jordens Skygge,
 Naar "gamle Gumba" peged med sin Krykke
 Paa Maanens Guldglans og hans Sjæl blev mørk.

- 5 Hin gamle Kvinde mumled i hans Øre
 Om visnet Adels "Stormskjoldbulder"-Færd,
 Om Guldets Magt og Retfærd's knuste Sværd,
 Om Hjertesuk, som ingen Sjæl vil høre.

- 10 Hun loe med Kval, og hendes Graad var "Bly",
 "Som Harmens Glød i Øiets Digler smelted",
 Selv "Dyrekjøbtes" Skjoldborg hun omvælted,
 Hvor Træl, frikjøbt med Blod, blev Træl paany.

- 15 Hun hvisked til hans Sjæl i Nattens Skygger
 Om Ormegruben under Mindets Sten,
 Om Løgnens Haand, som tvætter Skjændsel ren
 Og Ærens Templer over Aadsler bygger.

- 20 Hun peged mørk paa alt det Stores Grav
 Og Mørkets Seir, hvor Blinde lede Blinde.
 En Lysalf var hun dog, hin gamle Kvinde,
 Og hendes Krykke mægtig Tryllestav.

I Maanen gav hun ham et Keiserdømme,
 Paa Jordan Væg af Ler og Tag af Halm,
 Men paa hans Tunge Ord af hamret Malm
 Og Perlens Skat i Hjernens Billedstrømme.

- 25 Hun planted paa hans Baadstavn Retfærd's Flag,
 Hun gav ham Tordenrøst - og Lyn i Øie
 Og Kraft og Mod til "Tankens Dyb at pløie",
 Trods Strøm og Storm, med tunge Aareslag.

- 30 Hans Digterskib ei fløi paa lette Vinger
 Til lyse Drømmeverdners Tryllestrand;

4 Guldglans < Bjergland · // Skjoldborg < Templer · 26 Hun gav ham .. i Øie
 < Hun gav ham Mod til Tankens Dyb at pløie / Trods Strøm og Storm med t →

Hans Kvad om "Kyhlams" store Keiserland
Som Drøn af knuste Verdensfjelde klinger.

Hans Digterlod blandt Tjørn og Tidsler faldt,
Hans Navn gjenklinger ei paa Folketungen,
5 Men Seierssangen, ved hans Vugge sjungen,
Hans Perlefund i "Tankedybet" gjaldt.

De Perler blev til Billedruner stærke,
Hvor "Keiser *Glomers*" Borg paa Fjeldet laae,
Og Hvo de stærke Runers Rigdom saae,
10 Har seet den gamle Digters Mindesmærke. |

Bredahl var en af de Faa, der i Skolens daværende vilde Tilstand havde Kraft og Selvstændighed til at trodse den herskende Tone og ikke ansaae det for en Skam at lære Noget. Han hørte til de Store, der endnu nogle Gange om Ugen "gik til Manden"
15 det vil sige havde Underviisningstimer hos Rectoren, den eneste Lærer, til hvem Ingen turde komme uforberedt. Blandt disse Store var der adskillige, der, som han, bleve flinke Studenter; men Vildheden havde dog i Almindelighed faaet saadan en Overvægt,
20 at mange Disciple kun drev det til at lade sig "hviske" frem i nogle Aar. Det var nemlig en sædvanlig Uskik at Sidekammeraten tilhviskede Stymperen Svarene paa ethvert Spørgsmaal, enten efter Bogen eller af egen bedre Kundskab. De Svage lode ligeledes deres Stile skrive af de dygtigere Kammerater. Saaledes kunde selv En og Anden med stor Uvidenhed lade sig hviske og
25 hjælpe op i Mesterlectien og i flere Aar hæve Stipendier, for tilsidst at blive Snedker, Barber, Bager eller Sligt. Nogen almindelig Dannelse kunde disse hin Tids Realister dog maaske derved tilegne sig. Den raske Slagsbroder *Frederik G**** blev en ganske

30 211 29 + ei · 211 29 fløi \ ei · 13 Tone < Slendrian · 17 der, som han < som · 20 + nemlig · 22 af \ deres < sin · 24 + med stor Uvidenhed · 26 Snedker < Snedkere · 26 Barber < Barberer · 26 Bager < Bagere · 27 disse hin Tids Realister < de · 28 sig \ og det var

flink Snedkersvend. En lang opløben Broder til ham *Christian G**** lærte kun at skraa Tobak og eftersige Alt hvad der af Sidekammeraten blev tilhvisket ham. Han fik saaledes engang det vistnok besynderlige Spørgsmaal: "hvem var Stifter af den christelige Religion?" og svarede to Gange med freidig Tillid: "*Mu-*
 5 *hamed!*" som skalkagtig tilhviskedes ham, medens det ikke faldt ham ind at tænke paa Muligheden i selv at kunne tænke eller rede for sig. Han drev det dog engang til et godt Indfald, hvorfor *Bernhard* hele sit Liv maatte være ham taknemmelig. Falstringen
 10 havde den Uvane at aabne Munden noget, naar han faldt i Tanker. *Christian G****, der just i den Tid var hans Sidekammerat fik derved pludselig sin geniale Idee. Han greb en varm Skraa ud af sin egen [II,11 r°] Mund og puttede den helt ind i Munden paa den gabende Tænker. Indfaldet blev vel øiebliklig betalt med en
 15 Næsestyver, medens Læreren heldigvis vendte Ryggen til, men det blev siden paaskjønnet. Midlet havde været probat. Fra den Tid af lærte Falstringen at tænke med lukket Mund. En saadan varm Skraa kan man smage gennem en Menneskealder. At denne Sidekammerat ogsaa tænkte paa at blive lyrisk Digter, opdagede
 20 *Bernhard* engang ved at læse i en af hans Skolebøger et ved Overskriften betegnet Kjærlighedsdigt til en af Byens Skjønheder, der med en Mængde Tankestreger kun var kommet til denne Begyndelse, der unegtelig vidnede om en stærk Betagethed:

"Asien i *Europa* ligger
 25 Afrika paa samme Sted"

*Christian G**** blev siden en ganske duelig Barber.

1 + til ham · 2 + kun · 2 + eftersige Alt hvad · 3 + -kammeraten blev · 3 + Han fik · 3 engang [\ to] \ efter en skalkagtig Tilhviskning uden at tænke paa
 30 Muligheden i selv at · 4 besynderlige < alt for simple · 5 og svarede < med det · 5 Gange med freidig Tillid < Gange gjentagne Svar · 7 + tænke eller · 8 dog < endogsaa · 12 + derved · 12 + geniale · 15 til \ og · 22 kommet < kommen · 23 + der unegtelig .. Betagethed · 23 om # ov · 26 G*** < *Gier*

Tredie Kapitel

(Hjemmeflid og Skoleløier. *Christen Nyman Rosenkildes* første Theater)

5 Hvad der uden at indprygles eller tilhviskes i de tre første Skole-
aar virkelig skulde læres kom næsten udelukkende an paa Hjem-
mefliden. Det var ogsaa mere Hukommelsen end Dømmekraften,
der i denne Forberedelse til Mesterlectien blev øvet. For Begyn-
deren var det temmelig sure Aften- og Morgentimer i det nye
10 Hjem; men han havde fast besluttet at drive det igjennem uden
Prygl eller Kneb.

Hvad der ordret skulde læres udenad var først hele *Kalls* Ver-
denshistorie *Sommerfeldts* Geographie og *Badens* latinske Gram-
matik, senere *Golii* og *Dantzii* græske og hebraiske Grammatiker
paa Latin. Paa Dansk skulde først oversættes og analyseres Phæ-
15 drus og *Cornelius Nepos*, derpaa Noget af *Cæsar* og *Livius*, *Ovid*
og *Terents*. Paa Latin oversatte man de fire græske Evangelier og
Epictet. *Homer*, *Vergil* og *Horats* saavel som *Cicero* *Qvintilian*,

2 *Rosenkildes* < *Rosenkilde* · 2 første Theater < som Skuespiller og Sanger,
20 Taler og Frihedsven · 4 uden at indprygles eller tilhviskes < skulde læres · 5 +
virkelig skulde læres · 6 Det < og det · 6 var < vare · 6 + ogsaa · 7 øvet \ Den
lille rappe Tredielectiehører som man gjerne hele den Tid blev hos forlangte med
Riset i Haanden Alting lært og gjengivet ordret. · 7 For Begynderen .. uden Prygl
eller Kneb < For den, der ikke vilde lade sig hviske eller prygle gjennem denne
25 Forskole var Selvfberedelsen hjemme Aften og Morgen [\ var] en nødvendig
men temmelig streng og pinlig Opgave, \ men til Erstatning derfor var næsten
hele den øvrige Dag [< saa hele Skoletiden] morsommere [< desto fornøieligere
< en næsten uafbrudt Forlystelse]. Naar den nye Skoledreng [\ havde] lykkelig
havde overstaet det Par halve Qvarteer Formiddag og Eftermiddag, hvori han [\
30 ved Overhøringen] "kom op" som det hed, det vil sige staaende havde opremset
hvad der forlangtes; og kun siddet stille en halv Time medens der "tydedes" hvad
han dog først rigtig fik undersøgt [< forstod] [\ naar han kom] hjemme [<
hjem], kunde han betragte hele den øvrige Skoletid som et Slags meget forfriskende
35 [< fornøielig] Forlystelsestid [< Fritid]. · 11 + først · 11 Verdenshistorie \
og · 12 + og · 12 Grammatik \ og · 13 Grammatiker ◀ Gramatiker · 14 +
først · 14 + og analyseres · 15 + *Nepos* · 15 + derpaa · 15 + *Ovid* og *Terents* ·
16 *Terents* \ samt · 16 Paa < paa · 16 + oversatte man · 16 + og *Epictet* ·
17 *Homer*, *Vergil* .. *Herodot* < De store classiske Digtere · 17 *Cicero* \ og

Herodot og nyere Sprog skulde først læses i Mesterlectien. Mathematik og Naturvidenskaber hørte dengang ikke her til Skolefagene. *Balles* Lærebog skulde uden nogen Forklaring læres udenad inden Confirmationen, hvorpaa den hos Præsten blev ombyttet med "*Campes* rationalistiske Ledetraad." Til Optagelse i Mesterlectien fordredes en lille udenadlært saakaldet "Theologie".

Den idelige Udenadslæren var en stor Pinagtighed; men den maatte udholdes. Hele Timer kunde Drengen staae ved Vinduet i Dagligstuen med Panden mod Ruden og med Kalls Historie Geographien eller en af de skrækkelige Grammatiker i Vindueskarmen og næsten fortvivle over [II, 12 r°] at skulle beholde i sit Hoved alle de knudrede Sætninger, alle de forskrækkelige Navne paa døde Mennesker og ubekjendte Stæder, alle de Aarstal og Indbyggertal, alle de Gloser Regler og Remser, hele den Masse af Ord, hvoraf man ikke maatte glemme nogen Tøddel. Een Sætning i *Kalls* Historie maatte han næsten banke ind i sin Pande; men den kan han ogsaa huske endnu. – "Det var under det syriske Riges Stifters, *Seleuci Nicators* Sønnesøns, *Antiochi* den Stores Regjering, at Grunden blev lagt til dette mægtige Rige ved *Arsacis* Rebellion." Naar han stod og mumlede paa Sligt med Panden paa Ruden hen mod Aftenskumringen faldt hans Blik dog ofte ud paa de deilige Efteraarsskyer, der seilede hen over Ritmesterens Tag eller paa en Flok bortilende Trækfugle og hans

25 / Mesterlectien \ For · 2 + her til · 4 den \ blev · 4 + blev · 5 +
 rationalistiske · 5 Ledetraad" \ og · 5 + Til Optagelse · 6 fordredes < med ·
 6 + lille · 7 var \ var # isærdeles · 9 + i Dagligstuen · 9 mod < paa · 10 +
 Geographien · 10 Geographien ◀ Geographien · 10 + en af · 11 fortvivle < for-
 30 tivle · 11 over \ Muligheden i · 11 + skulle · 11 + i sit Hoved · 13 døde < ube-
 kjendte · 13 + ubekjendte · 13 Stæder < Byer \ Provindser og Departementer ·
 14 Gloser \ og < og · 14 Regler og Remser < Declinationer \ og Conjugationer
 regelrette og uregelrette Verber og · 15 nogen Tøddel < et eneste · 16 næsten
 < flere Gange < næsten · 17 "Det < "Og det · 17 syriske # sr · 18 *Nicators* ◀
Nicators · 20 *Arsacis* < *Arsaris* · 20 Naar < Medens · 20 + han · 20 Sligt <
 35 slike Lærdomme < denne Sætning · 21 hen mod < i · 21 + dog · 22 + ofte ·
 22 seilede < fløi · 22 over \ Skilderhuset og →

Sjæl fløi med Fuglene eller med de rosenrøde Luftseilere til ganske anderledes levende Verdner, end dem, Skolebøgerne plagede ham med. Denne Stilling med Panden mod Ruden og tusind omvexlende Billeder for Øiet af Alt hvad der var skeet
 5 eller kunde skee gennem alle Tider – havde ham noget uudsigteligt Tillokkende. Det var Mulighedernes uendelige Tryllerige med alle tænkelige Skikkelser og Livsfarver, han stirrede ind i; det var Idealernes halvskabte Embryon-Sphære med al Fortids og Fremtids Liv, der oprullede sine *Fata-Morgana*-Skikkelser for
 10 ham i Skyhimlen. Af den lyksalige Stemning, han saaledes kunde hensvømme i, kunde han undertiden pludselig blive udrevet naar den gode hjælpsomme Dandsekammerat fra Falster, Barndoms Idealets Broder, kom for at gennemgaae en latinsk Lectie med ham. "Kom nu frem med hvad det kniber med Krabat!" hed det
 15 da – og det klang i en langt mere udstrakt Betydning, som hint gamle: "fald af og vals med *Cæcilie*!"

Forresten behøvedes der intet Tilsyn og ingen Tilskyndelse ved Forberedelsen. Det gik svært med de lange Remser; men Alt, hvad der ikke ordret skulde huskes, gik let. Til Erstatning for
 20 Fritidens Anstrengelser var hele Dagens Skoletid desto morsommere. Naar den nye Skoledreng kun lykkelig havde skilt sig fra

215 23 Tag eller paa < Gaard \ Saae han da . 215 23 + en . 215 23 + bortilende . 215 23 Trækfugle \ ligesom [< syntes at flyve forbi [< omkap] med
 25 de lette Skyseilere [< Skyer], fløi . 215 23 og hans < og Drengens / Sjæl \ fløi . / + fløi . / eller med < og . / Luftseilere < Luftskeibe < Skyer . / til \ en . 2 anderledes < andre < anden . 2 + levende . 2 Verdner < Verden . 2 end dem, Skolebøgerne plagede ham med < Det [< og det] saae da galt ud med Lectierne; men . 3 Denne < denne . 3 mod < paa . 4 Billeder < Skikkelser . 4 + for Øiet . 4 + var . 5 eller < og . 8 og \ al . 9 Liv < Begivenheder . 11 + pludselig . 11 naar < af . 12 Barndoms-Idealets Broder < der . 13 en latinsk < den latinske . 14 "Kom nu frem med hvad det kniber med, Krabat!" < "Du falder nok i Staver" . 14 + frem . 15 klang \ som . 15 + langt . 17 + der . 17 og ingen < eller . 17 Tilskyndelse \ til . 17 + ved Forberedelsen . 18 gik svært med de lange Remser < var strenge Aften- og Morgentimer . 20 Anstrengelser < Alvor . 21 skilt sig fra sine < overstaet sin

sine Remser, var Alting let og lysteligt. Naar han i Førstningen af og til standsede for at betænke sig med et uvilkaarligt: "lad mig see!" tog den lille Hører altid Bogen hastig til sig og sagde: "Nei, saa min Sjæl! om du maa see, lille Gautyv!", og lo gjerne selv af sit Indfald. Derved fik Drengen Mod og fik snart fat igjen paa Remsetraaden. – Naar han saa kun en halv Time havde siddet stille, medens der "tydedes" hvad han dog først rigtig fik Hold i hjemme, kunde han betragte hele den øvrige Skoletid som en meget forfriskende Forlystelsestid. Skulde han have gennemgaaet hvad man senere kaldte en udmærket Forskole, med en forskjellig Lærer i hver Time og med lige [II, 13 r°] Opmærksomhed Flid Alvor og Orden i sex daglige Skoletimer var han upaatvivlelig bleven ødelagt eller dog kuert i sin frie naturlige Selvudvikling. Til den lille Tredielectie-Hørers Methode blev Drengen snart vant. Hvad Læreren selv kunde, vilde han ærligt lære sine Dreng. Det var omtrent hvad der behøvedes til at komme i Mesterlectien og det stod næsten Altsammen i Bøgerne. Med sin Bog i Haanden, de trykte eller skrevne Oversættelser og Normalstilebogen paa Bordet samt med Riset i den anden rappe Haand kunde han rask og flink hver Dag høre hvad Enhver havde lært hjemme, uddele de fornødne Smæk for hvad der manglede og lade de Dovne læse om og om igjen eller hjælpe sig jammerlig frem ved Kneb, til de slap op i Mesterlectien eller gik ud af

25 2 standsede < stoppede · 2 med et uvilkaarligt < og sagde · 3 tog ◀ Tog · 3 altid < hastig · 3 + hastig · 4 saa \ Gu' · 4 Gautyv!" < Ven" · 5 + af · 5 + snart · 5 + igjen · 7 stille \ og · 10 udmærket Forskole < god Skole · 10 forskjellig < anden · 12 + Flid Alvor · 12 sex daglige Skoletimer < enhver Time · 12 upaatvivlelig ◀ upaatvilelig · 13 + eller dog .. Selvudvikling · 13 sin \ + første · 13 Selvudvikling \ Han kunde aldrig ønske sig nogen bedre Be-
 30 gyndelses-Skole for Livet, end denne, hvor der i de første tre Aar ikke blev tænkt paa Andet i Skoletiden – end Løier, medens han forresten var henviist til sig selv · 14 Drengen < han · 15 Læreren < han · 16 til \ selv · 17 + næsten · 18 de trykte eller skrevne < og · 18 Normalstilebogen < Normalstilebog · 19 samt < og · 19 + rappe · 20 + rask og flink · 21 fornødne, ◀ fornødne · 21 Smæk < Prygl · 22 + og om igjen · 22 + jammerlig < + lidt

Skolen. For store "Spectakler" maatte man kun vogte sig, naar han saae det; men det daglige Skuespil ligeoverfor og Glæden derover for hele Klassen havde han ingen Magt til at hindre og det kom ham ikke ved.

- 5 Saasnart Fjerdelectie-Hørereren var traadt over Skolens Tærskel, begyndte, som bemærket, den daglige Farce, der nærmest havde et Slags Lighed med den burleske italienske Maskekomedie. Hørereren Hr Høfding spillede baade den gamle altid bedragne, snart phlegmatiske, snart buldrende Pantalone og tillige den
10 maabende Pierot, der idelig bliver forbauset og sat i komiske Situationer. Hvad der gjorde Hr Høfding til en ægte komisk Maske var den inderlige Tilfredsstillelse han altid selv fandt i at være uindskrænket Hersker i sin Klasse medens han tillige var Skive for begge sine Undersaatters Optøier. Han saae ud som den
15 personificerede Phlegma. Under en fiddet Pidskeparyk fremstrakte han et langt gammelagtigt og askegraat Ansigt; hans magre plumpe og krumryggede Skikkelse i den graae smudsige Klædning, havde megen Lighed med Rosenkildes senere mesterlige Skabelse af *Trop* i "Recensenten og Dyret". Hans eneste Lidenskab var at
20 uddele Prygl; dertil gaves ham ogsaa idelig Leilighed. Han gjorde det med Hjertenslyst, men dog tillige med en vis umiskjendelig Godmodighed, hvorved det mere blev til Bulder, end til virkelig Grumhed, og var i lige Grad fornøieligt for begge hans Disciple og for ham selv saavel som for Publicum i tredie Klasse. Prygl

-
- 1 + store · 1 + kun · 3 havde han ingen Magt til < hørte det ikke til hans · 3 hindre < forhindre · 5 + over · 6 + nærmest · 7 Maskekomedie < Maskekomedie · 8 Høfding < Høvding · 8 baade \ Pantalone · 9 phlegmatiske < flegmatiske · 9 buldrende < bulende · 9 Pantalone < Pantelone · 10 forbauset < overrasket · 11 Høfding < Høvding · 12 + inderlige · 12 i < ved · 12 + at være · 13 medens han tillige var Skive for begge sine Undersaatters Optøier < og hvert Øieblik at faae Leilighed til egenhændigt at udføre sine Straffedomme · 14 Undersaatters ◀ Undersatters · 14 + ud · 15 fiddet < fittet · 16 + langt · 16 og < langt · 16 magre plumpe og < store lange noget · 18 Skabelse af < Figur som · 19 var < syntes at være · 22 Bulder < Leg · 24 + saavel som for Publicum i tredie Klasse

var Ideen i den hele improviserede, altid afvexlende og dog selvsamme Farce. Læreren fandt sig i Alt, naar det kun gav ham gyldig Grund til at prygle. Gjensidig at skaffe hinanden saa mange Prygl, som muligt var begge Disciples staaende Opgave.

- 5 Rosenkilde var paa denne sin første Skueplads baade Theaterdirecteuren, Skuespildigteren og den første bevidste Skuespiller; thi Hr Høfding gav sin Hovedrolle ubevidst. Rosenkilde var Sjælen i Spillet som den overlegne og altid [II,14 r°] listige Fremstiller af *Arlechino*-Roller. Han var den lystige Person, der
- 10 er udtømmelig paa Opfindelser og altid knytter Traaden igjen hvor den brister. *Mathis H* var kun hans fiffige Haandlanger. Vilde man sammenligne Komedien med de holbergske, saa var Hr Høfding baade *Jeronimus* og Arv, *Rosenkilde* den fortræffeligste *Henrik* – og *Mathis* den uforskammede, lidet ærbare og
- 15 altid paa en Udflugt forberedte *Pernille*. Hverken et romantisk eller philistrøst Par Elskende behøvedes, da Stykket ikke gik ud paa Kjærlighed eller en Ægteskabscontract, men paa tørre Prygl. Et Par Scener, som paa tusinde Maader kunde varieres, skal kun tjene til Exempler. Hr. *Høfding* træder ind, hilses med Skrabud
- 20 og kaster sig i den høie Cathederstol med korslagte Ben og Ryggen mod sine Disciple. "*Ovidius* fat, Drengel!" mumler han med et Slags syngende Bastone. "Men Deres Paryk sidder skjævt, Hr *Høfding*!" – bemærker *Rosenkilde*. "Saa drei den, Drengel!" Det skeer, det vil sige den dreies skjævt, hvis den før sad lige, og
- 25 endnu galere, hvis den virkelig sad skjævt – Pidsken dasker ham i Ansigtet og han griber det store Ris. "Jeg skal min Tro lære Ham, Slubbert!" Efter flere Dragter Prygl og ligesaamange nye

-
- 1 + improviserede, altid afvexlende og dog selvsamme · 2 Læreren ◀ Læreeren · 3 gyldig < god Ret og · 3 Gjensidig < og gjensidig · 4 + begge · 4 Disciples < Discipulen · 7 gav \ + altid · 7 + Rosenkilde var Sjælen i Spillet som · 8 den < Den · 9 *Arlechino*- ◀ *Arlechnino*- · 9 Han var < eller · 10 udtømmelig ◀ udtømmelig · 10 + igjen · 11 brister \ er naturligvis Rosenkilde, og · 13 + den fortræffeligste · 19 *Høfding* ◀ *Høvding* · 22 skjævt < skjævt · 23 *Høfding* ◀ *Høvding* · 23 drei < sæt · 23 den \ lige · 26 Tro < tro · 27 Ham < ham

Parykrettelser, er dette lille Forspil forbi. Parykken sidder kun til Maade skjævt, og det hedder paany: "*Ovidius* fat, Drengel!" Bogen kommer frem. Oplæsningen af Latinene begyndes med den ærbarste Mine og selv med et Slags uforholden Pathos af Duxen, som altid er *Rosenkilde*, medens Fuxen, som følgelig altid er *Mathis*, med langstrakte Ben lister sig ned ad den hule Bænk til Enden af Pælebordet, aabner sagte Døren til den lille Forstue og smutter ubemærket ud. Imidlertid hæver Oplæseren af *Ovidius* efterhaanden sin Stemme, medens han ligeledes gør lange Ben flytter sig ned ad Bænken mod Døren til Latinene helt er oplæst og Oversættelsen skal begynde, men saa er han ogsaa lykkelig ude af Døren. Hr *Høfding* sidder nu ene i sin Klasse men har Intet bemærket og venter lidt uden at vende Hovedet mod den tomme Bænk. "Nu! læse op kunde Han da!" – brummer han – "men hvor længe skal Han nu betænke sig – hvor er Subjectet? har han ikke fundet det endnu? jeg kommer nok til at aabne hans Øine" – han griber Riset vender det lange Ansigt om og seer med den mest groteske Forbauselse Klassen tom. Han reiser sig med Riset i Haanden og holder en lille kostelig Monolog om de Satans forbandede Drengel, og alle de Prygl, de nu skulle have, medens han med lange faste Trin skrider ud af Døren for at [II,15 r°] hente Desertørerne tilbage til Dom og Execution i deres Klasse. De Disciple fra de andre to Klasser, der nu ere saa heldige at være udpermitterede, ere meget glade Tilskuere til Komediens næste Scene paa Kirkegaarden. Hr *Høfding* gaer heftig med Riset henunder de store Linde og raaber paa de forsvundne og ugudelige Drengel. "I Satans Yngel! hvor er I?" "Her er vi saamænd Hr *Høfding!*" lyder paa eengang begges Stemmer fra Top-

30 5 + følgelig · 8 *Ovidius* < en hel Side · 9 + han · 9 Ben \ + og · 10 + flytter sig · 10 + ad Bænken · 10 Døren \ og fjerner sig paa Bænken · 11 + ogsaa · 11 lykkelig \ og ubemærket af Læreren · 12 + men har Intet bemærket · 14 Han < han · 14 + da!" · 15 Han < han · 19 Satans \ de · 21 + med lange faste Trin · 22 Desertørerne < dem · 24 ere meget glade < kunne nu være · 24 til < ved · 27 ugudelige < usynlige · 27 saamænd # lyd

- pene af de store Linde. "Herned paa Øieblikket, I Djævelunger, eller jeg slaaer Jer ihjel!" "Nei, det nænner De ikke, Hr Høfding! dertil har De for ædelt et Hjerte – og dertil har De heller ikke Lov" – lyder det fra det ene Træ – "Vi er kun unge ubesindige
- 5 Mennesker; men De er en gammel lærd og fornuftig Hædersmand, som maa have Overbærelse med Ungdommens Feiltrin paa Livets slibrige Bane. De maa tænke paa Hr Høfding! at De ogsaa selv har været en ung Slubbet og Djævelunge ligesom vi, og dersom De vidste hvor deiligt det er at sidde her oppe og dovne
- 10 og see udover al Verdens Herligheder, vilde De vist ikke fortænke os i -"
- "Ja visselig, Hr Høfding! – lyder det fra det andet Træ "min Ven *Christen Nyman* har Ret, det er talt ligeud af mit unge uskyldige Hjerte -"
- 15 "Hold Mund I Flabe! og kom strax herved! Prygl har I fortjent og Prygl skal I faae – dermed Basta!"
- "Hvor mange Nævlinger skal vi da tage?, Hr Høfding!"
- "Sex hver, I Ravneunger!"
- "Nei, Hr *Høfding!* det er en ubillig Fordring det kan ikke forenes
- 20 med Deres Retfærdighedsfølelse og Deres faderlige Kjærlighed til den forførte Ungdom; det var det slette Exempel, *Mathis* gav mig, der forførte mig -"
- "Jeg protesterer baade mod Nævlingerne og mit slette Exempel"
- "Herned, I Djævels Dreng! og tag jeres Nævlinger!"
- 25 "Ja naar vi maae slippe med tre hver – *Mathis* kan ellers nok for tjene fire, for det var ham, der begyndte -"
- "Herned strax! – fem skal I have Hver – og *Mathis* saa et Par til – Lad det nu faae Ende!"

-
- 30 3 + dertil .. et Hjerte · 4 + - lyder det .. Træ · 5 men De < og · 5 + gammel · 5 Hædersmand < Mand · 7 De maa < og · 7 + Hr Høfding! · 9 det < her · 9 + og dovne · 10 + De · 11 i -" \ "Hold Mund [\ og] I Flabe! og kom strax herved · 13 *Nyman* < *Nymann* · 13 + unge uskyldige · 16 faae < have · 17 tage ? < have · 181 < i · 19 + Hr *Høfding!* · 20 Deres < den (Retfærdighedsfølelse) · 20 og \ den · 24 tag < tage · 25 + hver · 27 + I · 27 Hver < hver
- 35

- Saaledes omtrent kunde Dialogen og Underhandlingen endnu fortsættes temmelig længe, til man tilsidst blev enig om Nævlingernes Antal og Fordeling, hvorpaa de alle tre kom ind igjen i Klassen, Nævlingerne uddeltes og man begyndte igjen paa det første Punctum i *Ovidius*. "Men see, Hr Høfding! hvad *Mathis* har gjort!" – afbryder nu Duxen sin Oversættelse – Han er en lav Charakter, en hevnjerrig [II,16 r°] Sjæl og dertil en Cyniker – For at hævne sig over den Nævling, Retfærdighedens Arm og mit sandru Vidnesbyrd skaffede ham i Tilgift, har han været lav nok til –"
- "Jeg protesterer–"
- "Hold Mund, *Mathis*! – hvad har han gjort? den Slubbert!"
- "Det er oprørende, Hr Høfding! medens jeg her sidder og vil forædle min Aand og mit Hjerte med de store gamle Klassikers Viisdom og Dyd – har denne lave hevnjerrige Cyniker fra det yderste *Thule* siddet bag sin Vens og trofaste Kammerats Ryg og besudlet min Trøie med Uhumskhed af Skraatobak og slangeartet Slim fra sine urene Læber – see Hr Høfding!"
- "Saa skal du da skee en Ulykke, Dreng!"
- Riset dandser alt paa *Mathises* Ryg, trods alle hans Skrig og Protester. Hr Høfding undersøger aldrig en Sag, før den foreløbig er afgjort og den formentlig Skyldige afstraffet. Først naar Hørerer er træt og holder inde for at puste, giver han Agt paa den Anklagedes Forsvar.
- "Men han har gjort det selv Hr Høfding!" – jamrer nu *Mathis* – "han kan dreie sit Hoved helt om og spytte sig selv ned ad Ryggen, uden at Nogen mærker det – er det ikke forfærdeligt?"
- "Saa skal du da ogsaa skee en Ulykke, Dreng!" – raaber nu Hr Høfding og pryglør løs paa Duxen. Først naar han standser igjen for at puste, kommer Duxen til Orde og beraaber sig paa Umu-

4 + igjen · 6 nu \ *Rosenkilde* sin Oversættelse · 8 Retfærdighedens Arm < Retfærdigheden · 12 den < det · 15 Cyniker \ der · 15 + fra det yderste *Thule* · 19 + da · 21 foreløbig < forebig · 26 dreie # dra · 26 helt # o

ligheden og det Naturstridige i Fuxens Beskyldning – "Han lyver, Hr Høfding, han er en Søn af Løgnens Fader – han elsker Løg-
 5 han kan maaskee ikke gjøre ved det – men Prygl kan han aldrig faae nok af -"

"Du har Ret – han kan aldrig faae Prygl nok, den Løgner!"

Nu gaaer det atter ud over *Mathis* til der kommer et Pusterum.
 10 "Det var rigtignok Løgn hvad jeg sagde om hans Hoved" – jam-
 rer nu *Mathis* – og hvad han har paa Ryggen kom rigtignok fra
 mig; men han bad mig selv derom, for at narre sin nidkjære og
 retfærdige Lærer – er det ikke forfærdeligt -"

"Hvad hører jeg? er du saadan en Slubbert – saa skal du da ogsaa
 15 faae Tærsk." Nu gaaer det atter ud over Duxen, til man endelig
 maa puste lidt igjen.

"Men Hr Høfding! – raaber Duxen – Enhver kan da begribe, at
 jeg [II,17 r°] ikke har bedet Nogen om at fordærve min nye
 Trøie -"

"Du har Ret – saa dum er du ikke – *Mathis* er en Løgner -"

20 Riset skifter atter Plads -

"Men, Hr Høfding; det er jo ingen nye Trøie; der er jo en stor
 Lap paa Albuen -"

"Ja i Sandhed, han lyver ogsaa, jo, jeg skal lære dig -"

"Men, Hr Høfding Lappen er jo ny, den er af samme Tøi som
 25 Trøien, de er altsaa Tvillingbrødre, som *Mathis* og Løgner, –
 ergo lige nye og unge."

"I er nogle forbandede Skabhalse begge To, I allerhelvedes Dren-

3 + som .. Tvillingbroder · 4 nøgne og deilige < ligefremme · 4 + det Skarn! ·
 30 10 rigtignok fra < fra · 13 + da · 14 faae < faa · 15 igjen \ og tage fat paa *Ovi-*
dus · 21 + jo (ingen) · 21 + stor · 23 + han · 23 lyver \ du · 23 ogsaa \ Kra-
 bat · 23 + jo · 24 er \ bestemt < ogsaa (jo) · 24 + jo · 24 ny \ + og · 24 af
 samme Tøi < af selvsamme Stykke < ligesaa gammel · 24 samme \ ny · 25 +
 altsaa · 25 Løgner \ og · 26 + ergo .. og unge · 27 forbandede ◀ forbande ·
 35 27 Skabhalse < Slubberter · 271 < nogle →

ge!" Hørerer prygler sig endnu engang træt paa dem begge, og *Ovidius* tages nu fat for Alvor, det vil sige til en ny Scene i Lystspillet er udfundet og sat i Gang. Saaledes gaaer det meget fornøieligt hver Dag og Mangfoldigheden er saa stor i den flere-
 5 aarige Komadies Eenhed, at den aldrig bliver trættende. Engang – fortælles der – er der under de heftige Executioner kommen en virkelig Skjevhed i den fortræffelige Pidskeparyks Stilling. Pidsken dingler Hr Høfding helt ned over Næsen. Befalingen: "Sæt den lige, Dreng!" adlydes punktlig, men med det Samme fæstes
 10 der ubemærket en lille Fiskekrog ind i Parykken. Ved en forbedret Mekanisme, trækkes der nu af og til i en Snor, hvorved Parykken faaer en lille Bevægelse opad, som den vil hæve sig og forlade Hr Høfdings Hoved. Han har imidlertid ved ravgale Tydninger af *Virgil* faaet tilstrækkelig Grund til at brumme; han
 15 griber sig flere Gange med begge Hænder til Hovedet. "Ja, sandt for Herren – brummer han – er det ikke som hvert Haar paa mit Hoved reiser sig over jer Forvanskning af de klassiske Talemaader, I Djævelunger!" Man morer sig længe i begge Klasser over Parykkens Smaabevægelser; tilsidst culminerer "Spectaklet" ved
 20 at Parykken pludselig flyver op til Loftet ved Hjælp af Snor og Tridse. En forfærdelig Pryglescene havde den Dag sluttet Acten.

Skolen var rig paa Traditioner om tidligere Optrin i dette Skuespil, hvorved blandt Andet formeligt Aflad for tilkommende

-
- 25 223 27 allerhelvedes < Helvedes · 1 + endnu engang · 4 + er saa stor · 5 Eenhed \ med den [\ og] staaende Grundide, Løier og Prygl · 5 Engang – fortælles der – < En anden Gang · 8 dingler < hænger · 8 + helt ned · 8 + Befalingen: · 10 + ubemærket · 11 en Snor < et Seilgarn [< Seglgarn] · 12 + lille · 12 + opad · 12 vil < vilde · 13 + ved ravgale Tydninger af *Virgil* · 15 + med begge
 30 Hænder · 16 + brummer han · 17 reiser < vil reise · 17 jer \ Uvorenhed · 17 Forvanskning af de klassiske Talemaader < I Uforskommenhed I [< i] næsvise · 17 Talemaader, ◀ Talemaader · 18 + i begge Klasser · 18 over \ med disse · 19 Smaabevægelser \ i begge Klasser, og · 20 flyver op < hæver sig · 21 havde < slutter · 21 + sluttet · 22 paa \ + slige · 22 dette \ + lange ·
 35 23 blandt Andet < endogsaa

Synder var kjøbt for "Nævlinger". Undertiden havde Skoleløjerne endogsaa udstrakt sig til Skuespil for hele Byen. Saaledes havde man undertiden Aftenen efter en Markedsdag seet berusede Bønder kævles om deres Heste, som af Skoledisciplene vare forvandlede ved Hjælp af et Par Pensler og Farvepotter. Borttagelsen eller Tilmalingen af en Blis i Hestenes Pander var tilstrækkelig til i Tasmørket at gjøre Hestene ukjendelige for de berusede Eieres Øine, og Forvirringen med Vrøvl, Tummel og Slagsmaal havde været en rigtig Drengefest.

1 var kjøbt < kunde kjøbes · 2 til \ + et · 2 Skuespil < Fornøielse · 2 havde < kunde < havde · 3 man # ef · 3 + undertiden · 3 seet < kunnet see · 4 kævles om < kives om < slaaes om · 5 + af · 5 + Pensler og · 6 Hestenes Pander < Panden · 7 til \ at gjøre · 8 Vrøvl < deres

[II,18 r°] Fjerde Kapitel.

(Anden-Aprils-Slaget. Selskabslivet. Huslivet. Mindestøtten.)

Efteraarslegene paa Kirkegaarden og Vinterkampene med Snebolde havde i den nye Discipels første Skoleaar (1800-1801) antaget en særdeles krigersk Karakter. Rygterne om Krig med England foranledigede her Rustninger og Øvelser, hele Feltslag og selv Søslag, hvori Drengene baade vare Ryttere og Heste baade Skibe og Bomber. Ved disse Kampøvelser var Directøren og første Skuespiller for den daglige Komædie ogsaa en af de tappreste og kløgtigste Høvdinge. I ethvert Slag seirede naturligvis de Danske, medens Englænderne lede de frygteligste Nederlag. Den lille nye Rekrut var næsten altid saa lykkelig at høre til de Danske. Skoledrengene blev snart til Alvor baade for Store og Smaa.

Slaget paa Kjøbenhavns Rhed d. 2^{den} April 1801 maatte som electrisk gennemryste hele Danmark. Selv hos den mindste Skoledreng i Landet fremkaldte det en uforglemmelig Virkning. Det var som den Folkebevidsthed, der i 80 Aar havde slumret i fredelige Drømme, ved et eneste mægtigt Tordenbrag var bleven vakt. De nye Abrahamsonske Krigssange klang nu paa Alles Læber. Det allerførste Krigs-Opraab begyndte som et Afskedssuk til Freden:

/ Fjerde < Femte · / Kapitel \ Det første Skoleaar · 3 + og Vinterkampene med Snebolde · 3 Snebolde < Snebolte · 4 havde \ allerede · 4 1800 # an · 4 + · 1801) · 5 + særdeles · 5 om \ en · 7 Drengene < de smaa Dreng · 7 baade \ slæbtes som (Skibe) · 8 og \ kastedes [som] (Bomber) · 8 Kampøvelser # Leg · 8 Directøren < Directeren · 11 medens < og · 12 Danske \ Fjerde Kapitel. [\ Slaget] Anden Aprils-Slaget. Selskabslivet. Huslivet. [# Mon] Mindestøtten. · 13 + Skoledrengene blev snart til Alvor baade for Store og Smaa · 14 maatte < havde \ et stortet < hvis Tordenbulder [< Gjenlyd] havde gennemrystet [< gennemrystede] · 14 + som · 15 electrisk \ + Batteri · 15 Danmark \ maatte < havde · 15 Selv < selv · 15 + hos · 15 den \ + hos < paa · 16 Landet \ maatte det < fornummet · 16 fremkaldte < fremkaldte · 16 + det · 17 i 80 Aar < et helt Aarhundrede · 18 Tordenbrag < Tordenslag · 19 nye < jævne men djærve · 19 Abrahamsonske < Abrahamske · 19 paa < fra · 19 Læber \ "Vi · 20 + Det allerførste Krigs-Opraab begyndte som et Afskedssuk til Freden · 20 + Krigs-Opraab · 20 Afskedssuk # Afall

"Vi Alle dig elske, livsalige Fred!
Du viser os Himmelen aaben!"

Det var som den sidste milde Efterklang af det forgangne Aar-
hundredes Stemning endnu svævede Krigsherolden paa Læben.
5 Overgangen til den nye krigerske Opvækkelse var dog endnu
ingen Ørneflugt, naar det hed:

"Men kommer en Fjende og gjør os Fortred,
Saa kjække vi gribe til Vaaben" -

men Øinene lynede dog allerede hos Ungdommen naar man kom
10 til Enden af den første Strophe med Sangens raske Omkvæd:

"Vi spare ei Krud!
Men Skud paa Skud
Vi sende vor Fiende Dødens Bud!"

Den brave *Capitain Abrahamson* gjorde ikke Fordring paa noget
15 stort Digternavn. Han var omtrent det samme for Danmark, som
Fader *Gleim* for Tydskland. Den jævne Trofasthed og Djærvhed
i hans Krigs-Sange fandt Gjenklang i Folket og var saa stærkt et
Udtryk af dets Stemning, som den temmelig udmattede Poesie
efter Evalds Tid endnu formaade at frembringe. Det nye Aar-
20 hundredes poetiske Aand havde dog allerede givet sin Fødsel
tilkjende ved *Schack Staffeldt*, og var ligesom bleven vakt i

3 Det var som den sidste < Saaledes begyndte vel den første Krigssang med
den . 3 + den . 4 Stemning \ og . 4 + endnu .. paa Læben . 5 nye < ny .
25 5 Opvækkelse < Begeistring . 5 var dog endnu < vel < dog < endnu . 6 +
det hed . 8 + kjække vi . 8 gribe \ vi freidig . 9 men < Men . 9 allerede \ +
at lyne . 9 + hos Ungdommen . 10 med # md . 12 Men < Med . 14 gjorde ikke
.. Digternavn. Han var < var vel ingen stor Digter, han var . 16 Tydskland \
men . 16 Den < den . 17 + Krigs- . 17 et < en . 20 poetiske Aand < Poesie .
30 20 + havde dog .. *Schack Staffeldt* . 21 var ligesom < var imidlertid ogsaa

Danmark ved hint Skjærtorsdagsbulder. Baade *Staffeldt* og *Øhlenschläger* havde været med i Studentercorpset og skrevet Krigssange. Kort derefter skulde deres *Geniusflugt* sees og for-
 5 bause. Hele Rækken af det nittende Aarhundredes [II, 19 r°] nær-
 mest paafølgende danske Skjalde havde som Drengene lyttet til
 Opvækkelses-Bulderet. Ingen noksaa betydende Seiervinding
 kunde have frembragt en større og stærkere Følelse af folkelig
 Selvbevidsthed, end dette i sine ydre Følger dog kun lidet virken-
 10 de Selvforsvar mod Overmagten. Krigen med England var dog
 paa den hæderligste Maade standset. Efter halvtredie Maanedes
 Vaabenstilstand og Underhandling, syntes atter en varig Fredstil-
 stand at skulle indtræde, trods de Bevægelser, det nye Aarhun-
 dredes største Eventyrer fremkaldte over hele Europa. I Danmark
 læste man nu i hele sex Aar uforstyrret Aviserne som en Roman.
 15 De Ældre disputerede for eller imod *Buonaparte* men han var
 ubetinget Ungdommens Helt. Man sang forresten i al Ro: "vi
 spare ei Krudt!" og holdt Fester i alle Byer for at indsamle Bi-
 drag til de Saarede. Det var fornøieligt at see de unge raske
 20 Studenter i deres Uniform med de graae Trøier og de sorte Fjær
 over Hattene, naar de med deres klirrende Sabler kom fra Kjø-
 benhavn og spillede Hovedrollen paa Smaakjøbstadsballerne.
 Blandt dem udmærkede sig Broder *Svane* og hans med Søsteren
 forlovede Ven. Undertiden kunde man nu ogsaa med virkelig

25 *I* + Baade *Staffeldt* og *I* + *Øhlenschläger* havde været med i Studentercorpset
 og skrevet Krigssange. *3* Krigssange < en Krigssang. *3* Kort < Aaret.
3 skulde deres *Geniusflugt* sees og forbause < fremstod han med sin "Anden
 April en dramatisk Situation" [< allerede *Øhlenschläger* som Digter] . *4* Hele
 < og hele . *4* nittende < Nittende . *4* Aarhundredes \ dan- . *5* + som Drengene .
 30 *9* + var dog . *12* de \ store . *13* største < **Alexander** . *13* største \ Helt + og .
13 + Eventyrer . *14* + i hele sex Aar uforstyrret . *15* De Ældre < og . *15* *Buo-*
naparte < *Napoleon* . *15* *Buonaparte* \ medens Man [< man] endnu sang: vi
 spare ei . *15* + men han var ubetinget Ungdommens Helt . *16* + ubetinget .
16 + Man sang forresten i al Ro: "vi spare ei . *20* over < med røde Toppe i .
 35 *20* deres < de . *20* Sabler \ ved Hoftene . *22* + Blandt dem udmærkede .. og
 hans med Søsteren forlovede Ven . *23* nu < da . *23* + med virkelig Beundring

Beundring see en enkelt Søofficier med et Træben, som havde været med i Anden *April-Slaget* (navnlig Lieutenant *Top* hvis Moder boede i *Slagelse*). Selv blandt de ringeste Borgere kunde man udpege En og Anden, som havde været med blandt de saakaldte "Femtendalers-Karle", og tappert havde gjort Tjeneste paa Blokskibene. I *Slagelse* var en vis "*Søren Slagter*" saaledes pludselig bleven til en Helt.

Festen i *Slagelse* for de Saarede og de Faldnes Efterladte blev, som allevegne, ordnet og feiret i Kirken ved den berømte Skuespiller *Knudsens* Foranstaltning. Alle Byens unge Damer og en hel Mængde Smaapiger havde flettet Krandsene til Festen og bleve opstillede i hvide Klæder paa Orgelet i theatralisk Gruppering. Ledsaget af de unge Damers Chor, sang og declamerede den vakkre, begeistrede Skuespiller meget smukt i Kirken. Ingen tog Anstød af det Theatraliske og konstigt Opstillede i den hele Anordning. Baade Store og Smaa lode sig uvilkaarlig henrive af den Sandhed og Inderlighed, der her forbandt sig med en hidtil ukjendt Fællesfølelse. Der kom Taarer i mange Øine, naar *Knudsen* ved en opstillet Urne, der symbolsk forestillede Gjemmet for alle de Faldnes Aske, istemte Abrahamsons Sang for deres Sjæle:

"Være Fred med Eder Alle,
Jer, vi saae i Kampen falde!"

Skoledrengene selv vare alvorlige, og der gik en Strømning af

25 2 + (navnlig Lieutenant *Top* hvis Moder boede i *Slagelse*) · 3 Selv < og selv ·
4 + man · 4 En og Anden < en Slagter eller Tømrer · 5 og tappert < som ·
6 + I *Slagelse* var en vis "*Søren Slagter*" saaledes pludselig bleven til en Helt ·
9 og \ og med stor rigtignok noget theatralisk Virkning · 9 ved < af < med ·
9 + berømte · 10 *Knudsens* Foranstaltning < *Knudsen* · 11 Mængde < Række ·
30 12 hvide # hvl · 12 theatralisk Gruppering < theatraliske Grupper · 13 Ledsaget
< Legsaget · 14 vakkre < smukke · 14 + meget smukt i Kirken · 14 Ingen <
og uden at Nogen · 15 Theatraliske og < Beregnede og · 16 Baade < lod baade ·
16 + lode · 17 + en · 19 + symbolsk · 21 Være ◀ Værer

noget virkeligt Sandt og Storartet gennem de letsindigste Spøge-
 fugles Hjerter. [II,20 r°] Det var et Lyspunkt saavel i Skolelivet
 som i det lille Kjøbstadsliv og i hele det danske Folkeliv. Sel-
 skabstonen i Slagelse var i hine Aar langt mere dannet, end man
 5 sædvanlig tænker sig den i de smaa Stæder. Byens Embedsmænd
 og de garnisonerende Officiers tilligemed de mange pensionere-
 de Rangpersoner havde en afgjort Overvægt og dannede et Slags
 aristocratisk Kreds, som dog ikke saaledes var afsluttet, at den
 udelukkede de anseligere Kjøbmænd og Borgere. I de saakaldte
 10 "Tirsdagsselskaber", hvor der jævnligt var Bal, saae man nette
 Contoirister og Borgersønner svinge de adelige Damer med lige-
 saamegen Frihed og Belevenhed som Officererne og de besøgen-
 de Studenter svingede Embedsmændenes og Borgernes Døttre.
 15 Mange af Skolens Disciple havde ogsaa Adgang til disse Selska-
 ber. *Bernhard* fulgte gjerne med sin Moder og sine Søstre, som
 ofte indbødes tilligemed de voxne Brødre og Døttrenes Forlove-
 de, naar de vare i Besøg hos Moderen. Kneb det med Disciplens
 Udstyrelse, hjalp han sig som han kunde. Den spinkle Dreng
 kunde endnu passe sin Moders smaa Sko, og deres udringede
 20 Form kunde skjules med et Par Skindlapper. Det var Drengens
 ivrigste Dandsetid. Som Student, maatte han siden være stærkt
 forelsket for at dandse. Paa Slagelseballerne havde han vel intet
 Ideal, at svæve med men her vilde han kappes i Nethed og Rask-
 hed med Studenterne og de voxne Disciple. Hvad her dog maaske
 25 fornøiede ham mest, var at see paa Stadsmusikantens høist mær-
 kelige Grimasser og røde Næse. Denne Original blev siddende i

I Storartet ◀ Storaretet · *3* Kjøbstadsliv \ som · *4* var \ forresten · *4* dannet \ og
 hyggelig og · *7* Rangpersoner # Rangspersr · *7* et # d · *9* de < dens (saakald-
 30 te) · *10* Tirsdagsselskaber < Tirsdagsselskab · *13* + svingede Embedsmændenes
 og Borgernes Døttre · *16* ofte < gjerne · *17* + hos Moderen · *17* Disciplens
 Udstyrelse < Udstyrelsen · *18* han < man (sig) · *18* + som · *18* han < man
 (kunde) · *20* Form < Dameskoform · *21* + siden · *22* + vel · *23* + men her
 vilde .. voxne Disciple · *23* han \ kun · *24* Hvad \ der · *24* + dog maaske ·
 35 *25* var \ + maaske · *26* + blev siddende i hans indre Billedgalleri og

hans indre Billedgalleri og fremtraadte et halvt Aarhundrede derefter som Typus for den forulykkede Virtuositet under Navnet Hr *Skade* i Romanen "Landsbybørnene". Blandt Byens andre Originaler saae han ogsaa Forbilledet til den store buldrende norske Postmester der forbander alle Fruentimmer i samme Roman. Selv spillede han ubevidst enkelte Partier af den tilkommende Tonedigter *Antons* Rolle i hint Livsbillede.

I det daglige Husliv var der i Moderens temmelig trange Enkestand stor Rigdom paa Kjærlighed og hyggelig Samstemning uagtet der var Ingen, som Skoledrengen kunde betroe hvad han drømte om med Panden paa Ruden, og hvad han heller ikke selv havde Ord til. Om Aftenen blev der gjerne sjunget i Tusmørket eller om Vinteren ved Lyset fra Kakkelovnslaagen. Skoledrengen havde lagt sig efter at spille paa Fiolen uden at ville kjende en Node – det var ham alt for kedeligt – men enhver Melodie, han kjendte, fandt han gjerne Tonerne til, og han ledsagede ofte saaledes Søstrenes Sang saa godt han kunde. Naar den tilkommende Svoger, *Spur* var der i Besøg overlod han dog helst Fiolen til den øvede Mester. Husmoderens smaa Kaar [II,21 r°] fremkaldte vel ofte nødvendige Indskrænkninger og Forlegenheder. Hun maatte ofte tage op af den lille Kapital, hun havde medbragt

1 + indre · 2 + Typus for · 2 Virtuositet under Navnet < Virtuos · 4 saae han < var · 4 + Forbilledet til · 5 + norske · 5 + der forbander alle Fruentimmer · 6 + den tilkommende Tonedigter · 7 hint Livsbillede # hin Do < samme Roman \ især da han [\ for] i sin sidste Skoletid havde læst *Don Carlos*, og en Tidlang troede sig dødelig forelsket i sin ældste Broders Forlovede. Denne smukt udviklede unge Pige [< Hun] havde været ham baade hin *Antons Vilhelmine* og Kong Philips Dronning men blev ham tilsidst som hans Broderkone en kjær og trofast Veninde. Hendes elskelige Billede efter hendes Gjenforening i Aandernes næste hinsides Verden med den længe forudgangne uforglemmelige Ven og Broder har han søgt at fastholde i nedenstaaende lille Mindedigt *) *) Digtet *Thea Ingemann* født *Kikkebusch* Bilag 20 A · 8 + i Moderens .. Enkestand · 9 Samstemning < Samdrægtighed · 10 + uagtet der .. Ord til · 10 Skoledrengen < den yngste · 11 + hvad · 13 Skoledrengen < *Bernhard* · 14 + ville · 15 + – det var ham alt for kedeligt - · 17 + saa godt han kunde · 19 øvede \ Lærer og

fra Auctionen i Præstegaarden; men hun var aldrig modløs eller raadvild. Hun forstod at tillave en sjælden god Slags Vinæddike og anlagde et lille Vinæddikebryggeri i Huset, hvorved enhver øiebliklig Mangel fordetmeste blev afhjulpet. Mangegang gave selv Smaaforlegenheder i Huset Anledning til Latter, naar der f. Ex. maatte skillinges sammen, for at bestride det Usædvanlige ved et uventet Aftenbesøg. Indsnerpetheden i slige smaae Forhold, der undertiden kunde være lidt pinlig, havde dog ingen vedvarende Nedkuelse eller Forsagthed til Følge. Moderens Hus var og blev dog altid et lykkeligt Hjem. Den første rummeligere Bolig maatte senere ombyttes med et yderst lille Hus paa Smedegaden, hvori Alting var saa smaat som i et Dukkehus, men holdtes tillige ligesaa net og sirligt. Det hele Hus havde Familien aldeles for sig selv; der var en lille vakker Have dertil; paa Loftet hvor man strax fik en Gyng, kunde man til Nød finde Plads til et Par Senge paa Gulvet, naar der om Sommeren kom Gjester. Hvor der, som her, var Hjerterum, var ogsaa altid Husrum.

Af alle Gjester var der, næst Brødrene fra Kjøbenhavn, Ingen som Skoledrengen blev gladere ved at see, end den forrige Lærer den trofaste tilkommende Svoger *Spur*, som aldrig før havde spillet saa deiligt og glædeligt paa Fiolen. Naar han var kommen, straaled den vakkre buttede Søsters brune Øine og hele hendes runde Ansigt; naar han maatte reise, græd hun; men hver Sommer kom han igjen naar han gav sine Elever Ferie; undertiden

1 + i Præstegaarden · 3 anlagde ◀ anlagte · 5 + f.Ex · 6 skillinges < skingles · 6 det Usædvanlige ved et < et sjældent eller · 7 Indsnerpetheden < Indsnerpetheden · 11 + paa Smedegaden · 12 saa smaat < Smaat · 12 + men holdtes .. sirligt · 13 Det hele Hus < men · 15 + hvor man .. Gyng · 16 et Par Senge < en Seng \ eller tre [< to] · 16 + paa Gulvet · 17 Husrum \ ligesom hos hin lille klassiske Præst paa Falster. Siden blev Enken selv Eierinde af en Gaard; hun [< og] tog et Par Skoledisciple i Huset, som Pensionairer. Derved opveiedes den forøgede Udgift og det gik saa godt, som det under saadanne Forhold var muligt. · 20 + tilkommende · 20 Svoger \ og Fiolinist · 20 + *Spur* · 22 + hendes · 23 Ansigt \ og · 23 Sommer < Sommerferie · 24 igjen \ og · 24 + naar han gav sine Elever Ferie

kom han ogsaa i Julen. Engang bragte en Fragtmand kun en Koffert og et Par Støvler, men "Personen", han skulde havt med, var udebleven. Saavel Skoledrengen som hans kjære runde Søster kjendte strax Støvlerne paa de høie Vrister og den tilhørende

5 "Person" kom til stor Glæde snart efter. – Naar den anden Svoger i Haabet kom, var Glæden undertiden noget blandet. Han var den sirligste Balcavaller, og Skoledrengen vilde gjerne sysle om ham ved hans konstige Toilet, men blev undertiden bortviist som "generende". Dagen efter et "Tirsdaysbal", hvor han havde glimret og særdeles behaget alle de unge Damer, bemærkede Skoledrengen med Forundring, at den kjære yngste Søster aandede paa sit Lommetørklæde og trykkede det mod de smukke mørkeblaae Øine, som om hun havde grædt. Der var i hendes tilsyneladende

10 Kjærlighedsglæde kommen en Spænding og Uro [II,22 r°] som hun søgte at skjule. Moderen lod som hun ikke mærkede det; men Moster saae bekymret ud, den ældste besindige Søster rystede paa Hovedet, og Broder *Christian* var vred paa den tilkommende Svoger. Naar han var reist, var der atter den sædvanlige Ligevægt i alle Husets Forhold; men naar den yngste Søster havde modtaget eller afsendt et Brev, bare hendes Øine og Kinder umiskjendelige Spor af de urolige Hjerterbevægelser, hun vilde skjule. Det andet Foraar i *Slagelse* var baade denne Søsters og den næstældste Broders romantiske Kjærlighedslykke forbi. Han forvandt det snart; men hun forvandt det aldrig.

25 Hvad der imidlertid siden hin store Skjærtorsdags-Begivenhed havde opfyldt Skoledrengens Sind var Forestillingen om Kamp og Seir eller Død for Fædrelandet. Af den Fædrelandssang han hav-

1 + kom han · 1 i < til · 1 Koffert < Kuffert · 7 Balcavaller < Balcavalleer ·
 30 10 Skoledrengen \ undertiden · 12 trykkede < skjulte · 12 det < de · 12 + mod
 de · 13 hendes \ hendes · 14 Kjærlighedsglæde ◀ Kjærhedsglæde · 14 + kom-
 men · 16 Moster < Mester · 18 der < den · 19 + naar · 21 urolige # d · 22 Det
 < I det · 22 + Det andet .. forvandt det aldrig · 22 var < brast · 22 denne
 Søsters < dette · 23 Kjærlighedslykke forbi < Hjerterbaand · 24 snart < let ·
 35 27 den Fædrelandssang < alle de Fædrelandssange

de hørt den begeistrede *Knudsen* synge i Kirken, medens de smukke hvidklædte unge Piger nedlagde deres Krands paa de faldne Heltens Urne, var især to Linier blevne hængende i hans Sind:

- 5 "Den Hæderskrands, som Folket gav,
Den visner ei paa Heltens Grav."

Alle hine Fest-Krands vare vistnok forlængesiden visnede, men Sangen om den uforvisnelige klang endnu i hans Øren, da han en Helligdag havde løsrevet sig fra Skolebøgerne og havde begivet sig ud ad Kongeveien mod Korsøer, for at opsøge Hellig Anders' berømte "Hvilehøi". Han havde vel ikke fundet den, men var kommen hjem med straalende Ansigt, ganske opfyldt af den store Opdagelse, han havde gjort. Ikke langt fra Byen havde han seet en "Bautasten", et Mindesmærke i Pyramideform over en af
10 Danmarks største og berømmeligste Helte. Hvem det var, vidste han vel ikke; han havde ikke faaet udtydet Navnet paa Hædersstøtten; men han var bleven saa overvældet af Storheden i et saadant uforgængeligt Mindesmærke, at han havde tabt sig i Beundring over den ubekjendte Helt. Han maatte strax give sig Luft
20 for Broder *Hans*, der netop den Dag var hjemme i Besøg. Den aldeles rolige ældre Broder, der kom lige fra sin Klædebutik paa Amagertorv og slet ikke kunde begribe hvad der gik af Skoledrengen, gjorde store Øine. Han var nær ved at troe, at det dog maatte have været et Slags Vidunder af Mindestøtte hans lille
25 Broder med sin Latinskole-Lærdom havde opdaget; men hans Forundring gik pludselig over til en umaadelig Latter. Det var Milepælen paa Korsørveien, der havde sat Skoledrengen i den

1 medens < hvor · 7 + Fest- · 9 sig # til · 10 ad < af · 16 ikke faaet udtydet Navnet < intet Navn seet · 18 + havde · 18 + sig · 19 Han < og · 21 Klædebutik paa Amagertorv < Klædeboutik i Kjøbenhavn · 23 Han < og · 25 med sin Latinskole-Lærdom havde opdaget < havde seet

fædrelandske Begeistring. [II,23 r°] Han havde aldrig før seet en saadan Stenstøtte. Han havde seet en Krone udhugget derpaa over et latinsk Navne-Træk – det var jo endnu Mere, end en Krands, og han tænkte kun paa:

- 5 "Den Hæderskrands, som Folket gav,
Den visner ei paa Heltens Grav."

Den voxne Broder loe, saa han fik Vand i Øinene; men med en uhyre Skuffelse og med brændende Kinder løb Skoledrengen til sine Lectier med den faste Beslutning aldrig meer at aabenbare
10 noget Menneske hvad der rørte sig i hans Inderste hvis det saaledes kunde blive til Ingenting eller endog være til Latter, naar han talte derom. Fra den Tid af vogtede han sig vel for at meddele Nogen hvad der udenfor det dagligdags Liv kunde være Gjenstand for hans Tanker Følelser og Stemninger. Men han sammenhæftede sig en ganske lille Bog, som han altid kunde have skjult i sin Vestelomme. I den nedskrev han undertiden Et og Andet.
15 Fordetmeste var det kun læste Sententser eller Tankesprog, der svarede til hans Stemning. Dog det var Hemmeligheder, som innet menneskeligt Øie maatte see. Hin store Skuffelse med Mindestøtten, der blev til en Milepæl, skrev han senere et lille Digt over i en bevæget elegisk Tone. Det blev optaget i hans første Digtsamling 1811, men han forkastede det med Føie i de senere Udgaver af sine Ungdomsdigte. For ikke at synes sværmerisk, tvang han sig nu ofte til i Andres Nærværelse kun at lade den
20

2 Stenstøtte \ og hans · 3 Navne-Træk < Navne-Ciffer · 3 Mere < mere · 10 + sig · 10 Inderste \ og ikke · 10 saaledes \ men · 11 + være · 11 til \ Spot og · 13 det \ sædvanlige · 13 kunde være < var · 14 + Følelser · 14 sammenhæftede < sammenheftede · 15 have < gemme · 16 Andet \ det var som oftest kun · 30 17 + Fordetmeste .. hans Stemning · 18 Dog det < Men det · 18 var \ + dog · 19 Hin < Sin · 21 bevæget < rørende · 23 For ikke .. nu ofte til < Den Tvang han efterhaanden kom i Vane med at paalægge sig, ved · 24 Nærværelse \ at dølge sin Følelse og · 24 kun at lade den < under en

muntre Spøgefugl i hans Drengenatur komme til Udbrud. Undselig Sky for det Latterlige og Skamfuldhed ved al Følelse blev ham en Tidlang til Vane. Først da han blev Student vovede han at bryde denne Tvang. Han ivrede da stærkt mod den Mangel paa
 5 Mod til at være sin Følelse bekjendt, hvoraf han selv længe og i saa høi Grad havde følt sig trykket *). Hvad han endog i Hjemmet i hele sin Skoletid holdt skjult, vilde i Skolen have udsat ham for den kaadeste Spot. "Aa! han vil være høi!" var der det sædvanlige Udbrud ved enhver Yttring af Interesse for noget Aandeligt hvor ikke Idealiteten kunde forsvares med knyttet Haand. En
 10 Følge heraf var, at han uden nogen eneste Fortrolig kun ret følte sig fri, naar han var ene. Dette var dog mindre Tilfældet i det første Par Skoleaar, medens endnu hver Dag efter Udenadsplageriet Lystigheden syntes at have den naturlige Overvægt i hans
 15 Sind og fandt saa forfriskende Næring i den daglige Skolekomedie, han havde for Øie. -

*) See Saml. Skr. IV. 1st B. S. 11 og S. 178. Digtene "Tvangen" og "Bekjendelser". I det sidstnævnte søgte han dog endnu at skjule sin Personlighed ved den urigtige Overskrift "efter det Svenske."

I muntre [*<* munter eller humoristisk Maske] \ og lystige · *I* Spøgefugl .. Udbrud *<* betegnede han senere i det lille Digt "Tvangen" *), \ som ligeledes optoges i hans første Digtsamling 1811 · *I* til Udbrud *<* tilsyne · *I* Undselig Sky *<* Den undselige Sky *<* Denne Sky · 2 + og Skamfuldhed ved al Følelse ·
 25 2 blev ham .. denne Tvang *<* som er et temmeligt almindeligt Træk i den nordiske Karakter, ansaae han dog for unaturlig · 4 Han *<* og · 4 + da · 4 den *<* det · 5 + længe og · 6 + høi · 6 havde følt *<* følte · 6 endog *<* selv · 7 + i hele sin Skoletid · 9 af \ ideale *<* Begeistring eller · 10 + hvor ikke .. knyttet Haand · 10 knyttet Haand *<* reelle Fingerknoer *<* Næsestyver ◀ Nysestyver ·
 30 12 ene \ + og kunde holde smaa Taler for sig selv eller synge sine hemmelige lyriske Forsøg paa bekjendte Melodier · 12 det første Par *<* de første to tre · 13 hver Dag efter Udenadsplageriet *<* Letsindigheden og · 14 den naturlige Overvægt *<* Overvægten · 15 forfriskende *<* rigelig · 17 + See

[II,24 r°] Femte Kapitel

(Kjøbenhavnsreise. Den første Levnetsphilosophie.)

En Feriereise til Hovedstaden og den kjære københavnske Fætter
hørte til Hovedbegivenhederne i Skolelivet. Synet af den store
5 Stad, hvor de høie Husrækker forekom Drengen som uhyre Ræk-
ker af beboede Fjelde, overtraf Alt hvad han hidtil havde seet af
Menneskeboliger. Folkestrømmen paa de larmende Gader var
ham et bedøvende Særsyn og det varede flere Dage inden han
kunde sætte sig ind i, at her hverken var daglig Ildebrand eller
10 Oprør eller sædvanlig noget Usædvanligt paa Færde. I Slagelse
var han vant til at hilse hvert Menneske, han mødte, og især tage
Hatten dybt af og med nedslagne Øine for hvert Vindue, hvor
han langtfra havde skimtet en Dame bag Ruden om hun ogsaa
blev til en Urtepotte. Dermed blev han dog snart afvant ved et
15 venligt Albuepuf af den fortrolige Fætter. At man heller ikke her
holdt paa sin Skolediscipel-Høihed i Sammenstød med Haand-
værksdreng, var ham mindre begribeligt. I Slagelse havde han
nylig med hele Skolen staaet rustet til Krig, fordi en Haandværks-
dreng havde "rakt Tunge" efter en Discipel. Blandt de mindst
20 Kampdygtige, var han bleven udrustet med Snustobak, for at

3 Feriereise < Reise · 3 og \ nogle Dages [< et] Besøg [< der] \ til [< hos] ·
3 Fætter \ som [< der] var og blev Falstringens [< hans] Venskabs-Ideal · 4 til
\ Falstringens < en' af · 4 Hovedbegivenhederne < Hovedbegivenheder <
25 Hovedbegivenhederne · 4 i \ hans · 4 Skolelivet < Skoleliv · 5 de høie Hus-
rækker < Gaderne · 5 forekom Drengen < syntes ham · 5 + som · 5 uhyre <
store · 6 + beboede · 6 Fjelde \ og Taarne · 7 Menneskeboliger \ Den idelige
Færdsel og Myldren af · 7 Folkestrømmen < Folk · 8 et < næsten · 8 + Sær-
syn · 9 + daglig < + bestandig · 9 Ildebrand < Marked · 10 + sædvanlig ·
30 10 Usædvanligt < Udsævanligt · 11 + især · 12 + dybt · 12 og med nedslagne
Øine for < for · 13 + langtfra · 13 havde skimtet < kunde skimte · 13 + om
hun ogsaa blev til en Urtepotte · 15 Fætter \ Som han · 16 -Høihed < -Værdig-
hed · 17 havde han nylig < kunde det komme til Krig · 18 + staaet rustet til
Krig · 18 fordi < naar · 19 "rakt Tunge" efter < løbet < fornærmet · 19 Disci-
35 pel \ + paa Ærmet · 19 Discipel \ Han havde selv i en saadan Krig, der dog var
bleven forebygget · 19 Blandt < blandt · 20 Kampdygtige < kampdygtige ·
20 + var han · 20 for < til · 20 at ◀ at at

slaae de største Fjenders Øine med en lille Blindhed under Slaget. Men hele Planen var bleven røbet og Æres-Krigen, med de lidet hæderlige Drengvaaben, forebygget. Ved den københavnske Fætters Side saae han nu en Aften hvorledes man fra et
 5 høiere Culturtrin betragtede slige Smaabrydninger i Samfundslivet. Fætteren havde af en forbigaaende Skomagerdreng faaet et væmmeligt Uhøflighedstegn midt i Ansigtet. Smaakjøbstadsdren-
 gen standsede forbauset og antog det for en Krigserklæring, der strax maatte træde i Kraft; men Fætteren tørrede ligegyldig sin
 10 Kind med sit Lommetørklæde og fortsatte sin Gang uden at see til Høire eller Venstre.

Fætteren var baade kjæk og behændig; han var Elev i Efter-
 slægtsskolen og havde lært Gymnastik. Han havde allerede med-
 delt sin uerfarne Ven et gymnastisk Konstgreb, hvormed man
 15 selv i Brydning med sin Overmand kunde, ved pludselig at lade sig falde paa Ryggen, kaste ham ud over sit Hoved og sætte Fod paa hans Nakke, som Seierherre. Nu lærte han sin Ven Selvbe-
 herskelse og rolig Foragt for lav Uhøviskhed. En Dag havde Fætteren taget sin Gjest med til Badehusene ved Langebro. Kjø-

I slaae < kaste · *1* + de største · *1* Fjenders < Fjenden · *1* Øine < i Øinene · *1* + med en lille Blindhed · *2* + hele · *2* + Æres- · *2* + med de lidet hæderlige Drengvaaben · *6* havde \ paa Gaden · *7* væmmeligt < plumpt · *7* Ansigtet \ og medens · *8* + standsede forbauset · *8* og antog det for en Krigserklæring, der strax maatte træde i Kraft < standsede og spurgte om det ikke strax skulde besvares med Prygl · *9* men \ han saae med Beundring den største Ligegyldighed [*<* ligegyldige Rolighed], hvormed · *9* tørrede < aftørrede · *9* + ligegyldig · *10* Gang \ med den rigtige Bemærkning, man [\ om] giver sig aldrig af med Gadedrenge [*<* med de Ord: "hvem vil slaaes med Gadedrenge!"] at det ikke
 25 kom os andre anstændige Dreng ved, men at Prygl gjør ingen Gris reen - Misligheden i at indlade sig med Gadedrenge var Gadedrengens [*<* og Skammen er før seet nøgen!"] · *10* + uden at see til Høire eller Venstre · *12* Fætteren \ + vidste han < var · *12* + var baade kjæk [\ stærk] og behændig; han var · *13* meddelt < lært · *14* gymnastisk < gynastisk · *15* ved \ selv · *15* + pludselig · *17* Nakke < Bryst · *18* Uhøviskhed \ + En Methode han siden anvendte i lignende senere literære Conflicter · *19* Fætteren < han

benhavneren kunde svømme som en Fisk. Slagelsedisciplen havde stor Lyst til at følge ham hvis han kun havde en Delphin at sidde paa som den lesbiske Sanger *Arion*, han nylig havde læst om; thi Svømmekonsten forstod han ikke. "Sæt dig paa min Ryg" – sagde

5 Kjøbenhavneren dristig – "saa svømmer jeg med dig og bærer dig ligesaa [II,25 r°] sikkert i Land som nogen Delphin, naar du kun lader mig raade!" Det var et Ord – et Øieblik derefter sad virkelig *Bernhard* paa sin Fætters Ryg og saae jublende ud over Kallebostrand, medens det dog svimlede for hans Øine paa Dybet.

10 Men snart mærkede Svømmeren, at Byrden var for svær, og skyndte sig pustende mod Land; han var nær ved at synke og hindredes i sine Armbevægelser af den vaklende Rytter; et Forsøg paa at kaste ham af, for lettere at drage ham i Land, mislykkedes. Den fortumlede *Arion* holdt sig uvilkaarlig af al Magt

15 fast til sin stønnende Bærer, der kun med aabenbar Livsfare fik ham bragt i Land. Det lille Eventyr knyttede Drengene endnu inderligere sammen; men det var sidste Gang den københavnske Fætter tilbød Vennen Plads paa sin Ryg over Afgrunden.

De saae en Komædie sammen paa det kongelige Theater. Det

20 var det første rigtige Skuespil den uerfarne Skoledreng havde seet. Det var *Holbergs* "Ellevte Juni". Han loe vel over *Studentstrups* Forlegenheder; men hans Forventning om et mageløst Trylleri og om den store eventyrlige Verden, han havde drømt sig bag *Geniernes* hemmelighedsfulde Tæppe, var dog aldeles

25 skuffet. Det var ikke Vrængsiden af Menneskelivet i den negative Poesies Masker, hans Sind og Tanke med nogen Magt droges hen

2 ham \ men · 2 Delphin \ eller · 2 sidde < lide · 3 + som \ *Arion* · 3 + den lesbiske .. han nylig havde læst om · 6 + kun \ har Tillid og Mod og · 7 Ord – \ og · 7 + derefter · 8 *Bernhard* < Slagelsedrengen < Falstringen · 9 + hans · 14 + af al Magt · 15 Bærer < Delphin · 16 knyttede # knytt · 16 Drengene < dem · 18 Vennen < ham · 20 den # ha · 20 Skoledreng < Dreng · 21 *Studentstrups* Forlegenheder < *Studentstrup* i Sækken · 22 om < over · 23 Trylleri < Tryllerie · 23 + om · 23 den < en · 23 store < stor · 23 eventyrlige < eventyrlig · 24 sig < om · 24 + aldeles · 26 + med nogen (\ stor) Magt

til; det var Phantasiens og Følelsens ham endnu vel ubekjendte Romantik, hvorefter han uvilkaarlig længtes, og af alle Digtere var *Holberg* maaske den, der allermindst kunde tilfredsstillende hans ubestemte Higen efter en ideal poetisk Verden. Først efter tyve
 5 Aars Omtumlen i den romantiske Idealitets Regioner og paa et Overgangstrin fra det indre til det ydre Livs Sandhed kunde han selv faae Lyst til at benytte de holbergske Masker til Fremstilling af nye Daarskaber i det gamle nationale Klædebon *).

Fætterens Forældre boede paa *Ulfeldts* Plads (den nuværende
 10 Graabrødretorv) og fra det fælles Portkammer havde Drengene den berygtede Skamstøtte for Øie. "Landsforræderen *Corfitz Ulfeldt* til ævig Skam og Skjændsel" læste man paa den plumpe graa pyramideformede Stenstøtte. Det var den første virkelige Mindestøtte *Bernhard* havde seet efter hans store Skuffelse med
 15 Milepælen paa Korsørveien. Han stirrede paa Støtten med en besynderlig Gru. Det var ham som de "Bautastene" han havde læst om og mente Landet opfyldt af, i Virkeligheden nu bleve til Ingenting eller kun til Minder om Skam og Skjændsel. Hvad der bevægede sig i [II,26 r°] hans Sind talte han vel ikke om, ikke
 20 engang til den fortrolige Fætter; maaske vidste han det heller ikke

*) i Komædien "*Magnetismen* i Barberstuen" 1821.

I + vel. *4* + ideal. *4* Verden \ og. *4* efter tyve Aars Omtumlen i den romantiske Idealitets Regioner < efter ti Aars Digt- [< i en langt ældre Alder fik
 25 han Øie for den Side af Menneskelivet, i hvis Skildring *Moliere* og *Holberg* staae som de største Mestere. Det var [< og] først. *5* + og. *6* det < den (indre). *6* det < den (ydre). *6* Livs Sandhed < mere historisk og naturtro Opfattelse af Livets blandede og dobbelte Billedverden \ + han selv. *6* han selv < han selv. *8* + af. *10* Drengene < man. *12* + plumpe. *13* Sten- < Minde-. *14* *Bernhard*
 30 < Slagelsedrengen < den falsterske [< for Fædrelandshelte begejstrede] Dreng. *14* havde seet < skulde see. *14* med \ med. *15* Korsørveien # Koas. *15* Støtten < Sten-Støtten < den. *16* Gru < Fornemmelse. *16* som \ + som. *16* de "Bautastene" han havde .. Landet opfyldt af < "den Hæderskrands, som Folket gav, / Den visner ei paa Heltens Grav". *17* nu bleve til < kun var.
 35 *18* kun til Minder om < evig. *21* Barberstuen ◀ Barbærtuen [< Barbeertuen]

ret selv; men det var ham besynderligt, at Støtten paa *Ulfeldts* Plads næsten var den eneste Mindestøtte, han saae i Danmarks Hovedstad, medens Skoledrengen dog nu kjendte saa mange berømmelige Helte fra *Absalon*, *Valdemarerne* og *Niels Ebbesen* til *Tordenskjold* og *Juul*, – som man kunde opreist Mindestøtter for. Kun Frihedsstøtten udenfor Vesterport og de to Kongebilleder tilhest gjorde en Undtagelse i denne store Mindeløshedens Verden. Det Smukkeste, han ellers dennegang saae i Hovedstaden, var en ung livlig norsk Jomfru, der var i Besøg i Morbroderens Hus og som han nu kappedes med Fætteren om at vise Smaatjenester og være til Behag. Hun var munter og djærv men helt forskjellig fra hine falsterske Skjønheder. Saavel den jævne milde Morbroder der drev Tømmerhandel og eiede et Bryggeri som den ungdommelig livlige Tante fandt han sig glad og hjemlig hos. Han saae her en borgerlig Virksomhed i det Store; men Ferietiden var udløbet før han ret havde faaet Øie derfor og førend han endnu havde faaet meddeelt Fætteren en Tusindedeel af de Forestillinger om Verden og Menneskelivet, der vistnok med megen Uklarhed var strømmet ind i hans Sind i det første Par Skoleaar.

Den Verdensanskuelse der paa Overgangen til Mesterlectien og fornemmelig efter hans Confirmation og som Mesterlectianer blev ham den kjæreste, var – besynderligt nok – i Modsætning til hans

25 *1* + det var ham besynderligt · *2* + næsten · *3* + nu · *4* Helte < Heltenavne · *4* *Absalon* < *Absalons* og · *4* *Valdemarerne* < *Valdemarernes* · *4* + og *Niels Ebbesen* · *5* *Tordenskjold* < *Tordenskjolds* · *5* *Juul* < *Juuls* · *5* – som man kunde opreist Mindestøtter for < var ham besynderligt · *5* kunde opreist < opreiste · *6* + og de to Kongebilleder tilhest · *7* en \ glædelig · *9* + livlig · *9* Jomfru < Pige · *11* + Hun var munter og djærv men helt forskjellig fra hine falsterske Skjønheder · *11* men < og · *12* hine < de · *13* + der drev Tømmerhandel og eiede et Bryggeri · *15* + Han saae her en borgerlig Virksomhed i det Store · *16* + før han ret havde faaet Øie derfor og · *18* Menneskelivet ◀ Menseskelivet · *21* og fornemmelig efter hans Confirmation

35 og som Mesterlectianer < og i hans første Studentertid < isærdeleshed ved Sententserne i *Epictet* · *22* blev < var bleven

let overstrømmende Følelse – den strenge rolige Stoicisme, som han efterhaanden fik noget Kjendskab til ved hvad han opfattede af Cicero og siden af Seneca og især Epictet, hvis Sentenser han hyppigt optegnede i sin Vestelommebog ved Siden af den Levnetsfilosofi, han allerførst hentede fra Horats. En Vestelommebog fra Skoletiden har han endnu bevaret. Den har til Titel: "Udvalgte Steder af forskjellige Forfattere" (1804) *).

I sine første tre Skoleaar syntes han endnu, trods Alt hvad han hørte og saae omkring sig blandt de vilde Skolekammerater, saa fast knyttet til sin første barnlige Gudfaderetro, at al hans Betragtning over Verden og Livet sammentrængte sig i Bevidstheden om den usynlige Vorherres Styrelse og Allestedsnærværelse. Til ham henvendte han sig endnu i Stilhed med alle sine smaa Ønsker og Betænkeligheder. – At han kunde lære sine Udenads-Lectier punktlig, var ham et dagligt Bøn-Mirakel, og naar han om Søndagen eller den ham næsten endnu kjærrere frie Løverdags Eftermiddag gik ene i Skoven og ledte om Jordbær, som han trak paa Straa for at bringe til sin Moder, var han høist lykkelig og ganske vis paa, at Vorherre hørte hvad han tænkte eller hviskede og selv usynlig var med ham i Skoven. Derom talte han dog aldrig til Nogen. Først i hans fjortende Aar, da han havde begyndt at læse Horats og hørt de gamle Classiker lovpriste som al [II,27 r°]

*) Anm: Den maa han have haft i Lommen med sig paa Volden den første Bombardementsnat 1807, medens alle hans andre Optegnelser og alle hans første Forsøg i Digtning brændte.

I strenge < kolde · 4 + sin · 4 den < en · 4 Levnets- < Livs- · 5 allerførst < af og til · 6 Skoletiden < 1804 · 6 har til Titel < er kaldet · 12 Vorherres < Vorherre · 12 + Styrelse og Allestedsnærværelse · 13 + endnu · 14 Betænkeligheder < Gjenvordigheder · 14 + Udenads- · 14 -Lectier ◀ -Lectier · 15 + punktlig ◀ punklig · 15 + Bøn- · 15 + om Søndagen eller den ham næsten endnu kjærrere frie Løverdags Eftermiddag · 18 + høist lykkelig og · 19 hørte < havde hørt · 19 + eller hviskede · 20 usynlig var < umiddelbart været · 20 + ham · 25 Forsøg i Digtning < Digte

Sandheds og Viisdoms Kilder, begyndte han at tænke over hvad man dog nok paa egen Haand havde at gjøre for at opnaae det Gode og undgaae det Onde i Verden. Han havde allerede smagt paa Frugten af Kundskabstræet og fornemmelig i Skolen seet og hørt saa Meget, der hverken var smukt eller godt, at han uformærket var kommen ud af Uvidenhedens lykkelige Paradis men saavel Sletheden som Raaheden syntes ham heldigvis – væmmelig. I Hjemmet optog Omsorgen for de daglige Fornødenheder saavel Moderens som Søstrenes meste Tid og han følte sig meer og meer henviist til sig selv. Det var nu som den usynlige Gudfader drog sig meer og meer tilbage i et Tankesløv og havde overladt det til Latinskoledrengen selv med sine Classiker at finde Vei gennem Verden. En aandelig Geographie og selv et Slags Maxime-Magi havde han nu fundet i Skolebøgerne. Kundskab, Viisdom, Dyd Aandens Magt og Herredømme over alle Hindringer, Frihed til at skabe sig et skjønt og lyksaligt Liv, trods alle Plager, Mangler og ydre Ting i Verden syntes ham de gamle vise Mesteres Tryllestave og han greb begierlig enhver Sentents han kunde faae fat paa, hvori en saadan aandelig Magt var at finde.

De Steder af *Horats*, som indtage de allerførste Sider af hans Vestelommebog fra 1804 ville klarest betegne den Tankegang og den Livsanskuelse, han i sit fjortende og femtende Aar i al Stillehed men med stor Iver og Alvor har søgt at tilegne sig. Det faldt ham ikke ind at betragte *Horats* eller nogen af de gamle Stoikere som Hedninger. De talte jo ogsaa om Gud som den eneste Almægtige og kaldte ham **Fader**. At de ogsaa kaldte ham *Zeus* eller

I han \ for Alvor · 2 dog nok .. Haand < selv · 4 Kundskabstræet < Kundskabens Træ · 6 + men saavel .. - væmmelig · 9 saavel Moderens som Søstrenes < næsten den · 10 + nu · 11 et ◀ et et · 11 havde \ nu · 12 Latinskoledrengen < ham · 12 + med sine Classiker · 13 + En aandelig .. Skolebøgerne · 13 En < Men en · 14 Maxime- < naturlig · 18 Mesteres < Skribenteres · 18 Tryllestave < Trylleord < Formaal · 18 Sentents < Brødsmule · 19 Magt < Næring · 22 han \ med · 22 i < mellem · 22 sit \ trettende og · 22 + og femtende · 25 + som den eneste Almægtige · 26 + At de ogsaa .. hans Opmærksomhed

Jupiter forargede ham ikke; og at Kjærligheden manglede, undgik hans Opmærksomhed. I det Sted af Horats, han først afskrev, havde han fundet en Opfordring til ved Selvbeherskelse og ved at gribe det Gode, hver enkelt Dag og Time tilbød, selv at raade
 5 over sin Lykke og Glæde og saaledes erhverve sig en Skat af virkeligt Liv, som ingen tilkommende Skjæbne kunde berøve ham, og som selv den almægtige Fader ikke vilde tage tilbage *).

Den Higen, han følte i sig efter Lykke og Glæde efter al Verdens Rigdom og Ære Magt og Herlighed faldt det ham vel ikke
 10 ind at ansee for syndig eller ugudeligt, men hans Classiker lærte ham, at al saadan Higen var Daarskab, medens Lykken var lige saa ustadig som uberegnelig og udenfor vor Raadighed. At kunne undvære alle dens Herligheder [II,28 r°] var den eneste rette Viisdom og Frihed og dertil havde man selv Magten i sin Villie.
 15 Den stoiske Selvbeherskelse og Dyd eller Mandhaftighed (*virtus*) forekom ham som et eventyrligt Tryllemiddel, hvorved man kunde opnaae Alt, hvad man vilde, kun ved **ikke** at ville Andet, end hvad der netop skete. Lykken blev ham, efter *Horats*, en luneful, lidt skadefro altid ustadig omflagrende Tryllerinde, hvis

20 *) Det var det bekjendte:

– – *Ille potens sui*

Lætusqve deget, cui licet in diem

Dixisse: vixi! cras vel atra

Nube polum Pater occupato,

25 *Vel sole puro, non tamen irritum*

Qvodcunqve retro est efficiet, neqve

Diffinget infectumqve reddet,

Qvod fugiens semel hora vexit.

30 2 Sted < Sted < først anførte Sted · 2 han først afskrev < hvori han · 3 + han · 5 + saaledes · 8 Den \ + grændseløse · 8 Glæde < Ære · 9 + og Ære Magt · 9 + det · 11 + lige saa · 12 som uberegnelig og udenfor vor Raadighed < og alle dens Gaver forfængelige · 13 dens < de · 14 + Viisdom og · 15 + eller Mandhaftighed (*virtus*) · 16 forekom < klang · 16 Tryllemiddel < Trylleord · 18 + netop

Gunst man vel kunde modtage og glæde sig ved saalænge den varede, men maatte have Kraft til at gjøre Afkald paa, saasnart hun rystede sine hurtige Vinger. Det var ham en stolt Følelse i sligt Tilfælde at kunne svøbe sig i sin Dyd – som det hed – og kun attraae en ærlig Fattigdom uden Lykkegave. Denne Tanke blev den anden Perle han gjemte i sin Lomme *).

Til en saadan ægte ærlig Fattigdom havde han den skønneste Udsigt, og han optegnede Alt hvad den horatsiske Klogskabslære meddelte ham til dens Anbefaling.

At stor Formuenhed medførte mange Savn og at den var lykkelig, hvem Gud med sparsom Haand gav det Nødtørftige eller hvad der var nok klang ham isærdeleshed smukt paa Latin **). At Den, som var saa heldig at have nok, ikke skulde udstrække sine Ønsker videre ***) samt at legemlig og aandelig Sundhed ikke kunde opveies af Alverdens Rigdomme ****), at smaa Kaar passede sig til Smaafolk *****), at Glæden ikke udelukkende var

*) *Fortuna, sævo læta negotio, et Ludum insolentem ludere pertinax, Transmutat incertos honores,*

20 *Nunc mihi, nunc alii benigna. Laudo manentem, si celeres qvatit Pennas, resigno qvæ dedit, & mea Virtute me involvo probamqve Pauperiem sine dote qværo.*

25 **) --- *Multa potentibus Desunt multa. Bene est, cui Deus obtulit Parca qvod Satis est manu.*

***) *Qvod satis est, cui contigit, hic nihil amplius optet.*

****) *Non domus et fundus, non æris acervus & auri*

30 *Ægroto domini deduxit corpore febres, Non animo curas.*

*****) *Parvum parva decent.*

1 vel \ Fornøielse · 2 varede \ end naar havde · 3 Det < Den · 3 + var ham en · 3 stolt < stolte · 3 + i sligt Tilfælde · 4 + – som det hed · · 7 skønneste < nærmeste · 12 nok < nok *) · 15 Alverdens < alverdens · 28 *amplius* < *aplus*

forbeholdt de Rige – og at den ingenlunde førte noget ulykkeligt Liv, som fra sin Fødsel til sin Død levede ubemærket *) syntes ham med al det Dagligdags i de berømte Sententser, meget vigtige Sandheder. Han brystede sig endogsaa i al Stilhed ved den stolte Opdagelse af de Gamle at man netop ved at undflye alle Tanker om Storhed, selv under det fattigste Tag kunde leve et Liv, som havde større Betydning, end det Konger og Kongers Venner opleve **). Han havde ret faaet *Horats* kjær for disse Lærdomme, som aldeles forligte ham med hans [II,29 r°] Stilling og tarvelige Udsigter. Men – *Horats* havde ogsaa sagt hvad *Vessel* havde faaet os til at lee ad, naar det hed:

"Naturam furca pellas ex -

Hun kommer dog igjen, den Hex."

Drengen maatte ogsaa heri give sine vise Mestere og Menneskekjendere Ret. Under deres Læsning hældede han ofte Panden mod Ruden og drømte om tusinde store Ting, han vilde udrette i Verden – med de flyvende Skyer vilde han endnu reise ud over Havet til fremmede Lande og han kunde faae stor Lyst til at løbe fra Skolen. Snart stod dog atter *Horats* for ham og erindrede ham om Livets Korthed og Umuligheden i at udrette Meget eller at reise fra sig selv og sine daarlige Tanker. – Han forsømte heller

*) *Non divitibus contingunt gaudia solis,*

Nec vixit male, qui natus moriensqve sefellit.

***) *Fuge magna! licet sub paupere tecto*

Reges & regum vita præcurrere amicos.

1 Rige < Rige *****) . 1 at den < det Liv . 1 førte noget ulykkeligt < var ulykkeligt . 2 sin # Dø (Død) . 2 + Død . 3 det < deres . 5 stolte < stoiske . 5 + af de Gamle . 5 man < han . 7 + end . 10 sagt hvad *Vessel* havde faaet os til at lee ad, naar det hed: < Ret . 11 ad, ◀ ad: . 12 *pellas ex* < *expellas* . 13 Hex." \ læste han hos *Vessel* . 14 Drengen < Han < og han < og . 14 + ogsaa heri . 15 Ret \ naar han . 15 Under < under . 15 + han ofte . 17 Verden \ – eller . 17 + han endnu . 18 + og han kunde faae stor Lyst til at løbe fra Skolen . 19 Snart < men saa . 19 + dog . 20 + at udrette Meget eller . 21 Han < og han . 21 + heller

ikke at optegne dette classiske Ord *). Den kjære *Horats* var med sine strenge Afholdenheds-Principer dog ingenlunde nogen afskrækkende Surmuler; han smilte rolig, verdensklog og havde Intet imod, at man var fornøiet. Han anpriste netop det glade
 5 Øiebliksliv og bortviste enhver Bekymring for Fremtiden. Det Bittre kunde man altid selv formilde ved et stille jævnt Smil, naar man kun betænkte, at ingen Lykke var i enhver Henseende fuldkommen **). Man skulde kun med taknemmelig Haand modtage enhver glad Time, Gud forundte os og aldrig opsatte nogen
 10 Glæde til adaare, saa kunde man sige at hvorsomhelst man havde været, havde man levet fornøiet ***).

Heri fandt især Drengens venstre lystige Øie Behag, medens det høire alvorlige deri saae at Gud dog ogsaa hos de gamle Viismænd stod styrende i Baggrunden, og han søgte fremdeles at
 15 gjøre sig Skolelivet saa fornøieligt som muligt medens han daglig forøgede sin Vestelommeskat med flere gyldne Ord af *Horats*.

*) *Qvid brevi fortes jaculamur ævo*

Multa? quid terras alio calentes

Sole mutamus? patriæ quis exsul

20 *Se qvoqve fugit?*

***) *Lætus in præsens animus quid ultra est*

Oderit curare & amara lento

Temperet risu. Nihil est ab omni

Parte beatum.

25 ***) *Tu quamcunqve Deus tibi fortunaverit horam*

Grata sume manu, neu dulcia differ in annum,

Ut quocunqve loco fueris, vixisse libenter

Te dicas.

30 *I dette < det I var < havde . 3 Surmuler < Mine . 3 rolig \ og . 4 fornøiet \ og glad . 6 + altid . 12 Drengens < hans . 14 + styrende . 16 med # m . 16 Horats \ og de*

lommebog, syntes han at være i sikker Besiddelse af den anpriste Dyd eller dog at have en probat Recept i Lommen mod hvert enkelt Onde. [II,30 A r°] Uagtet han endnu ikke af Erfaring kunde kjende alle Dyder og Udyder, kom han dog saaledes tidlig til at anstille moralphilosophiske Betragtninger. De ofte slaaende Yttringer hos de Gamle viste ham klart, at al Udyd igrunder var selvmodsigende Daarskab. Det var ham saaledes klart, at "den Gjerrige altid var trængende" *) og "den Misundelige kun blev mager ved Andres fede Sager" **). Der var isærdeleshed een Sandhed, som han ikke tidlig nok kunde indprænte sig, det var, at Glæden over falsk Ære og Forfærdelsen over løgnagtig Vanære røber en vildfarende og syg Sjæl ***). Ufortjent Roes af den nøisomme Lærer og ubillig Daddel eller Spot af dovne og uvorne eller misundelige Kammerater havde Skoledrengen ofte Leilighed til at modtage. For en tilkommende Skribent var en vis Lige-gyldighed ved ugrundet Roes eller Daddel høist fornøden hvis han ikke skulde blive til en Bold for enhver Luftning i Tiden, en forfængelig Gjak eller en forkuet Skrantning. Herom syntes han meget tidlig at have haft en Anelse; der var maaske ingen Sen-

20 *) *Semper avarus eget.*

**) *Invidus alterius macrescit rebus opimis.*

***) *Falsus honor juvat & mendax infamia terret*

Qvem, nisi mendosum et medicandum?

25 *I + i · I + anpriste · 2 + dog at · 2 have en probat Recept < det Middel mod alt Ondt · 2 hvert enkelt Onde < alt Ondt · 5 moralphilosophiske Betragtninger < Betragtninger · 5 De < og de · 7 + selvmodsigende · 7 Daarskab \ og selvmodsigende Dumhed · 9 fede Sager" ** < Fedme" ** < fede Ting" ** < Fedmen" ** · 9 isærdeleshed < imidlertid · 12 røber < røbede · 12 syg Sjæl *** < sygelig Aand *** · 12 + af den nøisomme Lærer · 13 + eller Spot af dovne og .. Kammerater · 14 + eller < og · 14 havde < havde · 14 Skoledrengen < Skoledreng · 15 var < er · 16 ugrundet < ugrundet < taalelig < sliq · 16 Roes eller Daddel < Hæder eller Vanære · 16 eller < og · 17 skulde < skal · 17 + blive til · 18 forkuet Skrantning < forknyttet Usling →*

tents hos de Gamle, som han oftere i sit Liv fik Anledning til at gjenkalde sig, end den sidst anførte. |

At han med sit letbevægelige Sind hvert Øieblik kunde komme ud af Ligevægten og enten føle sig høist ulykkelig eller overstadig lykkelig havde han fra sin tidligste Barndom havt daglig Leilighed til at erfare, men Selvbetragtning var han nu først kommen til og det sikke Middel mod denne Uro takkede han ligeledes sin *Horats* for. Jævn-sind havde den ældste Søster længe villet lære ham paa Dansk; men nu syntes det først at faae Betydning for ham i det classiske Sprog *). At det Uundgaelige blev lettere ved Taalmod **) var vistnok en meget gammel Opdagelse i Verden; men nu blev det ham en ny dybsindig Bemærkning, saavel som at Grunden til at man traf saa faa lykkelige Mennesker var at Ingen var tilfreds med sin egen Stilling eller Skjæbne, men satte for megen Pris paa Andres ***).

Den alt for tidlige og ufordøiede Moral-Philosophie kom han

*) *Æquam memento rebus in arduis*

Servare mentem, non secus in bonis

Ab insolenti temperatam

20 *Lætitia*

**) *Levius fit patientia,*

Quidquid corrigere est nefas.

***) *Nemo quam sibi sortem*

Seu ratio dederit, seu fors objecerit, illa

25 *Contentus vivat; laudet diversa sequentes;*

Inde fit, ut raro, qui se vixisse beatum

Dicat -- reperire queamus.

Cui placet alterius sua est odio sors.

30 249 19 der < og . 1 han \ tidligere eller . 4 føle sig < blive . 5 havt < havde . 6 erfare < bemærke . 6 + nu . 7 det < den . 7 Middel < Recept . 7 denne < dette . 7 Uro # O . 8 Jævn-sind < At bevare et jævnt Sind \ baade i Medgang og Modgang . 8 havde \ + vel . 8 længe \ forgyeves . 11 blev \ værre ved Utaalmødighed og . 11 Taalmod **) < Taalmodighed **) . 11 + vistnok . 12 Verden \ saavel som at Utilfredshed med sin . 12 ny < meget . 13 til \ hvorfor . 13 at < man . 16 + Den alt for .. til at parodiere . 16 Den < Denne . 16 + Moral-

imidlertid ofte uvilkaarlig til at parodiere. At Alt kom an paa **Dyden** saae han nok, og da han en Dag havde listet sig til at tømme en halv Krukke Syltetøi og blev ynkelig syg deraf, laae han, medens Søstrene ynkede ham, og mumlede [II,31 r°] paa en nylig optegnet classisk Recept, som han oversatte saaledes med Omkvæd: "Vil du leve rettelig? Hvo vil ikke det? – bommelom! Dersom Dyden alene kan give det, saa udøv den kjæk – bommelom! – og lad alle Slikkerier fare – bommelom!" *)

Dyd – hed det meget rigtig – var, at undflye Last og den første Viisdom at have været fri for Daarskab **) – det havde han ogsaa nylig indpræntet sig, og da han nu ved Søstrenes Medlidenhed ret skammede sig over sin Udyd, tænkte han med Savn paa den prægtige "Kobbermur" den Dydige havde i en god Bevidsthed eller som det hed "ved Intet at vide med sig selv, ingen Brøde have at blegne over" ***).

Med den stjaalne Masse Syltetøi i Livet, leed han taus denne Brødes naturlige Straf saa philosophisk som muligt men besluttede for Fremtiden at bygge bedre paa "Kobbermuren". Det hjalp dog ikke at have Dyden i sin Lomme, naar man ikke havde den

*) *Vis recte vivere? – quis non?*
Si virtus hoc una potest dare, fortis omissis
Hoc age deliciis!

**) *Virtus est vitium fugere,*
Et prima sapientia stultitia caruisse.

***) *Hic murus athenus esto,*
Nil conscire sibi, nulla pallescere culpa.

1 ofte < til · 1 + til · 3 + halv · 3 Krukke \ med · 5 + med \ et Vomitiv · 6 + Omkvæd · 6 rettelig? \ + -bommelom! · 6 + bommelom! · 7 det \ + -bommelom! · 7 + -bommelom! · 8 + lad · 9 Dyd < At · 9 + - hed det meget rigtig · 10 have været < være · 10 + det · 10 + han · 12 + med Savn · 13 den Dydige < man · 13 + en · 13 Bevidsthed < Bevidsthed ***). 14 "ved < "i · 16 den < en · 16 stjaalne Masse < halve Krukke · 16 + taus · 17 Straf \ og · 17 saa < taus med · 17 som muligt < Kraft · 17 + men · 18 Det < At det ikke · 19 + dog ikke · 19 + havde

i sit Sind. Man skulde hade Lasten af Kjærlighed til Dyden og ikke ansee nogen Anden for lykkelig end den Vise og Gode *) var den næste Regel han opskrev i Vestelommebogen. Saaledes havde han dog i alt Fald Dyden i Nærheden af Hjertet – og i lang
 5 Tid derefter hadede han virkelig Syltetoï og foragtede alt Sødt. Han troede nu med sin *Horats* at kunne sige, som en Dydshelt i det Smaa "Foragt Vellyster! Vellyst, kjøbt med Smerte, skader" **). Men der var dog Maade med Alt – havde han ogsaa lært – [II,32 r°] af sin *Horats* og der var en vis Grændse selv for
 10 det Rette ***). Selv Dyden kunde drives forvidt; for at undgaae Laster løbe Daarer til de modsatte Feil ****). Derfor tog han heller ikke i Betænkning af og til at moderere sin Dyd og snappe en varm Æbleskive fra den buttede Søster i Kjøkkenet. *Horats* tillod det nok – mente han – naar man kun tog sig iagt og ikke
 15 brændte sig.

Uagtet slige smaa Frafald og Mistydninger af de Gamles Viisdom syntes han dog nu paa Veien til at blive en practisk Philosoph. En Dag havde imidlertid Broder *Christian* faaet fat paa hans lille Vestelommebog og vilde med Magt tilegne sig de store

- 20 *) *Oderunt peccare boni virtutis amore.*
Ne putes alium sapiente bonoque beatum.
 **) *Sperne voluptates! nocet emta dolore voluptas.*
 ***) *Est modus in rebus, sunt certi denique fines,*
Qvos ultra citraque neqvīt consistere rectum.
 25 ****) *Dum vitant stulti vitia, in contraria currunt.*

1 + i · 1 Sind \ – hed det – · 1 Man < men at man · 2 og \ og · 3 Saaledes havde han < for · 4 Fald \ at have · 4 Dyden < Dydens Kobbermur · 5 og foragtede alt Sødt < Erfaringen havde stadfæstet · 6 Han < og · 6 *Horats* #
 30 *Hart* · 8 Men \ Men Dyden ke · 9 lært < lært ***). · 9 + af sin *Horats* · 10 kunde < kan · 10 for at undgaae Laster < og naar man er en Nar [< Daare] · 11 løbe < løber · 11 Daarer til de modsatte Feil ****) < man fra den ene Yderlighed til den anden ****) · 12 + moderere sin Dyd og · 13 + *Horats* tillod det nok – mente han · 14 man < han · 15 sig \ paa den · 16 + af de
 35 Gamles Viisdom · 17 + han · 17 han \ saaledes · 18 + imidlertid >

Hemmeligheder, hvoraf han dog ikke forstod nogen Tøddel i det lærde Sprog. Det sidste Viisdomssprog, som deri stod optegnet var det bekjendte, at Vrede var et kort Raseri *) , med den Vises Opfordring til at "beherske Sindet, som, hvis det ikke adlyder, bliver Enehersker" "tving det med Tøiler, tving det med Lænker!" **) – stod der – "den, som ikke styrer sin Vrede, vil ønske det ugjort, som Smerten eller det heftige Sind tilraadede" ***). Det blev en ydmygende Prøvens Dag for den practiske Philosoph. Siden han var bleven til Latter med sin Begeistring over Milepælen, maatte intet Menneske see hvad han sværmede for eller tænkte paa i sin Ensomhed. Han fravristede sin ældre Broder den ranede Viisdomsbog med retfærdig Haand, som han mente, men med rasende Vrede, og med saa voldsom en Adfærd, at Moderen, som var Vidne dertil forfærdedes. Et Par advarende Ord af hendes kjærlige Mund, der erindrede hendes lærde Søn om Cain i hans Bibelhistorie – havde en slaaende og uforglemmelig Virkning: – i de Ord laae der en Magt, som ikke Alverdens Klogskabsregler og philosophiske Betragtninger kunde maale sig med. Det var desværre dog ikke sidste Gang han saaledes foer op mod

20 *) *Ira furor brevis est* –

**) *Animum rege, qvi, nisi pareat*

Imperat; hunc frenis, hunc tu compesce catena.

***) *Qvi non moderabitur iræ*

Infectum volet esse, dolor qvod svaserit & mens.

252 19 med Magt tilegne sig < læse hvad · 252 19 sig \ denne Viisdom og · 252 19 de < dens

1 nogen Tøddel < noget Ord · 3 + det bekjendte · 5 bliver Enehersker" < vil regjere" · 5 Tøiler < Jern · 8 Det blev en .. i sin Ensomhed < Det var dog saa langt fra nogen practisk Tilegnelse af denne Viisdom hos den unge Latiner, at · 11 Han < han · 11 + ældre · 12 + med retfærdig Haand, som han mente, men · 13 med \ saa · 13 rasende \ Hefthighed og · 13 voldsom < voldsomme · 13 en Adfærd < Slag · 14 + advarende · 15 + kjærlige · 15 lærde < yngste · 16 Bibelhistorie \ og med Gysen advarede ham for at blive en Manddraber [< Brodermord] · 19 + desværre · 19 dog < vel · 24 svaserit ◀ svasevit

den godmodige Broder, der hverken behøvede at rane hans Viisdomsskat eller forstaae Latin for at see, at "Vrede var et kort Raseri."

Uagtet denne Beskæmmelse og bitter Erfaring med Hensyn paa
 5 Vigtigheden af itide at samle sig en Skat af vise Grundsætninger
 – forøgede Skoledisciplen jævnlig denne hemmelig bevarede Skat,
 der nu aldrig meer kom i fremmede Hænder. Han arbeidede
 ogsaa i Stilhed paa virkelig at tilegne sig hvad han altid gik med
 i Vestelommen. [II,33 r°] At der hørte Mod og Villiekraft til at
 10 være viis, mærkede han nok, men han gjentog ofte forgjebes
 Recepten dertil: "Vov at være viis! thi hvorfor skynder du dig
 med at borttage hvad der skader Øiet, men, naar Noget fortærer
 Sjælen, opsætter du Helbredelsestiden til ad Aare!"*)

Denne Iver for practisk Philosophie og Tilegnelse af de *Horat-*
 15 *siske* Lærdomme falder sammen med hans Confirmations-Under-
 viisning og hans første Skoleaar i Mesterlectien 1804. Det var
 næsten udelukkende det moralske Element i Christendommen, der
 kunde gjøre sig gjældende ved den paa hin Tid almindelige ratio-
 20 nalistiske Forberedelse til Confirmationen. *Balles* Lærebog var
 (som før bemærket) tankeløst lært paa Remse og lagt hen; man
 holdt sig til *Campes* Ledetraad og en lille saakaldet Theologie i
 samme Retning. Hermed samstemmede ret godt al den Viisdom
 eller rettere Klogskab, man kunde lære af de gamle hedenske
 25 Philosopher og Digtere. Det var kun sagt kløgtigere og ofte paa
 en slaaende sammentrængt Maade baade af Græker og Romere.
 Confirmanden modtog kun et alvorligt moralsk Indtryk af den

*) *Sapere aude! nam cur quæ
 lædunt oculum, festinas demere –
 si quid est animum. differs curandi tempus in annum.*

I Viisdomsskat < Viisdomsbog · 5 en \ lille · 6 Skoledisciplen < han · 6 be-
 varede ◀ bebevarede · 8 + ogsaa · 8 + virkelig · 9 Vestelommen \ og han gjen-
 tog · 10 men < og · 13 + du · 16 + 1804 · 18 paa hin Tid < dengang · 20 +
 (som før bemærket) tankeløst · 20 Remse ◀ Rmse

Christendom, der blev ham forkyndt, men selv den Gudfadertro, han havde medbragt fra Barndomslivet, indsnærpedes meer og meer til en kold Forsynslære, der ikke var meget forskjellig fra de Gamles Tro paa Skjæbnen og den store jernhaarde Nødvendigh-

5 hed. At kun den Dydige og Vise var lykkelig var aabenbart, og der til strakte sig ogsaa den hele Aabenbaring der blev ham meddeelt. Om Synden hed det omtrent som hos de Gamle: at der var Feil og Skrøbeligheder ved alle Mennesker; derfor skulde man være tolerant og overbærende. Enhver skulde først feie for sin

10 egen Dør. Horats fandt det jo ogsaa billigt, at "den, som gjør Fordring paa at han ikke skal støde sin Ven ved sine egne Pukler, maa see igjennem Fingre med hans Vorter" *). "Hade Feil, men ei Personer" – hed det som i en bekjendt Vise! Skulde der være en eller anden Last, burde man ikke vise Nogen Afsky derfor –

15 det baade forener og bevarer Foreningen mellem Venner **). Fordringen paa Tilgivelse bør være gjensidig – som mellem Fader og Søn ***). De classiske Lærdomme syntes ham saaledes fuldkommen at svare til [II,34 r°] hvad der fremhævedes af christelig Sandhed saavel af Præsten, som i det daglige Liv; Christus blev

20 *) *Qvi, ne tuberibus propriis offendat amicum*

Postulat, ignoscat verrucis illius, æquum est

***) *Pater ut gnati, sie nos debemus amici,*

Si quod sit vitium, non fastidire -

Hæc res & jungit junctos & servat amicos

25 ***) *Peccatis veniam poscentem reddere rursus.*

1 + selv · 3 kold \ resonnerende · 4 Skjæbnen < Nødvendigheden · 4 jernhaarde Nødvendighed < gigantiske Skjæbne · 5 lykkelig \ i dette Liv · 6 + der blev ham meddeelt · 7 + omtrent · 10 Horats fandt det jo ogsaa billigt, at < "Det, som er billigt, at · 12 Vorter" \ – det er billigt · 12 + "Hade Feil .. bekjendt Vise! · 14 Last \ for · 14 + burde < skulde · 14 + man · 14 ikke \ at · 14 Nogen < ham · 14 derfor \ + mente ogsaa den vise Romer · 15 forener \ Venner · 16 gjensidig < gjensidig ***) \ mellem Venner · 17 Søn ***) < Søn **) · 17 De < Disse · 17 + saaledes · 18 til \ til · 19 + saavel af Præsten, som i det daglige

35 Liv · 23 *quod* < *quid*

ham ved denne Sammenligning kun en viis Sædelighedslærer og fik 1804 Plads i Vestelommebogens Forfatterrække efter *Horats*, *Vergil*, *Cicero*, *Seneca* og *Epictet*. Under Overskrift "**af Christus**" findes der kun to Bibelsprog anførte naturligviis paa Græsk; thi han læste nu det nye Testamente i Originalen. I Forbindelse med de forudanførte Steder af *Horats*, staaer der nemlig anført Skriftstedet om Skjæven og Bjælken i Næstens og vort eget Øie, og om at handle mod sin Broder, som man vil, at han skal handle mod os. Paa Kirkegulvet stod han sin Confirmationsdag vistnok blødt bevæget og fast bestemt paa at føre et dydigt Levnet; men nogen dyb religiøs Følelse eller Tanke var han sig ikke bevidst. Hans Øine saae endogsaa temmelig ofte bort fra Præsten og dvælede med større Behag paa den lille vakkre Jomfru, der stod ligeover for ham og som det klædte saa smukt at være inderlig rørt over den dydige Vandel, hun af oprigtigt Hjerter gav Præsten Haand paa at føre til sit Livs salige Ende. Med samme gode Forsæt forlod han ogsaa den Dag Kirken. Det havde dog neppe været ønskeligt om en femtenaars Dreng skulde have følt saa stor og levende Syndsbevidsthed, at han allerede da med Sandhed kunde have følt Trangen til hin store Forløsning og Frelse, der er Christendommens høieste Velsignelse. Til Deltagelse i den hellige Nadver var han ligesaa lidet moden, som nogen af hans Skolekammerater; denne saa betydningsfulde kirkelige Handling fulgte dengang kun som en sædvanlig Skik efter Confirmationen. Den forklaredes af Præsten, kun som en smuk symbolsk Handling, der skulde bestyrke Confirmanden i de gode Forsætter,

2 + 1804 . 2 i \ hans . 2 Vestelommebogens < Vestelommebog . 2 + Forfatter-
 række . 3 *Epictet* \ ligesom en anden Forfatter . 4 + der . 4 kun \ der . 4 anførte
 30 \ paa Græsk: Hvi seer du Sk[j]æven . 5 han \ var nu en lærd Dreng, der . 5 +
 nu . 5 Originalen \ De synes . 5 I < i denne . 6 med < kun Gjentagelse af .
 6 + nemlig . 12 saae < faldt . 13 Jomfru < Pige . 17 Det < men det . 17 +
 dog . 19 han < de . 21 Christendommens < Christommens . 22 han \ vistnok .
 23 Skolekammerater \ men . 23 + kirkelige . 24 dengang \ som endnu . 25 Den
 35 < og . 25 + kun . 25 symbolsk < symbolisk

hvormed han nu var indtraadt i de voxne Menneskers Samfund, der kaldtes Christne og skulde erindre os om vor store Dyds- lærers Kjærlighed og Mildhed. Hvor langt Skoleungdommen var fra at opfatte *Communions* Betydning blev øiensynligt ved den
 5 fuldkomne Mangel paa Alvor, hvormed nogle Disciple endog vakte Forargelse engang i Skriftestolen, medens de ikke kunde tilbageholde deres Fnisen over en skikkelig men noget caricatur- agtig Landsbyskrædders Andagt.

Opflyttelsen i Mesterlectien havde været en Hovedbegivenhed
 10 i *Bernhards* Skoleliv. Han manglede ikke de Kundskaber, der fordredes. [II,35 r°] Han havde lykkelig gennemført hvad han havde sat sig til Opgave: uden noget eneste Smæk af den lille Tredielectiehører havde han hver Dag i tre Aar gjort Rede for de foresatte Pensa og saa moderat fornøiet sig over den daglige
 15 Skolecomodie, at der ingen Draabe af Pryglereggen var faldet paa hans spinkle Lemmer. Rosenkilde og hans eneste Medspiller i Fjerdelectie-Farcen vare nu ogsaa for længe siden opflyttede i Mesterlectien, og i denne Klasse var der skeet en stor Foran- dring. Indtil Efteraaret 1802 var her vel Komedien fortsat i en
 20 noget finere Stil. Magisteren var en altfor udpræget komisk Figur til ikke at blive optaget i Skole-Komediens sidste Acter. Nogle

1 Samfund < Kreds · 2 + og skulde erindre os om vor store Dyds- lærers Kjær-
 25 lighed og Mildhed · 4 blev < var · 4 ved \ det Letsind og · 5 nogle Disciple < de · 5 + endog · 6 medens de ikke kunde < ved ikke at kunne · 7 en \ en · 9 Opflyttelsen < Opflyttelse < Ved hin Optrædelse · 9 havde været en Hovedbe- givenhed i *Bernhards* Skoleliv < skulde *Bernhard* første og sidste Gang exami- neres af "Manden", den lærde og strenge men sygelige Rector, Professor *Vøldike*. Drengen gik freidig til denne Prøve, men skulde dog før dens Slutning faae en
 30 stor Angest at overstaae. · 10 manglede # ha · 11 fordredes \ og [II,35 r°] paa hans Flid havde der Intet været at udsætte. Med hans Opførsel var man meget til- freds. · 12 Opgave \ og · 13 + i tre Aar · 13 de < det · 14 Pensa < Pensum · 16 hans spinkle Lemmer < ham · 17 -Farcen < -Farsen \ + *Mathis H.* · 17 læn- ge < et helt Aar · 17 + opflyttede i · 18 Mesterlectien < Mesterlectianere · 19 Indtil Efteraaret [< Magisterens Død] < I Førstningen · 19 + 1802 · 20 fi-
 35 nere < høiere og finere · 20 + en · 20 komisk Figur < en Pedant til →

Exempler herpaa kan anføres. Saavel enhver Lærer, som enhver Discipel havde – som endnu tildels i alle Skoler – sit Øgenavn. Magisteren havde erhvervet sig Øgenavnet "Trut", ved engang at lade sig overtale af en skalkagtig Discipel, til at bestige den Hest, der var sendt ham istedetfor en Vogn til et Feriebesøg hos hin Discipels Forældre. Hvorledes den lærde Mand vilde tage sig ud paa en urolig Hest, var hele Skolen spændt paa at see og næsten den halve By var Vidne til Ungdommens Munterhed, da man stod i Række for at hilse Magisteren tilhest. Med Hælene i Hestens Sider holdt han sig fast ved Sadel og Manke, medens han vilde gjengjælde de mange Hilsener med Værdighed, men uophørlig raabte "*Trut! Trut!*" for at standse den vælige Hest. *Rosenkilde* var kommen i Besiddelse af en aflagt gammeldags Klædning som havde tilhørt Magisteren. I denne velbekjendte Dragt viste den unge Skuespiller sig en Dag paa Skolen, fuldkommen costumeret som Magister "*Trut*", med friseret Haar, rødbrun afrundet Gallakjole og Knæbenklæder to dinglende Uhrkjæder paa Maven og hvide Allunshandsker paa de fladt udstrakte Hænder. Dertil var han saa ypperligt malet i Ansigtet, at han næsten kunde forvexles

257 21 + ikke · 257 21 optaget i Skole-Komediens < Gjenstand [i] den mere uddannede [< denne finere] Komedie · 257 21 i \ finere · 257 21 -Komediens < Komedien · 257 21 + sidste Acter · 257 21 + Nogle Exempler .. Øgenavn
 3 Magisteren < Han · 3 havde \ selv · 5 hin < denne · 6 + den lærde < + pedantiske · 6 Mand < Magister < Magisteren · 6 + ud · 7 + urolig · 7 + næsten · 8 halve < hele · 8 Ungdommens Munterhed .. tilhest < hvorledes den herlige men ubehændige [< ulykkelige] Rytter · 8 Munterhed \ hilste da dens · 9 Med < med · 9 Hælene i Hestens Sider < stor Forskrækkelse · 10 + han · 10 ved Sadel og Manke < i Hestemanken · 10 + vilde gjengjælde de mange
 30 Hilsener med Værdighed, men · 11 gjengjælde < hilse · 12 den \ noget · 12 Hest \ + En Dag < Engang · 13 var < havde · 13 kommen i Besiddelse af en < havde faaet en hel · 13 som havde tilhørt < af · 14 + velbekjendte Dragt · 15 sig \ engang · 15 + en Dag · 15 + paa Skolen · 16 Magister "*Trut*" < Magisteren · 16 + rød · 17 -kjole < -kjortel · 17 Knæben- < Kæben · 17 + to dinglende Uhrkjæder paa Maven · 17 og \ sølv · 18 Dertil var han < og · 19 saa < saaledes · 19 ypperligt malet i Ansigtet < sminket · 19 han \ han (næsten)

med sin studsende Original da de stode ligeoverfor hinanden i Mesterlectien. Saavel Stemmen som den vigtige Mine kunde *Rosenkilde* ogsaa tilegne sig og den improviserede Komædie "de to Magistere" blev udført med saamegen Anstand og Finhed, at kun den almindelige Munterhed derover blev dadlet og tildels revset, medens Skuespilleren selv kun blev hjemvist til Omklædning, men havde en glimrende Udgang. Den sirlige Magister var meget bange for Torden, og vidste intet andet Raad mod denne Rædsel – hed det – end at skjule sig under Dynerne i sin Seng. Saameget er kun vist at naar Mesterlectianerne paa en varm Sommerdag kunde ønske Frihed fra Skolen, rullede man paa Loftet med store Stene og frembragte saadan en skuffende Theatertorden, at Magisteren med stor Uro gav dem Frihed og skyndte sig – som man troede til de beskyttende Dyner i Hjemmet. [II,35 A r°] Han gjaldt saaledes ikke for nogen Helt. Han var siden Byens sidste Ildebrand især bange for Ild og opmærksom paa enhver ildevarslende Lyd. Man vilde ogsaa vide at han gruede for at døe, naar han selv kunde høre nogen Rumlen i sin Mave. Ingen af disse smaa Svagheder blev heller ubenyttet. En temmelig varm Foraarsdag (en 1ste April ?), da der ingen Kakk-

1 + da de stode ligeoverfor hinanden i Mesterlectien · 2 Saavel Stemmen som .."de to Magistere" < Spektaklet var et af de mærkeligste, Skolens Historie kjendte \ og det · 3 *Rosenkilde* < han · 3 den improviserede Komædie < Komædien · 4 + med · 5 Munterhed < Latter · 6 + selv kun .. Omklædning, men · 8 + andet · 9 + – hed det · · 10 Saameget er kun vist, at naar < Naar · 11 man \ derfor · 12 + skuffende · 14 + – som man troede · 14 Hjemmet < hans Hjem · 15 Han gjaldt saaledes ikke for < Magisteren ansaaes i det Hele · 15 nogen < ingen · 15 Han var siden Byens sidste Ildebrand < næsten altid < ogsaa meget · 16 + især · 16 Ild < Ildebrand \ og · 16 + og opmærksom .. ogsaa vide · 17 ogsaa < endogsaa · 17 at ▼ · 17 han < Han · 17 gruede < at han altid · 17 gruede \ + altid · 18 han selv kunde høre < der var · 18 Rumlen < farlig Uro · 18 sin < hans · 19 Ingen af < Begge · 19 + smaa · 19 blev < bleve · 19 heller \ ikke uopdaget [$<$ uopdagede] eller ubenyttet [$<$ ubenyttede] · 20 + (en 1ste April ?) · 20 April ◀ Apil · 20 da der ingen < efter at · 20 Kakkellovnsvarme ◀ Kakkellovnsvarmen

ovnsvarme havde været i Skolen, hørtes der en forunderlig Lyd inden i den uhyre Kakkelovn, hvori man om Vinteren havde brændt de store Favnestykker. Tanken om Ildebrand, som der vistnok ofte havde været Grund til om Vinteren, blev nu ved et Par Yttringer saa levende hos Magisteren, at han pludselig foer hen og aabnede den store Kakkelovnsdør. Der fløi vel ingen Flammer ham imøde, men det susede dog om hans Paryk som med Vinger og den indespærrede Lyd blev tydelig. En hel Flok Kalkuner fløi ud af Kakkelovnen og maatte udjages af Skolen ved en Klapjagt. En Eftermiddag formodentlig Fastelavnsmandag, der ellers var fri blev Magisteren pludselig bleg som han sad paa Kathedret; han troede upaatvivlelig at høre den voldsomste Knurren Hvæsen og Grynten i sin Mave. Han sprang ud fra det store Catheder og opdagede nu (paa en Maade til sin Beroligelse) at den uhyggelige Lyd kom fra det hule Cathetersæde, hvorunder man havde indespærret en Hund, en Kat og en lille Gris. Saaledes kunde selv den finere Skolekomedie under Magisteren blive til Farce. | Hans pedantiske Nøiagtighed og gravitetiske Alvor ved Undervisningen, der blev til Latter for Ungdommen, bedømtes dog anderledes af hans Foresatte, og den strenge Rector holdt meget paa ham. Han døde som Pebersvend 1802, men havde fem Aar før sin Død med stor Forfærdelse seet sin dødelige Afgang anmeldt i *Berlingske Tidende* [II,36 r°] med de sædvanlige Floskler og med det Vidnesbyrd, at han havde været "inderlig

1 + havde været · 1 Skolen \ var ophørt · 1 der \ da · 1 + en forunderlig Lyd · 2 om Vinteren < for faa Dage siden < nylig · 3 + de · 3 store < hele · 3 Favnestykker \ en forunderlig Lyd · 4 vistnok ofte < ofte · 4 havde været < var · 4 + om Vinteren · 4 + ved · 7 om \ ham med · 7 Paryk < Øren · 10 + formodentlig Fastelavnsmandag, der ellers var fri · 11 + som han sad paa Kathedret · 12 troede # brod · 12 upaatvivlelig < tydelig · 12 Knurren < Kurren · 13 Grynten < Skrigen · 14 nu \ dog · 15 + det [\ store] hule · 15 Cathetersæde < Cathedret · 16 Hund < Hundehvalp · 16 Kat < Kattekillling · 16 + lille · 18 + pedantiske · 19 + ved Undervisningen · 21 + 1802 · 22 + med stor Forfærdelse · 22 Afgang \ med stor Sorg · 23 + med de sædvanlige Floskler og

elsket af sine Disciple". Avertissementet var med Frabedelse af al Condolence undertegnet "*Cille* sal: *Gottschalchs*". Om Magisteren dengang har sværmet for nogen "*Cille*" vides ikke. Det har udentvivel været en kaad Skoledrengespøg, som characteriserer

5 Forholdet mellem Lærerne og Disciplene paa hin Tid. – Det var Slutningen af denne Periode *Bernhard* hidtil havde oplevet.

I Magisterens Plads, som Conrector, var den siden saa hæderlig bekjendte theologiske Professor *Jens Møller* blevet ansat 1802, og omtrent paa samme Tid var en ny kundskabsrig Adjunct

10 *Th: Chr: E: Vithusen* bleven ansat som Lærer i de lærde Sprog i Mesterlectien og Rectors Vicarius. Nyere Sprog vare nu ogsaa blevne indførte i denne Classe og Indtrædelsen i Mesterlectien lovede *Bernhard* en virkelig frugtbringende Skoletid. Han havde imidlertid med Taknemlighed taget Afsked med den lille Tredie-

15 lectiehører (*Snitker*) der efter den Tids Fordringer udfyldte sin Plads baade med Duelighed og Iver; men Drengen var inderlig glad ved nu at blive fri for den bestandige Udenadsremsen, der saavel hørte til denne Lærers som selv til den lærde Rectors Methode. "Manden" (Rectoren) havde nu ophørt at give Mester-

20 lectianerne Underviisning; han havde dog endnu forbeholdt sig Forsædet ved den Examen, der skulde aabne Adgang til den nu reformerede øverste Klasse. Døren til denne Helligdom stod nu paaklem. *Bernhard* havde med frisk Mod affærdiget den skriftlige Prøve; men opdagede i Hjemmet til sin Skræk et Par store Bom-

25 merter i Claden til den latinske Stil, som allerede i Renskrift laae for "Mandens" strenge Øine. Dagen før den mundtlige Examen fik han Befaling til at møde hos Rector og han betraadte første Gang med Gru og Bævelse det dunkle hemmelighedsfulde Sted,

30 2 *Gottschalchs* < *Gottsalchs* · 2 Magisteren < han · 5 + Det var .. havde oplevet · 5 var \ dog < kun · 7 + hæderlig · 9 + 1802 · 9 + en · 9 kundskabsrig < duelig · 10 + i de lærde Sprog · 18 + til (denne) · 19 + "Manden" · 19 nu \ + vel · 19 + Mesterlectianerne · 20 Underviisning \ men · 20 + han · 20 + dog · 21 Adgang < Døren · 23 med \ rask og med · 23 skriftlige ◀ skriftlige · 35 24 + i Hjemmet · 25 den < sin · 27 + til

hvor den næsten usynlige "Mand" skjulte sig for Verdens Øine. Det var et med Gulvtæpper belagt Bibliotheksværelse, hvor de dobbelte Vinduer og tætte Gardiner næsten udelukkede Daglyset. Synderen var bleven modtaget af den gamle sure Husjomfru, som
 5 han undertiden havde seet med Støvekosten i Vinduet. Ligesom af en mørk Skjæbnegudinde var han puffet ind over Dørtærskelen til sin strenge Dommer. Alt hvad han tilforn havde hørt om "Mandens" ubønhørlige Retfærdighed traadte ham med Bevidstheden om de to store latinske Bommerter i en rædsom Skikkelse
 10 for Øie. Han saae i Tankerne det Optrin, han kjendte fra de ældre Øienvidners Beretning. En Stymper i Mesterlectien (*Olivarius*) der altid havde skrevet en jammerlig latinsk Stil, var en Dag kommen op til "Manden" med en Stil, som den lærde Rector med Forbauselse havde erklæret for saa god, at han ikke selv kunde
 15 skrive den bedre. (Stilen kunde kun være skrevet af den lærde *Esaias Fleischer* i hvis Hus *Olivarius* opholdt sig.) Alle [II,37 r°] havde studset over det ubegribelige Mirakel; men Rector havde reist sig fra Sengekanten, hvor han sad i sin Slobrok, og fra sine Hylder hentet saamange Bøger han kunde bære i Slobrokken.
 20 Han havde opstabled Bøgerne paa et særskilt Bord. "Som sagt" – havde han henvendt sig til den mirakuløse Stilmager – "en bedre Stil kan jeg ikke selv skrive. Han har mesterlig benyttet de store Klassikers Udtryk og fineste Vendinger. Hans Stil udviser den grundigste Kundskab til alle de Klassiker jeg her har fremlagt.
 25 Nu har Han kun at opsøge alle de slaaende Vendinger og klassiske Talemaader, Han med saa ualmindelig en Lærdom har benyttet, men for hvert klassisk Udtryk i hans Stil, som Han ikke

1 + næsten · 2 de # Vindu · 4 Synderen < Han · 4 + sure · 5 undertiden < engang · 5 Ligesom < og som · 6 -gudinde < -gunde · 6 + var han · 9 + store · 9 rædsom < ræsom · 10 det < den · 10 kjendte fra < havde seet [
 30 hørt] fremstillet med levende Farver i · 12 var < kom · 13 + kommen op · 13 som \ havde forbauset < forbausede · 13 Rector < Professor · 13 med Forbauselse havde erklæret < og som han erklærede · 15 kunde kun være <
 35 antog han < formentes · 25 Han < han · 26 Han < han · 27 + Han

kan vise mig sin Hjemmel for hos de Gamle, faaer Han en alvorlig Nævling. I to Timer kan Han nu opsøge og notere sine Kilder."

5 Under hele Undervisningstiden med de andre Mesterlectianere havde nu den ulykkelige *Olivarius* siddet med stedse stigende Fortvivlelse og gjennebladet den store Bunke Klassiker, uden Begreb om hvor han skulde finde de store Kundskabsskatte, hvorom hans Stil havde vidnet. Han havde revet sig i Haaret og gebærdet sig som *Holbergs* politiske Kandestøber, der er bleven
10 Borgemester, og er nær ved at hænge sig af Fortvivlelse over de indviklede Sager, han skal bringe Rede i. Efter de to Timers Forløb, havde endelig den strenge Rector reist sig og grebet den fortræffelige Stil med den ene Haand og Skoleriset med den anden. Han havde oplæst hele Stilen med Lovtaler over hvert
15 udmærket Sted men med det frygtelige Bud ræk ud! hvergang Stilmageren ikke kunde angive sin Kilde. En Nævling (): Slag af Riset i den hule Haand) var uden Skaansel bleven uddeelt for ethvert udmærket Sted i Stilen, og den tørre Maade hvorpaa Rectoren ofte havde gjentaget: see her er atter en uforlignelig
20 classisk Talemaade – hvor har Han den fra – ræk ud! havde været til stor Fornøjelse for Alle, undtagen for den klassiske Stylist. Var det saaledes gaaget med den udmærkede Stil hvorledes vilde det nu gaae med de to Bommerter?

25 1 + alvorlig · 2 Han < han · 6 Fortvivlelse ◀ Fortivlelse · 8 havde revet < rev · 9 gebærdet ◀ gebærdedet · 9 gebærdet < gebærdede · 9 som \ von Brem · 9 der # da · 10 Fortvivlelse ◀ Fortivlelse · 12 Forløb < Plage · 12 endelig < nu · 12 og grebet < med · 13 med < i (den ene) · 13 med < i (den anden) · 15 hvergang < naar · 16 Stilmageren ◀ Stilmagerens · 16 En < et \ stærkt · 30 17 var < blev · 17 + bleven · 18 udmærket < af[h]jelmet < saadant · 20 classisk < klassiske · 21 den klassiske Stylist < Stilmageren · 21 Stylist \ der

[II,38 r°] **Syvende Kapitel.**

(*Wøldike, Witthusen og Jens Møller*. Skolefest. Classiske Studier og nyere Sprog)

[II,39 r°] **Ottende Kapitel.**

- 5 (Frihedskampen. Skolens *Cæsar, Brutus* og *Cassius*. De sidste Skoleaar. *Don Carlos* og ulykkelig Kjærlighed. Lille Peter og *Smollets Romaner*. Cavalcaden til Krebshuset. Russen.

10 / **Kapitel** \ (Confirmation. Rationalisme. Optagelse i Mesterlectien. · 4 [II,39 r°] \ [II,32 r°] · 4 **Ottende** < **Niende** < **Syvende** < **Sjette** · 5 + *Cæsar* · 6 Skoleaar \ *Jens Møller* · 6 og \ hans · 6 ulykkelig < ulykkelige

B.S. Ingemann

Tilbageblik paa mit Liv og min Forfatter-Periode
fra 1811 til 1837.

Et autobiographisk Udkast.

|[a, l r°] Min Fader var Landsbypræst og Herredsprovst paa een af Danmarks hundrede Smaaøer, det lille Østersøe-Land Falster. Som den yngste af 8 levende Sødskende (en 9de var død som Barn) blev jeg født d. 28 Mai 1789 i *Thorkildstrup* Præstegaard
 5 og opfostredes under landlige Omgivelser i en stor Familiekreds som en lykkelig *Benjamin* i det patriarkalske Huus, hvor det sidste Decennium i min aldrende Faders Liv blev det første i mit. Den idyllisk-fredelige Sphære, som hos os er sædvanlig i en Landsbypræsts Familie, har gjort et uudsletteligt Indtryk paa mig
 10 og vist ikke været uden betydende Indflydelse paa mit hele følgende Liv. Frugtbare Korn-Sletter og grønne Bøgeskove under den alvorlige nordiske Himmel var den første skønne Natur, jeg kjendte. Havet kunde sees fra Kirketaarnet som var et Sømærke, men det store Syn af Havet i dets Nærhed blev mig dog kun
 15 enkelte Gange til Deel i min Barndom, da min Fødebye laae et Par Miil fra Stranden, men desto større og stærkere blev Indtrykket.

Uagtet jeg opvoxede midt i den gennem hele Europa gjærende og stormende Revolutionstid, henrandt dog min Barndom saa fjern fra den bevægede Tids store Skuepladse, at hvad jeg af dens Uro fornam gennem Bevægelserne i de ældre Menneskers Sind, kun var at ligne ved en fjern Brusen fra et ubekjendt Havdyb. Den Efterklang af det store Verdensliv, som kunde naae til min

25 *1* | *[tillæg 1]* · *1* Fader > *Søren Ingemann* · *1* + og Herredsprovst · *2* Østersøe-Land < havombruste · *2* Falster \ hvis · *3* 8 levende < *9* B 8 Sødskende · *3* + (en 9de .. Barn) · *4* blev jeg født < fødtes jeg \ her · *4* + i *Thorkildstrup* Præstegaard · *4* Præstegaard \ paa Falster · *5* Omgivelser # Ogsvelser · *6* patriarkalske B patriarchalske · *7* Decennium > Tiaar · *9* Landsbypræsts Familie < Landsbypræstegaard · *11* Frugtbare ◀ frugtbare · *11* + Korn- · *11* + under .. Himmel · *12* + skønne · *13* + Havet .. Indtrykket · *13* Havet kunde .. men det store Syn B Det store Syn · *13* sees < vel skimtes · *14* det < Det · *14* Havet i dets Nærhed B Havet · *14* + i dets Nærhed · *14* dog kun B kun · *14* + dog · *18* opvoxede < kom til Verden · *19* stormende > + første franske · *19* henrandt \ saaledes · *19* + dog B dog saaledes · *19* Barndom \ her < dog · *20* fjern < fjernt · *20* + fra den · *21* Uro < Storme · *22* ved > med · *22* Havdyb # storm

afsides Fødeøe sammensmeltede uden skjærende Dissonantser med Fuglesangen over Præstegaardsmarken og Klangen af Børnernes Rørfløiter ved Landsby-Gadekjæret.

- 5 Marseillanerhymnen, der med de stolte Frihedsideer gennembrusede hele Europa, gjenklang vel ogsaa i min Landsbye, men kun som en ny livlig Selskabssang fra Hovedstaden, naar danske Studenter med min ældste Broder kom hjem fra Universitetet i de akademiske Ferier, og disputerede om Frihed og Lighed og Natur-Religion med min ærværdige orthodoxe Fader og de andre
- 10 Præster i vor Omgangskreds. Enkelte heftige Ord fra disse [a, l v°] Disputer mellem Ungdommen og de Gamle ere blevne i min Erindring med min Faders alvorlige Stemme og have maaskee ikke været uden Virkning paa min aandelige Retning siden. Mod-
- 15 sætningen mellem den gamle og nye Tid, som jeg selv stod paa Grændsen imellem, har jeg saaledes tidlig men dunkelt opfattet i Bevidstheden. Marseillanerhymnens danske Gjenklang kunde ikke i mit Fødeland overdøve de idylliske Toner af hiin Tids danske Aand i Sangene af "Høstgildet" og "Peders Bryllup", som i min Barndom klang paa Alles Læber. I disse Sange havde hiin
- 20 Tids meest nationale danske Digter *Thomas Thaarup* med Sandhed og Hjertelighed, skjøndt uden høit poetisk Sving, udtalt de ligesaa humane og fredelige som loyale Frihedsideer, der under

-
- 1 Fødeøe > Fødeø · 1 Dissonantser > Mislyd · 2 Præstegaardsmarken < Præstegaardsvngen · 2 Børnernes < Landsbybørnernes · 3 + Landsby · 3 Landsby-Gadekjæret \ i den fredelige Landsbye. · 4 Frihedsideer < Frihedstøner · 6 + fra Hovedstaden · 7 Universitetet < Hovedstaden · 8 + og (Lighed) · 8 + Natur · 11 Disputer > aandelige Brydninger · 11 + mellem .. de Gamle · 13 Virkning \ med Hensyn · 13 siden > + "Den, der vil rokke ved *Christi* Guddom [*<* Guddommelighed], vil omstyrte Christendommen" - var saaledes en stærkt udtalt Yttring af min Fader, som jeg aldrig glemte · 15 + tidlig men · 16 Bevidstheden \ medens dog + hverken den ny Tids levende Aand i de unge Studenterroster eller · 16 Marseillanerhymnens < Marseillanerhymne \ ikke · 16 + danske Gjenklang · 16 kunde ikke B kunde dog ikke · 17 + ikke i mit Fødeland · 17 + af hiin Tids danske Aand · 18 i Sangene af < af · 18 Bryllup" \ Sange · 19 i disse Sange havde < og hvori · 20 nationale > folkelige · 21 Sving \ havde

Christian den 7des Regjering og hans ædle Søns Bestræbelser fandt ligesaa megen Gjenklang ved Danmarks Throne som blandt Folket og dets aadrigste Ordførere.

En fredelig, kjærlig og gammeldags gudfrygtig, men tillige munter og livlig Tone var den herskende i mit Fædrenehuus. Pietistisk Stilhed og Hængehoved-Væsen med det udvortes Skin af Gudsfrygt var der intet Spor af: paa Bordbønnen nær, som læstes høit af Børnene, fandt der ingen lydelig Huusandagt Sted. Uagtet Huusfaderens Tænkemaade tilhørte en ældre Tid, hvori Sligt fandt Sted med Sandhed og Opbyggelse havde det 18de Aarhundredes Sæder dog afskaffet denne smukke, gamle Skik. Psalmer hørte vi sædvanlig kun i Kirken, men muntre Sange Dands og selskabelig Glæde gjenlød ofte fra Præstegaarden.

Hvad jeg her i mine første 10 Aar ved Privat-Underviisning lærte var ikke meget Meer, end hvad der behøvedes til at komme indenfor Døren i en af vore lærde Skoler. Jeg lærte med Lethed hvad jeg havde Lyst til eller hvad man forstod at lokke mig til med Spøg og kjærlige Opmuntringer; men Haardhed og Tvang kjendte jeg Intet til, og dermed vilde heller Intet været udrettet hos mig. Jeg lærte at kjende Bogstaver af en Jomfru ved Hjælp af Rosiner og Mandler, og denne Opdragelsesmethode var i figurlig Betydning gennem mit hele Liv den eneste, min Frihedskjærlighed har villet finde sig i. Ligesaa blød og bøielig jeg fra min Barndom har været hvor jeg mødte Mildhed og Kjærlighed [a,2 r°] ligesaa urokkelig har jeg gennem mit hele Liv modsat mig ethvert ukjærligt eller fjendtligt Forsøg paa at modificere min

I Christian B Kong Christian · 4 fredelig \ og · 4 + og · 5 munter og livlig B livlig og munter · 6 + Pietistisk Stilhed og Hængehoved-Væsen med det udvortes Skin af Gudsfrygt .. gjenlød ofte fra Præstegaarden · 12 Psalmer \ og Prædikener · 14 + her · 14 mine første 10 Aar < denne Tid · 19 været < være · 20 af en Jomfru > deels af min Moder deels · 21 + i figurlig Betydning · 23 + fra min Barndom · 25 urokkelig > stivsindet · 25 + gennem mit hele Liv · 25 modsat mig < været < holdt fast ved · 26 fjendtligt Forsøg < fjendtlig Indvirkning · 35 26 modificere > omskabe

- Individualitet og eiendommelige Natur efter Andres Synsmaader.
 | [B] Dersom det kun er sygelige Børn der kunne have religious
 Følelse – som kolde Forstandsmennesker paastaae – saa faaer jeg
 finde mig i at regnes blandt slige barnlige Hospitalslemmer,
 5 uagtet jeg var legemlig frisk og munter; thi jeg levede i saa for-
 troligt Samqvem med Alverdens usynlige Ven og Fader, saasnart
 Tanken om ham blev mig klar, at jeg hver Aften underholdt mig
 med ham, naar jeg lukte mine Øine, og betroede ham ethvert af
 mine mindste Ønsker. Med Naturen levede jeg ligeledes i min
 10 Barndom paa en meget fortrolig Fod. Ikke blot med enhver le-
 vende Skabning vilde jeg lege; selv de store Himmelleger
 vilde jeg drage ind i min Leeg; og min Kjærlighed til Maanen,
 troede jeg saaledes engang maatte være gjensidig, da jeg havde
 bemærket, at naar jeg løb stærkt i Maaneskin, syntes den deilige
 15 Maane at løbe med mig. Jeg maatte i en Tvist herover med en to
 Aar ældre Broder, der paastod, at han nød samme udmærkede
 Gunst af Maanen, nøies med Bevidstheden om min Selverfarings
 Usvigelighed, uden at tænke paa den store Skuffelse, Livet har
 for os Alle, og uden filosofisk at kunne skjælne mellem sub-
 20 jectiv og objectiv Sandhed. – Med Almuens Sæder og Skikke i
 min Faders Sogn blev jeg i min Barndom temmelig nøie be-
 kjendt, og til Livet og Sæderne i den dannede Middelstand i det
 sidste Femaar af forrige Arhundrede var jeg ofte et mere op-
 mærksomt Vidne, end man troede.
- 25 [A] Den sidste Dag i Aaret 1799 gjorde mig faderløs. For min
 høie ærværdige Fader havde jeg en Ærbødighed som for en af de
 hellige Patriarcher, hvorom han havde fortalt mig. Hvor høit han
 elskede mig saae jeg maaskee først i hans Dødsstund. Jeg stod
 om Aftenen ved hans Dødsleie og græd. Han phantaserede for-
 30 modentlig om en farlig Seilads; pludselig greb han mig heftig om

/ Individualitet ◀ Individualitet · / og < ell · / Synsmaader > og derfor har al
 skarp Kritik taget stærkt paa mig · 13 + saaledes · 26 en (af) B een · 30 greb B
 greb

Armen og raabte: "af Veien fra Rælingen, Dreng!" Han maa have seet mig paa Yderkanten af et Skib nær ved at styrte overbord paa den drømte Skibsfart. Disse hans sidste Ord til mig glemte jeg aldrig; de fik siden en høi moralsk Betydning for mig, og mangengang, naar jeg i aandelig Betydning var Afgrunden nær paa Livets brusende Hav, var det mig som jeg følte min døende Faders Haand om min Arm og hørte hiin Advarsel, hvorfor jeg ofte har velsignet ham. Dødsstilheden hiin Vinteraften i det ellers saa livlige Huus og den knirkende Lyd af enhver Dør, som aabnedes eller lukkedes, har saaledes indpræget sig i min Phantasie, at jeg siden aldrig har kunnet høre en Dør knirke uden at tænke paa hiin Dødsscene.

Naar en Landsbypræst i Danmark dør, medfører Huusfaderens Bortgang, som bekjendt, den betydeligste Forandring i hele Familiens ydre Stilling. [B] Efter det saakaldte Naadens Aar maa Enken med sine Børn udvandre enten til et lille snevert Enkesæde paa Landet eller, hvad hun ofte foretrækker, [A] til en lille Kjøbstad, hvor hun i sine indskrænkede Kaar, med en lille Pension, under en bestandig Kamp med Næringsssorger, maa sørge for Børnenes Fremtid. Min Moder valgte af Kjærlighed til mig Opholdet i den lille, sjællandske Kjøbstad *Slagelse*, hvis lærde Skole gjaldt for en af de bedste i Landet.

Udvandringen fra mit Barndomshjem og min Fødeøe var en ny vigtig Begivenhed i mit Liv. [B][A] [b, l r°] Først da jeg i Efteraaret 1800 stod paa Seilbaaden der førte os fra Øen Falster, og jeg saae den stedse bredere Kløft, der aabnede sig mellem mig og min Barndomsøe havde jeg en klar og dyb Fornemmelse af Skilsmissen fra en heel Livsperiode og af den nomadisk-patriarchalske Familie-Udvandring, jeg tog Deel i. Mellem det gamle velbekjendte Boskab, vi flyttede med os, mellem Kufferter, Bylter og

6 Livets .. Hav > det urolige Livsocean · 12 paa < derpaa # p · 16 Enkesæde \ eller · 22 Landet [> *delvis ulæselig tilf., se K*] · 24 [B][A]/9 linjer er udeladt i B, se s.350 l.19-27] · 24 Først da jeg B Da jeg · 26 + sig

Sengklæder, stod jeg taus blandt det udflyttede Huses Beboere og stirrede tilbage til Kysten, vi forlode. Der kom Taarer i mine Øine; en dyb Vemod bemægtigede sig mig, dog blandet med tusinde smilende og gjøglende Billeder om den nye herlige Fremtid, jeg vuggedes imøde. Det var en forunderlig nydelsesriig Smerte. Havstrømmen, som jeg nedstirrede i, fik med sin Storhed og hemmelighedsfulde Dybde en dobbelt Betydning for mig, idet nu de brusende Bølger ligesom grebe ind i mit Liv og førte mig til en ny Verden og en ny Livsperiode.

Den ny Verden, jeg saaledes kort efter mit 11^e Aar, blev ført ind i, var dog kun een af de smaa. Omgangslivet i en lille Kjøbstad og Slagsbroderselskabet i en Skole, hvor Ungdommen daglig tumledes flere Timer uden Opsigt og forkortede sig Læsetimerne med Spektakler havde jeg i min sexaarige Skolegang god Leilighed til at kjende. Skolens store Mangel paa Disciplin gjorde den til en sand Naturskole for Livet, og her, hvor den Stærkeres Ret og alle naturlige Fortrin gjaldt, lærte jeg maaskee bedre, end nogensteds, at kjende Menneskenaturen baade fra dens gode og slette Side. Skolelivet selv var en Leeg, og mangen Underviisningstime en virkelig god Komoedie, hvori min geniale Skolekammerat, den siden som komisk Skuespiller med Rette berømte *Rosenkilde* spillede Hovedrollen. Alt hvad man lærte beroede paa [b,1 v°] Hjemmefliden (dog maa jeg herfra undtage Slutningen af mit Skoleliv, da jeg fik den duelige og elskværdige *Jens Møller* til Lærer. Han blev siden som Professor ved Københavns Universitet min faderligste Ven og den meest opmuntrende Fremmer af min Virksomhed). Jeg drev det uden Møie til at gaae Skolen igjennem med Palmer i Hænderne.

271 27 Barndomsøe B Barndomsøe med alle dens Glæder og Minder, · 4 Billeder B Phantasiebilleder · 9 Livsperiode [> *delvis ulæselig tilf., se K*] · 14 Spektakler B uendelige Spektakler · 19 + og mangen .. Hovedrollen · 20 en virkelig god Komoedie B var en virkelig fortræffelig Komoedie, hvori en gammel godmodig Carricatur af Lærer spillede en vigtig Rolle, men · 22 spillede B altid spillede · 22 Hovedrollen > *Grüner Chr. Bredahl* · 22 lærte > lærte i Skolen · 26 + den

Den mærkeligste Begivenhed i min Skolegangstid var Slaget paa Københavns Rhed d. 2^{den} April 1801. Den nationale Opvækelse og Begeistring denne hæderfulde Bedrift fremkaldte, virkede som et electrisk Stød paa hele det danske Folk, og ingen Skoledreng var saa lille, at han jo mærkede det.

Jeg blev Student ved Københavns Universitet 1806. |

Om den Bevægelse i Phantasie og Følelse, der fra min tidligste Barndom [1,1 v°] syntes at indvie mig til den poetiske Verdens Henrykkelser og Lidelser kunde jeg fortælle mange idetmindste for mig selv mærkelige psykologiske Træk, jeg erindrer endnu mange Stemninger, hvorigjennem en riig fortryllet Verden i Haab, Ahnelser, Længsler og tidlige Drømme om en uendelig Lyksalighed og Herlighed gennemstrømmede mig. Dog Barndommens poetiske Verden kjende vi Alle, og naar Digterne ofte fremhæve deres egen Barndoms Livspoese som store sjældne Phænomener, der udelukkende tilhøre dem selv, som fortrinlig begavede Guddomsbørn, saa er dette i mine Tanker som oftest en naiv Egoisme og en forfængelig Narciskjærlighed til deres eget Livs Speilbillede, hvorover de forglemme, at de selv kun ere frie selvbevidste Organer for et Liv og en Poesie, der gennemstrømmer hele Naturen – der tilhører den af Guddommen udsprungne Verdenssjæl og med større eller mindre Klarhed gjenneblinker ethvert opvakt Barneliv. | Mit indre Livs Historie fra mit 18de Aar har jeg for en stor Deel nedlagt i min Poesie. Alt hvad jeg før dette Aar i mit Liv havde skrevet blev tilintetgjort i Københavns Bombardement 1807; men det var Altsammen kun ufuldendte Barndoms-Poesier og umodne Fostre af en Konstdrift, hvis

272 28 Hænderne > ved vore Sko[le]examina .. 6 1806. > Stor Priis paa vort Examensvæsen har jeg aldrig sat. · 21 den af Guddommen .. Verdenssjæl < Verdenssjælen · 23 Barneliv \ Jeg vil derfor i det Hele med nogle faa Træk af mit ydre Liv fornemmelig [< kun saavidt muligt] betegne Hovedperioderne i mit Forfatterliv, hvis mangfoldige subjective Ytringer i min Lyrik med uforbeholden Sandhed skildre mine forskellige meest herskende Sindsstemninger og aandelige Standpunkter fra mit 18de Aar · 23 | [tillæg 2] · 27 umodne B vistnok umodne

første Yttringer falde sammen med min Bevidsthed om en stærk og levende Følelse. Hovedperioderne i mit Forfatterliv betegne alle væsentlige Overgange og Udviklingspunkter i min aandelige Tilværelse; de mangfoldige subjective Yttringer i min Lyrik

5 skildre i Særdeleshed med uforbeholden Sandhed mine forskellige mest herskende Sindsstemninger og aandelige Standpunkter. | Jeg har til forskellige Tider følt mig ligesaa overvættes glad og lyksalig som tilbøielig til Tungsind og tragiske Stemninger; jeg har følt mig henrevet af den heftigste Lidenskabelighed, og [1,2

10 r°] har dog ofte med den største Rolighed kunnet lee baade over mig selv og den hele Verden med dens forunderlige Blanding af Storhed og Smaalighed af Høihed og Jammerlighed. Jeg fik engang det Indfald at undersøge mit Temperament efter Definitionerne i en Psychologie, og fandt med Forundring, at jeg havde

15 alle 4 Hovedtemperamenter i høi Grad ligesom man synes at have alle mulige Sygdomme, naar man læser dem beskrevne. I min Poesie er den romantiske Grundtone forherskende tilligemed den ·religieus-idealisticke Livsanskuelse, der er mig eiendommelig. Den Livslyst og Munterhed, der i min Barndom ofte var forher-

20 skende, er i min lidenskabelige Ynglingsalder meget tilbagetrængt af elegiske Følelser og tragiske Stemninger hvorimod det humoristiske Element i min Natur med en stedse tiltagende legemlig og aandelig Sundhed oftest fremtræder i den 3^{die} Periode af mit Digterliv. | Min Moders og 4 Brøders Død tilligemed Tabet af

25 min kjæreste Ungdomsven fra Skolen (*Hans Grüner*) bidrog betydelig til at nære hiin elegiske Stemning i min Ungdom, hvori Sjælen ofte søgte sit Hjem og sin Fred i en høiere Tilværelse. | Jeg fremstod som Digter et Decennium efter *Øhlenschläger*, og min Poesie er i sin Hovedretning saa langt fra at slutte sig til

10 + har · 14 + i · 15 + i høi Grad · 19 + Den Livslyst og Munterhed, der i min Barndom ofte var forherskende, er i min lidenskabelige Ynglingealder .. af mit Digterliv · 19 + Den · 19 + og · 19 Munterhed \ og Humor · 20 + min lidenskabelige · 20 meget < ofte · 23 den \ 2^{den} og · 24 | [tillæg 3] · 28 + som

35 Digter · 29 til ◀ til til

hans, at den snarere vender sig til en aldeles modsat Region i det poetiske Livs Sphære, hvori Grundtone og Belysning forholder sig til den *Øhlenschlægerske* Billedverden, som Middelalder til Nordens Oldtid, som Malerie til Plastik, som "*Sacotala*" til
 5 "Tusind og een Nat" etc etc. Modsætningerne ere næsten ligesaa mange som Strængene i vore Sjæle; dog kunde de vist kjærligt harmonere, naar enhver Top-Gren og ethvert Krone-Blad paa Poesiens store syngende Træ ikke daarlig vilde indbilde sig at være Træet selv eller idetmindste dets hele Krone. Med al Re-
 10 spect for Kroner og souveraine Throner - i den politiske Verden - i Konstens og Poesiens aandelige Fristat ere de Phantomer. I Alverdens store Digterchor kan jeg kun tænke mig een fælleds Hersker og aandelig Monark - det er Kjærligheden og den alsidige Begeistring for det Skjønne. Med *Øhlenschlæger* har jeg aldrig
 15 personlig staaet paa nogen fortrolig Fod; vore forskellige Livsanskuelser har ikke villet forene sig. [1,2 v°] Jeg har altid med Glæde erkjendt hans poetiske Verdens Rigdom; men i hans Fylde og Riigdom savnede jeg ofte, hvad der var mig vigtigst; dog de aandelige Verdner ere mangfoldige som Universets Solsystemer;
 20 jeg følte ikke Kald til at være en uselvstændig vandrende Planet om min geniale Forgjængers Sol, jeg følte selv Noget i mig af en aandelig Fixstjernes Ild og vore Veie adskiltes. Vor divergerende Retning har jeg allerede i min første Digterperiode betegnet paa den anskueligste Maade for enhver poetisk Psycholog i mine

4 + Nordens · 4 Plastik \ som Maanelys til Daglys · 5 + næsten · 6 Sjæle \ og ·
 6 + kjærligt · 7 + Top- · 7 + Krone- · 8 + daarlig · 9 + hele · 10 + - i den
 politiske Verden - · 11 aandelige Fristat < Verden B Sphære · 11 I Alverdens
 store Digterchor kan jeg kun tænke mig < og der gives kun · 17 + men i hans
 30 Fylde og Riigdom savnede jeg ofte, hvad der var mig vigtigst · 17 hans Fylde <
 Fylden · 18 Riigdom < Riigdommen · 18 + jeg · 18 hvad < den · 18 dog <
 men · 19 aandelige < poetiske · 20 følte < vilde · 20 + Kald til at · 20 +
 uselvstændig · 21 min geniale Forgjængers < hans · 21 følte < vilde · 21 Noget
 i mig af < om muligt være · 22 Fixstjernes Ild < Fixstjerne · 23 + paa den
 35 anskueligste Maade for enhver poetisk Psycholog

"sorte Riddere". Heraf fulgte, at *Øhlenschlägers* ældste og meest entusiastiske Beundrere sjælden bleve mine og omvendt. Derfor have de æsthetiske Kritikere, den *Øhlenschlägerske* Poesie tildeels har udviklet, sjælden været istand til at sympathisere med
 5 min Digtning, men ere som oftest optraadte som min Poesies og mit Publicums ivrigste Opponenten. En saa bestemt udtalt Idealisme og Supranaturalisme, som i min Poesie vandt Bifald hos Mange, maatte nødvendig sætte min Digtningens Aand i skarp Opposition med vore videnskabelige Realister, Rationalister og
 10 naturalistiske Empirikere, der med hiin velbehagelige æsthetiske Dannelse, der fordrer alle Livsdissonanser opløste i en skjønt udsmykket Endelighed, havde faaet al den Poesie, de vilde modtage, i *Goethe* og *Øhlenschläger*, og derfor ingen anden poetisk Livsanskuelse kunde taale. Blandt disse mine Opponenten maa jeg
 15 nævne Lexikographen og Historikeren *Christian Molbech*, der dog kun ved nogle svage Forsøg i Versification har practisk betegnet sin Aand i poetisk Henseende, medens han med en mageløs Selvtillid har troet at kunne analysere al Poesie ved et flittigt Studium af de æsthetiske Theorier. [2, 1 r°] Som Konst-
 20 dommer har han gjort sig temmelig almindelig forhadet ved Eensidighed Partiskhed og især ved en galdesyg Gnavenhed, der dog mere som virkelig Sygdom synes at fortjene Medlidenhed, end

1 Riddere" > (NB Stedet anføres) \ hvor hans Livsanskuelse indirecte og uden
 25 noget Angreb bestrides *) *) see de Sorte Riddere p.198-99-200-201 . 2 entusiastiske < eensidige . 2 sjælden < aldrig . 4 sjælden < aldrig . 4 til \ fuldkommen . 10 + naturalistiske . 10 hiin < en . 10 velbehagelige < nogen . 10 velbehagelige ◀ velbehagelig . 10 velbehagelige \ alt udjæv[nen]de . 10 æsthetiske ◀ æsthetisk . 11 Dannelse \ + der fordrede alle Livsdissonanser opløste i Endeligheden . 11 + der fordrer .. udsmykket Endelighed . 12 vilde < kunde . 14 kunde < vilde . 14 Blandt < Som en af de meest begavede af . 16 + dog . 16 Versification B Versification ("Vaar[< Mark]blomster og Hedeurter" 1810) . 17 han \ + dog . 18 Selvtillid \ har paataget sig at være [< ageret] Konstdommer og . 18 + har troet at kunne analysere al Poesie ved et flittigt Studium af de
 35 æsthetiske Theorier . 19 Som < som . 19 Konstdommer < saadan . 20 + har han . 20 temmelig almindelig B temmelig . 21 + især ved

Harme. Han har ikke ubetydelige Fortjenester som Sproggrandsker og Udgiver af vore gamle Sprogmindesmærker, men som Æsthetiker savner han Aandssundhed, Kjærlighed og poetisk Judicium. Min anden mærkelige Antagonist var *Baggesens* Angriber, Dr. *Peder Hjorth*, en skarp men smaalig Dialectiker uden store Overblik med haard Hud paa Sjælen, og en saadan Dristighed som Renomist og Forfægter af sine Meninger, at ingen nok saa bidende Spot endnu har bragt ham til Taushed. Han mangler hverken Dygtighed eller Forstand men i høi Grad Følelse, Takt, Beskedenhed og alsidig poetisk Aand. Min tredie og meest berømte Antagonist er Physikeren og Empirikeren *H. C. Ørsted*, der som Opdager af *Electro-Magnetismen* har et stort Navn i den lærde Verden, men hvis Anskuelse af Poesiens Natur ingen anden Gjendrivelse behøver, end hans eget videnskabelige Læredigt "Luftskibet", hvormed han har troet at gjøre Epoke i Poesiens Historie ved det gamle Forstandens Misgreb at sætte videnskabelige Læregjenstande i Vers. | Mine Modstandere have som oftest opereret mod mig under Masker, hvorunder dog deres eensidige Manerer have røbet dem. | *H.C. Ørsted* har ogsaa kun halv skjult under Anonymitetens Maske angrebet mig og ikke egentlig med Hensyn paa min Poesie som saadan, men som Videnskabsmand idet han i min Poesie har troet at finde Had til Videnskab

I ikke ubetydelige < betydelige · 3 Aandssundhed B Genialitet, Aandssundhed · 3 Aandssundhed \ og · 3 + og .. Judicium · 3 Judicium < Judicium *) *) Tillæg begynd \ \ p 3 · 4 var \ den som · 4 *Baggesens* \ ærekrænkende B heftige · 4 Angriber \ sagsøgte og domfældte · 5 + Dr. · 5 + men smaalig · 5 + uden store Overblik · 7 Renomist < Rennomist · 8 bidende B bidende og træffende · 9 Takt < og · 10 Beskedenhed \ og hvad der ligger udenfor hans egoistisk indskrænkede Begreb om Poesie og Videnskabelighed, bekæmper han utrættelig med alle mulige litteraire Konstgreb, for at mangfoldiggjøre sin Stemme og om muligt gjøre den gjældende · 10 + og .. Aand · 12 + i den .. Verden < + som Lærd · 13 Poesiens Natur < Poesien · 15 han \ + paa sine gamle Dage · 16 + det gamle .. Misgreb · 17 Vers \ Min første · 17 | [tillæg 4] · 19 + *H.C. Ørsted* .. Forstandshovmod · 19 ogsaa < dog · 19 + halv skjult · 20 Maske B lidet frimodige Maske · 21 med .. Poesie < som æsthetisk Konstdommer · 21 + som saadan

og Fornuft, hvor jeg dog kun har spottet med videnskabeligt Pedanterie og eensidig Forstandshovmod. Ørsted er ved sit Navn og sine Forbindelser een af Sjælene i vor nuværende eneste kritiske Tidsskrift: "Maanedsskrift for Litt.", hvori Molbech en Tid lang, ligesom tilforn i Maanedsskriftet "Athene", har ført det æsthetiske Ord. | [2a r°] Mod disse mine Antagonister har Publicum som oftest dannet den kraftigste Modvægt. Grundtvig har undertiden bekæmpet dem med poetiske Vaaben og Sibbern med filosofiske. Selv har jeg kun een eneste Gang taget til Gjenmæle mod litteraire Angreb.

En fuldstændig Opfattelse af Aanden og Characteren i min Poesie og en tilfredsstillende Belysning af det Ideeliv, der i min hele poetiske Virksomhed udtaler sig har ligesaa lidt endnu været mig som nogen anden dansk Digter til Deel. Hvad Poesiens Forhold til dens filosofiske Belysning og Opfattelse angaaer, da synes i det Hele Poesien i Danmark at være ilet betydelig forud for den klare æsthetiske Beskuelse af dens Væsen, og den polemiske Tone, der endnu bestandig er herskende i vor æsthetiske Kritik, betegner en urolig Gjæringstilstand i denne Region af den filosofiske Grandskning, som endnu er langt fra sin Udvikling til klar og rolig Bevidsthed om det Skjønne. Denne Mangel paa en æsthetisk Kritik med alsidig Opfattelsesevne, med Klarhed Dybsind Kjærlighed og Ro, er endnu een af de væsentligste Hindringer for det poetiske Livs lykkelige Udvikling i Danmark. Den Kamp mod anmassende Uforstand i overmyndig Bedømmelse af hvad der uden poetisk Aand og genialt Blik ikke lader sig theoretisk opfatte, maa enhver Digter endnu blandt os være beredt paa, der har Kraft og Mod til at aabne sig en ny og eiendommelig Bane. Den Digter som ikke vil spille sine høiere Kræfter i en saadan unyttig Kamp [2a v°] med enkelte æsthetiske Modstandere, der enten ikke kunne eller ville forstaa ham, og

sympathisere med ham, maa finde sig i maaskee hele sit Liv at staa afbildet i vore kritiske Aarbøger med de meest fortegnede og fuskeragtig fordreiede Træk, medens han med Deeltagelse og poetisk Følelse opfattes af Nationen. Dette har for en stor Deel været Tilfældet med mig. Mangen aandløs og upoetisk Opfattelse af mine meest eiendommelige Productioner er af Mangel paa en dybsindig belysende Kritik blevet staaende uanfegtet i vore periodiske Skrifter, og er siden uden Drøftelse og Kundskab til vor Litteratur gaaet over i Conversationslexika og fremmede Litteraturs Oversigter. Nærværende Tilbageblik paa mit Liv og de forskellige Perioder i dets poetiske Udvikling vil derfor maaskee ikke være Psychologen og en tilkommende poetisk-philosophisk Beskuer af min Virksomheds Forhold til den danske Litteratur uvelkomment. |

Min første meest lyrisk romantiske Digterperiode med episk og dramatisk Tendents (fra 1811 til 1814) characteriserer sig fornemmelig ved Følelsens Overvægt og Phantasiers Hang til at iklæde Ideerne, Verdensanskuelsen og det hele indre Liv en symbolisk Billedragt, uden [2,1 v°] bevidst Stræben efter plastisk Modelling eller yppig Udmaling af det ydre Liv, men med en desto inderligere Tilsluttelse til Ideelivet selv, til den ahnende Følelse og den aandelige Phantasies dunkle hemmelighedsfulde Regioner. At min Sjæl i denne Periode, der ikke først begynder med mit offentlige Forfatterliv 1811 men adskillige Aar tidligere, ofte henreves af Stemninger, der havde et sværmerisk Anstrøg, vil jeg ingenlunde negte. I min Skolegang digtede jeg og sang høit, naar jeg var ene, exalterede Venskabsudgydelser til min Fætter i Vestindien, og da jeg som Student havde læst *Youngs* Nattetanker var jeg ofte nær ved at faae Lyst til et pludseligt Spring ind i Aandeverdenen; jeg forstoppede engang, med for-

15 lyrisk < lyriske · 15 + romantiske · 15 romantiske ◀ romantisk · 16 1814 < 1811 · 16 1814 \ - 1814 · 23 Regioner > (Romantiker Mystik) · 24 + offentlige · 26 + jeg (og) · 30 Aandeverdenen \ og

sigtig Frygt for slige Griller, en Pistol, jeg undertiden med hine farlige Phantasier havde leget med. Krigen 1807 og Kjøbenhavns Bombardement havde udrevet mig af hine tungsindige Sværmerier og indstyrtet mig i det virkelige Livs mægtigste Hvirvel; Jeg
 5 havde hørt Kuglerne pibe Bomberne springe og staaet med Vaaben paa Volden med brændende Lyst til at hævne mine faldne Kammeraters Død paa en forhadt Fjende, medens Byen stod i Flammer omkring mig. Tre Nætters Bombe- og Raquet Fyrværkerie mellem nedstyrtede Tempelbuer, blandt myrdede og lem-
 10 læstede Qvinder og Børn, havde sat mig i den største Spænding og givet Livet en ny stor Interesse for mig i Tanken om dets Opoffrelse for Fædrelands- og Nationalitets-Ideen. Jeg havde ligegyldig seet min Studenterbolig i Aske med alle mine Manuscripter, hele min Barndoms og første [2,2 r°] Ungdoms-Lyrik.
 15 Det hele gamle Liv var som opgaaet i Flammer med Hovedstaden og alle mine Seiersdrømme. Jeg følte med dyb Harme mit Fødelands Ulykke og det overmægtige *Bretlands* Uretfærdighed. Jeg deelte mine Landsmænds Had og Forbittrelse mod Fjenden, og nogle af mine første og bedste Sange fra hiin Tid vare Krigs-
 20 sange, Opfordringer til Hevn og Hæderssange over vore Søkrige, som med den sjunkne "Najade" og i de hyppige Smaatræfninger ved vore Kyster hævnede Flaadens Ran og den krænkede Folkeret med Liv og Blod. Dog da denne Spænding var ophørt, drog jeg mig atter tilbage til min Ideeverden og til Beskuelsen af
 25 det indre Livs store Mysterier. Ethvert Udbrud af hiint indesluttede Liv i min Digting var mig en nødvendig og næsten ufrivillig Yttring af en Naturtrang; paa en planmæssig Konstuddannelse

1 / hine farlige < slige · 2 havde < har · 3 havde < har · 7 forhadt < stormende · 8 Tre < og tre · 9 + mellem .. Børn · 10 havde sat < satte · 11 og \ + havde · 12 Nationalitets- < Friheds- · 13 med \ al [< alt] min Smule Boskab B med min Smule Boskab · 20 og \ begeistrede · 22 Ran < Tab · 23 med < ved · 25 + det · 25 Ethvert < og ethvert · 25 + af hiint indesluttede Liv · 26 var < vare · 26 + en · 26 nødvendig < nødvendige · 26 ufrivillig < ufrivillige ·
 35 27 Yttring < Yttringer

havde jeg endnu ingen Ro til at tænke; der var en uafsladelig
 Higen i min Sjæl efter at gribe og fastholde Ideelivet og paa
 hvilkensomhelst Maade udtale hvad jeg dog ingen konstbestemt
 Form vidste til; at mine Digte fra hiin Periode ikke ere blevne
 5 meget meer ucorrecte og formløse, end de bleve, er mig næsten
 ubegribeligt. Enhver Form, der først tilbød sig, greb jeg iblinde,
 om dens Fuldenthed bekymrede jeg mig ikke stort, kun Ideen,
 det poetiske Indhold i al Poesie, var mig af Vigtighed, men med
 Rhytmer, Riim og alle ydre Betingelser for Formens Fuldenthed
 10 tog jeg mig det meget let og tillod mig den største Frihed. Dette
 var imidlertid saa langt fra at støde vor moderne æsthetiske Kri-
 tik, [2,2 v°] som siden ofte skiftede Princip, men dengang endog
 fordrede Ucorrecthed og Uforstand som Beviis paa *Genie*, at man
 endogsaa fandt Grund til tvivlsomme Auspicier for min *Genialitet*
 15 og for en mulig fuldendtere Aandsudvikling i min formeentlige
 Correcthed og de altfor gode Vers. I Anledning af et saadant
 Prognostikon skrev jeg mit lyriske Digt "Konstens Grændse". Til
 en aldeles modsat Yderlighed er Modekritiken i den nyere Tid
 gaaet over, og man har senere opstillet Formens tekniske Fuld-
 20 endthed som Poesiens høieste Opgave. Af Frygt for prosaisk
 Reflexion, var enhver dybere Tanke i Poesien ogsaa ilde anset af
 den samme vaklende Mode-Kritik, der siden efter en ny Mode
 vilde sætte Reflexionspoesien og Læredigtet paa Thronen. Dog
 vor Kritiks modsigende Fordringer blev jeg først langt senere
 25 opmærksom paa; jeg hengav mig i hele denne min første Ud-
 viklingsperiode aldeles til Fremskynderen og Raadgiveren i mit
 eget Indre. Hvad der gjærede og bevægede sig meest poetisk og
 eiendommeligt i mig gav jeg Luft. Kjærlighedens grændseløse

30 1 + endnu · 2 gribe og fastholde < fastholde og gribe · 2 + Ideelivet · 3 +
 konstbestemt · 8 men < og · 11 vor < vore \ + dengang · 11 moderne < yn-
 gre · 11 Kritik < Kritikere · 14 til \ at finde · 15 + for en mulig · 16 + I
 Anledning .. Grændse" · 16 et saadant Prognostikon < slige Ytringer · 18 Mo-
 dekritiken < man her · 18 nyere < senere · 19 + over · 19 + tekniske · 22 +
 35 vaklende Mode- · 22 + efter en ny Mode

Længsel og Higen uden bestemt Gjenstand og Maal gav min Poesie i Midten af denne Periode et nødvendigt sentimentalt Anstrøg, men det var ikke det forrige Aarhundredes haabløse og ureligieuse *Sentimentalitet*, der kun nedstirrer i Graven; det var

5 Romantikens Længsel efter Livsidealet paa Flugten mod en forklaret Tilværelse. Som i den indiske Poesie forbandt i denne Stemning en religieus Grundtone sig med Savnet og Længselen, og min Forkjærlighed for den platoniske Anskuelse af Kjærlighedsideen gav min erotiske Lyrik et vist luftigt Sving, hvori

10 mangan Landsmands solidere Natur savnede Kjødets og Blodets kjære Farver; dette var imidlertid ingen paatagen Rolle, jeg vilde spille, det var mit Væsens og min Naturs ufrivillige Yttringer, og det var kun Sandheden i Følelsen, der kunde give en saadan Poesie Liv og Farve. Det var som min Sjæl svævede mellem

15 tvende Verdner og Tilværelser, men ikke selv vidste til hvilken den vilde slutte sig. Om man endogsaa maa kalde saadanne Sjæls-tilstande sygelige saa ere de dog ligefuldt naturlige og poetiske. Jeg stod i Virkeligheden en høiere og skjønnere Tilværelse temmelig nær. Jeg var ikke fri for Ansats til den samme Lunge-

20 tæring, der havde bortrykket min Moder og tre af mine Brødre. Min Legemsbygning var fiin og spinkel. Jeg gav i lang Tid efter for mit Hang til at arbeide om Natten, og naar en Idee var ret levende hos mig, arbeidede den uafsladelig i min Sjæl baade i vaagen Tilstand og [3,1 r°] i Drømme. Al min Opmuntring udenfra bestod i at meddele en eneste fortrolig Ven mine Planer

25 Drømme og poetiske Udgydelser. Jeg levede kun i den Verden, jeg drømte mig, men den virkelige Verden, hvori mit Hjerter ingen Tilfredsstillelse fandt, syntes mig kun et flygtigt og lidet

30 2 + Midten af · 2 + nødvendigt · 3 + men det var .. Længselen · 3 forrige ◀ forige · 4 Graven; ◀ Graven · 6 + forbandt .. Stemning · 9 gav < karakteriserede · 9 min \ hele · 9 + et vist luftigt .. kjære Farver · 11 dette < Dog det · 11 + imidlertid · 11 + paatagen · 12 + og det var kun .. Liv og Farve · 16 + Om man .. temmelig nær · 20 bortrykket < lagt · 20 + af mine · 20 Brød-

35 re \ i Graven · 25 meddele < med · 28 + fandt · 28 + kun

frydeligt Overgangspunkt til det Liv og den Herlighed, min Aand hignede efter. Jeg havde vel med stor Deeltagelse fulgt *Napoleons* verdenshistoriske Kæmpegang til han besteg Keiserthronen, men fra den Time af var han ikke længer min Helt. Min Deeltagelse for Nationernes Liv var Tilskuerens, der seer paa et forvirret Batailllemalerie, uden Eenhed og Holdning, og hvori den eneste Hovedfigur er fortegnet. Jeg var saaledes unegtelig i en lidende Tilstand, mit hele Nervesystem var angrebet og jeg var i nogle Aar saa udmagret, at mine Venner og jeg selv ansaae mig for en vis Candidat til Tæringsdøden. Saaledes var min Tilstand, da mit første Bind Digte udkom (1811). Det indbefattede foruden endeel Ballader og lyriske Digte det østerlandske Eventyr "Parizade", der kun havde laant en Fortælling i "Tusind og een Nat" som Vehikel for en fri Composition, hvori min Anskuelse af **Livspoesien** var Formaalet. Disse Digte bleve modtagne med almindelig Deeltagelse og med en Kjærlighed, der ikke forstyrredes af nogen væsentlig Anke. Til denne min Digterlykke kom nu en anden, der havde ligesaa vigtig og vel endnu større Indflydelse paa mit Liv og min hele aandelige Retning. Den i disse Digte udtalte Kjærlighedslængsel uden Maal og Grændse vandt og aabnede mig det Hjerte og den rige qvindelige Aand, der uden Hensyn paa min udtærede Skikkelse og min snart formodede Død, sluttede sig med en længe skjult Kjærlighed til mig og et heelt Aar var Idealet og den hemmelige Gjenstand for mine meest begejstrede Kjærlighedssange. | Endelig vovede jeg at afsløre mit Hjertes Hemmelighed og min Lyksalighed blev stor; det var som min Poesie nu først var traadt ud af Drømmeverdenen i Livet og i den Elskedes Skikkelse. Hun var en Datter af den som Cameralist og Forfatter af den danske Landvæsensret hæderlig bekjendte *Jacob*

2 + Jeg havde vel .. Hovedfigur er fortegnet · 2 *Napoleons* < *Napoleon* \ fra min · 3 verdenshistoriske ◀ verdenhistoriske · 4 + den · 5 Nationernes < det politiske · 5 Tilskuerens < den fjerne Tilskuers · 24 + og den hemmelige Gjenstand · 25 Kjærlighedssange \ Endelig vovede jeg at erklære mig tydelig; hun · 25 | *Jitlæg 5J* · 28 Skikkelse < Billede

Mandix, der hører til Borger, Bondefrihedens ædle Talsmænd i Slutningen af forrige Aarhundrede. Uagtet min udsigtsløse Stilling gav han sit Minde til min Forlovelse med hans Datter; og han blev min anden Fader. Skjønndt Aar paa Aar gik hen uden at
 5 nogen Udsigt i borgerlig Henseende aabnede sig for mig har han dog ikke med et eneste Ord søgt at afdrage mig fra den brødløse Konst, i hvis Dyrkelse min Lyksalighed og bedste Virksomhed bestod. En svær Kamp med mine nærmeste Frænder havde jeg i denne Henseende lykkelig gennemgaaet, men her var den
 10 eneste Magt forhaanden, som kunde have drevet mig til at gaae den almindelige Vei for at leve. | Min Elskede blev i 10 Aar min Forlovede og har nu i en Række af 25 Aar (hine Forlovelses-Aar iberegnet) været min Aands og mit Livs meest velgjørende *Genius*. Baade min Kjærlighedslykke og min Digterlykke var næsten
 15 større, end min angrebne physiske Natur kunde udholde at bære den. | Elskeren i den lyriske Kjærlighedsroman, hvorunder jeg havde skjult min egen Følelse, maatte døe hos mig af **lykkelig** Kjærlighed; jeg kunde ikke anderledes, og jeg ventede ikke selv at overleve ham længe. | Den 2^{den} Deel af mine Digte og [3,1
 20 v°] Digtsamlingen "*Procne*" vare udkomne (1812, 1813) og vare ligeledes blevne modtagne med et Bifald, der langt oversteeg mine dristigste Forventninger. De indeholdt en Mængde Ballader Romanzer og lyriske Digte, hvoriblandt en heel Cyclus dannede hiin Kjærlighedsroman i Brevform, hvis objective Skikkelse dog
 25 ikke kunde skjule det subjective Kjærlighedsvæld, hvoraf Digtene vare udsprungne. Desuden indeholdt disse to Digtsamlinger mine to første dramatiske Studier: "*Mithridat*" og "*Turnus*".

Øhlenschlägers Ballader og *Hacon Jarl* havde vel gjort et stort Indtryk paa mig som paa enhver poetisk modtagelig Dansk; men

8 med \ med · 11 + Min Elskede · 14 næsten < dog · 15 min angrebne physiske Natur < mine Nerver · 16 | [tillæg 6] · 22 De indeholdt < Foruden · 23 dannede < (i *Procne*) havde fundet Plads i · 24 hiin < et Slags · 24 Kjærlighedsroman < Roman · 25 Digtene < de · 26 + Desuden

mit Bekjendtskab med *Schillers* Theater og siden med *Shakespeare*, hvis *Hamlet* og *Julius Cæsar* allerede 1811 vare fordanskede ved *Foersom*, havde en langt større Indflydelse paa mig, og *Ossian* maaskee den allerstørste; om hans store melankolske Taa-
 5 geverden drømte jeg en Tid baade Nat og Dag, medens den gode *Homer* kjedede mig. I det Hele maa jeg tilstaae, at de latinske og græske Classiker, som jeg fra Skolestudierne kjendte og siden udvidede mit Bekjendtskab med, vel kunne have bidraget til at danne min Smag og Konstsands; men de havde ikke udøvet noget
 10 væsentligt Herredømme over mit Hjerte. *Stoicismen* i *Epictet* havde vel i min Skolegang givet min Tanke om Aandens Frihed og Uafhængighed af hele det ydre Liv Næring. Enkelte glimrende Træk i Grækernes og Romernes Helteliv havde grebet mig, enkelte Oder af *Horatz*, adskillige Sententser af ham og *Seneca*
 15 havde interesseret mig, nogle Episoder i *Virgil* især den om *Euryalus* og *Nisus* og Bogen om *Dido* havde bevæget mig, men jeg beundrede Intet som Stort hos de classiske Digtere, før jeg længer hen fik Øie paa det store Skjæbnespil i den græske Tragoedie. Vor egen romantiske Folkepoesie tiltalte mig derimod i
 20 høi Grad, og min Interesse for Sagnverdenen og Even[3,2 r°]tyrets vidunderlige Sphære har altid været betydelig. Lyriken var mit tidligste Element; men min Higen efter at give store tragiske Ideer Form og Skikkelse i Characteertegning og dramatiske Compositioner var siden mit Bekjendtskab med *Shakspeare* blevet en
 25 Lidenskab hos mig. Al den Kraft, jeg hertil besad, concentrerede jeg i Anlægget til min "*Mithridat*", en Digting, som tildeels oversteg mine ungdommelige Kræfter og som nær havde kostet mig Livet. Ideen arbejdede i mig Nat og Dag og lod mig ingen Ro før Billedet var fremtraadt; og jeg anseer det endnu for en

1 *Schillers Theater* < *Schiller* · 9 havde ikke < have aldrig · 11 + havde vel .. grebet mig · 12 Enkelte \ store og · 13 grebet < begeistret · 15 havde \ vel · 17 de \ + gamle · 17 classiske Digtere < Gamle · 18 store \ gigantiske B store gigantiske · 26 + min

poetisk Production af nogen Betydning. Det blev allerede i Manuscript læst af adskillige Venner og sat meget høit. Jeg indsendte Tragoedien med de største Forventninger til Theatret; men da Digtningen altfor dristig overskred de aristoteliske Regler for Tidens og Stedets Eenhed, blev Stykket med et Complimentbrev sendt mig tilbage som uskikket til Opførelse paa vor Scene. Denne min første Digtergjenvordighed og Skuffelsen i mit store Haab satte mig i en saadan Stemning, at da jeg efter Læsningen af hiint Complimentbrev greb Kniven for at spise Frokost, overskar jeg, uden at mærke det, Halvdelen af en Fingerkno. Dette poetiske Saar er endnu efter 27 Aar kjendeligt og erindrer mig ofte om hiin lidenskabelige Time. Mit andet dramatiske Studium *Turnus* var correctere componeret, men stod i Kraft langt tilbage for det første; det har aldrig havt den Betydning for mig; det besad imidlertid nogen Fortjeneste og blev antaget af Theaterdirectionen, men aldrig spilt; hvorimod det skaffede mig, som begyndende dramatisk Digter fri Adgang til de kongelige Skuespil. – Det store bevægede Verdensliv udenfor mig agtede jeg i hele denne Periode kun lidet paa. Selv Flammerne fra Moskva, den store Armees Undergang og *Napoleons* Fald vare mig kun transitoriske Phœnomener i en Verden, i hvis voldsomme Omvæltninger jeg kun saae de blinde vulcaniske Kræfter i Menneskenaturen uden Aandsbevidsthed og fri Udvikling af Menneskelighedens Idee; selv i Tydsklands Befrielseskamp saae jeg kun det søndersplittede Folkeliv i Tvedragt med sig selv og de ædleste Kræfter uden Eenhed og Sammenhold i deres Inderste. Mellem Ideelivet og Menneskelivet var der mig et svælgende Dyb, som kun Kjærlighedens og Poesiens himmelske Regnbue kunde lægge Broen over. Jeg var bleven grebet af en Idee, som kun syntes

1 + nogen · 4 Digtningen < den · 5 + og Stedets · 5 + et · 7 Skuffelsen < Skuffelse · 9 overskar ◀ overskjar · 11 27 < 25 · 18 + Det store .. lægge Broen over · 18 agtede < mærkede · 19 paa < til · 25 Tvedragt < Kamp · 26 Sammenhold < Sammenhæng · 27 var < blev · 28 + Kjærlighedens og · 29 Broen < Bro · 29 var bleven < blev imidlertid · 29 bleven \ grebet

mig udførlig i Form af en stor romantisk Epopee i *Ariosts* [3,2
 v°] og *Tassos* vanskelige Ottave-Stanze. Jeg lod mig ikke af-
 skrække af Formen, som, ifølge mit dengang antagne Princip om
 et friere Riimsystem, faldt mig let, og jeg digtede mig ind i en
 5 Eventyrverdens Labyrinth, hvori Kjærlighedsideen var min Ari-
 adnetraad, og hvori jeg med Livspoesiens Verdensharpe, hvis
 Strænge *Genien* udspænder mellem Fjelde over Afgrundene, vilde
 dysse Tilværelsens Uhyrer i Søvn og opløse alle Dissonanser og
 Gaader i den forstyrrede Verdensharmonie. Jeg lod Ideen og
 10 Phantasien raade frit; jeg lod Følelsens Sluser staae aabne, og jeg
 vuggede mig i et Lufthav af ætheriske Skikkelser, hvori Himlens
 og Jordens Farver sammensmeltede, uden at bekymre mig om
 hvad den prosaiske Forstand vilde sige dertil og om nogen Sjæl
 vilde følge og forstaae mig eller ikke. Midt under denne Digtning
 15 og under den overvældende Følelse af det lyksaligste Kjærlig-
 hedsforhold syntes Sjæl og Legeme at ville adskilles: jeg faldt i
 en heftig Nervefeber, hvori jeg paa Grændsen mellem Liv og
 Død phantaserede om mit ufuldendte Digt. Denne Ideens Selv-
 arbeiden i Aand og Phantasie og en dyb Bevidsthed i Følelsen om
 20 min Kjærlighedslykke syntes at have været de tvende Traade, der
 dennegang holdt min Sjæl tilbage i Verden. Efter den lykkelig
 overstandne Crisis reiste jeg mig som til et nyt og kraftigere Liv
 og vandt en stedse voxende baade legemlig og aandelig Sundhed.
 Om den første har Ingen tvivlet som siden har set mig; den
 25 sidste har mine aandelige Modstandere, uagtet alle Vidnesbyrd,
 aldrig ret villet erkjende.

Jeg fuldendte min romantiske Epopee "**De sorte Riddere**", og
 den udkom 1814. [4,1 r°] Romantiken i dette Digt tilhører ikke
 det ydre men det indre Liv; dets Billeder og Farver ligne mere

2 Ottave-Stanze < Ottaveriim · 2-Stanze < -Stantze · 3 ifølge mit dengang
 antagne Princip < med mine fixe Begreber · 6 + hvis Strænge .. Afgrundene ·
 10 + lod · 16 + syntes .. adskilles: jeg · 16 faldt \ jeg · 18 Ideens < Idees ·
 25 + aandelige · 25 Modstandere \ og deres Eftersnakkere · 27 + og den udkom
 35 1814 · 28 Romantiken i dette Digt < Dets Romantik · 29 + det (ydre)

Skyggerne fra en *Laterna magica*, end Naturens og Menneskelivets Speilbilleder i den rene objective Digtningens Kilde. Det afbilder en idealistisk Verdensanskuelse i en Række af symbolisk phantastiske Tankebilleder i Eventyrets frieste Former, men uden
 5 nogen smaalig vidtudspunden Allegorie eller ideeløs Personification af Begreber, som upoetiske Commentatorer med blot dialectisk Forstand har villet søge deri. Denne mit Ungdomslivs mærkeligste Udgydelse er kun blevet seet og erkjendt med poetisk Blik af Faa, men blandt dem kan jeg nævne nogle af mine aandrige og meest geniale Venner, blandt Andre Digteren *Grundtvig*, som fra den Tid sluttede sig til mig og min hele følgende aandelige Virksomhed med trofast og uforandret Kjærlighed. Norges Løsrivelse fra Danmark i Aaret 1814, den i Nationallivet indgribende Spænding der gik forud for denne Begivenhed og det
 15 dybe Saar i Nationalfølelsen, som fulgte derpaa havde atter voldsomt udrevet mig af min Phantasieverden og indstyrtet mig i en mørk Periode af det historisk bevægede Liv. Ogsaa denne Gang maatte Digtningen udsone mig med Virkeligheden.

Min anden poetiske Periode vil jeg kalde den lyrisk-dramatiske, den indbefatter Tidsrummet i mit Forfatterliv fra 1815 til
 20 1822 og adskiller sig fra den første ved den bestemte og mere udviklede tragisk-dramatiske Retning samt i det Hele ved en kraftigere og sundere Tilværelse. Følelsen var endnu dog forherkende og den lyriske Grundtone kjendelig selv i de dramatiske
 25 Former. Subjectiviteten fremskinner undertiden i de objective Skikkelser dog mindst jo meer Characterens Differents fra min egen eller bestemt givne historiske Træk nødte mig til at vende Blikket udad. Kjærlighedens Opoffrelse af alt Jordisk, i tragisk Collision med Statskonsten og det ydre [4,1 v°] Livs mægtigste
 30 Lidenskaber, men med Fastholden ved dens himmelske og evige

I end \ den · 4 + i Eventyrets frieste Former · 5 eller \ en · 13 + Norges .. Virkeligheden · 15 fulgte derpaa < det [< den] efterlod · 16 en \ saa · 21 1822 < 1821 · 22 + tragisk- · 22 + i det Hele · 27 eller < og

Liv, der er deelagtig i Aandens Ukrænkelighed – er den Idee der
 gaær heelt igjennem mit Sørgespil *Blanca*. Æmnet var taget af
 en Novel i *Gil Blas*. Thomsons Behandling af samme Sujet har
 jeg først mange Aar efter gjort Bekjendtskab med. Frihedsideen,
 5 hævet og styrket ved religious Begeistring fremstillede jeg i Tra-
 goedien *Masaniello*, i Kamp med Tyranniet og Jammerligheden
 saavel i Fyrsternes som i Folkenes Lidenskaber, og med Aandens
 Seier selv paa Ruinerne af dens Triumphbuer i en Verden hvor
 Viisdom og Vanvid følges ad, og det Største nedtrampes i Dyndet
 10 af dets ustadige Tilbedere. I *Blanca* var Følelsen overveiende; i
Masaniello var Kraften og Phantasien stærkest. Begge disse
 Stykker udkom i eet Aar (1815) og gjorde overordentlig Lykke
 paa Scenen. Min Lykkestjerne som Digter syntes saaledes med
 disse to Arbejder at være culmineret. Men det store Bifald hos
 15 Publicum og en maaskee altfor berømmende Recension af min
 Ungdomslærer Professor *Jens Møller* opvakte nu hiin fjendtlige
 Opposition, der i hele 20 Aar ofte i høi Grad forbittede mig
 Digterlivet, og som næsten altid paany har reist sig, hvergang et
 nyt Digterværk af mig vandt almindeligt Bifald. Denne Opposi-
 20 tion, som fornemmelig yttrede sig i Maanedsskriftet "*Athene*" og
 som *Molbech* og *Hjorth* stode i Spidsen for, tog jeg dog i alle
 hine 20 Aar ingen offentlig Notits af. Jeg expectorerede mig un-
 dertiden øiebliklig i Epigrammer og enkelte bittre Udgydelser,
 men som aldrig kom udenfor min Pult, medens jeg som oftest var
 25 saa lykkelig i Udarbejdelsen af nye Digterværker at kunne glem-
 me alle Fjendtligheder [4,1 r°] alt Nid og alle Partier. Enhver
 heftig Idee – siger *Jean Paul* – det være en fix eller en lidenska-
 belig eller en videnskabelig, er en Dykkerklokke, hvorunder vi
 sidde beskjærmede mod hele det ydre Livs Ocean.

30 I denne min meest productive Digterperiode udbrød der i vor
 Litteratur hiin mærkelige og berygtede æsthetiske Krig mellem

1 er deelagtig i < deler . 2 + Æmnet var taget af .. gjort Bekjendtskab med .
 3 Sujet < Syjet . 13 + saaledes

Baggesen og *Øhlenschläger*, hvori, trods alle Smaaligheder og personlige Motiver, der dog aabenbarede sig en større aandelig Brydning, medens den gamle og nye Tids poetiske Aand kæmpede den sidste Kamp i Danmark. *Baggesens* Vid syntes ofte seirende, men Aanden i *Øhlenschlägers* Poesie havde Nationens *Genius* og de fleste af den nye Tids poetiske Gemytter paa sin Side. Jeg, hvis hele poetiske Liv i sin stille Udvikling langt mere udelukkende, end *Øhlenschlägers*, tilhørte det nye Aarhundredes angrebne Romantik, men i min productive Iver forholdt mig aldeles neutral kunde dog ikke undgaae at inddrages mellem de Kæmpendes Rækker, idet *Baggesen* som det syntes for at drille *Øhlenschläger*, uden dog i Grunden at kunne billige min Retning, ofte roste mig som den yngre heldige Medbeiler til *Melpomenes* Krands. Denne Berømmelse fra det Parti, jeg selv misbilligede, fremkaldte igjen mine Antagonisters Harm og Bitterhed, og bragte uidentvivil Dr. *Hjorth* i sin lidenskabelige Kamp for *Øhlenschläger* til at behandle mig med samme Uretfærdighed og Eensidighed som han behandlede *Baggesen*. En af de stærkeste og meest geniale Kæmper i vor nyere Litteratur har *Grundtvig* bestandig været. Han havde noksom yttret sin Begeistring for Aanden i *Øhlenschlägers* nordiske Digte, og han stod for bestemt i Opposition til hele det 18de Aarhundredes Aandsretning til at han i denne Kamp heelt kunne træde [4,2 v°] paa *Baggesens* Side; men *Øhlenschlägers* senere Retning tilfredsstillede ikke hans dybere Aand, og uden at skaane *Baggesens* Svagheder tog han med mandig Kraft denne Digtens Genialitet i Forsvar mod det *Øhlenschlägerske* Parties Uretfærdigheder. *Grundtvig* harmedes ogsaa over den Forfølgelse, der forbittrede mit fredelige Digterliv og han slog med sin *Thorskølle* nogle Dommedagsslag mellem

2 aabenbarede sig < gaaer · 3 Aand < Liv · 6 de fleste af < alle · 7 + i sin stille Udvikling · 10 mellem de Kæmpendes Rækker < i Kampen · 11 + som det syntes · 13 heldige < heldigere B heldigere · 16 + Dr. < P · 19 + nyere · 24 tilfredsstillede \ ham · 24 + hans dybere Aand · 29 mellem < mod

mine Antagonister, hvorved han kom i en heftig Feide med den yngre *Heiberg*. Dette udmærkede Talent, der siden fik borgerlig gyldig Bestalling som Theaterdigter og virkelig gjorde Epoke i Theatrets Historie, som Vaudevillens Indfører og det lette nyere Lystspils Organ, kunde med sin letsindige meest vittig overfladiske Tendents ikke finde Behag i min alvorlige Retning; han har desuden ofte i sin Stræben efter at gjøre Lykke anseet ethvert Krigspuds og ethvert Middel til at blænde og skuffe Publicum for tilladeligt, og han har af og til med sine lette Vaaben staaet i Rækken af mine Modstandere, ligesom han ogsaa har bekæmpet *Øhlenschläger* og siden *Hauch*, saasnart denne Digter indtog nogen betydelig Plads. I sit overgivne Digt "Julespøg og Nytaarsløier" havde *Heiberg* tildeels parodieret mit Sørgespil *Blanca* og satiriseret over den Lykke, det havde gjort. *Heiberg* var ikke den eneste af vore yngre Digtere, som fandt den Plads for høi, Publicums Bifald havde hævet mig til, og som syntes at ville have Pladsen paa vort Parnas ryddet til sig selv ved saavidt muligt at skubbe Forgjængerne til Side. *Øhlenschläger* have de fleste dog, paa *Heiberg* nær, af en vis Pietet troet at burde skaane, som den ved lovlig *Anciennitet* første i vor nye poetiske Æra; men i smaalig Rangstrid om Pladsen ved hans Side have de som oftest forglemt, at Litteraturens og Poesiens fortryllede Land er en aandelig Fristat, som hverken veed af Konger eller Kronprindser eller Arveprindser at sige, men hvor enhver *Genius* kun kan være størst i sin egen individuelle Verden, uden at han derved gjør nogen Anden Rangen og Værdigheden [5,1 r°] stridig i hans

1 Antagonister # Anst . 3 Epoke < Opsigt . 5 meest vittig < og . 6 ikke < aldrig . 7 ofte < bestandig . 8 ethvert Middel B ethvert litterairt Middel . 9 af og til < bestandig . 9 + med sine lette Vaaben . 10 + ligesom han .. betydelig Plads . 13 *Heiberg* < han . 13 parodieret > villet parodiere . 17 til < for . 18 skubbe < rive . 18 til Side < af Pinden . 18 have < har . 19 + paa *Heiberg* nær, af en vis Pietet . 19 skaane < taale . 20 + ved lovlig *Anciennitet* . 22 + aandelig . 23 + eller Arveprindser . 24 men < og . 24 kun kan være < er . 25 + egen individuelle

Sphære. Men disse Sphærers og Verdnens Rang indbyrdes kan efter min Mening ikke bestemmes af een eller ti maaskee neppe af alle Tidsalderes Mening; for det høieste og frieste Aandens Blik er al Maalen af det Umaalelige dog en Latterlighed og alle
 5 Bestræbelser for at faae en aandelig Rangforordning erkjendt barnagtige.

En anden yngre Digter *N. Søtoft*, som først med Hengivenhed havde sluttet sig til mig men (uden Tvivl) følt sig krænket ved mine private Bemærkninger over et Arbeide, han havde meddeelt
 10 mig, optraadte nu ligeledes som min Opponent i sit satirisk-phantastiske Skuespil, "Aandernes Maskerade", et Product i *Tiecks* Maneer, der ikke manglede geniale og poetiske Enkeltheder, men hvori han vilde hævde sig en anstændig Plads i vort Digterchor ved at sætte *Øhlenschläger* paa en aandelig souverain Throne,
 15 ved hvis Fod han som den lystige Person blandt Hofmændene tillod sig en Himmelsprætleeg *in effigie* med enhver anden Digter, der muligen kunde gjælde for en aabenbar eller hemmelig Kronpretendent. Jeg slap dog temmelig anstændigt fra denne Maskerade, og fik Lov til at spille *Euripides*, medens *Øhlenschläger* agerede *Sophocles*. Godmodigheden i denne Spøg var
 20 kjendelig og jeg tog den phantasierige Digter den ikke værre op, end den var meent. Ogsaa den ædle høihjertede *C: Hauch* var en lidenskabelig Tilhænger af *Øhlenschläger* men havde endnu ikke selv vundet sig noget betydeligt Navn som Digter. Han lod sig af
 25 sin udelukkende Hengivenhed for *Øhlenschläger* inddrage i hiin æsthetiske Krig, og vendte ligeledes i Kampens Hede et Øieblik sine [5,1 v°] Vaaben mod mig. Da han siden fremtraadte med selvstændig Kraft og Aand og banede sig en eiendommelig Vei

30 2 + efter min Mening · 2 + eller ti · 3 Mening \ og · 4 + dog · 7 yngre < ung · 9 over < om · 14 souverain < aristokratisk · 16 + *in effigie* · 19 + at · 20 var \ dog · 21 phantasierige < pirrelige · 22 Ogsaa < Endogsaa · 22 *Hauch* \ der dengang · 23 + havde · 24 vundet < fundet · 24 + betydeligt · 24 Digter. ◀ Digter; B Digter; han · 26 + et Øieblik

som Digter, knyttede der sig et sandt Venskab imellem os og vi lærte gjensidig at erkjende og forstaae hinanden. I hiin bevægede Periode i vor poetiske Litteratur, hvori min Productivitet kappedes med mine Opponenters negative Virksomhed, og Publicums

5 Bifald ikke i nogen kjendelig Grad kjølnedes, frembragte jeg det lyrisk-dramatiske Eventyr "Reinald Underbarnet", der ligesom "de sorte Riddere" havde en poetisk-philosophisk Verdensanskuelse til Formaal men det lykkedes mig at give denne Digtning en langt større Livsfriskhed og en Form som behagede den større

10 Læseverden. Min Reinald Underbarnet er en eventyrlig naturpoetisk Fremstilling af Menneskelivets og den hele Naturs Frigjørelse og Forklarelse ved Tilegnelsen af det Tilværelsens Mysterium, der forener Gud med Verden og gjenoptager Menneskenaturen i det guddommelige Livs Sphære. Jeg hverken kunde eller vilde

15 med naturvidenskabeligt Blik gennemtrænge den materielle og physiske Verden: det var mig nok at løsne dens Tunge og lade den udtale Følelsen af sit Fangenskab og Længselen efter Befrielse fra den dæmoniske Trolddom, der ligesom forvandler og fængsler Tilværelsen. Befrieren var i mit Eventyr den poetisk-christelige Barneaand, der ikke ved egen Kløgt og Kraft men ved

20 Tilegnelsen af Guddomskraften i Fromheden og den evige Kjærlighed kan fremkalde Menneskelivets og Naturens mægtige skjønndt endnu dog bundne Aander til Kamp for det tabte Paradiis. Dog kun i den himmelske Forløsnings Tegn findes Nøglen, der

25 løser Livsgaaden og atter aabner den store lukte Helligdom, hvori den forløste Natur skal gjenfinde sin tabte Herlighed og selv blive et luttret Tempel for det befriede Menneskeliv. Dette Digt udkom 1816. | Ideen var saaledes indhyllet i Eventyrets Billeddragt og Naturpoesien saa simpel anskuelig, at det kunde fornøie Børn og

2 bevægede < urolige · 3 i < af · 4 + negative · 4 og \ + da · 9 den større Læseverden < Læseverdenen · 12 Tilegnelsen af det .. Livs Sphære < Christendommen · 16 physiske ◀ psysiske · 24 Dog kun < og som ene · 24 findes < kan finde · 27 et \ et · 28 | [tillæg 7]

selv underholde hvor det ikke gennemtrængtes med Dybsind. Baggesen yttrede sig begejstret derover. I et Exemplar af dette Digt har han skrevet:

5 Nu føler jeg mig i det Lille stor
 Og i det Store meget lille
 Af Øinene, jeg aabnede som Noer
 Paa mine Kæmpekinder Taarer trille. |

[5,2 r°] *Hauch* angreb det flygtig i Fortalen til sit Ungdoms-
 arbeide "Contrasterne" uden at det lod til, han havde lagt Mærke
 10 til Ideen og Betydningen i mit Digt. Interessant var det mig fem-
 ten Aar efter at see hvorledes denne Digter i sin "Hamadryade"
 som udkom 1830 paa en heelt forskjellig Maade havde forsøgt at
 opløse en lignende poetisk-philosophisk Opgave. I dette Digt
 fremstiller han ligeledes den store Naturs Frigjørelse og For-
 15 klarelse men efter sit daværende aandelige Standpunkt, ved Vi-
 denskaben og Genialiteten i Forening med uskyldig Kjærlighed
 til Naturen. Det onde Princip rigtignok kaldet *Antichrist* fanges
 og fængsles af den poetisk begejstrede naturphilosophiske Aand
 og ved dens *Magia alba*, dog uden at Christendommen bliver
 20 Befrieren. Uskyldigheden og Kjærligheden maa derfor ogsaa i
 denne Fremstilling gaae tilgrunde. Det reent Menneskelige og det
 høieste Guddommelige i Følelsen maa opoffres for Kjærligheden
 til Videnskaben og for en Trolddomspagt med den skønne mæg-
 tige Naturaand. Den seirende Intelligents i den naturphilosophiske
 25 Aand der stræber at gennemskue alle Naturriger, vil ikke gjøre
 den fra Dæmonerne befriede Verden til et Guds og Christi Rige
 men – til sit eget: Eventyrhelten vil selv være dets Konge og dets
 Gud, han formæler sig med Naturskønhedens mægtige Aand og
 indvier den befriede Verden til sit Brudekammer.

|| denne Digter < han · 17 + rigtignok kaldet *Antichrist* · 19 Christendommen
 \ + derfor · 23 + skønne · 24 Naturaand < Kreftaand \ i Naturen >

Paralellismen mellem disse to Digte angiver klarere, end nogen anden Udvikling, Divergentsen i min og *Hauchs* Verdensanskuelse endnu 1830. I de sidste syv Aar, vi siden som Colleger ved Sorøe Academie ere traadte hinanden nærmere, ere vi ofte
 5 aandelig mødtes paa de høieste Punkter, og jeg erkjender i ham en af de ædleste og herligste poetiske Naturer, jeg er kommen i venlig Berørelse med.

[5,2 v°] Den religieuse Grundtone i min Poesie og den Livsanskuelse der ikke kan finde nogen anden Opløsning af Tilværelsens store Dissonantser, end det umiddelbar aabenbarede Led mellem Eenheden og Mangfoldigheden i Guddoms- og Menneskenaturens Forener og Forliger, denne min eiendommelige AandsRetning synes fornemmelig at have været den Anstødssteen, der har været vore Realister og naturalistiske Empirikere ufordrageligst. Mine religieuse Anskuelser, og deres Overeensstemmelse med vor evangeliske Kirkes Grundlærdomme fremtræde kjendeligst i mine "Høimessepsalmer", som udkom 1825 samt i mine Morgensalmer og Cantater og endelig i mine "Morgensange for Børn" 1837. Secterisk Ukjærlighed og sygeligt Hængehoved-
 10 Væsen er mig ligesaa modbydelig, som den forstandshovmodige *Naturalisme* og fade *Rationalisme*, men al aandelig *Intolerance* den være religieus eller videnskabelig er mig forhadet.

Allerede i Aaret 1815 havde jeg udgivet mit bibelske Drama "Røsten i Ørkenen" eller *Johannes* den Døbers Død, som jeg
 15 ligesaa gjerne kunde have kaldet det. I dette Digt havde jeg udtalt

294 24 + Intelligents i den · 294 27 Eventyrhelten < han · 294 27 dets < dens · 294 27 dets < dens · 294 28 + formæler sig · 294 29 sit \ eget
 9 af < paa · 10 det < den · 10 Led mellem Eenheden og Mangfoldigheden <
 30 i Guddomsforløsningen og det evige Liv · 12 + Aands · 13 + at · 15 + Mine religieus Anskuelser, og deres Overeensstemmelse .. religieus eller videnskabelig er mig forhadet · 15 Anskuelser \ der dogmatisk [< i det Væsentlige] stemmer · 15 + og deres · 15 Overeensstemmelse < overeens · 16 evangeliske < protestantiske · 17 mine < min \ Samling af · 18 "Morgensange for Børn" 1837 >
 35 "Morgensange og Aftensange" 1837-38 · 20 er > var · 22 er > har været

min Anskuelse af den christelige Aabenbarings Indgribelse i
 Menneskelivet, som et stort Verdensdrama, hvori Handlingen
 poetisk fremgaaer af en Kamp mellem Himlens og Afgrundens
 Magter, | der give de reent menneskelige Motiver en høiere
 5 Betydning og Kraft og i usynlige Aandechor ledsage den dramati-
 ske Udvikling. | 1816 udkom min Tragoedie "Hyrden af *Tolosa*",
 hvori Charactertegningen maaskee allerbedst er lykkedes mig;
 denne romantiske Tragoedie indeholder en Fremstilling af det
 christelige Ridderskabs Seier over *Islamismens* truende Overmagt
 10 i Slaget ved *Tolosa*, hvor Sagnet om hiin ubekjendte Hyrde, der
 frelste de christne Hære ved at vise dem en Stie over Bjergene,
 aabnede en viid Mark for Phantasien og den frie romantiske
 Opfindelse. Mine fleste lyriske Digte fra denne Periode ere sam-
 lede i min "Julegave", som ligeledes udkom 1816 og desuden
 15 indeholder et Eventyr "Hr. *Helias* og Jomfru *Beatricia*", ligeledes
 af tragisk-romantisk Indhold men i hvis Form Efterligningen af
 den forældede Krønikestiil dog vistnok var et Misgreb. Min
 Tragoedie "Løveridderen" hører til samme frugtbare Tid og ud-
 kom ligeledes 1816. Det er en romantisk Skjæbnetragoedie, om
 20 man saa vil, men den knu[6,1 r°]sende Nødvendighed udspringer
 her i sit inderste Væsen af Friheden selv i Villiens Tilegnelse af
 den tragiske Arv, der som sin egen *Nemesis* gaaer med Rædsel
 gennem Menneskenaturen. Jeg troer det er lykkedes mig at give
 Lidenskaben og de tragiske Characterer Styrke, men den Tone
 25 som harmonisk skulde opløse de stærke Dissonantser kunde ikke
 trænge igjennem uden at Formen maatte sprænges. I en Række
 Ballader, ligesom i Tragoediens Epilog, søgte jeg de opløsende
 Accorder.

30 I af ◀ af af. 3 + poetisk · 4 | [tillæg 8] · 8 denne < den · 8 + romantiske
 Tragoedie · 8 det christelige Ridderskabs < Christendommens · 9 *Islamismens*
 truende Overmagt < *Islamismen* · 9 Overmagt \ og · 15 Eventyr \ om · 15 lige-
 ledes .. i hvis Form < hvori · 20 + men · 21 selv \ og · 21 af \ Fædrener ·
 23 + er · 25 Dissonantser ◀ Dissonancer · 26 trænge < gennemtrænge \ og
 35 Mørket og · 27 ligesom < som · 27 + i

I min Stræben efter den objective Digtning's Fastland, satte jeg i hele denne Tid dog kun flygtig Fod paa et eller andet fremspringende Fjeld eller historisk Forbjerg, medens jeg endnu med større Lyst dukkede mig i Eventyrets vidunderlige Ocean; at mine Skikkelser imidlertid antog mere og mere Fasthed, selv hvor jeg bevægede mig i Eventyrverdenen og de frie Phantasiers Regioner vil man maaskee have bemærket ved mine Menneskeskildringer i mit større Eventyr "de Underjordiske" der udkom 1817. Med Benyttelsen af de locale Sagn, der knytte sig til Folkelivet paa Bornholm i vor Middelalder, dog uden fast historisk Standpunkt, gav jeg i denne Eventyr-Roman Phantasien og Opfindelsen det frieste Spillerum ved alle Elementaanders Indblanding i Menneskelivet.

Efter disse mine frugtbarste Ungdomsaar, hvori Kjærligheden og Poesien havde skjænket mig en uendelig Rigdom af Lyksalighed, medens jeg dog stundom havde lidt meer end noget Menneske kunde mærke, af den ukjærlige Opposition, jeg dog ikke for Publicums [6,1 v°] Skyld behøvede at bekymre mig om, søgte jeg et friere Blik paa Livet og Verden ved en Udenlandsreise, som ogsaa i Aarene 1818 og 1819 ved kongelig Understøttelse blev iværksat. Jeg saae Tydskland, Frankerige, Schweiz og Italien. I Rom fuldendte jeg mit dramatiske Digt "*Tassos Befrielse*", hvori jeg havde søgt at befrie mig selv fra alle Digterlidelser i Udtalelsen af hiin Digtermartyrs Kamp med Livet og aandelige Seier i Døden, medens han lod Laurbærkronen flyve sig forbi, som et Klenod, han havde Kraft til at resignere paa, idet Begejstringen og Kjærligheden hævede ham ud over Endeligheden og al dens Jammerlighed. | Dette Digt udkom 1819. Det synes at have vakt større Deeltagelse i Tydskland, end i Danmark. Det er ligesom Hyrden af Tolosa udkommet i tvende tyske Oversættelser og jeg har af begge seet en tredie i Manuscript. |

2 dog < Dog · 5 Fasthed, selv hvor jeg B Fasthed ei alene i Dramaet men selv hvor jeg · 7 Menneskeskildringer < Menneskeskildringer >

Reisen havde en væsentlig og vigtig Indflydelse paa mit Liv og
 dets alsidige Udvikling. Den indtraf i hiin politiske Gjørings-
 periode under Congresserne i *Aachen* og *Carlsbad*, da Ønsket om
 Constitutioner var almindeligt i hele Europa, da de dæmagogiske
 5 Bevægelser ved Universiteterne, og *Kotzebues* Mord satte mange
 Gemytter i Uro. Jeg fornå hiin Tidsaandens Retning og maatte
 agte det Ædle hos det liberale Parti, uden at kunne billige dets
 Eensidighed og Extravagance. | Een af de meest livlige, kund-
 skabsrige og interessante Frihedens Heroer blandt de tyske
 10 Videnskabsmænd, jeg traf paa, var den juridiske Professor *Wel-*
cker i *Heidelberg*. Dog over Politiken forglemte jeg ikke Reisens
 poetiske Formaal. | Ved at see en større herligere Natur og en
 mangfoldigere Menneskeverden ved at beskue Konstens evige
 15 Mesterværker, ved at gribes af Høiheden og Storheden paa Men-
 neskelivets Panoramapunkter, fik jeg en sandere Maalestok i min
 Sjæl for Nationers og Tidens Liv med deres positive og negative
 Størrelser. Ved at tumle mig blandt de fremmede Menneskemas-
 ser, ved at staa ene paa de høie Bjerge, ved at see Vulkaner og
 brusende Strømme under den gamle rolige Stjernehimme, hvor
 20 Karlsruvognen pegede mod Nord og min Længsel fløi med Skyen
 mod Fædrenelandet, følte jeg i de meest blandede Stemninger af
 Henrykkelse og Veemod Enkeltlivets underfulde Forhold til
 Universet og dets evige Bærer. Poesien og Kjærligheden fulgte
 mig, og [6,2 r°] mangt Elskovsdigt fløi over Bjergene til hende,
 25 der var mig kjærest. De store Verdensdecorationer gled mig
 forbi; venlige Skikkelser mødte mig og forlod mig, og uforglem-
 melige Billeder blev tilbage i min letbevægelige Sjæl. Jeg leed

297 8 + der udkom 1817 · 297 17 den \ Forfølgelse den · 297 23 jeg \ tildeels
 30 allerede herhjemme · 297 28 | [tillæg 9]
 2 + Den indtraf i hiin politiske Gjøringsperiode under Congresserne i *Aachen* og
Carlsbad, da Ønsket om Constitutioner var .. Eensidighed og Extravagance · 3 +
 under .. *Carlsbad* · 3 da < efter · 4 da < og · 4 + de · 8 Extravagance \ og
 uden over Politiken at forglemme Reisens poetiske Formaal · 8 | [tillæg 10] ·
 35 13 mangfoldigere < større · 15 Panoramapunkter # Panom · 18 + de

ofte meget af Hjemvee, og forfulgtes undertiden af tragiske Drømme; jeg stod da undertiden som en Flygtning, der strax skulde bort igjen, paa en øde natlig Gade i mit Hjem og stirrede op til de velbekjendte Vinduer, for blot at see et Glimt af den, jeg længtes efter – men da viste den grusomme Drøm mig engang et Dødningehoved fra den Elskedes Vindue og jeg vaagnede med Rædsel langt borte i det fremmede Land. Posthusene vare mig de kjæreste af alle Bygninger i Verden, og de første, jeg besøgte i enhver stor fremmed Stad; fandt jeg da et Brev fra Hjemmet, var min Lykke mageløs; da kunde jeg først see den fremmede Stad med Lyst og Glæde. Af de ikke faa udmærkede Mennesker, jeg mødtes med og skiltes fra var Ingen mig kjærere, end den geniale *Ludvig Tieck* i Dresden. Jeg saae ham i en heel Maaned næsten daglig med hans elskværdige Familie, og hans hjertelige Venskab var en af de skønneste Skatte, jeg medbragte fra denne Reise. Adskillige Aar senere havde jeg den Glæde at gjensee denne rige *Genius* i hans skønne uforandrede Familiekrede, og vise ham i min Hustru Originalen til den unge Piges Portrait, der paa hiin første Reise allerede havde besøgt ham med den omflakkende Elsker. Jeg kappedes med ham i at fortælle Eventyr; med hans ægte romantiske Aand [6,2 v°] følte jeg mig beslægtet, og af alle Tydsklands dalevende Digtere var der ingen, jeg heller vilde slutte mig til end ham. *Goethe vilde* jeg ikke besøge: hans Personlighed forsaavidt den aabenbarer sig i hans Skrifter, har jeg aldrig elsket, og med den fuldeste Erkjendelse af hans *Genio*, har jeg baaret et Slags Had til den Livsanskuelse, jeg har fundet i hans Værker.

Den phantastiske geniale *Hofmann* havde jeg ønsket at gjøre Bekjendtskab med; jeg havde Brev til ham fra *Tieck* men søgte

I tragiske \ Visioner i . 3 + en . 4 + blot . 5 + engang . 6 + fra .. Vindue . 9 Stad \ og . 10 mageløs \ og . 10 + først . 11 ikke faa udmærkede < mangfoldige elskværdige . 19 den omflakkende Elsker < den reisende Danske < mig B den omflakkende Student . 20 Jeg < og . 27 Værker < Poesie . 29 til < fra

ham forgjæves i hans Huus, og ikke i "Kneipen". *Mathison*,
Rückert og *Grillpartzer* gjorde jeg et flygtigt Bekjendtskab med; |
Undines og *Sigurds* ridderlige Digter traf jeg først paa min anden
 Reise venligt sammen med; | men *Atterbom* saae jeg et Glimt af
 5 paa denne Reise; med denne elskelige svenske Digter saavel som
 med hans tvende udmærkede Landsmænd *Geijer* og *Beskow*
 traadte jeg siden i et venligt Forhold. | I Frankerige var endnu
 ikke dengang den nye romantiske Digerskole opstaaet, der siden
 har fremkaldet en *Victor Hugo* og saa mangen anden **glimrende**
 10 *Genius*. Den geniale Fru *Staël* var nylig død og den elskværdige
Chateaubriand traf jeg ikke. *Talma* og Mdsl. *Mars* fik jeg dog
 Leilighed til at beundre i den ældre classiske Skoles Tragoedier,
 som dog allerede dengang ikke syntes at tilfredsstille Tidens
 poetiske Fordringer. Den nytydske Konstskoles Heroer *Cornelius*
 15 og *Overbeck* traf jeg i Rom. | *Thorwaldsen Freund* og alle
 Kunstnerne i Rom paa den Tid hørte der til min jævnligste Om-
 gangskreds. Min Beundring for Sculpturens antike og nye Vid-
 undere og Konstens mageløse Mindesmærker i Italien, Indtrykket
 af de store Naturscener og af det hele mangfoldige Reiseliv blev
 20 under Reisen selv til Lyrik, og to Bind Digte som jeg udgav efter
 min Hjemkomst 1820 kaldte jeg "Reiselyren". De lyriske Digte
 i denne Samling ere sammenknyttede til en poetisk Heelhed ved
 Udmaling af Reiselivet og af mine individuelle Stemninger i et
 Slags idyllisk Form. Dog inden jeg samlede disse Reisedigte,
 25 som jeg siden fortsatte i Samlingen: "Smaadigte og Rejeminder"
 1832, maatte jeg i Følelsen af den hjemlige Glæde, sætte mig ret
 tilbage i det ved Reisen afbrudte fortrolige Stueliv ved at fortælle
 Eventyr og gamle Historier. Eventyret "det høie Spil", og

30 2 | [tillæg 11] · 4 med; ◀ med. · 4 + men *Atterbom* saae jeg et Glimt af ..
 Forhold · 5 + svenske · 6 med \ saavel som med · 7 | [tillæg 12] · 14 + poe-
 tiske · 15 + *Freund* · 15 + alle · 16 + der · 17 for \ vor store *Thorwaldsens*
 Værker som for · 17 antike < antique · 17 + og nye · 21 + 1820 · 22 sammen-
 knyttede < sammenbundne · 23 + af (mine) · 24 Reisedigte < Rejeminder ·
 35 26 Glæde \ ved · 26 + ret

"Sphinxen", ligeledes et Eventyr, som i den callot-hoffmanske Maneer vilde characterisere hin barokke Poesie, blev næsten improvisatorisk opfundne ved at fortælle Eventyr for Børn. Den muntre og humoristiske Tone i disse Productioner vidnede uden-

5 tvivl om den Sindets Friskhed, jeg hjembragte fra Reisen. [7, 1 r°] Fortællingerne "Altertavlen i Sorøe" og "Moster Maria" vidne ligeledes om Overgangen til en ny Periode i mit Digterliv, idet jeg førstegang i disse Fremstillinger havde grebet Charac-

10 teertræk og Begivenheder af den nyere Tids daglige Liv, uden derfor at ville tilegne mig den nederlandske Stiil i Poesien, der samtidig med det saakaldte *Genremalerie* siden blev en Modesmag i vor Litteratur. Disse "Eventyr og Fortællinger" udkom 1820. Et andet Bind Fortællinger i samme Smag og maaskee med endnu mere objectiv Character udgav jeg 1827. Blandt disse

15 "Noveller" anseer jeg "Konstberiderfamilien" for den heldigste. Inden den heelt objective Retning, som characteriserer min sidste Digterperiode imidlertid blev herskende, skrev jeg endnu et Par dramatiske Stykker, der vandt mindre Deeltagelse, end de fore-

20 gaende. Tragoedien "Kampen for Valhal" var et Natstykke tildeels i oldnordiske Former, hvori den gamle Asalæres Fortrængelse af Christendommen, og Hedninglivets sidste Kamp og Undergang paa Island fremstilledes i en saadan Belysning af Mytheglimt og vilde Lidenskabsblus paa den nordiske Vulkan-

25 grund, at Skikkelserne maaskee tabte i Klarhed, hvad jeg troede de skulde have vundet i Betydning og Kraft. Dette Stykke udkom 1821. Jeg indsendte det ikke til Theatret. Samme Aar udgav jeg Komedien "Magnetismen i Barbeerstuen", hvori jeg ikke vilde gjøre den dyriske Magnetisme, men kun dens Misbrug i Qvaksalverhænder latterlig, det var et Forsøg paa at gjenindføre vor

4 vidnede < vidne · 8 Fremstillinger \ med roligt Naturstudium · 8 grebet < opfattet · 12 Eventyr < "fire · 12 + og · 13 + Et andet .. den heldigste · 18 Stykker < Arbejder · 18 der \ dog · 20 i \ et Slags · 20 Former < Vers · 23 vilde < nordiske · 23 Lidenskabsblus < Lidenskabsvulkaner · 23 paa < i · 23 + paa
 35 den nordiske Vulkangrund · 24 + maaskee · 28 + kun

5 nationale Komoedie ved Fremstillingen af nye Daarskaber under de gamle holbergske Masker. Hvorvidt Forsøget lykkedes er vanskeligt at bedømme, da Stykket ikke kom paa Scenen, hvortil det var beregnet. Foruden "*Blanca*" og "*Masaniello*" har af mine
 10 dramatiske Stykker kun "*Hyrden af Tolosa*" været fremstillet paa vor Skueplads. De have alle tre vundet betydeligt Bifald; men det sidste udfor[7,1 v°]drede et større scenisk Apparat, end vort Theater uden Vanskelighed kunde tilveiebringe, med Udstyrelsen af Decorationer og Sligt var jeg ikke tilfreds, og jeg frabad mig
 15 Stykkets gientagne Opførelse. | I den senere Tid, især siden min Antagonist *Molbech* er indtraadt i Theaterdirectionen og min anden Opponent *Heiberg* er bleven Theaterdigter, har ogsaa mine to første Stykker været fortrængte fra Repertoiret. |

15 Hvor megen Tilfredsstillelse og Glæde jeg end havde haft af mine to først fremstillede Tragoediers Opførelse og deres overordentlig gunstige Modtagelse, hvor store Forhaabninger jeg end havde gjort mig om min Virksomhed som Digter, understøttet af vor Scenes mægtige Organ, saa var dog en Theaterdigters Uro, Spænding, Ængstelser og Fortrædeligheder saa angribende for
 20 mig, at jeg sjelden kunde see noget af mine Stykker paa Scenen, uden ligesom at staae paa Gløder. Naar endelig Dækket rullede ned og Applausen var almindelig og levende, kunde Erindringen om en Kat, der var spadseret over Theatret og øiebliklig havde forstyrret Indtrykket af en tragisk Scene, eller om en ulyksalig
 25 Theaterskrædder, der havde forvildet sig ud i Havet i Baggrunden eller om en Munk, der efter Døden havde instrueret sine Liig-

4 + af mine .. Stykker · 8 + med Udstyrelsen .. ikke tilfreds · 8 med Udstyrelsen af Decorationer B Med Decorationer · 9 mig \ selv · 10 | [tillæg 13] · 14 + havt · 15 + deres overordentlig · 16 Modtagelse \ og · 17 havde gjort < gjorde · 18 var < vare · 18 + dog · 19 Fortrædeligheder \ dog · 21 Naar < og naar · 21 + endelig · 22 Applausen > Bifaldet · 22 var almindelig og levende < davede mine Øren · 23 + øiebliklig havde · 24 + Indtrykket af · 24 + om · 24 om en ◀ en om · 24 + ulyksalig · 25 + sig · 26 + om · 26 Munk < død
 35 Helt B død Munk

bærere, saaledes forspilde min Glæde og vise mig min Digtertriumphs Afhængighed af de mindste Tilfældigheder, at jeg vel indsaae hvor let et virkeligt Uheld her kunde gjøre mig fortvivlet. Engang havde jeg to Stykker paa eengang indsendte til Antagelse hos Theaterdirectionen. Man havde vel længe ladet mig vente paa Decision, og jeg var utaalmodig; en offentlig Yttring kom paa samme Tid fra en Opponent om min dramatiske Frugtbarhed, og de lucrative Motiver, man vilde tiltroe mig *). Jeg blev herover saa oprørt, at jeg øiebliklig uden tilstrækkelig Grund forlangte begge mine Stykker tilbage. Jeg vilde ikke have dem spilt. Det ene indsendte jeg først flere Aar derefter igjen, da det ogsaa blev antaget og spilt; det var "Hyrden af Tolosa" – det andet var "Løveridderen" som jeg tiltroede megen scenisk Virkning, men dog aldrig siden indsendte til Antagelse. Jeg var bleven kjed af det hele Theatervæsen, og jeg trak mig [7,2 r°] aldeles tilbage fra Scenen saavel som fra al egentlig dramatisk Digtning, saameget meer som min Ansættelse ved Sorøe Academie, som Docent i dansk Sprog og Litteratur bortfjernede mig fra Hovedstaden og fra vor eneste store Skueplads.

Med mit Bryllup og min Ansættelse i Sorøe 1822 begynder et nyt Afsnit i mit Liv, som maaskee i alle Henseender er blevet det allerlykkeligste. I et deiligt Hjem paa en af de meest fortryllende Pletter i mit Fædreland, ved hendes Side, som jeg elsker høiest

*) Jeg har modtaget meget betydelige Forfatter-Honorarer, og ved Theatrets saakaldte *Benefice*-Forestillinger kunde Indtægten for hvert nyt Stykke være anseelig; men jeg er mig bevidst, at jeg aldrig har nedværdiget mig til at skrive en eneste Linie med Hensyn paa slig Vinding.

3 + Uheld · 5 Man # d · 6 Decision > Afgjørelse · 6 + og jeg var utaalmodig · 6 + kom · 8 lucrative < luccrative · 9 + uden .. Grund · 10 + mine · 10 + Jeg vilde .. spilt · 10 vilde B vilde nu · 11 først < dog · 11 + da det .. og spilt · 15 + jeg · 16 Scenen \ og · 16 + saavel som fra · 16 + egentlig · 18 Litteratur \ 1822 · 19 + fra · 19 + store · 20 Med < Efter · 20 + 1822 · 21 Henseender \ + trods alle aandsfjendtlige Forsøg paa at tilintetgjøre min Lykke < var [< er] det lykkeligste · 22 deiligt < lyksaligt · 25 *Benefice* - ◀ *Benefice* -

i Verden, boer jeg her midt blandt store Minder fra vor romanti-
 ske Tid paa Klostergrunden ved den skovkrandste Sø; og de 15
 Aar, jeg her har levet, har i poetisk Virksomhed og Forfatterlyk-
 ke maaskee overgaaet enhver tidligere Periode i mit Liv. I en
 5 Embedsvirksomhed, der ikke hindrede mine Studier, har jeg her
 med en stadig Sundhed og et som oftest roligt livsfrisk Sind kun-
 net hengive mig til en saadan Beskuelse af Aanden og Livet i vor
 historiske Fortid, at vor Middelalders Heroer med deres hele
 mærkelige Tid er traadt mig anskueligt for Øie. Efter et stærkt
 10 bevæget indre Liv i min Ungdom har jeg her i mine bedste
 Manddomsaaar vundet Kraft og Ro til at vende det poetiske Blik
 heelt udad paa Menneskelivets og Folkeaadens store Manifesta-
 tioner gjennem Tiderne. Vor Litteraturhistories Studium førte
 naturlig National-Aandens og Folkelivets Historie med sig: Ste-
 15 dets mærkelige Erindringer forenede sig med min historisk-poeti-
 ske Aandsretning; de virkelige Livsbilleder fra Catholicismens
 Lande og mit Kjendskab til det [7,2 v°] danske Folkeliv fra min
 Barndom og Ungdom, Resultaterne af mit omtumlede Liv og af
 min hele Udvikling forbandt sig med hine Billeder, og disse
 20 bevægede sig tilsidst saa levende omkring mig, som gamle Ven-
 ner og Bekjendter. Jeg vidste **hvad** her var skeet i de store Val-
 demarers Dage, nu saae jeg ogsaa hvad **Krøniken** fortaug **hvor-**
ledes det med sine indre Motiver under særegne Situationer og
 Omstændigheder udsprang af alle de adspredte historiske Træk,
 25 og de tørreste Frøkorn i vore Annaler syntes mig at opvoxte til en
 levende Række af vor romantiske Tids Generationer. Min in-

I blandt store .. romantiske Tid < i det sjællandske Paradiis . 2 + paa Kloster-
 grunden . 2 og \ i . 4 maaskee < næsten . 4 Liv \ Resultaterne af min hele
 30 foregaaende Udvikling forenet med en stadig Sundhed og . 4 + I . 5 hindrede <
 hindrer . 6 + som oftest . 6 + livsfrisk . 11 + og Ro . 12 heelt < fast og
 rolig . 14 + naturlig . 14 + National- . 15 mærkelige < klassiske . 17 danske
 < virkelige . 18 + og Ungdom . 18 + af (min) . 19 + med . 19 disse bevægede
 sig < de gik . 22 + hvad . 23 det \ var skeet . 23 + med sine indre .. Genera-
 35 tioner . 23 under < og . 26 Min < og min

dividuelle Anskuelse af vor Middelalders Characterer og Folke-
aands Repræsentanter fik for mig en saa bestemt Sandhed i Form
og Farver, i Tanker og Miner, i Ord og Bedrift, at jeg maatte
male dem. Saaledes fremstod 1824 mit historiske Digt "Valdemar
5 den Store og hans Mænd" som maaskee er det af alle mine Vær-
ker, der længst vil overleve mig. Jeg lod i dette episke Digt den
ydre Form afvexle med Mangfoldigheden og Forskjelligheden i
de fremstillede Characterer og Begivenheder. Kun ved dette Brud
paa de gamle episke Formers Eenhed har jeg troet at kunne give
10 en episk Fremstilling i vor Tid det Liv, som – trods alle vilkaarlig
opstillede æsthetiske Principer, kan tiltale en Læseverden og uden
trættende Eensformighed holde Opmærksomheden og Interessen
vedlige. Monotonien i de gamle livløse episke Former har gjort
15 mig selv de fleste verdensberømte Epopeer uudholdelige. Ræd-
selen for et langt episk Digt er almindelig, og Synet af en heel
Bog paa Vers er gjerne saa afskrækkende, at ethvert Forsøg paa
at tage en saadan Bog i Haanden koster Overvindelse. Det har
ogsaa varet nogen Tid inden mit Publicum opdagede, at min
"Valdemar den Store" var en læselig Bog, men siden har Inter-
20 essen for den be[8,1 r°]standig tiltaget. Det er dog ikke blot
Livet og Afvexlingen i Formen, der har gjort dette Digt til mange
af mine Læses Yndlingsdigt, men fornemmelig den folkelige
Tone og det danske Sind, man har fundet deri, saavelsom Cha-
racterskildringen og den objective Individualisering af Folkelivet
25 og de forskjellige Stænders eiendommelige Egenheder. Romanen
er imidlertid dog vor Tids egentlige Epopee og har det største
Publicum. Dens vide Form indbefatter paa en Maade alle andre
poetiske Former, den kan med sin episke Grundcharacter baade
optage de lyriske og dramatiske Elementer i sig. Den Udførlig-
30 hed, der er denne Fremstillingsart naturlig, tillader en rolig om-

1 + af . 2 + saa bestemt . 14 + verdens- . 14 Epopeer < Epoporer . 16 ethvert
\ nyt . 20 + Det er dog ikke blot Livet og .. eiendommelige Egenskaber . 20 er
< var . 23 Tone B Aand og Tone . 25 og < i . 26 + imidlertid dog

stændelig Udmaling af Menneskelivets mangfoldige characteristiske Enkeltheder, og den Magelighed, hvormed en Læser kan see Romanen udfolde sine Billeder, har gjort den til vor Tidsalders meest yndede Lectüre. Uden slavisk Afhængighed af Tiden og dens Modesmag fandt jeg dog at Romanformen besad saa mangfoldige Fordele og en saadan Rigdom af Farver til det historisk-poetiske Malerie, at jeg valgte denne Form til Fremstillingen af mine fleste øvrige historisk-poetiske Billedrækker. Walter Scotts Romaner havde vakt en verdensudbredt Opsigt og Deeltagelse. Tiden var i høi Grad modtagelig for Skildringer af det historiske Folkeliv. Uden at ville efterligne Walter Scott vilde jeg benytte denne Stemning. Jeg følte Kald til det poetiske Historiemalerie; men jeg vilde ikke kaste mig ind i en Andens Maneer; jeg søgte og troede at finde en ny og eiendommelig Vei, som national-historisk Romandigter. Hvori mine Romaners Eiendommelighed og Selvtændighed bestaaer have de svenske Æsthetikere bedre seet, end de danske, og det har været erkjendt i svenske Recensioner, inden jeg selv i Fortalen til min historiske Roman "Prinds Otto" tillod mig at udvikle det for mine Landsmænd. Mine Romaner ere frit behandlede Kongekrøniker næsten med lutter historiske Personer og med Tidsalderens mærkeligste [8,1 v°] Repræsentanter og Hovedbegivenheder i Forgrunden; Opfindelsen bestaaer her i Udfindelse af den skildrede Tidsalders egen Livs-poesie, i en Opdagelse af den i de tørre Begivenheder og annalistiske Optegnelser skjulte Romantik, i Tildigtningen af alle de psykologiske og eventuelle Betingelser for den factiske Sandheds poetiske Aand og Liv.

Walter Scotts sædvanlige Maade er som bekjendt aldeles modsat, idet han gjerne lader en heelt fingeret Helt optræde som Ho-

4 Lectüre < LECTYRE · 6 Fordele \ for · 6 + og en saadan .. Farver til · 9 havde
 ◀ havt · 9 + vakt · 9 verdensudbredt < verdensberømt · 14 + national- · 17 det
 har været < jeg har seet det · 18 + jeg · 18 + til · 19 Otto" \ selv · 20 + frit
 behandlede · 20 Kongekrøniker \ + eller Phantasie-Memoirer · 23 den skildrede
 35 Tidsalders < Tidsal · 29 + gjerne · 29 + heelt

vedperson paa et Malerie med omhyggelig udført historisk Baggrund.

Min første historiske Roman "Valdemar Seier" udkom 1826 og blev modtaget med den livligste Deeltagelse der snart gjorde et
 5 nyt Oplag nødvendigt. Denne Skildrings levende Indtryk paa vor ædle alderstegne Konge tilskriver jeg den Hæder han 1828 tildeelte mig med Dannebrogordenens Ridderkors. Middelalderens Anskuelse af Monarkiets Forhold til Kirken og de religieuse Ideer og den vor Nation eiendommelige Kjærlighed til det gamle retmæssige Kongehuus, maatte naturlig betegne Grundtonen i disse
 10 Skildringer tilligemed den hierarchiske og aristokratiske Opposition; men de liberale Ideer i Folkenaturen og den saavel af Despotiet som af Aristokratiet uafhængige Frihedsidee savner ikke sine Repræsentanter.

En heftig og bitter Opposition hævdede som sædvanlig sin Stemme ogsaa mod denne min nye Retning, saasart Bifaldet blev stærkt og almindeligt. Min gamle Antagonist *C. Molbech* forsømte ikke at modarbejde Virkningen saavel af "Valdemar den Store" som af "Valdemar Seier"; men Publicum lod ikke til at
 20 bekymre sig derom, og jeg fortsatte, uden at ændse det, den begyndte Cyclus af historisk-poetiske Skildringer. Min Roman "Erik Menveds Barndom" udkom 1828. Den vandt ligeledes almindeligt Bifald, og nu anstrængte *Molbech* sig og overøste mig saaledes med Uretfærdigheder og Bitterheder, at [8,2 r°] jeg
 25 endelig tabte Taalmodigheden.

Den horatiziske Sentents:

*Falsus honor juvat et mendax infamia terret
 Quem, nisi mendosum et medicandum?*

30 5 Denne < og denne · 5 levende < gunstige · 6 Konge > Fr: VI · 6 1828 < kort efter · 7 + Middelalderens Anskuelse af Monarkiets Forhold til Kirken og de religieuse Ideer .. uafhængige Frihedsidee savner ikke sine Repræsentanter · 17 Min < og min · 21 + Skildringer · 21 Min < i min · 22 Barndom" \ som · 25 + endelig · 27 mendax < falsa

havde allerede været mit Yndlingsvalgsprog i min Skolegang; Tomheden og Intetheden i uretfærdige Ophøielser eller Nedrivelseser i Døgnlitteraturen havde jeg altid med tilbørlig Foragt erkjendt; selv et lunefuldt Publicums Bifald eller Mishag, var mig uden Selvbevidsthedens Medhold kun Vind og Veir (*Aura popularis*). I min Tassos Befrielse havde jeg skildret den store upoetiske Hobs Digterkroninger med humoristisk Latter, med Hensyn paa Døgnets Laurbærkrandse havde jeg givet den gode Borgermand Ret, som jeg til en misundelig Skrædder lod sige om
 10 Kunstnerne:

Tro kun mig!

De Folk er neppe at misunde, Mester!
 Selv denne Smule Ære, disse Krandse,
 Man stundom Indfald faaer dem at tilkaste,
 15 Forvolder dem langt meer Misundelse
 Og Had, end de Par Blade selv er værd,
 Som næste Dag paa Møddingen man kaster."

Jeg overvurderede ingenlunde den Ære og den løse lunefulde Erkjendelse af Digterens Mesterskab,

20 Som dog Enhver, der kan en Linie skrive,
 [8,2 v°] I næste Ugeblad kan tage fra ham."

Hvad der altid havde smertet mig meest naar mine Antagonister

15 / Skolegang \ og i mit Ungdomsdigt *Mithridat* havde jeg ladet min Helt med rolig
 Selvbevidsthed sige: Den Mand, som veed / Sit Værd og Andres, ham gjør Roes
 ei større / og Daddel ikke mindre. · 2 Tomheden \ og de ofte smaalige · 3 er-
 kjendt \ og · 6 + havde · 6 den store upoetiske Hobs < Spitsborgernes · 7 Latter
 \ og fuldco · 8 paa \ Meningen · 9 + til en misundelig Skrædder · 18 Jeg over-
 vurderede ingenlunde < Det var ingen Overvurdering af den · 18 ingenlunde <
 30 ikke · 18 + lunefulde · 22 smertet < krænket · 22 naar mine Antagonister med
 kritiske Negle < i den bitre Opposition, der altid

med kritiske Negle ligesom rev hele Haartotter af mig for at faae nogle Blade revet af Popularitets-Krandsen, var ikke Tabet af det Par Blade, de maaskee kunde naae, men den Ukjærlighed og den Bitterhed, hvormed det skete. Det laae maaskee i en vel stor

5 Blødhed i mit Sind, at en eneste Giftdraabe af Had eller Nid kunde forbitte og forgifte mig den fuldeste Skaal af Erkjendelse og Kjærlighed. Enhver Uretfærdighed var mig altid oprørende, og den Passivitet jeg i 20 Aar havde gjort mig til ufravigeligt Princip med Hensyn til litteraire Angreb, syntes at have indgivet

10 mine Antagonister den Mening, at jeg var aldeles vaabenløs og maatte tie til enhver Uretfærdighed, eller at jeg maaskee saa aldeles manglede al Bevidsthed af mit aandelige Væsens Natur, at jeg ydmyg erkjendte enhver uimodsagt Anke for grundet i Sandhed og Retfærdighed. Ere mine mundtlige og private Yttringer af Indignation og Foragt komne mine Modstandere for Øre, have de formodentlig kun anseet dem for Tegn paa en magtesløs Pirrelighed og sygelig Opbruusning af Egoisme og Forfatterforfængelighed. Nu da jeg stod paa et aandeligt Standpunkt, hvorfra jeg med klar Selvbevidsthed kunde overskue baade hvad jeg

20 havde naaet og hvad jeg stræbte efter, blev denne ubillige og avindssyge Miskjendelse mig utaalelig. Erindringerne om de 20 Aars kritiske Forurettelser jeg, tilfreds med et stort Publicums Deeltagelse, [9,1 r°] havde taalt, trængte sig med concentreret Magt frem i mit oprørte Sind, og gestaltede sig i Phantasiens

25 Speil til dæmoniske Uhyrer, som jeg i al Evighed skulde følges af. Jeg gav efter for denne Stemning, som ved sin Exaltation dog havde noget poetisk Tiltrækkende; men min aandelige Fred havde været tabt, hvis det ikke var lykkedes mig at gribe hvad der var Poetisk i denne Stemning og dermed indstyre mig i mit gamle kjære Element – Eventyrverdenen. Af alle Sagn og

30

I + ligesom · *I* rev < tog < søgte · *I* Haartotter \ med · *4* maaskee \ i min · *6* + af · *7* Uretfærdighed < Uretfærdig · *9* + have · *15* mine Modstandere < dem · *18* stod paa et < havde hævet mig til et · *21* + om · *24* mit \ mit

folkelige Eventyr var der intet, som med Hensyn paa Contrasten mellem den reelle og den ideale Anskuelse af Verden og Livet havde mig en større og skjønnere Betydning, end Sagnet om den fattige Bondekone i Norge, som blev bortdraget til Huldernes

5 Elementaandeverden, og herfra medbragte en vidunderlig Salve, der aabnede hendes Øine for det høiere ideelle Livs Skjønhed midt i den meest prosaiske og aandsforladte Virkelighed. Hun saae nu den hele Verdens Skikkelse forvandlet; hun saae de deiligste Roser og Lilier voxe, hvor hendes forresten brave men

10 realistisk-prosaiske Mand troede at opløie Torne og skadelige Tidsler. Glæden og Lyksaligheden i det aabnede høiere Syn vilde koste hende Freden og al jordisk Glæde – derom var hun advaret – hun havde dog grebet hiin farlige Huldregave, og maatte nu finde sig i, at gjælde for afsindig alle sine Dage. Jeg greb dette

15 Eventyr med Begei[9,1 v°]string og satte det i Forbindelse med en Eventyrhelts Liv og Levnet, som aldeles var min egen Opfindelse. Jeg gav min Eventyrhelt "Ole Navnløs" eller "Ole Gal", som jeg ogsaa lod ham kaldes, kun saameget af min egen Livsanskuelse, med et saadant Tillæg af humoristisk Overdrivelse, at

20 jeg med fuldkommen objectiv Frihed kunde lade ham styrte sig ind i Livet med hiin Huldregave og gennemfare alle den idealistiske Retnings Afveie, i en fri og lystig Kamp med Modpartiets Carricaturer, og med humoristisk Spot baade over dem og sig selv. Efter at have kæmpet sig dødstræt med sin Verdensanskuelses dæmoniske Antipoder og kastet sig fra det ene Extrem til det

25 andet gennem Phantasien og Livets Labyrinther uden nogetsteds at finde det rette Maal for sit Liv og sin Stræben, bortsover han tilsidst sin Tidsalders og sin egen vildfarende Livsdrøm, og vaagner ældgammel i en nye Tid, hvori den evige Kjærne i hans

1 + Contrasten mellem den reelle og · 5 Elementaandeverden B Elementaraandeverden · 8 + nu · 8 hun < og · 11 + høiere · 13 grebet < valgt · 14 afsindig \ blandt · 18 Livsanskuelse < Subjectivitet · 20 + med · 23 med < en · 24 selv \ indtil han tilsidst dog · 24 Efter < efter · 25 + og kastet .. sin Stræben · 27 og

35 ▼ B og · 27 + han tilsidst

poetiske Liv og den tro bevarede Kjærlighed forynger ham paany og lærer ham at gribe og fastholde hvad der i hans vildtbevægede Eventyrliv var evig sandt og guddommeligt.

5 Med al den Humor, jeg besad, og uden at ville forstyrre Digtningens Reenhed med bestemte personlige Angreb, skaanede jeg dog ingenlunde mine aandelige Antipoders Livsankuelse, den blev i min Eventyrers Øine dæmonisk; Aandløsheden blev kun paa hans eget lavere Standpunkt satirisk spottet; men den poetiske Idee beholdt Herredømmet, og Kjærligheden seirede.

10 Denne Digtning tiltalte i høi Grad enkelte filosofisk-poetiske Aander, navnlig vor geniale *Sibbern*, [9,2 r°] der udtalte sin begejstrede Anskuelse af Eventyret i et trykt Sendebrev til mig, da Digtningen som jeg kunde vente, paa det Heftigste blev angrebet af mine Modstandere. Mine umiskjendelige Angreb paa
15 den empirisk-rationalistiske Livsankuelse i min Eventyrhelts Liv og Levnet havde forledet Redactionen af Maanedsskrift for Litteratur med Physikeren *H.C. Ørsted* i Spidsen til et Angreb paa Aanden og Tendentsen i min hele poetiske Virksomhed; *Ørsted* havde været saa æsthetisk blind og uretfærdig at drage mig personlig til Regnskab for min Eventyrhelts characteristiske Extravagancer – og det kom nu til aabenbart Brud mellem mig og hiint anmassende kritiske Tribunal, idet jeg satirisk blottede dette
20 Cotteries aandelig-oligarkiske Tendents og hele vor æsthetiske Kritiks Uvæsen. Den Polemik med mine aandelige Fjender jeg selv indirecte havde begyndt, fortsatte jeg saaledes directe og uden Skaansel i en Epilog til Eventyret "Opstanden i Litteraturstaden", efterat jeg ved mine "Oplysninger til Huldregaverne"

2 at < og · 7 Eventyrers < Eventyrs · 7 Aandløsheden blev kun < og blev ·
30 8 + hans eget · 8 Standpunkt < Standpunkter · 8 + spottet · 12 + i et trykt ..
til mig · 13 Digtningen < det · 14 Mine < De · 17 Physikeren *H.C.* < den
e[m]piriske · 17 + i Spidsen · 18 Virksomhed \ og · 19 + æsthetisk · 20 for \
enhver af · 21 og \ jeg (det) · 22 Tribunal < Tribual · 23 + aandelig · 23 oli-
garkiske < oligigarkiske · 24 jeg \ herved · 25 + selv · 25 + saaledes · 26 +
35 "Opstanden i Litteraturstaden" · 27 jeg \ forgjæves · 27 Huldregaverne" < Digtet

havde forsøgt at bringe Publicum til at see dette Eventyr med
 poetiske Øine. Striden gik ligeledes over i Dagbladene og førtes
 med Bitterhed. Denne min eneste litteraire Feide forstyrrede i et
 heelt Aar min Lyksalighed og Fred, men var dog en gavnlig og
 5 psychologisk nødvendig Kamp for min aandelige Frihed og Selv-
 stændighed. Først da jeg i denne Feide havde givet min Indigna-
 tion og den i 20 Aar tilbagetrængte Retfærdighedsfølelse Luft,
 kunde jeg atter med Rolighed fortsætte min poetiske Virksomhed.
 1832 udgav jeg mine "Smaadigte og Rejeminder", [9,2 v°] hvori
 10 jeg, som jeg før har berørt, leverede Fortsættelsen af den ved en
 Forstemmelse afbrudte "Reiselyre", og som jeg aabnede med et
 lyrisk Digt "min gode og onde Engel", der betegner den Grund-
 følelse, der harmonisk opløser hine Dissonantser i mit Liv og
 min Lyksalighed. I min næste historiske Roman "Kong Erik og
 15 de Fredløse" som udkom 1833 har Skildringen af den naturalisti-
 ske Philosoph *Trand Fisilier* dog uidentvivi modtaget nogle Træk
 med polemisk Hensyn til en lignende Aandsretning i vor Tid, dog
 uden at Skildringen derfor tabte sin objective Holdning. I mine
 Romaner lykkedes det mig ofte i Skildringen af Folkescener og
 20 godmodig humoristiske Characterer at lade det *bonhommistiske*
 Element af min danske Natur fremtræde, som altfor ofte i min
 heftige Ungdom blev fortrængt af lidenskabelig Uro. Men ligesaa
 ofte har jeg i disse Skildringer fulgt min dramatiske Drift i Dia-
 logen og min Forkjærlighed for Poesiens tragiske Dybder og
 25 Høider i Composition og Charakteerskildring. Mine Romaner
 indeholde flere Tragoedier, end dem, jeg i virkelig dramatisk
 Form har skrevet.

/ Publicum < dem B det større Publicum · 1 + at · 1 + Eventyr · 2 + Striden
 30 gik .. med Bitterhed · 4 Lyksalighed og < aandelige · 4 var \ mig · 5 psycholo-
 gisk < psycholosk · 5 nødvendig Kamp < Nødv · 7 + den · 7 Retfærdigheds-
 følelse < Selvfølelse < Bitterhed · 10 jeg før har berørt < bemærket · 12 der
 \ som en Skjæbnebestemmelse i Alfesangen ved min Vugge · 13 opløser < op-løser
 35 Mine Romaner .. har skrevet

Enhver Skygge, Livet kastede ind i min Sjæl, har altid forbun-
 det sig med et eller andet tragisk Billede i Phantasien, og jo
 dybere Følelsen derved bevægedes, jo stærkere blev altid Tran-
 gen i min Sjæl til at give saadanne Billeder udvortes Liv og
 5 Tilværelse gennem lyriske Toner. I min modnere Alder har det
 oprindelig Subjective i saadanne Stemninger hævet sig frem i
 Bevidstheden til objectiv Klarhed, og er, ofte saaledes fremtraadt
 som heelt objective Skikkelser, dog med lyrisk Udmaling af deres
 Natur og Væsen. Dette var Tilfældet med det tragiske Billede af
 10 Jerusalems Skomager, hiin ulykkelige evigvandrende Jøde, som
 efter [10,1 r°] Sagnet bærer sin egen og sit Folks Fordømmelse
 som en mageløs Skjæbnebyrde gennem Aarhundreder, og ei kan
 finde Fred og Hvile før Himlen nedstyrter over ham og Jorden
 synker under hans Fødder. Med dette Billede blev jeg saa for-
 15 trolig, det traadte i mange Stemninger saa nær til mit Inderste, at
 det tilsidst næsten fulgte mig som min Skygge. Min Fortrolighed
 med denne den tragiske Phantasies mørke betydningsfulde Heros
 takker jeg med virkelig Glæde hine aandelige Fjender for, som
 mod deres Villie, altid maatte støde mig ind i en ny poetisk
 20 Verden, naar de troede at udstøde mig af en anden. Ligesom min
 "Tassos Befrielse" og "Huldregaverne" vare Frugter af oprindelig
 bittre Stemninger, der med Ideens og Phantasiers Hjælp luttrede
 og opløste sig i Begeistring og Harmonie, saaledes var den mørke
 Stemning, hvori jeg førstegang saae hiin evig fredløse Vandrers
 25 med det af Verdensforagt forstenede Ansigt, en for mit Liv og
 min Digtning ubetalelig Vinding, som jeg med uforstyrret aande-
 lig Roe aldrig havde opnaaet. Mine "Blade af Jerusalems Skoma-
 gers Lommebog" udkom 1833. Hvor dette Livsbillede er bleven
 seet med poetisk Blik og opfattet med levende Phantasie og selv-
 30 virksom Aand, har det ikke forfeilet en dyb poetisk Virkning.

9 + med · 13 Jorden synker under hans Fødder < Verden forgaaer · 17 mørke
 < maaskee allermørkeste · 19 + altid · 21 vare < ere · 21 + Frugter af · 27 +
 Roe < + Fred · 30 en dyb poetisk < sin poetiske

For det store Publicum er det ligesaa lidt skrevet som "Huldregaverne". Med en større poetisk Læseverden for Øie men dog kun af indre naturnødvendig Drift og national-poetisk Begeistring skrev jeg mine Romaner. Da jeg 1835 udgav min fjerde og sidste historiske Roman "Prinds *Otto* af Danmark og hans Samtid", var hiin over[10,1 v°]ordentlige Interesse for Skildringen af det national-historiske Folkeliv mindre levende hos Publicum, hvorimod Naturefterligninger af vort eget daglige Liv, med nederlandsk Sandhed i Farver og Tegning, var blevet den herskende Smag: Novellen syntes for en Tid at ville fortrænge Character-Romanen. Nutidens politiske og huuslige Liv havde faaet mere Betydning, end det forgangne, og den Poesie, der unegtelig ligger i enhver Tidsalders Menneskeliv, havde et lykkeligt Talent vidst at fremdrage i heldige og piquante Skildringer af Hverdagslivet. Mine sidste historiske Romaner kunde derfor ikke vente samme almindelige Deeltagelse, som de to første, om de end i Behandlingen maaskee stode over dem. Den hele Cyclus har desuagtet vedligeholdt et betydeligt Publicums Opmærksomhed og synes i Særdeleshed at have tiltalt den unge opvoxende Slægt. I min Feide med de æsthetiske Kritikere af den overseende realistiske Skole havde jeg faaet udsagt hvad der polemisk laae mig paa Hjerte. Oppositionen mod min Aand og Natur syntes ligeledes i det Hele at have udtalt sig; den har siden kun af og til yttret sig i enkelte Hentydninger og Gjentagelser af Meninger og Synsmaa-

2 Med en < For den · 2 poetisk ◀ poetiske · 2 + for Øie .. Begeistring · 4 + 1835 · 6 + for · 7 + national · 7 + hos Publicum · 8 vort eget < det · 9 Tegning \ ligesom *Genre*-Maleriet i den bildende Konst · 9 den herskende Smag < Modesmag · 10 + for en Tid · 10 + Character · 11 Nutidens \ og # g · 14 Skildringer < Noveller · 15 Mine < Min · 15 + sidste · 15 Romaner < Roman · 16 de < den (end) · 17 + maaskee · 17 stode < stod · 18 + og synes .. opvoxende Slægt · 19 I < Men siden · 20 + af den .. realistiske Skole · 20 overseende B ovennævnte · 21 havde jeg .. laae mig paa Hjerte < synes de at have villet straffe mig med en fuldkommen Taushed · 21 polemisk laae mig < laae mig · 22 + syntes ligeledes · 23 sig \ og (den) · 24 og \ svage (Gjentagelser)

der, som Ingen meer bekymrer sig om at gjendrive. Som en aabenbar Bestrider af vor nærværende æsthetiske Kritik, har jeg som Digter og poetisk Dommer stillet mig over Døgnkritiken, med samme selvførte Kald, som den prosaiske Smagsphilosoph troer sig berettiget til at stille sig over alle Digtere; hvem af os, 5 der ubeføiet har anmasset sig den superieure Plads [10,2 r°] overlader jeg til Poesiens Venner i denne og de følgende Generationer at afgjøre.

Mine tre korte Fortællinger "Varulven", "den levende Døde" og 10 "Corsicaneren", som udkom 1835, ere tildeels ligesom min "Jerusalem's Skomager" udsprungne af hiint Ideens og Phantasiens Forbund med en oprindelig subjectiv Følelse, der tragisk humoristisk gik over i en reen objectiv Form. Disse Skildringer af psykologiske ualmindelige Bevægelser i Menneskehjertets Dyb staae, som Billeder af den nyere Tids indre Liv, i æsthetisk Contrast til Farven og Tonen i den sædvanlige nyeste Novel-Litteratur. 15

Med mit historiske Digt "Dronning Margrete" tildeels i samme Form som "Valdemar den Store og hans Mænd" sluttede jeg 20 1836 min historisk-poetiske Cyclus af Billeder fra vor Middelalder. Den mindre folkelige Tone i dette episke Digt erstattes maaskee ved rigere Skildringer af det indre Livs Bevægelser hos de her opstillede historiske Characterer. Dette Digt kan naturligviis ikke vente sig saa udstrakt en Læseverden som Romanerne, 25 men trænger maaskee des dybere ind, hvor det tiltaler.

Mit Digt "Holger Danske" er udkommet 1837. Det synes

1 + meer · 1 om \ videre · 2 jeg \ med samme Føie · 3 + og poetisk Dommer · 3 Døgnkritiken < den · 4 + med samme selvførte Kald · 4 selvførte Kald < 30 Føie · 4 den prosaiske Smagsphilosoph < den formeentlige Smagsphilosophie · 5 alle Digtere < Digterne · 5 Digtere \ og · 6 + ubeføiet har < har · 7 + til · 10 "Corsicaneren" < "Corsicaneren" · 10 + tildeels ligesom .. Skomager" · 10 min # J · 11 hiint < det [< den] samme · 12 subjectiv # S · 14 Bevægelser < Træk · 15 indre Liv # L · 15 Contrast < Opposition · 16 til < med < mod · 35 16 Novel- < Novelle · 23 + Digt

næsten endnu mere, end noget af mine foregaaende Arbejder, at have tiltalt Nationalfølelsen, ligesom jeg her uidentvivi har været heldigst i at udfinde en ny og dog folkelig Form for vor Nationalpoesie, hvortil Elementerne ligge baade i vore Kæmpeviser og i vor Riimkrønike. Denne Form er den objectiv-lyriske eller – om man vil – lyrisk-episk-dramatiske som jeg først havde anvendt i min "Jerusalems Skomager" men som her i lyrisk-episke Monologer af den danske Folkeaaands Repræsentant, har modtaget den folkelige Tone, der gjør Ideen af det danske Folkebillede personlig. Ved dette Digts Friskhed og objective Holdning troer jeg heldigst at have betegnet den meest fremtrædende Character i min tredie og nærværende Digterperiode.

Mit ydre Liv i denne 15 Aars Periode har under mit Ophold i Sorøe i det lykkeligste huuslige Forhold, ikke været under[10,2 v°]kastet mange Forandringer. Kun Besøgene til Hovedstaden og to smaa Udenlandsreiser til Sachsen Bøhmen Sverrig og Norge har omvexlet Naturdecorationen og de daglige Omgivelser for mig, uden dog at adskille mig fra den Ledsagerinde, der altid har været mig kjærest. Hvad Poesien personlig er for mig er Malerkonsten for hende. Ved sin Overgang fra Blomstermaleriet til det historiske Malerie var Bekjendtskabet med Konstens berømteste Mesterværker hende af Vigtighed og dette var Hovedøiemedet med vor Reise til *Dresden*. Savnet af Vennerne i Frastand og undertiden af det større Menneskelivs mangfoldig bevægede Strøm, hvoraf jeg her i min Skoveensomhed ligesom kun hører en fjern Brusen, har vel til enkelte Tider vakt Ønsket om at kunne ombytte dette Konstens og Videnskabens Asyl med et liv-

2 uidentvivi < maaskee . 3 udfinde < finde . 4 ligge # d . 5 + Denne Form ..
 30 Folkebillede personlig . 6 + man . 10 + Friskhed og . 11 den < det . 11 fremtrædende < fremtrændende . 12 nærværende < sidste . 14 været ◀ være . 16 + til Sachsen Bøhmen Sverrig og Norge . 17 omvexlet < forandret . 17 daglige ◀ daglie . 18 + at . 19 + Hvad Poesien personlig er for mig .. *Dresden* . 19 + personlig . 23 *Dresden* \ der dog ogsaa havde en gavnlig Indflydelse paa hendes
 35 Sundhed . 26 + vel

ligere Opholdssted, men noget skjønnere vilde jeg vanskelig kunne finde i Danmark. Paa de omtalte Afbrydelser nær i mit poetiske Livs Fred, hvilke dog synes at have været de nødvendige Betingelser for dette Livs alsidige Udvikling, har denne Periode
5 af mit Liv upaatvivlelig været den allerlykkeligste.

At en saa fredelig Poesie, som min under saa stærke aandelige Storme har maattet udvikle sig, og uagtet den heftige Opposition dog bestandig har beholdt et stort Publicum, saavel i Danmark som i Sverrig og Norge medens de fleste af mine Skrifter nogle
10 endogsaa i flere Oversættelser ogsaa ere udkomne paa Tydsk – dette kunde maaskee synes et Særstykke for den, der ikke kjender den polemiske Bevægelighed i vor Litteratur og dens characteristiske Bevæggrunde. Der er to Grundelementer i det danske Sind, som i deres Udvikling bestandig ligesom har maattet mod-
15 arbeide hinanden for i gjensidig Ligevægt at hævde deres Tilværelse og harmoniske Væxt – det er Dybden og den sangviniske [11, 1 r°] Lethed – Følelsen og den besindige Forstand; en letbevægelig Phantasie staaer i begges Tjeneste – Følelsen kan blive sværmerisk og Forstanden vittig – og naar begge disse Elementer
20 kæmpende berøre hinanden hver i sin Stræben efter seirende Overvægt, opstaae hine Bevægelser mellem Idealister og Realister mellem positiv Religiositet og Naturalisme, mellem Alvor og Spøg mellem det Tragiske og det Komiske, mellem de Aandens positive og negative Polariteter, som sjældnen harmonisk have
25 forenet sig i enkelte Individuer, men som har deres Foreningspunkt i den af dyb Alvor udsprungne Humor og Livsironie, der

2 + kunne · 3 poetiske < indre · 3 hvilke < som · 3 været \ en · 6 stærke .. Storme < stærk aandelig Modstand · 8 et \ saa · 8 stort \ og dannet · 9 medens
30 < og tildeels ogsaa i Tydskland hvor · 9 de fleste < nogle · 9 + nogle · 10 + i · 10 Oversættelser < Gange · 10 + ogsaa · 10 + paa Tydsk · 10 Tydsk > og enkelte paa Engelsk, Fransk og Hollandsk · 11 + dette · 13 er < ere · 13 det < den · 17 besindige < jævne · 22 + positiv · 22 Alvor og Spøg B dyb Alvor og let Spøg · 23 + mellem det .. Polariteter · 25 Individuer < Indider · 25 deres <
35 sit · 26 af < med · 26 udsprungne < blandede · 26 + og Livsironie

meer eller mindre blev enhver grundalvorlig dansk Digter til Deel. Hvergang eet af disse Nationalcharacterens Grundelementer ytrer sig eensidigt og overveiende, reiser Oppositionen sig heftig i den modsatte Retning, indtil denne ved sin Eensidighed eller

5 Overvægt atter fremkalder en Reaction. Saaledes har det viist sig kjendelig i vor hele poetiske Litteratur. Culminationen af det nye aandelige Liv og den religieuse Begeistring efter Reformationen i Slutningen af det 17de Aarhundrede ved vor store Psalmedigter **Kingo** fandt sin Modvægt i Culminationen af den komiske **Genius**

10 ved **Holberg** gjennem den første Halvdeel af det 18de Aarhundrede. Vel var **Holberg** ligesom **Wessel** siden norsk af Fødsel, men begges Dannelselse var dansk og at deres Aand var ligesaa dansk som norsk, viser deres Værkers levende Opfattelse af begge ved Litteratur og fælleds borgerligt Liv sammensmeltede Nationer.

15 Selv midt i den lystige holbergske Periode hvori man loe sig træt af **Peder Paarses** episke Vrængbilled og Nationens egne Daarligheder – fandt en alvorlig Reaction Sted, hvorved den seirende Følelse nær havde gjort Forbund med Pietismen i **Christian** den 6tes Tid, men hvorfra de dybeste Hjertetonen endnu har bevaret

20 sig i den [11,1 v°] **Brorsonske** Psalmedigtning. Den atter seirende Livslyst i **Frederik V's** Tid med sin Overvægt af Letsind og sorgløs Vid fandt sin betydningsfulde Modvægt i den dybtgriben-

1 grundalvorlig < alvorlig · 2 + eet af · 2 + Nationalcharacterens · 3 ytrer < ytre · 5 sig \ fra **Kingo** til **Holberg** fra **Holberg** til **Evald** fra **Evald** til **Wessel** og **Baggesen** fra **Baggesen** til **Øhlenschläger Grundtvig** og mig og fremdeles fra **Grundtvig** og mig til **Heiberg** atter til **Hauch** og **Andersen** etc etc · 6 Litteratur \ fra · 6 + nye · 8 + i Slutningen af det 17de Aarhundrede · 9 + fandt sin Modvægt · 9 i < til · 10 ved < i · 10 + gjennem den første Halvdeel af det 18de Aarhundrede · 11 + Vel var **Holberg** ligesom **Wessel** siden norsk af Fødsel, men begges Dannelselse var dansk og at deres Aand var ligesaa dansk som norsk .. og fælleds borgerligt Liv sammensmeltede Nationer · 12 begges < hans · 12 at ▼ · 14 og ▼ · 15 + midt · 15 + hvori man loe sig træt af **Peder Paarses** episke Vrængbillede og Nationens egne Daarligheder · 16 **Paarses** ◀ **Paases** · 17 fandt < holdt · 19 6tes ◀ 6tes · 19 bevaret < holdt · 21 Livslyst \ og · 21 + i **Frederik V's** Tid

de **Evaldske** Poesie med Lyrikens Triumph og Tragoediens Fødsel i Danmark. Jo mere indgribende den Evaldske Aandsretning blev, jo stærkere fremtraadte Oppositionen i den **Wesselske** Litter og i den Viddets Forstandsphtansie der culminerede med

5 **Baggesen** i den franske Revolutionstid. Det dybere Element i den danske Folkenatur var i hiin seirende Forstandstid temmelig tilbagestrængt, reent religiøst bevaret baade i det danske og norske Sind ved **Balle** og **Nordal Bruun** – yttrede Følelsen sig kun idyllisk fædrelandsk og deistisk-religieus i den jævnt-djærve **thaarupske**

10 **Poesie**, understøttet af hiin Tids ædleste Opsving i den loyale Begeistring for Bonde- og Borgerfrihed. I det sidste Decennium af det 18de Aarhundrede syntes de stridende Elementer i den danske Folkenatur at ville neutralisere sig i en gjensidig Mathedshvile, men nu frembrød med det 19de Aarhundredes

15 Philosophie og Poesie et nyt aandeligt Liv, som atter satte de slumrende Kræfter i Bevægelse og Conflict. **Henrik Steffens'** Naturphilosophie og **Schack Staffeldts** romantiske Lyrik aabnede i Forening med **Øhlenschlägers** nordiske **Genius** den ny poetiske Æra i vor Litteratur, | hvori atter hine to Nationalcharacterens

20 Grundelementer i en mangfoldig og høist forskjellig Udvikling og Forgrening, under en bestandig Kamp har banet sig ligesaa mange eiendommelige Veie, som selvstændige Aander ere fremtraadte enten i Dybdens eller i Lethedens og Forstandsphtansiens Sphærer. | Et Vingeslag af Romantiken og den tragiske Aand

25 havde sat **Øhlenschläger** istand til at gjenføde Balladedigtningen og Tragoedien i Danmark; hans største og udødelige Fortjeneste er den poetiske Oplevelse af Nordens Hedenold og vor hele naiv phantasierige mythiske Tid; men hverken Menneskelivets univer-

30 2 Evaldske ◀ Evaldske · 3 blev < var · 4 + i · 5 i < og (den franske) · 7 tilbagestrængt \ og · 7 + reent .. **Nordal Bruun** · 8 **Bruun** \ og · 8 + Følelsen · 9 + jævnt-djærve · 9 **thaarupske** ◀ **Thaarupske** · 13 + i den danske Folkenatur · 14 Aarhundredes Philosophie og Poesie < Aarhundrede · 17 og \ Digteren · 17 aabnede < dannede · 18 + i Forening · 19 | [tillæg 14] · 19 + Nationalcharacterens · 25 sat < gjort · 26 + hans største .. Livssphære

35

selle eller Folkelivets individuelle Romantik var hans Livssphære. Hans livsfriske sangviniske Natur gav ham den sorgløse Alladins-Naivitet og den mod det ydre Livs Skjønhed rettede Phantasia, der vel med orientalsk Velbehag ligesom hos *Goethe* blandt
 5 Germanerne kunde glæde sig og dvæle ved store tragiske Livsbilleder, men dog med den gjenfundne Poesies Allad[11,2 r°]-dins-Lampe helst vilde lade Aanden opbygge sig Palladser med en riig Sandseligheds yppige Skikkelser og med alle det ydre Livs Herligheder og Glæder. Den hastige Forsoning med Tilværelsens
 10 evige Gaader, denne Aandsretning fremkaldte, forbød Dybden i *Øhlenschlægers Genius* at faae Overvægt, og efter sin høiere Digterflugt udhvilede han for med goethisk Rolighed i hiin yppige Livssphære, der syntes ham den sande Humanitets og den sunde Verdensanskuelses Paradiis. Den germansk romantiske Aand, der
 15 først havde vakt ham, har han selv paa dette Standpunkt forladt og endog spottet (Der irrende Ritter). I Striden mellem det *Øh-*

2 Hans ◀ hans · 2 ham \ tillige < dog · 4 + ligesom hos *Goethe* blandt Germanerne · 7 + helst · 10 forbød < hindrede · 11 *Øhlenschlægers* < hans · 11 Overvægt \ medens han som den rige Fugl fløi [+ han] susende og brusende over det Ocean, hvori han heller vilde see [< seet] sit eget og Verdens Speilbillede, end med *Leviatan* [◀ *Levitan*] neddukke for at gribe den Dybets Perle [# Perlede] han ikke savnede blandt sit Digterlivs Diamanter. Det var derfor begribeligt, hvad der ellers maatte synes aandsmodsigende, at han ikke med Begeistring og Glæde
 20 modtog den Digterhaand, der først med Beundring og Varme raketes [< traadte] ham [\ imøde og som] af *Grundtvig*. Med [\ en høi] *Genialitet* og mageløs Kraft styrtede denne poetiske Aand sig ind i den oldnordiske Verdens Mythedyb, for derfra at finde Veien gjennem Historiens Labyrinth til Menneskelivets gjenoprundne Guddomskilde. *Grundtvig* søgte [< Jeg taler her om Mythologen,
 30 Historikeren og den christelig begeistrede Digter *Grundtvig*. Han frygtede ikke for] Dybet i det Livsocean, *Øhlenschlægers Genius* var fløiet [< fløi] hen over for at beboe sit Alladins-Pallads og udhvile sig efter sin høiere Digterflugt i hiin yppige [< halvpoetiske] Livs-Sphære. *Grundtvigs* og *Øhlenschlægers* Veie adskiltes og de ere siden kun mødtes igjen paa enkelte Punkter. · 14 Verdensanskuelses
 35 # Digter · 14 + Den germansk romantiske Aand, der først havde vakt ham, har han selv paa dette Standpunkt forladt og endog spottet (Der irrende Ritter) · 14 Den § den · 14 Den < og den · 15 paa dette Standpunkt < siden ·

lenschlægerske Parti og *Baggesen* var det atter den nationale Forstandsphantasi i Viddet, der vilde benytte sig af den høiere poetiske Aands dalende Flugt til at gjenvinde Herredømmet. Med en genial Ahnelse af den dybere Poesies Kjærne, der dog [11,2
 5 v°] aldrig med Klarhed kunde udvikle sig i *Baggesens* ustadige Aand, søgte denne Digter paany at hævde Viddets og den aandrige Spøgs Superioritet, der i *Øhlenschlægers* første poetiske Periode var tilbagetrængt af en dybere Retning. I sin humoristiske "Gjenganger" havde *Baggesen* beskuet sig selv som en tragisk humoristisk Dobbeltgjænger paa Grændsen af to Aarhundereders Aandsliv. Som saadan stod han virkelig paa sine høieste Punkter. Han var et høist mærkeligt Phœnomen i vor Litteratur, men han gik selv under i en Kamp, hvori han havde en ny Tids seirende *Genius* imod sig. | *Baggesens* Aand uddøde dog ikke
 10 med ham, forsaavidt den var national; selv hans overfladisk spasende Lattermildhed har ikke savnet talentfulde og heldige

320 16 (Der irrende Ritter) B (See hans Digt Der irrende Ritter) · 320 16 mellem det *Øhlenschlægerske* Parti og *Baggesen* B mellem *Baggesen* og det *Øhlenschlægerske* Partie · 320 16 *Øhlenschlægerske* ◀ *Øhlenschlægerske*
 20 2 den < hin · 2 + høiere poetiske · 3 Aands < Aandens · 3 dalende < lavere · 3 til at gjenvinde Herredømmet < og dens Fortabelse i Forfængelighed og Spidsborgerlivet, til · 3 Med < med · 4 + genial · 4 + dybere · 4 Poesies < Poesiens · 4 dog \ dog · 6 + søgte denne Digter · 6 hævde < tilbagevinde den · 7 i < ved · 7 *Øhlenschlægers* ◀ *Øhlenschlægers* · 8 en B den nye · 8 Retning \ At *Grundtvig* i denne Kamp sluttede sig nærmere til *Baggesen*, end til *Øhlenschlæger*, uden dog at skaane den flagrende Vittighedsfugl, synes at have sin Grund i en Overvurdering af hiin dybere Ahnelse af Poesiens Væsen hos *Baggesen*, der · 8 I sin ◀ i hans B I sin · 9 *Baggesen* < bragt ham til at · 9 beskuet
 30 < beskue · 10 + humoristisk · 11 han < *Baggesen* < han · 11 + paa sine høieste Punkter · 13 havde \ Nationens og · 14 sig \ Den germanisk-romantiske Aand, der først med *Steffens* havde vakt *Øhlenschlæger* havde denne Digter [
 35 men som han] selv siden forladt [< forlod \ for at bade sig] og endogsaa spottet i sin Digterlykkes og sin livslystige Phantasies ydre Solskinsverden · 14 | [tillæg 15 *begynder her, men til linjerne 321 14-322 3 er anvendt A som tekstgrundlag*] · 15 national [tillæg 15] national – af og til · 15 selv hans [tillæg 15] Denne [< Den] B hans · 15 overfladisk spasende B overfladiske, let spasende →

Repræsentanter iblandt os (*Heiberg, Hertz*) men mod Overvægten af den Retning har saavel *Grundtvigs* som min Virksomhed dannet en alvorlig Modvægt. *Grundtvigs* Virksomhed har deelt sig mellem Religion Historie og Poesie og har næsten altid bevaret en streng polemisk Character som anti-rationalistisk Forsvarer af den ældste protestantiske Kirkes Anskuelse af Livet og Christendommen. Med dyb Genialitet og en mageløs Kraft har *Grundtvig* dog virket Meer som religieus, historisk-poetisk Aand i Almindelighed end som Digter i egentligst Betydning, idet hans stærke Individualitet ligesom sønderbryder enhver Konstform og giver hans Fremstillinger en saa strængt afsondret Eiendommelighed, at hans meest characteristiske Productioner ofte ere de mindst læste og fattede. Han styrtede sig først med enthusiastisk Begeistring ind i den oldnordiske Verdens Mythedyb, for derfra gennem Historiens Labyrinth at finde Tilværelsens inderste Kjærne i Christendommen. I dette Punct ere hans og min Livsanskuelse mødtes; men Udviklingen af vore særegne poetiske Naturer har været høist forskjellig. Idet enhver af os er gaaet sin selvstændig-eiendommelige Vei ere vi dog altid mødtes med gjensidig Kjærlighed og have ofte haft fælleds Modstandere. | Hiin Ideelivets indre Romantik der har sin dybeste Kjærne i Christendommen, men hvis Ahnelse er Blomstret i den indiske Poesie og hvis Fremblomstren i den nordiske Aand jeg anseer for

25 321 16 Lattermildhed [tillæg 15] Retning B Lattermildhed > + hvori han havde *Bording Reenberg* og *Wessel* til Forgjængere · 321 16 har ikke savnet [tillæg 15] som sjælden savner B har heller ikke · 321 16 talentfulde og heldige Repræsentanter iblandt os (*Heiberg, Hertz*) [tillæg 15] talentfulde Repræsentanter hos os · 1 *Heiberg B L. Heiberg · 1 Hertz B Henr. Hertz · 1* men mod Overvægten af den

30 Retning har saavel *Grundtvigs* som min Virksomhed dannet en alvorlig Modvægt [tillæg 15] har saavel i *Grundtvigs* som i **min** Virksomhed fundet sin alvorlige Modvægt · 2 har \ uidentvivi · 8 religieus B christelig · 16 Punct B Hovedpunkt · 21 Hiin < men hiin · 21 Romantik \ der har sit høieste Blomster i den indiske Poesie og [$<$ men] har en dyb Spire i den fra Østen udsprungne nordiske Aand ·

35 21 + der har sin dybeste Kjærne i Christendommen, men hvis Ahnelse er Blomstret i den indiske Poesie .. for en Arv fra Orienten

- en Arv fra Orienten – hiint Ideernes Liv i Følelsen med en aandelig Phantasies Drømmebilleder omkring sig, havde hverken *Øh-lenschlæger* eller nogen anden dansk Digter før mig været grebet af. | Denne Romantik var det, der med universel Stræben efter
- 5 at udtale den ideale Livsposie gennem omfattende Verdensanskuelser i de to første | Perioder af mit Digterliv udviklede sig, og netop ved sin indgribende Virkning paa ligestemte Gemytter fremkaldte en ligesaa stærk Opposition, som nogen foregaaende ny Retning i vor poetiske Folkenatures Udvikling.
- 10 [12,1 r°] Egentlig national blev min Digting dog først i min historisk-poetiske Periode; men den beholdt gennem alle Former sin oprindelige Aand og Natur og dens heldigste Frembringelser maatte altid fremkalde den ivrigste Modstand fra Repræsentanterne for en modsat Aandsretning.
- 15 Strid og Opposition synes saaledes altid at have været en nødvendig Betingelse for det poetiske Livs alsidige Udvikling i Danmark; men Grunden til vore idelige Pennefeider maae vi ikke søge blot i Smaalighed, Misundelse, Partisyge og Forfatternes personlige Collisioner; disse Misligheder ere vistnok uundgaaelige

-
- I* hiint < dette · *I* Ideernes < Ideens · *3* anden < foregaaende · *3* + før mig · *4* af \ Denne Romantik var det der med universel Stræben i de to første [< den første] · *4* | *[tillæg 16]* · *6* Perioder < Periode · *7* + netop · *7* + paa ligestemte Gemytter · *8* en ligesaa stærk < sin · *8* som < hos · *9* Udvikling \ [12,1 r°] *I* denne *m. r* Retning var min Poesie dog langtfra at være national i egenligst
- 25 Betydning; den var ofte paa sine høieste Punkter esoterisk, selv for vore Æstetikere og blev kun heelt opfattet af enkelte poetisk-beslægtede Aander. Men den betydelige [< almindelige] Deeltagelse den vakte beviste dog at den berørte Strænge, der fandt [< have] Gjenklang hos Nationen [< Mange], om der [\ var]
- 30 end kun var faa, der med Bevidsthed kunde forsvare Indtrykkets Gyldighed og hiin Poesies aandelige Realitet, mod dens dialektiske Opposition. · *10* + dog · *10* min \ + sidste · *11* beholdt \ dog · *11* gennem alle Former < stedse saameget af · *12* + Aand og · *12* Natur \ og Character · *12* og < at · *13* + maatte · *13* altid \ maatte · *13* ivrigste < ivigste · *14* en modsat < den modsatte ·
- 35 *17* + men · *17* ikke \ blot · *18* + blot · *19* Collisioner \ som · *19* + disse < + hvilke · *19* + Misligheder \ + hvilke · *19* + vistnok

paa saa snever en litterair Tumleplads, som en eneste stor Univer-
sitettsstad blandt lutter Smaastationer for aandelig Virksomhed
frembyder, men fra et høiere Standpunkt opdager man de større
og dybere Bevæggrunde. Trangen til alsidig Udvikling er ligesom
5 en Naturdrift i den danske Character. Deraf kommer ogsaa vor
ofte dadlede Forkjærlighed for hvad der er fremmed. En bestan-
dig Higen efter Ligevægt og Frygt for al Overdrivelse frembrin-
ger altid hos os en [12,1 v°] ivrig Tilbageholden mod enhver
stærk eensidig Fremadstræben en forsigtig Dæmpen af enhver lidt
10 for høit opflammende Enthusiasme, en heftig Modstand mod
enhver om sig gribende Indflydelse af aandelige Magter, | og da
en vis Eensidighed er nødvendig ved enhver enthusiastisk Be-
geistring for Ideer, bliver enhver stærk Bevægelse i Ideernes
Verden directe eller indirecte polemisk. | Det er saa langt fra at
15 være noget Uheld for en Skribent hos os at møde ubillig Opposi-
tion og heftige Angreb, at der intet sikkrere Tegn gives for Til-
værelsen af en positiv aandelig Magt end Fremkaldelsen af slige
Modbevægelser. Næsten ingen selvstændig Fremskynder af en
bestemt aandelig Retning har undgaaet stærk Modstand. *Kingo,*
20 *Holberg, Ewald, Baggesen, Øhlenschläger* og *Grundtvig* have
alle heri deelt Skjæbne med mig og kun faa Forfattere med Selv-
stændighed og Indflydelse have savnet litterair Opposition.

Et Par saadanne tilsyneladende Undtagelser maa jeg her næv-

25 *I* en < een (eneste) · *I* + eneste · 2 Smaastationer for aandelig Virksomhed <
Smaabyer · 3 + men fra et høiere Standpunkt opdager man de større og dybere
Bevæggrunde · 5 + Deraf kommer ogsaa vor ofte dadlede Forkjærlighed for hvad
der er fremmed · 8 en \ Reaction ved enhver heftig Action, en stærk · 8 + ivrig ·
9 + eensidig · 9 af < ved · 9 + lidt for høit · 11 | [tillæg 17] · 13 + stærk ·
30 15 + for en Skribent · 16 + Tilværelsen af · 17 en positiv < den positive ·
17 + aandelig · 17 end Fremkaldelsen af < der fremkalder · 18 + Næsten ·
18 ingen < Ingen · 18 selvstændig Fremskynder af en bestemt aandelig Retning
< betydelig Forfatter · 19 stærk < slig · 21 + faa § faae · 21 med Selvstæn-
dighed og < uden betydelig · 22 litterair Opposition < litteraire Modstandere ·
35 23 + Et Par saadanne .. Stemmer hævet sig · 23 saadanne < interessante · 23 +
tilsyneladende · 23 Undtagelser \ i vor

ne: hverken den kraftige originale *C Bredahl*, hvis Dramatiske Scener uagtet deres Antipathie mod mange af mine egne Anskuelser, jeg anseer for et mærkeligt Phœnomen i vor Litteratur eller den originale Skildrer af Folkelivet i Jylland den meget læste Novel-Digter *St. St. Blicher* have mødt nogen betydelig Opposition endnu; men *Bredahls* Popularitet svarer ingenlunde til hans Betydning, og Erkjendelsen af *Blichers* poetiske Værd har heller ikke været høirøstet. En stærk og levende Fremdragelse af disse Digteres Værd og Betydning vilde dog upaatvivlelig ogsaa fremkalde Negationen. Dette Oppositionens Vidnesbyrd om en erkjendt positiv Indflydelse paa det poetiske Liv i en bestemt eendommelig Retning have derimod den begejstrede Charactermaler *Hauch* og den phantasierige og med dyb Følelse begavede *H.C. Andersen* allerede modtaget; ogsaa mod de i poetisk Formskjønhed udmærkede unge Digtere *Hertz* og *Paludan Møller* have ved deres stigende Popularitet allerede hemmende og modvirkende Stemmer hævet sig.

Hvad der i vor poetiske Litteratur har bevaret sig med gjennemgribende Virkning paa Nationen, har altid gjennemgaaet denne Skærsild uden Skade. Vor mythiske Oldtidspoesies dybsindige Rigdom og phantasierige Skatte have ligesaa ofte været angrebne som dunkle og raa smagløse og barbariske, som de

2 Scener \ ere · 2 + uagtet deres Antipathie mod mange af mine egne Anskuelser, jeg anseer for · 4 originale \ og · 4 + Skildrer af Folkelivet i Jylland den · 5 betydelig < stærk · 6 endnu \ men · 6 + men *Bredahls* Popularitet .. har heller ikke været høirøstet · 6 svarer \ ingen- · 7 Betydning < Fortjeneste · 7 og ▼ · 7 + Erkjendelsen af · 7 poetiske Værd .. høirøstet < Poesie har mere Folkelivets Skildring end filosofisk-poetiske Livsanskuelser til Formaal · 8 En ◀ en · 9 + dog · 9 + ogsaa · 10 Negationen < den · 10 + Oppositionens \ negative · 11 + positiv · 12 have < har · 12 + begejstrede Charactermaler *Hauch* og · 13 den ▼ · 14 modtaget \ Det samme er Tilfældet med den begejstrede Charactermaler [*geniale Hauch*] · 14 + de i poetisk Formskjønhed udmærkede unge Digtere · 16 allerede < hine · 17 sig \ hvorved Eensidighed i Overvurderingen af teknisk Konstfærdighed modarbeides. · 19 altid < som oftest · 20 Skærsild < Skjærsild B Skjærsild · 22 + smagløse

med Føie ere fremdragne med Begeistring og Glæde. Vor Mid-
 delalders-Poesie med dens friske romantiske Natur, har ligesaa
 ofte været bestridt af fornem Konstsmag og eensidig Kritik, som
 den med Rette har været Gjenstand for Beundring og Kjærlighed
 5 til forskjellige Tider; selv de saakaldte Almuekrøniker der tilhøre
 alle Nationer og med et uforgjængeligt poetisk Liv have overlevet
 saa mange Aarhundreders Konsttheorier og forglemte Lærdom,
 have været ligesaa forfulgte af Oplysningsmændene i det 18^{de}
 Aarhundrede og selv af *Holberg*, som de ere blevne ophøiede og
 10 gjenoplivede af det 19de Aarhundredes romantiske Digttere. Lige-
 saalidet som Religionens Mysterier endnu ere blevne filosofisk
 indlemmede i den forstandige Erkjendelses Gebeet, ligesaalidet
 er Poesiens dybeste Væsen endnu videnskabelig og med systema-
 15 tisk Klarhed indtraadt i Bevidstheden. Smagsvidenskabens pole-
 miske Gjæringstilstand er imidlertid ikke blot et Beviis for dens
 endnu umodne og uklare Ungdom (hvad de Tydske kalde "Flegel-
 jahre"), men tillige for dens lidenskabelig-livlige Stræben efter
 Klarhed i al dens Uklarhed. Enhver besindig dansk Digter som
 20 med Begeistringens Mod, trods al Opposition, har hævdet sin
 aandelige Frihed og banet sig en eiendommelig Vei overlader
 efterhaanden med [12,2 r°] større Rolighed sine Værkers fuld-
 stændige Erkjendelse til Nationens levende og seirende *Genius*
 gennem Samtiden og de følgende Generationer, medens det Navn
 og den Agtelse, han eengang med Rette har erhvervet sig, ikke
 25 lettelig rokkes.

1 Glæde B Glæde. Vor høist mærkelige, poetiske Sagnhistorie har havt samme
 Skjæbne . 3 været \ foragtet og . 4 + med Rette . 5 selv < og . 5 + tilhøre alle
 30 Nationer . 7 Konsttheorier < Konstpoesie . 7 forglemte < døde . 8 ligesaa \ [\n
 + som] ophøiede i det 19de Aarhundrede som de bleve nedrevne i det 18de .
 8 + forfulgte af .. romantiske Digttere . 9 og selv B selv . 10 af ◀ af af . 10 +
 Ligesaalidet som .. dens Uklarhed . 18 Enhver B Et fuldkommen lykkeligt
 Digterliv er under saadanne Omstændigheder vel ikke tænkeligt; men enhver .
 18 Digter \ + med virkeligt Genie . 18 + som med .. eiendommelig Vei .
 35 21 fuldstændige < retfærdige

Tillæg

Forstadier til B.S. Ingemanns erindringer
samt
Nicoline Ingemanns optegnelser

Expectorations-Bog. D. 2^{den} Marts Erindringer fra min Barndom.

Midt under den franske Revolutions Gjæring medens man paa Rigsdagen i Versailles (1789) saa uheldig søgte at forebygge dens Udbrud, idet man ved egoistisk at modsætte sig Tidsaanden og dens Fordringer, gav den Vaaben i Hænderne og gjorde den til et Uhyre – midt i denne frygtelig bevægede Tid, som i Danmark dog kun sporedes som en fjern Jordrystelse, blev det min Bestemmelse at see Lyset i en fredelig Landsbye (*Thorkildstrup* paa Falster) og i den venligste og skønneste Aarstid (d 28 Mai).

Medens Revolutionens blodigste og forfærdeligste Oprin forbausede og rystede Verden, legede jeg sorgløs i den fredelige Præstegaard, og som en fire Aars Dreng reed jeg min Kjæphest, da Efterretningen om Ludvig den XVI^s og hans Families Mord opfyldte Alle med Gru og Afskye. Kun faa Erindringer fra hiin Tid har jeg kunnet bevare; dog mindes jeg hvorledes Marseillaner-Marschen ogsaa tonede ind i mit fredelige Barndomshjem og opvakte livlig Deeltagelse fra den voxne mandlige Ungdom. Min Fader var en samvittighedsfuld evangelisk-christelig Præst af den gamle Skole, og lod sig ikke af Tidsaanden og det moderne Fritænkerie rokke en Haarsbred i sin faste Overbeviisning i Troessager. Naar min ældste Broder og Nabopræsternes Sønner undertiden kom hjem fra Universitetet og medbragte de nye revolutionaire Synsmaader i Religionen, som smigrede den overmodige Forstand og henrev næsten alle livlige ungdommelige Hoveder, forefaldt der ofte hørøstede Debatter i Præstegaarden, og jeg erindrer da undertiden at have hørt heftige Ytringer af min Fader – mod Fritænkeriet, og navnlig mod enhver Rokken ved Læren om *Christi* Guddom, som Grundpillen for den hele

30 2 + den · 2 Revolutions Gjæring < Revolution · 2 + paa · 3 (1789) \ streed om Frihed og Liighed · 6 i Danmark < her · 7 + dog · 10 Revolutionens < Revolutions · 17 opvakte # of · 20 en < et · 22 Universitetet \ i Hovedstaden · 23 smigrede ◀ smigredede · 28 *Christi* ◀ *Chrsti*

Christendom. Min Fader var en høi anseelig Mand med et alvorligt ærværdigt Ansigt; han var som oftest rolig og mild; da jeg sjældnen saae ham heftig, gjorde dette altid en imponerende Virkning paa mig, og jeg lagde meer Mærke til hvad han i saadanne

5 Øieblik sagde, end hvad jeg ellers i hele Aar saae og hørte. Jeg har intet Portrait af min Fader; men hans Billede staaer endnu temmelig klart i min Erindring (jeg var 10 Aar gammel da han døde). Han havde efter den Tids Skik allerede fra sin Skolegang baaret Paryk. I mine Øine havde denne Prydelse intet unaturligt,

10 da jeg altid saaledes havde seet ham, naar han var paaklædt; om Morgenen saae jeg ham i grøn Slobrok og med en hvid linnet Nathue, sammenbundet foroven med et blaåt Silkebaand. I sin præstelige Ornat, havde han en Anseelse og Værdighed som en Bisp, og han virkede baade ved sin Lærdom og Personlighed

15 saaledes paa Almuen, at man tiltroede ham overnaturlige Kundskaber og Kræfter. Saaledes troedes han at kunne vise igjen (: opdage Tyverier og nøde Tyven ved aandelige Midler til at tilbagebringe det Stjaalne). Der blev desaarsag aldrig stjaalet i Præstegaarden, og da det skete engang og han havde yttret, at det vel vilde opdages, fandtes faae Dage efter det Stjaalne tilbagelagt

20 under Gaasebænken i Borgestuen. Han troedes ligeledes at kunne bortmane onde Aander, og der fortaltes adskillige urimelige Historier til Beviis paa denne hans Gave, men hvortil han dog ingen Anledning havde givet. Han bestred tværtimod idelig og

25 med megen Iver al Overtro, og formanede os Børn altid til at undersøge nøie og uforfærdet Alt, hvad der syntes os ubegribeligt eller overnaturligt. Han fortalte selv hvorledes han som Student engang havde opdaget et Bedrag, der gjaldt for Spøgerie. Det var hos et Par gamle frygtsomme Ægtefolk, der hver Nat ved en

30 forfærdelig Larmen og Puslen i deres Dagligstue, lode sig skræmme under Dynen i deres Sovekammer hvor de svedte

Angestens Sved, til det blev roligt. Min Fader tilbød sig at
 vaage der en Nat og gennem en lille Rude paa Døren at under-
 søge Sagen. Spøgelsetimen kom, Pusleriet begyndte. Det var som
 alle Meublerne dandsede i den mørke Dagligstue, det gamle
 5 Ægtepar krøb som sædvanlig med stor Angst under Dynen. En-
 delig blev der stille og nu kom der Lys i den mørke Spøgelse-
 stue. De utroe Tjenestefolk satte sig til Bords og levede lystigt
 paa deres Herskabs Bekostning. Nu kaldte min Fader paa det
 saalænge bedragede Herskab, der endelig selv saae og gjorde
 10 Ende paa Spøgeriet.

Jeg havde vistnok heller hørt en virkelig Spøgelshistorie; men
 jeg lagde dog Mærke til denne Begivenhed, fordi min Fader selv
 spillede en saa kjæk Rolle derved, og dette hans Exempel har siden
 ikke været uden Virkning paa mig.

15 Det fredelige idylliske Landliv i en Præstegaard, hvoraf jeg
 siden har gjenfundet adskillige sande Træk i Vosses *Luise*, men
 endnu sandere og skjønnere i *Jean Pauls* Selvbiographie – har jeg
 i de 10 første Aar af mit Liv kjendt og oplevet. Da jeg blev fød
 var min Fader alt 54 Aar; han blev først gift i sit 40de Aar og jeg
 20 var den yngste af 9 Børn. Min fromme elskelige Moder var 20
 Aar yngre, end min Fader, men denne Forskjel i Alderen var
 ingen Hindring i deres huuslige Lyksalighed; jeg erindrer ikke en
 eneste Gang at have bemærket et Ord eller en Mine, som ikke
 vidnede om den skjønneste og roligste Harmonie imellem dem.
 25 Min Moder var en fiintbygget ægte dansk næsten jomfruelig
 Qvindeskikkelse, med kjærlige blaae Øine og castaniebrune Haar,
 formodentlig havde hun været ganske blond i sin Ungdom. Min
 Opdragelse var fornemmelig hende overdraget, og jeg sluttede
 mig til hende med den største Kjærlighed; hun var i mine barn-
 30 lige Øine den skjønneste og bedste af alle Qvinder, og jeg er-

8 kaldte < vækkede · 9 endelig < nu · 11 Spøgelshistorie \ end · 12 fordi <
 havde · 13 + derved · 18 de < det · 23 som \ jo · 24 den < det · 26 castanie-
 brune ◀ carstaniebrune

klærede engang i uskyldig Uvidenhed om hvad jeg talte om, at jeg aldrig vilde have nogen anden til Kone, end min Moder. Dog forkjælede hun mig ikke, men revsede mig selv naar det var fornødent. En Feil ved slige Revselsers var det, at de ikke fulgte

5 strax paa Forseelsen; men forkyndtes kun om Dagen for at udøves om Aftenen. Derved forhindredes vel al Heftighed og Overilelse; men Frygten for Straffen forøgede den ved Phantasiens Qvaler, der langt overgik den virkelige Straf. Mærkeligt er det hvorledes enhver formeentlig Uret indpræger sig langt dybere i

10 det barnlige Sind, end de største ufortjente Velgjerninger og jeg maa til liden Ære for den menneskelige (eller maaskee kun min egen) Natur tilstaae, at de faa Tilfælde hvorved jeg troede at blive straffet med Uret har jeg bedre beholdt i Erindringen, end de utallige Kjærlighedsprøver jeg skylder mine kjære Forældre.

15 Den 4de Marts. Saaledes ansaae jeg mig engang for høilig forurettet fordi man ikke vilde erkjende min Retfærdighedsfølelse og ridderlige Beredvillighed til at forsvare det smukke Kjøn, da jeg saa min meget ældre Broder fornærme en af mine Søstre i Haven, og jeg som ikke kunde naae ham til Skulderen end sige til

20 Kinden, tog en Steen for at slaae ham den i Hovedet, uden at tænke paa hvor farligt og lidet hæderligt dette Vaaben var. Jeg blev hindret i dette Dameforsvar, og for at jeg ikke oftere skulde vælge slige Vaaben, blev der lovet mig en Straf, som heller ikke udeblev; men jeg var i mine egne Øine en Martyr for den retfærdige Sag og et Offer for en høist ubillig Gaardsret, skjøndt jeg naturligviis kun reflecterte derover med Følelser og viste min Misbilligelse af de Opdragelsesprinciper, jeg leed under, ved en ellers usædvanlig Trods, der maatte forøge Revselsen. En andengang havde jeg væltet et Blækhuus over en Bog, og i Haab om

30 Tilgivelse naar jeg strax og frivillig angav den ufrivillige Brø-

2 + til · 3 men < og · 12 Tilfælde hvorved < Gange · 17 da jeg saa < selv imod · 18 meget ældre < egen · 20 + den · 22 + oftere · 25 og \ for en · 25 + høist

de, løb jeg med den tilsølede Bog op i min Faders Studerekammer, og viste ham den med den fuldeste Overbeviisning om velfortjent Tilgivelse, idet jeg uden Frygt og uden at bede om Forladelse temmelig freidig sagde: see, det har jeg gjort, Fader!

5 men hvor forbauset blev jeg ikke, da jeg istedetfor den saa trygt haabede Tilgivelse, eller vel endogsaa en Berømmelse for min Oprigtighed, fik et Ørefigen og gik umaadelig skuffet og slukøret tilbage.

Denne min skuffede Tillid havde den Følge, at da jeg en andengang jog en Høne gennem en Rude i Forstuen, taug jeg dermed og da det kom til Undersøgelse og Forhør angaaende Ruden benægtede jeg al Kundskab til Sagen og løi mig fra al Straf og Irettesættelse. Dette var den første frivillige Usandhed jeg er mig bevidst; men at jeg har bebreidet mig den selv troer

10 jeg vist siden jeg aldrig glemte den.

15

Urlevnetsbog (1837).

| Dersom det kun er **sygelige** Børn der kunne have religiøs Følelse – som en bekjendt Skribent har paastaet – saa faaer jeg finde mig i at regnes blandt slige barnlige Hospitalslemmer, uagtet jeg var legemlig frisk og munter; thi jeg levede i saa fortroligt Samqvem med Alverdens usynlige Ven og Fader, saa snart Tanken om ham blev mig klar, at jeg hver Aften betroede mig til ham, naar jeg laae i min Kurveseng, og havde fortæret det Æble jeg gjerne fik med til Erstatning for de Ældres Aftenunderholdning.

Om en usynlig Aande verden har jeg meget tidlig havt en levende Forestilling uden at dog derved min friske Livsglæde led noget Skaar. Spøgelsefrygt var jeg vel ikke fri for; men jeg hørte Intet heller end de allerrædsomste Spøgelsehistorier af Tjenestefolkene skjøndt det hørte til de forbudne Glæder. Naar jeg om Aftenen skulde ligge ene i det mørke Sovekammer, maatte jeg dog lukke Øinene tæt til og tænke paa hiin usynlige Ven og Beskytter for at faae Mod til at sove.

Jeg erindrer endnu at jeg endogsaa en Aften fik Mod til med aabne Øine at gribe og fastholde et formeentligt Spøgelse som skred over min Kurveseng; jeg kunde ikke see dets Skikkelse i det Mørke der omgav mig men dets Øine vare som Ildsluer og da jeg i største Spænding greb det, fornåm jeg, det var laadent – det var en honnet Kat, som ikke rev mig, uagtet jeg klem[d, l r°]te

1 | [tillæg 18] · 3 en bekjendt .. paastaet < ensidige [< kolde] Forstandsmennesker paastaae · 4 + i · 4 + blandt · 5 thi < men · 6 + Ven og · 7 betroede .. ham < underholdt mig med ham · 9 til < for · 9 de < den · 9 + Ældres · 11 + Om en .. noget Skaar · 11 Om < Til · 11 havt < havde · 13 + vel · 13 + men · 14 + de allerrædsomste · 14 allerrædsomste ◀ allerrædsomste · 14 + af Tjenestefolkene · 15 Glæder \ men · 16 det .. Sovekammer < Mørket i min Kurveseng · 17 + dog · 19 endogsaa < ogsaa · 19 + med aabne Øine · 20 et \ saadant · 21 skred < passerede · 21 + see · 21 dets < det · 21 dets \ + hele · 35 21 + Skikkelse · 22 det \ fuldkomne · 22 + der omgav mig · 24 honnet ◀ honet

det formeentlige Uhyre fast af alle Kræfter og ikke slap det, før der paa mit Anskrig kom Nogen ind med Lys og befriede mig fra mit fangne Spøgelse.

- 5 Det var min Faders Raad ikke at vige men at gaa lige paa og gribe fat, naar man troede at møde noget "Overnaturligt". Han bestreed med sit Aarhundredes Iver for Oplysning al saakaldet Overtro, og havde selv engang i sin Ungdom med Kjækhed opdaget et Bedragerie, der var grundet paa lettroende Menneskers Spøgelsefrygt. Tilværelsen af en stor og mægtig Aande verden og
- 10 Muligheden af dens Indgribelse i vor Sandseverden har imidlertid aldrig forekommet mig fornuftstridig og jeg er saa langt fra at ansee Overbeviisningen derom for en ængstende og besværlig Byrde, at jeg tværtimod vilde ansee det for et uhyre Tab og Tilintetgjørelse af det uendelige Livs anskuelige Sammenhæng
- 15 med Endeligheden hvis nogen Philosophie virkelig kunde om styrte hiin Overbeviisning, der ligger som Ahnelse skjult i ethvert Menneskebryst, og kun med Forfærdelse kan overraske hvor den med formeentlig Vished benægtes. Kunde det lykkes vor Forstand at bortforklare Virkeligheden i hiin store Poesie der lever i alle
- 20 Nationers Almuesagn om Overløbere fra Tilværelsens usynlige Egne, saa vilde dog bestandig en dybere Fornuft redde det Skjønne og Store deri ved Phantasiens uskyldige Barnehaand. Phantasien synes kun at lege med hiin hemmelighedsfulde Verden, men

-
- 25 / det < den · / + formeentlige Uhyre · / det < den · 2 mig \ baade · 3 mit < det · 4 Det var < Jeg fulgte den Gang · 4 + ikke at vige men · 5 noget "Overnaturligt" < Spøgelse · 6 + med sit Aarhundredes Iver for Oplysning al saakaldet < Troen derpaa som · 7 + i sin Ungdom · 7 opdaget < opdagt · 14 + anskuelige · 15 + virkelig · 16 hiin < den · 16 der < den · 16 + som Ahnelse ·
- 30 17 kun < kan · 17 Forfærdelse \ + kun · 17 + kan · 17 overraske < overrasker · 19 Virkeligheden < Realiteten < Sandheden · 19 hiin < den · 20 Almuesagn < Almuetraditioner · 21 Egne < Regioner · 21 dybere < høiere · 21 det < den · 21 + Skjønne og Store deri · 22 Phantasien < Naar < Heri \ som kun · 23 synes < synes kun · 23 + kun · 23 + hemmelighedsfulde ·
- 35 23 men < idet

drager den ubemærket tilbage i Hjertedybet, som et Pant fra den udødelige Sjæl paa dens [d,1 v°] evige Forbund med Aandelivet. Hiint Barnespøgelse blev vel kun til en meget naturlig Kat, den saakaldte naturlige Opløsning og Bortforklaring af alt hvad der tilhører en høiere Natur paa Grund af vore mangfoldige Skuffelser hørte i hiin Tids forstandige Aand til Grundsætningerne i Opdragelsestheorien. Mit tidlige Hang til det Overnaturlige kunde maaskee blevet mig farligt, der kunde dog blevet en sygelig Aandeseer af mig hvis jeg ikke siden i min Ungdom med den største Lyst til at aabne hiin hemmelighedsfulde Dør, der forbinder Aande verdenen med Sandseverdenen, dog altid med en vis Gru havde bævet tilbage derfor. Udviklingen af den dybt skjulte farlige Sands i vor Natur, som aabner hiin hemmelighedsfulde Dør, syntes mig ingen Umulighed, men jeg ansaae det med Rette for et formasteligt Indgreb i en høiere Verdens Hemmeligheder, og en farlig Forudgribelse af et Liv, der her kun skal ahnes, naar et Menneske egenmægtig vil bortrykke Grændseskjellet mellem denne og hiin Verdens Phœnomener. Jeg var engang i mine Studenterdage nær ved at aflægge det gjensidige Løfte med en Ungdomsven der døde tidlig, at den af os der først døde, skulde om muligt aabenbare sig for den Efterlevende; men vi indsaae begge med en hemmelig Rædsel det Formastelige og Farlige i vor Overenskomst og vi aflagde ikke hiint Løfte.

25 / drager den ubemærket < den ubemærket drager \ den · 2 paa < om < og ·
 2 Aandelivet < Aanden · 3 Hiint ◀ hiint · 3 Hiint < Uaget hiin · 3 Barnespøgelse < Barnevision · 3 + blev vel · 3 til < var · 3 + meget naturlig · 3 Kat \ og · 4 + saakaldte · 4 Opløsning \ af · 4 hvad der tilhører en høiere Natur < Overnaturligt · 6 + i hiin Tids forstandige Aand · 6 i \ min Ba · 7 Opdragelsestheorien \ under min Opvæxt · 7 + Mit tidlige Hang til det Overnaturlige · 7 kunde \ der · 8 + blevet mig farligt · 8 der kunde ▼ · 8 dog < let · 8 sygelig < virkelig · 12 den dybt skjulte < hiin sjette · 13 + i vor Natur · 15 for < som · 16 Forudgribelse < Anticipation · 17 + egenmægtig · 18 + i mine Studenterdage · 19 + at aflægge · 19 det gjensidige Løfte med < at love · 20 + der
 35 døde tidlig · 20 + af os · 20 døde \ + af os · 22 + med en hemmelig Rædsel

I min Barndom var dog endnu denne Nysgjerrighed efter det Hinsidige ikke opstaaet hos mig; jeg attraaede ingen anden Forbindelse med Aande verdenen, end den jeg med rolig Barne-Glæde følte, naar jeg i min Aftenbøn betroede den store usynlige Fader ethvert af mine mindste Ønsker. Det var en Tid mit høieste Ønske at faae en levende [d,2 r°] Fugl i min Haand. Synet af hiin lette luftige Slægt der svinger sig over vore Hoveder og tumler sig i den store blaae Hvælving, havde mig en saa vidunderlig magisk Tiltrækningskraft, at jeg næst den Lykke selv at kunne flyve, intet lykkeligere kunde tænke mig end at kunne gribe et af hine flyvende Væsner, og ligesom neddrage dets Glæde og Lyksalighed til mig. For Barnephantasien ere alle Eventyr sande og alle Sandheder Eventyr, og det er igrunden en taabelig Forstand hos de Ældre der gjør sig lystig over Børnenes Uforstand, naar disse af Mangel paa Erfaring antage det Umulige for muligt i Tillid til de Ældres Forsikringer. Naar den Voxne siger til Barnet kast en Steen i Vandet, saa skal du see den dukker op igjen som en deilig Blomst, saa er dette ikke mere utroligt, for den der ikke kjender Naturkræfterne, end Miraklet han seer med Blomsterfrøet, der lægges i Jorden. Hvorledes Jægerens Fingertryk kan med en Explosion neddrage Fuglen fra sin høie Flugt, er Barnet et Mirakel, som det seer og troer, og naar man forsikrer et Barn at et Saltkorn paa Fuglens Hale vil ved et Tryllerie gjøre den til hans levende Fange, er det ham et endnu fornøieligere Eventyr, som han har ligesaa god Grund til at troe. Det har næsten kunnet røre mig at see den Tillid og Spænding, hvormed Børn saaledes hele Timer kan liste sig efter [d,2 v°]

I denne Nysgjerrighed efter det Hinsidige < denne Lyst · 2 mig \ og · 3 jeg \ jeg · 3 + Barne · 4 den < min · 5 mindste < barnlige · 7 svinger < svang · 7 vore < mit · 7 Hoveder < Hoved · 8 tumler < tumlede · 8 den store blaae Hvælving < Himmelluft · 9 den Lykke < Ønsket om · 10 intet lykkeligere kunde tænke mig end at < syntes mig ønskeligst at · 13 sande # San · 14 + hos de Ældre · 15 disse < de · 22 Barnet \ er Barnet · 23 + ved et Tryllerie · 26 + og Spænding · 27 liste # ga

Spurvene paa Gaden med Salt i de smaa Hænder: thi saaledes har jeg selv ladet mig skuffe. Jeg glemmer aldrig min Lysalighed, da en barmhjertig Pige engang bragte mig en levende Fugl. Jeg rystede af Begjærlighed, da jeg udstrakte Hænderne efter den, jeg skreg af Glæde, da jeg holdt Fuglen i min Haand. Jeg drømte om min Lykke, og min første Tanke naar jeg vaagnede om Morgenen var den lyksalige Vished: jeg har min Fugl! Det var en Lyksalighed som først siden i mit Ynglingsliv og min Kjærlighedslykke blev overveiet; men jeg fandt dog aldrig noget Udtryk, som sandere og stærkere kunde betegne min Glæde over Bevidstheden af hvad der var mit Livs høieste Lykke, end hiint barnlige Udbrud: jeg har min Fugl!

Fuglens Død er Barnets første Sorg; jeg har engang seet det smukt opfattet af en Kunstner. Den Sorg havde jeg paa en bitter Maade, da jeg en Morgen fandt min tamme Fugl – af Drengeskaadhed eller Ondskab maaskee fordi man ikke fandt den kjøn nok – formelig halshugget; det var rigtignok kun en Krage, men jeg elskede den, og med Grund meente jeg, fordi Vorherre havde skabt den. – Denne første skarpe Kritik over min Smag blev mig et Forvarsel paa hvad jeg senere oplevede i mine Sammenstød med den æsthetiske Kritik. Siden har jeg aldrig haft Fugle og fra den Time Frihedsideen blev levende i min Sjæl har Synet af en Fugl i Buur været mig modbydeligt; Jagten har jeg heller aldrig elsket. Kun to Gange i mit Liv har jeg selv skudt efter noget Levende, men ingen af Gangene ramte jeg; dette Uheld har siden glædet mig.

[e,1 r°] Med Naturen levede jeg i min Barndom paa en meg[et

1 + paa Gaden · 12 Fugl! > I mit Eventyrdigt "Guldæblet" (1856) har hin tidlige Forestilling om Fuglen i en høiere Betydning foresvævet mig. · 13 + det · 14 jeg \ to Gange · 14 + paa en bitter Maade .. æsthetiske Kritik · 17 + kun · 17 Krage < Skade · 18 + med Grund meente jeg, fordi · 19 den \ og · 19 Denne ◀ denne · 19 blev < var · 21 Siden ◀ siden · 21 Siden < og siden · 23 Buur \ og af hvilket som helst [< ethvert] Dyr i Fangenskab · 23 modbydeligt \ og · 23 + heller · 25 jeg \ og

for]trolig Fod. Af Sommerfuglene og Bierne havde jeg stor G[læ-
 de] og førend en Bi havde stukket mig, vilde jeg ikke tiltroe [de]
 flittige Blomsterelskere noget saa fjendtligt Sindelag mod mig; jeg
 tog selv engang med fuldkommen Tillid en Bie ud af en Blomst
 5 og blev stukken, løb med den smertelige Erfaring til min Moder
 og beklagede mig over mine smaa Venners Grumhed. Af alle
 Dyr var der maaskee intet, jeg med større Beundring betragtede,
 end den lille Snegl, der løb ud af sit Huus, naar jeg sang Barne-
 visen for den: "Snegl, Snegl, kom ud af dit Huus!" og jeg havde
 10 da stor Glæde af at see den som en lille Trolldmand spadsere med
 sit hele Huus paa Ryggen op ad den steileste Træstamme. "Det
 kan *Swane* dog ikke gjøre" udbrød jeg engang og gjorde de
 Ældre opmærksomme paa min lille Tusindkonster. Min næst-
 ældste Broder *Svane* var nemlig i mine Øine det meest konst-
 15 færdige Menneske i Verden, fordi han med megen Nemhed
 forstod at forfærdige mange Smaating [som] fornøiede mig. At
 de Ældre lagde Mærke til denne Sammenligning kan jeg vide
 deraf, at jeg endnu erindrer den som en oftere anvendt Spøg i
 Familien, naar de store Børn gjorde sig til af deres Konster og
 20 Færdigheder. Et Dæggelam var min første levende Ridehest,
 hvorved dog maa mærkes, at naar jeg reed paa Lammet, kunde
 jeg naae Jorden med Fødderne og saaledes gjøre Dyret Byrden
 let. Engang erindrer jeg, at jeg paa dette mit Ride-Lam reed ind
 i Dagligstuen med et Par store Sporer paa Hælene og anrettede
 25 en forfærdelig Ødelæggelse ved at galloppere ind under Kaffebor-

3 flittige < uskyldige · 3 Sindelag < Sind · 3 + mod mig · 4 + med fuldkom-
 men Tillid · 5 stukken \ og saa · 5 løb \ jeg · 6 mig ▼ · 6 Grumhed > At jeg her
 oplevede et classisk Gude-Eventyr opdagede jeg siden. · 7 med < havde · 7 Be-
 30 undring \ for · 9 kom < kryb · 9 + jeg havde .. at see · 10 Trolldmand <
 Kæmpe · 10 spadsere < spadserede · 12 kan \ dog Broder · 12 + dog · 13 Min
 ◀ min · 13 Min < denne min · 14 + *Svane* · 17 lagde ◀ lagte · 17 Sammenlig-
 ning < Bemærkning · 20 Færdigheder \ Huusdyrene vare mine gode Venner og ·
 20 Et < et · 20 + levende · 21 at \ jeg · 21 paa Lammet < den · 22 + jeg ·
 35 23 Engang ◀ engang · 23 + jeg (paa) · 23 + mit · 25 forfærdelig < stor →

- det og foraarsage et forførdeligt Jordskælv mellem Kopperne. Jeg købte siden i Forening med min Broder C for vor hele For[mue] en virkelig Hest (til Værdien af 15 β), som ofte slog os af og væltede os i Slæde. Hundene vare ligeledes mine fortrolige
- 5 Legekammerater. Engang fik en Hund Hvalpe om Natten i mit Sovekammer og det gik mig virkelig som *Niels Klim* med Tyren; de nyfødte Hvalpes disharmoniske Musik forenede sig med min Drøm og jeg troede jeg sov i Kirke og hørte Degns skrigende Sang. Ik[ke blot] med Dyrene vilde jeg lege, selv de store Him-
- 10 mellegemer vild[e jeg [e, l v°] dra]ge ind i min Leeg. Min Kjærlighed til Maanen troede jeg engang maatte være gjensidig, da jeg havde bemærket at naar jeg løb stærkt i Maaneskin, syntes den deilige Maane at løbe med mig gennem "Foldet" (Indkjørselen til Præstegaarden). Herover kom jeg endogsaa engang i en heftig
- 15 Tvist med min Broder *Christian*, som, paa min Beretning om denne min vigtige Opdagelse, paastod, at han nød samme udmærkede Gunst af Maanen. For at bevise vor Paastand løb vi begge en smuk Maaneskinsaften hver til sin Side paa eengang. Skuffelsen gav os naturligviis begge Ret, men den Ene vilde ikke
- 20 troe den Anden bedre, end sine egne Øine, og det kunde vi dog begge begribe at Maanen ikke paa samme Tid kunde løbe til to modsatte Sider for at føie os. Jeg maatte dengang, som ofte siden nøies med Bevidstheden om min Selverfarings Usvigelighed, uden at tænke paa den store Skuffelse, Livet har for os Alle, og
- 25 uden philosophisk at adskille subjectiv og objectiv Sandhed.

-
- 339 25 galloppere < ride · 339 25 Kaffeboardet < et Kaffebord · 1 forførdeligt < stort · 2 købte < fik · 2 + i Forening med min Broder C · 2 + for vor hele For[mue] · 3 (til Værdien af 15 β) < til den mærkelige [Vær]die af 15 β) · 3 os < mig · 4 os < mig · 4 + Hundene vare ligeledes .. Degns skrigende Sang · 9 Ikke < Dog ikke · 10 Leeg \ og · 10 Min ◀ min · 13 + gennem "Foldet" (Indkjørselen til Præstegaarden) · 13 "Foldet" < Alleen · 15 min \ to Aar ældre · 16 + vigtige · 16 + udmærkede · 19 Skuffelsen < Illusionen · 19 + naturligviis · 21 samme Tid < eengang · 22 + for at føie os · 23 om < og · 35 25 adskille < distingvere mellem · 25 Sandhed > 4. [> 5.] Kapitel

Med Almuens Sæder og Skikke i min Faders Sogn blev jeg i min Barndom temmelig bekendt. Jeg saae deres Sommeriby-Fest, som man dengang ikke ved noget Lovbud havde forstyrret, og som er een af de skønneste folkelige Skikke, man heller
 5 skulde sørge for at forskjønne, end udrydde for at hindre dens Misbrug. Det er en Levning af vore Forfædres Maifest. Dagen iforveien udsmykke Landsbyepigerne en Standart, med Krandsse flagrende Silketørklæder og Baand af alle Farver, og opstille paa en Høi. Bønderkarlene i et Slags ridderligt Optog, drage fra
 10 Gaard til Gaard og indbyde Pigerne til Dands, medens deres Kurve fyldes med Æg, er endogsaa forbundet med en religious Idee, idet Folkevisen som afsynges [e, 2 r°] er en landlig Hymne til Glædens og Foraarets Gud me[d Tak og] Bøn for alle Vaarens Velsignelser. Denne Vaar[dag var] gjerne *St Valdborgs Dag*): d.
 15 1st Mai, og at Helgenind[en nævnes] i Folkevisen som Foraarets Beskytterinde, viser [at den]ne smukke Folkeskik er gaet over til os fra v[or] romantiske Tid. Det hedder i Sommeribyvisen:

Vor Skov og Mark sig fryder smukt -
 Hør det som vi bede!
 20 **Valdborg** bær Løv og Græs med Frugt.
 Vær os Alle naadig Gud med Glæde!

Hvo der i sin Barndom har seet denne Fest og hørt denne Folkesang, glemmer vist aldrig den ægte folkelige Simpelhed og den fromme barnlige Foraarsglæde deri, naar det fremdeles hedder:

25 Den lille Lærkes liflig Klang -
 Hør det som vi bede! -

5 at \ forædle og (forskjønne) · 6 Det er en < Denne · 6 Maifest \ hvortil ·
 6 Dagen iforveien udsmykke Landsbyepigerne < Landsbyepigerne Dagen iforveien
 30 udsmykke · 7 + Krandsse · 8 og opstille paa en Høi < og hvorved · 10 + medens deres Kurve fyldes med Æg · 23 + den · 23 folkelige < nationale

Dig lover med Maimaaneds-Sang.
 Vær os Alle naadig Gud med Glæde!

Thi bære vi Dig Mai i Bye,
 Hør det som vi bede! -
 5 Og lover Dig med Psalmer nye.
 Vær os Alle naadig Gud med Glæde.

At den vistnok oprindelig gamle Sommeriby-Vise ofte har mod-
 taget improviserede Tillæg af Almuen med Hensyn til Tid og
 Omstændigheder synes klart. Saaledes har man A[f]skrifter af
 10 den, hvori der bedes for bestemte Per[soner] af det oldenborgske
 Kongehuus. Om Dronningen klang [det] [e,2 v°] [saa] smukt og
 rørende i *Christian* den 7des Tid:

For vor Dronning vi bede ret -
 Hør det som vi bede -
 15 Gud gjøre hendes Hjerter let!
 Vær os alle naadig Gud med Glæde!

Og kun oprigtig Kjærlighed kunde lægge den frie Folkesanger det
 almindelige Ønske i Munden, hvor teknisk tarveligt endogsaa
 den improviserede Deel af Strophen klinger:

20 Vor Kronprinds velsigne ogsaa -
 Hør det som vi bede! -
 Han Faders Throne besidde maa!
 Vær os Alle naadig Gud med Glæde!

25 En omstændelig Beskrivelse over denne vor nu næsten forsvund-
 ne Folkefest, som enhver poetisk Fædrenelandsven vist med mig

18 hvor < hvormaa . 18 teknisk tarveligt < maadeligt . 19 den improviserede
 Deel af Strophen klinger < Verset er . 19 Strophen < denne Strophe

ønsker beskyttet og gjenoplivet, findes nu i *Thieles* danske Folke-
 sagn 1ste Samling p. 145-158, hvor ogsaa de dertil hørende Folke-
 sange findes meddeelte. Vor danske Carnevalsfest eller Faste-
 lavnslegene, som endnu hist og her finde Sted, skjøndt man lige-
 5 ledes af Frygt for Misbrug og Uordener har søgt at afskaffe
 dem, har jeg i min Barndom seet og taget Deel i. Den barbariske
 Leeg med at slaae Katten af Tønden og trække Halsen af Gaasen
 er her med Rette afskaffet; men Væddeløbene til Fods og til
 Hest, Opsankningen af Æg og Blindebukskampen med Potten
 10 finder endnu ofte Sted paa Landet og blandt Børn i private Huse.
 Den afskyelige Skik med Gaasen saae jeg aldrig, men en Kat har
 jeg selv befriet fra sin Qval i Tønden ved et heldigt Slag, uden
 dog at tænke paa hvad [f, l r°] det fortumlede Dyr havde maattet
 udstaae, inden det under vor Latter og Glædeslarm sprang som
 15 rasende ud over mit Hoved fra de adsplittede Tøndestaver. Tøn-
 den hænges nemlig saa høit imellem to Træer eller Stænger, at
 man netop kan naae den med sin Stav naar man løber eller rider
 forbi under den. Fastelavns-gildet endte altid i Præstegaarden med
 Dands for Tjenestefolkene i Borgestuen. Det første Indtryk af en
 20 tragisk Stemning og den første Forestilling om en Sjælstilstand,
 hvori Glæden og Munterheden bliver til Qval erindrer jeg fra et
 saadant Fastelavns-gilde. Vi havde en gammel Rygter, som i sin
 Ungdom havde været Rytter og som paastod han havde været
 med i Syvaarskrigen og dræbt mange Mennesker. Hvorvidt dette
 25 altid var gaaet til paa ærlig Soldaterviis eller om der maaskee
 havde blandet sig Rovlyst og Grusomhed deri, veed jeg Intet om;

I + nu · 3 meddeelte > Denne Fest er omtalt [< Jeg har omtalt] i det [< mit]
 bornholmske Eventyr "de Underjordiske" og i den hist. Rom. "Prinds Otto".
 30 6 Barndom \ ligeledes · 8 er \ det vist ret priseligt at man · 8 + med Rette · 8 +
 til Fods og til Hest · 11 jeg \ dog · 11 en \ levende · 14 + under vor .. Glædes-
 larm · 16 hænges < hang · 16 + eller Stænger · 16 Stænger < Pæle · 17 kan
 < kunde · 17 løber < løb · 17 rider < reed · 18 + under den · 21 fra < ved ·
 23 Rytter < Soldat · 23 som \ for- · 23 + han havde · 24 + Hvorvidt dette ..
 35 Nogen; men · 25 + altid · 25 eller < og · 25 + maaskee · 26 havde < havdet

hvad den Gamle Jørgen Rytter ankede paa betroede han ikke til
 Nogen; men han var ofte mørk og tungsindig; ved enhver lar-
 mende Glæde gik han bort og søgte Eensomhed. Saaledes traf jeg
 ham en lystig Fastelavns-Aften i "Huggehuset", hvor han sad ene
 5 i Mørket, medens Fiolen og den svære Dandsetrampen klang fra
 Borgestuen. Jeg yttrede min Glæde over Musikken og Lystig-
 heden og spurgte hvorfor han ikke vilde gaae ind med i Borge-
 stuen og høre derpaa; men jeg blev besynderlig tilmode og følte
 en underlig Gru, da den gamle Krigsmand med sin dybe Stemme
 10 sagde, "Hu, nei, naar jeg hører Fiolen, er det mig som de spille
 til Helvede". Det Dæmonisk-Mørke i den gamle Rytters Phanta-
 sie jog mig bort fra ham og det skumle Huggehuus, men Con-
 trasten mellem en angrende Manddrabers Tanker og Dandsemusik
 havde jeg fornummet.

15 Jeg var adskillige Gange som Barn Gjest ved Bønderbryllup-
 per. Den Skik at Bryllupsgjæsterne modtoges ved Indkjørselen til
 Brudehuset med glædelige Trompetstød [f, 1 v°] har altid syntes
 mig saa gjestmild smuk og festlig, at jeg siden ligesom har savnet
 hiin Velkomsthilsen, hver Gang jeg kom til Bryllup. Til og fra
 20 Kirken kjørte man i Gallop med Brudeparret, og i Spidsen for
 den lange Række Vogne savnedes ikke en Vogn med Spillemand,
 der ledsagede Toget med deres lystige Musik. De gamle Natio-
 naldragter, som efterhaanden meer og meer fortrænges af Mode
 og Civilisation, vare endnu i min Barndom almindelige. Ved
 25 høitidelige Leiligheder enten det var til Sorg eller Glæde om-

1 + Jørgen Rytter · 4 + lystig · 4 -Aften \ ene · 5 + den svære · 7 + i Borge-
 stuen · 9 den gamle Krigsmand < han · 10 + Hu · 10 nei \ Lille · 10 spille
 < spillede · 11 til < op for mig i · 11 + Phantasie jog mig bort .. havde jeg
 30 fornummet · 12 + bort · 15 adskillige Gange < engang · 15 Bønderbryllupper
 < et Bondebryllup og · 16 Den < den · 16 Indkjørselen \ i Gaarden · 17 + har
 altid · 18 + gjestmild · 18 festlig < fornøielig · 18 siden \ ofte · 19 Velkomsts-
 hilsen, hver Gang < Velkomststrompet, naar · 20 i Spidsen for < blandt · 22 +
 lystige · 23 efterhaanden \ gaae · 23 fortrænges < forsvinde med < af Brug ·
 35 23 + af Mode og Civilisation

- byttede Mændene de hvide eller røde daglige Kofter med de blaa; solide Sølvknapper vare ikke sjældne Tegn paa Bøndernes Velstand. De lange glat nedkæmte Haar og de bredskyggede Hatte hørte til den ældre Mands anstændige Udseende. Fruentimmerdragten var ofte meget vakker især hos de unge Piger, som med deres korte strikkede Ærmer af høirødt Uldgarn med de saakaldte Buller af Gyldenstykke eller Brokade, og med glat opstrøgne Haar under det glimrende "Lokketøi" fulgte med den endnu prægtigere smykkede Brud som Brudepiger. I Brudehuset var der Gjestebud og Dands flere Dage og Nætter. En Skik, som aldrig forglemtes, var at Brud og Brudgom dandsedes ud af Pige- og Ungkarlelauget af de Ugifte, og ind i Kone- og Ægtemandslauget af de Gifte; og da fandt som oftest ogsaa den Skik Sted, at Brud og Brudgom bleve skjulte af de Ugifte, der ligesom vilde beholde dem i deres Laug; de kunde først dandses ind i de Giftes Laug, naar de efter megen Søgen gjensidig havde ledet hinanden op. Naar Gjesterne forlode Brudehuset blev hver [f,2 r°] især medgivet et saakaldet "Pas", som bestod i et meget stort Stykke Hvedekage og en halv Ost.
- Jeg besøgte ogsaa undertiden Bønderne i deres daglige Omgivelser og havde Leilighed til at see mange eiendommelige Træk af deres Liv og Tænkemaade, som jeg siden har benyttet i mine Skildringer af det danske Folkeliv. Gamle Ordsprog og Talemaader elskede de meget. Almuesange hørte jeg ogsaa men desværre høist maadelige Borgestuesange havde fortrængt de gamle poetiske Folkesange, som jeg først siden lærte at kjende i Bøgerne, og

1 + daglige · 2 sjældne \ og · 3 + glat · 5 vakker < smuk · 6 korte \ røde · 6 + strikkede · 6 Ærmer \ og · 6 + af høirødt Uldgarn med de saakaldte · 7 Buller < Silkebuller og · 7 + af Gyldenstykke .. og med · 15 de < og først (kunde) · 15 + først · 17 hver < de · 19 Ost \ Denne Skik havde jeg intet mod som Barn · 19 Ost > *) Bryllupsskikkene og deres Betydning har jeg gjort et Forsøg paa at oplive Erindringer om, og muligen at tilbagekalde i Folkelivet ved den lille Sangkreds: "Folkedandsviser", der udkom med mine "Blandede Digte" An[m]. · 24 + desværre høist · 26 lærte at kjende < fandt · 26 og kun < men dog

kun har hørt enkelte af blandt Landalmuen i Sjælland. Flæue og lidet ærbare Viser som den om "Hovmands Besøg hos Præstens Hustru" erindrer jeg kun at have hørt af Almuen i hiint sidste Femaar af det 18de Aarhundrede; den thaarupske Poesie naaede
 5 som alt bemærket med al sin Folkelighed dog ikke længer ned i Folket end til Middelstanden.

Hvorlidet Almuen endnu paa hiin Tid havde tilegnet sig den Forstands-Oplysning og den *Analyse* af Moralbegreber, der for en stor Deel var Tidsalderens Stolthed og Kjøphest erindrer jeg
 10 et Exempel paa med en skikkelig eenfoldig Bondekone, som kom til min Fader og vilde tale med ham i Eenrum. Hun betroede ham da hvad han siden ikke behøvede at dølge, da det ingen Hemmelighed indeholdt, at hun plagedes saa forskrækkelig af Samvittigheden. Paa hans alvorlige Spørgsmaal om hendes Sjæls-
 15 tilstand, beskrev hun ham omstændelig hvorledes Samvittigheden [f,2 v°] ingen Ro lod hende Dag eller Nat, men snart plagede den hende i Armene og snart i Benene, saa fløi den om i Ryggen, og saa var den igjen i den ene Skulder. Han opdagede nu at det var tør Værk): Flyve-Gigt, den gode Kone holdt for Samvittig-
 20 heden og henviste hende naturligviis til Lægen og det legemlige Apothek. Min Fader gjaldt for en "klog Præst", som kunde vise igjen hvad der var stjaalet og Ingen vovede derfor at stjæle i Præstegaarden. Almuen fortalte endogsaa at han engang skulde have bortmanet en ond Aand i en Ugles Skikkelse paa en Herre-
 25 gaard; men han bestreed som sagt, selv med stor Iver al Overtro. Af Folkesagn fra denne Egn af Falster (Nørreherred) erindrer jeg fra min Barndom adskillige af dem man hører næsten allevegne i Danmark om fredløse Gjengangere, som om Natten med for-

30 5 + som alt bemærket · 9 + var · 9 + og Kjøphest · 18 + igjen · 18 det # t · 19 + tør Værk): Flyve- · 20 henviste < gav · 20 naturligviis \ Anviisning paa > i dette Tilfælde · 23 engang # enst · 25 Overtro > *) An[m]. NB Hint Sagn om min Fader er meddelt af Svend Grundtvig. · 27 + næsten · 28 + fredløse · 28 Natten \ maae · 28 + med forgjæves Møie og uden virkelig at kunne rokke
 35 en Steen stræbe at

gjæves Møie og uden virkelig at kunne rokke en Steen stræbe at
 tilbageflytte de Markeskjel, de i levende Live uredelig have
 flyttet, og om bestukne og uredelige Landmaalere, som efter
 deres Død ligeledes med fredløs og frugtesløs Qval maae bestan-
 5 dig eftermaale de falskelig afmaalte Jorder med gloende Jernlæn-
 ker i deres Beenradhænder. Det Poetisk-Rædselsfulde i disse
 Sagn maa have tiltalt mig. Med Hensyn til Folkecharacteren
 synes den faste Tro paa slige Sagn og deres Udbredthed i alle
 Provindser et ikke umærkeligt Vidnesbyrd saavel om Folkets
 10 poetiske Sands som om dets alvorlig dybe Retfærdighedsfølelse.
 Jævn Tilfredshed med det Bestaaende og en vis sorgløs Munter-
 hed characteriserede ellers i det Hele det danske Folkeliv i hiin
 Periode. Den første Comoedie, jeg saae, blev spillet hos Bønder
 i en Bondegaard af nogle omvankende Gjøglere, der med Træ-
 15 marionetter opførte en bursk Fremstilling af Tidens største
 historiske Tragoedie *Ludvig* den 16de og hans Dronnings Hen-
 rettelse. Alle loe; men jeg stirrede alvorlig og forundret derpaa.
 Til Livet og Sæderne i den dannede Middelstand i det sidste
 Femaar af forrige Aarhundrede var jeg ofte et mere opmærksomt
 20 Vidne, end man troede, og medens jeg endnu reed min Kjøphest
 og legede med mine Kammerater saae jeg med [g, l r°] nysgjer-
 rig Deeltagelse paa hvad der udgjorde de voxne Menneskers
 Glæder og Sysler i det daglige og selskabelige Liv. En vis Lethed
 og Livlighed har man udentvivl med Rette bemærket som charac-
 25 teristisk ved det 18de Aarhundredes Mennesker, denne Livlighed
 har jeg ogsaa i Almindelighed fundet selv hos aldrende Mænd i
 min Barndom, der havde modtaget deres væsentlige Udvikling i

2 tilbageflytte < tilbagefløtte · 3 flyttet < fløttet · 4 + ligeledes med fredløs og
 30 frugtesløs Qval · 4 + bestandig efter- · 5 + de · 5 falskelig < urigtig · 5 Jorder
 \ + om igjen · 6 + i deres Beenradhænder · 6 Poetisk- < Poetiske · 6 + Rædselsfulde · 8 faste < almindelige · 11 + sorgløs Munterhed characteriserede ..
 jeg stirrede alvorlig og forundret derpaa · 17 derpaa > Nyt Kapitel NB · 20 +
 endnu · 23 Sysler < Sorger · 25 Mennesker \ og · 26 Almindelighed ◀ Alminde-
 35 lig · 26 fundet > i min Barndom

hiin Tid og siden som Oldinger følte sig i Modsætning til det nye Aarhundredes romantiske Aand og alvorligere religieuse Retning. Den Forstandens prosaiske Overvægt, der characteriserer hiin Tids saakaldte "Oplysningsmænd" gav med en vis Munterhed og Lattermildhed Livet i de dannede Stænder sin Grundfarve. Med Sminken, Hykleriet og Overtroen, med Pietismen og den aristokratiske Etiquette, med alt det Carricatur-Væsen Nationen havde lært at udlee af *Holberg*, hvis *Peder Paars* var de Dannedes Bibel, havde man nu ogsaa bortkastet den ældre Tids Dybde og Poesie. Prædikener om Landoeconomie og Industrie klang nu ofte med liden Salvelse, hvor man saae et Titushoved paa Prædikestolen, og Orthodoxien var bortkastet med Parykken. Dette var vel ikke Tilfældet i mit Barndomshjem, ligesom de gamle Sæders og Anskuelsers troe Bevarer i det 18de Aarhundrede var min Fader een af hiin Tids gammeldags Geistlige, hos hvem Revolutionen ikke fremkaldte nogen udvortes eller indvortes Reform; men Tids [g,1 v°] alderens nye Skikkelse baade i Dragter Sæder og Meninger var saa meget mere kjendelig og afstikkende, hvor saa Meget af det Gamle endnu var bevaret, at det selv ikke kunde undgaae Drengens Opmærksomhed. Naar Bispevisitatserne i Slutningen af Aarhundredet samlede Omegnens Præster, saae man mange Titushoveder, hvor man for fem Aar siden havde seet ærværdige Parykker, og der taltes med større Iver om Industrie og Avlsbrug, end om theologiske Gjenstande. Lhombrebordene bleve nu ogsaa hyppigere i Præstegaardene, og reisende Dandsemestere satte Ungdommens Been og Hjerter i Bevægelse. Jeg tog ogsaa Deel i denne Øvelse og var en meget ivrig Dandser.

4 + med en vis Munterhed og Lattermildhed · 5 sin \ vel simple og oekonomiske · 5 Grundfarve. ◀ Grundfarve; · 6 Overtroen \ med Parykken og Snørlivene · 6 Pietismen < Orthodoxien · 9 den ældre Tids Dybde og Poesie < *Kingos* og *Brorsons* gamle Psalmer · 10 ofte \ til · 12 vel < dog · 13 Barndomshjem \ [hvor] min [< Min] Fader bar Paryk til sin Dødsdag, ligesom Biskop *Balle*, og · 13 de gamle Sæders og < denne Religionens · 14 min Fader < han · 16 ikke fremkaldte nogen < ingen · 18 + meget mere · 24 Avlsbrug ◀ Avsbrug

Ikke faa Kjærlighedshistorier saae jeg udvikle sig hos den voxne Ungdom, og jeg vilde gjerne være Tilhører naar de unge Piger læste Romanen om "*Carl von Carlsberg*" eller "den menneskelige Elendighed", hvori der dog til Trøst mod al Ulykken fandtes
 5 adskillige Elskovsscener. Naar min Fader om Aftenen læste "Himlen paa Jorden" og "*Hallos* lykkelige Aften", lyttede jeg ogsaa opmærksom til, men Romanen blandt de unge Jomfruer hvor tør den var, interesserede mig dog mere.

[a,2 r°] Den sidste Dag i Aaret 1799 gjorde mig faderløs. For
 10 min høie ærværdige Fader havde jeg en Ærbødighed som for en af de hellige Patriarcher, hvorom han havde fortalt mig. Hvor høit han elskede mig saae jeg maaskee først i hans Dødsstund. Jeg stod om Aftenen ved hans Dødsleie og græd. Han phantasere-
 rede formodentlig om en farlig Seilads; pludselig greb han mig
 15 heftig om Armen og raabte: "af Veien fra Rælingen, Dreng!" Han maa have seet mig paa Yderkanten af et Skib nær ved at styrte overbord paa den drømte Skibsfart. Disse hans sidste Ord til mig glemte jeg aldrig; de fik siden en høi moralsk Betydning for mig, og mangengang, naar jeg i aandelig Betydning var Af-
 20 grunden nær paa Livets brusende Hav, var det mig som jeg følte min døende Faders Haand om min Arm og hørte hiin Advarsel, hvorfor jeg ofte har velsignet ham. Dødsstilheden hiin Vinteraften i det ellers saa livlige Huus og den knirkende Lyd af enhver Dør, som aabnedes eller lukkedes, har saaledes indpræget sig i min
 25 Phantasie, at jeg siden aldrig har kunnet høre en Dør knirke uden at tænke paa hiin Dødsscene.

Naar en Landsbypræst i Danmark dør, medfører Huusfaderens Bortgang, som bekjendt, den betydeligste Forandring i hele Familiens ydre Stilling. Hvor der før var et velhavende Familie-
 30 liv og holdtes et stort Huus med mange Tjenestefolk, med Mark

7 + opmærksom · 7 + blandt de unge Jomfruer · 7 Jomfruer < Piger · 8 mere
 [> *delvis ulæselig tilf.*, se K] · 20 Livets brusende Hav > det urolige Livsoce-
 an · 26 paa < derpaa p

og Have, med Heste og Vogne, med Liv og Virksomhed, som paa en lille Herre[a,2 v°]gaard, der sidder nu Enken med sine Faderløse undertiden et heelt Aar (det saakaldte Naadens Aar) med Halvdelen af de forrige Indtægter som en halv Fremmed i
 5 sit Hjem og Vertinde for Eftermanden, medens alle Sporene af det forrige Liv efterhaanden forsvinde. Alt hvad hun eier i Gaarden og dens Besætning maa hun sælge eller bortflytte, og hun selv maa inden Aarets Udgang enten drage ind i et lille snevert Enkesæde, som oftest i Nærheden af den udrømmede Præstegaard, eller – hvis hun ikke hele det øvrige Liv vil have den
 10 forvandlede og af Andre besatte Skueplads for sin tabte Lykke for Øie – maa hun med sine Børn udvandre, som oftest til en lille Kjøbstad, hvor hun i sine indskrænkede Kaar, med en lille Pension, under en bestandig Kamp med Næringsssorger, maa sørge
 15 for Børnenes Fremtid. Min Moder valgte af Kjærlighed til mig Opholdet i den lille, sjællandske Kjøbstad *Slagelse*, hvis lærde Skole gjaldt for en af de bedste i Landet.

Udvandringen fra mit Barndomshjem og min Fødeøe var en ny vigtig Begivenhed i mit Liv. Afskeden med alle de gamle kjære
 20 Steder Gjenstande og Legekammarater faldt mig dog ikke sa tung som man skulde troe. Forestillingen om et nyt Liv, der ventede mig spændte min nysgjerrige Forventning og jeg begyndte nu først for Alvor at tænke paa hvorledes jeg skulde bære mig ad med at blive til Noget i Verden og gjøre min Moder Glæde paa
 25 hendes gamle Dage. Dette Sidste laae mig isærdeleshed paa Hjertet og var ikke forgjæves blevet sagt mig ved Afskeden af en gammel ærværdig Præst, der hørte til vor forrige Omgangskreds.

Nicoline Ingemanns erindringer om barndomshjemmet på Falster.

Nu vil jeg ønske at det ikke bliver en gentagelse af vad jeg en gang opskrev til Dig kjære *Bernhard*, om det jeg kan Erindre at have hørdt af vores kjære uforglemmelige Forældre. – Fader talte 5 undertiden om sin Skønne Føde Øe som han tilig forlod da han blev sadt i Vordenborgs Latinske Skole. han kunde aldrig lide at vi Børen var bange, og for talte vor ledes han selv var bleven avendt med den nesten hos alle Børen frøgd for at gaae i mørke. man har ikke naaget at være bange for nor man har en god Sam- 10 vittighed sagte han. saa, vi motte kiøndt gaa i mørke ver Aften op til Fader for at bede ham komme ned at Spise Aftens mad.

Det smukkeste Syen jeg kan Erindre fra min Barndom sagte han var da Stege Apotheg Brente. jeg har ikke hørdt tale om at Fader har hafdt fler en 3 Søkende.

15 Ole var hans hel Broder. det er fra ham de *Ingemann* nedstammer som lever her af vor Familie. en Søster som hed Bolette blev Gifdt med en Venter det var deres Datter som var Gifdt først met Tak og senere med Platoe en Broder til Provst Plato. hans Halv Broder hed Niels han var Eier af en Fervegaar paa 20 Møen vor ouver farten er til Falster, bekke vore Foreldre holdt mæget af ham de har omtaldt ham som et Elskværdig Menneske.

Faders Stodenter Liv har jeg ikke hørdt mæget af nor jeg untager de gange der kom nogle af de gamle Skolekamerater i besøg til ham da blev den kjære Fader til fulde Ung igen. han var 25 af et monter Homøer. det viste og det Frier brev Moder fik fra ham, som begiønte Lille Gitte vil du gaae in til Vord, en Formilar som var ganbar i blandt Bønderne. -

Vor gode Moders Ungdom har voren mæget behagelig. hendes Faders Formuesomstændigheder bidrog ikke Lidet der til. han 30 Eite Løst Sind som blev avbenyttig af Kone og Børen. da han io sielden var hjemme føren hen af Efteaaret efter 3 Aars fraværelse, men da var der en san glæde, i blandt andet blev hans Jemkomst Selebered med et Bal paa hans Fartøy, i skulde blodt vide Børen sagte Moder vor Smugd det var udpøntet og vor kiøndt

aldt tog sig ud, paa det store smukke Fartøi med de store Kahytter, vor af vi da fik en beskrivelse, det var ikke i Familien alene der var glæde nor den velsinede Captein kom hjem thi han var almindelig Elskedt saa det paste godt da der blev Rimet ved et Selskab for ham ouver Boret, som den gang var mæget brug, Svanen svømmer udi van Svanen Elskes af ver Man.

i Orterup har Moder til bragdt mangen Sommer, det var der for hun saa gerne ville Fløtted til Fredrigsborg, i steden for til Slagelse da hun Elskede de bekente Stæder og havde da og kommet sin kjære Broder nermere, de havde hafdt saa mange glæder sammen i deres Barndom, de andre 3 Søskene var betydelig yngre, Hanne som kom nest efter Hans ved du blev gift med Skiødt, den anden Søster fransiska var en monter og vittig Pige i sine tilige Ungdom har hun besøgt vore Foreltre en hel Vinter, da hun skrev til Moder og fortalte om sin Forlaavelse med Captein Fris, siger hun jeg har hafdt 3 Friere en Prest en Offeser og en Dogter, jeg valte Klengen,

den ynste Broder Emanuel Døde strax efter han var bleven Søe Offeser kons 17 Aar, hans Søster Fransiska blev vred for di der ingen Tænte paa at sette vers ouver ham i Avisen, hun skal da selv have Digtet et og lade intryke -

Vor lenge Fader var Capelan til Baasø og Belringe ved jeg ikke men 2 Aar var han Prest i Torkilstrup innen han giftede sig, der var en for gammel Kone en Madam Venter som bestyrede Husedt for ham, hun hørte saa at sige til Preste gaaren hun havde voren der i hans For mans tid og blev hos vore Foreldre til sin Døsdag som var samme Aar som Siska er født, Fader læste selv med sine tre Elste Sønner, det var en san glæde sagde Moder at høre de smaa Drengte fortelle Bibelske Hestorier Fader blev ved med at Læse med Brøderne til han blev Provst, som var 81. samme Aar blev Lavrense Fød hun blev da benevndt det første Provste Baren, Fader havde i det sist nevte Embes stelling mange ubehageligheder af en Prest en Consistorialrad Homle som han ofte motte legge Sag an i mod for hans slette Embes førelse, han var i den grad en Gudsbespotter at han holdt flere der gjorde

falsk Ed i Retten for ham, en af disse gig efter hans Død om og Tekke kom ofte til Torkilstrup da Fader altid gav ham en god Almise, merkelig var det at hans 3 Fingre som var brugdt til at bekræfte Eden var vesne; det gøs i mig ver gang jeg saa ham,
 5 Bønderne sagte om Homle

Consi det du'er ikke til naaget men storialrad det har nuget at sige.

der var en Hus Lærer hos Provst Blikkerdt som hed Skovboe som blev Prest paa Lallan han skrev et vers ouver Homle da han
 10 var Død som jeg godt kan erindre -

Her under Viler Homle
 Man saae han snorig tomle
 At kue drille Skomle
 At yppe trette var hans Liv

15 Han kons paa Dorskab prøvet
 Med klager Bespen Døvet
 I Skrivning Provsten øved
 Var hele Falsters Tisfordriv

20 Nu er han os berøvet
 Mer glade en bedrøvet
 Vi ønske fred med Støvet
 Sov rolig en urolig Man

Vor bagvendt man en alting gjør
 Man dog omsider en gang Døer.

25 io jeg tener tidt til bage paa vores første lykelige jem, paa den Gudfrøgtige Fader og den Fromme Moder, Torkilstrup var io en lille Verden, der var en rekke af Aar vi daglig var 14 til Bors, mange Folk blev der holdt da Avlengen var stoer, og al Tennen blev taget i Naturn, det var redt Festedage for os i Høsten
 30 tid de Skønne mille Avgust Afner, nor der blev kiørdt Korn i

Hues og taget i mod ved Løgte skin i Laderne, Fader var da som oftes ikke i sidt Stoderekammer men nede i blandt os, Bønderne havde fodt den fixse Ide at Fader kunde vise igen som jeg tror kom af at der en gang jemme blev en kaaber Kaffekanne borte,

5 Fader skal da have sagt den kommer nog igen det blev og telfeldet da den nogen tid efter fondet i en Gaaserede i Borgestuen. Fader var en svag Man al den tid jeg kan Erindre ham han led en del af Mavehoste, men det forknyttede ikke hans Homøer han var Selskabelig og saa gerne glade Mennesker om sig, han havde den

10 vane nor han hørte vi Søskene var ledt uens at sige Børen Stas i har ikke noget at for Lis om, det var nog saa var alting jevnet imellem os, i de siste 2 Aar Fader levede var der ingen HusLærer, jeg havde der for den Lykke at han selv Læste Religioen med mig, og det var den siste Paaske Han oplevede jeg blev

15 Konfermeredt af ham som jeg redt har takket Gud for. Søren skrev nogle smukke or ouver ham.

Kommentar

Forkortelser

Arentzen	Baggesen og Oehlenschläger. 1-8. Kbh. 1870-78.
AT	Aarne & Thompson: The Types of Folk Tale. Helsinki. 1928.
Barfod	Den falsterske Geistligheds Personalhistorie I-II. Kbh. 1851-54.
Breve	Breve til og fra B.S. Ingemann. Udg. af V. Heise. Kbh. 1879.
Danmarks Kirker	Danmarks Kirker. Udgivet af Nationalmuseet. I-XXIII. Kbh. 1933f.
Galster I	B.S. Ingemanns historiske Romaner og Digte. Kbh. 1922.
Galster II	Fra Ahasverus til Landsbybørnene. Kolding. 1927.
Grandjean	Familien Glahns Slægtbog. Kbh. 1907.
Jensen	Niels Martin Jensen: Den danske romance 1800-1850. Kbh. 1964.
K	Udgiverens kommentar s.357f
LAS	Landsarkivet for Sjælland, Lolland-Falster.
Malling	Dansk Salmehistorie I-VIII. Kbh. 1962-78.
Olrik	Soranske studier. Kbh. 1983.
Patriciske Slægter	Hauch-Fausbøll, Th. og H.R. Hiort-Lorenzen: Patriciske Slægter. I-V. Kbh. 1891-1930.
RA	Rigsarkivet.
Rønning	B.S. Ingemann. Liv og Digtning. Kbh.1927.
Schmidt	Provst Frederik Schmidts Dagbøger I-III. Kbh. 1966-80.
S.S.	B.S. Ingemann: Samlede Skrifter 1.-4.afd. Kbh. 2.udg. 1845-1865.
TA	Det kgl. Teaters arkiv, Rigsarkivet.
Trap	Danmark. I-15. 5. udg. Kbh. 1953-72.

s.2 · *l.1* Ligger Fuglen .. udsvinger: Tredje strofe i digtet *Forventningens Tider* (Sept. 1841) trykt første gang i S.S. 1. udg. 4.afd.7.bd. s.139-140 (1845), idet Ingemann supplerede optrykket af *Folkedands-Viser og Blandede Digte* (1842) med nogle samtidige lyriske digte, jf. Forerindring, november 1845.

s.3 · *l.6* Torkildstrup Kirke: var måske viet til S. Nicolaus (*Danmarks Kirker* VIII s.1130-47. Kbh. 1951). Kirken ligger på et lille bakkedrag, er over 30 meter lang; tårnet har været nogle stokværk højere end de 18 meter, det er i dag. · *l.19* Torkildstrup Præstegaard: Den bygning, som skildres af Ingemann, opførtes 1763 (jf. *Højskolebladet* 1895, s.1607-24). · *l.22* Phrenolog: undersøgte kraniets ydre form for at kunne bestemme de dyriske drifters og de sjælelige evners sæde i hjernen og deres udvikling.

s.4 · *l.7* Mesmerismen: Udbredt psykologisk kur og teori benævnt efter F.A. Mesmer (1734-1815), som var den tids epokegørende talsmand for dyrisk magnetisme. Denne var en teori om den dyriske og den menneskelige krops evne til at træde i forbindelse med hinanden og med himmellegemerne; på dette grundlag udviklede Mesmer en kur, der bestod i, at lægen eller magnetisøren stirrede på patienten og strøg hen over ham med hænderne. · *l.10* skjøttede om: satte pris på. · *l.19* Clausen: Johannes Clausen (1767-1821), teologisk attestats juli 1791, skibspræst på Asiatisk kompagnis *Kronprinsen* 1792-93, sognepræst på Mors (1794-98), i Stubbekjøbing (1798-1815); han tog den teologiske doktorgrad i Göttingen 1800, i Kiel 1805 (Barfod II, 14-15). · *l.22* Gautyv: bedrager. · *l.28* Sphinx: et uhyre (bevinget og af kvindelig natur), der ifølge græske sagn holdt til ved Theben og dræbte de vejfarende, når de ikke kunne løse den gåde, den stillede dem, jf. Ingemanns eventyr *Sphinxen* (1820).

s.5 · *l.18* Havestue ved Sorø Sø: jf. s.303 *l.20f.* · *l.22* Proteus: sandsigende havgud, der kunne påtage sig, hvad skikkelse han ville.

s.7 · *l.4* Afsondringsskammel: her i overført betydning om en isolerskammel (eller isolerplatform), en skammel med fødder af glas eller porcelæn (brugt som underlag for en person, der skal elektriseres).

s.8 · *l.1* Falster: digtet er ikke optaget i S.S.

s.9 · *l.16* fredsælle: fredelige.

s.10 · *l.2* Fødselsconstellation: himmellegemernes stilling ved fødselstidspunktet. · *l.11* Tidsguder: guder for årets tider, tidernes vekslen. · *l.17* Benjamin: patriarken Jacobs yngste og kæreste søn, 1. Mos. 35. 18. · *l.19* "Illustreret Tidende" .. det indstregede Sted: Ingemanns eksemplar af ugebladet findes ikke vedlagt manuskriptet; Galskjøts uddrag af artiklen, vel på grundlag af Ingemanns indstregning, er her fulgt. · *l.22* Liigsteen: Fr. Barfod skriver i *Personalhistorisk Tidsskrift* 1893, at han i Stege præstegård fik

endevidt en trappesten, som viste sig at være skipper Søren Sørensen Ingemanns ligsten, men han anfører ikke indskriften (III rk. 2.bd. s.247), hverken nævnt i *Danmarks Kirker* Bd. VI,1 s.203-27, Kbh. 1933-35 eller fundet i afskrift i Nationalmuseets bibliotek. · *l.23* Søren Sørensen Ingemann: (1707-1769) gift 1° ca.1731 med Bodil Post (1707-1740). Se endvidere K til s.351 l.14. · *l.24* Søren Ingemann: (1735-1799) student fra Vordingborg 1756, teologisk kandidat 1762 (Non), personel kapellan i Baarse og Beldringe 1770, sognepræst i Torkildstrup 1774, gift 1776. Biskop Jacob Ramus visiterede Torkildstrup i juni 1778; han fandt menighederne såvel i Ønslev som i Torkildstrup "meget vel opliuste" På ny i 1786 var bispem på visitats: Tønne Bloch skrev i sin visitatsprotokol: "med Kirken, Menigheden og især dens Ungdom overmaade vel tilfreds. Herredsprovsten hr. Søren Ingemann prædikede ret vel". Blicher prædikede "meget vel", mens Humble prædikede "ypperligen", Glahn "meget vel". Igen i 1789 var Bloch på Falster: "Tirsdagen den 7de Julii visiterede 2den gang Torkildstrup- og Lillebrønde Menigheder .. hr. Søren Ingemann catecheserede grundigen og heldigen", Blicher "grundigen og vel", Humble "meget ordentligen", Glahn "meget vel". 05.07.1792 "meget vel", ligeså 03.07.1795. I juni 1798 visiterede Tønne Bloch for 5. gang på Falster. Bispens notater er næsten enslydende med de tidligere vurderinger: Ingemann "catecheserede sundt og vel" (30.06.1798), Blicher "prædikede over Dagens Evangelio saare vel", Humble blot "prædikede", Glahn "catecheserede meget vel" (Lolland-Falsters bisparkiv, visitatsprotokoller, LAS). · *l.27* Provst: Søren Ingemann blev herredsprovst i 1782, da H.C. Glahn overgav embedet til sin ven Søren Ingemann (Barfod II 244).

s.11 · *l.1* Moderen: Birgitte Swane (1751-1809), datter af kaptajn i Asiatisk Kompagni Lars Hansen Swane (1720-1781) og Johanna Maria Harboe (1726-1796). · *l.4* det ostindiske Compagnie: Asiatisk Kompagni fik sine privilegier 1732. · *l.8* Sørensen: Betegnelsen for den danske hr. middelmand dateres til 1841. Ingemanns bemærkninger til Sørensen-navnet kan meget vel være en polemisk kommentar til Erik Bøghs revy-tekst *Nytaarsnat 1850*, jf. Vogel-Jørgensen *Bevingede ord*. Kbh. 1975, sp.400-01. · *l.11* John Bul: betegnelse for den engelske nationaltype. · *l.13* philistrøse Seighed: åndløs udholdenhed. · *l.18* 1848: de følgende linjer udtrykker Ingemanns forståelse af borgerkrigen i det danske monarki 1848-50. · *l.20* Blicher: Diderik Nikolai Blicher (1746-1805), sognepræst i Gunslev sogn 1781-1805. Kandidat 1771 (Non); hovmester hos grev Moltke på Bregtved. Provst 1797 efter Søren Ingemann. · *l.20* Grundtvig: N.F.S. Grundtvigs første hustru, Elisabeth (Lise) Christina Margaretha Blicher (1787-1851), gift 1818, var datter af D.N. Blicher og Mette Poulsen (1751-1826). · *l.21* Glahn: Henrik Christo-

pher Glahn (1738-1804) kandidat 1761 (Non), missionær på Grønland 1763-70, prædikat af professor i grønlandsk 1779, sognepræst i Hardanger, siden Tingsted, provst over Falsters Nørre herred 1780-82, fra 1781 sognepræst i Nørre-Vedby og Nørre-Alslev; præstegården lå i Riserup (Grandjean s.17-41). Bjørn Kornerup har aftrykt hans optegnelser i kirkebogen i *Kirkehistoriske Samlinger* VI rk. 5.bd. s.248-52, 254-64; jf. K til s.100 l.15. · *l.21* Svigerson: H.C. Glahn blev i 1771 gift med Gjertrud Kirstine Egede (1748-1816), datter af Poul Egede (1708-1789) og Elisabeth Maria Frauen (1718-1752). · *l.22* engt: nært. · *l.23* Nathanael: en af apostelene, Joh. 1.45-49, 21.2. · *l.25* vise igjen: se s.60 l.14. · *l.28* ni Børn: Ingemanns søskende: 1. Johanne Laurentze (1777-1778), 2. Søren Laurentius (1778-1813), 3. Lars Swane (1779-1810), 4. Hans Emanuel (1780-1809), 5. Johanne Laurentze (1782-1839), 6. Bolette Fransiska (1783-1869), 7. Cathrine Nicoline (1784-1853), 8. Christopher Friderich Christian (1787-1812). · *l.30* den ældste Kjøbmand: Lars Swane Ingemanns efterslægt er opregnet i Hauch-Fausbøll *Personalthistoriske Samlinger* 1906, s.185-188, og i H. Konow *Stamtavle over slægten Ingemann fra Stege*. Kbh. 1963.

s.12 · *l.15* Balle: Nic. Ed. Balle (1744-1816) var biskop over Sjællands stift 1783-1808. · *l.19* Frihedens og Lighedens Fødselstid: Menneskerettighederne udformedes i den amerikanske uafhængighedserklæring 1776 og af den franske grundlovgivende forsamling i 1789.

s.13 · *l.6* Gundsemagle Skov: i den sydlige del af Torkilstrup sogn, et par kilometre fra præstegården (Trap bd.IV,3, s.930). · *l.17* Portrait: Det nationalhistoriske Museum på Frederiksborg slot inventarnr. A 8004; omtalt og aftrykt i *Højskolebladet* 1915, s.1635-37; se også Rønning illustration nr. 3. · *l.27* sidste Aar paa Jorden: Ved moderens død offentliggjorde Ingemann sit første digt i *Danske Statstidende*, tillæg 12.05.1809.

Birgitte Ingemann.

For Helten og for Födelandets Mand
Fremknejs billigt stolte Bautastene,
Den Godes Høj Kjærminder pryde kan.
De blaaned' ej ved Mausoleer eene;
Nej selv paa ukiendt Moders Grav de stod,
Som fandt, at Qvindens Maal er lönlig Daad.

Din Levestund en Sommermorgen var,
Dens Iid var Barnets Leeg i Blomsterdale;
Ukyndig saae du Livets Himmel klar,

For god til dunkle Træk paa den at male.
 O! salig Qvinden, som i roeligt Hjem
 Ej kjender Mennesker, og – elsker dem!

Og tillidsfuld til Verdnens milde Gud
 Du næred stedse Haabets stille Flamme:
 Naar Blomsten falmed' ved Naturens Bud,
 Paa nye du saae den spire frem ved samme;
 Ja selv ved Dödens kolde Vinterhaand
 Du gjemte Vaarens Billed' i din Aand.

"Naar Lundens svundne Pragt paa nye fremstaaer,
 "Naar Rosen rødmer, unge Planter stige,
 "Da samles vi:" saa löd dit sidste Ord,
 Og Öjet röbed' Liv, og – Död tillige,
 Og Sönnen veeg fra moderlige Favn,
 Og taug, og leed, og ahnede sit Savn.

Ja, Moder! ja hvor bedre Roser glöde,
 Hvor Blomsten lever, som for tidlig döde
 Der samles vi:
 Der Glæden ikke smiler for at flye
 Ej Solen for at hylle sig i Skye
 Der samles vi.

B h . J .

Ingemann optog ikke dette digt i sin første digtsamling, men skrev derimod digtet *Til Birgittes Blomster* (1809), *Digte*. Første Deel 1811, s.137-39; optrykt i S.S. 2.udg. 4.afd.1.bd. s.33-34. Det incestuøse moment i *Til Birgittes Blomster* er langt mere udpræget end i dette digt. I juli 1814 skrev Ingemann digtet *Den Reisende*, hvor han beskriver barndoms miljøet i Slagelse, moderens grav og hendes betydning for ham; trykt i *Julegave* (1816) s.122-130 (trykt med ændret titel *Reise gjennem Barndomshjemmet* og forsynet med mange tekstrettelser i S.S. 2.udg. 4.afd.2.bd. s.221-227). I 1816 skrev Ingemann digtet *Mine Henfarne* i *Julegave* (1816) s.109-113, hvor han skildrer moderskikkelsen og sit savn (S.S. 2.udg. 4.afd.2.bd. s.214-218).

s.14 · 1.5 Guldæble: I efterskriften *Om Folkeskikkene* i *Folkedands-Viser og Blandede Digte* (1842) skrev Ingemann bl.a.: "Forestillingen om det usynlige Guldæble i Barnehaanden, som Livets og Lykkens herligste Gave,

erindrer ikke blot om Hesperidernes gyldne Æbler og Idunsæblerne i den nordiske Mythe, men tillige om de gunstige Nornegaver til de nyfødte Børn, hvilke Gaver dog altid ledsages af en betingende Indskrænkning, ligesom der fortælles om Fee-Aabenbareelserne ved Børnenes Vugge i vore Middelalder-Eventyr. Overført i en dybere christelig Symbolik og knyttet til Tanken om det paradisiske Livstræes gyldne Frugter, i Forbindelse med den bibelske Forestilling om Børnenes Engle, som staae for Guds Aasyn, har hiint Guldæble, som den sande indre Lykkes Symbol, en saa skjøn og sand Betydning, at det syntes mig ligesaalidt at burde savnes ved Bryllupsfesten, som det gyldne Rigsæble ved Kroningsfesten" (s.22-23, S.S. 2.udg. 4.afd.8.bd. s.18-19). Sammesteds henviser Ingemann iøvrigt til Thieles omtale af den folkelige tradition (*Danske Folkesagn*, IV Samling s.86f, 184)(1823). · *l.9* Forlovede: er ikke identificeret. · *l.10* Supercargo: person, der følger med et handelsskib for på ladingsejerens vegne at føre opsyn med godset og forestå salget af det. · *l.18* Ægteskabsløftet: digtet er ikke optaget i S.S.

s.16 · *l.22* Jubel af: dobbeltarket er klippet over, men der er nogle bogstaver på det yderste af arket, som indikerer, at Ingemann har anvendt hele arket til sit manuskript. · *l.23* Forbud paa: forvarsel om.

s.17 · *l.11* Enkedronning: Johanna Maria Swane, født Harboe (1726-1796) var datter af krofader i Snedkerkroen Frandt Pederssøn Harboe († 1742) og (hans første hustru) Karen Andersdatter († 1731). Gift 31.07.1748 med skibskaptajn i Asiatisk Kompagni Laurs (Lars) Hanssøn Swane (1720-1781), søn af Hans Pederssøn Svane († 1729) og Johanne Maria Rasmusdatter († 1755). Ved auktionen den 20.05.1786 købte Søren Ingemann på sin svigermoders vegne Torkildstrup kirke af Maria Margrethe Eegh, kammerråd Kehlets enke, med tilhørende tiende for 6.560 rdr. (Torkildstrup-Lillebrænde pastoratsarkiv, skødet på kirken er dateret 13.12.1786, jf. *Patriciske Slægter* III 1915, s.259-61). I august 1797 solgte Søren Ingemann som sin svigermoders arving kirken til 43 gårdejere og fæstere i sognet: købesummen var 8.000 rdr. Udbetalingen på 2.000 rdr. var fastsat til december termin 1797, mens resten henstod som prioriteter: 1. prioritet til Hohendorfs legat (1.200 rdr.), 2. prioritet til Søren Ingemann (3.668 rdr.), mens 1.132 rdr. skulle afdrages til Nykøbing amtstue. 12.06.1800 indfries Ingemanns 2. prioritet (nedbragt til 3.353 rdr.) ved at Henrik Stampe, Skiørringegaard, overtog denne. Sammen med udbyttet af auktionen (ca. 2.100 rdr.) over de ejendele, familien ikke bragte med til Slagelse (jf. K til s.183 1.20), har disse to beløb (med fradrag af eventuel gæld) udgjort Birgitte Ingemanns samlede arv (eller kapital, som Ingemann kaldte det); herudover havde hun sin beskedne enkepension (140 rdr. årligt) (Torkildstrup-Lillebrænde pastoratsarkiv, LAS) (jf. *Højskolebladet* 1915,

Jørgen Huss i *Hjerteskjalden* 1989, s.29). Da Søren Ingemann og hans hustru i 1794 havde fået kgl. tilladelse til at den længstlevende kunne sidde i uskiftet bo (indført i Falster Nørreherred Provsti, skifteprotokol, LAS), eksisterer der ingen papirer (efter Søren Ingemanns død), der oplyser om hans eventuelle gæld. Skifteretsdokumenterne i 1809 efter Birgitte Ingemann oplyser intet om hendes pengeforhold; arvingerne delte blot boet. · *l.18* "Sæt": hovedpynt af kniplinger og sløjfer m.m.

s.18 · *l.8* Pennebøsse: en af en pennefjer dannet luftbøsse, hvoraf små kugler (udstukne i f.eks. en rå kartoffel) kunne udblæses. · *l.17* Chaise: tohjulet kalechevogn til to personer. · *l.21* Livre: tjenerdragt.

s.19 · *l.3* Skjørringegaard: se s.102 *l.34*. · *l.15* Palladium: et værnende middel. · *l.21* Pleiel: I.J. Pleyel (1757-1831) østrigsk-fransk komponist. · *l.22* Claudius: M. Claudius *Phidile* (1770) blev oversat af H.V. Riber (*Jeg var i min Uskyldighed*) i *Tredive Viser og Sange komponerede for Klaveret af Concertmester I. Pleyel*. Udgivne med danske Texter ved K.L. Rahbek. Kbh. u.a. (mellem 1793 og 96, Erslew, II, 615). · *l.23* Høstgildet og Peders Bryllup: Thomas Thaarups *Høst-Gildet* (1790) opførtes første gang 16.09. 1790 på Det kgl. Teater som teatrets hyldning af kronprinsens bryllup med prinsesse Marie af Hessen-Kassel (31.07.1790). Thaarups *Peters Bryllup* (1793) opførtes første gang på Det kgl. Teater 12.12.1793. Til begge syngespil komponerede musik af J.A.P. Schulz.

s.20 · *l.4* "Himlen paa Jorden": C.G. Salzmann *Der Himmel auf Erden*. Schnepfenthal 1797. Oversat til dansk af E.C. Randrup 1798. · *l.5* "Hallos lykkelige Aften": skrevet af Chr. Fr. Sitenis (1750-1820) *Hallos glücklicher Abend* 2 Bde 1783, oversat af Chr. Carl Pflueg. Kbh. 1788. · *l.6* Robinson: Joachim Heinrich Campes behandling *Robinson der Jüngere, ein Lesebuch für Kinder* 1779-80. Oversat af G.H. Olsen. Kbh. 1784-85. · *l.9* "Gutmans Reiser": Chr. Conr. Dassel *Den Gutmannske Families Reiser. En Bog for Ungdommen*. Oversat ved Morten Hallager. 1.-4. Deel. Kbh. 1796-98. · *l.10* den dovne dreng, som blev Konge: AT Type 675. · *l.11* Prinsessen med den lange Næse: AT Type 566. · *l.11* Adams første Opvaagnen: 1 Mos. 2.7. · *l.19* Chinafareren: Lars Hansen Swane sejlede til Ostindien fra 1746 som styrmand, fra 1757 som kaptajn – ialt i 25 år (*Patriciske Slægter* III 1915 s.260). · *l.24* Bernhards Morbroder: Hans Swane (1753-1803) sejlede som negotieassistent siden som negotiechef til Kina i perioden 1779-88, han var senere brygger og tømmerhandler i København (*Patriciske Slægter* III 1915 s.261); jf. s.241 *l.13*. · *l.24* Supercargo i fuldständig Galladragt: Gipsfiguren blev slået i stykker inden afrejsen fra Falster (jf. s.184), men et glasmaleri af Hans Swane i samme påklædning er gengivet i *Blade af en Familie-Krønike* (1923) mellem s.16 og 17, mens der mellem s.24 og 25

findes en miniature af Hans Swane som superkargo.

s.21 · *l.1* Chapeaubas: hat, som kan klappes sammen og bæres under armen. · *l.2* afrundet: med en (rund eller) afrundet form (uden kanter). · *l.3* Kalvekrydset: det med kruset bryststrimmel forsynede skjortebryst. · *l.7* Bedstefaderens som Bedstemoderens Portraiter malede paa Glas: Det ovennævnte glasmaleri (af Hans Swane) skal måske forestille Lars Hansen Swane som ung, medens der i *Blade af en Familie-Krønike* (1923) mellem s.8 og 9 findes gengivelser af miniaturer af Ingemanns bedsteforældre.

s.22 · *l.2* Moster Marie: Cathrine Marie Harboe (1733-1816), datter af Frandtz Pederssøn Harboe og dennes anden hustru, Karen Tendrup († 1742) gift 1732. Arven efter forældrene er opgjort til 759 rdl. Cathrine Marie blev gift 1751 med klokker Peder Hind (ca.1697-1783); hendes barn, Mette Kirstine, blev døbt i juli 1752 i København, 2 måneder senere blev barnet begravet. I august 1809 blev Mad. Hind indtaget i Slagelse kloster, hvor hun døde (Galster *Ingemanns Moster Maria. Digt og Virkelighed. Personalhistorisk Tidsskrift* 10.rk. 3.bd. Kbh. 1936 samt Jørgen Swane *Ingemanns Moster Marias sidste Dage. Personalhistorisk Tidsskrift* 11.rk. 1.bd. Kbh. 1940). · *l.3* Fortællingen: jf. s.301. · *l.17* Enkemand: Klokker Hinds fødested kendes ikke. Han blev gift 1° 1734 i København og havde to børn i dette ægteskab. Fra 1740 kordegn og skoleholder i Thisted. Gift 2° 1743 i Thisted med Anna Catharina Hildebrandt (1727-1750); i dette ægteskab fødtes en dreng. I 1750 anlagde byfogeden i Thisted sag mod Peder Hind på grund af hans "slette Opførsel og lastværdige Forhold i mange Maader"; han blev dømt, mulkteret og reprimeret.

s.23 · *l.13* "Sturms Betragtninger": Christoph Christian Sturm *En sand Christens daglige Omgang med Gud, indeholdende gudelige Betragtninger paa hver Dags Morgen i Aaret, samt 44 Faste-Betragtninger, tilligemed 44 opbyggelige Betragtninger* af Geo. Fr. Seiler. Oversat af Hans Jørgen Birch. Kbh. 1778. På ny udgivet 1784 og 1793. Lucie Ingemann har tilføjet et notetegn i manuskriptet, ligesom hun på en løs lap har skrevet: "Gudelige Betragtninger og daglige Bønner af Sturm. Bogen udkom i dansk Oversættelse 1794". · *l.21* den travesterede Melpomenedolk: den latterliggjorte muses redskab. Melpomene var tragediens muse. · *l.22* hypochondrisk: betød dengang, at en person led af tungsindighed, eller der var ligefrem tale om en sygdom på overgangen mellem nervesygdom og sindssygdom.

s.24 · *l.7* Forbilled: symbol, varsel. · *l.8* Korsdragerinde: en person, som lider modgang; oprindelig om Kristus. · *l.17* Elvire .. i "Don Juan": skuespillerinden Mad. Dahlén spillede Elviras rolle i årene 1806-1816.

s.25 · *l.5* ældste Broder: Søren Laurentius Ingemann (22.06.1778 - 06.01.1813). Student 1794 (Nykøbing Falster), cand. theol. 1801 (laud.).

Hovmester hos kammerherre C.C. Lerche på Lerchenborg, 30.12.1809 sognepræst i Aarby. Gift 12.01.1810 i Slagelse med Thea Kichebusch (1786-1851), jf. s.231 l.27f. Ingemanns mindedigt om broderen *Aarbye Kirkegaard* trykt i *Procne* (1813) s.41-45, S.S. 2.udg. 4.afd.2.bd. s.23-26. · l.9 Sammenskrifts-Brev: et brev med sammenhængende skrift (i modsætning til skrivning af enkelte bogstaver). · l.10 "Pro-Patria": jf. l.17, men også betegnelse for papirformat 340 × 420 mm.

s.26 · l.7 jacobinsk: om et medlem af det franske revolutionsparti, jakobinerklubben. · l.12 adelig Familie: lensgreve Chr. Cornelius Lerche (1770-1852) og Ulrikke Sophie von Levetzow (1771-1803) havde blandt flere børn to sønner, som begge blev studenter i 1809. · l.16 Clientens: om en person, som står i et vist afhængighedsforhold til en anden. · l.20 Bogtrykker Vinding: H.L. Struch Winding (1750-1831) litterat og bogtrykker; Malthe Conrad Bruuns politisk-satiriske skrifter blev trykt af Winding. · l.28 wielandske: C.M. Wieland (1753-1813). · l.29 1812: jf. K til s.25 l.5.

s.27 · l.2 Kirkepatronen: lensgreve C.C. Lerche ejede Aarby kirke (*Danmarks Kirker*. IV,3 s.1443). Sognepræsten siden 1768 St. Flensborg døde oktober 1809. · l.10 næstældste af Brødrene: Lars Swane Ingemann (12.05.1779 – 16.06.1810). Student 1798 (priv. dim.), studerede teologi, siden fattigforstander, fra 1806 handelskommisær, gik fallit 1810. Gift 1808 med Hanne Irgens (1783-1864). Hanne Irgens blev i 1813 gift med Peder Hostrup (1780-1830) og moder til digteren J. Chr. Hostrup. · l.15 konstfærdige: fingernemme. · l.16 Nemhed: håndelag. · l.20 B: Ingemann har angivet det pågældende sted i Barfods artikel med bogstavet B; jf. K til s.10 l.19. · l.22 wolfenbüttelske Fragmenter: Brudstykker af Reimarus' *Apologie oder Schützschrift für die vernünftigen Verehrer Gottes* blev udgivet af Lessing (1774, 1777-78 i *Beiträge zur Geschichte und Literatur*), jf. s.92 l. 6-12. · l.28 "Den som fornægter .. Christendommen!": Jf. s.268 l.29-31.

s.28 · l.4 Broder Hans: Hans Ingemann (20.08.1780 – 05.03.1809) ansat i klædehandelen. Ugift. · l.10 Broder Christian: Christian Ingemann (16.06.1787 – 16.10.1812) te- og porcelænshandler. Ugift. · l.22 hospitere: overvære undervisningen som gæst.

s.29 · l.2 Vand .. Organismen: Den temperamentslære, som endnu i forrige århundrede var udbredt, var oprindeligt fremsat af den græske læge Galenos (129-199). Han opstillede følgende system: elementerne ilden, vandet, luften og jorden havde hver deres kvalitet varme, fugtighed, kulde og tørhed med tilsvarende kardinalvæsker: den gule galde, slimen, blodet og den sorte galde. Hver var dominerende i de fire hovedtemperamenter: det koleriske, det flegmatiske, det sangvinske og det melankolske. · l.3 ældste .. Søster:

Laurentze Ingemann (16.02.1782 – 03.10.1839), konfirmeret 03.04.1796, i huset hos Chr. Ingemann, siden hos Søren Ingemann. Efter hans død boede hun i Hobro hos Spurs; tilsidst hos B.S. Ingemann, hvor hun døde. · *l.7* mellemste Søster: Fransiska Ingemann (23.08.1783 – 05.05.1869), konfirmeret 15.04.1798, forlovet i april 1800, gift 21.04.1809 i Slagelse med N.C. Spur (1776-1817). Efter mandens død flyttede hun til Slagelse (1829), hvorfra hendes søn, Joh. Henr. Spur (1812-1868) blev student i 1834. Siden boede hun i København (Nørrebro 36 J 1 i perioden 1840-55), indtil hun vendte tilbage til Hobro i 1862, da sønnen blev præst der. Ingemann anfører s.182, at hun har informeret ham om Lars Swanes og Nicolines kærlighedsromaner, som spiller så stor en rolle i slutningen af første del af *Levnetsbogen* (Hj. Schmidt *De kirkelige Forhold i Hobro Skjellerup Pastorat gennem 400 Aar*. Hobro 1947-50). · *l.8* yngste Søster: Nicoline Ingemann (07.12.1784 – 11.12.1853), konfirmeret 31.03.1799, forlovet i sommeren 1800 med (?); forlovelsen blev hævet 1803. Efter at hjemmet i Slagelse blev solgt, flyttede hun til Hobro, hvor hun boede hos Spurs. Nicoline Ingemann blev først gift i 1824 i Hobro med tidligere ritmester, konsumtionsforvalter Fr. G. Thorup (1770-1827); boede hos Franciska Spur i Slagelse-tiden og i København, hvor hun døde. Hun har to gange skriftligt forsynet Ingemann med oplysninger om barndomshjemmet, jf. s.351f.

s.30 · *l.1* Hesselallée: hasselallé. · *l.14* Falsters yndigste Pige: Marie Blicher (1783-1862) fra Gunslev præstegård. 1803 forlovet og 1808 gift med Poul Egede Glahn (1778-1846). · *l.21* Niels Christian Spur (1776-1817) student fra Vordingborg 1794, huslærer i Torkildstrup 1795-98, cand. theol. 1800 (laud.), sognepræst 1809, gift 1809 med Fransiska Ingemann. Hans søster, Inger Cecilia Spur (1771-1824) blev gift 1796 med skolelæreren i Torkildstrup, Rasmus Andreas Gielstrup (1767-1840). · *l.22* alt: allerede. · *l.30* [18 A]: Tillægget er behæftet med alvorlige fejlhuskninger, idet Ingemann blander reformationsfesten i 1817 sammen med festen for den danske reformation i 1836; derved bliver Spurs alder og dødsår forkert.

s.31 · *l.7* Jubelpsalme: *Ton himmelhøit vor Jubelsang* fra 1817 (S.S. 2.udg. 4.afd.7.bd. s.187-189) kendes i to tryk: den ene *Jubelpsalme til Reformationsfesten 1817* fra Thieles bogtrykkeri med melodiangivelsen: *Et lidet Barn etc*, medens den anden *Jubelsang til Reformationsfesten 1817* er sat i musik af Peter C. Krossing, trykt i Schultz' bogtrykkeri. Melodiangivelsen i S.S. er *Et lidet Barn saa lysteligt*. Den 30.09.1817 bad Spur Ingemann sende ham "en Cantate eller to til Reformationsfesten! jeg saae du havde een eller to Saadanne liggende, da jeg var derinde, og dersom De kunne komme betids nok herover): senest om 14 Dage, saa har jeg et lille Musikkor af unge Dreng og Piger, som sikker skal udføre Tingen til Fuld-

kommenhed. – Vel tvivler jeg om, selv at kunne bidrage Andet til Festens Højtideligholdelse end at øve og ordne Musik og Syngepartierne /: der er vel Musik til Din Cantate ? /: om jeg kan endda udholde det; thi jeg er saa kraftesløs, at jeg neppe kan gaae over Gulvet, og i de sidste 8 Dage har jeg ej havt Støvler paa .." (Sorø akademis bibliotek). Reformationsfesten i 1817 fandt sted den 31.10., mens Spur døde 02.11.1817. Til reformationsfesten i 1836 skrev Ingemann festsangen *Det toner med Ordets Befrielses-Sang* (S.S. 2.udg. 4.afd.7.bd. s.189-193) med musik af C.W. Pedersen. – P.C. Krossing komponerede musik til *15 Sange af B.S. Ingemann* .. (1815), jf. Jensen s.98-100, 104.

s.32 · *l.15* en særdeles smuk .. Officerer-Uniform: (er vel?) Marcus Glahn (1781-1868), der allerede begyndte sin militære karriere i 1789; han blev stykjunkere i 1794, sekondløjtnant i artillerikorpset 1798 (Grandjean s.61-62). · *l.17* "Fold": indkørslen til præstegården, jf. s.340 l.13.

s.33 · *l.8* "Grønbakken": en større, græsbeegroet høj i præstegårdshaven. · *l.24* Glahn: Tønne Bloch Glahn (1788-1874) senere oberstløjtnant (Grandjean s.88-89). · *l.24* Foss: Laurits Foss (1787-1875) senere borgmester, byfoged i Roskilde. Hans far, Holger Foss, fungerede som offentlig anklager på Falster; han bistod også Søren Ingemann i Provsterettens sager imod pastor Humble. Han boede siden 1790 i Nørre Alslevs tidligere anneks-præstegård, som han udflyttede ca. 1795 og kaldte Holgershåb. St.St. Blicher fungerede som huslærer for børnene i årene 1801-03. · *l.25* Blicher: Hans Jacob Blicher (1789-1863) senere overlærer ved Nykøbing F. skole (Barfod I 118-119).

s.34 · *l.5* Diplomati: diplomati. · *l.9* Brodersøn: Poul Egede Glahn (1811-1896). Havde befalingen over 3. batteri i slaget ved Solbro 24. og 25.07.1850; senere general (Grandjean s.67-68). · *l.13* høimodig: højsindet, ædelmodig. · *l.15* Keglebodslet: keglekuglen. · *l.29* Jesuit: person som er præget af forstillelse eller list.

s.35 · *l.20* David mod Goliath: 1 Sam. 17.4-51. · *l.30* tantalisk: som minder om Tantalus, den græske sagnkonge, der af guderne blev dømt til i underverdenen stadig at stå i vand til hagen og med grene af bugnende frugttræer over hovedet, men uden at kunne komme til at drikke eller spise.

s.37 · *l.1* travesteret Forbillede: latterliggjort symbol · *l.5* Urdavæld: I den nordiske mytologi sad de tre norner (Urd, Verdandi og Skuld) ved foden af Yggdrasil; nornerne afgjorde ved fødslen et menneskes skæbne og afstak dets livslængde. · *l.7* Parizade: se s.283.

s.38 · *l.3* jo: ikke. · *l.6* fast: næsten. · *l.8* "Fredens Hav": s.155-57 i *Digte*. Første Deel. Kbh. 1811. S.S. 2.udg. 4.afd.1.bd. s.40. · *l.11* Alpeland: Ingemann besøgte Schweiz (i 1818) på sin rejse til Italien. · *l.14* Rhinfaldet: er

skildret i digtet *Forstenelsen (Ved Rhinfaldet)*. *Reiselyren*. Første Deel. 1820, s.151-54, S.S. 2.udg. 4.afd.4.bd. s.102-105. · *l.14* Rhonegletscheren: er skildret i digtet *Iishimlen (ved Rhone-Gletscher)* i *Reiselyren*. Første Deel. 1820, s.264-67, S.S. 2.udg. 4.afd.4bd. s.166-168. · *l.16* Spraa: tynd (ny)is, hvorunder vandet er svundet bort (og som derfor har en hvidlig farve).

s.39 · *l.11* "Stork, Stork, Langeben!": *Børnenes Sang til Storken*, vist fra ca. 1840. Trykt første gang i *Folkedands-Viser og Blandede Digte* (1842) s.84, S.S. 2.udg. 4.afd.8.bd. s.70-71. · *l.16* "Storken paa Bondens Tag": *Foraars-Morgensang*, udgivet sammen med Ingemanns *Morgensange for Børn* (1837), S.S. 2.udg. 4.afd.7.bd. s.241. · *l.28* 1807: Københavns bombardement, jf. s.280. · *l.28* 1848: Borgerkrigen i det danske monarki, jf. s.11. · *l.28* 1801: slaget på reden, jf. s.226f.

s.40 · *l.18* Anacreon .. Gude-Eventyr: Eros, stukket af en bi, beklager sig til sin moder, der svarer ham, at han burde klage mindre og betænke hvilken smerte hans pile er i stand til at forvolde (Nr.35 i *The Anacreontea or Anacreontic Poems*, in *Elegy and Iambus with The Anacreontea*. London 1931). · *l.25* konstigt: kunstfærdigt, sindrigt.

s.41 · *l.5* "Nu titte til hinanden de favre Blomster smaa", den 7. af Ingemanns *Morgensange for Børn* (1837), S.S. 2.udg. 4.afd.7.bd. s.240; skrevet 1837 til asylbørnene i København, sat i musik af Weyse, jf. K til s.295 *l.18*.

s.42 · *l.15* overveiet: overgået. · *l.19* "Guldæblet": udkom 1856, S.S. 2.udg. 4.afd.10.bd. s.99-203. · *l.22* Konstner: Givetvis Jean-Baptiste Greuze (1725-1805), hvis billede *Jeune fille qui pleure son oiseau mort* er fra 1765.

s.43 · *l.7* Angreb: jf. s.278. · *l.20* fordølges: skjules, holdes hemmeligt. · *l.23* fortrydt: fortrudt. · *l.24* Braad: brod, hvad der virker smertende, sårende.

s.44 · *l.5* "das edle Waidwerk": Weidewerk, det ædle jægerliv. · *l.7* Medestange: fiskestænger. · *l.20* "Speilet": det lysere område på harens bagparti, som jægeren sigter efter.

s.45 · *l.4* Ammestue-Eventyrets Tryllehorn .. Krigshær: AT, Typerne 566 og 569. · *l.7* Danmarks Historie: Suhms Danmarkshistorie, se s.112 *l.17f.* · *l.8* tappre Landsoldaters Sange: Omkvædet på Peter Fabers (1810-1877) *Dengang jeg drog afsted* (1848) lyder: "Og derfor vil jeg slaaes som tapper Landsoldat. Hurra, Hurra, Hurra!". Ingemann skrev både *Fem Kampsange fra Oprørstiden 1848*, i anledning af *Fredericia-Slaget, den 6te Juli 1849* og til mindefesterne i 1850, S.S. 2.udg. 4.afd.bd.9. · *l.10* "Rap-dig-Kjep": Romanens hovedperson, Anton, bruger sin magiske kæp "Rap-dig-Kjep" til at prygle sine modstandere med; *Landsbybørnene* udkom 1852. · *l.16* "Rainald Underbarnet": eventyrdramaet udkom 1816, jf. K til s.293 *l.6.* ·

l.17 "Guldæblet": se K til s.42 l.19.

s.46 · l.13 Skuffelsen: øjenbedraget.

s.47 · l.6 Hippogrifrytter: en hippogrif er et fabeldyr: en vinget hest med rovfugle hoved; jf. Ingemanns digtning *Gangergriffen* i *Digte*. Anden Deel. · l.12 kastede: egentlig drejede, vendte, her "tumlede".

s.48 · l.6 Adams Herredømme over Dyrene: 1 Mos. 2,19-20. · l.7 krye sig: viger sig. · l.11 absolute: ubetingede, enevældige · l.14 Tiendegæssenes Bartholomæus-Nat: Gåsetiende var tiende af høns, ænder, gæs m.m.; i Bartholomæus-natten, 24.-25.08.1572 myrdedes flere tusinde huguenotter i Paris. · l.26 Spidsrodsstraffen: Frederik VI afskaffede den militære afstraffelse 1836. · l.28 "vi ere Herrer i Aandernes Rige": I Chr. Winthers studentervise *Her under Nathimlens rolige Skygge* (1820) skrives: "Herrer vi ere i Aandernes Rige, / Vi er den Stamme, som evigt skal staae".

s.49 · l.10 Dyretvinger: dyretæmmer.

s.51 · l.18 Gigtringen: ringen antages at hjælpe mod gigt. · l.19 fornam: opfattede.

s.52 · l.6 dulgte: skjulte, hemmelige.

s.53 · l.9 første: vigtigste.

s.57 · l.3 sygelige Børn: citatet har ikke kunnet verificeres. · l.15 den første Artikel: se K til s.93 l.14. · l.23 adamitiske: som Adams før uddrivelsen af Paradisets Have. · l.24 fornummet: lært at kende, fået at føle. · l.26 Hjort: Se K til s.270 l.2 og K til s.277 l.5.

s.58 · l.4 Dogmatik: fremstilling af den kristelige troslæres dogmer. · l.10 "forfærdeligt at falde i den levende Guds Haand": Heb. 10,31. · l.13 uforværket: usvækket.

s.59 · l.15 efter ringe Leilighed: efter fattig evne. · l.22 honnet: skikkelig.

s.60 · l.20 Dækketøi: duge, servietter, etc. · l.20 Blegdammen: det sted, hvor vasketøjet bleges. · l.21 Manerhistorie: Svend Grundtvig (udg.) *Gamle danske Minder*, Ny Samling. Kbh. 1857: *Den gamle Frue paa Skjærringe*, s.102-104; optegnet af Elise Lindberg i Taaderup 1854. Ingemanns oplysninger om sagnets opståen gør det vel sandsynligt, at Søren Ingemann i hvert fald i folkemunde betragtedes som en klog præst, hvad der tydeligvis ikke har passet sønnen. Elise Lindbergs meddeler hed Anders Væver (født før 1800): sagnet har været en god historie i begyndelsen af det 19. århundrede. · l.23 den lyse Magie: kunsten at kunne mane gode ånder i modsætning til den sorte magi (at kunne mane onde ånder).

s.61 · l.2 forekaster: bebrejder. · l.9 Sygehuset: huset med den syge. · l.22 Provstens Navn: Antydningen består i, at provsten i sagnet kaldes

"Provst I. i Torkildstrup".

s.62 · 1.18 "Der er Meer til mellem Jord og Himmel": Shakespeare *Hamlet* 1. akt, 5. sc. (1602). · 1.24 Fornuft: Helt i overensstemmelse med tankegangen i det 18. århundrede opfattede Ingemann fornufte som evnen til at kunne drage rigtige slutninger, indse tingenes årsag og sammenhæng, danne ideer og principper i modsætning til forstanden, som opfattedes som evnen til specielt at kunne dømme. · 1.25 Phantasushaand: Phantasi var drømmenes gud.

s.63 · 1.8 afskilt: udskilt. · 1.9 Lægte-Tralværk: et gitter(værk) af lange træstykker (lægter). · 1.20 Kasteskovl: skovl til at rense korn med.

s.64 · 1.12 disputeret: diskuteret heftigt, skændtes. · 1.14 Sands og Samling: forstand og omtanke.

s.65 · 1.3 Tane: væge i et lys. · 1.24 Lysetande: stykke af vægen, som rager op af lysets masse.

s.66 · 1.11 Panelvæggen: den nederste del af væg beklædt med træværk. · 1.19 aandstærke: fritænkere; rationalistiske.

s.67 · 1.25 Ungdomsven: Hans Grüner (1789-1815) student fra Slagelse skole 1806; cand. jur. 1809, auditor. Ingemann skrev i *Julegave* (1816) digtet *Kjærminder* (s.138-143) til minde om sin tidligt afdøde ven, S.S. 2.udg. 4.afd.2.bd. s.205-208.

s.70-89: Ingemanns tekst er et af de bedste bidrag om folketraditioner på Falster før/omkring 1800; i virkeligheden et af de ældste vi ejer. Hovedværket (om lidt senere tiders folketradition) er J.S. Møller *Fester og Højtider i gamle Dage. Skildringer fra Nordvestsjælland*. I-II. Kbh. 1928-31, mens Evald Tang Kristensen meddeler eksempler på festernes indhold i *De selskabelige sammenkomster og festerne*, in *Gamle folks fortællinger om det jyske almueliv*. Kolding. 1891-93. Sv. Grundtvig opfordrede bl.a. også Ingemann til at levere materiale til sine senere udgivelser *Gamle danske Minder* og *Danmarks gamle Folkeviser*, og Ingemann var da også villig hertil, havde han blot været yngre (Carl S. Petersen *Fra Folkevisestriden*, in *Danske Studier* 1905 66f). Lucie Ingemanns bidrag til *Gamle danske Minder* er trykt i *Dannebrog* nr.6-7. 1854.

s.70 · 1.7 Rævebælghylstre: hylstre af ræveskind. · 1.8 Stadsmusikanten: sandsynligvis den Søren Lykke (* ca.1765), som nævnes i folketællingen 1801 som musikan; han havde tidligere været svend hos stadsmusikanten i Stege. · 1.20 gjækket: narret.

s.71 · 1.11 Aronskjep: Israelitten Arons stav, der som den eneste af israelitternes 12 stave, blomstrede – som tegn på genstridighed, 4 Mos. 17.8-10. · 1.19 havde væretaarvaagne: havde vågnet tidlig.

s.72 · 1.10 Opsankningen: opsamlingen. · 1.11 Madpotte: potte til mad

eller til at koge mad i. · *l.11* Verdslighedens ægyptiske Gryde: Ingemanns formulering bygger på udtrykket: at længes efter de ægyptiske kødgryder, om isrealitterne i ørkenen, der foragtede Guds plan til fordel for den materielle tryghed i slavetilværelsen, 2 Mos. 16.3. · *l.27* utidig philistrøs Ivren: se K til s.75 l.6. · *l.36* papistiske Spøgelse: katolske askese.

s.73 · *l.2* Gyldenalder: guldalder, den gyldne, lykkelige tid. · *l.13* Syvaarskrigen: den preussiske syvårskrig 1756-1763.

s.75 · *l.6* filistrøst Forbud: åndløst forbud. Ordet er meget sigende for Ingemanns opfattelse af de pietistiske præsters advarsler mod at afholde fastelavnsgilder, sommeribyster, etc. Christian VIs helligdagsforordning af 12.03.1735 forbød bøndernes Sommer i Bye-Riden (Schous *Forordninger* 3. del s.149-157). 1748 lempedes det almindelige forbud, så at bønderne under strengt tilsyn tillodes at afholde sommeribyfest på en hverdag. Ved Christian VIIIs helligdagsforordning af 1845 kunne festen tillades på søndage efter kl. 4. (Kolderup-Rosenvinges *Forordninger*. 26.03.1845, jf. Algreen-Ussing *Reskripter*. 14.07.1846) (jf. Birgit Hansen *Fester for sommerens komme*. Kbh. 1980). · *l.8* Standart: samlingsmærke. · *l.25* Mellemtilstanden: den tilstand, hvori de afdødes ånder befinder sig mellem døden og dommen. · *l.27* Helhest: Helhestens hedenske oprindelse jævnføres med indholdet af Ingemanns kætterske tanker om opstandelsen. · *l.28* Læren om "Nedfarten": På grundlag af trosbekendelsen og 1 Pet. 3,19, hvor det hedder, at Kristus i ånden gik bort og prædikede for ånderne, som var i forvaring, dvs. en forkyndelse af evangeliet for de døde: i den kristne troslære udtryk for, hvad der skete mellem Jesu død og opstandelse. · *l.29* Røverens Bøn paa Korset: Luk. 23, 42. · *l.30* Frelserens Svar: Luk. 23, 43. · *l.30* Paulus om de to Slags Legemer: Det sanselige, jordiske legeme og det himmelske legeme, som sjælen indklædes i de dødes rige, jf. 1 Kor. 15.35-49, 2 Kor. 5.1-10 (H. Martensen *Den christelige Dogmatik*. Kbh. 1849, s.550). · *l.34* "Tankebreve fra en Afdød": romanen udkom 1855.

s.76 · *l.21* den romantiske Tid: den romanske tidsalder, middelalderen.

s.77 · *l.17* Dronning Mathilde: Caroline Mathilde, f. prinsesse af England (1751-1775) blev gift i 1766 med kronprins Christian, senere kong Christian VII. Se K. til s.90 l.21. · *l.23* Kongesønnen: Den senere Frederik VI overtog regeringen efter kuppet i 1784, hvor Høegh-Guldbergs regimente efter 12 år ophørte. · *l.23* svage Enevoldskonge: Christian VII var formelt landets konge til sin død i 1808.

s.78 · *l.12* "de Underjordiske" .. "Prinds Otto af Danmark og hans Samtid": S.S. 2.udg. henholdsvis 3.afd.1.bd. s.157f. og 2.afd.11.bd. s. 241f. · *l.18* Sol-Lin: et stykke stof, anvendt af kvinder som hovedklæde

navnlig under hættten eller over panden. · *l.20* Stænget: lag af løse stænger over en stald, som danner et slags loft, hvorpå hø eller halm opbevares. · *l.20* "Hæse": store stakke. · *l.25* Genre-Maleriet: skildrer mennesketyper i situationer fra dagliglivet. · *l.25* nogle Smaastykker af Juul: Jens Juels *Udsigt fra Sørup til Fredensborg Slot og Prospekt af egnen omkring Jægerspris, i Baggrunden ses Slottet og Fjorden*, begge 1782, var udstillet i Kunstforeningen 1828, ligesom *Et Landskab i sildig Eftermiddagsbelysning, Bonden kommer tilbage fra Byen, af Glæde løber Børnene ham i Møde* (1780'erne) (Ellen Poulsen *Jens Juul*. Kbh. 1991, nr. 244, 245 og 475). · *l.28* Thiele: *Danske Folkesagn*. Første Samling. Kbh. 1818, s.145-58. Thiele og dermed også Ingemann anvender Peder Jensen Roskildes *En ny Maymaanetz Sang, med hvilken retsindige Christene kunde ønske sig aff deris himmelske Herre den lystige Sommers Velsignelse*. Af P.J.R. (1646).

s.79 · *l.2* gennemfare: Ingemanns rejse 1818-19, jf.s.297f. · *l.12* "et lidet Barn saa lysteligt": efter den latinske *Dies est lætitiæ* i Arvid Petersens oversættelse med små ændringer indført i Hans Thomissøns salmebog (1569) og siden i den Pontoppidanske salmebog (1740), som pastor Søren Ingemann anvendte i Torkildstrup kirke, jf. Malling I, 364-68. · *l.16* Englene .. Glæde: Luk. 2,7-12. · *l.25* offre: skænke til kirke og præst.

s.80 · *l.12* "i denne glade Juletid": Den 6. salme i Brorsons *Troens rare Klenodie* (1739) "I denne søde jule-tiid / bør man sig ret fornøye". · *l.17* Juletræet: indførtes ca. 1805 i København af tyske familier, men blev først almindelig efter 1820. · *l.19* "Julestuens": julestuer blev forbudt ved Helligdagsforordningen af 1735. · *l.20* "Julebukken": se s.81 l.6ff. · *l.21* Trekort og Polskpas: kortspil.

s.81 · *l.5* Holbergs Julestue-Billede: *Juele-Stue* (1724). · *l.10* Satyr: dæmonisk, mandligt væsen, fuld af livslyst, kådhed og frækhed. · *l.12* Asaloke: Loke var af jætteslægt, men boede blandt aserne i Valhal; han voldte ulykkerne, men han fandt udveje ved hjælp af sin snuhed. · *l.14* Skriftens: Bibelens, jf. Åb. 12,9. · *l.15* Mephistopheles: Folketroens M. er en ond, mægtig ånd eller djævelen selv.

s.82 · *l.4* "Julespøg" (+ *l.22* "Julespøg og Nytaarsløier"): Heibergs parodi på Ingemann, se K til s.291 l.2 og l.12. · *l.7* flau: smagløse. · *l.15* *): Noten mangler i manuskriptet. Ingemann har skrevet teksten *Dandseise ved Barselgilde*, S.S. 2.udg. 4.afd.8.bd. s.12-13. · *l.27* Stutteri-Anskuelsen [*< Erotiken*] i den Holbergske Perodes Erotik: Jf. s.94 l.12-17. · *l.30* Lefleriets: kurmageriets. · *l.34* "Christentøiet": dåbstøjet. · *l.35* B < A: Ændringen viser, at Ingemann har foretaget en renskrivning (44 A).

s.83 · *l.2* afmeie: slå eller afhugge ved hjælp af en le. · *l.3* Mannagryn:

(gryn af) frøene af manna(sød)græs; en specialitet især på Lolland og Falster. · *l.22* den anden og rette frie Confirmationsdag: på opstandelsens dag, således som Ingemann har udformet det i sine religiøse alderdomsværker *Tankebreve fra en Afdød* (1855), *Guldæblet* (1856) og *Blik paa det Første og det Sidste* (1865), skrevet 1861, S.S. 2.udg. 4.afd.bd.10.

s.84 · *l.4* gjestmild: gæstfri, gæstevenlig. · *l.18* Buller: korte trøjer uden ærmer; livstykker. · *l.18* Gyldenstykke: (silke)stof, helt gennemvævet med ægte guld- eller sølvtråde eller -bånd. · *l.19* Brokade: svært silkestof med ivævede guld- og sølvfigurer. · *l.20* "Lokketøi": et med silkebånd, sølvkniplinger, perler m.m. prydet hovedtøj, båret ved bryllupper, dels af bruden, dels af unge, ugifte, kvindelige bryllupsgæster.

s.85 · *l.3* "Pas": afskedsgave. · *l.8* Selv: jf. s.303. · *l.18* Almuesange .. Bøgerne: Abrahamson, Nyerup og Rahbek *Udvalgte danske Viser fra Midaldalderen I-V* (1812-14), Nyerup (og P. Rasmussen) *Udvalg af danske Viser I-II* (1821). · *l.19* maadelige: ringe, dårlige. · *l.24* "Hovmand i Præstens Gaard": En af de almindeligst forekommende skæmteviser i Danmark, jf. Evald Tang Kristensen *Et hundrede gamle danske skjæmteviser*. Århus. 1901-03, nr.62 *Hovmand og præstens hustru*. · *l.27* "Folkedandsviser": jf. S.S. 2.udg. 4.afd.8.bd., hvor s.13-20 er Ingemanns kommentar til folkeskikkene, trykt første gang 1842.

s.86 · *l.1* "Malkepiger med Sporer paa": trykt i Evald Tang Kristensen *Et hundrede gamle danske skæmteviser i Danmark*. Århus. 1901-03, nr.63 *De underlige syn*. · *l.5* Kaldsrettighed: retten til at besætte visse (gejstlige) embeder. · *l.7* Frille: elskerinde, samleverske. · *l.15* beaandende: inspirerende, med et åndeligt indhold.

s.87 · *l.17* umærkeligt: ubetydeligt.

s.90 · *l.17* sidste blodige Rædsels-Optrin: rædselsherredømmet fra september 1793 til juli 1794, hvor revolutionsdomstolene afsagde tusindvis af dødsdomme. · *l.17* Dækket: fortæppet. · *l.21* Hoftragedie med Struense: Christian VII's livlæge J.F. Struensee (1737-1772), som ved kabinetsordrer reelt regerede landet 1770-72, arresteredes 16.01.1772; dødsdømt 25.04.1772 – tre dage senere henrettet sammen med Enevold Brandt. Caroline Mathilde, hvis elsker Struensee havde været, fik ophævet sit ægteskab 06.04.1772; 30.05.1772 forlod hun landet.

s.91 · *l.1* Christiansborgs Brand: 26.-27.02.1794. · *l.1* Københavns store Ildebrand: 05.-07.06.1795. · *l.2* Robespierres Fald: 27.07.1794 (9. thermidor); Maximillien Robespierre (1758-1794), der havde ledet Frankrig juli 1793-juli 1794, blev guillotineret 28.07.1794. · *l.7* Marseillanerhymnen: Marseillaisen blev skrevet 1792 af Rouget de Lisle (1760-1836). · *l.17* Tragedie: Ludvig XVI (1754-1793) guillotineredes 21.01.1793, dronning Marie

Antoinette (1755-1793) 16.10.1793.

s.92 · 1.6 Naturreligion: naturlig religion, grundet på fornuften i modsætning til åbenbaringstroen. · 1.9 som før bemærket: se s.27 1.6f. · 1.15 Malthé Conrad Brun: (1775-1826). Bruuns politiske forfatterskab begyndte med udgivelsen af *Vækkeren* (august 1794), som snart blev forbudt, fortsattes med udgivelsen af *Jerusalems Skomagers Reise til Maanen* (1795-96) og *Aristokraternes Catechismus* (1796), som biskop Balle anmeldte til Danske Kancelli. Bruun flygtede, men forsonedes foreløbig med statsmagten i anledning af hans *Ode ved [A.P.] Bernstorffs Død* (1797) og *Slaget ved Tripolis* (1797), jf. s.114. Landsforvistes december 1800, opholdt sig til sin død i Paris. Ingemann besøgte ham i Paris juli 1818; Bruun udtrykte sin tilfredshed med *De Underjordiske* 15.07. (Schmidt II, 283f., 288, 289). · 1.15 Peter Andreas Heiberg: (1758-1841). P.A. Heibergs satiriske og politiske forfatterskab (f.eks. *Rigsdalersedlens Hændelser* (1787-93), *Holger Tydske* (1789), *Virtuosen nr.2* (1789), visen *Hver Mand i Byen om Indtoget taler* (1790)) bragte ham i strid med myndighederne, der idømte ham bøder; men først i striden med Chr. Colbiørnsen 1797 eksploderede Heibergs satire i *Politisk Dispache* og *Sproggranskning*: dommen faldt juleaftensdag 1799. Heiberg forlod København 1800; levede fra 1802 og til sin død i Paris. Ingemann mødte Heiberg tre gange i Paris i sommeren 1818. (Schmidt II, s.260f, 262, 273). · 1.18 Thomas Thaarups fredelige Sange: Jf. s.19, hvor Ingemann har omtalt *Høst-Gildet* og *Peters Bryllup*.

s.93 · 1.3 "Jeg fremmed her til Stedet kom": første linje i Hans' sang i *Høst-Gildet* 17.sc., s.35. · 1.4 "I Dalens Skjød en Hytte laae": første linje i Annas sang i *Peters Bryllup*, 2.akt, 6.sc., s.50. · 1.5 "Hvad har stakkels Neger gjort": anden strofe i Martins sang i *Peters Bryllup*, 2.akt, 7.sc., s.55. Ingemann skriver "hvide Mand", Thaarup "blanke Mand". · 1.14 den første Troesartikel: Første sætning i den apostoliske trosbekendelse: Jeg tror på Gud Fader, den almægtige, himlens og jordens skaber. · 1.15 Trefoldigheds-Ideen: læren om den kristne treenighed: Faderen, Sønnen og Helligånden. · 1.18 det syttende Aarhundredes Dogmatisme: ortodoksien, jf. K til s.96 1.11. · 1.20 Pantheisme: læren om at det hele verdensalt er guddommen selv. · 1.20 Atheismen: gudsfornægtelsen. · 1.22 Deist: deisten hævder til- værelsen af en personlig gud, men opstiller ikke dogmer og benægter åbenbaringen.

s.94 · 1.13 Pietismen: retning inden for den lutherske kirke, der i modsætning til ortodoksien lagde hovedvægten på et fromt, asketisk liv, krævede en bestemt form for omvendelse og fordømte alle rent verdslige fornøjelser. · 1.15 Peder Paars: Holbergs satire *Peder Paars* udkom 1719-20. · 1.17 Huspostillen: samling af prædikener eller gudelige betragtninger til husandagt. ·

l.17 "Taarepersen": Jesper Rasmussen Rachløw *Taare-Perse* (1684); blev genoptrykt adskillige gange. · l.18 Lhombre(bordene): kortspil. · l.27 udfaldet: udstødt. · l.28 den døde Baldur: Ewalds *Balders Død* udkom 1775 og opførtes 1. gang på Det kgl. Teater 09.03.1778.

s.95 · l.1 faaet Syn paa: opdaget. · l.4 liflige: dyrebare. · l.6 Vedel og Syv: Anders Sørensen Vedels folkeviseudgave udkom 1591, mens Peder Syvs visebog udkom 1695. · l.9 Sandvig: B.C. Sandvig (1752-1786). *Danske Sange af det ældste Tidsrum* (1779), *Levninger af Middel-Alderens Digtekunst I-II* (1780-84), *Forsøg til en Oversættelse af Sæmunds Edda I-II* (1783-85). · l.10 Oldemødres Haandskrifter: eddaerne; Ingemann udnytter dobbeltbetydningen/ misforståelsen af edda: digtekunst og oldemor. · l.12 Peder Lolles Ordsprog: ældst bevarede udgave stammer fra 1506. · l.12 Rimkrøniken: *Den danske Rimkrønike* blev trykt første gang 1495. · l.14 Spændebibel: bibel med spænder, så bogen kan lukkes. · l.14 Kingos Psalmebog: *Den forordnede ny Kirke-Psalmebog* udkom 1699. · l.14 Vedels Saxo: Anders Sørensen Vedels Saxo-oversættelse udkom 1575. · l.14 Hvitfelds Krønike: *Danmarks riges krønike* udkom 1595-1603. · l.16 Almuekrøniker om Holger Danske og Carolus Magnus: Den ældste udgave af *Olger Danskes krønike* er fra 1534, mens den ældste udgave af *Karl Magnus' krønike* er fra 1501. · l.19 Ewalds Skrifter: *Samlede Skrifter* I-IV udkom 1780-91. · l.21 Wessels "Kjærlighed uden Strømper": skrevet og trykt 1772, opført første gang på Det kgl. Teater 26.03.1773. · l.23 Baggesens komiske Fortællinger: udkom 1785.

s.96 · l.1 Frivoliteten: letsindigheden, letfærdigheden. · l.2 Rahbekske: K.L. Rahbek (1760-1830). Mange af Rahbeks drikkeviser findes i *Poetiske Forsøg* (1794-1802) = *Samlede Digte* (1802-03). · l.5 Medarbejderne: Salmebogskommissionen af 1790 bestod af N.E. Balle, O. Malling, E. Storm, K.L. Rahbek, H.V. Riber og W.H.F. Abrahamson. · l.6 den saakaldte evangeliske Psalmebog: rationalismens salmebog udkom 1798. · l.8 Landøconomie: landhusholdning, indbegrebet af alt, hvad der hører til virksomheden og opretholdelsen af en eksistens, der væsentlig er baseret på landbrug. · l.9 Industri: håndværk. · l.10 Titushoved: et hoved med kort afklippet, kruset hår (som den romerske kejser Titus), men her med en negativ betydning: uden religiøs, kristelig interesse eller fordybelse. · l.11 Orthodoxien: rettroenheden, især betegnelse for teologien fra begyndelsen af det 17. århundrede. · l.14 Balle: se K til s.12 l.15. · l.23 Bispevisitationen: den fynske bisp visiterede hvert tredje år, han inspicerede kirker, menigheder og skoler, undersøgte præsternes embedsførelse og overhørte ungdommen. · l.30 Pram: (1756-1821), jf. K til s.149 l.18.

s.97 · l.1 sær: særlig. · l.6 "Sturms Betragtninger": se K til s.23 l.11. ·

l.20 Omstændigheder: omstændeligheder, formaliteter. · *l.21* modicum bonum: mådeholdent, beskedent, godt. · *l.21* tarvelig: beskeden (men tilstrækkelig).

s.98 · *l.12* jo: ikke · *l.25* rart: sjældent, usædvanligt.

s.99 · *l.4* Philemon og Baucis: ægtefæller i den græske oldtid, som efter stor gæstfrihed mod guderne Zeus og Hermes forundtes at dø samtidig. · *l.9* trohjertige: tillidsfuldt ærlige; godtroende. · *l.13* pudsede sine Lys: fjernede den yderste del af tanden, når denne blev så lang, at lyset brændte svagere.

s.100 · *l.15* Stiftets Biskop: Fyns stift omfattede indtil 1803 også Lolland og Falster. Tønne Bloch (1733-1803) var stiftets biskop 1786 til sin død. Hans embedsforhold, bl.a. hans modstand mod *Evangelisk-christelig Psalmebog*, er behandlet af L. Koch i *Kirkehistoriske Samlinger* III rk. 2.bd. Kbh. 1877-80, s.239-46, 248-55. H.C. Glahn skrev i sin kirkebog, at "aldrig sad redeligere Mand paa Bispestolen, aldrig meere arbejdsom, aldrig duelligere, aldrig meere nøyagtig, aldrig nogen der i en kiernefuld Korthed kunde siget meget, aldrig nogen med et bedre Hierte, der gjorde sig en Glæde af at hæve den nedtrykte, hvortil jeg haver været Vidne meere end engang. Duelighed, Arbejdsomhed, Nøyagtighed, Standhaftighed, saa at han ikke veeg et fodsbreed fra det, han troede at være Ret, Villighed til at lade sig overbevise om feyltagelser og at rette samme, Lyst til at udbrede Guds Ære, disse vare de Træk, som karakteriserede denne store Mand. – Han havde sine Underligheder, syntes, men var ikke stolt; havde noget frastødende i sit Væsen og syntes vel myndig imod de ringere Klasser af Geistligheden" (*Kirkehistoriske Samlinger* 6.rk. 5.bd. Kbh. 1945-47, s.264). Jens Baggesens satiriske biografi om Tønne Bloch, skrevet 1787-88 på Brahetrolleborg, er trykt i *Kirkehistoriske Samlinger* 5.rk. 4.bd. Kbh. 1907-09. s.141-151. · *l.16* overmodig: overlegen, hoven. · *l.18* Skolelærere: Se Alfred Larsen *Lolland-Falsters Degne og Skoleholdere*. Kbh. 1960. Værket oplyser om bispens visitatsoptegnelser fra sine rejser i stiftet. Falsters Nørre herred er opregnet s.294-375. · *l.21* en yngre Præst i Falsters Nørreherred: Chr. Reitzer Humble (1730-1799) var sognepræst i Ønslev og Eskildstrup fra 1772 til sin død; han var 5 år ældre end Søren Ingemann (Barfod II s.277-287). Barfod oplyser at Humble, efter hvad sagnet beretter, måtte bede om mad hos naboerne og liggende på knæ skrive sine prædikener ved en gammel fjerding (s.283). Efter mange processer med egnens herremænd (H.C. Toxverd, Boderupgård og Hans Tersling, Vennerslund) – især den sidste retssag (1794f.) var alvorlig, fordi den var af social karakter (bl.a. afskaffelse af herremændenes privilegier), afsagde provsteretten – Søren Ingemann, samt Wolf (Taaderup) og Formann (Vaalse) – i 1795 en kendelse, som fradømte

Humble embedet; sagen optoges ved højesteret, som ændrede dommen til en bøde. · *l.24* Diogenes: den græske filosof Diogenes († ca.323 f.v.t.); siges at have boet i en tønde. · *l.25* Smørfjerding: tønde, der indeholder en fjerding () : 1/4 tønde) smør.

s.101 · *l.13* aparte: særskilt. · *l.15* engang: Tønne Bloch visiterede Falster bl.a. 1795 og 1798; Ingemann lader Grand'mama være tilstede (hun døde 1797), men også Johs. Clausen er gæst (han blev først ansat i Stubbekjøbing 1798). De to visitatser er blevet til en; en teknik Ingemann anvendte også i romanerne. · *l.16* sømmelige: passende.

s.102 · *l.4* Spids-Kjole: (den sorte) herrekjole, der ender i forholdsvis smalle (ofte spidst tilløbende) skøder bagpå. · *l.5* Linninger: et smalt stykke stof, som sys i kanten af et klædningsstykke. · *l.22* Forvalter: Henrik Stampe (ca.1751-1818) var forvalter på Skjørringe.

s.103 · *l.1* "vendes Mølle" med: leg, i hvilken den ene griber den anden, der står foroverbøjet med hænderne stukket bagud mellem benene, i hænderne og trækker ham rundt; vende pandekage. · *l.1* den lille muntre Præst fra Stubbekjøbing: Johs. Clausen, jf. s.4. · *l.4* tilgængelig: til at komme i kontakt med, imødekommende. · *l.5* mislig: utilfredsstillende. · *l.7* Landsby-Præst: Abraham Volchersen (1732-1800) sognepræst i Kippinge og Brarup fra 1793 til sin død. Huskapellan hos grev Fr. Ahlefeldt (1702-73) og informator for Fr. Ahlefeldt-Laurvigen (1760-1832) i årene 1767-72. Han anfægtede birkedommer Dahlstrøms embedsførelse; blev dømt, men døde ganske kort tid efter. · *l.16* Canaans Land: I Mos. 46,31; 47,4-15. · *l.23* Skjønksomhed: evne til at skønne. · *l.24*: Naboherremanden .. "Secretairen": Carl Adolph Stampe (1767-1831) boede på denne tid på Nebøllegård, mens Oluf (Ole Jensen) Stampes enke Maria, f. Rothe (1739-1811) boede på Skjørringe, hvor Nicolaj Freuchen (ca.1751-1829) var forpagter.

s.104 · *l.14* "Doctoren": distriktskirurg i Stubbekjøbing siden 1779 Nicolai Gotfred Koch (1750-1811). · *l.17* udpræget: fremtrædende. · *l.29* overblevne: bevarede.

s.105 · *l.2* Bastilliens Fald: 14.07.1789. · *l.4* adelig Familie: er ikke identificeret. · *l.16* lod Fiolen sørge: lod spillemanden spille op til begravelsesgilde som tegn på, at nu ville man ikke sørge længere; lade musikken give udtryk for den almindelige livsglæde. · *l.17* Horats: se s.242f. · *l.17* Virgil: se s.214. · *l.20* en lille letbevægelig Præst fra Falsters Sønderherred: Chr. Henrik Biering (1729-1804) var sognepræst i Aastrup 1760-1804. · *l.21* latinske Vers: Biering skrev danske og latinske vers især til royale begivenheder. En lang række latinske digte er trykt i *Lærde Efterretninger*. Lavt vurderet i Nyerup og Rahbek *Udsigt over den danske Digtekunst under Kong*

Frederik den Femte (1819) s.90-93. · *l.23* *convenienter naturæ*: (leve) i overensstemmelse med naturen, Cicero *Fin.* III, 7 og Horats *Epistolæ* I, 10, 12, en af de stoiske levegler.

s.106 · *l.1* *voxne Sønner*: Af Bierings 15 børn giftede sønnerne sig rigtig nok ret tidligt, flere inden de havde et fast arbejde (Barfod I *Stamtavler* s. II). · *l.5* *Patriarkernes* (+ *l.29*): betegnelsen P. gælder især Abraham, Isak og Jakob men også Jakobs 12 sønner, så måske har Ingemann med rettelsen netop præciseret sammenligningen mellem Biering og Jakobs 12 sønner. · *l.18* "Secretairen": se K til s.103 *l.24*.

s.107 · *l.2* et helt *Quarter*: 1/4 alen eller 6 tommer.

s.108 · *l.5* en bekendt *Fabel* af Gellert: *Høeskrækken eller Græshoppen* i C.F. Gellerts *Fabler og Fortællinger* I, s.49-50, oversat af B.J. Lodde (1769). · *l.14* *Famulus*: tjener, kontorist hos en biskop.

s.109 · *l.13* *Domprovst Grand*: Jens Grand († 1327) blev domprovst i Roskilde omkr. 1274, 1289 valgt til ærkebiskop, allerede fængslet 1294 af rigsråderne i Erik Menveds navn. Jens Grand døde i Avignon. Ingemann har behandlet ham i sin roman *Erik Menveds Barndom* (1828).

s.110 · *l.9* *Pludderdansk* .. *P-Maal*: forklarer Ingemann s.111 *l.4f.* · *l.35* *beføiet* eller *ubeføiet*: kompetent eller inkompetent.

s.111 · *l.1* *indsnærende*: sammentrækkende. · *l.10* *Depecher*: egentlig skriftlige meddelelser, der sendes ved ilbud. · *l.14* *uhøviske*: uanstændige. · *l.19* *Donat*: latinsk begyndergrammatik.

s.112 · *l.6* *Knyttelvers*: *Knittelvers* (firleddede, parvis rimede vers, hvor antallet af tryksvage stavelser er ret frit) anvendtes i Middelalder og Renæssance både i epos og drama (i Danmark i *Rævebogen* og skolekomedierne); i slutningen af det 18. århundrede genoptoges dette folkelige metrum bl.a. af den unge Goethe, siden i Danmark af Oehlenschläger i *Sanct Hansaften-Spil*. · *l.9* *Leverrim*: lejlighedsvers yndet især i det 17. århundrede. Ældste trykte danske samling er fra 1650. · *l.11* *Stambogversene*: egenhændige vers eller sentenser indskrevet af venner eller bekendte. · *l.15* *Illustreret Tidende*: se K til s.10 *l.19*. · *l.16* *Suhms lille Danmarkshistorie*: P.F. Suhm *Historien af Danmark, Norge og Holsten*. Kbh. 1776. Bogen er ligesom Abraham Kalls verdenshistorie og Chr. Sommerfeldts geografi skrevet i forbindelse med Guldbergs skolereform 1775, jf. s.214.

s.113 · *l.5* *Abc-Bog*: *Nye A B C eller Stave- og Læsebog for Børn i Dannemark og Norge* ved H.J. Birch. Kbh. 1790. Side 7 anføres Admiral som eksempel på trestavelserord. · *l.9* *Parken*: dammen. · *l.10* *Tordenskjold*: Peter Wessel Tordenskiold (1690-1720); Ingemanns kilde til denne scene fra Tordenskiolds krigsindsats er Ove Mallings *Store og gode Handlinger*. Kbh. 1777, 1992-udgaven, s.194-195. · *l.12* *Niels Jul*: (1629-1697)

Juels indsats i Østersøen er legendarisk; slaget i Køge bugt er det berømteste: Ove Mallings *Store og gode Handlinger*. Kbh. 1777, 1992-udgaven, s.251-254.

s.114 · l.6 "Kong Christian stod ved høien Mast": Ewald *Fiskerne*, II, 5 (1779). · l.8 Steen Billes Seier over den tripolitanske Flaade: Efter en paladsrevolution i Tripolis, hvor den nye dey stillede politiske krav til Danmark, afsendtes i foråret 1797 Sten Bille med fregatten *Najaden* til Middelhavet, hvor han ud for Tripolis på trods af sin underlegne styrke den 16. maj 1797 slog deyens flådestyrker fuldstændigt; men politisk måtte Danmark alligevel yde deyen tribut. · l.12 Malte Bruns begejstrede Højsang over Slaget ved Tripolis: *Slaget ved Tripolis, et lyrisk Digt*, 1797.

s.115 · l.8 "Børneverner": C.F. Weisse (1726-1804) udgav i årene 1775-82 sit ugeskrift *Der Kinderfreund*, den tyske oplysningstids grundlæggende børnelitteratur med familiære rammefortællinger forsynet med indskudte tekster, f.eks. skuespil. Oversat til dansk: *Nyttige Kundskaber for Ungdommen i et morende, fatteligt Foredrag. En Samling sanket og oversat af Chr. Felix Weisses Kinderfreund*. Ved Odin Wolff. Kbh. 1791. Også flere af F.E. v. Rochovs læsebøger f.eks. *Der Kinderfreund. Ein Lesebuch zum Gebrauch in Landschulen I-II* (1776-79) blev oversat til dansk før eller omkring 1800. · l.10 Robinson: se K til s.20 l.16. · l.11 en Bog, .. Børn: er ikke identificeret. · l.15 Brøde: skyld. · l.16 Nemesis: den straf, som guderne lader ramme mennesker, der hæver sig for højt, har for stor lykke (og derfor er blevet overmodige). · l.18 "Kinderpulver": Barnepulver, afførende og beroligende lægemiddel for spæde børn. · l.20 "Carl von Carlsberg eller den menneskelige Elendighed": *Carl von Carlsberg oder über das menschliche Elend I-VI* (1783-88) af Chr. G. Salzmann (1744-1811), oversat til dansk 1797. Romanens sociale engagement har Ingemann overhovedet ikke forstået. · l.33 Cramer: Karl Gottlob Cramer (1758-1817).

s.116 · l.8 Kagstrygning: straffen indebar, at den dømte blev bundet til kagen og pisket. Kagen var en pæl eller støtte, opstillet på offentligt sted. · l.21 David og Jonathan: Sauls søn, Jonathan, var Davids tro ven, 1 Sam. 18,3. · l.24 uddannet: udformet.

s.117 · l.12 femte Position: Ingemanns beskrivelse af stillingen er ganske korrekt. · l.21 Samklang: klang af ting, der stødes sammen.

s.118 · l.3 engagere: byde op til dans. · l.10 manede eller stevnede: begge ord kendes fra folketroen i forbindelse med formularer, der skal tvinge en anden til at lystre ens vilje. · l.15 Engelskdands: en almindelig form for tandans. · l.16 Fald af: om det dansende par i engelskdans: forlade den åbne plads mellem de to opstillede rækker og vige ud hver til sin side (for at indtage de nye pladser i rækken). · l.16 Cæcilie: jf. K til s.30 l.21. Rønning

s.29. · *l.24* I den nærmeste Præstegaard: i Gunslev præstegård hos pastor Blicher.

s.119 · *l.1* I Riserup Præstegaard: hos pastor H.C. Glahn. · *l.13* gaee: vente. · *l.21* en Romance: *Jomfruen og Gjøgen* trykt i *Smaadigte og Rejsminder* (1832). Rud. Bay (1791-1856) komponerede musikken til romancen i 1838 (*Breve* s.370-71; jf. Jensen s.109ff.). · *l.27* Eventyret om Ridderen .. Fugl: AT Type 665.

s.120 · *l.2* Taaderup Præstegaard: i Tingsted sogn, hvor Christen Wolf (1743-1814) var sognepræst (1789-1814).

s.121 · *l.7* Thorkild Baden: Torkel Baden (1775-1849), søn af Torkel Baden (1734-1805) indskrevet ved universitetet 1793, siden militær karriere, i 1807 deltog han som officer i krigshandlingerne i København, 1809-16 i russisk krigstjeneste (H.P. Selmer *Nekrologiske Samlinger I*. Kbh. 1849 s.529-532). · *l.10* Romancen af Baggesens Erik Eiegod: I akt, 6.sc. synger Uffo Skjald sin romance til Fylla. Baggesens originaltekst (1798) såvel som *Danske Værker* 2.udg. bd.3 s.267 har Vestlige i stedet for Natlige. Baggesen skrev librettoen 1789, men operaen blev først opført 29.01.1798. · *l.23* forklares: herliggøres.

s.122 · *l.5* Magier: Mager, troldmand, oplært i de magiske kunster. · *l.14* angraserer: Ingemann har lånt formen hos Holberg. · *l.17* forekommet .. Ønske: opfyldt hans ønske (før det var udtalt).

s.124 · *l.8* lønlig: hemmelig. · *l.9* Brudgommen: Hans Swane blev gift 10.03.1789 i Taaderup præstegård med Johanne Marie Gad (1767-1842). Som H.G. Olrik anfører i sin artikel om Ingemanns forhold i Slagelse, har tanten hjulpet både svigerinden i Slagelsetiden og siden B.S. Ingemann i København (Olrik s.65). Ingemanns huslærerplads i Valby hos P.P.F. Mourier (1746-1836) forklares således med, at Mourier havde været superkargo i Asiatisk kompagni i årene 1770-85, jf. Rønning s.96. · *l.14* Fætteren fra Kjøbenhavn: Lars Swane (1790-1874) blev født 30.03.1790. · *l.22* adlede: forædlede.

s.126 · *l.6* Florians smukke Stella: J.P.C. de Florian *Stella, en Hyrderoman i 6 Bøger, med Sange*. Oversat af K.L. Rahbek. Kbh. 1791. · *l.17* Longobarder: germansk oldtidsfolk, der i 568 faldt ind i Italien; bosatte sig især i Lombardiet. · *l.17* Gother: germanske folkestammer (østgoter og vestgoter), der i folkevandringstiden herskede over store dele af Sydeuropa. · *l.17* Normanner: nordiske vikinger, som i det 10. århundrede bosatte sig i Nordfrankrig (Normandiet) og derfra siden drog til Syditalien. · *l.18* Provensalernes: provencalerne i Provence. · *l.22* sysle om: pusle om. · *l.25* fattig: uanselig.

s.127 · *l.17* Overmod: overdreven selvtillid, indbildskhed. · *l.20* samstem-

mede: stemte overens.

s.128 · *l.12* Urbanitet: kultiveret, dannet optræden, tale og udtryksform. Ingemanns talesprog (også som voksen) var stærkt præget af det falsterske. · *l.19* Hvergarn: hjemmevævet stof (på langs) af hør og (på tværs) af uld. · *l.20* tarvelige: ringe.

s.129 · *l.1* fiffige: fikse, flotte. · *l.6* hendes Søn, Sextenaars Supercargoen: Hans Swane var født 15.03.1753. · *l.10* mynstrede: mønstrede. · *l.12* tækkelige: ganske pæne (måske med et forbehold). · *l.13* Mynster: Mønster. · *l.16* solid: reel, af betydning eller værdi.

s.130 · *l.18* Gjenstanden: Ingemanns tidligste digte er gået tabt i Københavns bombardement, men to digte til Lars Swane (fra 1808 og 1812) er bevaret (K. Galster *Stadier i Ingemanns Barndom og første Ungdom*, in *Edda* 1922 s.77-79, Jørgen Swanes privatarkiv, RA). · *l.22* Vestindien: seks breve fra Ingemann til Lars Swane fra 1806 og 1807 er trykt i *Edda* 1922 s.71-77, mens breve fra Lars Swane til den unge Ingemann er brændt. · *l.22* Haabets Flag: Oehlenschläger skrev i sangen *Lær mig, o Skov! at visne glad i Eremiten i Digtinger*. Anden Deel (1813) "Sving for mig Haabets grønne Flag!", s.222. · *l.23* Parizade: se s.283. · *l.23* Gangergriffen: Trykt i *Digte*. Anden Deel (1812), se K til s.284 l.21.

s.131 · *l.3* forbilledlig: symbolsk. · *l.8* sin virkelige Stella: Julie Anette Clausen (1796-1887) gift 1814, datter af senere stiftsprovst H.G.C. Clausen. · *l.11* Om Svaner har Sagnet saa liflig en Klang: digtet er ikke optaget i S.S. · *l.14* gode Stunder: lang tid. · *l.23* Idræt: gerning.

s.132 · *l.2* fire smaa Svanebørn: se *Patriciske Slægter* III. Kbh. 1915 s.262-265. · *l.5* Smaasvaner: dvs. børnebørn, l.c. s.263.

s.133 · *l.2* Streifskygger: om skygger, der strejfer noget et kort øjeblik, se også s.136 l.2.

s.134 · *l.21* forvundet: stået igennem.

s.136 · *l.6* Rasmus Hugge: Rasmus Jørgensen Hugge var født i Lillebrænde, døbt 22.01.1752. Han var hos sine forældre, indtil han kunne køre plov, derpå var han hos forskellige gårdmænd uden løn, indtil han blev konfirmeret i Torkildstrup kirke 1768, arbejdede i 12 år som karl på forskellige gårde, hvorpå han blev gift i Lillebrænde, da han var omtrent 28 år gammel, med Maren Olsdatter. Parret fik seks børn, hvoraf de fire døde; de eneste overlevende børn, Anne og Jørgen, var i 1794 hhv. 4 og 11 år gamle; begge blev anbragt uden for hjemmet. I 10 år havde han fæstegården i Lillebrænde, siden arbejdede han som indsidder, sidst som karl og opjager på Skjørringegård. Forbrydelsen blev begået den 19.10.1794, hvorefter provst Ingemann 21.10.1794 indgav anmeldelse til amtmand de la Calmette, som samme dag gav ordre til at Rasmus Hugge

skulle afhøres. I forhøret den 22.10.1794 forklarede Rasmus Hugge, hvorledes han var kommet hjem fra Skjørringegård med nogle stykker smørrebrød, som konen kunne spise, efter at de sammen havde været til alters, men allerede inden de kom i kirke, havde moderen givet det mindste barn noget at spise deraf; det blev straks dårligt, men først om natten døde barnet. Moderen var også blevet syg; hun havde ligget i sengen indtil den 22.10. Moderens forklaring om hændelsesforløbet er overensstemmende hermed, idet hun oplyste, at hun selv havde drukket "afblæst Mælk" (skummet mælk), ligesom hun havde givet barnet mælk. Bekendtes vidneudsagn om ægtefællernes dårlige samliv samt lægerne L. Wivets og N.G. Kochs obduktionserklæring om anvendelse af arsenik fik imidlertid ikke Rasmus Hugge til at tilstå drabet og drabsforsøget: Birkedommeren sørgede imidlertid for at Hugge blev varetægtsfængslet i amtets arresthus i Nykøbing. Amtmanden afgjorde 01.11.1794 det videre forløb, idet Holger Foss udpegedes til anklager i retssagen, mens C.F. Höfer blev beskikket som forsvarer. Der afholdtes 4 retsmøder i november og december 1794, før Rasmus Hugge i forhøret den 22.01.1795 ændrede sin forklaring, således at Bodil Sophie Povlsdatter (* ca.1763, konfirmeret 1777), med hvem han havde haft kønslig omgang, havde været meddelagtig i mordforsøget på konen; han tilstod, at han selv havde fået købt rottekrudtet, mens hun var vidende om, at det var kommet på det brød, han havde med hjem fra Skjørringegård søndag den 19.10.1794. Den 24.01.1795 holdtes forhør over Bodil Sophie Povlsdatter, hvilket endte med, at hun blev indsat i "Portstuen hos Arrest-Forvareren paa Nyekiøbings Slots Bygninger"; amtmandens resolution forelå først den 10.02.1795: På grund af sin graviditet fik hun lov til at fortsætte denne form for varetægtsfængsling. Sagen genoptoges den 21.03. Resten af retssagen gjaldt mere Bodil Sophie Povlsdatters kønslige omgang med forskellige mænd: hendes fortid med 4 lejemålssager (sager ang. samleje uden for ægteskabet) afgjorde birkerettens dom: Dødsdom til Rasmus Jørgensen Hugge og 8 år i Møns tugt- og forbedringshus til Bodil Sophie Povlsdatter (LAS, Falsters birkeret 17.09.1795). Dommer var Lauritz Thura Allerup. Sagen blev anmeldt den 28.10.1795 for Landsretten i Maribo; landsrettens dom 20.01.1796 fastholdt dødsstraffen til Rasmus Hugge, mens Bodil Sophie Povlsdatter slap med 3 måneders arbejde i Møens tugthus. Dommere var Ferd. Tøttrup (landsdommer i Maribo 1791-1805) og dr. G.L. Baden (landsdommer i Maribo 1795-1800). Sagen gik endelig til Højesteret, hvor dommen faldt den 28.06.1796: Dødsstraffen til Rasmus Hugge blev selvfølgelig fastholdt, mens Bodil Sophie Povlsdatter fik 6 års fængsel (RA, Højesterets arkiv, domssag nr. 311 28.06.1796). Kongen approberede dommen 12.07.1796,

hvorpå Calmette tilskrev provst Hans Pontoppidan (Falster Sønder Herred) om at berette delinkventen til døden (forberede forbryderen til døden ved skriftemål og sakramente) (22.08.1796). 27.08.1796 sendtes arrestforvarer Jens Larsen afsted med Sophie Poulsdatter til Møns tugthus, mens Rasmus Hugge blev henrettet 08.09.1796 ved Ludvigslunds kro, hvortil mestermænd Holm, fra Kraghauge, var sat stævne. Henrettelsen fandt sted efter kl. 7 om morgenen (LAS, Nykøbing amt, kopibog 1794-1800). · *l.14* "Tyggemad": af moderen tygget mad.

s.139 · *l.9* føie: lade ske. · *l.15* "Støvet" .. Hytte: I salmen *O store Gud, vi love dig* lyder strofe 14 "Guds Aand i Støvets Hytte boer", *Roeskilde Convents Psalmebog* (1856), som Ingemann gennemså (Malling IV, 267). Forholdet kaster lys over *Levnetsbogens* historik, thi lovsangen havde en ganske anden form før Grundtvigs gendigtning (1836). · *l.16* Larve .. Sommerfuglen: Kendes fra kinesiske eventyr (FF Communications CXX. Helsinki 1937). · *l.20* Degnens Substitut: Morten Berg (1725-1796) var sædedegn i Torkildstrup i årene 1758-1796 (Falster Nørreherreds Provsti. Skifteprotokol 1758-1823, s.442v og A. Larsen *Lolland-Falsters Degne og Skoleholdere*. Kbh. 1960 nr.1072). Han var syg i 1795 og havde en vikar ("Substitut"), som hed Rasmus Lutse (Luse), jf. A. Larsen *Lolland-Falsters Degne og Skoleholdere*. Kbh. 1960 nr.1083). Efterfølgeren hed Niels Cruckow (1751-1802) (l.c. nr.1073).

s.140 · *l.5* "at tage Troen fra" en Anden: overgå en, gøre det af med en; talemåden, der ligger til grund for udtrykket, lyder "at tage troen fra syv, ti eller tolv degne": syngne trossalmen med kraftigere stemme og mere langtrukne toner end andre. · *l.17* Peder Paars med Tyrebrølet: Ingemann husker forkert, idet det er i *Niels Klims underjordiske Reise* (1741), at Niels Klim vækkes af tyrebrølet, som han i drømme har taget for degnen Niels Andersens stemme, II kapitel. (Ludvig Holberg *Værker*. Kbh. 1971. bd. IX, s.29). Jf.s.340.

s.141 · *l.14* en Julemorgen: J.M. Swane døde 28.12.1796; hun blev begravet 05.01.1797.

s.142 · *l.12* betyngtet: hvile tyngende på sindet. · *l.27* overtræffe: overgå.

s.143 · *l.3* nyt prægtigt Lyststed: Lars Hansen Swane (hans adresse i København var Gl. Strand) købte i 1768 af grev Johan Hartvig Ernst Bernstorff en grund i Ordrup (ved nuværende Ordrupvej), hvor han opførte gården Rolighed; her døde Swane i 1781. November 1786 solgte Johanna Maria Swane gården til hørkræmmer Waagen Lauritzen (eller hørkræmmer, hofagent Niels Nielsen Hvidt, Trap II,3 960) som led i sin pensionsordning: fraflytning fra København efter erhvervelsen af Torkildstrup kirke. B.S. Ingemann har ikke helt gennemskuet mormoderens dispositioner,

måske fordi han har hørt, at hun brugte hele sin pensionsordning, jf. K til s.17 l.12. · *l.27* Urterup: formen er en folkeetymologisk omtydning; Pontoppidans *Danske Atlas* (1774) har formerne Ordrup og Orderup (bd.VI, 10).

s.144 · *l.6* Tilblivelsens Tanke: se K til s.145 l.2. · *l.14* Forkrænkelighedens .. Gaade: se K til s.145 l.8. · *l.14* Tilkommelsens Gaade: se K til s.145 l.2.

s.145 · *l.2* Tilkommelsen: det fremtidige; hvad fremtiden vil bringe. · *l.2* Tilblivelsen: tilblive: få liv. · *l.4* det tilkommende Liv: i modsætning til det jordiske liv. · *l.8* Forkrænkelighedens: forgængelighedens.

s.146 · *l.2* Historien med Brønden .. Storken: I tysk folketro tales om Kinderbrunnen, hvorfra storken hentede de nyfødte børn (Wuttke Deutsche Aberglaube), mens storken i dansk folketro kommer flyvende med de små børn (Feilberg). · *l.6* [81 r°]: Ark 80 og 81 er renskrifter, mens ark 81 A er det oprindelige manuskript. Af ark 81 har Ingemann kun udnyttet de 3 sider. · *l.23* Talemaade: "At sove de retfærdiges søvn".

s.147 · *l.11* Student: jf. K til s.27 l.10.

s.148 · *l.22* Forgjetmigeier: omkring midten af det 19. århundrede fortrængt af forglemmigej (jf. s.149 l.1).

s.149 · *l.2* Kjærminde: forglemmigej. · *l.5* løndomsfuld: gådefuld. · *l.11* Lafontaines Romaner: Af August Lafontaines romaner blev oversat ikke mindre end 32 i perioden 1794-1810, de fleste dog efter 1800. Hans bøger var identisk med den rationalistisk-borgerlige roman omkring århundredskiftet. (H. Stangerup *Romanen i Danmark i det attende Aarhundrede*. Kbh. 1936, s.235) · *l.16* Richardsons lange moralske Romaner: *Pamela eller den belønnede Dyd*. 1.-4. Part. Kbh. 1743-46. *Sir Carl Grandisons Historie i en Samling af Breve*. 1.-7. Deel. Kbh. 1780-82. *Miss Clarissa Harlowes Historie i en Samling af Breve*. 1.-8. Deel. Kbh. 1783-88. · *l.17* Campes og Cramers oversatte Morskabsbøger: F. eks. Campes rejsebøger, *Samling af Reisebeskrivelser* 1-2 Deel. Kbh. 1793-94, mens C.G. Cramers fortællinger først blev oversat efter århundredskiftet; Ingemann kan have mødt uddrag af dem i antologier. · *l.18* Todes, Suhms Prams og Rahbecks noget magre Fortællinger: f.eks. J.C. Tode *Kjærligheds Nytte eller tre Dages Tildragelser* (i *Iris*) 1791-92, af P.F. Suhms mange fortællinger nævnes hans første *Sigrid eller Kierlighed Tapperheds Belønning*. Kbh. 1772. og de sidste *De tre Venner eller Hialmar, Asbiørn og Orvaodd*. Kbh. 1775. *Alfsol*. Kbh. 1783. C. Pram *Jørgen* (i *Minerva* 1786), *Hans Kruskop* (i *Minerva* 1786). K.L. Rahbecks *Prosaiske Forsøg* I-VIII. Kbh. 1785-1806 opsamler Rahbecks fortællinger fra det 18. århundrede (*Hanna von Ostheim* (1790), *Bomhuset* (1793), *Carl Melnek* (1793-1806)). · *l.22* Blasertheden: overmæt ufølsomhed og sløvet over for fornøjelser eller indtryk. Ingemann

tænker sikkert helt konkret på naturalismen, jf. K til s.276 1.7. · 1.23 Sonnet "Lærerinden": Trykt i *Digte*. Anden Deel (1812) s.29, S.S. 2.udg. 4.afd.1.bd. s.150-151.

s.150 · 1.1 "Den Særsindede": Aug. Lafontaine *Den Særsindede eller den retskafne Fader og Søn*. 1.-3. Deel. Kbh. 1797. · 1.2 "Familien von Halden": Aug. Lafontaine *Familien von Halden* (1797), oversat til dansk 1799. · 1.9 den udmærket smukke .. Hyldest: jf. s.29 1.8-13. · 1.15 Det nye smukke Foraar: 1799; Nicoline Ingemann blev konfirmeret 31.03.1799. · 1.16 Fødselsdagsfest: 22.04.1799. · 1.20 mærkelige: bemærkelsesværdige.

s.151 · 1.24 Kontradandse: dans, hvorunder de dansende bl.a. bevæger sig imod hinanden. · 1.25 konstige: kunstfærdige.

s.152 · 1.14 Transparent: gennemsigtigt billede af papir eller stof, der belyses bagfra, så at billedet fremtræder i lyse, strålende farver. · 1.20 Sværmere: fyrværkeri, der under sin eksplosion farer rundt (som skrubbudser); også om en slags raketter, der udsender mindre raketter. · 1.21 Ildhjul: fyrværkeri, der ved afbrændingen snurrer rundt under udsendelse af en regn af gnister. · 1.23 Ildkuglerne: lysende kugler, der udsendes af visse fyrværkerisager.

s.153 · 1.10 Schavler: sjaler. · 1.15 Frænder: slægtninge. · 1.23 formelig: i overensstemmelse med de vedtagne former, formel. · 1.28 fornemmelig: især da.

s.154 · 1.5 Raket-Kardus: kardus, hylster til fyrværkeri. · 1.29 forhaabede: forventede.

s.155 · 1.2 i Faderens Live: i faderens levetid. · 1.6 aabenbart: offentligt. · 1.12 Guldæbler: se K til s.14 1.5.

s.157 · 1.12 Søsters lille Kiste: Johanne Laurentze Ingemann (1777-1778) begravet 22.04.1778 i Torkildstrup kirke. · 1.20 philistrøs: åndløs, hverdagsagtig. · 1.21 Gjæld (+ s.158 1.2f): se K til s.17 1.11.

s.158 · 1.4 rundeligt: rigeligt. · 1.6 to Sønner ved Universitet: Søren L. Ingemann studerede fra 1794 til 1801, mens Lars Swane Ingemann efter 1798 studerede teologi "i nogen Tid", før han gik handelsvejen, jf. K til s.27 1.10. · 1.8 "Provision": forsyning. · 1.9 Fustage: beholder, et fad eller en tønde. · 1.10 Specerier: (kolonial-, material)varer med særlig (krydret) lugt eller smag; krydderi. · 1.10 Colonialvarer: især varer som kaffe, sukker, te, krydderier. · 1.16 Digestivpulver: pulver til fremme af fordøjelsen. · 1.18 Meddelelse: uddeling. · 1.21 "den største Sorg i Verden": Blichers visestump i *Hosekræmmeren* (1829) har folkelige viser som forlæg.

s.159 · 1.11 Solførmørkelse: I 1797 var der solførmørkelse den 24. juni: "begynder Kl. 5.27 Min. om Eftermiddagen, Førmørkelsens Mitte indtreffer Kl. 6.14 Min., og endes Kl. 7.2 Min. Dens Størrelse er noget over 6 Tom-

mer" (*Almanak 1797* af Thomas Bugge). Solformørkelsen var således ganske stor, idet månens skygge dækkede over halvdelen af solens flade. · *l.13* Jertegn: mirakel. · *l.15* Jordens: fejl for månens, jf. s.161 *l.15*. · *l.19* Forbudet paa: forvarlet om. · *l.20* Tegn i .. Bibelen: Luk. 21,25-36.

s.160 · *l.3* Mælkebøtter: bøtter til opbevaring af mælk.

s.161 · *l.5* Sol og Maane .. ned: se K til s.159 *l.20*. · *l.10* løndomsfuld: hemmelighedsfuld. · *l.13* beængstende: foruroligende. · *l.15* Jordskyggen: fejl for måneskyggen, jf. s.159 *l.15*.

s.162 · *l.10* Tredie: Hans Ingemann født 1780: ingen oplysninger om lærested; han døde allerede i marts 1809 og blev begravet i Slagelse. · *l.17* meddelt .. Sacramentet: givet (dem) nadveren. · *l.22* Moskus: stof fra moskushjorten; brugt som krampestillende, stimulerende lægemiddel.

s.163 · *l.7* betegnet: angivet. · *l.17* en ung Student: Poul Egede Glahn (1778-1846) (*Grandjean* s.44-45). · *l.22* Poul Egede: se K til s.11 *l.21*. · *l.25* Faderens Bøger om Grønland: Ikke specificeret ved auktionen i sommeren 1800 (jf. K til s.183 *l.20*), men portrætter af Hans og Paul Egede findes i J.J. Lund *Første Missionair paa Grønland, Biskop Hans Egedes Levnet* (1778) og i Paul Egede *Efterretninger om Grønland, uddragne af en Journal holden fra 1721 til 1788* (1788).

s.164 · *l.12* Staalpulver: styrkende pulver af jernfilspåner (fine metal-spåner af jern) og stødt ensian (af blomstens rod). · *l.18* Faders Dødsleie: Jf. digtet *Faders sidste Drøm*, skrevet 1860 eller 1861, S.S. 2.udg. 4.afd.9.bd. s.202-03. · *l.24* "Herre! nu lade du ..: Simeons ord, Luk. 2, 29.

s.165 · *l.2* ubedugget: uden dug, fugt. · *l.11* lydelig: hørlig.

s.166 · *l.16* Samson: Dom. 16,29-30.

s.167 · *l.2* bebudet: forkyndt.

s.168 · *l.3* Jordefærdsdag: Søren Ingemann blev begravet 09.01.1800. Der afholdtes ikke skifteforretning efter hans død, jf. K til s.17 *l.12*. · *l.8* opfæstes: fastgøres (med nåle), således at kappen ikke hænger ned. · *l.9* Flor: sørgebånd. · *l.17* Taler: kendes ikke. Søren Ingemann hædrede med to tekster i lapidarstil i *Berlingske Tidende* af Johs. Clausen og H.C.(?) Dircks: Netop fordi de illustrerer afstanden mellem Ingemanns digt til moderen (jf. K til s.13 *l.27*), da hun døde, skal disse to gravskrifter trods deres ret konventionelle udformning anføres: Johs. Clausens epitafium blev trykt 17.01.1800: "Fessa / huic humo / membra mandavit / S. V. / SEVERINUS INGEMANN / Toparchiæ Falstrorum Septentrionlis / Olim Præpositus. / Sacrorum / Parochiæ / Torkildstrup & Lillebrænde / nuper / Præfectus. / Vir / Pietate clarus / Humanitate laudatus / Candore animi eximie insignis. / Litterarum amicus / Scientias minime exosus / aliter sentientem nunquam

increpavit / quid multa ? / Prudens Religionis innouit Doctor. / Vinculis deniqve corporis solutus / præmia exhibitæ probitati digna / impetravit. / * / Monumentum juste posuit / Clausen." (Oversættelse: I denne jord har den ansete mand Søren Ingemann, tidligere provst i Falster Nørre Herred, indtil for nylig sognepræst i Torkildstrup og Lillebrænde sogne, lagt sine trætte lemmer. En mand der var berømt for sin fromhed, berømmet for sin næstekærlighed, og som udmærkede sig overordentligt ved sit oprigtige sind, en ven af lærdommen, langt fra en fjende af videnskaberne, en mand som aldrig nedgjorde anderledes tænkende. Kort sagt: han blev kendt som en forstandig religionens forkynder. Da han til sidst udløstes af kroppens lænker, høstede han en værdig belønning for den retsindighed han havde udvist. Dette velfortjente monument rejstes af Clausen). – H.C.(?) Dircks' gravskrift tryktes den 03.02.1800 smst.: "Eheu! / Morte inexorabili occubuit / SEVERINUS INGEMANN. / Apud Ecclesias, quæ Torkildstrup & Lillebrænde vigent / Verbi divini minister; / Magnæ & exquisitæ & accuratæ eruditionis / vir, / Religionis christianæ Doctor / amabilis, / Fidei, religionis, modestiæ omniumqve, / quæ virum bonum & vere humanum / ornant, virtutum laude / celeberrimus. / + + + / Sic amico / posuit / Dircks." (Oversættelse: Ak! Søren Ingemann er bukket under for den ubønhørlige død. Guds ords tjener ved kirkerne i Torkildstrup og Lillebrænde, en mand af stor, udsøgt og omhyggelig lærdom, forkynder af den kristne religion, elskelig, vidt berømt for sin tro, sin fromhed, sin beskedenhed og alt hvad der udmærker en god og virkelig næstekærlig mand. Dircks rejste dette over sin ven). H.C. Glahn skrev i sin kirkebog, at Søren Ingemann var "en sand Nathanael" (Joh. 1, 46; 21, 2), men Humble var "en sand Ismael" (1 Mos. 16,11-12.) (*Kirkehistoriske Samlinger* 6. rk. 5. bd. Kbh. 1945-47, henholdsvis s.258 og s.257). · *l.22* Ligtalerne: kan ikke oplyses.

s.169 · *l.20* bortdunstet: forduftet.

s.170 · *l.6* Præsten fra Stubbekjøbing: Johs. Clausen, jf. s.4 og 103. · *l.11* sagtmælet: som taler sagte, dæmpet. · *l.26* "Forsynets": Guds.

s.172 · *l.2* Æbler .. Træ: 1 Mos. 2,17, jf. K til s.14 l.5. · *l.7* Kyllingehoved: om person, der dårligt tåler stærke drikke.

s.173 · *l.1* Perial: rus. · *l.28* Saxos Begravelse: S.S. 2.udg. 2.afd.2.bd. s.49-56.

s.174 · *l.4* røddet op: ryddet op. · *l.6* Almanakker: årlig udkommende fortegnelse over årets dage, med angivelse af fest- og helligdage, oplysninger om solens og månens op- og nedgang, evt. sol- eller måneformørkelser, etc. · *l.22* Aarbøger: almanakker.

s.175 · *l.3* Herredømme: herredømme. · *l.15* Skorstensfoden: den nederste del af skorstenen. · *l.18* Tækkestige: tagstige. · *l.28* Blaartot: tot blå, affald

fremkommet ved skætning (skrabning) og hegling (kæmning) af hør eller hamp. · *l.29* Børnene gaae af Skole: om gnister, der ligesom løber hen over næsten udrændt papir eller lignende.

· *s.176 · l.18* Forbilleder: symboler. · *l.22* Tankebreve fra en Afdød: se K til *s.75 l.34*.

· *s.177 · l.4* stoisk: urokkelig (i holdning og adfærd), jf. *s.242ff.* · *l.8* betegnet: angivet, nævnt. · *l.21* Samlede Skrifter: S.S. 2.udg. 4.afd.1.bd. *s.151-152. Digte. Anden Deel. 1812 s.32-34.* Ingemann har foretaget følgende ændringer i forhold til originaludgaven: *l.17* Kæmpearm < Risearm · *s.178 l.4* Varselkvæde < Varselqvæde *l.5* Ormeyngel < Ormeyngel, *l.7* staa < staae *l.7* Lig < Liig *l.14* Malmerstemme! < Malmerstemme *l.16* Dødsqualerne < Dødsqvalerne *l.17* udleet – < udleet, *l.19* sølvgraae < sølvgraa *l.21* den – < den; *l.24* dig < dig *l.25* Secunderne < Seconderne *l.25* blev < er · *s.179 l.1* styrter, < styrter *l.3* o < o!. · *l.27* forbilledlig: symbolsk.

· *s.178 · l.4* Varselkvæde: varselkvad. · *l.14* Malmerstemme: malmstemme. · *l.18* Barde: digter. · *l.20* trindt: rundt om.

· *s.179 · l.13* Æther-Slange: romantikken og især Ingemann yndede sammensætninger med æter i betydningen himmelrummet, verdensrummet; her vel inspireret af Midgårdsormen. · *l.17* Ragnarok-Mørke: mørket ved Ragnarok, (i den oldnordiske mytologi) den store kamp mellem guder og jætter, hvor den gamle verden går under. · *l.17* Gimletid: Gimle (i den oldnordiske mytologi) de lykkelige slægters bolig i den efter Ragnarok fornyede verden.

· *s.180 · l.4* Forbud paa: forvarsel om. · *l.5* dansk Fregat: Fregatten *Freja* under kaptajn Krabbes kommando blev den 25. juli 1800 opbragt i den engelske kanal af en engelsk eskadre. Englænderne sendte derpå 19 skibe til Øresund, men forhandlinger endtes den 29. august 1800, hvorved *Freja* blev frigivet, men Danmark afstod herefter fra konvojering (krigsskibes ledsagelse af handelsskibe); jf. Edv. Holm *Danmark-Norges Historie. Kbh.1912, bd.7.1 s.7-10.* · *l.6* opbragt: beslaglgt. · *l.8* Bernsdorff: A.P. Bernstorff (1735-1797) var udenrigsminister 1773-1780 og igen 1784-1797. · *l.21* Eftermanden: efterfølgeren. · *l.25* udrømmede: ryddede.

· *s.181 · l.3* Pension: ifølge Folketællingen 1801 havde Birgitte Swane en præsteenkepension på 140 rbd. · *l.7* Balle og Jens Baggesen: N.E. Balle gik i Slagelse Latinskole 1759-1762, mens Jens Baggesens skoletid i Slagelse strakte sig over perioden 1777-1782. · *l.8* nødvendig: absolut. · *l.15* Paa-sken: påskedag i 1800 faldt den 13.04. · *l.15* Eftermanden: 14.03.1800 udnævntes Otto Grundtvig til sognepræst i Torkildstrup, men tiltrådte først embedet efter påske, fordi han ønskede at konfirmere børnene i sit hidtidige

kald (Fyns Stiftsarkiv, Stiftsbreve 18.03.1800, LAS). Ved sin ankomst til Torkildstrup anlagde han en kaldsbog (første indførsel dateret 19.04.1800).

s.182 · *l.1* Minde: billigelse, samtykke. · *l.1* stadfæstede og kundgjorte: Forlovelserne er hverken indskrevet i kirkebøger eller meddelt i aviser; ejheller omtalt i breve eller af andre. · *l.4* I Foraaret 1803: Jf. K til s.29 samt s.155 og s.233. · *l.22* Genius: skytsånd, ånd.

s.183 · *l.20* Auctionen: Der blev afholdt auktion i Torkildstrup præstegård første gang 09.07. (202 rd 1 m 9 sk), anden gang 22.07. (532 rd 5 m 8 sk) og endelig 30.09.-02.10.1800 (1356 rd 2 m 1 sk) (Falster Nørre Herreds Provsti, Auktionsprotokol 1778-1823).

s.184 · *l.2* Kanapeen: sofaen. · *l.13* mærkelige: se K til s.150 l.21. · *l.17* Parker: se K til s.113 l.9.

s.185 · *l.10* Reisedagen: i begyndelsen af oktober 1800, jf. K til s.197 l.20. · *l.17* Indskrift: "Flye hver Nidding/flye langt fra disse fiælde/som giemmer/De jordiske Levninger/af/Den Retskafe/Søren Ingemann/fordum Provst og Sognepræst/ for Torkilstrup og Lillebrænde Menigheder/føed den 22 Aprilil 1735. Død d 31 December 1799/gift med Birgitte Swane/Ey/Kiøbte Lovtaler/ men/Mages Børns og Venners/ stumme Sorg/Ved din Bortgang/Vidner om Dit Værd/som/Mand Fader og Menneske/Bliid og viis og ædel/Guddommens sieldne Billede/Var al Din Daad/Derfor skal/Endnu i fierne Slægter/en Skiønsom Haand/strøe Roser paa din Grav/og signe/dit Minde" (Efter en afskrift i Nationalmuseets bibliotek). · *l.18* Fjælle: egentlig brædder, her ligkistefjælle, omskrivning for ligkisten.

s.186 · *l.5* "Deilig er Jorden, prægtig er Guds Himmel": er skrevet 1850, jf. Malling I s.139-142. Trykt i S.S. 2.udg. 4.afd.7.bd. s.233 med titlen *Valfartssang*. · *l.11* nomadisk patriarkalske: vel en allusion til skildringer i Det gamle Testamente af nomadelivet i patriarktiden, jf. 1 Mos. 31.18 · *l.16* to Sønner .. tre ældste Sønner: på s.187 l.33 har Ingemann oprindeligt også broder Hans med, men har slettet det, hvilket passer med oplysningen s.162, at han var i København i handelslære.

s.187 · *l.16* vist: sikkert.

s.191 · *l.4* Antvorskov Slot: Klosteret blev stiftet af Valdemar I og var i Johannitternes besiddelse også efter Reformationen. Klosteret var centrum for ordenens virksomhed i Norden. 1580 overtog kongen klosteret, som blev forlenet til Peder Reedtz. Siden var slottet bolig for amtmændene, indtil det i 1720 blev kvarter for rytteri. I 1774 solgte kongen slottet til Georg Koës (1731-1804), den første af en lang række private ejere, heriblandt Constantin Brun. Omtrent 1814-16 blev den nordre og vestre fløj nedbrudt, i 1830'erne den østre. · *l.9* Constantin Brun: Constantin Brun (1746-1836) blev af Ernst Schimmelmann tilbudt stillingen som 2. administrator i Det vestindiske kom-

pagni 1783, fra 1798 som handelskyndig direktør. Som finansiel ekspert hjalp han staten med udenlandske lån, mens han som privatmand tjente en enorm formue ved at formidle handelen mellem de krigsførende lande i koalitions- og Napoleonsskrigenes tid. Ejede Antvorskov og Falkenstein 1799-1806. · *l.9* Frederike Brun: Friederike Münter (1765-1835) blev gift i 1783 med Constantin Brun. Efter digterindvielsen 1778 af Ewald udgav hendes far i privattryk hendes tidligste digte og rejsebeskrivelse. I store dele af perioden 1789-1810 opholdt hun sig i udlandet i selskab med Jens Baggesen (1764-1826), Fr. v. Matthisson (1761-1831) eller K.V. v. Bonstetten (1745-1832). I palæet i Bredgade og på Sophienholm holdt hun efter sin hjemkomst (1810) i en lille menneskealder Danmarks eneste egentlige litterære salon, hvor også Ingemann var opvartende kavaller fra 1813. · *l.20* Verten: Lauritz Hansted (1738-1809) var apoteker i Næstved 1792-1807. · *l.21* forekommende: imødekommende.

s.192 · *l.3* Pulver: lægemiddel i pulverform. · *l.7* Slotsallee .. Slottensport (+ s.194 *l.13* Slottensgade): I folketællingslisten 1801 anføres den rigtige betegnelse Slottets Gade. Slotsalleen blev anlagt af Constantin Brun fra Antvorskov slot til Slotsporten i Slagelse. · *l.7* Slagelse: Byen var i slutningen af det 18. århundrede overhalet af Korsør på grund af Slagelse havns lukning. Imidlertid bevarede Slagelse stadig sin betydning på grund af byens store opland, men først med jernbanedriften senere i det 19. århundrede skete den største vækst i det vest- og midtsjællandske på ny i Slagelse. · *l.8* Enkefrue: præsteenken Anna Cathrine Eleonora Dorothea Top, f. Henriksen af Idestrup (1744-1816) gift 1761 med Diderik Pedersen Top (1723-1796) sognepræst ved St. Mikkels kirke i Slagelse 1769-96. Adressen var Bredegaden 26 (Folketællingen 1801). Bredegaden i byens vestlige del var vejen til Korsør. · *l.9* vel: lovlig. · *l.18* "Sjællands Kjøbstæder": En Sangkreds findes i S.S. 2.udg. 4.afd.8.bd. s.159-204; XVII. *Vordingborg* s.199-201, VIII. *Nestved* s.176-179.

s.193 · *l.6* "Ritmesteren": Friederich Wilhelm Bülow (1755-1825) ritmester og eskadronchef ved rytteriet i Slagelse. Boede i Bredegade nr.15. · *l.7* Eskvadron: eskadron, ca. 150 mand. · *l.10* Esaias Fleischer: Esaias Fleischer (1732-1804) var ligesom de fleste af nedennævnte kyrofæer i den tids Slagelse et særdeles begavet, arbejdsomt menneske, der af politiske grunde var blevet pensioneret allerede 1785 efter den Guldbergske periode. Amtmand over Korsør og Antvorskov 1780-85; særdeles reaktionær i bondespørgsmålet ligesom sin broder Rasmus Fleischer. Boede Bredegade nr.18. · *l.11* Bjerregaard: Friederich Bierregaard (1752-1805) kammerherre, ejer af Kjølbysgaard, Hunstrup indtil 1804. Boede Smedegade 17. · *l.12* Bastholm: Chr. Bastholm (1740-1819) konfessionarius 1783-1800. Sammen med og

siden i opposition til N.E. Balle gennemlevede han kirkekampen i Danmark i slutningen af 1700-tallet. I Slagelse boede han Bredegade nr.12. · *l.12* Brandt: Chr. Brandt (1735-1805) blev i 1788 direktør, senere præsident i Danske Kancelli, tog sin afsked fra sine statsembeder i 1799; ældre broder til Enevold Brandt (1738-1772). Han boede i Skovsøegade nr.9. (= lille Antvorskov) · *l.18* Peder B.: Peder Blicher (1784-1864) blev efter hjemmeundervisning optaget i øverste klasse i Slagelse latinskole juni 1800, student 1801 (Laud.), siden forpagter på Fyn (Bjørnemoségård (fra 1811) og Lundegård (fra 1815)), hvor Ingemann besøgte ham. · *l.20* Mesterlektioner: elev i mesterlektionen, jf. s.197 l.9. · *l.20* ærlig: på behørig måde.

s.194 · *l.2* St. Peders lille Kirke: Opført i 1100-tallet, siden udbygget i 1300-tallet. Kirken forfaldt og i 1818 nedtog man spiret som i stedet fik en hat med mansardtag og kviste. (*Danmarks Kirker. Sorø Amt. Kbh. 1936. s.225*). Af værkets illustrationer fremgår det, at Ingemann har byttet om på kirkerne Sct. Peder og Sct. Michael; at disciplene om søndagen sang i Sct. Peders kirke kan forklares med, at sognepresten til Sct. Peders kirke tillige var tilknyttet Hospitalet: i perioden her var det C.W. Lund 1771-1801 og Hans Bastholm 1801-1846. · *l.6* "Hospitalet": Helligåndshuset i Slagelse optog i tiden efter reformationen to af egnens sygehuse: Sct. Jørgensgården i Slagelse og hospitalet på Antvorskov slot (Otto Holmgaard *Slagelse Helligåndshus og Hospital. Kbh. 1935 s.38*). I 1585 fik hospitalet sin første fundats. Hospitalet blev i 1780erne udsat for en kassemangel, hvilket også gik ud over latinskolen, som efter fundatsen skulle have næsten halvdelen af stiftelsens evt. overskud. Forstanderen, Erik Christensen, konstitueret 1788, virkelig leder 1798-1810, var gift med en datter af pastor Top. I 1802 omfattede hospitalet 23 kamre med plads til 4 personer i hvert kammer (l.c. s.106). · *l.7* Rosenkilde: se s.201. · *l.7* Cantor: forsanger, korleder. · *l.8* Lemmerne: de personer, der opholder sig i stiftelsen. · *l.8* Apotheket: det ældste apotek blev oprettet 1673 og i 1690 flyttet til dets nuværende ejendom (i Bredegade), som havde været præstegård for Antvorskov slot. W.C. Zeise (1789-1847), søn af byens apoteker Fr. Zeise (1754-1836), gik i Slagelse latinskole 1802-05; var kontubernal med Ingemann på Walkendorfs kollegium (01.12.1813-1816); siden rejste han sammen med Ingemann til Tyskland (*Glarbo Fonden ad usus publicos. Kbh. 1902, bd. 2, s.238*). · *l.12* Manden: Peder Wöldike. Boede Bredegade nr.48, se K til s.197 l.17 · *l.15* Postgaarden: Det er vel postmester Thomas Bruns fra 1729 privilegerede gæstgivergård. · *l.16* Raadstuen: I 1741 efter branden i 1740, hvor det gamle rådhus brændte, opførtes på Gammel Torv byens nye rådhus (med kontorer for byens øvrighed, politi, med arrest m.m.). · *l.16* St. Michael's .. Kirke: kirken er opført i 1300-tallet med tårn fra Middelalderens slutning. Kirken

var meget lidt vedligeholdt, hvorfor man i 1803 og årene derefter bl.a. tog 4 alen af tårnets mure og i stedet for et pyramidespir satte en karnissvungen hat på (gesims med S-formet profil), bygget af møllebygger H.A. Schou (*Danmarks Kirker. Sorø Amt. Kbh. 1936 p.202*), jf. K til s.194 l.2. · *l.18* Skolen: Hvor gammel Slagelse latinskole er, kan næppe afgøres, ej heller hvor den ældste skolebygning har ligget. Frederik IIs fundats for hospital og skole (1585) er vel det ældste sikre vidnesbyrd om latinskolen; kirkeladen blev i perioden 1616-1809 brugt som skolelokale, jf. K til s.197 l.23. · *l.23* Teglskur: tegllade (til tørring af teglsten). · *l.24* Smedegade: Smedegade i byens østlige del var vejen til Sorø. · *l.25* nye Torv: efter branden i 1804 blev Nytorv udlagt.

s.195 · *l.4* "Sommerdalen": Benævnelsen kendes ikke mere. Området med lysthusene har ligget i Slagelse Lystskov (P. Arnskov *Bogen om Slagelse. Slagelse 1931*). · *l.5* "Studentersøen": allerede udtørret, da Quistgaard i 1831 skriver om Slagelse i skoleprogrammet *Efterretninger om Slagelse Bye og Skole i ældre Tider. Slagelse 1831, s.4*. · *l.10* "Ætterbjerg": 97,3 meter højt; ligger i Slagelse Lystskov. · *l.12* Dronning Margrethe .. Olaf hylde: 03.05.1376 afholdt dronning Margrete danehof i Slagelse; her blev Oluf kåret til konge. · *l.16* Hans Tausen: Hans Tausen (1494-1561) var i 1510'erne munk i Antvorskov kloster, som dengang lededes af Eskil Thomesen. Qvistgaard vidste, at Tausen kom hjem fra Tyskland i 1521, "skjulte sine reformatoriske Grundsætninger saa vel, at Ingen fattede Tvivl om hans catholske Rettroenhed, førend han i Aaret 1524 i en Prædiken røbede sig, og blev af Eskild forvist til Johaniterhuset i Viborg" (*Efterretninger .. Slagelse 1831, s.29*) · *l.18* Hellig Anders: det vides ikke med sikkerhed om den sjællandske folkehelgen (ca.1200) virkelig har levet. Omtalt i J.M. Thiele *Danske Folkesagn. Første Samling. 1818, s.74-76*. At Ingemanns ordvalg er delvis identisk med Thieles, behøver ikke at betyde, at Ingemann ligefrem har skrevet af efter Thiele; den mundtlige tradition ligger vel for både Thiele og Ingemann til grund for deres meddelelser, men rækkefølgen af episoder i Hellig Anders' liv følger stort set Thieles, hvilket kunne tyde på, at Ingemann har konfereret sine erindringer med den trykte bog, som han henviser til s.78 (noten). · *l.25* Spor: fodspor.

s.196 · *l.1* "Hvilehøi": den høj, hvor sagnet lader Hellig Anders vågne op, efter at han er forladt af sine rejsekammerater på pilgrimsfærd. · *l.2* Joppe: Jaffa. · *l.8* Valdemar Seier: S.S. 2.udg. 2.afd. 2.bd. s.86f. omtales Hellig Anders. · *l.8* Kjøbstadssangen over Slagelse: S.S. 2.udg. 4.afd. 8.bd. s.168-170. · *l.10* Tredielectie-Hørerer: Jens Peter Snitker (1770-1847). Student 1787 fra Kolding skole; ansat af biskop Balle 1793 som hører ved Slagelse skole. Afskediget med pension 1838. · *l.13* alt: allerede. · *l.30*

idelige: uafbrudte. · *l.30* "Spectakler": se K til s.197 l.6.

s.197 · *l.1* tre Klasser .. to nederste Klasser: Skolen bestod oprindelig af fem klasser, men antallet reduceredes til fire; de to nederste blev slået sammen i 1756 (Hundrup *Lærerstanden ved Slagelse lærde Skole*. Roskilde 1861, s.38). · *l.4* udhævet: fremhævet, understreget. · *l.4* Caricatur: latterlig, grotesk person. · *l.4* Lærer: Jacob Krag Høffding (1746-1826) student 1767 fra Slagelse skole, ansat som hører af biskop Harboe 1774; afskediget 1805. Boede Bredegade nr.6. · *l.6* "Spectakler": skuespil, uro, larm. · *l.11* fornemmelig: især da. · *l.12* foresatte Lectier: de lektier, der var givet for. · *l.13* Conrector: Magisteren, Johan Gottschalk (1742-1802). Student fra Roskilde 1761, baccalaureus 1762, hører ved Slagelse skole 1766, erhvervede magistergraden 1770. 1793 konrektor (den lærer, som i rang følger umiddelbart efter rektor), tillige kordegn ved St. Michaels kirke, jf. s.202 og s.257-261. · *l.15* Rector Vøldike: Manden, Peter Wøldike (1741-1811). Student 1756, privat dimitteret. Studerede først teologi siden filologi; erhvervede magistergraden 1765, derpå hører ved Metropolitanskolen. 1777 beskikket til rektor for Slagelse skole ved biskop Ludvig Harboes foranstaltning. Blev i de første mange år af sin gerning som rektor værdsat af sine foresatte, Harboe og Balle; han afgav således som en af 5 rektorer sit besyv i 1785 om en skolereform. Hans undervisning varetoges på grund af sygdom fra 1801 af vikarer (Chr. Ludvig Strøm, siden T.C.E. Vithusen). Jens Møller har i Engelstofts *Universitets- og Skole-Annaler* 1811 givet en grundig personlig vurdering af Wøldikes kvaliteter som skolemand med en karakteristik af hans undervisnings fortjenester og mangler: som underviser i historie var hans niveau mere universitetets, mens hans undervisning i latin viser ham som en pædagog med format og omtanke for elevernes udvikling. · *l.20* første Indtrædelse i denne Skole: Ingemann optoges i skolen 12.10.1800. · *l.23* Tøjhus for Dragonerne: Kirkeladen (skolebygningen) solgtes i 1811 til byen, som indrettede den til sygehus for den dragoneskadron, der garnisonerede i Slagelse indtil 1866. Ingemanns oplysning om, at bygningen blev anvendt som tøjhus (hvor krigsmateriel opbevares) stemmer ikke overens med Slagelse bys historieværker. Bygningen var derpå lokale for Håndværkerforeningens aftenskole; endelig 1879-1942 anvendt som politistation. Lindetræerne blev fældet i 1929. · *l.25f.*: Ingemann citerer 1. strofe af digtet. · *l.25* Skjalm Hvides Slægt: Til Hvide-slægten, der nedstammer fra Skjalm Hvide († 1113), hørte bl.a. dennes søn Asser Rig, der var fader til Absalon og Esbern Snare, samt brødrene Anders og Peder Sunesen. Endvidere Stig Andersen Hvide (Marsk Stig) og Jakob Erlandsen. · *l.26* Slav: betegnes i Absalons stamtavle som Skjalm Hvides bedstefar og Slagelses grundlægger (9. årh.) (P. Arnskov *Bogen om Slagelse*. Slagelse 1931 s.14).

s.198 · 1.6 Notarius: egentlig skriver. · 1.15 afdeelt: (ind)delt. · 1.19 fastspigrede: fastsømmede. · 1.20 Gaasebænke: lukkede bænke langs væggen (i en bondegård) med rum, der tjener til rugested for gæs (eller høns). · 1.26 Fuxe: klassernes dårligste elev.

s.199 · 1.1 Tralværk: gitter(værk), jf. Gitterporten (1.8). · 1.4 Brede: bredde. · 1.10 Oplag af Favnebrænde: oplagring af store stykker brænde, Favnestykker (1.13). · 1.11 Ringer-Lisbeth: Birthe Sophie Jacobsen, f. Hansdatter (* 1751) var gift med ringer og daglejer Jens Jacobsen (* 1752). De boede Bredegade nr.11. · 1.15 Custos: vogter, beskytter. · 1.21 henved 40 Dreng: Ingemann har selv nedsat antallet med 10; Balle omtaler 16 elever ved visitatsen i 1802, men skolens disciplebog tyder snarere på, at antallet i 1800 har været 20-25 (Slagelse lærde Skole. Discipelprotokol 1792-1831. LAS). · 1.24 Tampe: Et stykke tov eller reb, en tamp, hvormed der blev pryglet – i leg, jf. Tampeleg s.203 l.8.

s.200 · 1.10 hans Navn .. forvansket: Også skriveren ved folketællingen (1801) havde problemer med familiens navn; det blev til Ingermann. · 1.13 Rasphusfanger: indsatte, der beskæftigedes med det strenge og sundhedsfarlige arbejde at raspe farvetræ.

s.201 · 1.4 prøvet af Læreren: Slagelse lærde Skole. Discipelprotokol 1792-1831, nr. 168, 12.10.1800: Den senere degn, cand. theol. Ped. Nic. Lassen (1764-1849), var skoleholder i Torkildstrup 1799-1803; hos ham læste Ingemann i tiden indtil afrejsen: "– har lært [Balles] Lærebogen i Relig.[ion] i Geogr.[afi] Danm. Norg. og Sverrig. 2de Tidsr.[um] af [H.] Petersens [Den almindelige] Verd. Hist. [udi kort Begreb. Kbh. 1779]. Regn. de 4 Spec. og Reg. de Tri. [H.J.] Birchs bib.[elske] Fortæll.[inger for Ungdommen. Kbh. I-II. 1774-75] Donat og Aur.[ora] noget af Bad.[ens] Gramm.[atica] Lat.[ina. Kbh. 1782] tydet 1ste Bog i Phædr.[us] og lidet af Bad.[ens] Comp.[endium] hist.[oriæ] Rom.[anæ ab u.c. ad occasum imperii occidentalis ad ductum Eutropii. Kbh. 1781]". Resultatet af prøven blev, at Ingemann blev sat i nederste klasse. · 1.11 Christen Nyman Rosenkilde: Christian Niemann Rosenkilde (1786-1861) blev optaget i Slagelse latinskole 12.04.1795; besøgte sangen og bønnen i Hospitalet, indtil 1803, da denne forpligtelse ophævedes. Dimitteredes foråret 1804. Rosenkildes version af komedien i fjerde lektie findes i hans *Autobiografisk Fragment* s.42f. (C.N. Rosenkilde *Efterladte Skrifter*. Kbh. 1877, bd.1); heri også udgiverens, P. Hansens, negative opfattelse af Ingemanns meget overgivne gengivelse af det selvoplevede komediespil (C.N. *Rosenkilde. En Karakteristik*, jf. Galster *Edda* 1921, s.196f.). Ingemann opfordrede Rosenkilde maj 1861 til at skrive sine erindringer: "Tidligere havde han begyndt derpaa; men var ikke kommen længer end til sin – Daabs-Dag" (06.12.1861, in *Breve til H.C. Ander-*

sen. Kbh. 1877). · *l.12* Cantor: se K til s.194 *l.7*. · *l.25* idelig: uafbrudt. · *l.26* Mathis H: Matthias Frideric Hansen (* 1785), søn af hof- og stadsretsprokurator Jørgen Hansen, blev student 1804; senere privat informator, siden byfoged i Vordingborg.

s.202 · *l.9* Allunshandsker: hansker af skind, der er garvet med alun (kaliumsulfat og aluminiumsulfat). · *l.22* De Permitterede: de, der havde fået lov til at gå udenfor.

s.203 · *l.9* gumbes: jf. Ingemanns beskrivelse s.204 *l.26f*. · *l.20* betimelig: rettidig.

s.204 · *l.2* Christian Bredahl: se s.206 *l.8*. · *l.9* Naturet-: naturlig ret, en ret, der er af en lavere, mere primitiv art (end samfundets afvejede retsregler). · *l.9* -Despoterne: tyrannerne. · *l.13* Himmelspræt-Lege: den leg, at en person lægges udstrakt på et klæde, der holdes udspændt mellem to rækker personer, eller hen over deres udstrakte arme og kastes i vejret for derefter atter at opfanges. · *l.15* Jævnvoxne: jævnaldrende. · *l.16* "Spændsmaal": brydekamp (drengelæg). · *l.18* "Undertag": tag i brydning, hvorved man har fat på modstanderen om livet under armene. · *l.18* "Overtag": tag, hvorved man har den højre arm over modstanderens venstre. · *l.22* Frederik G***: Georg Friederich Gier var født 1791. Hans far Johan Christian Ludvig Gier (1757-1807) var læge ved Hospitalet 1783-1802 i sin egenskab af stadskirurg, senere distriktskirurg. Børnene boede sammen med deres mor, mens den separerede fader boede nogle numre længere henne i Slottetsgade. Stadskirurgen blev fradømt sine embeder på grund af drikfældighed (Holmgaard *Slagelse Helligaandshus og Hospital*. Kbh. 135 s.82). · *l.24* Papkaart: papstykker.

s.205 · *l.2* undløbe: løbe bort. · *l.4* Næsestyvere: slag i næse og mund. · *l.6* høimodige: højsindet, ædelmodig. · *l.8* Peder B***: se K til s.193 *l.18*. · *l.12* opsørge: spørge efter. · *l.18* bandsat: forrykt.

s.206 · *l.7* "kylamske Keiser-Skjald": Bredahl har henlagt scenen i sine *Dramatiske Scener* til Kyhlan, et kejserdømme på månen. · *l.7* mærkelige: interessante. · *l.8* Christian Hvid Bredahl: (1784-1860), optaget i Slagelse skole 1796, student 1801, forlod Københavns universitetet 1803, hvorpå han levede i Sorø hos sin far, der døde 1810. Debuterede som digter i 1809. Han udgav 1. del af sine *Dramatiske Scener* i 1819, 2.-4. del udkom 1820-22, 5.-6. del 1832-33. Efter familiens fallit overtog han Damsgård i 1818, jf. s.208 *l.9*. · *l.16* Kirkefløiet: vejrhønen på kirken. · *l.16* gik i Løbet: gik med i løbet, gik tabt.

s.207 · *l.18* Ringerkønen: se K til s.199 *l.11*. · *l.21* Skuffe: skovl. · *l.24* Graverscenen i Hamlet: V akt, 1. sc.

s.208 · *l.6* tilkommende: kommende, vordende. · *l.7* mange Aar senere:

Ingemanns første trykte enkeltidgte er mindedigtet over moderen (1809) og over prins Christian August (1810), mens hans *Digte*. Første Deel udkom 1811. Bredahl fik trykt enkelte digte 1809 og 1810, mens *Dramatiske Scener* (1819) er hans første trykte udgivelse. · *l.9* halve Bondegaard Damsgaard: Bredahls arvefæstegård udenfor Sorø, hvortil han flyttede foråret 1824. Halve: arvefæsteren var ikke selvejer. · *l.12* Deist: se K til s.93 *l.22*. · *l.14* Sædelære: morallære, etik. · *l.17* Deeltagelse: interesse. · *l.21* Michael Angelo: (1475-1564). · *l.22* Gumba: Bredahl har selv fortalt om Gumbas betydning for det kyhlamske manuskript, *Dramatiske Scener*, i *Postscriptum af Oversætteren* s.211-227 (1819). · *l.23* "Famulus": tjener, medhjælper. · *l.35* Kapitæler: den øverste del af søjler.

s.209 · *l.11* hans Broder: skriver Peter Severin Bredahl (1789-1819) · *l.26* Broderens Enke: Witta Sophia Berthelsen (1791-1861) gift 1° 1810 med P.S. Bredahl, 2° 1821 med Chr. Bredahl. · *l.26* hans eneste .. Søn faldt ved Idsted: P.S. Bredahl (1826 – 29.07.1850). Slaget ved Isted fandt sted 25.07. 1850 – det blodigste slag i Treårskrigen.

s.210 · *l.5* Nødtørf: fattigdom. · *l.6* dramatiske Scener: se K til s. 206. · *l.11* Christian Hvid Bredahl: Digtet blev offentliggjort i samme skikkelse som her i *Illustreret Tidende* 05.02.1860. Da Ingemann har limet en del af sine rettelser henover det oprindeligt skrevne, kan der ikke oplyses videre om arbejdet med denne tekst. Digtet er ikke optaget i S.S. 24.01.1860 skrev Ingemann til H.C. Andersen: "Jeg har tænkt paa et Digt om ham ...; men det vil ikke frem" (*Breve til H.C.Andersen*. Kbh. 1877, s.357). · *l.13* sprukne: fuld af sprækker. · *l.14* Ridse: revne.

s.211 · *l.1* Ørk: ørken. · *l.6* "Stormskjoldbulde"-Færd: Adelsmanden Did-erich von Stormskjoldbulder i Chr. Bredahls *Dramatiske Sceners* første scene *Forspil*. · *l.9* hendes Graad var "Bly" / "Som Harmens Glød i Øiets Digler smelted": Simbers replik i *Forspil*: "Nei, det er Bly, / Af Harmens Glød i Øiets Digler smeltet!" (s.55). · *l.11* "Dyrekjøbtes" Skjoldborg: Simbers replik i *Forspil* lyder: "Lad os, som drømte Guder, snuble; vel; / Men, raabe vi, saa dyndede vi ere: / "Vi ere rene Vi og dyrekjøbte!" / Da lægge vi en Djævel Ord i Munden, / Og reise os paany til alskens Udaad." (s.54). Skjoldborg: kreds af krigere, der står tæt sammen med skjoldene foran sig, undertiden i forbindelse med en bagvedstående kreds, der holder skjoldene over hovederne til værn mod pile etc.

s.212 · *l.8* Keiser Glomer: kejser i Kyhlam; titlen på 5. scene i Bredahls *Dramatiske Scener*. Jf. Ole Ravn *Christian Hviid Bredahls Dramatiske Scener*. Kbh. 1977. · *l.27* Realister: elever i realskole, skole, der gav undervisning i praktiske fag (og nyere sprog) og forberedte eleverne til et erhverv (håndværk, handel).

s.213 · *l.1* Christian G***: Christian Bagge Gier var født 1786. · *l.2* skraa Tobak: tygge skrå(tobak), tobaksprodukt, der består af (med forskellige sovser behandlede og til ret tynde strenge) spundne tobaksblade og tygges. · *l.7* rede for sig: gøre rede for sig, klare for sig. · *l.16* probat: virkningsfuldt.

s.214 · *l.11* Kalls Verdenshistorie: Abraham Kall *Den almindelige Verdens Historie til Skolernes Brug*. Kbh. 1776, jf. K til s.112 1.16. · *l.12* Sommerfeldts Geographie: Chr. Sommerfeldt *Geographie til Ungdommens Brug*. Kbh. 1776, jf K til s.112 1.16. · *l.12* Badens latinske Grammatik: Jacob Baden *Grammatica latina det er Anviisning til det latinske Sprog, udgivet til Skolernes Brug i Dannemark og Norge*. Kbh. 1782. · *l.13* Golii og Dantzii græske og hebraiske Grammatiker: Theophili Golii *Grammatica græca sive educatio puerilis in usum scholarum* (1644, sen. udg. 1775). Joh. Andr. Danzius *Compendium Grammaticæ ebræo-chaldaicæ*. Kbh. 1732. 2. udg. 1738. · *l.14* Phædrus .. Herodot: Ifølge Skoleforordningen af 1775 skulle følgende læses i løbet af de 7 eller 8 år, som et latinskoleforløb strakte sig over: "*Latin*: Aurora og Donat. Anchersens Gram[matik 1751]. og Prosodien. Eutropius. Phædrus. Justinus. De 3 Terentii Comœdiæ, Andria, Heautontimorumenos og Phormio. Ovidii Epist. ex Ponto. Cic[ero]. de Officiis. Cic[ero]. de claris Oratoribus. Cornelius Nep[os]. Virgilii Æneidos 1, 2 og 6 Bog. Horatii Carminum III Libr. (dog læses ikke den 1ste Bogs 5, 13, 19, 23, 25, 33 og 36 Ode. Den 2den Bogs 4, 5, 8, 9, 11 og 12. samt den 3die Bogs 7, 9, 10, 11, 12, 15, 20. og 26 Ode). Ejl[usdem]. Epistolæ & Ars Poetica. Qvinctiliani Institut. orat. 3 sidste Bøger. Hertil kan lægges for opvakte Hoveder: Livius, Curtius og Ovidii Metamorphoses. *Græsk*: Golii Gramm. Nov. Test. Epictetus. Den 2den Bog af Herodoto. Den 1ste Bog af Homeri Ilias. Og for de opvakte Hoveder: Plut[atch]. de puerorum Institutione. Isocrates. *Hebraisk*: Genesis." (Schous Forordninger V. Deel. 1766-1775, s.305-06). Den eneste uoverenstemmelse mellem skoleforordningens påbudte pensum og det pensum, Ingemann anfører, er Cæsar-tekster samt udskiftningen af Anchersens grammatik med Badens. Jens Møller oplyser i 1805 om skolens anvendte lærebøger: *Religion*: Balle lærebog i de 3 første klasser, i mesterlektion Guldbergs naturlige og aabenbarede Theologia. *Dansk*: Nissens I. Sylvestre de Sacy's Grundtræk af almindelig Grammatik, paa Dansk udgivet og med Grundtræk af dansk Grammatik forøget. Kbh. 1801. K.L. Rahbek: Dansk Læsebog og Exempelsamling til de forandrede lærde Skolers Brug I-II. Kbh. 1799-1801. *Fransk*: [T.C.] Bruns grammatik [1800] og [Fr.] Gedikes Læsebog [1800]. *Tysk*: [K.G.] Reislers grammatik [1782] og [O.] Wolffs Læsebog [1790]. *Hebraisk*: Danzii grammatik samt [S.N.J.] Blochs Formlære [1802]. (Kommissionen for Universitetet og de lærde Skoler. Concep-

ter og indkomne Sager Slagelse lærde Skole vedk. 12.05.1805). · *l.31* "tydedes": se K til s.217 *l.7*.

s.215 · *l.2* Naturvidenskaber: Først fra 1805 skulle der undervises i aritmetik og geometri i Slagelse skole, ifølge Jens Møller (l.c.). · *l.3* Balles Lærebog: N.E. Balle *Lærebog i den Evangelisk-christelige Religion*. Kbh. 1791. · *l.5* "Campes rationalistiske Ledetraad": J.H. Campe *Ledetraad ved den christelige Religions-Underviisning for den mere cultiverede Ungdom*. Kbh. 1800. · *l.6* "Theologie": Som påvist af K.E. Bugge er der højst sandsynligt tale om M. Galthen *Catechetisk Udtog af S.T. Hr. Geheimeraad Over Høegh Guldbergs aabenbarede Theologie*. Kbh. 1784. Jens Møller opregner de seks lærebøger han lærte udenad i skolens religionsundervisning, heriblandt "Galtens Udtog af den sidste []: Guldbergs aabenbarede Theologia]". *Kirkehistoriske Samlinger* IV.rk. 4.bd. Kbh. 1895-97, s.255. Det skal understreges, at Ingemann kun omtaler den indledende religionsundervisning i latinskolen, mens Jens Møller opregner det samlede pensum i sin levnedsbetretning: 1. Pontoppidans Forklaring, 2. den latinske catechesis, 3. Balles Lærebog, 4. Guldbergs naturlige og 5. Sammes aabenbarede Theologia, 6. endelig Galtens Udtog af den sidste. (l.c.) Det hele lært udenad! – Galtens kompendium kan på denne baggrund ikke have været udslagsgivende for Ingemanns engle-interesse, således som K.E. Bugge fremstiller det i sin tidsskriftartikel (in *Uddannelseshistorie* 1991); den kan højst have været en af flere mulige inspirationskilder. · *l.13* Stæder: byer. · *l.17* "Det var under .. Rebellion": "Først under det Syriske Riges Stifteres Seleuci Nicators Sønnesøns **Antiochi den andens** Regiering blev **Grunden lagt** til dette mægtige Rige ved **Arsacis Rebellion**." (Abraham Kall *Den almindelige Verdens Historie til Skolernes Brug*. Kbh. 1776, s.141). · *l.18* Seleuci Nicator: Seleukos Nikator (358-281 f.v.t.), stamfader til seleukidernes dynasti. · *l.18* Antiochi den Store: Ingemann husker forkert; det var Antiochos II, der var sønnesøn af Seleukos. Fik tilnavnet Theos; regerede 261-246 f.v.t. · *l.20* Arsacis: den første parthiske seleukidefyrste Arsakes (død 248 f.v.t.). · *l.20* Rebellion: oprør. · *l.31* Declinationer: bøjninger i kasus og tal. · *l.31* Conjugationer: verbalbøjninger.

s.216 · *l.8* Embryon-: (ufuldåret) foster. · *l.19* - s.217 *l.9*: Afsnittet: "Til Erstatning .. Forlystelsestid" er både genbrug og bearbejdelse af kasseret tekst s.214 *l.26-34*: "men til Erstatning .. Forlystelsestid". Ikke blot *Urlevnetsbogens* tekst anvendte Ingemann på ny, også en helt ny tekst kunne genbruges/bearbejdes. · *l.21* skilt sig fra: kommet af med.

s.217 · *l.4* saa min Sjæl!: ed. · *l.7* "tydedes": blev gennemgået; ord, udtryk eller tekst forklaredes grammatisk, syntaktisk og betydningsmæssigt. · *l.10* udmærket Forskole: forberedelsesskole; citat ikke verificeret. · *l.18*

Normal-: mønster-, lærebog i stileskrivning.

s.218 · *l.1* "Spectakler": se K til s.197 *l.6*. · *l.7* burliske: lavkomiske. · *l.7* italienske Maskekomedie: Blomstrede i det 16. og 17. århundrede i Italien, opførtes siden i hele Europa ved omrejsende trupper. Var en delvis improviseret teaterform, hvor skuespillerne rådede over bestemte udtryk, vitser og over komiske eller akrobatiske numre (lazzi), hvormed der broderedes over et fastlagt handlingsskelet. Af faste karakterer nævnes Pantalone, en godmodig, enfoldig, gammel købmand, til hvis karakterdragt lange, strikkede sømandsbukser hørte og Pierrot, en komisk person sædvanligvis med en enfoldig tjeners maske samt den fiffing-enfoldige tjener Arlecchino, Harlekin. · *l.9* phlegmatiske: uforstyrrelige, dvaske · *l.10* idelig: uafbrudt. · *l.15* fiddet: fedtet. · *l.19* Trop i "Recensenten og Dyret": Rosenkilde spillede Trop i J.L. Heibergs vaudeville *Recensenten og Dyret* (1826) i perioden 1826-1860.

s.219 · *l.15* Udflugt: påfund.

s.220 · *l.1* til Maade: tilpas. · *l.4* uforuden Pathos: unødvendig lidenskab og højtidelighed. · *l.4* Duxen: den dygtigste elev, i modsætning til fuksen. · *l.24* udpermitterede: se K til s.202 *l.22*.

s.221 · *l.19* ubillig: urimelig.

s.222 · *l.1* Underhandlingen: forhandlingen. · *l.15* det yderste Thule: Verdens ende; Ultima Thule stammer fra Vergil *Georgica* 1.30.

s.223 · *l.2* Løgnens Fader: Joh. 8.44.

s.224 · *l.3* udfundet: hittet på. · *l.5* Komadies Eenhed: allusion til læren om de tre enheder, her vel nærmest handlingens, jf. K til s.286 *l.4*. · *l.13* Tydninger: se K til s.217 *l.7*. · *l.23* formeligt: se K til s.153 *l.23*. · *l.23* Aflad: eftergivelse af straf, syndsforladelse. · *l.23* tilkommende: se K til s.208 *l.6*.

s.225. Biskop Balle besøgte på sin visitatsrejse i Slagelse herred skolen den 25. maj 1802 fra kl.6 om morgenen til kl.1 om middagen:

"Først gav jeg Disciplene i Mester-Lectien en kort Prøvestiil. .. Medens disse arbejdede paa Stiilen, overhørte jeg 4de Lectiens 2de, og 3die Lectiens 8 Disciple. De bleve prøvede i Græsk, Latin, Historie, Geographie, Religion. Disciplene Bræstrup i 4de Lectie, og Disciplene, Scheel, Grüner, Inge-man, Petersen i 3die Lectie, svarede til Fornøjelse. Men Disciplen Gier i 4de Lectie, og Disciplene Gier og Hochland i 3die Lectie, ere saa maadelige af Kundskab og Evner, at der med Føye kan sluttes, at de bør forlade Skolen. Jeg har advaret Lærerne derom, og gjort Rector opmærksom derpaa. Man vil ogsaa skriftlig tilraade vedkommende Forældre, at sætte dem med det snarreste til anden Haandtering. Jeg har selv talt med Hochlands Fader i samme Anledning. Nu fik disse Disciple tilsammen en kort Prøvestiil. Den følger

hermed i Udarbejdelsen fra 5 Disciple. Fleere kunde ikke befatte sig dermed. Imidlertid gik jeg tilbage til Mester-Lectien, og prøvede Disciplenes Fremgang i Hebraisk, Græsk, Latin, Religion. Af sidste vidste man saare lidet. Men i Sprogene udmærkede sig Molbek, Bonnier, Brinch. Beste Forhaabning giver Gøtsche. Derimod ere Lassen og Berregaard de maadeligste. Med fornyet Fliid ville de øvrige gjøre bedre Fremgang." (Kommissionen for Universitetet og de lærde Skoler. Koncepter og indkomne Sager Slagelse lærde Skole vedk. 01.06.1802, jf. Bugges artikel i *Uddannelseshistorie* 1991, s.35).

(Om eleverne: Jens Chr. Bræstrup (* 1786) student 1805. E.C. Skeel (1788-1826) student 1805. Grüner se s.67. A.J. Petersen (* 1791) student 1810. Gier se s.204. Gier se s.213. J.C. Hochland (* 1788). C.F. Molbech (1785-1864) student 1803. P.W. Bonnier (1785-1834) student 1802. Jens Brinch (1783-1831) student 1802. Hen. Christ. Gøtzsche (1787-1861) student 1805. Jacob Larsen (* 1776) student 1802. Fr. Mich. Berregaard (* 1782) blev dimmitteret, men fik slet for oversættelsen fra latin til dansk, hvorfor han ikke fremstillede sig til den øvrige eksamen. Hochland forlod skolen 25.05.1802, men blev optaget på ny 01.05.1805 dog uden at blive dimmitteret. Hochlands fader var bager Christopher Hochland, tillige fattigforstander i Slagelse).

Ret beset var Balle ikke meget tilfreds med mesterlektiens elever (på grund af magister Gotschalchs undervisning ?) og kun halvdelen af 3. og 4. klasses elever kunne besvare den lille latinske prøvestil: "Der gives Mennesker, som vel synes at gjøre noget men aligevel ere ørkesløse da de foretage unyttige Ting, og blande sig i fremmede Sager men forsømme deres egne. Mange fold Beskiemmelser hører til den naturlige Straf som følger derpaa", skrev Ingemann efter diktat (?), hvorpå han oversatte teksten til latin således: "Homines dantur, qvi quidem videntur facere aliquid, sed tamen sunt otiosi, cum suscipiant res inutiles et misceant se in rebus alienis, sed negligunt res suas. Pueores multiplices attinent ad poenam naturalem, qvæ postea seqvitur".

s.226 · l.2 Anden-Aprils-Slaget: Slaget på Københavns red skærtorsdag den 02.04.1801, hvor admiral Nelsons store engelske flåde efter 5 timers kamp besejrede de danske forankrede blokskibe og batterier under Olfert Fischers ledelse. Resultatet for Danmark-Norges vedkommende blev, at landet måtte træde ud af det væbnede neutralitetsforbund (Rusland, Sverige, Preussen og Danmark-Norge). · l.6 Rustninger: det at sætte i krigsberedskab, træffe forberedelser til krig. · l.12 Danske: Ingemann har altså oprindelig begyndt kapitlet med l.14, jf. l.27. · l.17 80 Aar: Danmark-Norge havde siden afslutningen på Den store nordiske krig 1721 behændigt holdt

sig uden for stormagtskonflikterne, først i forståelse med Frankrig siden – under J.H.E. Bernstorffs ledelse af landets udenrigspolitik – i forbund med Rusland. · *l.19* Abrahamsonske Krigssange: *Til Dannerrigets Kæmper, som faldt d. 2. April 1801 (Være Fred med Eder Alle), Fædrelands-Sang (Vi alle dig elske, livsalige Fred)*. · *l.20* Det allerførste Krigs-Opraab: I samlingen *Sange ved Fædrelandshøitiderne, Danmarks anden April til Admindelse*. Siungne, samlede og udgivne ved H.C. Knudsen. Kbh. 1802. Som nr.3 i samlingen findes *Krigsang (Vi Alle dig elske, livsalige Fred)* af Kapitaen Abrahamson.

s.227 · *l.8* "Saa kjække vi gribe til Vaaben" -: Abrahamson skriver: "Da kiække vi tage til Vaaben". · *l.11* "Vi spare ..", Abrahamson: "Og spare .." · *l.16* Fader Gleim: Joh. Wilh. L. Gleim (1719-1803) skrev i 1750'erne *Preussische Kriegslieder in den Feldzügen 1756 und 1757 von einem Grenadier*, siden forøget med *Kriegslieder* eller *Marschlieder* (1778-1794), som forherligede Frederik II og den preussiske stat. · *l.21* Schack Staffeldt: A.W. Schack v. Staffeldt (1769-1826) mødte den romantiske digtning i Tyskland på sine stipendierejser i 1790'erne; hans første digtsamling var *Digte* (1804).

s.228 · *l.1* Skjærtorsdagsbulder: se K til s.226 *l.2*. · *l.1* Staffeldt .. Krigssange: *Ode, mine Vaabenbrødre tilegnet, ved Fanernes Imodtagelse* (Schack Staffeldt *Samlede Digte*. Kbh. 1843. I.bd. s.398-401); inndendt til mindesang for de heltemodige våbenbrødre ved Frederiksfesten 21.04.1801. Endvidere: *Sang for Kronprindsens Livcorps og Ved de friske Grave paa Holmens Kirkegaard i Mai 1801* (Schack Staffeldt *Samlede Digte*. Kbh. 1843. I.bd. s.402-404). · *l.1* Øhlenschläger .. Krigssange: *Dansk Sømandssang, Dansk Heltesang, Den 2 April 1801. Et Digt, helliget mine faldne Brødres Minde og Gravsang*, jf. Liebenberg *Bidrag til den øhlenschlägerske Literaturs Historie*. Kbh. 1868, I.bd. s.7, aftrykt sm.st. s.313-320. Øhlenschlägers første romantiske digtsamling *Digte* (1803) udkom december 1802. · *l.10* halvtredie Maanedes Vaabenstilstand: Konventionen af 17. juni 1801 sikrede i et vist omfang den neutrale handel, men den nye aftale mellem England og Rusland betød afviklingen af det væbnede neutralitetforbund (Holm *Danmark-Norges Historie*. Bd.VII,1. Kbh. 1912, s.96-105). · *l.15* Buonaparte: Napoleon, jf. K til s.283 *l.2*. · *l.27* "Anden April en dramatisk Situation": *Anden April 1801. En dramatisk Situation*. Kbh. 1802, aftrykt Liebenberg *Bidrag til den øhlenschlägerske Literaturs Historie*. Kbh. 1868, I.bd. s.402-432. · *l.30* Alexander: Ingemanns benævnelse for Napoleon.

s.229 · *l.2* Lieutenant Top: Hans Top (1777-1833) premierløjtnant, tjenstgørende ved batteriet Trekroner under slaget på reden. Først i kampen ved Sjællands Odde 22.03.1808 mistede han det ene ben. · *l.5* "Femtendalers-

Karle": Håndværkere og tjenestefolk, der meldte sig som artillerister og matroser, fik 15 rdl. kurant i håndpenge (I.C. Tuxen *Den danske og norske Sømagt*. Kbh. 1875, 540-41). · *l.6* Blokskibene: skrog af udrangerede krigsskibe. · *l.6* "Søren Slagter": Søren Møller (* 1769) boede Bredegade 30 i Slagelse. · *l.10* Knudsens Foranstaltning: H.C. Knudsens (1763-1816) koncert i Slagelse fandt sted medio september 1801. Den er ikke refereret i aviserne, således som koncerterne i nabobyerne Korsør, Ringsted og Sorø (jf. Henrik Nyrop-Christensen *Mindehøjtideligheder fra Frederik VI's Tid. Omkring H.C. Knudsens heroiske Tableauer*. Kbh. 1970). · *l.21* Være Fred med Eder Alle: Jf. K til s.226 *l.20*. I samme samling findes som nr.5 *Gravsang af Kapitain Abrahamson Være Fred med Eder alle, / Dem vi saae i Kampen falde,*.

s.230 · *l.6* garnisonerende: de militære, der udgør besætningen i en fæstning. · *l.25* Stadsmusikanten: Stadsmusikant i Slagelse 1796-1801 var Joh. Chr. Jensen (1776-1801); hans efterfølger hed Bartram Schade (* ca. 1746).

s.231 · *l.2* Typus for: model for. · *l.5* Postmester: Hans Nicolaus Ole Femmer (1753-1817). Ingemann kalder ham Hemmer i romanen (Olrik s. 65). · *l.9* Samstemning: samklang, harmoni. · *l.26* Don Carlos: Ingemann havde planlagt sit 8. kapitel med bl.a. afsnittet "Don Carlos og ulykkelig Kjærlighed", jf. s. 264. Om Schillers dramatik, se K til s.285 *l.1*. · *l.28* Antons Vilhelmine: Ingemann har skildret Antons betagelse af byfogdens datter Vilhelmine i *Landsbybørnene* (1852). · *l.29* Kong Philips Dronning: dronning Elisabeth i Schillers *Don Carlos* (1787), jf. K til s.231 *l.26*. · *l.32* Digtet Thea Ingemann født Kikkebusch Bilag 20 A: Bilaget findes ikke mere i manuskriptet. Digtet er trykt i S.S. 2.udg. 4.afd.9.bd. s.145-146, jf. K til s.25 *l.5*.

s.232 · *l.6* bestride: betale. · *l.7* Indsnerpetheden: det indskrænkede. · *l.12* Dukkehus: Ved udgangen af 1801 flyttede familien til Smedegade nr.14 (Olrik s.64). · *l.31* en Gaard: I maj 1805 købte Birgitte Ingemann en gård i Bredegade, gl. matr.nr. 145 (Olrik s.65).

s.233 · *l.8* konstige Toilet: kunstfærdige påklædning. · *l.24* Han forvandt det snart: 05.11.1806 skrev Ingemann til sin fætter, Lars Swane: "Af en Hændelse saae jeg, for noget siden, et Brev som Swane engang havde skrevet til sin Line; du kan ei troe hvor ubehagelige Følelser det opvakte hos mig: hvor ømt, hvor lidenskabeligt, var det ikke skrevet? Hvilke varme Fosikkringer om evig Troskab fandt jeg ikke der? og nu – saa aldeles forglemt. O! menneskelige Letsindighed, tænkte jeg, hvor vidt kan du dog ikke bringe os! Saa let glemtes den ømmeste Kjærlighed, hvor vil det da gaae Venskab? et Aar eller to forsvinder, nye Gjenstande omgive os, og – Alt er glemt" (K.

Galster *Stadier i Ingemanns Barndom og første Ungdom*, in *Edda* 1922, s.75) · *l.24* hun forvandt det aldrig: 21.09.1806 skrev Ingemann til sin fætter, Lars Swane: "Line er dog nu temmelig munter, ihvorvel hun vist aldrig glemmer Skurken" (l.c. s.73).

s.234 · *l.5* "Den Hæderskrands, som Folket gav": Jf. K til s.226 *l.20*. I samme samling findes som nr.7 *Folkesang* af Professor Sander *Velkommen Æt af danske Helte*, hvor slutningen af strofe 3 lyder *Den Laurbærkrands, som Folket gav, / Den visner ei paa Heltens Grav.* · *l.10* Hellig Anders: se K til s.195 *l.18*. · *l.11* "Hvilehøi": se K til s.196 *l.1*. · *l.14* "Bautasten": mindsten (oprindelig uden indskrift), som nordboerne i oldtiden rejste efter de døde. · *l.27* Milepælen: findes ikke mere på Korsørvejen, men på vejen til Sorø er bevaret en milepæl (i pyramideform) med Christian VII's navnetræk.

s.235 · *l.15* en ganske lille Bog: Vestelommebogen, se s.242. · *l.20* et lille Digt: *Støtten i Digte*. Første Deel s.119-122 er udeladt i *Digte*. Anden Udgave. Kbh. 1817 og S.S. · *l.21* elegisk: som giver udtryk for stærk indre følelse (sorg, længsel).

s.236 · *l.2* Sky: undseelse. · *l.8* høi: (overdreven) ædel, eksalteret. · *l.17* + *l.22* "Tvangen": *Digte*. Første Deel. 1811. s.37-39. · *l.17* "Bekjendelser": *Digte*. Andel Deel. 1812. s.89-90. I *Digte*. Anden Udgave. Kbh. 1817 har Ingemann slettet "Efter det Svenske".

s.237 · *l.2* Levnetsphilosophie: livsfilosofi. · *l.6* overtraf: overgik. · *l.8* Særsyn: sjældent syn. · *l.10* sædvanlig: sædvanligvis. · *l.14* afvant: vænnet af.

s.238 · *l.12* Efterslægtskolen .. Gymnastik: P.H. Mønster (1773-1830) ved Efterslægtsselskabets skole deltog i gymnastikundervisningen (jf. J. Hatting *Efterslægtsselskabet og dets Skole gennem halvandet Hundrede Aar*. Kbh. 1936, s.117f). · *l.18* Uhoviskhed: uhøvisk (upassende, uanstændig) handling eller adfærd. · *l.19* Badehusene ved Langebro: Omkring år 1800 var vandstanden nord for Langebro ca. 4 meter, medens den sydøstlige del af løbet optoges af den fladvandede Havfrugrund (Trap bd.1,2 s.619-20). · *l.31* Misligheden: fejltagelsen.

s.239 · *l.3* lesbiske: fra den græske ø Lesbos. · *l.3* Arion: græsk digter og citarspiller (ca.600 f.Kr). Hjulpet af en delfin reddedes han mirakuløst fra druknedøden, efter at nogle sørøvere havde tvunget ham til at springe i vandet (Herodot *Histories Apodexis* I,24). · *l.8* Kallebostrand: Fra Langebro førte et ca. 9 km langt og ca. 2 meter dybt løb forbi Kalvebod strand til Køge bugt (Trap bd.1,2 s.620). · *l.21* "Ellevte Juni": stykket opførtes i Ingemanns Slagelseår før Hans Swanes død 05.06.1803 kun 11.12.1800 og 28.03.1803. Gielstrup spillede Studenstrup. Badescenen peger da naturligt på, at Kø-

benhavnerbesøget har fundet sted i 1803; påskedag faldt 10.04.1803. · *l.24* Geniernes .. Tæppe: Fortæppet på Det kgl. Teater med dets putti. · *l.28* lide: stole. · *l.33* Studenstrup i Sækken: 5.akt, 9.sc.

s.240 · *l.9* Ulfeldts Plads (den nuværende Graabrødretorv): Efter Corfitz Ulfeldts dødsdom (1663) blev hans gård i Løvstræde nedrevet. På dens plads indrettedes Gråbrødretorv, hvor skamstøtten stod indtil 1841. · *l.21* "Magnetismen i Barberstuen" 1821: se s.301f. · *l.33* "Den Hæderskrands .. Heltens Grav": Jf. K til s.234 l.5.

s.241 · *l.4* Absalon: (1128-1201) omtales i *Valdemar Seier*. · *l.4* Valdemarerne: Valdemar I, den Store (1131-1182), Knud VI (1163-1202) og Valdemar II, Sejr (1170-1241) omtales eller optræder i *Valdemar Seier*. · *l.4* Niels Ebbesen: († 1340) optræder i *Prinds Otto af Danmark*. · *l.5* Tordenskjold: se K til s.113 l.10. · *l.5* Juul: se K til s.113 l.12. · *l.6* Frihedsstøtten: blev opført og indviet 1796. · *l.6* de to Kongebilleder tilhest: Salys rytterstatue af Frederik V foran Amalienborg, og brdr. l'Amoureux's rytterstatue af Christian V på Kgs. Nytorv. · *l.13* Tømmerhandel: Nr. 9 udenfor Vesterport (Kbh.s Veiviser 1803). · *l.13* Bryggeri: Ulfeldsplads 123. · *l.22* fornemmelig: især da. · *l.36* Epictet: se K til s.242 l.3.

s.242 · *l.1* Stoicisme: Ingemann forklarer indholdet af den filosofiske retning s.244 l.2ff. · *l.3* Cicero: den romerske statsmand og forfatter Marcus Tullius Cicero (106-43 f.v.t.). · *l.3* Seneca: den romerske filosof og forfatter Lucius Annæus Seneca (ca.4 f.v.t.-65 e.v.t.). · *l.3* Epictet: den græsk-romerske filosof Epiktet(os) (ca.55-ca.138 e.v.t.). · *l.5* Horats: den romerske digter Quintus Horatius Flaccus (65-8 f.v.t.). · *l.5* Vestelommebog: Oprindelsen til dette optegnelsehæfte kan gerne søges i Skoleforordningen af 1775, hvor det nævnes i § 38 e): "At vælge visse Stykker af Cicero, Terentius, Horatius, Virgilius, Qvinctilianus, og deraf lade de Unge udsøge de smukkeste og stærkeste Steder, samt anføre Aarsagerne til deres Valg. En Prøve af alt dette indføres, dog urettet, i deres Prøve-Stiile-Bog" (Schous *Forordninger* 1766-1775. V. Deel, s.313).

s.243 · *l.3* smagt paa .. Kundskabstræet: 1 Mos. 2,17. · *l.5* ufornærket: ubemærket. · *l.14* Maxime- : grundsætning, princip; naturlig (l.32) magi: indsigt i naturvidenskaberne og udnyttelse heraf til at frembringe virkninger, der synes overnaturlige. Skolebøgernes maksimer gav nu Ingemann samme vejledning.

s.244 · *l.15* Mandhaftighed: det at være mandig (som er i besiddelse af en (voksen) mands (legemlige eller åndelige) egenskaber. · *l.21-28*: *Carminum Liber* III, 29, 41-48. De latinske Horats-citater bringes i det følgende i Jacob Badens danske oversættelse fra 1792-93 (Q. Horatius Flaccus' samtlige Værker. Af det Latinske oversatte og med en oplysende Commentar forsynede

ved M. Jacob Baden. I-II.) Badens oversættelse: "Den er Herre over sig selv og lever fornøiet, som hver Dag kan sige: jeg har levet: i Morgen, Alfader, kan du lade din Himmel overtrække med sorte Skyer, eller din blide Sol skinne. – Han skal jo dog ikke kunne tilintetgjøre hvad som er skeet, eller forandre og omgiøre, hvad den flygtige Time engang har ført afsted med sig".

s.245 · l.2 gjøre Afkald paa: give afkald på. · l.17-24: *Carminum Liber* III, 29, 49-56. I Jacob Badens oversættelse: "Lykken, som finder en grum Lyst i at have Mennesket bestandig til Giæk, forflytter den usikre Hæder, nu mig, nu en anden gunstig. Jeg priser den, om den bliver; men klapper den med Vingerne, giver jeg den sine Gaver tilbage og indsvøber mig i min egen Dyd og opsøger den ærlige, men slet udstyrede Fattigdom", jf. Ingemanns egen gengivelse s.244 l.18-245 l.5. · l.25-27: *Carminum Liber* III, 16, 42-44. I Badens oversættelse: "De, som attraae meget, fattes meget. Lyksalig den, som Forsynet med sparsom Haand gav det, som er Nok"; oversat af Ingemann s.245 l.10-12: "At stor .. nok". · l.28: *Epistolae* I, 2, 46. I Badens oversættelse: "den, der har faaet til Nødtorft, ønske intet videre"; oversat af Ingemann s.245 l.13-14: "At .. videre". · l.29-31: *Epistolae* I, 2, 47-49. I Jacob Badens oversættelse: "Ikke Huus og Jord, ikke Dynger af Penge og Guld, befriede den syge Eieres Legeme fra Febre, ikke hans Sind fra Bekymringer", gengivet frit af Ingemann s.245 l.14-15: "at legemlig .. Rigdomme". · l.32: *Epistolae* I, 7, 44. I Badens oversættelse: "Smaa Ting skikke sig for smaa Folk"; jf. Ingemanns oversættelse s.245 l.15-16: "at smaa .. Smaafolk".

s.246 · l.10 tarvelige: beskedne. · l.11: Vessel: Ingemann husker forkert, thi citatet er af Jens Baggesen: "Han stirred atter paa dem hen,/ Og Rapse-Nykken kom igien;/ Naturam furca pellas ex,/ Hun kommer dog igien, den Hex!" *Kallundborgs Krønike*, 1786, jf. *Poetiske Skrifter*. Kbh. 1889, I, s.173. · l.12: *Epistolae* I, 10, 24. I Badens oversættelse: "Hvor haanlig du end støder Naturen fra dig". · l.22-23: *Epistolae* I, 17, 9-10. I Badens oversættelse: "Thi hverken have de Rige ene forpagtet Fornøielser, ei heller levede den ilde, som fødtes og døde ubemærket"; oversat af Ingemann s.245 l.16 – s.246 l.2: "at Glæden .. ubemærket". · l.24-25: *Epistolae* I, 10, 32-33. I Badens oversættelse: "flye store Ting; du kan under et fattigt Tag leve lykkeligere end Konger og Kongers Venner"; i Ingemanns oversættelse s.246 l.5-8: "at undflye .. opleve".

s.247 · l.4 anpriste: anbefalede. · l.10 adaare: ad åre. · l.17-20: *Carminum Liber* II, 16, 17-20. I Badens oversættelse: "Hvi sætte vi os drabeligen et langt Maal i en kort Levetid? Hvi skifte vi Lande, som hedes af en anden Sol? Man kan skye fra sit Fødeland; men kan man skye fra sig selv?"; i

Ingemanns gengivelse s.246 l.20 – 21: "Livets Korthed .. Tanker". · *l.21-24: Carminum Liber II*, 16, 25-28. I Badens oversættelse: "Lad os glæde os ved det vi have og ikke bekymre os om det Tilkommende, men forsøde Livets Bitterheder ved en viis Munterhed. Intet er fra alle Sider fuldkomment"; i Ingemanns gengivelse s.247 l.4-8: "det glade .. fuldkommen". · *l.25-28: Epistolae I*, 11, 22-25. I Badens oversættelse: "Tag du med taknemmelig Haand imod hver en glad Time Forsynet under dig, og opsæt ikke Livets Glæder til Aare, at du kan sige, du har levet med Fornøielse paa hvad Sted i Verden du har været"; i Ingemanns gengivelse s.247 l.8-11: "Man skulde .. fornøiet".

s.248 · *l.4* de Vises Sten: den højeste visdom. · *l.12* lafontainiske Romaner: se K til s.149 l.11. · *l.15* sprængte: ødelagde. · *l.18-19: Carminum Liber II*, 10, 21-22. I Badens oversættelse: "I tynde Kaar viis dig modig og kjæk", af Ingemann gengivet s.248 l.15: "skulde være .. kjæk". · *l.20: Carminum Liber II*, 10, 17-18. I Badens oversættelse: "Ikke, fordi det nu er ilde fat, skal det være saaledes siden". Ingemanns gengivelse s.248 l.16: "og trøste .. Fremtid". · *l.29* Magus: se K til s.122 l.5.

s.249 · *l.1* anpriste: se K til s.247 l.4. · *l.2* probat: virkningsfuld. · *l.18* Skrantning: svæklng. · *l.20: Epistolae I*, 2, 56. Baden: "Den Gierrige trænger altid", jf. Ingemanns gengivelse s.249 l.7f. · *l.21: Epistolae I*, 2, 57. Baden: "Den Misundelige magres ved Andres Fedme", jf. Ingemanns gengivelse s.249 l.8f. · *l.22-23: Epistolae I*, 16, 39-40. Baden: "Falsk Ære fornøier dog, ligesom løgnagtig Vanære skrækker. – Hvem uden Daaren, som behøver Læge?"; Ingemanns gengivelse s.249 l.11-12: "at Glæden .. syg Sjæl".

s.250 · *l.8* Jævnvind: sindsligevægt. · *l.17-20: Carminum Liber II*, 3, 1-4. I Badens oversættelse: "Tænk paa at bevare et roeligt Sind i Modgang, og i Medgang ikke at henrives af overmodig Glæde". · *l.21-22: Carminum Liber I*, 24, 19-20. Baden: "... , men lettere gjør Taalmodighed, hvad ikke kan ændres", jf. Ingemanns gengivelse s.250 l.10f. · *l.23-25: Sermonum Liber I*, 1, 1-3. Baden: "... , at ingen lever fornøiet med sine Kaar, hvad enten han har dem af eget Valg, eller af en Slumpelykke, men priser stedse Andres?" · *l.26-27: Sermonum Liber I*, 1, 117-119. Baden: "Deraf kommer det, at man sielden finder nogen, som siger han har levet lykkelig". · *l.28: Epistolae I*, 14, 11. Baden: "den som finder Behag i andres Kaar, hader sine egne", jf. Ingemanns gengivelse s.250 l.13-15. Ingemann har glemt nimirum efter sua.

s.251 · *l.13* "Kobbermur": Jer. 1,18. · *l.14* Brøde: skyld. · *l.20-22: Epistolae I*, 6, 29-31. Baden: "Du vil leve lykkelig? hvo vil ikke det? Nu da! kan Dyden ene forskaffe dette, saa tag Mod til dig og driv Værket med Tilside-

sættelse af Fornøielser". Ingemanns gengivelse s.251 1.6-8: "Vil du .. bommelom!". · *l.23-24: Epistolae* I, 1, 41-42. Baden: "Dyd er at skye Last, og første Skridt til Viisdom, at være frie for Daarskab"; Ingemanns gengivelse s.251 1.9-10: "Dyd .. Daarskab". · *l.25-26: Epistolae* I, 1, 60-61. Baden: "... intet vide med sig selv, ingen Brøde have at blegne over"; Ingemanns oversættelse er anført s.251 1.14-15: "ved Intet .. over". · *l.28* Vomitiv: brækmiddel.

s.252 · *l.20: Epistolae* I, 16, 52. Baden: "Den Gode hader Synd af Kierlighed til Dyd"; Ingemanns gengivelse s.252 1.1: "Man .. Dyden". · *l.21: Epistolae* I, 16, 20. Baden: "... eller holder nogen anden lyksalig end den Vise og Gode"; Ingemanns gengivelse s.252 1.1-2: "og ikke .. Gode". · *l.22: Epistolae* I, 2, 55. Baden: "Foragt Vellyster: Vellyst kjøbt med Smerte er skadelig"; Ingemanns oversættelse s.252 1.7-8: "Foragt .. skader". · *l.23-24: Sermonum Liber* I, 1, 106-107. Baden: "Der er Maade i alt: alting har visse Grændser, uden og inden for hvilke det Rette ikke kan bestaae"; Ingemanns gengivelse s.252 1.8-10: "der var .. Rette". · *l.25: Sermonum Liber* I, 2, 24. Baden: "Narre skye een Feil og løbe i den modsatte"; Ingemanns gengivelse s.252 1.10-11: "for at .. Feil".

s.253 · *l.2* Viisdomssprog: sentens, der rummer en visdom. · *l.15* Cain: 1 Mos. 4.1f. · *l.20: Epistolae* I, 2, 62. Baden: "Vrede er et kort Raserie". Ingemanns oversættelse s.253 1.3. · *l.21-22: Epistolae* I, 2, 63-64. Baden: "Styr Sindet, som vil byde, naar det ikke lyder; tving det med Bidsel, tving det med Lænke"; Ingemanns oversættelse s.253 1.4-6: "beherke .. Lænker!". · *l.23-24: Epistolae* I, 2, 59-60. Baden: "Den, som ikke styrer sin Vrede, skal ønske ugiort, hvad Forbittrelse og Lune skynder ham til"; Ingemanns oversættelse s.253 1.6-7: "den, som .. tilraadede". · *l.34* Manddraber: 1.Joh. 3,15.

s.254 · *l.19* Balles Lærebog: se s.215. · *l.21* Campes Ledetraad: se s.215. · *l.21* en lille saakaldet Theologie: se s.215. · *l.27-29: Epistolae* I, 2, 37-39. Baden: "Hvi iler du at faae ud af Øiet hvad der smerter det: naar noget nager dit Sind, opsætter du Helbredelsestiden til ad Aare!"; Ingemanns oversættelse s.254 1.11-13: "thi hvorfor .. ad Aare!".

s.255 · *l.10* billigt: rimeligt. · *l.13* bekjendt Vise: J.H. Wessel *Brodne Potter i alle Lande*. str.14 (1783). · *l.20-21: Sermonum Liber* I, 3, 73-74. Baden: "Den, som forlanger, at hans Ven ikke maae forarges over hans Knuder, den maae bære over med sin Vens Vorter"; Ingemanns oversættelse s.255 1.10-12: "den .. Vorter!". · *l.22-23: Sermonum Liber* I, 3, 43-44. Baden: "Og som en Fader ikke ækles ved en Søns, saa bør vi heller ikke ved en Vens Lyde"; Ingemanns gengivelse s.255 1.13-14: "Skulde .. derfor". · *l.24: Sermonum Liber* I, 3, 54. Baden: "see dette, .. stifter Venskaber og

holder dem vedlige"; Ingemanns gengivelse s.255 l.15: "det .. Venner". · l.25: *Sermonum Liber I*, 3, 75. Baden: "det er billigt, at den, som kræver Overbærelse for egne Feil, maae giøre andre samme Skiel"; Ingemanns gengivelse s.255 l.16: "Fordringen .. gjensidig".

s.256 · l.7 (+ l.30) Skriftstedet om Skjæven og Bjælken: Matt. 7,3. · l.8 at handle mod sin Broder .. os: Matt. 22,39. · l.9 sin Confirmationsdag: 08.04.1804. · l.12 Præsten: residerende kapellan Ved Sct. Michaels kirke Rasmus Kierulff har i kirkebogen underskrevet konfirmandholdet (19 drenge og 20 piger) (jf. K.E. Bugge in *Uddannelseshistorie*. 1991, s.32). · l.13 Jomfru: Valborg Ernst, jf. Rønning s.75. · l.15 Vandel: levevis.

s.257 · l.4 Communionens: altergangens.

s.258 · l.12 vælige: fyrige.

s.259 · l.12 skuffende: livagtig. · l.16 Byens .. Ildebrand: 22.09.1804.

s.260 · l.18 gravitetiske: i høj grad værdige. · l.21 Han døde .. 1802: Johan Gottschalk døde 04.09.1802. · l.21 fem Aar før sin Død: I *Berlingske Tidende* 1797, nr.100 (15.12.) læses: "At det har behaget det alting bestyrende Forsyn, den 8 hujus at bortkalde min her i Livet elskede Mand, Magister Johan Gottschalch, Conrector ved Slagelse latinske Skole, efter 25 Aars Lære-Embede, og inderlig elsket af sine Disciple, skulde jeg ikke undlade herved at bekendtgjøre fraværende Slægt og Venner, frabedende mig al Condolence. Slagelse, den 13de December 1797. Cille sal. Gottschalchs." · l.22 dødelige Afgang: bortgang, død. · l.23 anmeldt: bekendtgjort.

s.261 · l.2 Condolence: (tegn på) medfølelse. · l.8 Jens Møller: Jens Møller (1779-1833) gik i Slagelse skole 1790-97, tog teologisk attestats 1800, fik i 1801 accessit for besvarelsen af universitetets prisopgave (om den nordiske mytologis brugbarhed i poesi) i konkurrence med Oehlenschläger og Stoud-Platou, vandt i 1802 guldmedalje for besvarelsen af den æstetiske prisopgave, underviste siden sept. 1802 som adjunkt ved Slagelse skole og var konrektor efter Gotschalchs død. Vandt i 1806 Videnskabernes selskabs guldmedalje for besvarelsen af den historiske opgave (om den pragmatiske histories væsen, rette brug og misbrug). Professor i teologi 1808, dr. theol. 1813. – Han underviste Ingemann i religion, historie og geografi, dansk, hebraisk, tysk og fransk (Jens Møller, in *Kirkehistoriske Samlinger* IV rk. 4. bd, s.260). Om sin æstetiske opfattelse skriver han i sin levnedberetning: "I Æsthetiken havde jeg allerede i Slagelse maattet give Brødrene Aug. Wilhelm og Frederik Schlegel Ret næsten i Alt, naar de beklæmpede den gamle Skole, der af Rahbek var bleven mig anbefalet som Smagens Norm. Læsningen af Shakespeare aabnede for mit forundrede Blik nye Verdener, hvorom hverken Homer eller de græske Tragikere eller Wieland eller Schiller havde givet mig en Idee. Han staaer endnu for mig som Digterkongen, et Hoved

høiere end alt Folket. End ikke for Goethe gjør jeg en Undtagelse; .." (l.c. s.271). · *l.10* Th: Chr: E: Vithusen: T.C.E. Vithusen (1774-1822) ansat 1802 som adjunkt og vicarius rectoris ved Slagelse skole, 1813 rektor for skolen. – Han underviste Ingemann i græsk og latin (l.c. s.260) · *l.11* Nyere Sprog: fransk og tysk indførtes i mesterlektionen 1805. Ingemann gik til studentereksamen efter den nye ordning, men vel også på grund af den begrænsede undervisning fik han tg i begge fag. · *l.15* Snitker: se s.196. · *l.22* reformerede: undervisnings- og eksamensbestemmelserne ændredes i 1805. · *l.23* affærdiget: blevet færdig med.

s.262 · *l.11* Olivarius: ej dimitteret; ingen elev er anført i Slagelse Latinskoles (mangelfulde) Discipelbog med dette navn. · *l.16* Esaias Fleischer: se K til s.193 l.10. · *l.21* "en bedre Stil kan jeg ikke selv skrive": Jens Møller skriver i sin nekrolog om Wøldikes undervisning i skriftlig latin: "Paa den latinske Stil anvendte han overordentlig megen Flid; men saasom han selv var samvittighedsfuld i Brugen af latinske Talemaader, saa bibragte han ogsaa sine Disciple en vis Ængstlighed i at vælge Ord og Vendinger, der dog hos de bedre havde den gode Virkning, at de læste de latinske Skribenter med meer Opmærksomhed, og hos de slettere i det mindste ikke skadede" (*Universitets- og Skole-Annaler* 1811. s. 275). I sin levnedsbetretning, forfattet i 1828, skriver Møller: "[Wøldike] elskede den vanskeligere, ved hyppige participialske Constructioner langsomt og tungt fremskridende latinske Stil" (*Kirkehistoriske Samlinger* IV.rk. 4.bd. Kbh. 1895-97, s.250).

s.263 · *l.9* politiske Kandestøber: *Den politiske Kandestøber* (1723). · *l.21* Stylist: skribent med en særpræget, god, tiltalende stil. · *l.23* her slutter Ingemanns udarbejdede manuskript, men som en afslutning bragte Galskjøt dele af nedenauførte stykke af et udateret udkast, som er indlagt i manuskriptet (både skrift og papirkvalitet adskiller sig fra såvel *Tilbageblik* som *Levnetsbog*, men Ingemann kan gerne have haft adskillige kladdebøger, som enten er kasseret af ham selv, hans hustru eller andre):

"len med store Lovtaler – see her er atter en mesterlig Floskel – hvilken stor Digter har først sagt det – Atter Taushed – ræk ud! En svær Nævling belønnede den mesterlige Floskel – og hør nu vrimler her af smukke classiske Steder – de læstes op med Berømmelse – og et Ræk ud, *Olivarius!* – og et Haandtag fulgte efter hvert godt Sted – See saa! sluttede han Det var de smukkeste og mest classiske Steder. "Havde Han selv gjort den Stil *Olivarius*, kunde Han gjerne blive Professor – nu er og bliver Han et Fæ". Denne Comedie var til stor Moro for Alle, undtagen den ulykkelige *Olivarius*, men Ingen turde dog lee høit, medens Enhver fortrak Munden og søgte at sætte ligesaa alvorligt et Ansigt op som den rolige uforanderlige "Mand". Det var første og sidste Gang Nogen bragte ham en classisk Stil af samme Fabrik.

Da han havde gennemseet min latinske Examenstil til min Opflyttelse i Mesterlectien, blev jeg kaldt op til ham. Til min store Skræk viste han mig to Bommerter i Stilen og spurgte – "Skammer I Jer ikke? hæ hvordan er det med Jer? hvorledes vil det gaae Jer imorgen?" – Det var mundtlig Examen jeg skulde op til næste Dag, og jeg skulde første Gang examine[re]s af "Manden" selv i Religion – Jeg forlod ham med stor Angst og Bæven, men var næste Dag dog saa heldig at tilfredsstille ham ved at kunne Bogen []: Galthens kompendium, jf.s.215], han examiner[e]de mig i, udenad paa mine Fingre. Siden talte han altid venligt til mig. Da jeg blev Student, besøgte jeg ham nogle Gange og sad da som hans kjære unge Ven paa en Stol med Ryg ved hans Seng. Efter hans Død fik jeg at vide, at han netop i sine sidste Dage havde underholdt sig med at læse min første Samling af lyriske Digte og Eventyret Parizade. Det har tidt glædet mig at tænke paa den Gamles Deeltagelse for disse mine første aandelige Livsyttringer, medens han selv stod de Forklaredes Verden saa nær."

s.264 · l.1 [II,38 r°]: tilføjet af udgiver. · l.4 [II,39 r°]: tilføjet af udgiver.
 · l.5 Cæsar, Brutus og Cassius: allusionen til de romerske statsmænd og deres intriger har det ikke været muligt at verificere. · l.6 Don Carlos .. Kjærlighed: se s.231 l.26-32. · l.6 Lille Peter: C.H. Spiess *Das Petermännchen I-II*. Prag 1791-92, oversat til dansk af J.C. Hedegaard i 1796 med titlen *Den lille Peter*. · l.7 Smollets Romaner: J.C. Tode oversatte flere af Smollets bøger: *Peregrine Pickles Tildragelser 1787-95*, *Ridderen Sir Launcelot Greaves og hans Venners, Søemandens og Advokatens Tildragelser 1790*, *Humphry Clinckers Reise 1796-98* og *Roderik Random 1802-03*. · l.7 Cavalcaden: lystridet, "toget"; optoget af ryttere. · l.7 Krebshuset: kro ved Tuelsø (Sorø), jf. Rønning s.79. · l.7 Russen: personen, der skal optages ved universitetet; jf. s.273 l.6.

s.267 · l.6 Benjamin: patriarken Jacobs yngste søn; den yngste i en søskendeflok. · l.6 patriarkalske: se K til 186 l.11. · l.7 Decennium: tiår. · l.11 "Frugtbare Korn-Sletter .. jeg kjendte": Ingemann har flyttet disse linjer fra l.2, som lød: " .. Falster, hvis frugtbare .. "

s.268 · l.1 Dissonantser: mislyde. · l.4 Marseillanerhymnen: se K til s.91 l.7. · l.7 min ældste Broder, se s.25f. · l.8 disputerede: se K til s.64 l.12. · l.8 Natur-Religion: se K til s.92 l.6. · l.9 orthodoxe: se K til s.96 l.11. · l.11 Disputer: skarpe meningsudvekslinger. · l.18 "Høstgildet" og "Peders Bryllup": se s.19 og s.92f. · l.22 loyale: kongetro.

s.269 · l.1 ædle Søns Bestræbelser: Ingemann tænker vel her først og fremmest på bondereformerne: bøndernes retslige ligestilling og stavnsbåndets ophævelse. · l.6 Pietistisk: se K til s.94 l.13. · l.8 lydelig: som kan høres, hørlig. · l.11 Sæder: skikke. · l.13 Præstegaarden: Herefter har Inge-

mann på et tidspunkt villet indsætte tillæg 18 "Dersom det kun er sygelige Børn ..", jf. s.270 l.2. · *l.14* Privat-Undervisning: jf. K til s.201 l.2. · *l.22* figurlig: overført. · *l.26* modificere: omdanne.

s.270 · *l.1* Synsmaader: Ingemann har overstreget, at tillæg 18 her skulle indsættes. I stedet følger det omarbejdede afsnit (med den samme indledende sætning) fra B, hvortil kladder mangler. Afsnittet strækker sig fra l.2 til l.24. · *l.2* sygelige Børn: se K til s.57 l.3. · *l.4* Hospitalslemmer: person, der får ophold og pleje på et hospital. · *l.15* en to Aar ældre Broder: se s.28. · *l.18* Skuffelse: se K til s.46 l.13. · *l.25* Den sidste Dag: Foran afsnittet har Ingemann noteret: (Efter Fol g), jf.s.349 l.9. · *l.27* Patriarcher: se K til s.106 l.5.

s.271 · *l.15* "Efter det saakaldte .. ofte fortrækker": Afsnittet er trykt efter B. · *l.21* Slagelse .. lærde Skole: se s.194ff. · *l.22* Landet: Herefter tilføjet i 1850'erne: "Alt hvad Drengen havde lært indkrænkede sig til hvad Drengen behøvede til Indtrædelsen i .. - *Eutropius'* romerske Historie - .. til Danmarks Historie - *Ros..* .." samt en overskrift: "(Den sidste Sommer i Præstegaarden. Aachen - Krigsrygter .. til England)" · *l.24* Liv: Herefter har Ingemann i B udskudt et afsnit fra A (jf. *Urlevnetsbog* s.350 l.24 - 32). · *l.28* nomadisk-patriarchalske: se K til s.186 l.11.

s.272 · *l.9* Livsperiode: Herefter tilføjet i 1850'erne: "Det Barndomsliv han havde afsluttet gennemglødedes af en Poesie, der endnu var bl.. men ligesom laae drømmende i hans Inderste, men at det .. det Motto, .. begyndte: *Fuglen er Livet*". Med brunt blæk har Ingemann skrevet: "*2^{den}* Bog (Skolelivet 1801-1806)". · *l.14* Spektakler: se K til s.197 l.6. · *l.22* Rosenkilde, se s. 201. · *l.24* Jens Møller, se s.261. · *l.28* med Palmer i Hænderne: Åb. 7.9. · *l.34* Lærer: se K til s.197 l.4. · *l.35* Grüner: se K til s.67 l.25. · *l.35* Chr. Bredahl: se K til s.206 l.8.

s.273 · *l.1* mærkeligste: se K til s.206 l.7. · *l.5* jo: ikke. · *l.6* 1806: Examen artium varede fra 20.10 til 30.10.1806; resultatet blev kundgjort 08.11.1806. Ingemann aflagde Philologisk Prøve 10.04.1807 og Philosophisk Prøve 16.04.1808: begge med resultatet Laud. 02.01.1811 blev han udnævnt til alumnus på Walkendorfs collegium - og på grund af sine første-karakterer - for 5 år. Han besvarede universitetets prisopgave i æstetik for 1811: "I hvad Forhold staae Digte- og Talekunsten til hinanden? hvilke ere deres Grændser, deres Liighed og Forskiellighed, og hvilke Regler har Taleren at iagttage i Henseende til Digternes Brug?". B. Thorlacius, G. Sverdrup og Oehlenschläger tilkendte ham guldmedalje. Deres votum oplæstes ved universitetsfesten 04.02.1812: "... Duo priora hujus disquisitionis capita, qvæ naturam mutuamqve rationem utriusqve artis exponunt, multa habent pulcre, et, (si nonnullam in qvibusdam notionibus fluctuationem, nimiam in

aliis assertis confidentiam demas), recte commodeqve observata, qvæ auctoris ingenium et stilum haud parum commendant. In ultima parte opusculi, qvæ regulas de poeticæ dotis in oratore usu sistit, minus satisfecit commentator, in his qvippe nec sui satis iudicii, nec præcepta idoneis exemplis, ut par erat, illustrans. Verum cum hæcce commentatio auctorem satis peritum et meliora in hoc genere præstitorum videatur promittere, cumqve concertatorem habuerit neminem, præmium ei adjudicandum censemus" (Engelstoft *Universitets- og Skole-Annaler*. Kbh. 1812, s.52). (Oversættelse: "De to første kapitler af denne afhandling, der behandler de to kunstarters natur og indbyrdes forhold, indeholder mange elegante og (hvis man ser bort fra en vis usikkerhed om enkelte begreber og på andre områder en overdreven tiltro til de fremførte påstande) rigtige og nyttige iagttagelser, som i høj grad tjener til anbefaling af forfatterens begavelse og udtryksmåde. I værkets sidste del, der opstiller regler for anvendelsen af digteriske evner hos en taler, er besvarelsen mindre tilfredsstillende, eftersom forfatteren her hverken udviser tilstrækkelig selvstændighed, eller, som det havde været rimeligt, belyser forskrifterne med passende eksempler. Men eftersom afhandlingen synes at give løfte om en forfatter, der er dygtig og som vil kunne præstere bedre arbejder af denne art, og eftersom han ingen konkurrenter har haft, mener vi at prisen bør tildeles ham"). Ida Lindenberg har i *Retorik Studier* nr.2 1978 gjort rede for Ingemanns afhandling s.30-50, men en analyse af Ingemanns forudsætninger på den teoretiske æstetiks område mangler. · *1.18* Narciskjærlighed: selvglæde (som Narcissos'). Narcissos forsmåede Echos elskov, straffedes af Afrodite ved at fortæres af længsel efter sit eget spejlbillede. · *1.20* selvbevidste: bevidste om egen eksistens, egne handlinger. · *1.25* Københavns Bombardement: se K til s.280 l.8. · *1.32* fornemmelig: især da.

s.274 · *1.7* overvættes: overvældende. · *1.15* 4 Hovedtemperamenter: det sangvinske, det flegmatiske, det koleriske og det melankolske, jf. K til s.29 l.2. · *1.17* forherskende: fremherskende, dominerende. · *1.21* elegiske: se K til s.235 l.21. · *1.24* Min Moders og 4 Brødrers Død: se s.13 og s.25-28. · *1.25* Hans Grüner: se K til s.66 l.24.

s.275 · *1.4* Plastik: skulptur. · *1.4* "Sacontala": Kalidasas lyriske drama *Sakuntala* (5.årh.) blev kendt i Europa i 1790'erne; delvis oversat af Fr. Schlegel i 1808. · *1.5* "Tusind og een Nat": J.A. Gallands tillempning af den arabiske verdens eventyrsamling (1704-17) oversattes til dansk i 1757-58. · *1.8* daarlig: som mangler dømmekraft, uklog. · *1.10* souveraine: enevældige. · *1.11* Fantomer: drømmebilleder. · *1.22* Fixstjerne: stjerne, som synes ubevægelig. · *1.22* divergerende: afvigende. · *1.22* Vor divergerende Retning .. mine "sorte Riddere" (+ s.276 l.24-25 (NB .. s.198 .. 201): Jf. S.S. 2.udg.

4.afd.2.bd., s.136-138, hvor Ingemann har foretaget en lang række tekstændringer i 1845.

s.276 · l.6 Opponenten: personer, der fremkommer med kritik. · l.6 Idealisme: åndsretning, der hævder ideerne som det (sande eller eneste) virkelige, i modsætning til realisme og materialisme. · l.7 Supranaturalisme: tro på en guddommelig åbenbaring, der står over fornuften, som religionens kilde, i modsætning til naturalisme og rationalisme. · l.10 Empirikere: videnskabsmænd, der udelukkende arbejder på grundlag af erfaringer. · l.15 Lexikografen: ordbogsforfatteren. · l.15 Christian Molbech: Molbech (1783-1857) kalkulede med Ingemann som medstifter til sit "Dansk Litteraturselskab" i 1814 (Borup *Christian Molbech*. Kbh. 1954, s.247). Han betegnede i brev til R.E. Bruun Ingemann som sin ven i januar 1816 (l.c. s.263). · l.16 Versification: versbygning, måske nedsættende. · l.17 betegnet: vist. · l.32 "Vaar[< Mark]blomster og Hedeurter" 1810: *Vaarblomster og Hedeurter. Metriske og prosaiske Blandinger*. Kbh. 1810.

s.277 · l.1 Sproggrandsker: *Dansk Ordbog* I-II (1833). · l.2 Udgiver .. Sprogmindesmærker: *Den Danske Riimkrønike* (1825), *Henrik Harpestrængs Danske Lægebog* (1826), *Den ældste danske Bibel-Oversættelse* (1828). · l.4 Judicium: dømmekraft. · l.4 Antagonist: modstander. · l.5 Peder Hjorth: (1793-1871). I Rom (1818) forsøgte Ingemann og Hjort at tale ud om Hjorts anmeldelse i *Athene*. Hjort forklarede selv samtalen således: "Han sagde mig, at han troede jeg havde meent det ærligt". Hjort "erklærede, *paa hans Opfordring*, at jeg ikke tiltroede ham noget synderligt Talent til det Tragiske, men at jeg høit ærede hans Tænkemaade, som allevegne ytredes, hvorpaa vi skildtes ad som to, der intet mindre ere end Fiender" (10.12.1818) (Borup *Peder Hjort*. Kbh. 1959, s.60). Ingemann skrev til Carl Luno: "P. Hjorth forligte jeg med med i Rom; vi boede endogsaa sammen til Slutning" (29.09.1819 *Breve* s.131). · l.5 Dialectiker: person, der har evnen til ved argumenter at hævde eller bestride en påstand. · l.7 Renomist: person, der gør sig berømt eller berygtet ved pral. · l.11 H: C: Ørsted: (1777-1851). Naturfilosofien og dens betydning for periodens digtere er afgørende for partierne: Grundtvig havde allerede i 1814 og 1815 bekæmpet Ørsteds opfattelse af naturfilosofien og prist Ingemanns afvisning af Novalis' vildfarelser, *Imod den lille Anklager, det er Prof. H.C. Ørsted, med Beviis for at Schellings Philosophie er uchristelig, ugudeligt og løgnagtigt* (1815). Bogen er et udvidet svar på Ørsteds anmeldelse i *Dansk Litteratur-Tidende* af Grundtvigs *En mærkelig Spaadom* .. (1814). · l.15 "Luftskibet": udkom 1836. Diget er en fortsættelse af Ørsteds polemik mod Ingemann i anledning af *Huldregaverne* (jf. s.309f). · l.19 Ørsted har .. angrebet mig: i *Maanedsskrift for Litteratur*, se s.311.

s.278 · 1.4 "Maanedsskrift for Litt.": tidsskriftet *Maanedsskrift for Litteratur* blev udgivet af et selskab, hvis oprindelige medlemmer var: H.N. Clausen, N. David, L. Engelstoft, J.L. Heiberg, M.H. Hohlenberg, J.W. Hornemann, N. Høyen, J.N. Madvig, N.C. Møhl, F.C. Petersen, J. Reinhardt, J.L.A. Kolderup Rosenvinge, H.C. Schmidten og H.C. Ørsted. Molbech var tilknyttet fra 1829 som anmelder, fra 1830 optaget som medlem. Uenighed i redaktionen førte til flere sammenstød imellem redaktørerne, bl.a. mellem Heiberg og Molbech. · 1.5 "Athene": Chr. Molbech var redaktør af tidsskriftet 1814-17; grundlagt 1813 af R. Nyerup. · 1.7 Grundtvig: Det officielle brud mellem Grundtvig og Molbech fandt sted i anledning af Molbechs anmeldelse af Grundtvigs *Verdenskrønike* (1812) i *Nyeste Skilderie af Kjøbenhavn* nr.17 og 18 (27.02 og 02.03.1813). Først i 1826 opstod en ny tilnærmelse i anledning af Grundtvigs arbejde med *Rimkrøniken*. · 1.8 Sibbern: jf. s.311 l.11. · 1.9 een eneste Gang: med *Huldregaverne*, se s.309f.

s.279 · 1.2 kritiske Aarbøger (+ 1.7 periodiske Skrifter): *Dansk Litteratur Tidende* (1811-1836) og *Athene* (1813-1817) var i 1810'erne dominerende; Baggesen udgav *Danfana* (1816-1817) og Grundtvig *Danne-Virke* (1816-1819). Heibergs *Kjøbenhavns flyvende Post* udkom (med pauser) i årene 1827-1837. Molbech udgav i årene 1827-1829 *Nordisk Tidsskrift for Historie, Litteratur og Konst*, mens *Maanedsskrift for Litteratur* udkom i årene 1829-1838. Oehlsenschläger udsendte sit tidsskrift *Prometheus* 1832-1835. · 1.9 Conversationslexika og fremmede Litteraturs oversigter: Ingemann er ikke optaget i Brockhaus' *Conversations-Lexikon* i udgaven fra 1817, heller ikke i supplementbindet fra 1819, men derimod i udgaven fra 1824 både med en selvstændig artikel og i artiklen *Dänische Sprache und Literatur*. Anført i Kofods *Conversations-Lexicon*, XXIV.bd. s.119-120 (1825). · 1.12 tilkommende: fremtidig. · 1.19 plastisk: skulpturel, rumlig. · 1.27 exalterede: begejstrede, overspændte. · 1.27 min Fætter i Vestindien: se s.124f. · 1.28 Youngs Nattetanker: *The Complaint, or Night Thoughts on Life, Death, and Immortality* (1742-45). Flere af Edward Youngs (1683-1765) skrifter oversattes til dansk; *Nattetanker* oversattes i 1767 af Eman. Balling og på ny af B.J. Lodde i 1783. Young beskrev bl.a sine visioner over de sidste tider og evigheden for i 9. bog at afslutte digtet med en påkaldelse af guddommen, hvad Ingemann oversatte til Aandeverdenen. Ingemanns litterære forudsætninger for poetisk fremstilling af kirkegårde og måneskin skal bl.a. søges i dette værk, såvel som i G. Bürgers *Leonore* (1774) (jf. Sven H. Rossel *Midnight Songs and Churchyard Ballads: The other Ingemann*. Wien 1990). · 1.30 forstoppede: (til)stoppede (løbet i).

s.280 · 1.2 Krigen 1807 .. Bombardement: Englænderne sendte i august

1807 en stor flåde med landgangstropper til Øresund; efter engelsk krav om en dansk-norsk alliance rettet mod Frankrig samt flådens udlevering, sålænge krigen mod Frankrig varede, gav kronprins Frederik ordre til at København skulle forsvares. Englænderne besatte København og bombarderede 02.-05.09.1807 byen. Danmark-Norge kapitulerede 07.09.1807, hvorpå flåden udleveredes; Danmark-Norge indgik nu forbund med Frankrig samtidig med at man tilsluttede sig fastlandsspærringen, hvilket var aldeles ødelæggende for landets økonomi. · 1.8 Tre Nætters Bombe- og Raquet Fyrværkerie: I Fr. Barfods artikel i *Illustreret Tidende* (1860 nr.35), som efter al sandsynlighed bygger på oplysninger fra Ingemann, fortælles det, hvorledes Ingemann den anden nat søgte ly i en kælder i Gl. Strand (hans bedsteførelde havde i mange år boet i Gl. Strand nr. 9), mens han den tredje nat, som så mange andre, søgte ud til Christianshavn. · 1.8 Raquet: til signalering for bomberne. · 1.9 Tempelbuer: Ingemann tænker måske helt konkret på den sønderskudte Frue Kirke. · 1.13 Studenterbolig: På hjørnet af Skidentorvet og Fiolstræde (*Illustreret Tidende* 1860 nr.35). · 1.17 Bretlands: Englands. · 1.19 Krigssange: *Borgen, Krigeren, Den talende Fugl i Digte*. Første Deel. Kbh. 1811, s.90-99, S.S. 2.udg. 4.afd.1.bd. s.27-33. · 1.21 "Najade": fregatten *Najaden* gik tabt 06.07.1812 ved Lyngør ud for Norges kyst. Ingemanns digt *Najaden* samt det hertil hørende *Sørgeqvad ved Søkrigeren Holms Død* (trykt første gang i P. Foersoms *Poetisk Lommebog for 1813* s.193-196) optoges i *Digte*. Anden Udgave. 1817. S.S. 2.udg. 4.afd.1.bd. s.199-202 med Ingemanns historiske kommentar. · 1.22 Ran: jf. K til s.280 1.2.

s.281 · 1.14 Auspiciet: udsigter. · 1.17 Prognostikon: varsel, forudsigelse. · 1.17 "Konstens Grændse": *Digte*. Anden Deel 1812 s.48-51, S.S. 2.udg. 4.afd.1.bd. s.155-156. I brev til L. Dietrichson 29.12.1857 skrev Ingemann lidt udførligere herom: "Jeg kjender saa godt fra min egen Ungdom hine "Kampens og Tvivlens Dage", hvori de forskjellige Røster udenfra snart forekommer os som falske, smigrende Sirenestemmer, snart som truende Dæmonrøster, og i begge Tilfælde vil forvirre Sjælen og hilde den i et Net af Selvbetrægtninger, hvorved den lader Psychevingerne zitre paa et og samme Stade, ligesom en pint Flue i Spindelvæven, medens den frie og freidige Flugt standses. Jeg erindrer saaledes en Ytring af Deres gamle Filosof Treschow om en formentlig Kulmination i mit første lille Eventyrdigt "Parizade". Jeg befriede mig for Nedstemtheden over dette Prognostikon ved det lille Reflexionsdigt: "Kunstens Grænse" (L. Dietrichson *Svundne Tider* II. Kria 1899 s. 295). · 1.18 Modekritiken i den nyere Tid: Heibergs krav til formen, således som kravene udførmedes i hans kritiske artikler i tidsskrifterne *Messenger français du Nord* (1825-1826) og *Kjøbenhavns flyvende Post* (1827-1837). · 1.23 Reflexionspoesien: tanke-

poesien. · 1.23 Læredigtet: her synonym til refleksionspoesien.

s.282 · 1.5 forklaret: overjordisk. · 1.6 den indiske Poesie: Ingemanns interesse for kombinationen af østerlandsk og nordisk poesi stammer fra Fr. Schlegel, der første gang omtalte emnet i tidsskriftet *Europa* (1803), siden i *Über die Sprache und Weisheit der Indier* (1808). · 1.10 solidere: mere materielle. · 1.19 Lungetæring: tuberkulose i lungen. · 1.25 en eneste fortrolig Ven: Carl Luno (1784-1858), se noten i *Breve* s.5-7. K.B. Gjesium i efterskrift til *Tankebreve fra en Afdød* (1995) s.160. Der kan vel også være tænkt på Povl Dons (1783-1843), som Ingemann mødte i 1813 eller 1814, mens han skrev *De sorte Riddere* (Kr. Køster *Til Minde om Povel Dons*, udg. af Ludvig Schrøder. Kbh. 1875, s.44).

s.283 · 1.2 Napoleons .. Kæmpegang .. Keiserthronen: Napoleons militære sejr begyndte i 1796, hvorpå han i november 1799 gjorde sig til førstekonsul, i 1804 satte han kejserkronen på sit hoved. Kr. Arentzen tolker Ridder Rød-skikkelsen i *De sorte Riddere* som Ingemanns angst-fantasi over Napoleon, i overensstemmelse med Grundtvigs opfattelse af kejser Napoleon (Arentzen bd.4, s.263). Ingemann skrev i forordet til S.S.: "Ved den i Folkefantasi overtraadte Skikkelse af den berygtede Eventyrhelt "Ridder Rød", træde de dæmoniske Naturer her i Pagt med den nedværdigede Menneskenatur, og det dæmoniske Princip culminerer gennem ham, i sit Extrem, i et Verdensdespotie, som kun kan opløses af hine høiere befriende Magter, naar de ligeledes have culmineret i menneskelig Udvikling og gaae seirende ud af Kampen for Aanden og den evige Skjønhed i Menneskelivet ..". · 1.6 Bataillemalerie: maleri af en slagmark. · 1.10 vis: sikker. · 1.11 første Bind Digte: udkom august 1811, trykt for egen regning hos Brünnich (jf. H. Ilsøe *Bogtrykkerne i København ca.1600-1800*. Kbh. 1992, s.205). Anmeldt af **Jens Møller** i *Dansk Litteratur-Tidende* nr.34 1811: "Rec. veed .. ikke at nævne nogen dansk Digter, som siden Baggesen har ved sin Debut opvakt saa behagelige Forventninger, som den unge Ingemann" (s.529). · 1.12 Ballader: romancer. · 1.12 "Parizade": Ifølge S.S. digtet i 1810. **Jens Møller** mente, at Ingemann snarere havde "valgt sig Wieland end Ariost eller Tasso til Mønster" (s.538), "løvrigt skylder vor Digter *Wieland* i det høieste kun Maneren, ligesom *Oriente* kun Stoffet. .. [Skulde det end] befindes, at Digteren hist og her havde efterlignet ogsaa Aladdins Digter", ville det ikke skade digtets originalitet (s.539). **Hjørt** vurderede *Parizade* ganske højt: "Den skønne didactiske Betydning, som findes i den største Deel af de østerlandske Digte, aner man ogsaa her, skjøndt Digteren, ved fra Begyndelsen af at forestille sig ethvert Individium som blot allegorisk, uden at have for Øie den i hele Fortællingen symboliserede Idee, har undertrykt noget af det høiere Liv, denne kunde vækket" (*Athene* okt.-hæftet 1815

s.419). **Molbech** satte *Parizade* over *De sorte Riddere*, fordi digtets personer havde "mere af deres menneskelige Natur, end de synderlige hule Skikkelser i de sorte Riddere" (*Dansk Litteratur-Tidende* 1821 s.203); digtet havde "en temmelig let og livelig Gang i Fortællingen, der undertiden endog kan kaldes indtagende naiv .. Phantasien .. er i *Parizade* mere fri og levende, og frembringer saaledes ofte en skøn og reen poetisk Effect" (l.c. s.203). · *l.14* Vehikel: hjælpemiddel. · *l.15* modtagne: I *Dansk Litteratur-Tidende* 1811, nr. 29, s.454 meddeler **Jens Møller**, at han allerede to måneder efter bogens udgivelse har afleveret sin anmeldelse til redaktøren. Anmeldelsen trykkes i nr. 34 s.529-43. Møller ville ikke frakende ham anlæg til sindrig digtning; men det var hans pligt i tide at advare imod ensformighed: "Læseren vil allerede .. have bemærket, at Digteren gjerne, maaske altfor gjerne, personificerer enhver Gjenstand, som han møder i sin Ideekreds; og at han dernæst altfor ofte vælger til sin Prosopopoeie Billedet af en Pige eller Møe. Nu er det vel saa, at Digteren nok tør tiltroe sine Læsere Lyst til at være i smukke Pigers Selskab, men disse maae da, for ei at kjede, være af mindre ætherisk Natur, end de, vi i Allegorierne støde paa" (s.532). Hjorts kritik i 1815-16 var således på Jens Møllers venlige måde foregrebet: allegoriernes ensformighed og Ingemanns æteriske behandling af kønsforholdet. **Hjorts** detaljerede kritik af Ingemanns lyriske digte findes i *Athenes* juli-hæfte 1815, s.91-107. Hjorts generelle indsigelse imod Ingemanns digtning formuleres med ordene: "Det var nemlig ikke altid Ideen, der begejstrede ham til Productionen af disse; meget mere frembragte Reflexionen den *Beslutning* at skrive dem" (s.92). Desuden mangler han oftest "*Genieblik*, d.e. den Kraft, i enkelte Ord eller Billeder, at see og for sine Læsere aabenbare en Mængde af Ideer, en Uendelighed af Billeder til Phantasiers frie Spil" (s.94). Ingemanns elegiske tone viser en følelse af egen svaghed ikke en dyb, gennemgribende sorg over et lidt tab (s.98), hvilket hænger sammen med hans mangel på ungdommelighed samt hans ikke-sanselige kærlighedsopfattelse (s.100): "Hvorledes kan overalt Hr. Ingemann, der saameget endnu bruger de græske mythologiske Former, glemme Chariternes delige Skabning?" (s.101). Kun Ingemanns oder og romancer fandt Hjort værdifulde, fordi de viste digterens frie og rige fantasi (s.107). De rent polemiske anmærkninger til Jens Møllers anm. findes sm.st. s.107-111. · *l.20* det Hjerter og den rige qvindelige Aand: Lucie Mandix (1792-1868). Ingemann lærte hende at kende i 1811, de blev forlovede 15.11.1812, gift i 1822 (jf. Rønning s.104-14). · *l.28* Cameralist: nationaløkonom. · *l.29* Landvæsensret: *Haandbog over den Danske Landvæsens Ret*. I-II. Kbh. 1800. · *l.29* Jacob Mandix: Ingemanns svigerfar (1758-1831); Ingemann skrev hans nekrolog i *Dansk Litteratur-Tidende* 1831, s.421-432, 438-444.

s.284 · 1.3 Minde: se K til s.182 1.1. · 1.6 afdrage mig fra: drage mig bort fra. · 1.8 En svær Kamp med mine nærmeste Frænder: Jf. digtet *Bruden (Digte. Første Deel (1811) s.67-69, S.S. 2.udg. 4.afd.1.bd. s.20-21)*, hvoraf det fremgår, at hans familie ville have, at han skulle studere jura. · 1.13 Genius: skytsånd. · 1.16 den lyriske Kjærlighedsroman: *Varners poetiske Vandringer* digtet 1812. · 1.19 2de Deel af mine Digte og Digtsamlingen "Procne": udkom henholdsvis juli 1812 og juli 1813, begge bøger udkom hos Brünnich. 2. udg. af *Digte* udkom maj 1817. · 1.21 modtagne med .. Bifald: **Jens Møller** anmeldte disse to samlinger i *Dansk Litteratur-Tidende* 1815, nr. 16 s. 241-50: Møller forsøger at karakterisere Ingemanns digtning: den elegiske grundtone, som ikke levner mulighed for den lykkelige kærlighed (s.246). Møller gentager sin advarsel mod Ingemanns anvendelse af allegorien, så at "*den historiske Interesse* [ikke] skulde forsvinde under det hule Echo af hyppige Visdommens Oracler" (s.247). Om den lyriske del af forfatterskabet var Møller ganske uforbeholden: "[Man] vil .. ei finde eet eneste Stykke maadeligt eller hverdags, ei eet, som den berømteste Digter behøvede at skamme sig ved" (s.249). Sammesteds nr. 17 s.257-270: *Digterskibet* sammenlignes med Oehlenschlägers *Digterens Hjem* (1811): "Maaskee havde han læst Øhlenschlägers Digt, da han nedskrev sit; dog opdager man ingensteds Efterlignerens plumpe Haand" (s.258), men kun citerer af digtene, ikke anmelderen, skal vise forskellen. *Gangergriffen* er "et skjønt Side-stykke til Parizade" (s.262), der afsluttes med digterens udråb om "den evige Kjærligheds Land" (s.264). Ingemanns kærlighedsopfattelse udfoldes i *Varners poetiske Vandringer* eller på møllersk "*Varners Lidelser*"; thi saaledes tør man vel kalde dette Digt med Allusion til Werthers Leiden, hvormed det i mere end en Henseende, og især som et fiint tegnet Natstykke af sværmeriske Elskovsscener, fortjener at sammenlignes" (s.264). Lidt kritisk kunne Møller dog være, når Ingemann bebrejdedes, at de elskendes følelser "maatte .. hist og her fremtræde aabenbart, uagtet Forf. har søgt saameget mueligt at undgaae enhver Berørelse med Hverdagslivet; stundom har han vel endog idealiseret dette vel meget paa Sandsynlighedens Bekostning" (s.266). **Hjort** fandt *Gangergriffen* svagere end *Parizade*: "Begivenhedernes Forbindelse er heel triviel, og desuden vilkaarlig, og uden Mangfoldighed eller Formaal, der kan vedligeholde Interessen. Personerne mangle, paa *Selim* nær, Charakter og Individualitet .. Fremstillingen taber sig ofte i analyserende Beskrivelse" (*Athene*, oktober-hæftet 1815 s.421). *Varners pøetiske Vandringer. Et romantisk Digt* fandt Hjort ikke var romantisk, men derimod "romanesk eller romanagtigt" (s.422). Digtet manglede objektivitet; brevene savnede en poetisk behandling: "*Sandhed* have de forsaavidt som de ere naturlige, men *Idealiteten*, der skulde gjøre dem til et skjønt Konstværk, finde vi ingensteds"

(s.424). Også denne artikel afsluttedes med anmærkninger til Jens Møller (s.427-28). **Molbechs** anmeldelse af andenudgaven af *Digte* (1817) i *Dansk Litteratur-Tidende* (1821) former sig som en generel karakteristik af Ingemanns produktion indtil *Julegave*: Følelsen underlægges forstanden, ligesom moral og allegori tynger det lyriske udtryk (s.198-99). Hans digtning savner menneskekundskab, hvorfor karakterskildringerne savner "objektivt Liv og Interesse ved sig selv" (s.201-02). Ingemann havde i de tidligste lyriske digte udtrykt en tankefyldte, som han siden (indtil 1816) ikke havde mestret: Han "besad Kraft til at fatte det Evige og Uendelige i Ideernes Verden, og at præge dets store Tankebilleder i gedigne og malmlfulde Ord", ligesom han i andre tidlige digte "var i Stand til mere at hengive sig til den klare, rene Følelse, og mindre at fordybe sig i Betragtningens Ocean" (s.205). · *l.27* "Mithridat": se s.285f. · *l.27* "Turnus": se s.286. · *l.28* Hacon Jarl: *Hakon Jarl* opførtes første gang på Det kgl. Teater 30.01.1808.

s.285 · *l.1* Schillers Theater: Rahbek oversatte en lang række af Schillers skuespil: *Wilhelm Tell* (1805), *Maria Stuart* (1812), *Johanna d'Arc Orleans Mø* (1813), *Kabale og Kiærlighed* (1815) og *Wallenstein I-II* (1816), men også andre oversatte Schillers skuespil: A.C. Alstrup *Kabale og Kiærlighed* (1805), Joh. Storm Munch *Don Karlos Infant af Spanien* (1812) og Thom. Thortsen *Fiesko eller Sammensværgelsen i Genua* (1814). *Maria Stuart* opførtes som det første Schiller-stykke på Det kgl. Teater 10.04.1817. · *l.1* Shakspeare .. Foersom: Foersom udgav sin oversættelse af Shakespeares *Tragiske Værker* 1807-1816: *Julius Cæsar* og *Hamlet* (1807), *Kong Lear* og *Romeo og Julie* (1811), *Kong Richard den Andens Liv og Død* og *Kong Henrik den Fierde, Første Deel* (1815), *Kong Henrik den Fierde, Anden Deel* og *Kong Henrik den Femte* (1816). · *l.4* Ossian: A.C. Alstrups oversættelse af *Ossians Digte* er fra 1790-91, mens St.St. Blicher udsendte sin mere omfattende oversættelse af Macphersons Ossian-digtning 1807-09. I 1814 udarbejdede Ingemann en lille, nu tabt dissertation til Valkendorfs kollegium *Noget om Ossian og hans sidste Sang* (KU, Valkendorfs kollegium, Inspektors protokoller 1728-1846, RA). · *l.6* Homer: se K til s.214 l.14. · *l.10* Stoicismen: se s. 242f. · *l.10* Epictet: se K til s.242 l.3. · *l.14* Horatz: se s.242f. · *l.14* Seneca: se K til s.242 l.3, jf. K til s.214 l.14. · *l.15* Virgil: se s.214. · *l.16* Euryalus og Nisus: De to unge trojanere optræder i 5. og 9. bog i *Æneiden*. · *l.16* Bogen om Dido: 4. bog i *Æneiden*. · *l.26* "Mitridat": 5-aktstragedien er udarbejdet i 1809, indsendt til teatret 08.03.1810; afvist 02.04.1810 (TA Indkomne breve nr.1004 og Kopibog, RA). Ingemann oplyser hverken i originaludgaven eller i forordet til S.S. om sine kilder til dette skuespil, men han har givetvis benyttet sig af de antikke kilder: Plutarch (*Vita Luculli, Vita L. Sullae, Vita Pompeii*) og Dio Cassius, da disse tekster

lå i forlængelse af hans skoletids læsning, jf. *Turnus*. N. Kofoed anfører Racines *Mithridate* (1673) som forbillede, men Ingemann læste først Racines tragedier i 1814 (jf. N. Kofoed *Den ukendte Ingemann*. Kbh. 1996, s.108f, K. Bøgh, in *Indsigt* nr.3. Kbh.1992 s.8). I forordet til S.S. skrev Ingemann: "Det var Storheden i en verdenshistorisk Character, i Kampen mod det romerske Verdensdespoti, og den tragiske Undergang af den vilkaarlige Herskermagt i Hedenskabet ved dens eget Livs Nemesis, der i Gjenstanden for denne Ungdomsdigtning drog mit Blik mod Orienten. Til Æmnets Valg bidrog maaske den Selvstændighedsfølelse, der med glad Begeistring over min nærmeste dramatiske Forgængers oldnordiske Seiersmark næsten under hele min dramatiske Periode lod mig vende Blikket fra Norden og søge Billederne for mine Fremstillinger i Orienten og Syden" (jan. 1843). **Jens Møller** fandt, at *Mithridat* kun overholdt handlingens enhed, ikke tidens og stedets, hvilket dog kunne forsvares ved Shakespeare (*Dansk Litteratur-Tidende* nr.18 s.273). Af karaktererne var Mithridates, Aurelias og Archlaus's de bedst tegnede: "Mithridat er ganske tegnet efter Naturen, interessantere end vi have fundet ham i nogen fransk Tragoedie" (s.278), og Ingemann har givet Aurelia "Replikker i Munden, som Shakespear selv ei vilde skamme sig ved" (s.280), dog advarer Møller Ingemann mod for hyppig brug af vanvidsscener (s.281). Møller opfordrede til sidst Ingemann til at skrive en nordisk tragedie, hvilket Oehlenschläger ville værdsætte: "Mesteren er det altid kjert at see sine Værker sammenlignede med andre af samme Slags" (s.287). **Hjorts** anmeldelse af Ingemanns dramatiske arbejder i april-hæftet af *Athene* 1816 indledes med et opgør med de ufilosofiske æstetikere i Danmark, hvorefter Hjort kort og klart udvikler sin egen dramaturgi (s.366-383), mens specielt *Mithridat* anmeldtes i juni-hæftet af *Athene*: Hjort fandt "alle Tegn paa den Eensformighed, der karakteriserer Digterens senere Tragoedier, og som kun lidet erstattes ved den Virkning, (Effect) han stræber at give dem, ved Hjælp af alle Theatrets udvortes Midler" (s.546); stykket "mangler indvortes Sammenhæng og Heelhed" (s.547), "den straffende Nemesis vælger ofte kun ubetydelige Midler .. de skulle true med den Fare, som svæver over Forbryderne, men deels ere de i sig selv matte, deels have de ingen Indflydelse paa de Personers Handlinger, som de vise sig for, og deels anbringes de ganske vilkaarligt"(s.548). "Handlingen gaer ikke frem i de enkelte Scener; men kun i enkelte Momenter tager den en nye Retning, eller faaer et nyt Tillæg" (s.550-51), eller må "søges i en udtalt Replik, hvor den oftest tilfældigen anbringes, men meget sjelden er grundet i Charakterernes Hensigt" (s.553). "*Bryllupshøitidelighederne* og de dermed forbundne Scener i tredje Act ere i Planen og for deel i Anlægget fortræffelige, baade dramatiske og theatralske; men Udførelsen er slet" (s.554). Det

"er ganske udramatisk, at de tvende stridende Hovedpersoner ikke ere sig bevidste, hvad det egentligen gielder om. Striden bliver derved *reen momentan* istedetfor at aabenbare sig i de paagieldende Personers Handlinger" (s.556-57). Femte akt var med hensyn til kompositionen den sletteste, Mithridats afskedsord manglede "den ægte Livets Philosophie, som enten trøster eller hæver enhver stor Aand over sin ulykkelige Skiebne" (s.559) ligesom hans scene med Aurelia var en kopi af Hakon Jarls sidste scene med Thora. Ingemann savnede "en begeistrende Idee", "en levende Anskuelse af de historiske Charakterer" samt "Sammenhæng og Motiver" (s.561) (*Athene* bd.VI 1816).

s.286 · *l.1* Betydning: I 1817 tog Ingemann *Mithridat* ud af andenudgaven af *Digte*, idet han agtede "maaskee med nogle Forandringer, engang at udgive [det] særskilt" (s.361), hvilket han aldrig gjorde. Hjort vidste herom allerede i 1816, da han begrundede sin anmeldelses udførlighed netop ved rygtet om, at Ingemann ville omarbejde tragedien for skuepladsen; hvilket han til afslutning advarede Ingemann imod at gøre (*Athene* VI, 547, 566). Optrækt "uden nogen betydelig Forandring" i S.S. 2.udg. 1.afd.1.bd. s.1-122. · *l.4* de aristoteliske Regler: gjaldt overholdelsen af handlingens, stedets og tidens enhed, som det er udfoldet i Aristoteles' poetik. · *l.5* Complimentbrev: Teaterdirektionen ofrede ikke et sådant på Ingemann i 1810; teatrets skrivelse 13.11.1813 i anledning af "Turnus" kan derimod godt kaldes et komplimentbrev. · *l.12* Mit andet dramatiske Studium Turnus: Ingemann har hentet inspiration til tragedien i *Aeneidens* 7.bog (og ifølge Jens Møller også de følgende fem). Ikke optrykt i S.S. – TA indeholder ikke oplysninger om, hvornår Ingemann indsendte stykket, men den 13.11.1813 tilsendtes han en fribillet til det siddende parterre som bevis på teaterdirektionens "uskromtede Agtelse" (TA Kopibog, RA). Ingemann takkede "saavel for det tilsendte Bifaldstegn, som for det Løfte, hvis Opfyldelse jeg haaber af en gunstigere Fremtid: nemlig **Stykkets Opførelse**", samtidig med at han under henvisning til sin "embedsløse Stilling, saavelsom uheldige oekonomiske Omstændigheder" bad om et forskud (TA Indkomne breve nr.1430 19.11.1813). **Jens Møller** fandt, at omsætningen af Vergils fortælling var gjort på en indsigtfuld måde (s.290), ligesom katastrofen havde vundet ved Ingemanns heldige ændringer (s.291) af hovedpersonernes karakterer (s.295f), mens indførelsen af Juturna som skjoldmø var "væsentlig nødvendig for Stykkets Oeconomie" (s.300) (*Dansk Litteratur-Tidende* nr.19 s.289-301) · *l.13* correctere komponeret: Imellem udarbejdelsen af de to første skuespil havde Ingemann i 1812 afleveret en lille dissertation til Valkendorfs kollegium *Bemærkninger over Tragoediens væsenlige Fordringer* (KU, Valkendorfs kollegium. Inspektors protokoller 1728-1846, RA). · *l.19* Moskva: Napoleons felttog mod

Rusland i 1812 kulminerede i september, da han besatte Moskva, der kort tid efter hærgedes af en storbrand antændt af russerne. · *l.20* Armees Undergang: Efter Napoleons forgæves venten på russernes fredstilbud påbegyndte han tilbagetoget fra Rusland i oktober 1812: de svigtende forsyninger, den russiske vinter og russernes kampteknik resulterede i hærens sammenbrud. · *l.20* Napoleons Fald: Efter endnu en række militære nederlag i Spanien og Tyskland frasagde Napoleon sig i april 1814 den franske trone; han fik overladt Elba. I marts 1815 vendte Napoleon tilbage til Frankrig, men efter slaget ved Waterloo (18.06.1815) abdicerede han 22.06.1815. · *l.21* transitoriske: flygtige, forbigående. · *l.24* Tysklands Befrielseskamp: Efter Napoleons nederlag i Rusland 1812 gik Preussen i 1813 ind i krigen mod Frankrig i Tysklands befrielseskrig, hvor slaget ved Leipzig i oktober 1813 beseglede Napoleons skæbne, jf. s.298. · *l.25* Tvedragt: splid.

s.287 · *l.1* en stor romantisk Epopée: *De sorte Riddere*, jf. *l.27f.* Epopé: heltedigt. · *l.1* Ariost: den italienske digter Ludovico Ariosto (1474-1533). Ingemann hjemlånte Ariost *Den rasende Roland* februar 1813. · *l.2* Tasso: den italienske digter Torquato Tasso (1544-1595). Ingemann hjemlånte *Det befriede Jerusalem* i april 1813, jf. K. Bøgh, in *Indsigt* nr.3. Kbh. 1992, s.8. · *l.2* Ottave-Stanze: strofe bestående af otte rimede verslinjer (femfodede jamber). · *l.5* Ariadnetraad: ledetråd. Ariadne, der, ifølge det græske sagn, gav Theseus en tråd, ved hvis hjælp han fandt vej ud af labyrinten på Kreta. · *l.6* Verdensharpe: jf. *De sorte Riddere* IX. Sang, s.382, S.S. 2.udg. 4.afd.3.bd. s.261. · *l.17* Nervefeber: I foråret 1813 var Lucie Mandix syg først af mæslinger, siden fik hun nervefeber i Hyllested; derpå blev Ingemann angrebet af biliøs slimfeber, da de var på vej hjem til København; i Volderslev præstegård boede han i mange uger som rekonvalescent (Gal-skjot, s.90-94). · *l.27* "De sorte Riddere": udkom juni 1814. Stoffet til Viduvelts eventyr i Ungerland hentede Ingemann i Josel Witzelhausens på jiddish skrevne folkebog om Vigoleis, oversat og optrykt i D.E. Wagners *Erzählungen aus dem Heldenalter deutscher Nationen*. Danzig. 1780, kap. XIII, s. 374-509 (jf. Jørgen Olriks indledning til den danske udgave af Vigoleis' *Kong Edvard af England. Danske Folkeboeger*. Kbh. 1921, bd.V, s.XXXIV) (jf. Rahbeks brev fra 1828, *Breve* s.210), mens Sibbern havde fortalt ham sagnet om lysliljen i 9. sang. Videre meddelte han i forordet til S.S.: "Dette Digt maa, efter min Anskuelse, med mere Føie kunne kaldes et symbolsk Eventyr, der, som enhver poetisk Symbolisme, maa beskues frit af den poetiske Aand i hele Billedgrupper og i Ideens Lys, men ikke sønderlemmes af en i lutter Enkeltheder udgaaende reflecterende Forstand. ..[Digtets ide] er .. den høiere Menneskenaturs Befrielsesidee .. Det er den ligesom dæmonisk hildede og forvandlede Menneskenatur, der her i "det brændende

Land" befries ved alle de Kræfter og Magter, hvis forenede Samvirken kun formaar at fremkalde den store Verdensharmonie og tilbagetrænge Overvægten af de infernalske Naturer. .. At Poesien i dens dybeste Retninger og Kjærligheden, saavel i dens høieste aandelige Forklarelse, i den romantiske Tids Aand, som i dens rent menneskelige Skikkelse, ligeledes her maa fremtræde som betydende Magter, ligger simpelt og ligefremt i den antydede Grundidee" (marts, 1845). Hertil **Molbechs** Bemærkninger i *Athene*, juli 1814, s.72-80: "Et poetisk Værk af det Omfang, med saamange Skjønheder og i det Hele med saamegen Correcthed er en Gave, der baade er en Digter af slige Forhaabninger og den Nation, han skriver for, værdig" (s.74). Molbech ankede derimod over, at digtet var allegorisk: "enten bliver Læseren staaende midt i Digtet; thi det ophører at fængsle hans Interesse; eller han læser det uden at fatte dets skjulte Tendents og altsaa uden Deeltagelse; i begge Tilfælde er Digterens Øiemed glippet" (s.75). Molbech nævnte også digtet i sin oversigtsartikel i januar-hæftet af *Athene* 1815: "[Digtet fremgik] nærmest af en mod Siælens Indre, og mod Aandeverdenens Regioner henvendt Phantasie, der i rig allegorisk Klædning, med megen digterisk Pragt, og tillige i et ædelt og reent Sprog, har stræbt at giøre de høieste moralske Ideer romantiske, ved at fremstille dem som poetiske Skabninger i en Verden, der ligesom synes at svæve imellem Himmel og Jord" (s.75). I 1821 (i *Dansk Litteratur-Tidende*) havde Molbech ændret opfattelse: Ingemanns "Mangel paa indviet Kundskab til den menneskelige Natur" gav digtet "en høist upoetisk Charakter". Personerne "forekomme os som aldeles livløse Væsener, og det hele Digt trætter og kjeder, uagtet mangen enkelt Skjønhed, fordi det, allegorisk koldt, hverken tiltaler Hjertet eller sysselsætter Phantasien paa en med dens Natur overeensstemmende Maade. Selv det Underfulde og Overnaturlige maa, naar det skal interessere os og virke paa os, ikke være vor Natur fremmedt; det maa ligesom med usynlige Baand være bundet til det, vi føle og erkjende som virkelig; det maa bydes os som en fri Gave af Phantasien, uden at Forstanden paatager sig at ville mønstre den, og uden at Digteren, i det han vil sætte os i Berøring med det høieste Aandelige, fornægter det *menneskelig Levende* .. Det har overhovedet været en Svaghed hos Ingemann, at han allevegne vil moralisere og undervise" (s.202-03). **Jens Møller** indledte sin anmeldelse med litteraturhistoriske overvejelser, idet han kort anførte, hvorledes det lykkedes måske først Pram med *Stærkodder* (1785) siden Hertz med *Det befriede Israel* (1804) at skrive et alvorligt helledigt. Siden gav Oehlenschläger en prøve af *Nordens Guder* i *Thors Reise til Jothunheim* (1805), mens Bagesens *Parthenais* (1803) og *Thora fra Havs-gaard* (1814-16) hver på deres måde var idylliske epoeer: Først med Ingemann søgtes inspirationen fra syden, Ariost: "ingen af vore Landsmænd have

spundet Allegoriens Traad saa fiin som Hr. I.", der ligesom Pram har taget ræsonnementet til hjælp (s.329). "Visselig er vor Digters Færdighed i at skildre saavel Naturens store Typos, som Menneskets Mikrokosmos stor og beundringsværdig; men Rec. troer dog at have sporet .. hist og her nogen Mangel paa Handling og tilstrækkelig Afvexling i de skildrede Charakterer og Situationer" (s. 329). Møllers hovedanke er, at Ingemann burde have givet sin fantasi endnu friere tøiler samt "indrømmet Lidenskaberne en videre Tumleplads" (s.330) eller "at tilstoppe sig den rige Kilde til Frygt og Medlidenhed, som den jordiske Kjerlighed endog i sin tilladelige Stræben og Nyden, aabner Lidenskabernes Skildrer" (s.331) (*Dansk Litteratur-Tidende* 1815 nr. 21 s.321-334). Møller kunne ønske, at Ingemann havde opholdt sig i de katolske lande, så han havde kunnet skildre "mangfoldigere .. Middelalderens Catholicisme" (s.338). Han afviste, at *De sorte Riddere* skulle være et forsvar for "Obscurantisme og illiberale Ideer" (s.339), idet han anfører strofen "Paa Tænkefrihed raabte Kjødets Slave,/ Oplysning nævntes Tidens nye Aand:", med tilhørende ræsonnementet: "at med Christus kom jo Lyset til Verden; der kan altsaa ingen Strid være imellem Oplysning og Tro, imellem Tænkefrihed og Christendom": hos Ingemann hedder det jo ikke, "at Tidens fordærvelige Aand var Oplysning, men kun at den nævntes saaledes" (s.340). Recensionen afsluttes med prøver på Ingemanns varierede sceneopbygning, varierede fortælleformer samt stilistiske og sproglige variationer (*Dansk Litteratur-Tidende* 1815 nr. 22 s.337-348). **Hjorts** anmeldelse i *Athene* (VI Bd. 1816) lagde hårdt ud ved at hævde, at digtet ikke var romantisk, fordi kærligheden, romantikkens grundide, var forjaget fra alle hjerter (s.159), idet han gentog sin anke mod Ingemanns manglende fantasi og hans uheldige lyst til allegori (s.161), hvilket måske forårsagede, at alle hovedpersoner manglede menneskelig natur (s.162): personernes handlinger er næsten alle vilkårlige, "Aldrig udvikles noget Individuelt, Charakteristisk" (s.163), hvorfor læseren ingen interesse kan få for disse personer, eller med Jean Paul: "Geniet udmærker sig just derved, at det seer Naturen rigere og fuldstændigere .. Alle digteriske Fremstillinger, som een Tid efter den anden beundrer, udmærke sig ved ny sandelig Individualitet og Opfatning" (s.163-64), mens Ingemann ligesom "den regelløse Maler .. maler Aetheren i Aetheren med Aether" (s.163). Ingemanns fejlgreb bestod i, at han lod fortællingen begynde "i et vilkaarligt Tidsrum, Personer fra de forskielligste Tider optræde, som Personificeringer af de forskielligste Epocher i den menneskelige Udviklings Historie, og disse forenes nu ved det ledende Begreb om Digterens (poetisk uheldige) Kjerlighed, der skal føre til den skildrede Tids Frelse. .. Tidens og Rummets endelige Skranker ere Intet for Phantasien: dette er vel den romantiske Poesies Grundsætning;" (s.165). På

de næste 15 sider demonstrerer Hjort så sit programmatisk syn på digtet. Ifølge Hjort er allegoriens "historiske Indklædning", at Thorkild, for at frelse Jorden, måtte forene sig med Seraphine, lutres af kristendommen, dannes ved græsk kunst og smag; også Balsora måtte ofre sin jordiske kærlighed, og Viduvelt ligeledes begejstres til død af kærlighed til den rene mø. Seraphine måtte fristes af Pystrich og udsættes for sanselighedens angreb fra ridder Rød: først da var kampen mod falskhed og onde lyster vundet (s.180-81). Fordi Ingemanns allegori ikke giver plads til læserens fantasi men læseren i stedet styres af digterens erkendelse, kan Hjort ganske enkelt ikke anse digtet for andet end mislykket. Personerne mangler individualitet, selv om Viduvelt, kraften, er den mindst skematisk; Thorkild, der forestiller troen, viser ingen individualitet eller objektivitet, mens Balsora er ren allegori, da hun ikke ejer noget ægte menneskeligt. Da Theobalds, Seraphines og ridder Røds karakterer ikke foretager nogen fri eller karakteristisk handling, kan læseren ikke føle eller fantasere med dem, kun tænke med dem (s.187). Hjort påtalte i 7 punkter mangler ved digtets plan, enten ved svig, ordspil eller vilkårlighed; endelig kritiserede Hjort sammenblandingen af de forskellige tidsaldre, hvilket fejlagtigt betyder, "at selve disse Tiders Begreber i Reflexionen sammenknyttedes, istedetfor at deres Idee skulde lede en, for sig bestaaende, og paa en historisk Grund hvilende, Sammenknytning af Begivenheder, til dens forønskede Opløsning" (s.190) (*Athene*, februar-hæftet 1816, s.158-195 med anmærkninger til Jens Møller s.195-198).

s.288 · 1.1 *Laterna magica*: apparat, ved hvis hjælp et stærkt forstørret lysbillede kan kastes på væggen af et formørket værelse. · 1.6 Kommentatorer: Ingemann citerer frit Molbechs formulering fra anmeldelsen i *Athene*, juli 1814, men ikke hans karakteristik fra 1815. · 1.10 Grundtvig: I *Nyeste Skilderie af Kjøbenhavn* 16.03.1816 *Til Bernhard Ingemann i Anledning af ingenting*, jf. *Grundtvig og Ingemann. Brevvexling*. 1882, s. XX-XXVII samt s. XXVII-XXX. I forordet til S.S. anfører Ingemann Grundtvigs "klart udtalte Beskuelse af "de sorte Ridderer" i hans Forelæsninger over de græske og nordiske Myther" = *Bragesnak om Græske og Nordiske Myther og Oldsagn for Damer og Herrer*, 25 foredrag holdt fra november 1843 til udgangen af januar 1844 (XXI. *Odysseen og Island*): "Hvad de unge Herrer kalder en Feil, eller at Grund-Tanken er halvveis tilsløret, det er da i mine Øine et stort Fortrin, som Digtet har faaet ved den lykkelige Omstændighed, at *Ingemann* er en *Hjerte-Digter* som Faa eller Ingen i *vore* Dage, og fik derfor tidlig Mod til at være det bekiendt, et Mod, han heller aldrig tabde, saa, naar han kun *følge*, der var en *poetisk* dyb og rig *Grund-Tanke* i hans Værk, da brød han sig ikke om, at den faldt enten ham selv eller hans Læsere *dunkel*, og hans Recensenter *ufattelig*; thi

kun derved fik vi et, i sit Slags, mageløst Digt, hvori den *Grund-Tanke* ikke blot kan findes, men *lever* og *gløder*, at den *ægte Skønhed* vel for *Øieblikket* er i et *forhexet* Land, hvor dens *Vanærelse* synes uundgaaelig, men at *Aanden* dog, ved *Hjælp* af *Fortidens* usynlige men dog mægtige *Kæmper*, vil vide at frelse den baade til *Dronning-Liv* hernelen og til en *evig Forklaring*" (Grundtvig *Udvalgte Skrifter*, bd.VIII. 1909, s.723). Grundtvigs *Blik paa Poesiens Historie og Bernhard Severin Ingemann*, skrevet 1822 i Præstø, blev først trykt 1985, udgivet af Flemming Lundgreen-Nielsen: skriftet fremtræder således som levning til Grundtvigs forståelse af Ingemann og verdens(litteratur)historien. · 1.13 Norges Løsrivelse: Ved freden i Kiel januar 1814 blev Norge og Danmark skilt fra hinanden efter mere end 400 års rigsfællesskab. · 1.26 Different: forskel.

s.289 · 1.1 Ukrænkelighed: uforgængelighed. · 1.2 Blanca: Ifølge forordet i S.S. skrevet i løbet af 14 dage. Ingemann indleverede *Blanca* trykt, ligesom det tidligere indsendte *Masaniello*, "men tilbageholder det fra Boghandelen til Direktionens Bestemmelse er taget" (TA Indkomne breve nr.2071 01.01. 1815). Ifølge *Dansk Litteratur-Tidende* udkom stykket i januar 1815; men først 18.03.1815 sendte teaterdirektionen Ingemann entrebillet til friparkettet for bestandig, idet han nu havde fået antaget 3 skuespil (TA Kopibog). Ingemann anførte i forordet til S.S.: "I begge disse Fremstillinger [*Blanca* og *Hyrden af Tolosa*] gaaer Kjærligheden luttret og seirende ud af Kampen, med en større og klarere Bevidsthed, og hæver sig ud over de oprørte Lidenskabers Kampplads, dog paa Ruinerne af den Lyksalighed, som tilhører Endeligheden. . . Stoffets intrigueagtige Natur syntes vel mindre skikket til at behandles i Tragoediens storartede Form, og jeg maa indrømme, at de Momenter i Compositionen, der tildeels kunne berettigede til at betragte dette Drama som et borgerlig tragisk Intriguestykke, ikke tilfredsstillende mig i æsthetisk Henseende; .." (maj, 1843). **Sander** anmeldte stykket i *Adrastea* 1815 nr. 21-22 (27.04.1815): Udover at kritisere Ingemanns anvendelse af skiftende versearter, udtrykte Sander sin tvivl om anvendelsen af spanske og italienske noveller som stof til dramatisk digtning (s.83), fordi hændelser altfor ofte kom den psykologisk betingede handling i forkøbet. Dog fandt han, at "Katastrophen, og den hele femte Act, (hvor kun Alonsos ikke tilstrækkeligen motiverede Umenneskelighed støder os), henhører til det mest Rørende, jeg i lang Tid har læst" (s.84). Anmeldt af **Jens Møller** i *Dansk Litteratur-Tidende* 1815, nr. 25, s.385-398): Tragedien "har en stor, mangfoldig og rask fremskridende Handling, vel tegnede Charakterer og et billedrigt, dog tillige jævnt, poetisk Sprog" (s.386), ligesom han fandt, at "Handlingen vedbliver at udvikle sig raskt med tilbørlig Afveksling og Interesse" (s.389). Ingemanns moderne anvendelse af stedets enhed, roste Møl-

ler, på nær en enkelt scene i 3. akt (s.390). Karaktererne var med undtagelse af Leontios så "vel tegnede og holdte, at han imod dem intet Væsentligt har fundet at erindre" (s.391): at Leontio ofrer sin datter, Blanca, ved at tvinge hende til ægteskab med Alonso, var "uforenelig med en ædel Faders Kjerlighed til en ædel Datter" (s.394), da han bruger midler som "Usanddrthed" eller "Bagvaskelse" for at opnå sit mål (s.394-96). Forsonende lagde Møller til, at anmeldelsen ikke var en endelig dom, men hans tvivl måtte vurderes af digteren og publikum (s.397). **Hjort** fik ikke skrevet den annoncerede anmeldelse af *Blanca* (*Athene* bd.VI, s.547. · 1.3 Novel i Gil Blas: *Le mariage de vengeance* i Le Sage *Histoire de Gil Blas de Santillane*, Liv.IV, Chap.IV. Værket udkom i 3 bind 1715-35. · 1.3 Thomsons Behandling: James Thomson (1700-1748) behandlede det samme emne i *Tancred and Sigismunda* (1745). · 1.3 Sujet: emne. · 1.6 Masaniello: udkom januar 1815. Begge Ingemanns anmeldere gør opmærksom på, at han har brugt A.G. Meissners biografi *Masaniello* (1784) som kilde. Ingemann anfører i forordet til S.S.: "Den Tilsluttelse til Romantikens Grundide, der søger Opløsningen af al Kamp og Dissonants i Endeligheden i en eneste over Endeligheden udgaaende Grundaccord, og den dermed overensstemmende Livsanskuelse, der næsten gaar gennem alle mine Skrifter, er allerede i Compositionen af min Masaniello umiskjendelig. Det var Folkefrihedens Ide, der her fremtraadte i sin Kamp mod Vilkaarligheden og det aristokratiske Despoti, dog med Erkjendelse af Monarkiets lovmæssige Ret, og i den nøieste Forbindelse med hin over Statslivet udgaaende Grundide, som det høiere Menneskelivs evige Betingelse." (forord, januar 1843). *Masaniello* er anmeldt i *Adrastea*, 1. årgang, 1815 af **L.C. Sander** (nr.15-16 (30.03.1815) og nr.18-19 (13.04.1815)): Sanders ordrige form afholdt ham ikke fra at komme med en kritik, der ligner Hjorts senere kritik: "Paa den korte, raske, daadfulde Bane skal han [Ingemann] vise os sin Helt, ikke ved blotte Ord, om de end vare nok saa poetisk skjønne, men ved Handlinger: og til den Ende bør han i ethvert Øieblik, i enhver Stilling kunne identificere sig med sit andet Jeg" (s.58). Sander ønskede en prosabehandling af *Masaniello* samt gjorde opmærksom på, at dramatikerne af den unge skole ikke burde "glemme, at især den dramatiske Idealisering aldrig kan finde Sted uden rigtig Individualisering" (s.60). Masaniello "viser sig alt for lidt som *handlende Helt*"; han skildres "kun som en religiøs, frimodig, og kjæk Fædrelands Befrier; og selv dette .. mere ved Fortællinger, end ved Daad" (s.71). "Kun Katastrophen har saaret mit Hjerter .. Det smerter dog alt for meget, at see en høimodig Character, en stor Mand paa engang synke saa dybt, ja, indtil blodtørstigt Raseri!" (s.73). Ved opførelsen ønskede Sander stykket opført i prosa (s.74). Anmeldt af **Jens Møller** i *Dansk Litteratur-Tidende* 1815. nr. 24, s.369-382:

Anmeldelsen er skrevet i april 1815, da *Masaniello* har haft premiere. "En stor, interessant, kunstigen forviklet og snildt opløst Handling; en passende Mangfoldighed af vel tegnede Charakterer; en poetisk Fylde i Tankernes Conception og Udtryk ere Fuldkommenheder, som neppe Nogen vil savne i *Masaniello*" (s.370). Møller analyserer Masaniellos karakter, påviser hvorledes Ingemann overbevisende fremstiller ham som patriot, mens Masaniellos vanvid "fra det tragiske Standpunkt maa erkjendes som en Straf af Nemesis for hans Letsindighed i at vælge sine Midler, og fra det historiske som en Følge af hans kortsynede Troskyldighed i Omgang med Nidinger som Genuino og Arcos" (s.375), mens Møller nok kunne anmærke det arrangerede i opløsningen, hvor nemesis to gange tager hævn (s.376). Anmeldelsen afsluttes med oplysninger om ændringer i teksten ved opførelsen på teatret (vigtigst er forkortelsen af kirkegårdsscenen i 5. akt og udeladelsen af den åbne grav med skelet) (s.378). **Hjorts** anmeldelse, annonceret i *Athene* VI bd., s.547, udkom aldrig. · *l.12* gjorde overordentlig Lykke paa Scenen: 22.03.1815 bad Ingemann om, at prøverne på *Masaniello* måtte bestemmes til den kommende uge (TA Indkomne breve nr. 2110, RA). *Masaniello* opførtes første gang på Det kgl. Teater den 22. april 1815. Stykket opførtes 11 gange i perioden 1815-19 samt endnu en gang ved skuespillernes sommerforestillinger i 1830 (11.06.1830). *Blanca* havde premiere på Det kgl. Teater den 3. januar 1816, opførtes 6 gange i den første sæson; ialt opført 9 gange i perioden 1816-20. Efter skuespilleren Wilh. Haacks død (18.01.1821) udbad direktionen sig - vel også som udtryk for at stykkerne endnu kunne spilles - Ingemanns forslag til nybesættelse af hans roller (Sorø Akademis bibliotek 25.01.1821, Indkomne Breve nr.364 03.05.1821, TA). Ingemann har i S.S. anført hvorledes der blev ændret i stykkerne ved opførelsen på Det kgl. Teater; *Masaniello* S.S. 2.udg. 1.afd.1.bd. s.270, *Blanca* S.S. 2.udg. 1.afd.2.bd. s.141-142. 26.05.1815 tilsendte Ingemann teatret trykte rollebøger af *Blanca*, hvor han havde "indstreget de Steder, jeg ved Opførelsen ønsker udeladt" (TA Indkomne breve nr. 2145, RA); rollerne blev uddelt 07.06.1815 (TA). Overskous vurdering af Ingemanns to første opførte skuespil hviler på Schwarz' oplysninger og stemmer ganske godt overens med Ingemanns egen vurdering (*Den danske Skueplads*. Kbh.1862, IV, s.377 og 418). · *l.15* Recension .. Jens Møller: i *Dansk Litteratur-Tidende* 1815 nrr. 16,17,18,19,21,22,24 og 25, som er anført ved de enkelte værker. **Rahbek** ville i 1816 ikke omtale *Blanca* i *Tilskueren*, fordi han samtidig var teaterdirektør, men markerede i stedet sin holdning til striden mellem Hjort, Grundtvig og Ingemann (jf K til s.293 l.6). I 1819 hyldede han i *Tilskueren* (nr.1 25.01.1819) Blancas fremstillende (Md. Heger) og prolog-skrivende Ingemann. · *l.22* expectorede mig: udøste mit hjerte, tog bladet fra munden. ·

1.23 Epigrammer: korte digte, der udtrykker en sentens, en vittighed eller bidende spot. · 1.23 enkelte bittere Udgydelser .. min Pult: Hertil regner Ingemann øjensynlig ikke sin henvendelse til Molbech i 1814 i anledning af P. Dons' videregivelse af Ingemanns bemærkninger efter Molbechs anmeldelse af *De sorte Riddere i Athene*, juli 1814 (*Dansk Tidsskrift* 1905, s.792-99). · 1.27 Jean Paul: "und unter der Täucherglocke einer heftigen Idee – sei es eine fixe oder eine leidenschaftliche oder eine wissenschaftliche – stecken wir beschirmt vor dem ganzen äussern Ozean" (*Die unsichtbare Loge* 1793, citeret efter 1826-udgaven, 2.bd. s.172). · 1.31 æstetiske Krig mellem Baggesen og Øhlenschläger: Baggesen opholdt sig på ny i København 1813-20. I *Dannora* begynder Baggesen i 1813 striden mod Oehlenschläger med sin anmeldelse af *Hakon Jarl*, som kritiseres for karaktertegningen. Hans teateranmeldelse i *Danfana* 1816 (om *Ludlams Hule*) satte på ny krigen i gang, hvor Oehlenschläger ikke selv deltog, mens hans sekundanter Hjort, Hauch og A.E. Boye gik til modangreb. Hjorts direkte anklage mod Baggesen for litterær svindel i forbindelse med *Trylleharpen* var vel den alvorligste uoverensstemmelse. Senere på året (1816) føjedes til denne strid uoverensstemmelserne mellem Teaterdirektionen og Oehlenschläger i anledning af censorernes forkastelse af *Freias Alter*, hvorved striden udvidedes til næsten hele parnasset. Baggesen blandede sig også i denne strid, ligesom han siden fulgte Oehlenschlägers rejsebreve fra udenlandsrejsen i 1816-17 op med satiriske indlæg, hvilket resulterede i den såkaldte tylvtestrid i 1818.

s.290 · 1.11 Baggesen .. roste mig som den yngre heldige Medbeiler til Melpomenes Krands: I *Danfana* (Februar-hæftet 1816) indførte Baggesen digtet *Ingemann og Oehlenschläger*: "Hin Schiller, denne Göthe paa vor Scene/ Den første hvid, som Snee, den anden luerød/ Til hvem mon nu vil række Melpomene/ Den Haand, hun Danmarks Klopstock, Evald, bød? || Hun udentvivil vil Ingemann den skiænke/ Før Oehlenschläger Selv at vide faaer./ Hvad hun betroede Publikum i Aar/ (Og mig i Fjor) at hun er alt hans Enke" (også citeret i Bastholms *Litterariske Avertissementer* nr.3 1816; Bastholm opfordredes siden i *Adrastea* til at afholde sig fra æstetiske anliggender, II. årg. nr.136-37 underskrevet K. Fletscher). Ingemann lod *Athene* trykke sit farveldig til Oehlenschläger *Afskeds-Sang til Adam Oehlenschläger ved hans Bortreise* (december-hæftet 1816 s.548-49). · 1.13 Melpomene: tragediens muse. · 1.16 Hjorth: I *Athene* og i formuleringen af de tolv paragraffer til Baggesen. · 1.19 Grundtvig .. nordiske Digte: I *Minerva* (1807, december-hæftet udkom april 1808) kritiserede Grundtvig ud fra sin Eddadorstæelse Oehlenschläger for hans anvendelse af det nordiske stof; i 1809 tilegnede Grundtvig Oehlenschläger sin *Optrin af Kæmpelivets Undergang i Nord* med ordene "[til Nordens] største Skjald/ Til Dig som kvad om Hakon

og Vaulundur", men i *Kort Begreb af Verdenskrøniken* (1812) kritiserer Grundtvig på ny Oehlenschläger for ikke at være kristelig. I *Hroars Saga* (1817) gav Oehlenschläger Grundtvig igen, idet han specielt i 4. og 18. kapitel stikler til Ragnvald, som Falbe-Hansen har påvist det (*Øhlenschlägers nordiske Digting og andre Afhandlinger*. Kbh. 1921, s.43f). · 1.25 tog han .. Genialitet: I tylvtestriden (1818) tog Grundtvig Baggeseens parti, jf. Steen Johansen *Bibliografi over N.F.S. Grundtvigs Skrifter*. Kbh. 1948, bd.1, s.143-44. · 1.29 han .. Dommedagsslag mellem mine Antagonister: *Første Riimbrev. Til Bernhard Ingemann i Danne-Virke* 2.bd. 2.hæfte, udkommet 03.03.1817. I sin overgivne form opfordrede Grundtvig Ingemann til at bære over med kritikernes drengestreger og i stedet betænke, at "Det er vort Jubel-Aar, naar Sandhed vinder".

s.291 · 1.2 Heiberg: *Ny A-B-C-Bog, i en Times Underviisning til Ære, Nytte og Fornøielse for den unge Grundtvig* udkom marts 1817. N.F.S. Grundtvig svarede med *Pegepind til den nye ABC i Kjøbenhavns nyeste Skildrie* 05.-08.04.1817. J.L. Heiberg gensvarede med *Pegepind mod Pegepind* smst. 12.04.1817. N.F.S. Grundtvig indførte sin *Erklæring* smst. 06.05.1817, hvorpå J.L. Heiberg skrev sit forsoningsdigt *Vaaren og Freden* smst. 10.05.1817. K.L. Rahbek omtalte forsoningen i *Tilskueren* (nr.33 16.05.1817), idet han som afslutning aftrykte Ingemanns *Epilog, fremsagt af Mad. Heger efter Forestillingen af Octavia*. (jf. Borup Johan Ludvig Heiberg. Kbh. 1947 bd.1, s.97-100. Anne E. Jensen Rahbek og de danske digtere. Kbh. 1960 s.78-79). · 1.4 Vaudevillens Indfører: J.L. Heibergs første vaudeville *Kong Salomon og Jørgen Hattemager* (1825) indvarslede den nye skuespilgenre i dansk teater. · 1.5 Organ: talsmand. · 1.8 skuffe: narre. · 1.10 bekæmpet Øhlenschläger og siden Hauch: Alvorligst i angrebene på Oehlenschläger som dramatiker, foranlediget af *Væringerne i Miklagard* (*Kjøbenhavns flyvende Post* 1827f), jf. Borup Johan Ludvig Heiberg, bd.2, s.107-112. Hauch blev angrebet af Heiberg i forlængelse heraf, i *Laterna magica-visen* (1830), jf. l.c., s.116-119. · 1.12 "Julespøg og Nytaarsløier": udkom december 1816. Heiberg parodierede Ingemanns *Blanca* og hans publikum (jf. Borup Johan Ludvig Heiberg bd.1, s.90-97). Rahbek kommenterede stridighederne i 1816 med to satirer (jan. 1817) rettet mod især Baggeseen, Hjort og Hauch (*Tilskueren* nr.1 *Prolog, et frit Phantasiespil i den allernyeste Smag, Tilskueren* nr.3 *Heroide. Fra Bogladen til Ladegaarden*, jf. Anne E. Jensen Rahbek og de danske digtere. Kbh. 1960 s.77-78).

s.292 · 1.7 N. Søtoft: (1790-1844). Debuterede med *Romantiske Digte I* (1815); hans dramatiske produktion søgte inspiration hos bl.a. Shakespeare, Calderon og Kotzebue. · 1.11 "Aandernes Maskerade": udkom maj 1816. ·

l.11 Tiecks: se K til s.299 l.13. · *l.16* Himmelsprætsleg: se K til s.204 l. 13. · *l.16* in effigie: billedligt. · *l.18* Kronpretendent: person, der gør krav på, stræber efter kronen. · *l.19* Euripides (+ *l.20* Sophocles): Sammenligningen er for så vidt til Ingemanns fordel, som Euripides (o.485-406 f.Kr.) var fornyeren i forhold til Sofokles (496-406 f.Kr.) · *l.22* høihjertede: højsindet, ædel. · *l.22 C*: Hauch .. sine Vaaben: I fortalen til *Contrasterne* (1816) forsvarede Hauch (1790-1872) Oehlenschläger og angreb Baggesen og Ingemann, jf. Arentzen bd.6, s.104-111.

s.293 · *l.6* "Reinald Underbarnet": udkom december 1815. I sit forord til S.S. oplyste Ingemann, at stoffet var behandlet af Musäus i fortællingen *Die Bücher der Chronika der drei Schwestern* i *Volksmärchen der Deutschen* (1782-86), mens folketraditionen var *Die drei Schwestern* i brdr. Grimms *Kinder- und Hausmärchen*. Berlin. 1812, bd.I s.364-382 (forord, juli 1843). Ingemanns forord fra juli 1843 gengiver næsten ordret afsnittet s.293 l.10-27. Det lyrisk-dramatiske digt hilstes velkommen af Grundtvig i *Heimdall, dansk Nyaarsgave for 1816*, hvor Grundtvig gjorde fælles sag med Ingemann. Jf. hans tilskrift i *Heimdall*, aftrykt i *Grundtvig og Ingemann. Brevveksling*. Kbh. 1882, s.XIX-XX. I *Tilskueren* kommenterede Rahbek striden i anledning af opførelsen af *Blanca*: han vendte sig imod de stridende parter, idet han konkluderede med Grundtvigs ord fra *Heimdall* (*Tilskueren* nr.5, 16.01.1816). Omtalt ganske kort af Bastholm i *Litterariske Avertissementer* nr.5 1816, men herudover ikke i samtidens skrifter.

s.294 · *l.4-7*: digtet af Baggesen, NKS 3825, 4°, er forsynet med følgende anmærkning: "I et Exemplar af "Reinald Underbarnet" som har tilhørt Baggesen findes følgende 4 Linier [citeret s.294] af Læseren Baggesen". Tilsendt Ingemann efter 1828. · *l.9* "Contrasterne": udkom juni 1816. I Fortalen debatterer Hauch naturfilosofiens stilling i forhold til digtningen; Hauch gør sig til talsmand for Ørsteds synspunkter (jf. Arentzen bd.6 s.104-107 og s.110-111). · *l.11* "Hamadryade": Eventyrdramaet "Hamadryaden" udkom januar 1830. · *l.19* *Magia alba*: den hvide magi; kunsten at kunne mane gode ånder.

s.295 · *l.2* Divergentsen: se K til s.275 l.22. · *l.5* de høieste Punkter: Hatting påviser, hvorledes Hauch i hvert fald i 1830'erne havde bevæget sig fra naturfilosofien til en forsigtig kristelig livsforståelse (M. Hatting *Hauch og Ingemann. En Brevveksling*. Kbh. 1933, s.26-30) · *l.17* "Høimessepsalmer": *Høimesse-Psalmer til Kirkeaarets Helligdage* blev afsluttet i april 1825 og udkom i august. Anmeldt af Grundtvig i *Theologisk Maanedsskrift*. Kbh. 1825, 3.bd. s.156-162: *Grundtvigs* andel i Ingemanns arbejde med den danske middelalder fastslog han selv ved indledningsvis at hævde, at salmerne "paa det Nøieste [hang] sammen med Kong Valde-

mar og hans Mænd" (s.156). Han bestemte deres genre som bodssalmen: "netop denne bodfærdige, vemodige, længselsfulde Tone, der med *Davidisk* Inderlighed og Sanddruhed gennemstrømmer disse danske Psalmer, netop den er mig sikker Borgen for, at Herren vil lægge en ny Sang i Danas Mund" (s.158), hvorpå resten af anmeldelsen formede sig som et kraftigt udfald mod *Den evangelisk-christelige Psalmebog* samt Oehlenschläger, fordi han ikke ville kappes med Kingo: "hvor nødig end Kirken vil undvære ham, savner den ham dog aldrig saameget, som han engang vil savne den!" (s.162). Salmesamlingen er Ingemanns første samlede indsats som fornyer af *Den evangelisk-christelige Psalmebog*, jf. Malling VI, s.346-347. · *l.18* Morgensalmer og Cantater: *Morgensalmer til Brug for Eleverne i Sorø Academies Skole*, digtede i oktober 1822, godkendt af universitetsdirektionen med Ove Mallings rettelser (jf. Olrik s.96-121), udkom i Sorø jan. 1823; 2. oplag under titlen *Morgensalmer og Cantater* udkom oktober 1824. **Jens Møller** anmeldte salmerne i *Dansk Litteratur-Tidende* nr.6 1823: "Syv saa opbyggelige, hjertelige og tillige poetiske Morgensalmer er visselig ingen liden Gave" (s.82), mens Møller i resten af anmeldelsen var optaget af at få Ingemann til at digte flere salmer til altergang og helligdage. · *l.18* "Morgensange for Børn": udkom 1837. Omtalt ganske kort i *Berlingske Tidende* 16.06.1837. Asylsagen var siden 1828 et kongeligt anliggende; men oprettelsen af Det københavnske Asylselskab af 1835 var tillige en politisk (liberal) manifestation. Peter Rørdam bad Ingemann skrive sange til asylet: 07.06.1837 bragte Ingemann ham sine morgensange (Karen Stougård Hossy *Morgensange til asylerne*, in *Højskolebladet* 1986, s.629-634). Weyse komponerede musikken til *Morgen- og Aftensange* i 1837 og 1838, jf. Sven Lunn og Erik Reitzel-Nielsen *C.E.F. Weyse Breve*. Kbh. 1964, I, s.108-109, 110-111, II, s. 120-121, 122. · *l.24* "Røsten i Ørkenen": udkom november 1815, ifølge Ingemann "nærmest beslægtet med Middelalderens saakaldte "Mysterier"" (S.S.). Ingemanns forord til S.S. afsluttes: "Den frie Indblanding af hvad der sædvanlig betragtes som eventyrlige Momenter, har jeg i Digtningens formen troet tilstrækkelig berettiget saavel som i Analogien med den bibelske Dæmonologie, og jeg har ikke befrygtet derved at kunne forarge, medens Ideens Alvor og Sandhed saavel som Digtningens hele Tendens maa værne den mod Anke over nogensomhelst letsindig Legen med det Hellige" (juli 1843). Anmeldt positivt af L.C. **Sander** i *Den nordiske Tilskuer*: "Hovedideens Høihed, Planens og Opfindelsens Kjækhed, Udførelsens Sammenhæng, og især den lyriske Deels Herlighed og inderlige Varme" var afgørende for hans kritik af stykket, nr.52, s.409-414 (06.03.1816), omtalt af Bastholm i *Litterariske Avertissementer* nr.5 1816.

s.296 · l.6 "Hyrden af Tolosa": Stykket udkom december 1815, men efter dets trykning forhandlede Ingemann en række ændringer ("med Hensyn paa Dekorationer og Personale") med instruktør Fr. Schwartz. Han havde dog også "udeladt nogle Steder, som maaskee kunde synes at træde Religionen for nær, skjøndt de som blot katholske ikke ere usædvanlige paa vor Skueplads, og kun kan forarge, naar man betragter Konsten og Skuepladsen som vanhellig"; stykket indsendtes 14.02.1816 (TA Indkomne breve nr.2284, RA). Ingemann skriver i forordet i S.S. intet, der går videre end i *Tilbageblik*. Anmeldt i *Bastholms Litterariske Avertissementer* nr.5 1816: Som præst vendte han sig imod at stykket blev opført på et teater i et kristent land: "Vor Fornufts og vor Hiertes Troe maae aldrig gives til et Spil for vores Phantasi". · l.10 Slaget ved Tolosa: fandt sted i 1212. Ingemann anfører sine kilder: "Johannis Marianæ Historiæ de rebus Hispaniæ L[ibro] XI, Cap. XXIV [Toledo 1592]. [Juan de Ferreras: Allgemeine Historie von Spanien [Halle 1754-72] 4ter Band, pag 92-07; [Wilh. Guthrie, Jh. Gray o.a]: Allgemeine Weltgeschichte [Leipzig 1774] 12ter Band, XXVIII Buch pag 112, samt [Jean-Pierre Claris de] Florians Précis historique sur les Maures d'Espagne [Paris. 1791] pag.93;" tilsidst anføres ærkebispem af Toledos Roderici rerum in Hispania gestarum Cronicon Lib. VIII, Cap. 8, 9, 10. (S.S. forord, maj 1843). · l.14 "Julegave": udkom december 1816. Omtalt af **Rahbek** i *Tilskueren* nr. 101 27.12.1816, s.8009-8014 med en meget positiv forståelse af Ingemanns flerstrengede talent, idet han gav prisen til *Fødselsfesten*, fordi Rahbek "fra Begyndelse til Ende, gienkiænder Blancas): den reneste sandeste Kiærligheds og qvindelig Elskeligheds fortryllende Sanger" (s.8014). En notits herom findes i Jens Kragh *Høsts Dagspostens Søndagsblad* nr. 44 1816. Anmeldtes af **Molbech** i marts-hæftet af *Athene* 1817, s.402-408: Molbech fandt ikke, at noget digt i samlingen kunne måle sig med de bedste fra de første digtsamlinger; i de religiøse digte savnede han "Følelsens Begeistring og den vældigt opløftende Høihed" (s.404). De bedste lyriske digte, *Mine Henfarne*, *Den Reisende* og *Til min Fødselsstjerne* vidnede om "Digerens elskværdige Individualitet", om "hans stille, længselsfulde Higen efter en høiere Verden, hvis Ideer og Billeder han vel aner, men uden at deres Gienskin og Afprægninger i det aandelige og sandselige Liv ret klart have viist sig for ham" (s.405). Romancerne havde "en vis mat, prosaisk Tone i Fortællingen, og en Magerhed i Fremstillingen, som tildeels berøver Stoffet dets poetiske Interesse" (s.405), mens eventyret "Krønike om Hr. Helias og Jomfru Beatricia" var "det interessanteste Stykke i Bogen .. godt fortalt, .. men dets Udvikling ikke ret heldig .. Hans Lyst til at bringe den onde Aand i egen Person ind i sine Digte, har han heller ikke her kunnet modstaae; men at giøre ham til en poetisk Figur, er ligesaa lidt lykkedes ham

her, som i "Røsten i Ørkenen" (s.406). *Til Dannebrog* (*Vift stolt paa Codans Bølge!*) var "skrevet med ægte Begeistring og Varme" og Molbech ønskede, at Ingemann oftere ville "hengive sig til en objectiv poetisk Gienstand" (s. 407). Rudolph Bays musik til *Vift stolt paa Codans Bølge* er komponeret 1818 (Jensen s.110) . *l.15* "Hr. Helias og Jomfru Beatricia": Eventyret [i 1816 skrev Ingemann *Krønike om Hr. Helias og Jomfrue Beatricia*] "er grundet paa en Tradition, der findes meddelt i "Samlung etlicher noch nicht gedruckten alten Chronicken von Casper Abeln [Caspar Abel (1676-1763). Braunschweig 1732 Pag. 55 og 56", ifølge Ingemanns forord til S.S. . *l.18* "Løverridderen": udkom juni 1816. Stoffet fandt Ingemann i C.H. Spiess' fortælling *Johanne og Ubaldus* (i *Kleine Erzählungen und Geschichten* 1797), oversat af Jørgen Borch i *Iris og Hebe*. Kbh. 1800, novemberhæftet, s.155-183. I sit forord til S.S. anførte Ingemann s.296 l.20-22, hvorpå han tilføjede: "Den Dom, der saaledes gaar over en Slægt og synes at styrte den Uskyldige med den Skyldige i Undergangen, fremtræder selv gjennem hint Offer, der bliver den guddommelige Retfærdigheds Organ; og hvor Kjærligheden synes udslukt, glimter den endnu dog, med Haab om Forsoning, gjennem den Venskabets deeltagende Genius, der følger den Fredløse i Kampen for den evige Fred" (forord, juli 1843). Ingemann indleverede ikke stykket til teatret tildels på grund af den ikke fuldkomne slutning (smst.). . *l.19* Skjæbnetragoedie: jf. Alf Henriques *Det danske Skæbnedrama*. Kbh. 1936, behandler Ingemanns dramatik, specielt s.16-32, 66-67. . *l.22* Nemesis: se K til s.115 l.16.

s.297 . *l.8* "de Underjordiske": udkom juni 1817. Ingemann skrev i forordet til S.S., at eventyret "er væsenlig grundet paa mundtlig meddelte bornholmske Localsagn, saavelsom paa Middelalderens Traditioner om Elementaraander og de fra Orienten hentede Forestillinger om Feer, samt den hele, i Folkephantasien udviklede Dæmonologi, medens de enkelte tilsyneladende historiske Momenter her ere grebne med en Vilkaarlighed, som jeg ikke i mine historiske Romaner har tilladt mig, og ere alene at betragte som underordnede Vehikler for Eventyrets Fremstilling og Idee" (januar 1845). Aage Rohmann har påpeget, at Jacob Mandix var amtmand over Bornholm 1801-04, hvorfor han kan være en af Ingemanns kilder, jf. H.A. Koefoed: *Bornholmiana*. Odense 1982, s.58. Anmeldtes ikke. . *l.12* Elementaraanders: se K til s.310 l.5. . *l.19* en Udenlandsreise: se Schmidt. Ingemanns rejsedagbog (nr.2) er bevaret (NKS 3062, 4°), men den omfatter kun en del af tiden i Italien, netop den del af rejsen, som Ingemann ikke omtaler ret meget i *Tilbageblik*. . *l.20* ved kongelig Understøttelse: Allerede den 20.10.1817 søgte Ingemann kongen om et rejsestipendium; han blev bevilget 800 rbd. pr. år i to år 13.01.1818, hvilket 27.02.1819 blev forøget med endnu 400 rbd.

(Glarbo *Fonden ad usus publicos*. Kbh. 1902, bd.2, s.257-259, hvor Ingemanns ansøgning er trykt). · *l.22* "Tassos Befrielse": udkom oktober 1819; Ingemann havde et temmeligt udført anlæg til stykket med på sin europæiske rejse, men gjorde det først færdig i Rom (Forord, juli 1843). I forordet til S.S. udfoldede Ingemann sine forestillinger om dette drama i fire akter: "[Det] slutter sig kun forsaavidt til Goethes "Torqvato Tasso", som det, med Hensyn paa Tassos Liv, begynder omtrent hvor Goethes Fremstilling ender. Det ideelle Kunstnerlivs Strid med den conventionelle Verdens Former – saavel som med Partisyege, Nid og alle de Slethedens Dæmoner, der som oftest ville spærre Genien Veien til Erkjendelse og Ære – var det ikke blot min Hensigt at fremstille, men Kunstneraandens Kamp med hvad der hæmmer og fængsler den, saavel i dens egen indre Verdens lettelig opstaaende Disharmoni, som i den ydre Skuffelsernes Verden. Den Befrielse, det var Digtingens Formaal at anskueliggjøre, var saaledes den, der løser den fangne Genius ud over Skuffelsernes og Tomhedens Sphære og, trods alle indre og ydre Hindringer, hævder Ideelivets Realitet, idet den luttrede Kunstnersjæl selv afryster Geniusdyrkelsens blendende Krone og griber det Klenod, der kun med ydmyg Resignation kan fastholdes og hvis Herlighed ikke betegner det fordringsfulde Individ, men den evige Aands Apotheose – den seirende Kjærligheds Transfiguration" (juli, 1843). Ingemann indleverede det ikke til teatret, men han fandt, at det med nogle forkortelser i 1. og 2. handling let måtte kunne have været indrettet til scenisk brug (smst). Jørgen Breitenstein har redegjort for tragediens relationer til Goethes *Tasso Torquato* og andre kilder samt Tassos tematiske forbindelse med Ingemanns øvrige dramatik (*Danske Studier* 1964, s.67-84). Anmeldt af **Rahbek** i *Tilskueren* nr. 76-77 09.11.1819. s.603-612. Han ville ikke sammenligne det med Goethes *Tasso*, men kaldte Ingemanns *Tasso* for et "Sidetykke, der vil og maa vække en fornyet Interesse for hin saa lykkelige, og tillige saa ulykkelige Digtters Aand" (s.611-12). · *l.26* Klenod: klenodie, kostbarhed. · *l.30* tvende tyske Oversættelser: H. Gardthausens oversættelse af *Tassos Befrielse* (indledt af Motte Fouqués *Liedesgruss*) (Leipzig, 1826) fandt Ingemann "særdelles heldig", mens "en anden meget tro .. Oversættelse [var foretaget] af Anton Dietrich" (Gotha 1827) (S.S. forord til *Tasso*), jf. *Danske Studier* 1910 s.141-43. Theodor Hells oversættelse af *Hyrden af Tolosa i Bühne der Ausländer* var "en temmelig tro .. Oversættelse", mens Scholz' oversættelse (Slesvig 1820) var "en lettere, men mindre tro Behandling .. med forandret Act-Inddeling, af Hensyn til Skuepladsen, og en mindre heldig indskudt Udfyldnings-Scene, men med synlig Kjærlighed og Begeistring for Ideen" (S.S. forord til *Hyrden af Tolosa*) · *l.31* en tredie i Manuscript: er ikke identificeret.

s.298 · 1.3 Congresserne i Aachen og Carlsbad .. de dæmagogiske Bevægelser ved Universiteterne: Efter de tyske studenters kamp imod Napoleon sluttede de gamle studentorganisationer i Jena sig sammen til en bred studentbevægelse, Burschenschaft, som var vendt både mod fyrsternes nationalisme og de intellektuelles revolutionære forestillinger. I Wartburg dannedes i 1817 et fællestysk Burschenschaft; det politiske mål var et forenet Tyskland. Fyrstekongressen afholdt i efteråret 1818 i Aachen diskuterede den nationale ånd blandt studenterne, stærkest udtrykt ved Wartburgfesten året før, mens kongressen i Karlsbad i 1819 (bl.a.) forbød Burschenschaft. · 1.4 Constitutioner: forfatninger. · 1.5 Kotzebues Mord: Aug. v. Kotzebue (1761-1819) vendte sig efter Napoleonskrigene imod den tyske studentbevægelse; hans bøger blev brændt ved Wartburgfesten i 1817, hvorpå et medlem af studentforeningen i Jena, Karl Ludwig Sand, skød ham 23.03. 1819. · 1.10 Welcker i Heidelberg: Carl Theodor Welcker (1790-1869). Først ansat ved Kiels universitet, siden i Heidelberg, Bonn og Freiburg. Welcker arbejdede som universitetslærer med statsret; hans politiske engagement begyndte først for alvor efter 1830. Ingemann mødte ham på sin rejse, først i Göttingen, siden i Heidelberg maj 1818 (Schmidt II, s.176, 216f). I en *Tillægsbemærkning* (1845) til *Reiselyren* skrev Ingemann bl.a.: "De statsborgerlige Ideer, der dog siden i det "unge Tydskland" udviklede sig i mange forvildende Retninger, fremtraadte hos ham med en saadan Sandhed, Inderlighed og dyb Tilsluttelse til det historiske Folkeliv og den gjennem hele Middelalderen udviklede religiøse Bevidsthed, at de stode i den skarpeste Contrast til den Aand, der siden vilde bygge et nyt Folkeliv og en ny Frihedens Verden paa de heelt udslettede Ruiner af atten Aarhundreders historiske og aandelige Liv i Europa" (S.S. 2.udg. 4.afd.4.bd. s.68).

s.299 · 1.11 udmærkede Mennesker: Rønning opregner Ingemanns bekendte i Rom s.156f., 163f. · 1.13 Tieck: den tyske digter Ludwig Tieck (1773-1853) er uden tvivl, sammen med Jean Paul, Ingemanns vigtigste inspirationskilde såvel hvad angår eventyrdigtningen som de dramatiske værker. Ingemann mødte ham i Dresden på tilbagerejsen, jf. brev til Luno 29.09.1819, *Breve*, s.131. · 1.16 Adskillige Aar senere: 1828, se K til s.316 l.16. · 1.23 Goethe: (1749-1832), jf. K til s.297 l.22. · 1.28 Hoffmann: E.T.A. Hoffmann (1776-1822). Første bind af Hoffmanns *Fantasiestücke in Callot's Manier* udkom 1814. Den franske grafiker Jacques Callot (1592-1635), hvis bizarre raderinger har været inspiration for Hoffmanns fantastik.

s.300 · 1.1 "Kneipen": Lutters vinkælder i Berlin. · 1.1 Mathison: Friedrich v. Matthison (1761-1831). Ingemann og Fred. Schmidt mødte M. i Stuttgart (09.06.1818) (Schmidt II, 235). I en *Tillægsbemærkning* til *Reiselyren* skrev Ingemann bl.a.: "Matthison hører vel ikke til de Digtere,

som jeg fortrinlig sympathiserer med, idet han mere er Landskabsmaler end Menneskemaler i Poesien. Det personlige Bekjendtskab med den gamle Digter var mig dog ligesaa kjært, som Modtagelsen af ham var venlig. En af hans smukkeste Sange: "Lied aus der Ferne" havde jeg oversat paa Dansk" (S.S. 2.udg. 4.afd.4.bd. s.78). *Sang fra det Fjerne (Efter Matthi-son)* findes kun i *Digte*. Anden Udgave (1817). · *1.2* Rückert: Fr. Rückert (1788-1866). Allerede den første aften i Rom mødte de danske rejsende Rückert (Schmidt II, 382 09.10.1818). · *1.2* Grillparzer: Franz Grillparzer (1791-1872) mødte Ingemann i Wien, jf. brev til Luno 29.09.1819, *Breve* s.131. · *1.3* Undines og Sigurds ridderlige Digter: Fr. Baron de la Motte Fouqué (1777-1843) skrev dramatrilogien *Der Held des Nordens (Sigurd der Schlangentödter, Sigurds Rache, Aslauga)* (1808-10) og *Undine* (1811). · *1.4* Atterbom: P.D.A. Atterbom (1790-1855) mødte Ingemann første gang i Rom 09.10.1818 (Schmidt II, 381); senere udfoldede de en ret omfattende korrespondance, jf. K. Galster *Ingemann og Atterbom. En brevveksling*. Kbh. 1924. · *1.6* Geijer: E.G. Geijer (1783-1846). Ingen korrespondance ses bevaret. · *1.6* Beskow: B. v. Beskow (1796-1868). Nogle få breve fra Beskow samt et par svenske oversættelser af enkeltdigte. · *1.9* Hugo: Victor Hugo (1802-1885); Hugos første digtsamling *Odes et Poésies diverses* udkom først 1822. Marie Louise Eibe mener, at stormen på Kalundborg slot (i *Kong Erik og de Fredløse*) uden tvivl er en kopi ikke blot af Scotts *Quentin Durward* men også af stormen på Notre-Dame-kirken (*Notre Dame de Paris* udkom 1830), ligeledes ser hun en parallel mellem Frollo på kirkemuren og drost Aages kamp for ikke at styrte ned i faldemmen. Endelig ser hun en lighed mellem morderen, drost Aage møder i kælderhvelvingen under Kalundborg slot, og Hugos *Han d'Islande* i bogen af samme navn (*Festskrift til Niels Møller: Skråkromanens Indflydelse paa danske romantiske Værker*. s.247-258. Kbh.1939) · *1.10* Fru Staël: Mme. de Staël, født 1766, var død 14.07.1817. I *Reiselyren* udtrykte Ingemann sin sympati for Mme. de Staël: "Peged ei nylig en Aand forgiveves, imens den henflyede, / Vidt over Havdyb og Bjerg mod det romantiske Land?" (S.S. 2.udg. 4.afd.4.bd. s.97) · *1.11* Chateaubriand: Fr.-R. Chateaubriand (1768-1848) var i årene 1820-1823 gesandt i Berlin og London, først i 1823 udenrigsminister. Først i den omarbejdede udgave af *Reiselyren* omtaler Ingemann ham: "Stod ei Martyrernes Skjald from ved den hellige Grav?" (S.S. 2.udg. 4.afd.4.bd. s.97); I *Reiselyren* (1820) lød linjen: "Fløi, da dit Hjerte brast, Rousseau! din Længsel ei did?" (s.142). · *1.11* Talma: den franske skuespiller Fr. Jos. Talma (1763-1826). 09.07.1818 så Ingemann Talma som Nero i Racines *Britannicus* (Schmidt II, 279, 280, 283; *Reiselyren* S.S. 2.udg. 4.afd.4.bd. s.86-87). · *1.11* Mars: den franske skuespil-

lerinde A.F. Mars (1779-1847); omtales hverken i *Reiselyren* eller af Schmidt. · *l.14* Cornelius: Peter Cornelius (1783-1867). Sammen med Ingemann så Fred. Schmidt Cornelius' tegninger til Goethes *Faust* (l.c. 471). · *l.15* Overbeck: Den tyske maler Joh. Fr. Overbeck (1789-1869) var ligesom P. Cornelius medlem af kunstnergruppen nazarenerne, der søgte at udtrykke kunstens samhørighed med religionen. · *l.15* Thorwaldsen: Bertel Thorwaldsen (1770-1844); Ingemann kommenterede nazarenernes og Thorwaldsens kunstneriske udfoldelser i en note (1845) til *Reiselyren* (S.S. 2.udg. 4.afd.5.bd. s.13-14) ligesom han har beskrevet sin oplevelse af *Thorwaldsens Værksted* i *Reiselyren* (S.S. 2.udg. 4.afd.5.bd. s.16-22). I et utrykt brev til J.M. Thiele fra 22.09.1851 skrev Ingemann om sine erindringer fra Rom: "engang, da jeg sad for ham i flere Timer, medens han lagde sidste Haand paa den Portraitbuste af mig, Freund havde modelleret, sagde han blandt Andet de mærkelige Ord: "Jeg troer jo ikke paa de græske Guder – men jeg kan dog gjøre dem" og dette overførte han paa sin christelige Konstnervirksomhed, som man paa Grund af hans Vantro havde nægtet Sandhed og Inderlighed" (Thorwaldsens Museums brevarkiv). · *l.15* Freund: H.E. Freund (1786-1840) gjorde Ingemanns buste i Rom (1818). · *l.21* "Reiselyren": *Reiselyren*. Første Deel udkom august 1820, *Reiselyren*. Anden Deel udkom oktober 1820. 1. del anmeldt af **Rahbek** i *Tilskueren* nr.47 15.08.1820, s.369-376: Rahbeks anmeldelse former sig som en hyldest til Frederik VI, hvis rejsestipendier giver nationens sønner lejlighed til at hylde Danmark, når de vender hjem; således også Ingemann: "Og dette fædrelandske, det danskrofaste, danskiærlige Hierte, som er denne elskelige Digters ypperste Særkiænde see vi, denne hele skønne Samling igiennem ved tusinde forskellige Leiligheder, see det fra tusinde forskellige Synspunkter, men stedse uforandret, og uforvandsket, stedse sig selv liigt, stedse elskeligt og huldt, aabent for alt ædelt stort og skønt, Natur og Kunst, Heltemod og Frihedsaand, Kiærlighed og Ære, kort, Alt, hvad der er værdigt at begeistre et Menneskehierte, men bestandig sine første, ældste, nærmeste Tilbøieligheder uforanderlig hengivent og tro" (s.374-75). Til bevis aftrykte Rahbek dele af Ingemanns digt om Genfersøen med Rousseau og Voltaire *Ved Genfersøens Bredder Lausanne smiler fro* (omarbejdet i S.S. 2.udg. 4.afd.4.bd. s.184-85). 2. del anmeldt af Rahbek i *Tilskueren* nr. 69-70 og 71, 07. og 14.11.1820 s.545-568: Ingemanns digte sammenlignedes med I.H. Wessenbergs *Blüthen aus Italien* (1818) og Atterboms *Vandringsminnen* (1820) (omtalt i *Tilskueren* nr.53). Rahbek bragte oversættelser af Wessenbergs rejsedigte ligesom han aftrykte Ingemanns *Det nye og gamle Rom* (S.S. 2.udg. 4.afd.5.bd. s.6-10). Begge delene anmeldtes af **Molbech** i *Dansk Litteratur-Tidende* 1821, s.561-592,

600-608: Molbech modstillede *Reiselyren* med Oehlenschlägers *Reise* (1817): Ingemann har "ikke villet nøies med at fremstille det egentlig poetiske Stof, .. men har ogsaa villet gjøre Hverdagslivet poetisk, og i alle Slags metriske Former fortælle mangehaande Ting, som man pleier at læse og helst læser i jævn og ligefrem Prosa" (s.566-67). Af digteren forlangte Molbech "poetisk Skiønhed, Idealitet og Interesse .. geniask Kraft og Phantasierigdom til at hæve de Skikkelser af det ydre Liv, han vil fremstille, til sande Kunstbilleder" (s.571), ligesom han fandt, at for at "ganske trivielle Bemærkninger, de ubetydeligste Hændelser" skulle blive poetisk interessante, måtte digteren "bruge selv det ubetydeligste Object til et Middel, hvorigiennem han virker paa Læserens Phantasie eller Følelse, eller ved Lune og Vittighed at ophæve al Forskiel imellem det Vigtige og Uvigtige" (s.577-78). Undertiden formåede Ingemann "med en vis Simplicitet og Godmodighed" at give sig "selv og sin Individualitet ganske til Priis, og derved stundom" at frembringe "et nogenlunde levende Maleri af en og anden Situation, hvori hans Reise har bragt ham" (s.580), men hans bekendte trang til "at blande Reflexioner i enhver poetisk Anskuelse" havde han ikke helt opgivet, selv om han oftere dvælede "med alt for stor Nøisomhed og Selvtilfredshed ved det Trivielles kiedsommelige Udmaling" (s.581). Molbech ønskede, at Ingemann havde skrevet enten i prosa eller "givet os mindre og mere udarbejdet Poesie" (s.585). "Mangfoldige af de beskrivende Digte og Romanzerne .. bære [mere] Hastværkets, end Begjæstringens Præg .. man finder kun en mager, utilfredsstillende Fortælling af Sagnets Stof, uden poetisk Liv" (s.600-01). Digene fra Alperejsen vandt mindst Molbechs bifald, mens han indrømmede Ingemann større held med digtene fra Rom, især *Natten* i afsnittet *Thorvaldsens Værksted* (s.606-07).

- 1.24 idyllisk: hverdagslige livsforhold poetisk skildrede i en kort form.
- 1.25 "Smaadigte og Reiseminder": udkom maj 1832. Anmeldtes ikke.
- 1.28 "Det høie Spil": Skrevet i Rom 1819 (*Breve* s.110), trykt i *Eventyr og Fortællinger* (1820). Eventyret "er en fri Opfindelse, der oprindeligt blev improviseret i en Børnekreds, men senere med større Omhu blev gennemført. I Eventyrhelten saae jeg den aldeles hensynsløse, dog godmodige Letsindighed, der kun spiller paa Overfladen af en dybere Natur; derfor maa han med Magterne fra Hjertedybet kunne udkæmpe sig af den dæmoniske Verden, hvori han i blind Ubevidsthed har indstyrtet sig", hvortil Ingemann har denne note: "En Yttring af Jens Baggesen i Anledning af dette Eventyrbillede paa en Tid, da hans Character bedømtes haardt af Mange, vil jeg her anføre. Han fandt - hvad dog ikke var faldet mig ind - sin Natur tildeels deri betegnet med Hensyn paa Temperamentets Forhold til Characterens Væsen og inderste Grund" (S.S. forord, januar 1845).

s.301 · 1.1 "Sphinxen": Trykt i *Eventyr og Fortællinger* (1820). Ingemanns forord (1845) til dette eventyr beskriver genren meget præcist: "[Eventyret er] et Forsøg paa i den angivne Digningsform at fremstille hvorledes en Romantik, der bevæger sig mellem Vanviddets og Ideens Dybder, enten maa forvilde sig i huul Nihilisme og dæmonisk Mørke – hvilket er Tilfældet med nogle af Hoffmanns "Phantasiestykker" navnlig med "Sandmanden" – eller paa Ideens Vinger udsvinge sig i Frihedens Region. I den barokkeste Sammensmeltning af en overnaturlig Verden med det trivielle Livs meest phillistrøse Elementer, stræber hiin Romantik her i sin befriende Retning at hævde Ideelivets Realitet gennem Kampen med Egoismen, Forfængeligheden og Smaaligheden i en aandsfornektende Materialisme. Det Liv, der heelt og virkelig skal leves, maa ikke falde ud af sig selv ved Tvivlen paa sin Tilværelse – kun med Troen paa sin egen og sin Verdens Realitet kan Aanden indtræde i sit Rige. Nøiere at betegne den Traad, der fastholder Ideen gennem alle Eventyrets Bizarrier, vilde være at bogstavere mellem Linierne for den Tanke-Phantasie, der helst seer med egne Øine, men ikke forkaster alle slige Arabesker i Poesien som ideeløse Phantasterier og uforstandige Drømme" (januar 1845). · 1.1 den callot-hoffmanske Maneer: se K til s.299 1.28. · 1.6 "Alttertavlen i Sorøe": Trykt i *Eventyr og Fortællinger* (1820). I forordet til S.S. anfører Ingemann kort, at fortællingen "er en frit komponeret Digtning i det virkelige Livs Character, knyttet til et bekjendt Sagn, til hvis mærkeligste Træk Fortællingen slutter sig, som psykologisk Motiv og Udvikling" (januar 1845). · 1.6 "Moster Maria": Trykt i *Eventyr og Fortællinger* (1820). Jf. s.22ff. Ingemann anfører i forordet til S.S.: Fortællingen "grunder sig paa en Familiebegivenhed .. Næsten alle Bipersonerne i Fortællingen tilhøre ligeledes det virkelige Liv; selv dens phantastiske Elementer, der dog ikke ere psykologisk uforklarlige, grunde sig paa Meddelelser af formeentlig factiske Phænomener. Tilknyttelsen til det bekjendte blot antydede Eventyr, der snoer sig ind i Fortællingens Traad, hører til den frie Behandlings Modificationer" (januar 1845). · 1.10 den nederlandske Stiil: Ingemann har tydeligvis besvær ved genren, fordi Molbech i sin anden anmeldelse af *Valdemar Seier* fremhævede Scotts nederlandske skrivemåde (Nordisk Tidsskrift 1828 s.264, jf. K til s.306 1.8). · 1.12 "Eventyr og Fortællinger": udkom marts 1820. · 1.13 et andet Bind Fortællinger: *Noveller* udkom april 1827. Omtalt ganske kort i *Kjøbenhavnsposten* nr. 31 18.04. 1827, s.127-128. · 1.15 "Konstberiderfamilien": Ingemann skriver i sit forord til S.S., at fortællingen "blev foranlediget ved Synet af et omreisende Konstberiderselskab og ved Erindringen om den tragiske Contrast mellem den bekjendte Casortis Mesterskab i den lavcomiske italienske Farce og det dybe Tungesind i hiin groteske Mimikers Character. Frihedens Brydninger

med de ydre conventionelle Forhold – Konstneraandens og Kjærlighedens Realitet selv under Gjøgleriets og Skuffelsens Masker – Betydningen selv af det tilsyneladende udfaldne Livsmoment, der gjemmer en sand og virkelig Kjærne – i disse Reflexer af et uforgængeligt Lys, mellem Livsironiens og Illusionernes Lygtemænd, er det, at denne lille Fortælling bevæger sig" (januar 1845). · *l.19* "Kampen for Valhal": udkom juni 1821. Ingemann oplyser, at kilden var *Christnisaga* (forord, august 1843). Ingemann anfører i forordet til S.S. næsten ordret s.301 l.19-25. · *l.19* Natstykke: egentlig om maleri af et natligt optrin. · *l.20* Asalæres Fortrængelse: de nordiske guders fordrivelse. · *l.27* "Magnetismen i Barbeerstuen": udkom marts 1821. Udover nogle bemærkninger om mesmerismen (jf. K til s.4 l.7) anfører Ingemann i forordet til S.S. næsten ordret s.301 l.29-s.302 l.4. Teaterdirektionen meddelte Ingemann i en skrivelse skrevet af Rahbek personligt, at stykket "adskillige moersomme Scener og Situationer uanseet" ikke var fundet passende til opførelse på teatret (Sorø akedemis bibliotek 29.03.1821). · *l.28* den dyriske Magnetisme: den ejendommelighed ved dyrs og menneskers legemer, som mentes at gøre dem modtagelige for indvirkning fra himmelgæmmer eller beslægtede kræfter hos andre væsener.

s.302 · *l.10* Opførelse: Det fremgår ikke af teatrets arkiv, hvornår Ingemann atter indsendte stykket, men trykte rollebøger uddeltes 15.03.1820 (TA). Rollebesætningen gav imidlertid anledning til store problemer, hvorfor Ingemann i udateret skrivelse (vel januar 1821, Indkomne Breve nr. 478, TA) ønskede opførelsen udsat til næste sæson, hvilket direktionen selvfølgelig bifaldt (Sorø akedemis bibliotek 25.01.1821, jf. Indkomne Breve nr. 364 03.05.1821, TA). Ikke desto mindre opførtes stykket allerede den 14.05.1821 (eneste gang). Også til dette stykke har Ingemann anført ændringer ved opførelsen på Det kgl. Teater (S.S. 2.udg. 1.afd.2.bd. s.263-64). I 1860 skrev Ingemann til Kr. Arentzen, om stykkets opførelse: "Det var blevet modtaget med udeelt Bifald og blev især ypperlig spillet af *Ryge* og *Nielsen*, men Hovedrollerne [Cetti som hyrden Emanuel og Jfr. Løffler som Donna Clara] vare ikke i Hænder, der fuldstændig magtede dem; paa min Opfordring blev Stykket indtil videre standset. De tragiske Conflictter mellem Fader og Søn havde ogsaa været Kong Frederik den 6te saa meget imod, at jeg fandt det sømmeligt, at lade det hvile, uagtet jeg ansaae det og endnu anseer det for min heldigste dramatiske Digtning" (*Breve* nr. 544 21.03.1860). Til Grundtvig skrev Ingemann i juli 1821: "jeg har nu i Sinde ganske at trække mig tilbage fra det Væsen" (*Grundtvig og Ingemann. Brevveksling*. Kbh. 1882, s.2). Overskous vurdering bygger vel på Schwarz", men stemmer ganske godt overens med Ingemanns egen om teatrets uformuenhed (*Den danske Skueplads*. Kbh. 1862, IV, s.633). · *l.11* Molbech .. i Theaterdirect-

onen: Chr. Molbech udnævntes til teaterdirektør 13.07.1830 · *l.12* Heiberg .. bleven Theaterdigter: Heiberg blev tilknyttet teatret som teateroversætter og -digter 06.01.1829 (Borup *Johan Ludvig Heiberg*. Kbh. 1948, bd.2, s.149). · *l.21* Dækket: fortæppet.

s.303 · *l.4* to Stykker: *Hyrden af Tolosa* og *Løverridderen*, jf.s.296. · *l.6* Decision: afgørelse. · *l.6* en offentlig Yttring .. Opponent: er ikke identificeret. Baggesen meddelte i *Danfana*, august-nummeret 1816, at Ingemann havde trukket stykkerne tilbage (s.196). · *l.9* forlangte begge mine Stykker tilbage: "Da jeg under nærværende Omstændigheder ikke ønsker at see noget af mine nyeste dramatiske Arbejder fremstillet paa den kongelige danske Skueplads, er det min Begjering til den høie Direktion, at mine tvende sidst indsendte Skuespil: **Hyrden af Tolosa** og **Løverridderen** indtil videre maa betragtes som ikke indsendte eller af Forfatteren tilbagekaldte" (TA Indkomne breve 04.09.1816, RA). · *l.17* min Ansættelse ved Sorøe Academie: Ingemanns ansøgning til Fonden ad usus publicos i 1817 gjaldt en fast ansættelse "enten ved Universitetet eller andensteds, hvor en saadan Post maatte blive ledig" (Glarbo *Fonden ad usos publicos* bd.2, s.259). Efter sin hjemkomst i slutningen af november 1819 ansøgte Ingemann 29.02.1820 om akademisk ansættelse ved Sorø Akademi, men da planerne om genoprettelsen af akademiet trak ud, indgik Universitetsdirektionen først 29.03.1821 med en indstilling til kongen om en midlertidig understøttelse af bl.a. Ingemann (Den kgl. resolution 03.04.1821 bevilgede 125 rbd. i kvartalet) (Olrik s.82-89). Ingemann blev ansat 01.05.1822 med en årlig gage på 800 rbd. samt fri bolig. · *l.20* mit Bryllup: Ingemann og Lucie Mandix blev gift den 30.07.1822 i Hyllested kirke, viet af T.M.B. Galskjøt (1748-1828). Bryllupsrejsen gik til Fyn. · *l.25* Benefice-Forestillinger: I den omtalte periode havde skuespillerne ret til som en ekstraindtægt at optræde i skuespil, de selv valgte, og hvis spilleindtægt, de næsten ubeskåret modtog uden regnskabsaflæggelse. Billetpriserne ved disse forestillinger kunne afvige kraftigt fra den normale tarif.

s.304 · *l.1* romantiske Tid: Middelalderen. · *l.9* - 305 *l.4*: Afsnittet er Ingemanns referat af forordet til *Prinds Otto af Danmark*, jf. K til 306 *l.18*.

s.305 · *l.4* "Valdemar den Store og hans Mænd": udkom juli 1824. Ingemann opregner kilderne i forordet til S.S.: Saxo, historiske folkeviser, *Knytlingsaga*, *Kongespejlet* samt hans egen afhandling *Grundtræk til en nordslavisk og vendisk Gudelære*. Galster har imidlertid påvist, hvorledes Ingemann dels har gjort sig skyldig i fejlhuskninger, dels helt har undladt at nævne sine mange kilder, bl.a. Grundtvigs Saxo-oversættelse (Galster I s.33- 52). Ingemann forsvarede sit digt/epos i forordet til S.S.: "Den Idee, der i den romantiske Tids Character sammenknytter den hele mangfoldige Handling med alle dens tildeels episodiske Billeder af Folkelivet, Heltelivet og Kjær-

lighedslivet, fremtræder heelt igjennem i Pagt med den Aand, der leder alle Begivenhederne til eet fælleds Maal: Folkets Gjenforening i Guds frygt, Kjærlighed og Sandhed. Hiin Digtets som Tidsalderens romantiske Ridder-aand, der virker gennem Fyrste og Folk, gennem Ridder og Bonde, gennem Borger og Bisp, gennem enhver fædrelandssindet Mand og Qvinde, smelter sammen med den af Folket ligesom personliggjorte Folke-aand i den myrdede Folkehelgens Hertug Knud Lavards usynlige Helteskikkelse. Hertug Knuds Mord med det deraf følgende Kongemord havde bragt Ulykken og Borgerkrigen over Danmark. Hans gjenfødte Aand i hans store Søn og i det hele Folk skulde bringe Lykken, Freden og Velsignelsen tilbage. Det var med en næsten historisk Virkelighed at den myrdede Folkehelgens Aand begejstrede Folkets udvalgte Mænd i og udenfor hans hemmelige Gildesforbund. Ved den hellige Kilde, der efter Folketroen var udsprungen af hiin folkelige Fyrstes Blod, begynder derfor Handlingen med Axel Hvides Indviseelse til det store Befrielsens Værk, og under den almindelige Folkefest ved Knuds Beatification eller høitidelige Skrinlægning – efter Bekæmpelsen af Hedenskabet og Forræderiet, af alle udvortes og indvortes Fjender – besegles Befrielsesværkets Fuldendelse under Tidsalderens eiendommelige Form for den religiøse Bevidsthed. Freden og Velsignelsen udgaaer nu ligesom fra den forklarede Folkehelgens Grav med hans store Søn og den seirende Folke-aand over det frelste gjenforenede Fædreland" (januar 1844) (jf. Molbechs anmeldelse nedenfor). Galsters analyse af Ingemanns arbejde med kilderne til digtet godtgør, at Ingemanns forsvar for kompositionen er betinget af angrebene på ham, og ikke bygger på værket selv. Anmeldelsen i *Nyr Aftenblad* af **Molbech** skulle have været bragt i *Dansk Litteratur-Tidende*, der imidlertid foretrak P.E. Müllers (?) anmeldelse. Anmeldelsen i *Nyr Aftenblad* strakte sig over tre numre nr.42-44, s.365-378, 381-389 16.-30.10.1824: Molbechs første indsigelse gjaldt digtets manglende enhed, hvor digteren savnede en styrende ide, "et Slags indvortes Nødvendighed, samvirkende ved Charakterer, Lidenskaber, overnaturlige Virkninger eller andre Motiver" (s.372), siden understøttet af A.W. Schlegels teori om epotes (s.376). Ingemann har ladet sig beherske af emnet, hvorved mange episodiske situationer flettedes ind i de to hovedhandlinger (s.374) uden forsøg på at forene dem (s.376) ligesom karaktertegningen var for svag. Saxo blev fremstillet som en latterlig skolefuk (s.374). Ingemann fulgte Saxos tidsfølge, men gav ikke et anskueligt tidsbillede eller korrekt historisk kolorit, ligesom den politiske historie manglede (s.377), også fordi Ingemann havde anvendt ikke sagaerne, men de yngre folkeviser (s.378). Molbech tog afstand fra digtets skæmtende, joviale karakter; han krævede værdighed og alvor (s.381). Molbech krævede, at de historiske personer beholdt deres bekendte

karakterer; karaktertegningen var generelt svag på grund af kommentarer fra forfatteren i stedet for "indenfra fremstillede Motiver" (s.384). Endelig fra-kendes Ingemann evnen til at skrive historisk korrekt i eposformen (s.386) og bebrejdes den uheldige anvendelse af vendisk mytologi (s. 388). Molbech afsluttede sin anmeldelse betinget positivt: "Til Digtets gode Sider høre ei blot endeel livfulde, rask udførte, og heldigt malende Steder; men det bør vel ogsaa i det Hele erkiendes som en Fortieneste hos Digteren, at han i Kong Valdemar synes alvorligen at have stræbt efter at give sine Personer en virkelig Skikkelse, og at undgaae de ubestemte Taagebilleder, man ei med Uret har fundet i adskillige af hans ældre Arbejder" (s.389). Som en replik hertil bragte *Nyeste Skilderie af Kjøbenhavn* nr.92-94 (16.-23.11.1824) Grundtvigs lange *Trøstebrev i Sorgen over Kong Valdemar og hans Mænd* med forsvar for den folkelig-historiske retning, jf. Galster I s.92. Eposet anmeldtes af P.E. Müller (?) i *Dansk Litteratur-Tidende* 1826 (nr.3 og 4, s.33-47, 59-63): Både valget af hovedperson og tiden var ifølge anmelderen egnet til et heltedigt (s.35), men behandlingen rakte ikke: "sand Genialitet gjennemgløder ikke Værket" (s.36). Stoffet fra folkeviserne gav afveksling og kolorit (s.39). Digterens fantasi havde arbejdet på bekostning af historien, "Det Historiske er her i egentligste Betydning kun brugt som Vehikel" (s.40); Ingemanns tildigtninger og romanagtige påfund blev påtalt (s.41-42). Anmelderen fandt, at Ingemann var mere bundet, når det angik de historiske karakterer: "han kan her ikke forandre, uden at forvanske" (s.43). Karaktertegningen var i det hele historisk sand, kun klagede han over, at Saxo var som en magister Stygotius (s.45-46). Formen "toner noget eensformigt, men let. Vistnok havde det vundet ved mere Afvexling som i Oehlsenschlægers Nordens Guder" (s.60). Den vendiske mytologi fordunklede digtet, modsat *Nordens Guder*, hvor digtet selv oplyser mytologien (s.62). · 1.25 Egenheder: særegenheder, særheder.

s.306 · 1.8 Walter Scott: 1820 begyndte Scott-feberen i København: Poul Møller, Chr. Winther og Ingemann læste Scotts romaner, mens Rahbek oversatte Scotts digte (jf. Jørgen Erik Nielsen *Den samtidige engelske litteratur og Danmark 1800-1840*. I-II. Kbh.1976-77). I sin anmeldelse i *Nordisk Tidsskrift*. Kbh. 1828 af *Valdemar Seier* redegjorde Molbech for sin Scott-forståelse: "[Han har] med digterisk Blik opfattet det Virkelige i Historien, saaledes som det, naar man vil blive Naturen tro, lader sig anvende og anbringe i en romantisk Digtning, hvoraf vi ei ville lære historiske Facta, men som vi ville nyde, som et Konstværk, hvis Bestemmelse er i en udførlig Form at fortælle Oprin af det menneskelige Liv, skildret i dets evige Sandhed, med den genuine, Digteren aabenbarede Naturlighed, at det aldrig falder os ind at tilraabe ham: Quodcunque ostendis mihi sic, incredulus odi!"

(s.262). Molbech beskriver forskellen mellem fiktion og historie: "[Den historiske roman] maa bringe sin digtede Fortælling og Fremstilling af Menneskelivet i den største Harmonie med Naturen, med det virkelige Livs Aabenbaringer i det Aandelige; den maa besidde psykologisk Rimelighed og æstetisk Sandhed, i Stedet for den Troværdighed, Paalidelighed og factiske Sandhed, som Kritik, Skarpsindighed, Upartiskhed og aandelig Klarhed skal meddele Historien" (s.263). Scott arbejdede som den nederlandske skole i malerkunsten: "[Han] giver sine Charakterer i deres personlige Fremtræden og i deres Handlen, en høj Grad af individuel Natursandhed; [han skildrer] os Localiteter og materielle Gienstande med en omstændelig Flid, Nøiagtighed og Troskab, som om det kom an paa at see disse Gienstande, saaledes som de virkelig havde existeret" (s.264) netop med det formål "at lade Livet langsomt og i et med Naturen overensstemmende Detail udvikle sig, for at ikke blot Handlinger og Charakterer, men ogsaa Aarsager, Motiver, tilfældige Virkninger, Tankens og Følelsens skjulte Spil – kort det hele indre Drivværk i Menneskelivet kan fremtræde ligesaa beskueligt, som dets Resultater i Begivenhederne" (s.265). "[Hverken] store og mægtigt virkende Begivenheder, hvortil hele Rigers Skiebne er knyttet" eller "Historiens mægtigste Daadsmænd, Helte i Statslivet og paa Krigsskuepladsen" satte Scott i centrum i sine bøger: "Hvor *unaturligt* vilde det her netop være, paa et Punkt at sammentrænge store, udmærkede og betydende Charakterer i Dusinviis!" for netop ikke at krænke historien (s.267), jf. K til 307 l.17. · l.16 svenske Æstetikere: Artiklerne i det svenske *Heimdall* (nr.33, 34 1830 og nr.7 1831) blev bragt i *Kjøbenhavns-Posten* (nr.297-298, 19.-20.12.1831, s.998-1000, 1001-1004) · l.17 Recensioner: anmeldelser. · l.18 Fortalen til .. "Prinds Otto": Ingemann ville med sine romaner øve indflydelse på "Nationalitet og Folkeliv" ved at "lade de forgangne Tiders Characterer udspringe af deres Hovedbegivenheder", lade tidsalderens "Helte og virkelige Folke-Repræsentanter fremtræde som saadanne" imodsætning til Scotts romaner, hvor "det factisk Sande og Vigtige" underordnedes "en vilkaarlig opfundne Helt": "Jeg tog historiske Hovedbegivenheder og Hovedpersoner til Forgrund, ligesom jeg i det Hele søgte at danne baade Characterer og Composition i Forhold til den historiske Betydning og i Overensstemmelse med de overleverede Træk af Begivenhedernes virkelige Deeltagere efter Annaler, Krøniker, Sagn og de gamle Folkesange .. Hvad der kun isoleret og for den prosaiske Beskuer synes prosaisk, plat og betydningsløst, maa, seet i sin Sammenhæng og i Glandsen af den Menneskelivets Idee, der stykkeviis antydes i hvert enkelt Menneske, være poetisk. .. Hvor der er Handling, Character og Menneskeliv, er der ogsaa Poesie, .. den poetiske Opfattelse af det Virkelige og denne Beskuelses frie Reproduction med Liv og Be-

geistring, Kjærlighed og Sandhed, mener jeg her []: i den nationalhistoriske digtning] er Hovedsagen. De ikke givne Situationer, Omstændigheder og psykologiske Motiver, hvorved den givne Hovedhandling og de derved betegnede Characterer i Digterens Sjæl annamme Liv, Farve og bestemt poetiske Skikkelser, dette Digtningens *Hvorledes* til Historiens *Hvad*, giver den historiske Digter den poetiske Frihed tilbage, og deri har han den rigeste Kilde til Opfindelse og selvstændig Digtning. Idealiseringen bestaaer .. i at opfatte og gjengive med Sandhed og Liv, om end i det Farveskjær, den individuelle Synsmaade betinger, de særegne Glimt af en forbigaaende Tidsaaend og det eiendommelige Billede af Folkelivets Idee i de henfarne Slægter, for hvilket de adspredte Træk af historiske Individualiteter nødvendig og naturlig maae ansees som Grundlinier. .." (Sorø 30.11.1834).

s.307 · 1.3 "Valdemar Seier": udkom oktober 1826. I *Fortale til Prinds Otto af Danmark* (1834) anfører Ingemann kilderne til sine fire historiske romaner: "Nyerup, G.L. Baden, Wedel Simonsen og Jahn .. *Daugaards* Klosterhistorie og *Pontoppidans* Annaler og Atlas, .. dog *Hvitfeldt* og *Suhm* og de af disse Historikere anførte Krøniker og diplomatiske Mindesmærker have tilligemed de historiske Folkesange været mine vigtigste Kilder". Galster påviste, at kildegrundlaget er ganske anderledes spinkelt til Ingemanns første historiske roman (Galster I s.73-78), mens Marita Akhøj Nielsen har påvist Galsters fejl og dokumenteret, hvorledes Ingemann har anvendt Suhm langt mere end Galster har forstået (*Danske Studier* 1988). Udover Molbechs nedenfor omtalte anmeldelse omtales bogen af **O.D. Lütken** i *Dansk Litteratur-Tidende* nr.48 1827 s.753-764: Ingemanns roman var en fornyelse, men tidens persongalleri egnede sig måske mere til et epos (s.755), ligesom emnet hellere skulle have været behandlet i en romantisk historie, fordi Ingemann blandede historiske personer med frit opfundne (s.756). Karaktererne savnede sandsynlighed, psykologien var ikke middelalderens. Den ustandselige beskrivelse af alle personers klædedragt var at give efter for samtidens modesyge. Videre fremførte han imod Ingemann brugen af det overnaturlige, astrologien (s.759). Schiller lod nok Wallenstein tro på astrologien, mens Ingemann som fortæller selv var overbevist, modsat Scott, der tillod læseren at forholde sig til spørgsmålet (s.761). Romanen havde for mange personer: "Læserens Interesse bliver vakt for altfor Mange, og tilfredsstillet ved altfor Faa. [Forfatteren har] udkastet altfor mange Skizzer .. tegnet for mange Omrids eller Conturer, hvortil Farverne, der skulle give dem Liv, Betydning og Ynde, mangle" (s.764). I sin korte form indeholder denne anmeldelse i virkeligheden mange dele af Molbechs kritik. Ingemann var da heller ikke tilfreds med Lütkens anmeldelse ("et *Aalehoved* uden synderlig Forstand og Phantasie", *Breve* s.204). Endvidere omtalt i N.C.

Østs Archiv for Psychologie, Historie, Literatur og Kunst. Kbh. 1827, bd.8 s.170-173. **J.W. Schmidt** omtalte bogen i *Nemesis, eller Blade for Literatur og Kunst.* Kbh. 1828 nr.1 s.11. Både Øst og Schmidt ankede over Ingemanns anvendelse af det overnaturlige/det astrologiske (paa Kullen). I *Svea. Tidsskrift för Vetenskap och Konst.* Upsala 1827, 11.årg. bd.1 s.169-170 omtales ganske kort og meget positivt både *Valdemar Seir* og *Valdemar den Store og hans Mænd.* · *l.7* Ridderkors: Frederik VI tildelte Ingemann ridderkorset 01.11.1828. · *l.12* Despotiet: enevældige herskermagt; misbruget af enevoldsmagt. · *l.17* Molbech .. "Valdemar den Store" .. "Valdemar Seier": Molbechs anmeldelse af *Valdemar Seier* fremkom i *Nordisk Tidsskrift for Historie, Literatur og Konst.* tidsskriftets sidste levering for 1827 s.622-628; hertil Molbechs vigtige imødegåelse af hans kritiks ubillighed (dateret 30.09.1827). Den egentlige anmeldelse findes i samme tidsskrift II. årgang (1828) s.260-308 med oplysning om, at anmeldelsen var skrevet allerede august 1827. En kommentar hertil findes i *Nyeste Skilderie af Kjøbenhavn* nr.33 22.04.1828 sp.521-525. Galster har sammenfattet Molbechs kritik i 5 hovedpunkter: 1. Ingemann manglede menneskekundskab, ligesom materialet havde overvældet forfatteren. 2. Ingemann manglede evnen til at skildre enkeltheder, der kunne give romanen en virkelig historisk farve, ligesom han ikke gav skildringer af den politiske historie, men i stedet byggede på de stemningsskabende folkeviser; også anvendelsen af det overnaturlige var uhensigtsmæssig. Dertil kom en mængde meningsløsheder og historiske unøjagtigheder, hvor især lokalskildringerne var fatale. Molbech ankede også over manglende værdighed. 3. Ingemann evnede ikke karaktertegning, han gav i stedet blot en "beskrivende Charakteristik", de historiske personer omskabtes og de fleste personer manglede evnen til handling: personerne er "Skygger, hule Phantomer, livløse, udsmykkede Voxbilleder". 4. Ingemann manglede sammenhæng og enhed i kompositionen: I *Valdemar den Store* var der to hovedhandlinger med en mængde indflettede scener; i *Valdemar Seier* var der i stedet for en eller et par hovedpersoner en halv snes personer, hvis skæbne man fulgte. 5. Ingemann ejede overhovedet ikke objektivitet. (Galster I s.95-106 med Galsters opregning af det rigtige i Molbechs kritik af Ingemanns historiesyn, men også en påvisning af, hvad Molbech ikke skrev om eller ikke forstod: Ingemanns begejstring og fædrelandskærlighed). · *l.22* Erik Menveds Barndom: udkom december 1828. Galster redegør for kilderne: Suhm, Grundtvig, Pontoppidan *Annales* og *Atlas* og Jahn samt folkeviser (Galster I s.83-89). Bogen blev anmeldt af P.E. Müller (?) i *Dansk Litteratur-Tidende* nr.10 og 11 1829, s.144-157, 171-176 (jf. NKS 3825, 4°, 18.03.1829): Da historikere kun sparsomt havde behandlet perioden, havde Ingemann stor frihed til at udvikle karaktererne (s.153). Ingemann havde

givet "sine Characterer rigtig Holdning, poetisk Liv og historisk Sandsynlighed", hvorimod den politiske del var "alt for omstændelig" (s.172). Det påvises, hvorledes Ingemann stort set har fulgt folkevisernes historiske oplysninger, og hvorledes Ingemann har stræbt efter at "fremstille det Ydre af hiin Tidsalders Liv" (s.175). · *l.23* Molbech .. Bitterheder: Molbech tog *Erik Menveds Barndom* under behandling i *Maanedsskrift for Litteratur* 1829 [december], II, s.473-520: I alt væsentligt er det en gentagelse af anmeldelsen af *Valdemar Seier*. Især kritiserer Molbech Ingemann for hans ukritiske anvendelse af folkeviserne (s.483-92) især hvad mordscenen i Finderup lade angår. Karaktererne er "Phantomer", "mechaniske Automater og Talemaskiner", hvor forfatteren "maa sætte Drivværket i Gang for at faae dem i et Slags Bevægelse" (s.493). Molbech er sprogligt langt mere pågående i sin kritik af denne eventyrlige roman end han var i anmeldelsen af *Valdemar Seier*. Molbech påviser de mange fejl ved den historiske tidsskildring (s.500-06), sprog, etc. Afsluttende spørger han: "Om Forfatteren, som man siger, har den Fortieneste, ved sine eventyrlige Krøniker, at vække Nationens Interesse for dens Fortid og for mangen et glimrende Navn, mangen stolt Bedrift, der slumrede i Forglemmelse: saa maatte vi beklage det Folk, der behøvede ved saadanne Midler at vækkes til Selvfølelse; og der kunde gienfinde sit nationale Liv og sin historiske Tilværelse i Romaner, som hverken Poesiens Liv eller Historiens Aand besjæler; og hvor den smaalige Haandværksflid i et trætende Detail ikke efterlader et eneste stort, mægtigt eller begejstrende Indtryk" (s.518). Efter at have anmeldt Ingemanns værker siden 1814 ophørte Molbech nu 15 år senere med al omtale af Ingemanns produktion. Mærket Beta gjorde i *Kjøbenhavns-Posten* indsigelse imod tidskriftets (Molbechs) tendens til at ville forværre tonen i den litterære verden (31.12.1829, s.843-844). Allerede 08.01.1830 erklærede **Hjort** i artiklen *Et Ønske, fremsat i Anledning af den nu sluttede første Aargang af Maanedsskrift for Litteratur* sin uenighed med Molbechs vurdering af romanen (*Kjøbenhavns-Posten* nr.7 og 8 08.-09.01. 1830, s.21-22, 25-27 = P. Hjort *Kritiske Bidrag. Litterær Afdeling*. 2.bd. Kbh. 1863, s.132-143). **J.H. Bredsdorff** imodegik Molbechs anmeldelse i *Nyeste Skilderie af Kjøbenhavn* nr.36 04.05.1830, sp.561-566. · *l.27-28*: oversættelse, se K til s.249 *l.23-24*.

s.308 · *l.3* tilbørlig: behørig, passende. · *l.5* Selvbevidsthedens: samvittighedens. · *l.5* Medhold: tilslutning, afgørende støtte. · *l.5* Aura popularis: Folkeyndest. · *l.11-17*: *Tassos Befrielse* (1819) IV akt 1.sc. s.126 · *l.20-21*: *Tassos Befrielse* (1819) IV akt 1.sc. s.125. · *l.25-26*: *Mithridat* (1811) II akt, s.264 *l.3-5*. · *l.27* Spitsborgernes: spidsborgernes, præget af småborgerlige, materielle interesser.

s.309 · *l.21* avindssyge: misundelige. · *l.24* gestaltede sig: formede sig. · *l.26* Exaltation: se K til s.279 *l.27*.

s.310 · *l.3* Sagnet .. Elementaandeverden: Ingemanns kilde til *Huldregaverne* kan ikke påvises, men H.F. Feilberg omtaler den magiske salve i sin bog om alfefolket (*Bjærgtagen*. Kbh. 1910, s.95-97). Bogen udkom marts 1831. **Jens Møller** skrev i *Dansk Litteratur-Tidende*, at Ingemann fortræffeligt revsede "Tidens Fordomme og Daarligheder, hvorved Ingen skal sige, at han har skaanet sin egen Stand; thi hvis Ole Navnløs er ubarmhjertig imod Nogen, da er det imod Professorer og Studenter. Disse faae deres fulde Bekomst. Hvis derimod Nogen vilde sige, at Prof. I. har villet latterliggjøre Videnskabeligheden selv, eller i det mindste al grundig Æsthetik, troer Rec. at dette er Misforstaaelse af Digterens Ord" (s.244). "Eventyrets Tendents i det Hele er stilet imod et forfængeligt, opblæst, ukjerligt og prosaisk Livs Tomhed og Intethed, imedens det tillige antyder Poesiens, Kjærlighedens og Trofasthedens høie Værd og Uafhængighed af Alt, hvad der hører til Øiens Lyst, Kjødets Lyst og et hoffærdigt Levnet" (s.246) (nr.16. 1831 s.241-248) (jf. Galster: *Jens Møller og B.S. Ingemann*, in *Danske Studier* 1937, s.149-50). · *l.4* Huldreernes: en huldre var i norsk folketro et overnaturligt kvindeligt væsen, som især træffes i skove, på øde fjelde, hvor det søger at lokke den ensomme vandrer ved spil etc. · *l.5* Elementaandeverden: elementarånderne mentes at opholde sig i et af de fire elementer (luft, ild, vand, jord) og være udtryk for dettes naturkraft; naturånd. · *l.25* Antipoder: modsætninger. · *l.25* Extrem: yderlighed.

s.311 · *l.11* Sibbern .. Sendebrev: Sendebrev, offentligt, åbent brev. *Skrivelse til Digteren Ingemann i Anledning af Huldregaverne. Fra en Ven i Kjøbenhavn*. Pjecen udkom oktober 1831, efter Ørstedes kritik af *Huldregaverne*. I en halvt meddigtende og psykologiserende maner, meget bred i formen og undertiden også med digressioner former de 18 sider sig som en opstramning af Ingemanns eventyr, hvor Sibberns medskrivning giver Ingemanns halvt skjulte argumenter styrke samtidig med at Sibbern undgår eksplicit at diskutere Ørstedes læsning. Sibberns piece blev omtalt ganske kort af Ørsted i *Maanedsskrift for Litteratur* (december] 1831, VI Bd. s.444-446): Pjecens forfatter havde "overladt sig til en, om man saa tør kalde det, metaphysisk Begeistring, hvori han constituerer *Ole Navnløses Eventyr* som et stort poetisk Mesterværk, og deraf abstraherer en Aand, men skjuler omhyggeligt for sig selv og andre det betydelige *caput mortum* af jordiske Bestanddele, der bliver tilbage", ligesom han ikke havde taget hensyn til digtets prosaiske bitterhed og satire (s.445). · *l.14* Mine umiskjendelige .. Kritiks Uvæsen (1.24): Dette afsnit stod oprindeligt efter afsnittet "Den Polemik (1.24) .. poetiske Øine" (s.312 1.2). · *l.17* Ørsted .. Angreb: H.C.

Ørsted anmeldte *Huldregaverne* i *Maanedsskrift for Litteratur* ([august] 1831. VI Bd. s.1-21) (fremkom efter at Hjort havde skrevet sin kritik af *Huldregaverne*, jf. K til 312 1.2). Efter at have givet et kort rids af filosofiens udvikling i det 18. århundrede med Kant, Fichte og Schelling skriver han: "Af alt dette fulgte da nu, at medens Videnskaben af Tidsalderens dygtigste Mænd bragdes baade til en større Dybde og Omfangning, og fremfor alt bragdes Religion og Poesie nærmere end før, dannede der sig tillige en Klasse af Videnskabshadere, der indbildte sig at alle Verdens Ulykker kun hidrørte fra Videnskaberne. Troe og Poesie maatte i det mindste beherske Videnskaben. At Videnskab, Poesie og Troe have en fælles Oprindelse, og ikke kunne underordnes den Ene den Anden, var ikke en Mening efter deres Smag" (s.10). Disse fornuftshadere, "i Virkning, om ikke i Navn", "har forsøgt at haane enhver Fornuftbestemmelse for Kunsten, og glemte at den Verden, den digtende Indbildningskraft skaber os, ligesaa vel som Tilværelsen maa være gennemtrængt af Fornuften, og at ethvert Forsøg paa i Poesien at frembringe et slags selvstændig Ufornuftverden, behersket af Modsigelsens og Forvirringens Aand, er en ligesaa stor Synd mod Kunsten som mod Fornuften" (s.12). "Der synes overalt at ligge en mærkelig Forestillingsmaade til Grund for den Foragt, hvormed saa mange Overdannede omtale *det*, vi lære af Erfaring. Erfaring bestaaer jo i Opfatningen af Tilværelsen! og denne er jo skabt og regjeres uophørligt af Guddommen. At søge Fornuftsammenhængen deri, er jo at betragte, rigtignok kun med svage Evner, den guddommelige Villie i Tilværelsen!" (s.14-15). Ørsted vendte sig mod den religiøse intolerance, hvorpå han afsluttede med en næsten mesende fordømmelse af fornuftshaderne: "Gjennem hele Menneskeslægtens Historie see vi, at Videnskab ligesaa fuldt har været en Grundbestanddeel af Slægtens Aandsdannelse som Religion og Kunst. I kaste Foragt paa alt hvad Videnskaben hidindtil har formaaet. Nu vel saa viser os Eders Fuldmagt til at tale i en saadan Overmandstone, ved at fremstille os et videnskabeligt Værk i den Aand I fordre! Lader os da see om det har indvortes Bestand, og om det kraftigt vækker og nærer Aanden i ethvert dygtigt Menneske! Men formaae I Intet saadant, saa viser dog ved Eders Domme over de gamle Videnskaber, at I have fattet Noget deraf! Ogsaa dette vil man betragte som en lovlig Fuldmagt. Men overstiger alt Saadant Eders Evner, saa holder op at tale til Folket om Universiteternes Lærere, ja Videnskabsmændene i Almindelighed, som om de udgjorde et Samfund af Vanvittige og Ugudelige! Venter kun ikke at der længe endnu vil findes Nogen lettroende nok til at holde Eder for Mynstere paa christelig Ydmyghed, men dem I forhaane for Uhyrer af Hovmod, eller Eder for opfyldte af christelig Kjærlighed, men dem I udskjælde for intolerante Christendomsfiender!" (s.21). · *l.20* Extravagancer: yderlig-

gående, fantastiske meninger. · 1.22 Tribunal: domstol. · 1.23 Cotteries: klikes. · 1.23 aandelig-oligarkiske: som fremmer nogle få menneskers åndelige interesser. · 1.26 "Opstanden i Litteraturstaden": *Dramatisk Epilog til Ole Navnløses Levnets-Eventyr (Trykt som Manuskript for Fjender)*. udkom december 1831. Ikke genoptrykt i S.S., jf. S.S. 2.udg. 3.afd.3bd. s.161. G.F. kommenterede i *Kjøbenhavns-Posten* Ingemanns pamflet (nr.18 21.01.1832 s.57-59), før Ørsted også svarede på denne pjece i *Maanedsskrift for Litteratur* [februar] 1832 VII, s. 85-92: På anmeldelsens første 7 1/2 side gør Ørsted rede for stridens gang siden 1829 samt dette digts "Handling og Gang", hvorfor læserne ikke "ville vente eller savne noget videre Ord til Vurdering af et Product, i hvilket en Digter har paa en beklagelsesværdig Maade søgt at erstatte Mangelen af vittig Satiriserings-Evne ved reen personlige Angreb, hvis Plumphed og æsthetiske Smagløshed synes at kappes med hinanden. Det egentlige Hovedspørgsmaal bliver dette: *i hvilken Forbindelse denne Digers Antipathie mod Maanedsskriftet og dets Redaction maa tænkes med Sammes Forhold til Fornuft og Videnskab overhovedet.* .. Med Hensyn til Digteren selv vil han [Anmelderen] ikke opgive det Haab, hvortil Ord-sproget synes at berettige: at Vrede er et kort Raserie" (s. 92). · 1.27 "Oplysninger til Huldregaverne": Ikke genoptrykt i S.S., jf. S.S. 2.udg. 3.afd.3.bd. s.161-67, hvor Ingemann anfører originalens s.8 1.9.f.n.-s.10 1.9.f.n., mens resten af den 16 sider lange pjece gengives forkortet, hvorpå Ingemann tilføjede: "det satiriske og negative Element i dette Eventyr, som Bisag, er underordnet Digtningens positive Indhold, medens Eventyrets Grundidee og dens frie Udvikling i en tildels humoristisk Fremstillingsform her var Hovedformalet. Med Behandlingen af hint underordnede negative Element, som dog lettelig kunde virke forstyrrende, er der desuden i de to sidste Udgaver af "Huldregaverne" foretaget en Modification: (nemlig ved Stedet i første Udgave Side 122-133 [den fremmede lærdes brev]). Adskilligt af hvad der sigtedes til, er senere tilstrækkelig fremdraget, og den Form, hvori det var knyttet til Eventyrets Tankering, drog den rent poetiske Beskuelse for meget over i de temporaire Reflexioners Sphære" (1845). *Nogle Oplysninger om Huldregaverne eller Ole Navnløses Levnets-Eventyr og Recensionen over samme i Maanedsskriftet for Litteratur 3die Aargang 7de Hefte* (udkom september 1831) er Ingemanns første svar på Ørsteds kritik. Ørsteds svar herpå er trykt i *Maanedsskrift for Litteratur* [december] 1831 VI Bd. s. 434-444): Ørsted klager over, at Ingemann fremsætter sin kritik uden argumentation, idet han fastholder sin påstand om, "at al Videnskab skal være bygget paa en Aabenbaring, der *kun forstaaes ved Tradition*. De, som ikke forsmaa Fornuften, fremstilles, som halv Dyr halv Djevle" (s. 442). "I en stor Deel af forrige Aarhundrede havde Eensidigheden taget den

Retning, at de som vare paa høieste Mode foragede Alt, hvad der overgik den blotte Forstands Begreber; .. En modsat Eensidighed blev nu [i beg. af det 19. århundrede] Mode, saa at Phantasien ophøiedes til et Slags Eneherredømme, Forstanden haanedes. Dette Partie viser sig i mangfoldige Skikkelser, .. men altid med den Forudsætning, at de ere i Besiddelse af al Religion og Poesie, .. Det er da nødvendigt, at man fra Tid til anden gjentager for dem, at der gives en aandelig Udvikling, der ligger uden for disse, Partieansyn, og ifølge hvilken man stræber at fatte Livet og Aanden i Tingene, hverken med Forstanden alene, eller med Indbildningskraften alene; men med vort Væsens hele Kraft, og alle dets Evner" (s.443-44).

s.312 · 1.2 Striden .. Dagbladene: I august 1831 trykte *Kjøbenhavnsposten* Peder Hjorts anonymt indrykkede anmeldelse af "*Huldre-Gaverne*" af Ingemann i nr.185-191 08.-15.08.1831, s.617-18, 622-623, 625-626, 627-628, 629-631, 633-635, 637-639, signeret "Mening" (skrevet 10.-14.07.1831): "I Grunden er det en Variation, i Hoffmannsk Smag, paa Mose Fortælling om Kundskabstræet i Eden" (s.622). "Hvad Hr. Ingemanns Polemik angaaer, da er den for sløv til at være uretfærdig; den karakteriserer fornemmelig kun hans egen Naivitet" (s.629). Når Ingemann hævdede, at kun "Aandens Auctoritet" skulle råde, "saa ophæves egentlig al Undersøgelse, al Dom": "Det vilde alligevel være betænkeligt .. at tillægge Hr. Ingemann en Synsmaade, der distinguerer ham saa mærkelig fra danske Videnskabsmænd i Almindelighed. Det er derfor heldigt for dette interessante Spørgsmaals fuldstændige Besvarelse, at han lader sin Ole (S.109) med tydelige Ord sige: "Nu har jeg *desuagtet* indseet, at der maa kunne gives en Theorie og et System for det Sande og Skjønne med en dyb og evig Basis; men en saadan Theorie maa ikke bygges paa Menneskeerfaring og Menneskekløgt, den maa grunde sig paa en *Aabenbarings* evige og urokkelige Sandhed". I Modsætning til denne Overtroe, som vil have en Aabenbarings Udsagn at hvile paa, førend den antager Noget for skjønt eller ikke skjønt, have vi vovet at betegne Hr. Ingemanns Forkastelse af Philosophiens, ja selve Tænkningens og Forstandens Paalidelighed med Ordet Vantro" (s. 634). Hjort svarede på Ingemanns kritik af anmeldelsen i *Kjøbenhavnsposten* (i en note i *Nogle Oplysninger om Huldregaverne*) (*Kjøbenhavnsposten* nr.215 12.09.1831, s.717-718), hvorpå Ingemann gav igen i artiklen *Om Selvmodsigelsen i nogle Recensenters Mening om sig selv og deres Forhold til Publicum* (*Kjøbenhavnsposten* nr.227 26.09.1831): Ingemanns sondring mellem det læsende og skrivende publikum, skulle svække Hjorts ret til at tale på hele publikums vegne, han kunne højst tale som en læser; Ingemann regnede hellere med det ikke-skrivende, kvindelige publikums reaktioner. Hjort replicerede med *Hvem er Publikum? og hvordan viser det sig? Et*

Farvel for dennesinde til Herr Professor og Ridder B.S. Ingemann (Kjøbenhavns-Posten nr. 233-234 03.-04.10.1831 s.775-777, 779-782): Med historiske eksempler påpegede Hjort hvorledes publikum var omskifteligt og deleligt, mens Ingemanns anvendelse af aritmetik svækkedes ved andre gode eksempler (Luthers og Robespierres historiske betydning); afsluttende citerede han Heibergs forord til *Julespøg og Nytaarsløier*, hvor Heiberg imødegik kritikken om at støde til vognen der allerede hældede, hvorpå Hjort konkluderede: "thi har Vognen hældet, saa kan den hælde, og kan den hælde een Gang, saa kan den hælde tiere" (s.781) (Genoptrykt i P. Hjort *Kritiske Bidrag. Litterær Afdeling*. bd. 2. Kbh. 1863, s.144-193). · *l.9* "Smaadigte og Reiseminder": se s.300. · *l.12* "min gode og onde Engel": S.S. 2. udg. 4.afd.6.bd. s.73-74. · *l.14* "Kong Erik og de Fredløse": udkom april 1833. Galster opregner kilderne til denne og den sidste historiske roman (Galster I 1922, s.129-132). Anmeldtes ikke. · *l.16* *Trand Fisilier*: Galster har påvist, hvorledes Ingemann med denne romanperson gik til modangreb på Ørsted, helt uden belæg i Ørstedes karakter eller produktion (Galster I s.125-128, jf. Galster II s.21-23. · *l.20* bonhommistiske: godmodige.

s.313 · *l.10* Jerusalems Skomager: *Ahasverus eller Blade af Jerusalems Skomagere Lommebog* udkom maj 1833. I sit forord til S.S. kommenterede Ingemann den historiske forskning om Ahasverus-skikkelsen, ligesom han omtalte Goethes manglende evne til at udnytte dette sagn, selv om han havde et "aabent Blik baade for dets poetiske og symbolske Betydning". Franz Horns novelle *Der ewige Jude* (1819) forsonede læseren på en gribende måde med dødstanken, "dog uden at opfatte Sagnbilledet i dets hele omfattende nationale Betydning", mens Eugene Sues roman *le Juif errant* (1844-45) "har benyttet Traditionen som Middel til Udviklingen af en Kamp mod Jesuiterne og et Forsvar for de lavere Stænders Rettigheder". Om sin egen Ahasverus-opfattelse skrev Ingemann videre: "Den Maade, hvorpaa Ahasverus-Sagnet her er behandlet, som fragmentariske Udbrud gennem forskjellige Tidsalder af hiin fredløse Vandrers Stemninger, med Antydelse af hans (og i ham hans Nations) aandelige Udvikling gennem Tiderne og med en Anelse om den Sandhed, han med sit Folk gennem atten Aarhundreder forgyeves vil undflye og fornegte - vil maaskee ikke savne Gjenklang, hvor den skuffede Sandhedsforskning og Livets dybere Alvorskampe engang har fremkaldt Stemninger af sympathetisk Natur med hiin hvileløse Verdensbetragtters" (oktober 1845). J.C. Lindberg anmeldte ganske kortfattet sagndigtet i *Den Nordiske Kirke-Tidende*, nr.24 16.06.1833 sp.387-389. Anmeldtes af F.C. Sibbern i *Dansk Litteratur-Tidende* nr.6 1834, s.81-88. Efter at have givet en status over Ingemanns kvaler med kritikken, genfortæller Sibbern i sin brede stil Ahasverus' livshistorie, hvorpå han anfører en ganske kort kritik

angående forskellige stykkers placering i fortællingen; tilsidst aftrykkes *I Pestens Tid, Eremiten og Israels Velsignelse*. · *l.17* Heros: helt, ypperste. · *l.29* selvvirksom: åndeligt aktiv.

s.314 · *l.5* "Prinds Otto af Danmark og hans Samtid": udkom januar 1835. Anmeldtes ikke. · *l.8* nederlandsk Sandhed: se K til s.301 l.10. · *l.10* Charakter-Romanen: romanen lægger især vægt på indgående (psykologisk) skildring af karakterer. · *l.13* et lykkeligt Talent: Thomasine Gyllembourg (1773-1856) begyndte sin novelleproduktion i 1828. · *l.19* I min Feide: jf. s.307 l.15f. · *l.20* overseende: ringeagtende. · *l.28* Genre-Maleriet: se K til s.78 l.25.

s.315 · *l.6* ubeføiet: uberettiget. · *l.6* superieure: øvre. · *l.9* "Varulven", "den levende Døde" og "Corsicaneren": *Varulven, Den levende Døde, Corsicaneren. Tre Fortællinger* udkom marts 1835. Ingemann skrev i sit forord (1835): "... de Livsytringer, det her var mit Formaal at fremdrage, havde mere tilfælles med forbigående Natblus af vulcanisk Natur, end med det rolige Daglys. Fremstillingen skal derfor ikke her saameget være Skildring og Udmaling, som lagttagelse og Meddelelse af enkelte Glimt, der fra slige aandelige Explosioner har kunnet afbilde sig i Phantasiespeilet". Anmeldt ganske kort i *Kjøbenhavnsposten, Søndagsblad* 12.04.1835. · *l.18* "Dronning Margrete": udkom april/maj 1836. Foranlediget af en omtale i et tysk tidsskrift, der anklagede Ingemann for dansk nationalisme i de historiske romaner, konkluderede han i forordet: "Det er hverken Historikerens eller den historiske Digtets Pligt, med Opoffrelse af Natur og Sandhed, at oversløre eller udslutte Nationalitetens frie naturlige Ytringer i Skildringen af dens Selvstændigheds Kampe; men naar Striden er forbi, maae de kæmpende Generationers Efterkommere, med uforstyrret Rolighed, med human Velvilje og Agtelse for Nationalfølelse, kunne betragte Billederne af deres Forfædres Kamp, med dens Nederlag og Seiervindinger, uden i den frie levende Fremstilling at søge Spor af et tilbageblevet Nag eller en blot forfængelig Nationalstolthed" (marts 1836). Anmeldtes ikke. · *l.26* "Holger Danske": udkom 1837. Ingemanns skrev i sit forord i S.S.: "Ligesom Ahasverus er Holger Danske en udødelig Folke-Typus; hans Udødelighed i Verden er dog ingen Straffetilstand, men Betingelsen for hans Livsidee, som Ridderaadens Gjenføder i Middelalderen og, i sin national-heroiske Charakter, som Nationallivets og Folkeaadens evige Gjenføder gennem Tiderne". Efter en redegørelse for Ogier le danois-sagnets vandring fra Sydeuropa til Chr. Pedersens folkebog (1534) afslutter Ingemann sin fortale: "... jeg har stræbt at fastholde og opfriske de poetiske Træk i den gamle Folkeroman og give hele hans Væsen og Adfærd det ham vist oprindelig tilhørende nationale Stempel, i den freidige, jævne, djærve og livsfriske Natur, som, med dyb

Alvor og Følelse, selv i sin butte joviale Humor, til de nyeste Tider har bevaret sig i de Yttringer af Folkecharacteren, som vi fornemmelig tillægge et eiendommeligt dansk Præg" (oktober 1845). Anmeldtes ikke. · *l.28* Føie: berettigelse.

s.316 · *l.5* Riimkrønike: se K til s.95 *l.12*. · *l.11* betegnet: angivet. · *l.15* Besøgene til Hovedstaden: De fleste forår besøgte Ingemann og hustru København for at se Kunststillingen. · *l.16* Udenlandsrejser til Sachsen Bøhmen Sverrig og Norge: Den første rejse til Dresden strakte sig fra udgangen af påskeferien til slutningen af juni måned 1828. Fredag 18.04. drog Ingemann med sin kone afsted med dampskibet til Lübeck, derfra til Berlin (hvor han traf kunsthistorikeren Aloys Hirt, prof. J.A. Zeune (udgiver af *Nibelungenlied*), J.E. Hitzig (Hoffmanns biograf), F.W. Gubitz, kunsthistorikeren G.F. Waagen, dr. Galias og digterne La Motte Fouqué, Raupach og Chamisso) for endelig at tilbringe den største del af tiden i Dresden, hvortil de ankom 08.05. (efter korte ophold i Wittenberg og Leipzig). Maleren J.C. Dahl og Tieck var de første, de besøgte. Efter 14 dage i Dresden besøgte de Töplitz (14 dage brugte Lucie Ingemann de mineralske bade der) og det sachsiske Schweiz. Ingemann var igen i Dresden indtil 10.06.; hjemrejsen skulle gå over Halle, Blankenburg, Braunschwig, Hannover, Bremen til Hamborg; via Kiel til Kallehauge 26.06., hvortil Ingemann bestilte en bondevogn fra akademiets gods (Olaf Carlsen *B.S. Ingemanns Udenlandsrejse 1828*, in *Soranerbladet* 1928, s.33-35, 43-45). Rejsen til Sverige og Norge foregik i sommerferien 1833; af brev til Wilh. Rothe fremgår det, at Ingemanns besøgte Ramløse, Kullen, Göteborg, Trollhättan, Frederikshald, Sarpsborg. I Christiania besøgte de Jørgen Mandix (Lucie Ingemanns onkel, som var justitiarius i Norges højesteret) og professor Georg Sverdrup. Rejsen gik videre til Ringerike med Krogkleven og Hønefossen. (*Breve* 25.09.1833, s.286-87). · *l.19* Malerkonsten: Lucie Ingemanns malerkunst er senest behandlet i Weilbach *Dansk Kunstnerleksikon*. Kbh. 1995, bd.3, s.482. · *l.22* Mesterværker: Gemaldegalerie Alte Meister i Dresden har hovedværker af bl.a. Correggio, Rafael, Tizian og Veronese. · *l.22* Hovedøiemedet: hovedformålet. · *l.27* Asyl: fristed, tilflugtssted.

s.317 · *l.10* paa Tydsk: Allerede september 1815 udkom D.W. Levetzous tyske oversættelse af *Blanca*, udgivet af Bonnier i København, jf. K til s.317 *l.32*. · *l.13* Der er to Grundelementer: Ingemanns litteraturhistoriske afslutning er meget passende blevet kaldt en pendul teori, jf. Fl. Conrad *Smagen og det nationale*. Kbh. 1996, s.146, 387. · *l.16* sangviniske: optimistiske. · *l.32* enkelte paa Engelsk, Fransk og Hollandsk: S.S. forord til *Blanca*: "En engelsk Oversættelse saae jeg i Manuscript i Rom

1818. I Warschau skal der være udkommet en polsk Oversættelse". Forord til *Løveridderen*: i 1824 udkom en tysk Oversættelse af Friedrich M. Lange i Haderslev (Altona). Angående oversættelser af *Tassos Befrielse* og *Hylden af Tolosa*, se K til s.298 l.1. *De Underjordiske* blev oversat til tysk af G. Lotz (Hamburg 1822). *Valdemar Seier* oversattes til tysk af Lauritz Kruse (Leipzig 1827), til engelsk af J.F. Chapman (London 1841), til hollandsk af J.H. Behrns og A. Telting (Leeuwarden, 1839-40). *Erik Menveds Barndom* til tysk af Lauritz Kruse (Leipzig 1829), til engelsk af J. Kesson (London 1846), til fransk af W. Duchet (Paris 1843). *Kong Erik og de Fredløse* oversattes til tysk (Kiel 1834), til engelsk af J.F. Chapman (London 1843), til hollandsk af NN (Haarlem, 1844). *Prinds Otto af Danmark og hans Samtid* blev oversat af Lauritz Kruse til tysk (Leipzig 1835). *Dronning Margreta* blev oversat til tysk af C.W.G.v. Rumohr (Berlin 1846). *Kunnuk og Naja* (1842) blev oversat til tysk (Oldenburg 1846) og af Jul. Reuscher (Berlin 1846), til hollandsk af C.J.N. Nieuwenhuis (Amsterdam 1845). Herudover oversattes flere fortællinger og eventyr til tysk, engelsk og hollandsk, ligesom en del af hovedværkerne blev oversat til svensk.

s.318 · l.11-14 Vel var .. Nationer: Afsnittet er så ulæseligt, at det ikke læses uden støtte i B. · l.18 Pietismen: se K til s.94 l.13.

s.319 · l.8 Balle: se K til s.12 l.15. · l.8 Nordal Bruun: den norske præst og digter Johan Nordahl Brun (1745-1816). · l.9 deistisk-: se K til s.93 l.22. · l.9 thaarupske: se K til s.19 l.23. · l.11 loyale: se K til s.268 l.22. · l.16 Henrik Steffens: den dansk-tyske filosof Henrik Steffens' (1773-1845) naturfilosofiske forelæsninger 1802-04, udgivet 1996 af Johnny Kondrup. · l.17 Schack Staffeldt: se K til s.227 l.21. · l.27 Hedenold: den hedenske (old)tid.

s.320 · l.2 Alladdins-Naivit(+ l.6 Alladdins-Lampe): Ingemanns beskrivelse af Oehlenschlägers digtertype alluderer til Oehlenschlägers *Aladdin* i *Poetiske Skrifter* (1805). · l.11-13 og efter .. Livssphære: Afsnittet er så ulæseligt, at det kun kan tydes ved hjælp af B. · l.16 Der irrende Ritter: skrevet færdigt december 1806, delvis trykt i *Athene*, august 1815. · l.20-34 medens han .. Punkter: Afsnittet l.20-34 er ikke overstreget i A, men alligevel udeladt i B. · l.20 som den rige Fugl: "Rige Fugl kommer susende / kommer brusende" i Oehlenschlägers *Valravns Sang* i *Digte* 1803. Næste vers begynder: "Fattig Fugl kommer hinkende, / kommer linkende": brugt af Jens Baggesen i *Til Danfanas Døttre* (1816) om modsætningen mellem ham og Oehlenschläger (Baggesen *Danske Værker* 2.udg. bd.8, s.140). · l.22 Leviatan: fantastisk slangeagtigt uhyre, Jes. 27,1; Salme 104,26. · l.22 Perle: Matth. 13,45-46.

s.321 · l.3 Herredømmet: Her har Ingemann oprindeligt villet placere

tillæg 15. · 1.7 Superioritet: forrang, overlegenhed. · 1.9 "Gjenganger": *Gjengangeren og han selv, eller Baggesen over Baggesen*. Kbh. 1807. · 1.14 – 322 1.3 Baggeseens Aand .. alvorlige Modvægt: Disse linjer findes i tre versioner: A, tillæg 15 og B. Visse ord læses kun ved hjælp af B. Ingemann har ikke angivet (15) i manuskriptet (A). · 1.16 spassende: skæmtende, spøgefuld.

s.322 · 1.1 Heiberg: J.L. Heiberg (1791-1860), jf. s.291. · 1.1 Hertz: Henrik Hertz (1797 eller 1798-1870) debuterede som dramatiker i 1827. · 1.11 afsondret: forskellig, afvigende. · 1.22 Blomstret: blomsten. · 1.22 den indiske Poesie: jf. K til s.282 1.6. · 1.26 Bording: Anders Bording (1619-1677) udgav *Den Danske Mercurius* (1666-77). · 1.26 Reenberg: Tøger Reenberg (1656-1742); først 1769 udkom hans *Poetiske Skrifter* I-II.

s.323 · 1.17 idelige: hyppige. · 1.19 Collisioner: sammenstød, konflikter. · 1.26 esoterisk: kun bestemt for de indviede.

s.324 · 1.6 dadlede: kritiserede. · 1.15 ubillig: uretfærdig.

s.325 · 1.1 Bredahl .. Dramatiske Scener: se K til s.206 1.8. · 1.5 St. St. Blicher: (1782-1848). Hans novelledigtning begyndte i 1824. · 1.15 Paludan Møller: Fr. Paludan-Müller (1809-1876) debuterede 1831.

s.326 · 1.5 Almuekrøniker: se K til s.95 1.16. · 1.9 Holberg: I *Epistel* 95 (1748) kritiserer Holberg folkebogen om doktor Faust. · 1.10-18 Ligesaalidet .. Uklarhed: Afsnittet kan ikke læses uden støtte i B. · 1.16 "Flegeljahre": lømmelalder.

s.329 · 1.1 Expectations-Bog: 1ste Hefte 1829. (NKS 3825, II, 1 4°) (påbegyndt 25.01.1829, derpå indførslser 27.01., 04.02., 08.02., 09.02., 18.02., 22.02., 24.02. 02.03. Expectoration, se K til s.289 1.22. · 1.13 Ludvig XVI's .. Mord: se K til s.91 1.17. · 1.15 Marseillaner-Marschen: se K til s.91 1.7.

s.330 · 1.21 Gaesebænken: se K til s.198 1.20. · 1.22 bortmane: se s.60 1.21ff.

s.331 · 1.19 alt: allerede. · 1.16 Vosses Luise: J.H. Voss' sentimentale idyl er fra 1783. · 1.17 Jean Pauls Selvbiographie: *Wahrheit aus Jean Pauls Leben* (1826-33). · 1.28 fornemmelig: først og fremmest.

s.332 · 1.14 Kjærlighedsprøver: beviser på kærlighed. · 1.14 Forældre: Herefter har Ingemann skrevet (fortsættes): udeladt af udgiver · 1.15 Marts: En syv linjer lang ikke-biografisk optegnelse er udeladt af udgiver, ligesom den gentagne overskrift Erindringer fra min Barndom (fortsat). · 1.25 ubillig Gaardsret: uretfærdig domsmyndighed (i præstegården).

s.333 · 1.6 Berømmelse: ros. · 1.14 den: Ingemanns (fortsættes) er udeladt af udgiver, da de følgende hæfter ingen fortsættelse har.

s.334 · 1.2 sygelige Børn: se K til s.57 1.3. · 1.3 Skribent: se K til s.270 1.2

og K til s.277 l.5. · *l.4* Hospitalslemmer: se K til s.270 l.4. · *l.9* Aftenunderholdning: samtale om aftenen. · *l.20* formeentligt: antagne, indbildte. · *l.24* honnet: se K til s.59 l.22.

s.335 · *l.4* min Faders Raad: se K til s.10 l.24. · *l.20* Overløbere: overnaturlige væsener, jf. s.62 l.22.

s.336 · *l.4* Opløsning: forklaring. · *l.5* Skuffelser: se K til s.46 l.13. · *l.19* en Ungdomsven: se K til s.67 l.26.

s.338 · *l.2* skuffe: narre. · *l.9* overveiet: se K til s.42 l.15. · *l.14* en Konstner: se K til s.42 l.22. · *l.21* den æstetiske Kritik: sammenlign s.43 l.6-13. · *l.29* "Guldæblet": se K til s.42 l.19.

s.339 · *l.8* Barnevisen .. "Snegl, Snegl, kom ud af dit Hus!": Findes i mange forskellige varianter: Snegl, Snegl, kom her ud, der er en Mand, der vil købe dit Hus; Snegl, Snegl, kom ud af dit Hus, der er en Møller, som vil brænde dit Hus, jf. P.H. Jespersen *Sneglen i Digting, Tale og Folketro*, in *Danske Studier* 1938 s.147-164, spec. s.159. · *l.12* Swane: se K til s.27 l.10. · *l.14* konstfærdige: se K til s.27 l.15. · *l.15* Nemhed: se K til s.27 l.16. · *l.20* Dæggelam: lam, der dægges, dvs. får mælk at drikke ved hjælp af dæggehorn, patteflaske. · *l.21* mærkes: bemærkes. · *l.29* Gude-Eventyr: se K til s.40 l.18.

s.340 · *l.2* min Broder C: se K til s.28 l.10. · *l.6* Niels Klim: se K til s.140 l.17.

s.341 · *l.2* Sommeriby-Fest: se K til s.75 l.6. · *l.3* Lovbud: uskreven lov. · *l.7* Standart: se K til s.75 l.8. · *l.11* Æg, er: sætningskonstruktionen afslører, at der her er tale om et udkast. · *l.12* Folkevisen: se s.341 l.17. · *l.17* vor romantiske Tid: se K til s.76 l.21. · *l.17* Sommeribyvisen: se K til s.78 l.29. · *l.23* Simpelhed: enkelthed, naturlighed.

s.342 · *l.11* Dronningen: se K til s.77 l.17. · *l.18* tarveligt: utilstrækkeligt. · *l.20* Kronprinds: se K til s.77 l.23.

s.343 · *l.1* Thieles danske Folkesagn: se K til s.78 l.29. · *l.3* Fastelavnslægene: se K til s.72 l.27. · *l.9* Opsankningen: se K til s.72 l.10. · *l.23* Rytter: kavalerist. · *l.24* Syaarskrigen: se K til s.73 l.13. · *l.29* "de Underjordiske" .. "Prinds Otto": se K til s.78 l.12-13.

s.344 · *l.1* ankede paa: beklagede sig over. · *l.14* fornummet: se K til s.57 l.24. · *l.18* gjestmild: se K til s.84 l.4.

s.345 · *l.7* Buller: se K til s.84 l.18. · *l.7* Gyldenstykke: se K til s.84 l.18. · *l.7* Brokade: se K til s.84 l.19. · *l.8* "Lokketøi": se K til s.84 l.20. · *l.18* "Pas": se K til s.85 l.4. · *l.34* "Folkedandsviser": Se K til s.85 l.26-28.

s.346 · *l.1* Flaue: smagløse, platte. · *l.2* "Hovmands Besøg hos Præstens Hustru": se K til s.86 l.1. · *l.4* den thaarupske Poesie: se K til s.19 l.23. ·

l.19 Flyve-Gigt: gigtsmerter, som hyppigt flytter sig fra en del af kroppen til en anden. · *l.21* vise igjen: se s.60 l.14. · *l.24* bortmanet en ond Aand (+ *l.33* Svend Grundtvig): se K til s.60 l.21.

s.347 · *l.9* umærkeligt: uinteressant. · *l.15* burlesk: se K til s.218 l.7. · *l.16* Ludvig den 16de og hans Dronnings Henrettelse: se K til s.91 l.17.

s.348 · *l.6* Pietismen: se K til s.94 l.13. · *l.8* Peder Paars: se K til s.94 l.15. · *l.10* Landoeconomie: se K til s.96 l.8. · *l.10* Industrie: se K til s.96 l.9. · *l.11* Titushoved: se K til s.96 l.10. · *l.12* Orthodoxien: se K til s.96 l.11. · *l.20* Bispevisitationerne: se K til s.96 l.23. · *l.24* Lhombre-: kortspil. · *l.31* Kingo: se K til s.95 l.14. · *l.32* Brorson: (1694-1764), salmesamlingen *Troens rare Klenodie* udkom 1739. · *l.33* Balle: se K til s.12 l.15.

s.349 · *l.3* "Carl von Carlsberg": se K til s.115 l.20. · *l.6* "Himlen paa Jorden": se K til s.20 l.4. · *l.6* "Hallos lykkelige Aften": se K til s.20 l.5. · *l.8* mere: tilføjet efter 1837: "5te Capitel / Børnelærdom forskellige Lærere m...thed i San[d]hullet og det tils.... Sengkammer Fætterer fra Kjøbenhavn København-Tour / 6te Capitel *) / Grand'mamas Død de 2 mørke Vintre Solformørkelsen Rasmus Hugge Bjørnetrækkeren min halve Bevidsthed ved min Faders Begravelse" · *l.11* Patriarcher: se K til s.106 l.5.

s.350 · *l.5* Eftermanden: se K til s.180 l.21. · *l.9* udrømmede: se K til s.180 l.25. · *l.11* besatte: optagede. · *l.15* Min Moder: se K til s.11 l.1. · *l.16* Slagelse .. Skole: se K til s.194 l.18. · *l.28* Glahn: se K til s.11 l.21.

s.351 · *l.1* Nicoline Ingemann: se K til s.29 l.8. Erindringerne er skrevet, medens hun boede i København (1840-53) · *l.4* Forældre: se K til s.10 l.24 og K til s.11 l.1. · *l.13* Stege Apotheg: apoteket nedbrændte 1740. · *l.14* 3 Søkende: Af Søren Sørensen Ingemanns 8 børn med Bodil Post (jf. K til s.10 l.23) døde de 5 som små, af hans 3 børn med Inger Brysting døde de 2 som små, mens de to drenge i det 3. ægteskab begge døde som ganske spæde. · *l.15* Ole: Ole Ingemann (1737-1792) var købmand i Stege, boede fra 1779 på Christianshavn, fra 1781 fuldmægtig. Gift 1° 1764 med Agnete Carstensdatter (1740-1779), gift 2° 1781 med Birgitte Cathrine Thorsen. Af 11 børn boede i København en søn, der var fritømmermester, sen. brændevinsbrænder († efter 1807), en anden søn, som først var tømmersvend, senere krofader i skomagermesterkroen († 1802), mens en tredje søn var barber († 1838). Kun den sidstnævntes søn stiftede familie. · *l.16* her: i København. · *l.16* Bolette: Søsteren hed Anne Kirstine Ingemann (ca.1732-1795). Hun blev gift 1755 med salteskipper i Stege Hans Sørensen Winther (ca.1720-1755). · *l.17* deres Datter: Bolette Benedicte Winther (1756-1831) blev gift 1° med farver Johan Tack (* ca.1745), gift 2° i 1793 i Stege med farver Jacob Platou (1757-1828). Ingen børn. · *l.18* Provst

Plato: Chr. Fr. Platou (1749-1815) sognepræst i Øster-Egesborg, sen. provst i Barse herred. · *l.19* Niels: Niels Ingemann (1742-1787?) blev gift 1772 med Anna Catharina Sidenius (1753-1819). Først købmand i Stege, siden 1775 færgemand ved Grønsund. Deres to børn døde som ganske små. · *l.25* monter: muntert. · *l.26* Vord: vor, dvs. mit hjem. · *l.28* hendes Faders Formuesomstændigheder: Se K til s.20 l.19. · *l.30* Løst Sind: et lyst sind. · *l.30* avbenyttig: brugt, udnyttet. · *l.30* Kone: se K til s.17 l.11. · *l.33* Selebered: celebreret, fejret.

s.352 · *l.7* Orterup: se K til s.143 l.13. · *l.12* Hanne: Johanna Cathrine Swane (1760-1784) gift 1780 med købmand Christopher Schiøth (1734-1800). · *l.13* franciska: Karen Francisca Swane (1764-1785) gift 1785 med kommandør Fr. Jul. Chr. Friess (1752-1826). · *l.13* vittig: velbegavet. · *l.18* Emanuel: Emanuel Swane (1766-1783). Hans død på skibet "Indfødsretten" blev først meddelt 3 1/2 måned senere i Adresseavisen 06.08.1783 · *l.21* Digtet: *Tanker ved Söekadet Swanes Död*. See! – Haabet forsvandt! – Vor elskelige unge Ven er ikke mere. – Tidlig forlod Du Dine Venner. – Og bitter er Erindringen af Dit Tab os – Billige ere de Taarer, som en öm Moder og elskede Södskende gyder ved Din Grav. – Thi første Gang gjorde Du os imod, da du forlod os – Og det i Din Ungdoms blomstrende Dage. – Dog – evig salige Ven! – hvad jordisk Lykke kunde nogen Tid skienkes Dig, mod den Du nu besidder! – Og hvilken stille Tröst for dem der saa meget elskede Dig, at de engang efter at have fuldendte dette Lives Korthed, skal forherliges med Dig, og omarme Dig i en salig Evighed. K.F.S. *Adresseavisen* 13.08.1783. Indrykket af søsteren Karen Francisca Swane. · *l.22* Baasø og Belringe: Barse og Beldringe, se K til s.10 l.24. · *l.24* Madam Venter: Ingen af dette navn (Winther) findes i kirkebogen. En madam Inger Wellejus døde i 1780 i præstegården, 80 år gammel. · *l.26* For man: Mathias G.G. Bergh (1725-1782) var sognepræst i Torkildstrup 1758-1774. · *l.27* Siska: se K til s.29 l.7. · *l.28* tre Elste Sønner: se K til s.11 l.28. · *l.30* 81: 1781, jf. K til s.10 l.27. · *l.31* Lavrense: se K til s.29 l.3. · *l.33* Consistorialrad: titel, som især tildeltes fortjente præster. · *l.33* Homle: se K til s.100 l.21.

s.353 · *l.2* Tekke: tigge(de). · *l.3* merkelig: besynderlig. · *l.8* Blikkerdt: se K til s.11 l.20. · *l.8* Skovboe: Søren Skouboe (1772-1830), cand. teol. 1800, var sognepræst i Vignæs på Lolland 1811-1830. · *l.9* et vers: aftrykt i Barfod I s.286. Nicoline har kun glemt de fire linjer efter l.18: "Slig Daad, i alle Dele / forkert, skal i det Hele / ej Manges Kage mele / – dog paa Juristens Mølle Vand -". · *l.28* Avlengen: avlingen, avlen. · *l.29* Tennen: ting, tingene.

s.354 · *l.3* vise igen: sammenlign s.60 l.14 · *l.8* Mavehoste: hoste, som

antoges at forårsages af uorden i maven. · *l.8* forknyttede: nedslog, ødelagde. · *l.10* uens: uenige · *l.10* Stas: stands. · *l.11* jævnet: jævnet, ordnet. · *l.12* HusLærer: se K til s.30 l.21. · *l.15* Konfermeredt: se K til s.29 l.8. · *l.16* smukke or: se K til s.185 l.17.

Tak til Peter Zeeberg for oversættelse af latinske tekster.

Registre

VÆRKREGISTRE.

Såvel værkregistre som personnavneregister omfatter kun Levnetsbogen, Tilbageblik samt de tre tekststillæg (s. 1-354).

Værkregister I omfatter Ingemanns omtalte produktion, mens andre forfatteres værker er anført i værkregister II. I kommentaren findes værkets omtale, anmeldelse, etc. via første henvisning til hovedteksten.

I. Ingemanns værker.

Altertavlen i Sorø 301	Høimessepsalmer 295
Bekjendelser 236	Jeg var en femaars Pusling, en lille, spinkel Dreng 14
Blade af Jerusalems Skomagere	Jomfruen og Gøgen 119
Lommebog 313-314, 315, 316	Jubelpsalme ved reformationsfesten 1817 31
Blanca 289, 302	Julegave 296
Blandede Digte 85, 345	Kampen for Valhal 301
Christian Hvid Bredahl 210-212	Kong Erik og de Fredløse 312
Corsicaneren 315	Konstberiderfamilien 301
Deilig er Jorden, prægtig er Guds Himmel 186	Konstens Grændse 281
Digte I 283	Landsbybørnene 45, 231
Digte II 284	Den levende Døde 315
Dronning Margrethe 315	Lærerinden 149
Du var mig hele Verden 8	Løveridderen 296, 303
Erik Menveds Barndom 33, 109, 307, 314	Magnetismen i Barbeerstuen 240, 301-302
Eventyr og Fortællinger 301	Masaniello 289, 302
Falster 8-9	Min gode og onde Engel 312
Folkedandsviser 85, 345	Mithridat 284, 285-286, 308
Fredens Hav 38	Morgensalmer til Brug for Eleverne i Sorøe Academies Skole 295
Gangergriffen 130	Morgensange for Børn 295
Guldæblet 42, 45, 75	Moster Marie 22, 301
Holger Danske 12, 315-316	Nestved 192
Hr. Helias og Jomfru Beatricia 296	Noveller 301
Huldregaverne 309-311, 313, 314	Nu titte til hinanden 41
Hyrden af Tolosa 296, 297, 302, 303	Ode til Tiden 177-179
Det høie Spil 300	Om Svaner har Sagnet saa liflig

- en Klang 131-132
 Oplysninger til Huldregaverne
 311-312
 Opstanden i Litteraturstaden 311
 Parizade 130, 283
 Prinds Otto af Danmark og hans
 Samtid 78, 306, 314, 343
 Procne 284
 Rainald Underbarnet 45, 293-294
 Reiselyren I-II 300, 312
 Røsten i Ørkenen 295-26
 Sjællands Kjøbstæder 192
 Slagelse 196, 197
 Smaadigte og Reiseminder 300,
 312
 De sorte Riddere 276, 286-288,
 293
 Sphinxen 301
 Stork, Stork, Langeben 39
 Storken paa Bondens Tag 39
 Støtten 235
 Tankebreve fra en Afdød 75,
 176, 177
 Tassos Befrielse 297, 308, 313
 Turnus 284, 286
 Tvangen 236
 De Underjordiske 78, 297, 343
 Valdemar Seier 196, 314
 Valdemar den Store og hans
 Mænd 305, 307, 315
 Varners poetiske Vandringer 284
 Varulven 315
 Vestelommebog: Udvalgte Steder
 af forskellige Forfattere 235,
 242, 243-247, 248-256
 Vordingborg 192
 Ægteskabsløftet 14-15
- II. Andre forfatteres værker.
 Aladdin (Oehenschläger) 320
 Den almindelige Verdens Histo-
 rie (Kall) 214, 215
 Athene 278, 289
 Balders Død (Ewald) 94
 Bibelen 256
 Carl von Carlsberg (Salzmann)
 115-116, 117, 120-121, 126, 349
 Catechetisk Udtog .. (Galthen)
 215, 254
 Compendium Grammaticæ
 ebræo-chaldaicæ (Danzius) 214
 Contrasterne (Hauch) 294
 Danmarckis Rigis Krønnicke
 (Huitfeldt) 93
 Danske Folkesagn (J.M. Thiele)
 78, 343
 Den danske Krønিকে, som Saxo
 skrev (Vedel) 95
 Danske Ordsprog (Peder Låle) 95
 Danske Viser (Peder Syv) 95
 Den dovne Dreng, som blev kon-
 ge 20
 Don Juan (Mozart) 24
 Don Carlos (Schiller) 264
 Dramatiske Scener (Bredahl)
 206, 208, 210
 Den Ellefte Juni (Holberg) 239
 Erik Eiegod (Baggesen) 121-122
 Et lidet Barn saa lystelig 79
 Evangelisk-christelige Salmebog
 96
 Familien von Halden (Lafontai-
 ne) 150
 Den forordnede ny Kirke-Psalme-
 bog (Kingo) 95
 Gamle danske Minder (Sv.
 Grundtvig) 61, 347

- Geographie (Sommerfeldt) 214, 215
- Grammatica græca (Goli) 214
- Grammatica latina (Baden) 214
- Den Gutmannske Families Reiser (Dassel) 20
- Hakon Jarl (Oehlenschläger) 284
- Hallos lykkelige Aften (Sintenis) 20, 349
- Hamadryaden (Hauch) 294-295
- Hamlet (Shakespeare) 62, 207, 285
- Himlen paa Jorden (Salzmann) 20, 349
- Histoire de Gil Blas de Santillane (Le Sage) 289
- Historien af Danmark, Norge og Holsten (Suhm) 112, 114
- Holger Danske 95
- Hovmand i Præstens Gaard 86, 346
- Hundredvisebog (Vedel, Anders Sørensen) 95
- Høeskrækken eller Grøshoppen (Gellert) 108, 110
- Høstgildet (Thaarup) 19, 93, 268
- I denne søde Juletid (Brorson) 80
- Illustreret Tidende 111-112
- Jeg var i min Uskyldighed (Claudius) 19
- Julespøg og Nytaarsløier (Heiberg) 82, 291
- Julestue (Holberg) 81
- Julius Cæsar (Shakespeare) 285
- Karl Magnus 95
- Kjærlighed uden Strømper (Wessel) 95
- Komiske Fortællinger (Baggesen) 95
- Kong Christian stod ved høien Mast (Ewald) 114
- Ledetraad ved den christelige Religions-Undervisning (Campe) 215, 254
- Den lille Peter (Spiess) 264
- Luftskibet (Ørsted) 277
- Luisse (Voss) 331
- Lærebog i den Evangelisk-christelige Religion (Balle) 215, 254
- Malkepiger med Sporer paa 80, 86
- Marseillaisen (Rouget de Lisle) 91, 268, 329
- Maanedsskrift for Litteratur 278, 311
- Nattetanker (Young) 279
- Niels Klim (Holberg) 140, 340
- En ny Maymaanetz Sang (Peder Jensen Roskilde) 76-78, 341-343
- Nye A B C eller Stave- og Læsebog (H.J. Birch) 112, 113, 114
- Ossian (Macpherson) 285
- Peder Paars (Holberg) 94, 95, 318, 348
- Peters Bryllup (Thaarup) 19, 93, 268
- Den politiske Kandestøber (Holberg) 263
- Prindsessen med den lange næse 20
- Recensenten og Dyret (Heiberg) 218
- Ridderen og den forvandlede Fugl 119
- Rimkrøniken 95
- Robinson Cruse (Campe) 20, 115
- Sacuntala 275
- En sand Christens daglige Omgang med Gud, indeholdende gu-

- delige Betragtninger
(Sturm) 23, 97
Skrivelse til Digteren Ingemann i
Anledning af Huldregaverne
(Sibbern) 311
Slaget ved Tripolis (M.C. Bruun)
114
Stella (Florian) 126, 128
Den Særsindede (Lafontaine) 150
Tancred and Sigismunda (Thom-
son, James) 289
Tusind og en Nat 275, 283
Taare-Perse (Jesper Rasmussen
Rackløw) 94
Velkommen Æt af danske Helte
(Sander) 234, 235
Vi Alle dig elske, livsalige Fred
(Abrahamson) 227
Være Fred med Eder Alle (Abra-
hamson) 229
Vaarblomster og Hedeurter (Mol-
bech) 276
Wahrheit aus Jean Paul's Leben
(Jean Paul) 331
Æneiden (Vergil) 285
Aandernes Maskerade (Søtoft)
292

PERSONNAVNREGISTER

- Abrahamson, W.H.F. 226, 227
Absalon 241
Anakreon 40
Andersen, H.C. 318, 325
Antiochos den Store 215
Arion 239
Ariosto, Lud. 287
Arsakes 215
Atterbom, P.D.A. 300
Baden, Torkel 121
Baggesen, Jens 181, 246, 277,
289-290, 294, 318, 319, 321-
322, 324,
Balle, Nic. Ed. 12, 96, 181, 319,
348
Barfod, Fr. 10, 111-112
Bastholm, Chr. 193
Bay, Rud. 119
Bergh, Mathias G.G. 352
Bernstorff, A.P. 180
Beskow, Bernhard v. 300
Biering, Chr. H. 105-106
Bille, Steen 114
Bjerregaard, Fr. 193
Blicher, Did. Nik. 11, 102, 118,
182, 353

- Blicher, Hans Jacob 33-34
 Blicher, Marie (Falster Skønhedsprinsesse nr.1, Blondinen) 30, 32-33, 115, 117-118, 120-121, 122, 124, 128, 130, 148, 164, 171, 182, 183, 193, 216, 230, 241
 Blicher, Peder 193, 194, 195, 205, 216
 Blicher, St. St. 325
 Bloch, Tønne 96, 97, 100-101, 102, 106, 107, 108-109, 110
 Blondinen, se Blicher, Marie
 Bording, Anders 322
 Brandt, Chr. 193
 Brandt, Enevold 193
 Bredahl, Chr. Hvid 206-212, 325
 Bredahl, P.S. 209
 Bredahl, Peter Sev. 209
 Bredahl, Witta S. 209
 Brorson, H.A. 318, 348
 Brun, Constantin 191
 Brun, Friederike 191
 Brun, Johan Nordal 319
 Brutus, Marcus Junius 264
 Bruun, Malthe Conrad 92
 Bülow, Fr. Wilh. 193, 215
 Campe, J.H. 149
 Caroline Mathilde 77, 342
 Cassius, Gajus 264
 Chateaubriand, F.-R. de 300
 Christian VI 318
 Christian VII 77, 92, 269, 342
 Cicero, M.T. 214, 242, 256
 Claudius, Mathias 19
 Clausen, Johs. 4, 103, 104, 170-171, 172-173
 Cornelius, Peter 300
 Cornelius Nepos 214
 Cramer, C.G. 149
 Cæcilie 118, 193, 216
 Cæsar, Julius 214, 264
 Ebbesen, Niels 241
 Egede, Poul 11, 163
 Epiktet 214, 241, 242, 256, 285
 Ernst, Valborg 256
 Euripides 292
 Ewald, Johs. 94-95, 208, 227, 319, 318, 324
 Femmer, H.N.O 231
 Fleischer, Esaias 193, 262
 Foersom, Peter 285
 Foss, Laurits 33-34
 Fouqué, Fr. de la Motte 300
 Frederik V 318
 Frederik VI 77-78, 92, 269, 307, 342
 Freund, H.E. 300
 Friess, Fr. Jul. Chr. 352
 Fædrus, Gajus J. 214
 Geijer, Erik Gustaf 300
 Gier, Christian 213
 Gier, Frederik 204, 212-213
 Glahn, H.C. 11, 102, 163, 183, 350
 Glahn, Marcus 32-33
 Glahn, P.E. 34, 163-164
 Glahn, Tønne 33-34
 Gleim, Joh. Wilh. L. 227
 Goethe, J.W. 276, 299, 320
 Gottschalck, Johan 197, 202, 257-261
 Grand, Jens 109
 Grandmama, se Swane, Johanna Maria, f. Harboe
 Grillparzer, Franz 300
 Grundtvig, N.F.S. 11, 181, 278, 288, 290-291, 318, 320, 321, 322, 324
 Grundtvig, Otto 181

- Grüner, Hans 67, 274
 Gyllembourg, Thomasine 314
 Hansen, Mathis 197, 201, 219-225, 257
 Hansted, Laurits 191
 Hauch, Carsten 291, 292-293, 294-295, 318, 325
 Heiberg, J.L. 291, 302, 318, 322
 Heiberg, P.A. 92
 Herodot 215
 Hertz, Henrik 322, 325
 Hind, Cathrine Marie, f. Harboe (Moster Marie) 22-24, 34, 97, 108, 109, 113, 133, 135, 141, 145, 157, 162, 165, 171, 186, 233
 Hind, Peder 22-23
 Hind, Anna Catharina, f. Hildebrandt 22
 Hjort, Peder 57, 277, 289, 290
 Hoffmann, E.T.A. 299-300, 301
 Holberg, Ludvig 82, 94, 219, 240, 318, 324, 326, 348
 Homer 194, 214, 285
 Horats (Quintus Horatius Flaccus) 105, 214, 242, 243-247, 248-256, 285, 307-308
 Hugo, Victor 300
 Humble, Chr. R. 100-101, 352-353
 Høffding, Jacob Krag 197, 201, 202, 218-225
 Ingemann, Anne Kirstine 351
 Ingemann, Birgitte, f. Swane 11, 13-15, 16, 19, 20, 27, 28, 30, 35, 40, 45, 60, 68, 106, 110, 124, 134, 135, 141, 145, 146, 151, 153, 157, 162, 165, 166, 168, 170, 171, 173, 181, 185, 186, 230, 231-232, 233, 242, 243, 253, 269, 271, 274, 282, 331-332, 339, 350, 351, 352, 353
 – moderens forlovede 14
 Ingemann, Bodil, f. Post 10
 Ingemann, (Christopher Fridrich) Christian 11, 13, 17-18, 22, 23-24, 28, 34, 43, 46, 47-48, 116, 133, 135, 142, 145, 157, 158, 168, 187, 192, 230, 233, 252-254, 270, 274, 282, 340
 Ingemann, (Bolette) Franciska 11, 28, 29, 30, 31, 35, 97, 145, 148, 153, 181, 182, 187, 230, 231, 232-233, 243, 251, 252, 352
 Ingemann, Hans (Emanuel) 11, 28, 35, 162, 187, 230, 234, 235, 274, 282, 352
 Ingemann, (Johanne) Laurentze (+1778) 11, 157, 169, 171, 184
 Ingemann, (Johanne) Laurentze 11, 19, 28, 29, 145, 186-187, 230, 231, 243, 250, 251, 352
 Ingemann, Lucie 299, 303-304, 316
 Ingemann, (Cathrine) Noline 11, 28, 29, 30, 145, 150-156, 163, 181-182, 187, 228, 230, 231, 233, 243, 248, 251
 – hendes forlovede 30, 150-156, 163, 182, 187, 228, 230, 233
 Ingemann, Niels 351
 Ingemann, Ole 351
 Ingemann, (Lars) Swane 11, 27-28, 30, 40, 44, 70, 137, 145, 147-149, 150-156, 158, 162, 168, 181-182, 228, 230, 233, 274, 339, 352

- hans forlovede (Falsters tredje skønhedsprinsesse) 30, 148-149, 150-156, 171, 181-182, 184, 230, 233
- Ingemann, Søren Laurentius 11, 25-27, 64-66, 102, 108, 145, 158, 162, 185, 230, 268, 274, 282, 329, 352, 354
- Ingemann, Søren Sørensen 10, 11
- Ingemann, Søren (faderen) 10, 11, 12-13, 16, 17, 20, 27, 59-61, 68, 79-80, 88-89, 96, 97 102, 107, 111, 112, 136, 137, 138, 141, 145, 146, 147-148, 150-156, 157, 158, 159, 162-167, 168-179, 183, 184, 185, 267, 268, 269, 270-271, 329-331, 333, 335, 346-347, 348, 349-350, 351, 352-354
- Ingemanns tjenestefolk:
 - Bryggerspigen 36, 63-64, 185
 - Degnens substitut 139-140
 - Husjomfru (søster) 29-30
 - Husjomfru, milde hjælpsomme 110, 269
 - Huslærer (før Spur) 29-30, 133
 - Sidse kokkepige 146
- Jean Paul 289
- Juel, Jens 78
- Juel, Niels 113, 241
- Jørgen Rytter 73-74, 89, 343-344
- Kingo, Thomas 94, 318, 324, 348
- Knudsen, H.C. 229, 234
- Koch, Nic. Gotfr. 104-105, 141, 162-163, 164-165
- Kotzebue, Aug. 298
- de la Calmette, Antoine 136
- Lafontaine, Aug. 149-150, 248
- Lerche, fam. 26, 27
- Livius, Titus 214
- Ludvig XVI 91, 329, 347
- Lykke, Søren 70
- Mandix, Jacob 283-284
- Mandix, Lucie, se også Ingemann, Lucie 283-284
- Margrethe I 195
- Marie Antoinette 91, 347
- Mars, A.F.H. Salvetat 300
- Matthisson, Fr. von 300
- Michelangelo 208
- Molbech, Chr 276-277, 278, 289, 302, 307
- Moliere, J.B.P. 240
- Moster Marie, se Hind, Cathrine
- Marie, f. Harboe
- Muhammed 213
- Møller, Jens 261, 264, 272, 289
- Napoleon 228, 283, 286
- Oehlschläger, Adam 228, 274-276, 289-280, 284, 291, 292, 318, 319-321, 323, 324
- Olaf (Oluf II) 195
- Olivarius 262-263
- Overbeck, Fr. Joh. 300
- Ovid, Naso Publius 214, 219, 220, 222, 224
- Paludan Müller, Fr. 325
- Platou, Chr. Fr. 351
- Platou, Jacob 351
- Pleyel, I.J. 19
- Pram, Christen 149
- Qvintilian, Marcus Fabius 214
- Rahbek, Knud Lyhne 96, 149
- Rasmus Hugge 136-138, 349
 - kone 136, 137
 - søn, yngste 136, 137
 - søn, ældste 137-138

- Reenberg, Thøger 322
 Richardson, Samuel 149
 Ringer-Lisbeth 199, 200, 207, 208
 Robespierre, Maximilien de 91
 Rosenkilde, C.N. 194, 197, 201, 214, 218-225, 226, 257-259, 272
 Rückert, Fr. 300
 Sandvig, B.C. 95
 Schade, Bartram 230-231
 Schiller, Fr. 285
 Schiøth, Christopher 352
 Scott, Walter 306-307
 Seleukos Nikator 215
 Seneca, Lucius 242, 256, 285
 Shakespeare, William 208, 285
 Sibbern, Fr. Chr. 278, 311
 Skouboe, Søren 353
 Skønhedsprinsesse nr.1, se Blicher, Marie
 Skønhedsprinsesse nr.2, se Swane, Lars veninde
 Skønhedsprinsesse nr 3, se Inge-
 mann, Svanes forlovede
 Smollet, T.G. 264
 Snitker, Jens Peter 196, 197, 200, 201, 202, 217, 257, 261
 Sofokles 292
 Spur, Joh. Henr. 31
 Spur, N.C. 17, 30-31, 64, 65, 66, 97, 153, 181, 187, 230, 231, 232-233
 Spur datter 31
 Staël-Holstein, Germaine, f. Necker 300
 Staffeldt, A.W. Schack v. 227-228, 319
 Stampe, Carl Adolph 103, 106
 Stampe, Henrik 102
 Steffens, Henrik 319, 321
 Struensee, J.F. 90, 193
 Suhm, P.F. 149
 Swane, Emanuel 352
 Swane, Fransisca 352
 Swane, Hans 20-21, 22, 124, 128, 129, 184, 241, 352
 Swane, Johanna Cathrine 352
 Swane, Johanna Maria, f. Harboe (Grandmama) 11, 17-19, 20-22, 97, 106, 128, 129, 130, 141-144, 145, 147, 157, 158, 159, 161, 166, 169, 171, 184, 349, 351
 Swane, Johanne Marie f. Gad 124, 241
 Swane, Julie f. Clausen 131
 Swane, Lars Hansen 11, 20, 21, 22, 130, 142-143, 351-352
 Swane, Lars 124-132, 171, 237-241, 279, 349
 – veninde (Falsters anden skønhedsprinsesse, Stella) 126-128, 130, 131, 148, 171, 241
 Syv, Peder 95
 Søren Slagter 229
 Søtoft, N. 292
 Tack 351
 Talma, F.-J. 300
 Tasso, T. 287, 297
 Tausen, Hans 195
 Terents (Publius Terentius) 214
 Thorvaldsen, Bertel 300
 Thaarup, Thomas 92, 93, 96, 268, 319, 346
 Tieck, Ludwig 292, 299
 Tode, Joh. Cl. 149
 Top, Anna Cathrine 192, 229
 Top, Hans 229
 Tordenskjold, Peter 113, 241
 Ulfeldt, Corfitz 240, 241
 Valdemar Sejv 195, 241

- Valdemar den Store I 241
Vedel, Anders Sørensen 95
Vergil 105, 194, 214, 224, 256,
285
Vinding, H.L. Struch 26
Vithusen, T.C.E. 261, 264
Volchersen, Abrah. 103-104, 105
Vøldike, Peder 194, 197, 206,
210-211, 260, 261-263, 264, 298
Wessel, Johan Herman 246, 318,
319, 322
Wieland, C.M. 26
Winther, Bolette Benedicte 351
Winther, Hans Sørensen 351
Winther, mad. 352
Ørsted, H.C. 277-278, 311, 312

unt testimonio qd aduero fuerit indubitan conueniat. Notu itaqz sit
a fons sapientie miserabiliter decidimus. in hanc securo lacrimaru & miserie nalle
nauim. Insuper itaqz & nouiter acta uix ad memoria reuocare ualeamus
impotentia dei benignitas. que nobis utraqz opus est. misericiter consistit. sanctam.

etiam & beneficia. que a fidelibus in sua ecclesia ad remissione peccatoru. coram deum
usu conseruauerit. sicut beattime itaqz consuetudini usui apud nos inoleuit
adhibendi edocuit. qten si qd passionis atqz articore sui aduersus iusticia aliqd

unt testimonio qd aduero fuerit indubitan conueniat. Notu itaqz sit
a fons sapientie miserabiliter decidimus. in hanc securo lacrimaru & miserie nalle
nauim. Insuper itaqz & nouiter acta uix ad memoria reuocare ualeamus
impotentia dei benignitas. que nobis utraqz opus est. misericiter consistit. sanctam.

etiam & beneficia. que a fidelibus in sua ecclesia ad remissione peccatoru. coram deum
usu conseruauerit. sicut beattime itaqz consuetudini usui apud nos inoleuit
adhibendi edocuit. qten si qd passionis atqz articore sui aduersus iusticia aliqd

unt testimonio qd aduero fuerit indubitan conueniat. Notu itaqz sit
a fons sapientie miserabiliter decidimus. in hanc securo lacrimaru & miserie nalle
nauim. Insuper itaqz & nouiter acta uix ad memoria reuocare ualeamus
impotentia dei benignitas. que nobis utraqz opus est. misericiter consistit. sanctam.

etiam & beneficia. que a fidelibus in sua ecclesia ad remissione peccatoru. coram deum
usu conseruauerit. sicut beattime itaqz consuetudini usui apud nos inoleuit
adhibendi edocuit. qten si qd passionis atqz articore sui aduersus iusticia aliqd

unt testimonio qd aduero fuerit indubitan conueniat. Notu itaqz sit
a fons sapientie miserabiliter decidimus. in hanc securo lacrimaru & miserie nalle
nauim. Insuper itaqz & nouiter acta uix ad memoria reuocare ualeamus
impotentia dei benignitas. que nobis utraqz opus est. misericiter consistit. sanctam.

etiam & beneficia. que a fidelibus in sua ecclesia ad remissione peccatoru. coram deum
usu conseruauerit. sicut beattime itaqz consuetudini usui apud nos inoleuit
adhibendi edocuit. qten si qd passionis atqz articore sui aduersus iusticia aliqd

unt testimonio qd aduero fuerit indubitan conueniat. Notu itaqz sit
a fons sapientie miserabiliter decidimus. in hanc securo lacrimaru & miserie nalle
nauim. Insuper itaqz & nouiter acta uix ad memoria reuocare ualeamus
impotentia dei benignitas. que nobis utraqz opus est. misericiter consistit. sanctam.